

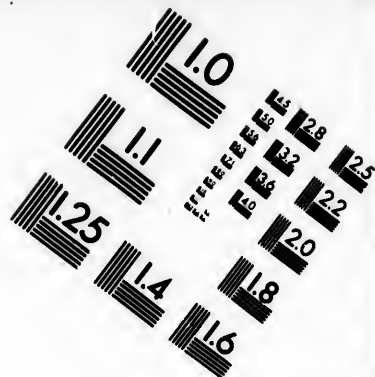
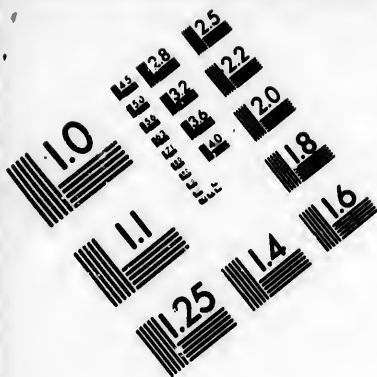
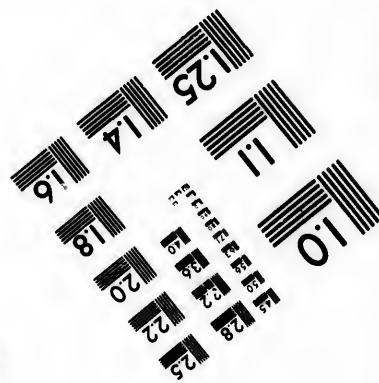
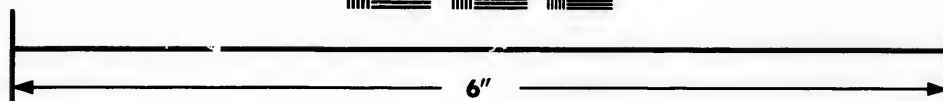
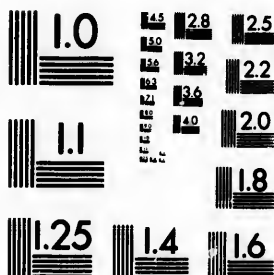

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1986

Technical and Bibliographic Notes/Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming, are checked below.

- ☐ Coloured covers/
Couverture de couleur
- ☐ Covers damaged/
Couverture endommagée
- ☐ Covers restored and/or laminated/
Couverture restaurée et/ou pelliculée
- ☐ Cover title missing/
Le titre de couverture manque
- ☐ Coloured maps/
Cartes géographiques en couleur
- ☒ Coloured ink (i.e. other than blue or black)/
Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- ☐ Coloured plates and/or illustrations/
Planches et/ou illustrations en couleur
- ☐ Bound with other material/
Relié avec d'autres documents
- ☒ Tight binding may cause shadows or distortion
along interior margin/
La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la
distorsion le long de la marge intérieure
- ☐ Blank leaves added during restoration may
appear within the text. Whenever possible, these
have been omitted from filming/
Il se peut que certaines pages blanches ajoutées
lors d'une restauration apparaissent dans le texte,
mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont
pas été filmées.
- ☐ Additional comments:/
Commentaires supplémentaires:

L'institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- ☐ Coloured pages/
Pages de couleur
- ☐ Pages damaged/
Pages endommagées
- ☐ Pages restored and/or laminated/
Pages restaurées et/ou pelliculées
- ☒ Pages discoloured, stained or foxed/
Pages décolorées, tachetées ou piquées
- ☐ Pages detached/
Pages détachées
- ☒ Showthrough/
Transparence
- ☒ Quality of print varies/
Qualité inégale de l'impression
- ☒ Includes supplementary material/
Comprend du matériel supplémentaire
- ☐ Only edition available/
Seule édition disponible
- ☐ Pages wholly or partially obscured by errata
slips, tissues, etc., have been refilmed to
ensure the best possible image/
Les pages totalement ou partiellement
obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure,
etc., ont été filmées à nouveau de façon à
obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below/
Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10X	12X	14X	16X	18X	20X	22X	24X	26X	28X	30X	32X
						☒					

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

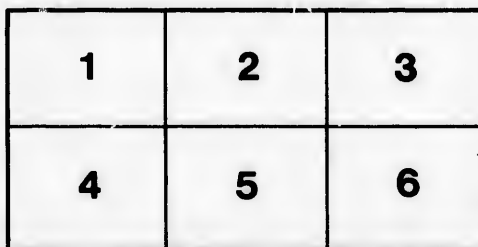
National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol → (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▼ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

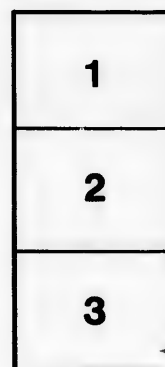
Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole → signifie "A SUIVRE", le symbole ▼ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

V

2079

VERLEENING

VAN DE

TYFELPILT

BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude en Hedendaagsche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

255

VERKLARING
VAN DE
TYTELPRIJNT.

Zee, Lucht en Aarde door een schoone Vrou verbeelt;
Op 't kundigste afgerecht op fixe Zeekompassen,
En Weereltstreeken, en 't Gesternt der Noorder Assen,
Zit op den voorgront met een' glans die ieder streelt.

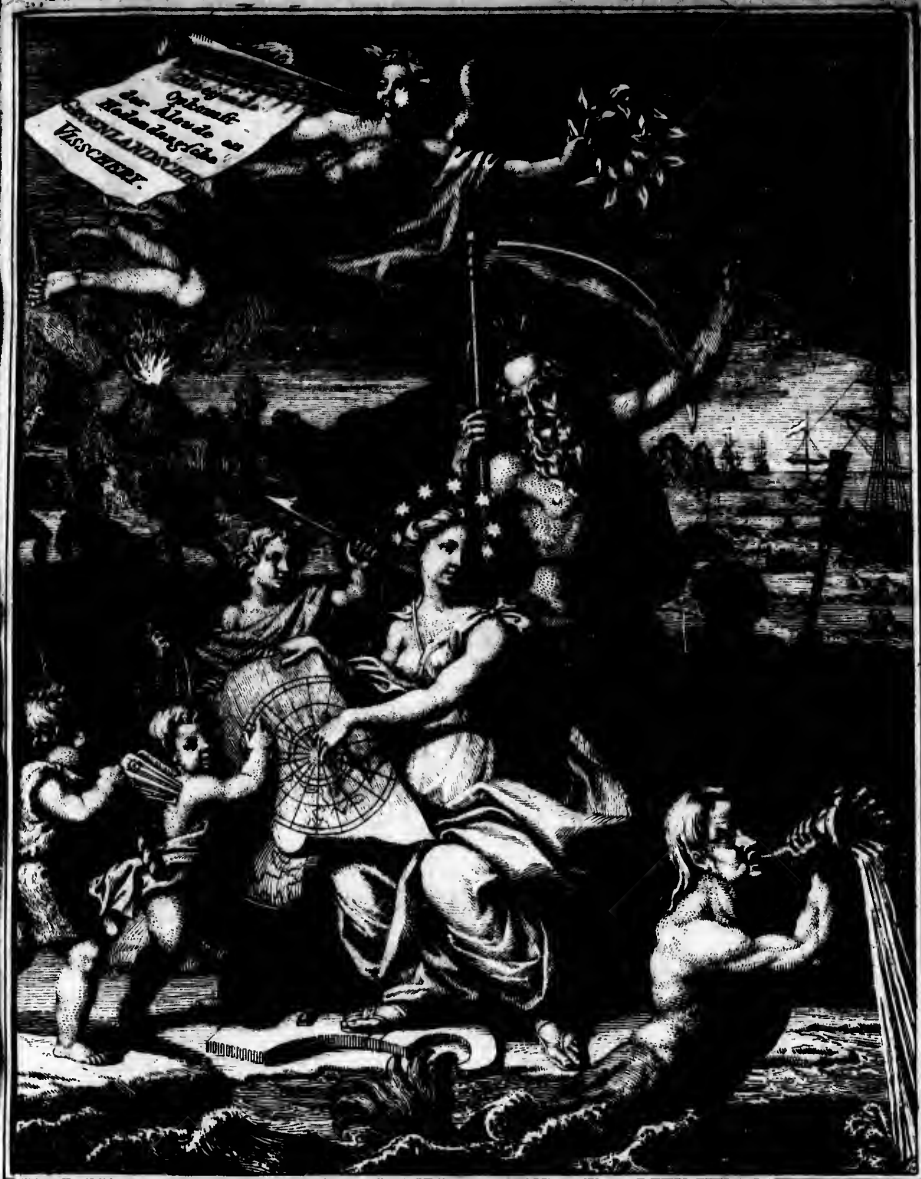
De Tydt, die 't al vernielt, en alles weet t'ontdekken,
Schuift 't kleedt der onkunde op, en toont haar vrang en vry
De lang-verhooldene Groenlantische Visschery,
Om door dat klaar gezicht haar aandacht op te wekken.

Harpoen en Lyn en Lens, haar wapenen en kracht,
Om fier den Walvisch in het pekel te verbaazen,
En hem en bloet en ziel ten neusgaate uit te blaazen,
Staan hier, als dienaars van haar Godtheit, op de wacht.

De Faam, gewoon den lof der braaven te trompetten,
Bazuint der Schryvren roem, en kroont hun heerlyk werk
Met eeuwigen Laurier, den prys van 't letterperk,
Waar op de volgende eeu haar toonen noch zal zetten.

De bysieraaden, hier en daar voor 't oog gemaalt,
Verbeelden stoffen die hier braaf zyn uitgehaalt.

A. BÓGAERT.

J. Ottens inv. et del.

Bij JOANNES OOSTERWYK Boekverkoper 1720.

J. Folkmans sculp.

De Grootste Overval op de Kerk van St. Janskerke te Antwerpen

B
G
V

Waar
slag
d

Met
vo

W
In h

Ver

B

C. G. ZORGDRAGERS
Bloeyende Opkomst der Aloude en Hedendaagsche
GROENLANDSCHE
VISSCHERY.

Waar in met eene geoëffende ervaarenheit de geheele om-
slag deezer Viſſcherye beſchreeven , en wat daar in
dient waargenomen, naaukeurig verhandelt wordt.

Uitgebreid

Met eene korte Hiſtoriſche Beſchryving der Noordere Geweſten,
voornamentlyk Groenlandt , Yſlandt , Spitsbergen, Nova
Zembla , Jan Mayen Eilandt, de Straat Davis , en
al 't aanmerklykſte in d' Ontdekking deezer
Landen, en in de Viſſchery voorgevallen.

Met byvoeging van de

WALVISCHVANGST,

In haare hoedanigheden , behandelingen , 't Scheeps-
leeven en gedrag beſchouwt.

DOOR

ABRAHAM MOUBACH.

Verciert met naaukeurige, correcte en naar 't leven geteeken-
de nieuwe Kaarten en kunſtige Printverbeeldingen.

T A M S T E R D A M.

By **JOANNES OOSTERWYK,**
Boekverkooper op den Dam , 1 7 2 0.

OF THE BOARD OF

VISCHEK

WILLIAMSON

AND

JAC
JAN
ALE
JAN
COR
JAN
COR
GER

rech
word

Aan de HEEREN

GECOMMITTEERDEN

Der Hollandsche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

JACOB NOORDHEY. - *Wegens* ROTTERDAM.

JAN van TARELINK.

ALBERT DOORNEKROON. } *Wegens* AMSTER-

DAM.

JAN BOTERPOT. - -

{ HOORN.

CORNELIS DIRKSZ. THEWES.

{ SARDAM.

JAN JACOB SZ. MOL. - *Wegens*

{ JISP.

CORNELIS EENHOORN. -

{ DE RYP.

GERRIT VIS. - - -

{ ZAANDYK.

Zeer Waarde en Veelgeachte HEEREN.

DE Groenlandsche Viſſchery , die men met
recht een Goudmyn voor ons Landt noemen mag ,
word U veelgeachte Heeren , hier op het nau-
keu-

O P D R A G T.

keurigste met alle haare hoedanigheden beschreeven ,
 eerbiedig aangeboden ; 't is een nieuw Werk dat
 van die nature nooit het licht heeft gezien , behal-
 ven een klein tractaatje of twee , vol beuzelachtig-
 ge vertellingen. Maar *C. G. Zorgdrager* , een man
 van groote ervarenheit in de Groenlandsche Vis-
 schery , hebbende lange Jaaren voor Commandeur
 op Groenlandt gevaaren , geeven wy de eere als oor-
 zaeke , dat dit Werk in de Waereldt is gekomen ,
 overmits hy op alle zyne gedaane Reizen , met op-
 merking , heele nette aanteekeningen gehouden heb-
 bende , een ontwerp van deeze natuur hadde opge-
 stelt ; het welk ons ter ooren gekomen , kreegen wy
 door goede Vrienden gelegentheit het zelve te zien ;
 dies wy 't wel waardig vonden te drukken , om 'er de
 Waerelt dienst en vermaak mede te doen. Doch
 zoo als het dien oprechten Man hadde beschreeven ,
 was het in geen order om het ter Drukpersse te bren-
 gen , nademaal hy zyne aanteekeningen , hoewel ge-
 noeg naar waarheit uitgedrukt , by alle voorvallende ge-
 legentheden , tot onderwys zyners Amptsgenooten had-
 de ter neergefelt. Derhalven verzochten wy den Heer
A. Moubach , onzen goeden Vriendt , dit Geschrift eens
 te doorloopen , als zynde een Man daer toe bekwaam ,
 en wiens naam reeds door verscheidene Werkjes be-
 kent is : welken Heer het zoo wel bevond , dat hy niet
 al-

O P D A R T A I G T.

alleen de geschriften van onzen Vriendt Zorgdrager in zyn zaamenhang bragt, maer het Werk zelfs uit den grondt heeft opgehaalt, beginnende van de eerste ontdekkers dier Gewesten af, met een aaneenscha- keling tot onzen leeftyd toe; hebbende de beginse- len uit oude Deensche als andere Kronyken en Ge- schriften, met veel moeite opgeheldert. Insgelyks hebben verscheide Kooplieden en Liefhebbers, ons mede veel dienst gedaan, welke ons niet alleen ter hand stelden dat ons aen dit Werk ontbrak, om het zyn volle beslag te doen hebben, maer daer en boven begunstigten met fraaye orginee en naar't leven ge- teekende Kaarten dier Gewesten, dat ik derf zeggen, diergelyke nette naaukeurige Kaarten van die na- tuur in de Waereldt niet zyn.

Deeze Bloeyende Opkomst der Aloude en Heden- daagsche Groenlandsche Visschery, een Werk met moeite en kosten voltrokken, en met Kunstplaat en op het sierlykste, dat zoo een Werk vereyft, dus in't ligt gebragt: geeve ik my de eere zeer Waerde en Veelgeachte Heeren aen U op te draagen, als wee- zende de Hoofden, en door de Kooplieden van dien Handel en by de Souverainen onzer Landen beves- tigde Gecommitteerdens der Groenlandsche Vis- schery.

Zeer Waerde en veelgeachte Heeren, gy Bestier-
* *
ders

O P D R A G T.

ders der krachten van den Koophandel, die de sterkste zenuw der vrygevochte Landen is, ik vleye my, dat uwe Geachte Perzoonadjes deezen Opdragt met uwe goetkeuring zult begunstigen; en ik bidde Godt, dat hy uwe Perzoonen en Familien wil zegenen, dat hy uwe dagen, in zyne gunste, wil rekken met een gezonde ziel in een gezond lighaam, tot Gy naer een vergenoegt leven de eeuwige Zaligheid voor het tydclyke moogt verwisselen:

Wyl ik ben en blyve

Zeer Waerde en Veelgeachte HEEREN,

Uwen ootmoedigen Dienaer

J. OOSTERWYK.

In myn Boekwinkel den
12de February, 1720.

AAN

AAN DEN LEZER.

Immers zal 'er nooit stoffe tot schryven ontbreken; wanneer men 't eene afgehandelt heeft, doet 'er zich weer wat anders op. Indien de lust tot schryfarbeit verkleumen mogt, 't waare een groot verlies den Letterbe-minnaars toegebracht, zich versteeken te zien van veele nutbaare en weetenswaardige zaaken, schoon ze wel juist niet alle den stylentop van een byna ongenaakbaare geleertheit bereiken.

Wy onderneemen dan, doch met verontschuldiging over de vermeetelheit onzer penne, die zich zoo onbedreeven, dus verre in Zee begeeven durft, mede een schryfkoers te houden, is 't niet naar de juiste afmeting van kundige lengte en breete in den Oceaan van hooggesteete degtigheid uit een welbeklokt vernuft gebooren, echter van den tongriem een weinig gesneden, zal zy 't waagen; en wy vleyen ons, dat de wichtigheit der stoffe, tot een inslag van ons geweeft gebruikt, indien 't web ergens gaapen mogt, de gebrekkelykheit van 't samenstelsel zal kunnen opweegen, zoo wy 't geluk hebben deezen onzen arbeid in handen van bescheidenheit te geraaken.

Eerstelyk zal ons erachtens te letten staan op 't onderwerp, als mede den aart en eigenschap van dien; daar na, wat nut en voordeel daar uit te trekken zy, zal met een toelag van een grondig onderwys, op ervaarentheit steunende, rypelyk overlegt en aangewezen worden.

Vinden we hier en daar den weg van onze verhandeling opgedolven, en zien we ons weerstreeft door 't Yzige Gewest, of bepaalt de noch onbekende en onbevaarbaare Gewesten verder in te dringen? zullen we echter niet schroomen, ons Borientaalsch en Groenlandsch Wintergerecht, op zyn Hollandsch gestoofd en geschoo-

V O O R R E D E.

schooftelt , den bescheiden Lezer smaaklyk voor te zetten ; en schoon, niet tegenstaande onze bekleumde hand naauyls bestand is , door't strekken van den inkt haare pen te bestieren , nochtans trachten we met een waanloos begrip, dit gebrek voor te komen : doch onder beding , dat men 't alles t'eenemaal op den as van oordeel en ervaarentheit draaye.

Zyn we dan elders tot in den grond en tot den bodem dezer verhandelde stoffe niet genoeg doorgedrongen? 't is niet onze onkunde, maar 't wyffelend geval alleen te wyten, waar mede voornamentlyk deeze wetenschap verzelt gaat, gelyk door onzen Schryver, in zaaken van de Visschery, met zyn redenerend onderwijs word getoont; en hoe zuiver een oordeel hier toe vereischt word, nochtans verdient het, dat het op den wetsteen van ervaarenheit getreken zy.

Om des Schryvers gedachten over dit onderwerp hier nevens uit te drukken , zoo zegt hy : „ dat , nademaal de Groenlandsche „ Visschery te bedienen , vele Jaaren zyn Ampt en Handteering „ is geweest , hy zich oordeelde aan die kennis en wetenschap des „ te meer verschuldigt te zyn , als of hy een ander handwerk had „ geoeffent , of een onverschillig beroep had waargenomen , „ dat hy , behalven zyn eige ervaarnis in deeze Visschery , naar „ vele zaaken , by oude en ervaare Commandeurs heeft getracht „ naar een grondig onderzoek , verscheide Dagregisters , Histo- „ riën en Jaarboeken nageslagen , en bovenal met een naarftege „ opmerking , alle merkwaardige voorvallen , zich zelve be- „ jegent , gaa gellagen en in zyn Jaarlyksche Dagteekeningen „ op een byzondere wyze aangeteekent , om alzoo voor zich „ zelve een goed begrip van eigen bedryf en verrichting t'er- „ langen.

„ Toen hy nu door dit zyn onderzoek gewaar werd, hoe ver-
„ dicht en beuzelachtig eenige Jaarboeken en Historiën over dee-
„ ze stoffe schreeven, zulks 'er in 't minst geen onderwijs ter er-
„ vaarnis over deeze Visschery in 't algemeen meê verzelting;
„ zoo dacht hem vreemd, in dit onderzoek noch nooit een vol-
„ kome beschryving, niet alleen van een doorkneet en kundig Hi-
„ storischryver, noch slechts van een oud en ervaaren Commandeur
„ gevon-

„ gevonden te hebben, die getracht had, deeze voorname Visschery, eensdeels van sommige Jaarboeks feylen te zuiveren, en voornamentlyk anderdeels, met zyne ervaarentheit eenige joncke Commandeurs ten onderwys te dienen.

„ Men zou my (vervolgt den Schryver) wel te gemoet voeren: dat deeze Visschery meer het geval onderheevig is, dan 't bedryf der Boulieden, Hoveniers en Warmoeziers, of het wiskunstig gedrag in d' *Arithmetica*; *Astronomie*, *Geometrie* en andere diergelyke behandelingen en kunsten, dat door oeffening kan geleert worden: in 't eerste, door waarneeming van zaaizoenen en tyden, en in 't andere waar in de getallen en aaneenverknachte regels met vrucht zyn waar te neemen; maar met de Visschery is 't geenzins dus gestelt. Derhalven, hoe ervaaren men zy, zal men 't telkens daar in zeer toevallig en veranderlyk vinden, zulks de ouden jaarlyks weder evenwys gelyk de jonge Commandeurs t'huiskomen, konnende zich even min naar een gestelde regel schikken, dan aan anderen eenig regelmatig onderwys geeven, hangende alles van 't geluk en 's hemels zege af.

„ Deze voorwendfels hem niet onbewust, konden hem nochtans niet voldoen, om alleen op 't bloot gezegde, volgens de fleur van 't meeste gros, deezen slenter te volgen. Maar overdenkende welk een Kapitaal hem onder zyn bestier werd aanvertrouwt, dies trachte hy zoo veel mogelyk een regelmatig en goed begrip van zyn eige doening te bekomen, zonder evenwel hier door, 's Hemels zege niet te wraaken, of zyn gedrag aan 't bloote menschelyk vernuft te hechten, noch 'er zich ook t'eenemaal van t'ontrekken: 't best handele men naar zyn eige meening, even eens als in den Landbouw en meer andere bedryven van dien aart, alhoewel 'er den groei en wasdom voornamentlyk van 's Hemels zege afhangt; nochtans zoo is het waarneemen der zaaizoenen, 't ploegen, maaten en meer andere bereidingen geenzins onnut, want de menschelyke pligt en te werkstelling van zyn vernuft, gaat met die zege gepaart. Insgelyk is men gehouden zynen pligt verstandiglyk en getrouw in de Weetenfchap van de Visschery

V O O R R E D E.

„ waar te neemen , dies men 't onderwijs niet t'eenemaal moet
„ verwerpen , maar wel toezien , dat men noch door onkunde ,
„ noch door aachteloos verzuim zynen plicht niet verwaarlooze ,
„ en echter deeze aachteloosheit geenen glimp geeve , noch onder
„ 's Hemels zege verbloeme .

„ Om nu deeze achteleezen hun verbloemd geweer uit de
„ hand te wringen , en de noch jonge en alle leergierige Com-
„ mandeurs met zyne ervaarentheit te dienen , is hy eindelyk te
„ raade geworden , dit zyn ontwerp , in vertcheide jaaren by
„ wyze van aanteekening , alleen voor zich zelveu ontworpen ,
„ aan een ieder mede te deelen , in verouwen , dat het allen
„ leezuchtigen Commandeurs , Stuurlieden , Harpoeniers en an-
„ dere Bedienden ten nuttelyk gebruik zal dienen , en met dee-
„ ze verwachting , dat het den ouden en ervaaren Comman-
„ deurs niet schaden zal , maar hen aanleiding geeven , om de
„ gebreken te helpen verbeteren : als vindende nu reeds een
„fehets , op welkers spoor een volkome Befchryving op te maaken
„ zy , deeze alom beruchte Vifchery genoegzaam waardig.

„ Gelykerwys men dan veel nut uit de *Arithmetica* voor den
„ Koophandel weet te trekken , als ook uit de Wiskunst ver-
„ scheide Mathematifche Weetenfchappen , die volgens de kunst
„ der Zeevaart den Stuurlieden niet weinig ten dienft zyn ; zoo
„ is hier uit blykbaar , dat zodanige Mededeelders deezer wee-
„ fchappen , een lofelyk werk hebben verricht , hunne gaven
„ voor 't gemeene welzyn opofferende. Maar wat onze Vis-
„ fchery aangaat , is 't nochtans kennelyk genoeg , dat 'er in
„ een welgeoeffende kennis door 't wel handhaven der Vifchery
„ zodanig een voordeel fleekt , zulks 'er veel menfchen deel in
„ hebben ; voornamentlyk die van de Scheepshouwerij beftaan ,
„ Uitreeders van Schepen ; Leveraars van Leeftocht en Scheeps-
„ behoeften ; Vervaardigers van Gereedfchappen tot de Wal-
„ vifchvangst ; Traan- en Baardekopers , Arbeiders , Sjouwers ,
„ Schuifevoerders , en wat meer is : een groot getal Comman-
„ deurs , Harpoeniers en andere Scheepsbedienden en Matroozen ,
„ die jaarlyks hun gewin op de Neering deezer Vifchery zoeken
„ en voor een groot gedeelte daar uit beftaan.

„ Dec-

V O O R R E D E.

„ Deze redenen overweegende, vond hy zich bewoogen, zyn „ ontwerp ten dien einde op te maaken, zulks 'er een ander op „ merkend oeffenaar eenig genot van te verwachten hadde.

Dus mogt nu deeze vrucht wel niet geheel vruchteloos wezen, naardien den toelag alleen tot onderwys is aangelegt, en ook om te dienen, waar voor men zich te wachten heeft. Dies loopt dan het verlangen, om onzen Landnaat dienst te doen, zynen draf, nademaal wy ons verbeelden, dat d'ervaa'nis, de beste Schoolmeesteresse, te beeter schoolgeld aan hun verdienen zal; en zulks te meer: vermits 'er den rook uit voort komt, waar van der Kooplieden Schouw kan rooken. Hierom is 't, dat wy geeneegen waren, om dit werk, alhoewel in zich zelve, de Vischery alleen raakende, genoeg voldongen, met verscheide keurlyke zaaklykheden te verryken, vervattende in zich een Historische Beschryving van alle deeze Noordere Gewesten, gemeenlyk onder den naam van Groenlandt bekend, en om hier toe te geraaken, vertoonen we vooraf, inleidingsgewyze, een schets van alle de Kust- en Landtontdekkers, zoo sedert eenige eeuwen zich in dien hachlyken arbeid hebben afgeslooft. Nadat wy dan tot onderzoek van eenige Oud- en Nieuw-Groenlandsche Historiën en zaaklykheden van een keurlyk gewicht getreden zyn, wenden wy 't naar Yslandt, welkers aloude gedenkenissen worden opgeslagen en ontvouwt, en zoo veel mogelyk allen bygeloof voordachtelyk ter zyden geschoofen: want wy vervaaren ons nooit voor den stem der schimmen, vermits der Geesten gewoonte is, niet dan binnens monds te prevelen, welker praatjes wy luttel achten, en daarom niet naa vertellen, gedachtig, dat 'er niet weinig too hoort, Liederen van onzen Landnaat by den neus om te leiden, wanneer ze oogen in den nek hebben. Dus hebben we ons dan zoo veel mogelyk door de verwarring van een mengelmoes deezer Borientaasche of Noordsehe Gebeurtenissen gered, en 't hinken onzer penne, door Schryvers doordringende van oordeel doen steevigen, schoon wy niet ang voor den arbeid en 't Hoofdbreeken waren. Ook hebben we den Beminnars van Boekoeffening ten dienste, zoo nu en dan waar 't pas gaf, eenige aanmerkelyke zaaken met verscheide keurlyke stoffen verzelt, als bloem-

„ Dee-

V O O R R E D E.

bloemschakeerfels tusschen beiden in gelast , hunne opmerking wel waardig.

Naa de verhandeling van Yslandt , stevenen wy 't naar het van ouds zeer Vischryke Spitsbergen , Vischryk zeggen we , nademaal 't 'er certyds voor de Visschery zoo wonder wel slaagde , dat men maar slechts Schepen derwaart uit te rusten had , wilde men die vol en zoet met eene schoone laading van smeerige , doch echter goed voordeel opbrengende traanstoffe , binnen vier Maanden de Maas en 't Y weder zien opzeilen. Sedert d'ontdekking van dit Eiland , heeft 'er vervolgens de Groenlandsche Visschery haaren aanvang genomen , en met een gezeegenden voortgang , jaarlyks schatten den Vaderlande toegebracht , waar door de Reedery krach-
tig gestyft , onderling een welgeordende Maatschappy aanging , die nochtans door beurtwisseling der Waereldlyke onzekerheden al-
lenks wederom gezwakt en geen kleine haapering onderheevig werd , tot men eindelyk alle haare kostbaare toebereidselen , in dit guure Gewest gestigt , met de loop- en koersverandering der Visschen , door 't gheetig vervolgen veroorzaakt , wederom sloopte.

't Zelfde lot viel mede de Visschery aan Jan Mayen Eiland te beurt daar 't anders niet min Vischryk dan te Spitsbergen was , waar door men toen genoodzaakt werd , de Zeevisschery voor eerst ter hand te neemen , en vervolgens zich in 't Ys te waagen , te vooren meer dan de Ciciliaansche *Charydis* en *Scylla* ges-
schouwt.

Hoe deeze Ysvisschery hedendaags noch in zwang gaat en best dient waargenomen , toont onzen Schryver doorgaans vernuftelyk , wanneer hy zyne redeneering met d'ervaarentheit gepaart , dus onderwysgeerig voorstelt , dat alleen een naaukeurige acht-
gelyng veel vermag , om de zwaarigheden die zich somtyds in de Visschery opdoen , uit den weg te ruimen , want zich alleen maar op het Ipoorloos geval vertrouwend , zullen 'er telkens zodanige onverwachte wederwaardigheden zich opdoen , dat men naauwlyks weet hoe zich in deeze ongelegentheden te redden , en zyne zaaken ten besten van de Reedery aan te leggen. Word men dan allenks door een geduurige oplettenheit erwaarend , zal

V O O R R E D E.

zal deze erwaarnis veeltyds in diergelyké ongelegenbeden wonder wel te pas komen.

Naardien nu den Schryver voornamentlyk zich daar op toegelykt heeft, deeze beruchte Visschery met zyn ontwerp, uit een lange achtgeving gebooren, gelykerwys niet zodanig een yver te dienen, als hy die by zyne noch frisse en jongdigen Jaaren in Persoon als Commandeur getrouwelyk gedient had; zoo vonden we ons deswegen ingewikkelt, dit zyn ontwerp, op zyn Zee-mans opgestelt, als zich 't best op zyne gewoone handtoering verstaande, waar in wy hem verre boven 't gemeene bereik van anderen zyns gelyken geoeffent gevonden hebben, doongaans wegens den trant van zyne schryfaart wat te verstellen, zonder nochtans in 't minst de zin van zyne gedachten te quetsen; want woorden zyn zwaaibaar, doch de zin moet pal staan, nademaal ze geen vreeinde uitlegging veelen wil; dat dan al vry wat moeiten in had: naardien zyne redeneeringen vraag- en antwoords gewyze waren ingestelt, die wy noodzaaklyk op een andere leest schoeien moesten, om al 't zaakelyke in een aaneenschakelende redenvoering over te brengen, nademaal het bestek, zoo als 't door onzen Schryver ontworpen lag, ons in die gestalte niet dienen kon, vermits 'er een gantsch ander maaksel uit stond gebooren te worden. Dies worstelde in 't overleg de rede, volgens onze keur, met de verkoore zinlykheit en schikking, tot 'er eindelyk deeze onze verhandeling uit ontsprooten is, die wy nu onder den Tytel van **BLOEYENDE OPKOMST DER ALOUDE EN HEDENDAAGSCHE GROENLANDSCHE VISSCHERY** onzen Landsgenooten mededeelen: een werk, voonamentlyk de Groenlandsche Visschery behelzende, welker stoffe niet alleen nieuw is, en nooit te vooren beschreeven, maar ook voorbedachtelyk naar waarheit zodanig ingestelt, dat 'er in 't minst geene verdichte en beuzelachtige zaaken noch opgepronkte zwetseren mede vermengt zyn.

Gebruik dan des Schryvers en onzen Arbeid ten nutte, 't zy die in opvolging van eigen oeffening in zyn beroep ten dienste van de Visschery word aangelegt, 't zy dat zich eenige Belanghebbers daar in voordeelt vinden; behalven dat Beminnaars der Letteren, zoo wy ons verbeelden, in 't leezen van deeze Verhandeling, nooit van dien aart

* * *

hen

zal

V O O R R E D E.

hen voorgekomen, mede zich vergenoegen zullen: ten wiens dienste voornamentlyk, wy achter deeze af handeling; ons door den Schryver en een voornaam Liefhebber de stoffe daar toe ter hand gestelt, noch een nagerechte te voorschyn brengen, zodanig besaust en toebe- reid, dat het hen den weetlust niet ontsmaakelyk verzadigen zal, vermits men 'er een volkomē bericht van d' uitrusting ter Groen- landsche Visschery vind aangeeteekent, waar nevens men mede al het Scheepsleven geduurende deeze Visscheryoeffening naar waar- heit beschouwen kan. Hier mede wenschen wy den Gunttigen Lezer alle heil, en zullen ons onder zyn bescheiden oordeel, dee- zen onzen arbeid getroosten, met te toonen dat wy zyn:

Zynen bereidwilligen Dienaar

A. MOUBACH.

Korte

In
Van
Ong
Geste
Vruc
Groer
Onde
Yslan
Hand
Alou
Zeema
Verfch
Eerste
Ongem
Gestelt
Spitsber
Veelerly
Eilandse
Noordk

Korte inhoud der

HOOFDTSTUKKEN.

Inleiding: handelt van d' eerste Kust- en Landtontdekkers in 't algemeen.

E E R S T E D E E L.

I. HOOFDTSTUK.

Van d' eerste Ontdekkers van Groenlandt, en wie die waren. 1.

II. HOOFDTSTUK.

Ongemeene Vischrykheit der Groenlandsche Zee; en omstandig bericht van d'Eenhoorns
gegeeven. 6.

III. HOOFDTSTUK.

Gesteltheit en gematigheit der Oud-Groenlandsche Lucht. enz. 10.

IV. HOOFDTSTUK.

Vruchteloos te togten der Deenen naar Groenlandt. enz. 11.

V. HOOFDTSTUK.

Groenlandsche Compagnie te Koppenhagen opgerecht, zend Schepen naar de Straat Davis. 21.

VI. HOOFDTSTUK.

Onderzoek over Groenlands strekking naar Tartarië en America, en bericht over Spitsber-
gens byzonderheden. enz. 24.

VII. HOOFDTSTUK.

Yslands strekking en uitgestrektheit, eerste Ontdekkers, en 's Lands gelegenheit. enz. 34.

VIII. HOOFDTSTUK.

Handel en bedryf der Yslanders onderzocht. 47.

IX. HOOFDTSTUK.

Aloude Landbestier van Yslandt, invoering van 't Kristendom. enz. 49.

X. HOOFDTSTUK.

Zeemagt der Yslanders eertyds, en d' aloude Bevolkers naagespeurt. 53.

XI. HOOFDTSTUK.

Verscheide gevoelens wegens Yslands bevolking onderzocht. 60.

T W E E D E D E E L.

I. HOOFDTSTUK.

Eerste Ontdekkers van Spitsbergen, en waarom dus genoemd. enz. 67.

II. HOOFDTSTUK.

Ongemeene koude te Spitsbergen, en den aart der Verheevelingen beschreeven. enz. 71.

III. HOOFDTSTUK.

Gesteltheit van 't Ys omtrent Spitsbergen. enz. 75.

IV. HOOFDTSTUK.

Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt, eertyds Vischryke Gewesten. enz. 78.

V. HOOFDTSTUK.

Veelerly soorten van Walvissen, waar onder d' Eilandsche Walvisch de voornaamste is.
enz. 80.

VI. HOOFDTSTUK.

Eilandsche Walvissen waar zich onthouden. 't Walvischaas beschreeven en waar meest
gevonden word. enz. 87.

VII. HOOFDTSTUK.

Noordkapers Gewest beschreeven, als mede dat der Vinvissen. enz. 91.

VIII. HOOFDTSTUK.

Of de Biskayers d' eerste aanleiders tot de Walvischvangst zyn geweest. enz. 98.

IX. HOOFDTSTUK.

't Walvisch Gewest van een ruime uitgestrektheid beschouwt. enz. 103.

X. HOOFDTSTUK.

Verscheide gevoelens over den doortogt door de Waigats onderzocht. 106.

XI. HOOFDTSTUK.

Hoedanig de Walvissen tot in de Tartarische Zee-doordringen onderzocht. enz. 113.

XII. HOOFDTSTUK.

Gedachten over de warmte der Zon en haare werkzaamheit. enz. 134.

XIII. HOOFDTSTUK.

Koershouding der Zuidys Visschen, en hoe men die moet opsporen. enz. 140.

XIV. HOOFDTSTUK.

Zuidys Visschen van hun gewoon Gewest kundig, en hunne vlucht voor den komst der Groenlandische Vloot. enz. 157.

DERDE DEEL.

I. HOOFDTSTUK.

Westys Visschen waar voornamentlyk gevonden. Vaart op Spitsbergen begonnen en wanner. enz. 157.

II. HOOFDTSTUK.

Walrussen en Robben hoedanig gevangen. enz. 165.

III. HOOFDTSTUK.

Eerste opkomst der Walvischvangst, die voordeelig was, en door Compagnieschap ontrent de Bayen van Spitsbergen geoeffent wierd. enz. 172.

IV. HOOFDTSTUK.

De Groenlandische Maatschappy allenks weder gewakt en om wat reden. enz. 175.

V. HOOFDTSTUK.

Eilandsche Walvisch van voor Spitsbergen verjaagt, en de Zeevischery ondernomen. enz. 197.

VI. HOOFDTSTUK.

Ysvisschery ondernomen, en hoedanig. De wykende Visschen nagespeurt 203.

VII. HOOFDTSTUK.

Westysvischery hoe verre zich uitsprekt. Hooge Graden gereeder dan laage om Visch op te doen. enz. 208.

VIII. HOOFDTSTUK.

Werwaarts de Visch te vinden, wanneer plaatsen en tyden wel worden onderscheiden. enz. 211.

IX. HOOFDTSTUK.

Vischery op laage Graden wanneer tydig is; Oud-Groenlands strekking voor wiens Kusten Walvischaas gevonden word, waar zich veel Visch onthoud. enz. 215.

X. HOOFDTSTUK.

Overwintering op Spitsbergen. Verscheide Observatiën over 't Noorderlicht. 221.

XI. HOOFDTSTUK.

Verscheide vreemde ontmoetingen en ongevallen den Groenlandsvaarders bejegend. Loosheit tusschen de West en Zuidys Visschen hoe't onderscheiden. enz. 235.

XII. HOOFDTSTUK.

Zaaken wegens de Vischery noodig in acht te neemen. enz. 248.

XIII. HOOFDTSTUK.

Misbruik in den Traan-en Baarden handel afgeschaff. Voordeelen door de Vischery sedert eenige Jaaren behaalt. enz. 260.

Groenlandische Walvischvangst in haar byzonder Scheepsleven en gedrag beschouwt. 287.

BLOEY.

BLOEYENDE OPKOMST

Der Oude , en Hedendaagsche

GROENLANDSCHE V I S S C H E R Y .

E E R S T E D E E L .

I N L E I D I N G .

Handelende van d'eerste Kust en Land-Ontdekkers
in 't algemeen.

Al niet onbehaaglyk zyn , een kort Vertoog te doen , over de zeeghaftige Onderneemingen en Ontdekkingen sedert eenige eeuwen naar veel Gewesten der Waereld gedaan , en zoo roemwaardig en kloekmoedig uitgevoert , waar onder die naar d'afgeleegene en onbekende Noorder-Gewesten , niet min dan alle anderen uitmunten ; Meerendeels hadden ze geen anderen grondslag , dan daar door den Koophandel allerwegen uit te breiden , en 't zy met beschaafde of onbeschaafde verre afgelege Volkeren zodanig een gemeenschap aan te gaan , waar door niet alleen eigen nut en voordeel wierd beoogt , maar ook den wederzydschen band van oprechte vriendschap gelegd , om allenks een menschelyke t'zamenleving op te rechten.

Niets nuttelyker was 'er dan voor 't Gemeen , als dat men naaukeurige en schranderere Reistogten ondernam , en ook te gelyk niets moeyelyker voor d'eerste Onderneemers van de zelve , nademaal 'er zoo veele bequaame en noodige hoedanigheden worden toe vereischt . Genoegzaam moet men bekennen , dat het bynaa onmooglyk is , in een Perzoon , hoe ervaaren hy zy , alle de vereischte wetenschappen te bezitten , die tot zodanig een

Oogmerk ,
waaron
d'ontdekkin-
gen van on-
bekende lan-
den wierden
ondernoe-
men.

Hoedanig-
heden in den
Ontdekker
vereischt ;

T 2 M O N I E H D I N G O

een Onderneeming van nooden zyn; te weten: dat hy de Historiekunde, Sterrekunde, Aardklootkunde, Zee- en Waterkunde, Zedekunde, Koophandel enz. grondig verstaat.

die veeltyds
gebreklyk
waren,

Hierom is 't dat meest alle de Onderneemers deezer Reistogten, de noodige bequaamheit niet bezeten hebben, om hunne Ontdekkingen met zodanig een vrucht te doen, als wel het oogmerk hadde vereischt; en om welker reden zy zich dan blootelyk vergenoegen, met zodanige zwakke berichtgevingen van hun bedryf, dat 'er veel onnoodige zaaken, en die somtyds noch tegenstrydig zyn, door hen worden opgeteekent, alleen door een gebrek van naaukeurigheid, met hunne onkunde verzelt. Hier in te voorzien, heeft men deeze gebreklykheit door een nader onderzoek trachten te verbeteren; waar aan voornamentlyk gearbeid hebben: *Ramusus, de Bry, Hackluit, Purchas, de Laet, Thevenot* en meer anderen; die, 't zy zelf ter deezer Ontdekking hebben uitgeweest, of naaukeurig de berichten van verscheide Ontdekkers ingezien, en ons zeer nuttelyk hunne byeen verzaamelde schriften nagelaaten.

en daarom
verbetert
dienden.

de 1492
Winding van
't Kompas

Wat voor-
deel daar uit
ontsprooten
is.

Sedert 't Ontdekking en uitvinding van 't Kompas, heeft *Jaande Betencourt* in den aanvang van de vyftiende eeuw de Kanarische Eilanden ontdekt, en dit was d'eerste aanmerklyke Reistogt, die dus verre op den Atlantischen Oceaan naaby de * Noorder Keerkring wierd gedaan. Vervolgens deden de Portugeezen en Castiliaanen verscheide Reistogten op denzelfden koers, en ontdekten langs de Afrikaansche Kusten eenige Eilanden in den Oceaan. *Bartholemi Diaz* geraakte *Cabo de Bona Speranza* ten einde deezer gemelde eeuw te boven, en bezocht de Kusten ten Oosten van Africa. *Vasco de Gama* nam insgelyks deeze koers, en hunne Navolgers zyn tot de Oostelykste eindpalen van Asie doorgedrongen.

De Nieuwe
Wereld
doet eene
nu ontdek;

De roemruchtige *Christoffel Columbus*, stak in den jaare 1492 ter ontdekking van de Nieuwe Wereld, onder d'uitrusting van Koninginne *Isabella* naar de Kanarische Eilanden over; en naar 't Westen wendende, ontdekte hy de Eilanden *Cuba, Espagnola, de Caribes, Guardeloupe* en *Jamaica*. Van daar steevende hy vervolgens naar de vaste Kust, en ontdekte een gedeelte Lands

door

• Tropicus Canari.

doe
nus
spu
Fog
in
daa
no
Dio
den
stre
ten
nig
dek
de
ning
zich
in
hy
leef
lyk
alle
en
hoog
krac

Se
ontd
Have
der
der
de z

I N L E I D I N G.

door d'Indianen van dien Landaart *Paria* genoemd. *Alonzo Ni-* Waar in hem
nus volgde dit spoor. Insgelyks *Alonzo d'Ojeda*, en *Americus Vo-* veel andere
sputus. *Pinzon* ontdekte A°. 1499 eenige Zuiderdeelen. *Alonzo* syn. om
Fogueda en *Diego Nicuesa* leiden d'eerste grond van Regeering nagevolgt
in deeze Nieuwe Waereld, door den Castiliaanschen Koning syn. om
daar toe afgevaardigt. Insgelyks waren *Anciso* en *Lopez d'Ola-* deeze ont-
no gelast, *Carthagena*, *Nuestra Senora de la Vittoria*, *Nombro de* dekking ver-
Dios, *Darien* enz. in bezit te neemen. Alle deeze Opperhoof- der uit te
den, geraakten eerlang onderling oneens, 't zy wegens d'uitge- breiden.
strekteit van hun bestier, 't zy om de greegtheit naar schat-
ten, die deeze ontdekte Gewesten uitleeverden, zulks het wei-
nig scheelden of de Castiliaanen zouden de vrucht hunner ont-
dekkingen eerlang wederom verwaarloost hebben. *Vasco Naves*
de Balboa, een der aangestelde Opperhoofden, de gunst des Ko-
nings verloor hebbende, besloot door nieuwe Ontdekkingen
zich weder in de zelve te wikkelen; dies drong hy Landwaart
in, tot aan de Zuidzee en de Golf van *St. Michiel*. Hier moest
hy en de zynen niet weinig gevaar bezuunen, vermits hen den
leestogt nevens andere noodzaaklykheden op 't aller onverdraag-
lykste ontbrak. Gelykerwys de Fabel van *Midas* getuigt, die
alle onnoemlyke rykdommen voor zyn grootste goed verkoort,
en echter den doodelyken honger smaaken moest; door den
hoogdraavenden Dichter *L. Rotgans* in zyne Zedelessen dus
krachtig uitgebeeld:

Hy hadt den rykdom voor zyn grootste goeds verkoren.

Geef, zegt hy, dat al 't geen ik raake in goud verkeer.

Maar hoe verging den Vorst dat onbedacht begeeren?

Gansch qualyk: Want de maag kon geen metaal verteeren.

't Geschenk was doodelyk dat hem de Wyngodt gaf.

Sebastiaan Cabot een Venetiaan, door zoo veel welgelukte
ontdekkingen bekoort, ruste twee schepen uit; vertrok uit de
Havens van Engeland, en steevende tot op 55 Graden Noor-
der breete. *Pedrarra d'Avila* wierd voor algemeen Bevelhebber
der Nieuwe Waereld uit Spanje afgevaardigt; Hy benaastig-
de zich in 't bevaaren van de Zuidzee, ten dien einde eenige

Een alge-
meene Land-
voogd naar
de ontdekke
Nieuwe
Waereld ge-
sonden.

INLEIDING.

sterktens opwerpende. *Gaspar de Morales* door deezen zelfden Bevelhebber afgezonden , trok over 't gebergte naar de Zuidzee. Veele Hoplieden *de Morales* op deezen togt gevolgt, be-roofden d'Indiaanen van alles , op een gewelddadige en barbaarsche wyze: maar deezen, om zich te wreken, in hinderlaag gelegen , ontweldigden den Spanjaarden wederom van den geroofden buit. *Juan Solis* en *Juan Ponce* met eenige manschap op ontdekkingen uitgezonden , wierden byna ter zelve tyd door de *Karibaanen* overrompelt , en door hunne greetige ingewanden verslonden. *Vasco Nunez* voorhebbende ten Zuiden nieuwe ontdekkingen te doen , om zich 't juk van *Pedraria* r'ontrekken , werd , midlerwyl de tegenwind hem te vertrekken ophield , eerlang aangehouden , en gedoemt het hoofd te verliezen.

Midlerwyl het zich dus in d'eerste ontdekkingen der Indiën onder de Spanjaarden toedroeg , had *Ferdinand Magellaan* een Portugees, eenen weezin tegen Koning *Emanuel*, zyn Heeren Meester opgevat; dies vertrok hy naar 't hof van Spanje. Hy bood zynen dienst deezen Monarch aan , om de waereld rond te zeilen, en d'ontdekking der Spesery Eilanden te voltrekken. Karel den vyfden was 't die hem van vyf schepen voorzag, door een manschap tweehondert en vyftig sterk verzelt; hier mede vertrok hy in den jaare 1519 van Sevilje; nadat hy vergeefs getracht had de Rivier *de La Plata* door te steevenen, overwinterde hy in de haven *St. Juliaan*: vervolgens zette hy zyne koers voort, vond een Straat die gemeenschap met de Zuidzee had, en men van toen af de Straat van *Magellaan* noemde. Dus was hy d'eerste der Europiaanen die d'Atlantische Oceaan tot in de Zuidzee doorsteevende, en deeze zee overstak, den gantschen Aardkloot rond zeilde, by de Moluksche Eilanden aanquam, vervolgens *Cabo de Bona Esperanca* voorby loopende; zulks deezen togt in den tyd van drie jaaren voltrokken wierd. Dit spoor door verscheide anderen gevolgt, wierd eindelyk, in den jaare 1539, door deeze voornoemde Straat, *Peru* ontdekt.

Vervolgens ondernam *Francois Draak* in 't jaar 1577 zyne beruchte Reistocht rondom den Aardkloot, met vyf schepen; hy stelde koers door de Straat van *Magellaan* naar *Peru*, van daar naar

Onlusten onder deeze nieuwe Regeering ontstonden,

Ferdinand Magellaan gaat insgelijks op ontdekking uit. Vindt de Straat *Magellaan* naar hem: genoemt, en zeilt vervolgens den Aardkloot rond;

Waar in hem *Draak* naa-
volgt.

naar
diën,
't ove
van
d'eer
van
Na
wierd
mient
tens
daar
Maar
d'on
gestu
Alba

Tbo
in de
zeilde
toege
On
Noor
den
Melis
Van
te vo
in 't

In
verzel
wiens
Straat
gevon
de Ei
den be
De
re 16
zes
laan

I N L E I D I N G.

naar *Mexico*, *California* enz. en keerde weder, door d'Ooft-Indiën, *Cabo de Bona Esperanca* om vaarende, naar Engeland. In 't oversteevenen van de Zuidzee, wierd *Draak*, door storm; van *Winter*, zyn gezelschap afgescheiden; *Winter* stak toen d'eerste weder te rug over de Zuidzee, en quam door de Straat van *Magellaan* wederom in den Atlantischen Oceaen.

Naa verscheide gedaane tochten door deeze gemelde Straat, ^{Voorneemen om den doortogt van deeze Straat te hinderen, dat vruchteloos afloopt.} wierd in den jaare 1584 Koning Philips den tweeden door *Sermiento* geweldig aangezocht, om in de Straat *Magellaan* Sterkten te bouwen, en 'er een Volkplanting op te rechten, zulks daar door den doortogt van vreemde Natiën geweert wierde: Maar door schipbreuk, hongersnood, en mooglyk ook door d'onmenschelykheit der *Patagonen*, wierd deeze onderneeming gestuit, in weerwil van de poogingen, door den Hertog van *Alba* daar toe aangewend.

Thomas Candis was de derde, die gelukkig in den jaare 1586, ^{Derde togt door Candis,} in den tyd van twee jaaren en twee maanden den Aardkloot rond zeilde, waar over *Magellaan* en *Draak* ruim drie jaaren hadden toegebracht.

Om nu tot onze Landsgenooten over te gaan; *Olivier van Noord* was 't, die in den jaare 1598 de vierde Reistogt rondom den Aardkloot deë. Zyn Opperstuurman was een Engelsman, *Melis* genoemd, die *Candis* te vooren in zynen togt verzelt had. Van *Noord* hield de zelfde koers als *Magellaan*, *Draak* en *Candis* te vooren gehouden hadden, en quam naa drie jaaren wederom in 't Vaderland aan te landen.

In den jaare 1598 stak de Vloot van *Van der Hagen* in zee, verzelt van *Jaques Mabu*, *Simon de Cordes*, *Sebald de Weert* enz. wiens Opperstuurman *Willem Adamsz.* was, doch moest, in de Straat gekomen, veel uitstaan; tot aan de mond van de Straat gevordert, wende men 't Zuidwaarts, wanneer *Sebald de Weert* de Eilanden ontdekte, sedert met den naam van *Sebalds Eilanden* bekend.

De vyfde Reistogt rondom den Aardkloot, wierd in den jaare 1614 voltrokken door *George Spilbergen*, ^{Vyfde doot Spilbergen.} als Opperhoofd van zes Hollandische schepen, waar mede hy de Straat van *Magellaan* doorsteevenende, over de Zuidzee in Indiën quam, en naa

INLEIDING.

een togt van drie jaaren weder in Holland aanlande.

Verscheide
ontdekkin-
gen der Ne-
derlanders

Vervolgens hebben de Nederlanders verscheide ontdekkingen ten zuiden de Straat *Magellaan* gedaan, en aan die Landstreeken deeze namen gegeven, als 't land van *Tasman*, *Diemensland*, *Nieuw Zeeland*, *Nieuw Holland*, *Carpentaria* en *Nieuw Guinee*, insgelyks aan de Bayen, Kaapen en Rivieren, en zulks van den * Evenachtslyn af tot op 44 Graaden Zuider breete.

Kusten van
't onbekende
Zuidland
ontdekt

Zeer groote ontdekkingen hebben de Nederlanders sedert aan de Kusten van 't onbekende *Zuidland* gedaan, die echter voor 't Algemeen niet in 't licht zyn gekomen. *Dirk Rembrantsz.* heeft een beknopt verhaal in 't licht gegeven, van een Reistogt door *Abel Jansz Tasman* 1642 naar 't onbekende *Zuidland*, ten zuiden *Nieuw-Holland* en van *Diemensland* gedaan. Aanmerklyk is 't, dat alle die rondom den Aardkloot hunnen togt volvoert hebben, geduurig door de *Philippynsche* of door de *Molukysche Eilanden* in d'Oost-Indiën gekomen zyn, mogelyk dat deeze lange aaneenschaakeling van Landen, die zich schynen by naau van den Evenachtslyn tot de 50 Graaden Zuider breete uit te trekken, den doortogt zuidelyker gehindert heeft, waarom dan gemeenlyk de koers door de Zuidzee naar de *Eilanden van Salomon*, of de *Ladrone*s genomen word.

Insgelyks
verscheide
eilanden ten
zuiden Ma-
gellaan.

In den jaare 1615 was 't, toen *Cornelis Schouten* van *Hoorn*, en *Jacques le Maire* de zesde Reistogt rondom den Aardkloot ondernamen, een nieuwen koers ten zuiden de Straat van *Magellaan* naar *Terra del Fuego* neemende, die zy ontdekten en gelukkig volbragten. Door deezen genomen koers, passeerden ze en ontdekten de *Sebalds Eilanden*, 't *Staten Land*, *Mauritius Land*, *Barnevelds Eilanden* enz. en 't is omtrent de *Kaap Hoorn* op 57 Graaden Zuider breete, dat ze een nieuwe doortogt naar de Zuidzee vonden; die sedert de *Straat Le Maire* genoemd is. In deeze Reistogt gaven ze aan veele Landen en Eilanden namen, en keerden toen weder als d'anderen door d'Oost-Indiën naar hun Vaderland, nadat ze twee jaaren en agtien dagen op deezen togt hadden toegebracht. Deeze doortogt gemaklyker en zekender gevonden hebbende, dan die van *Magellaan*, zonden 'er de *Staten Generaal* in den jaare 1623 een Vloot van elf schepen der-

an de Straat
Le Maire.

derw
d'Oo
Fre
jaare
men
mans
ging
in zee
land d
Ve
om e
is ten
Bronz
lander
vertoc
nam
eiland
gemeen
Als
sauls
en, l
in d
Brouck
meer c
warts
agones
naauke
raaren
In d
scheide
ten van
Strate
ken, d
weg te
dan de
er vee
veriche

I O N L E I D I N G.

derwaarts, waar van in de verzameling der Vojagien voor d'Oostindische Compagnie genoegzaam bericht gegeven word.

Francois Pelsart, Bevelhebber van 't schip *Batavia*, in den jaare 1629 uitgevaaren, en op 28 Graaden Zuider breete ^{Togt van Pelsart van den Aardkloot.} geko- men, thiet ongelukkig met zyn schip op de *Abrollos* of *Houtmans Klippen*, dies nam hy zyn toevlugt op een schip ter berging van zyn overgebleeve volk. Zy staken dan eindelyk weer in zee, en quamen in 24 dagen over de Zuidzee, tot aan 't Eiland door de Hollanders *Toppers Hoofje* genoemd.

Vervolgens in den jaare 1643 nam *Brouwer* een andere koers, om een doortogt naar de Zuidzee te vinden. Deeze doortogt is ten Oosten van de *Straat le Mair* ontdekt, en sedert die van *Brouwer* geheeten. Volgens 't bericht van verscheide Nederlanders, die hier naauwkeurig acht op hebben gelagen, zoo vertoont zich het zuidelyke gedeelte van *Magellaan* onder den naam van *Terra del Fuego* bekend, als een verzameling van veele Eilanden die deeze Straaten uitmaaken, waar beide deeze Zeen gemeenschap vinden.

Als Koning Karel den tweeden, de Hertog van York, naaals Koning Jacob den tweeden en veele Engelsche Edellie- den, beslooten om de Kust van *Cbili* nader t'ontdekken, gaven in den jaare 1669 twee schepen onder 't bestier van *Jean Narborough*, deeze quam in 't jaar 1671 weder te rug, hebbende meer dan twee jaaren op zee geweest, en de Straat gints en her- warts gepasseert, geduurig de kusten van *Cbili* en deeze der *Patagones* volgehde. Zyne waarneemingen op deezen togt, zyn naaukeuriger dan alle anderen die voor hem deeze kusten be- vaaren hebben.

In den jaare 1680 en 1681 ondernam Kapitein *Scharp* ver- scheide hagehelyke tochten, bevaarende veele Eilanden en Kus- ten van de Zuidzee. In zyne te rugreize, alle hoope van de Straaten van *Magellaan*, *Brouwer* en *Le Mair*, te zullen berei- ken, verlooren hebbende, wierd hy genoodzaakt een langer weg ten zuiden in te slaan dan de *Kaap Hoorn*. Hy bereikte dan deze gewesten tot op 60 Graaden Zuider breete, en vond er veele Eilanden in 't Ys bezet, insgelyks veel Inceuw, en verscheide Walvisschen. Nadat hy zich een weinig aan een klein

INLEIDING.

klein Eiland opgehouden had , dat hy 't Eiland *Duc de York* noemde , steevende hy bynaa agthondert mylen ten Oosten en zoo vervolgens ten Westen. 't Eerste Land dat hy in drie maanden ontdekte , wierd door hem 't Eiland *Barbad* : geheeten , alle deeze Landen rondom de Straaten *Le Mair* en *Brouwer* bestonden uit Eilanden zich wyd en breed ten zuiden uittrekkende , dat ook met het gevoelen der meeste Onderzoekers overeenkomt.

Wood , naau-
keurige ont-
dekking ;

Sedert deeze onderneemingen zyn veele Engelsche schepen , door de Straat *Magellaan* en boven de *Kaap Hoorn* in de Zuidzee gekomen. Om de scheepstogt van Kapitein *Wood* niet over te slaan , deeze zeilde door de Straat *Magellaan* in 't jaar 1670 in de Zuidzee ; hy heeft de plaatsen door hem bezocht naaukeurig beschreeven , en d'Eb en Vloed naau acht geslagen ; ook heeft hy op alle aanmerkenswaardigheden waar hy passeerde acht gegeven. Hier dient ook niet vergeeten te werden 't bericht van Kapitein *Cowley* , die in 't jaar 1683 zyne Reistogt rondom den Aardkloot aanvaarde. Deeze in de Zuidzee gekomen , vond 'er een groot getal Walvisschen , en gaf aan eenige ontdekte Eilanden namen. Hy passeerde niet door de Straat *Magellaan* , noch door deeze van *Le Mair* , maar nam zynen koers door deezen die Kapitein *Scharp* in 't jaar 1681 ontdekt had , wanneer hy zyne terugtogt uit de Zuidzee neemen wilde. Hy bereikte zyne koers op 60 Graaden 30 Minuten Zuider breete , loopende vervolgens Noorden ten Oosten tot op 40 Graaden Zuider breete , alwaar hy zich by Kapitein *Eaton* voegde. Zy gaven de Eilanden die zy zagen en ontdekten verscheide namen ; neemende vervo gens ieder zyne byzondere koers.

Dampier
Reizen en
ontdekkin-
gen aange-
merkt.

De beruchte Kapitein *Dampier* begon zyne Reistogten in den jaare 1679 , deeze zyn alle naaukeurig beschreeven en ook zeer geacht. Hy beschryft de Landen door hem bevaaren , en insgelyks de Kusten , Havens en Bayen van *America* en d'Indiën , als mede deeze van 't onbekende *Zuidland* , zonder dat hy in de aanmerking van de Natuurkunde , Zeden en Handel deezer Landen nalaatig is.

Die van
Beauchesne
ondernoo-
men.

Onder 't Bevel van Kapitein *Beauchesne* , rusten in den jaare 1698 en 1699 de Franfen twee schepen te Rochel uit ; beide naar de Zuidzee afgevaardigt , passeerde *Beauchesne* de Straat
Ma-

Mag
trent
Kaap
gewo
't
kom
ten
en N
't
Nicol
land
zodar
de Ys
Jea
den j
Engel
richt
merik
erfo
Jugh
monde
Grade
an M
koude
Zuide
Zeehe
koude
't W
voor I
uten
Ja , *er*
it de
art der
Mar
ersche
inden
inden ,

I N L E I D I N G.

Magellaan, ondekkende eenige Eilanden en Landen daar omtrent. Hy steevende in 't wederkeeren in 't jaar 1701 boven de *Kaap Hoorn* op 58 Graden 15 minuten gelegen, en zulks in een gewenscht zaizoen.

't Lust ons nu, tot ons voorgestelde oogmerk wat nader te komen, om kortelyk in de zelve tyd-order, de scheeps-togten ten Noorden voor te stellen, gelyk die vervolgens Noordoost en Noordwest derwaarts ondernomen zyn.

't Was dan in den jaare 1380 dat twee ryke Venetiaanen, *Nicolaas* en *Antoni Zeni* van *Gibraltar* naar *Vlaanderen* en *Engeland* t' zeil gingen; maar een zwaare opkomende storm verzette zodanig hunnen koers, datze op de Kusten van 't Noorden in de *Yssee* omtrent *Ysland* en *Groenland* vervielen.

Jean en *Sebastiaan Cabot* mede Venetiaanen, vertrokken in den jaare 1497 door last van Koning *Henrik* den zevenden uit *Engeland*. Op hun wederkomst gaven ze van hunnen togt bericht, en vertoonden in een Kaart de strekking van eenige Amerikaanse Landen Noordoost gelegen; ook voerden ze vier personen van dien Landaart met zich. In 't jaar 1553 zocht *Jugh Willoughy* een doortogt ten Noordoosten, liep omtrent hondert en zeltig mylen Noordoost van *Seynam*, op zeventig Graden Noorder breete geleege. 't Scheelde weinig of hy zou aan *Nova Zembla* en aan *Groenland* aangeland zyn, had hem de koude en 't ys niet wederhouden; hy nam toen zynen koers Zuidelyker, tot aan *Arzina* een Rivier in *Lapland*, waar deeze Zeeheld met zyn scheeps-volk in 't schip, door d'uitgestaane koude afgemat, in 't voorjaar dood gevonden wierd.

't Was in den jaare 1556 dat *Steven Burrouw* een doortogt voor Indiën ten Noordoosten zoekende, tot op 80 Graden 7 minuten breete gevordt was. Hy steevende tot aan *Nova Zembla*, en naar het scheen quam hy in *Groenland* aan telanden, als uit de hoedanigheid van 't Land, de gesteltheit van 't Ys en den art der Vogelen uit zyn brief gebleeken is.

Martin Forbischer deē in den jaare 1576, 1577 en 1578 drie verscheide Reistogten, om ten Noordwesten een doortogt te vinden. Hy ontdekte veele groote Zeeboezems, Bayen, Eilanden, Kapen en Landstreeken die een zeer groote Straat uitmaken.

* *

I N L E I D I N G.

maaken. Hy noemde alle deeze onderscheide plaatsen; zyn scheepsvolk bragten veele blinkende *Markassieten* mede, die de Goudsmiden te Londen voor ongezuivert goudt aanzagen. Deezen zelfden *Forbischer*, vond 'er eenige Bewoonders dezès Lands aan den oever van de Straat naar zynen naam genoemd; hunne Kanoos waren uit huiden van Zeekalveren gemaakt, behalven de kiel die van hout was. Zy handelden met Zalm en andere vis. In hunne hutten vond men veele roode boontjes, gelykende naar deezen die men in *Genee* vind.

Pet en Jakman passeerden de *Wai-gatz*.

Atribur Pet en *Karel Jakman* doorsteevende in 't jaar 1580 deezen Oceaan ten Noorden, en passeerden de Straat van *Wai-gatz*, stelden koers ten Oosten van *Nova Zembla*, zoo lange hen 't ys niet hinderlyk was; maar geen kans ziende verder door te geraaken, wenden ze hunne stevens in 't laatst van 't jaar.

Gilbert ontdekt *Terre-neuf*, rechte 'er een *Visschery* op.

In 't jaar 1583 ging *Humphrey Gilbert*, op aanporring van den Secretaris van Staat *Walsingham*, naar *Nieuw Foundland* of *Terre-Neuf* t'zeil, en quam in de groote Rivier *St. Lourens* te *Canada* aan te landen. Hy nam in den naam van Koninginne *Elizabet* bezit van dit Land, en rechte aldaar de beruchte *Visschery* van *Terre-Neuf* op.

Joan Davis onderneeming, hoe die uitviel.

Joan Davis had in den jaare 1585 last een doortogt ten Noordwesten te zoeken, en boven de Straat van *Forbischer* te steeven. Hy deed dan veele ontdekkingen, in *Hackluit* en *Purchas* te vinden. *Davis* steevende driewerf naar 't Noordoosten. Gedurende zyn verblyf aan de *Kaap Desolation* vond hy 'er veel *Peltery* en *Wolle*, naar die van *Castors* gelykende, waar tegen hy met de Inwoonders deezes lands eenige kramery mangelde. Zy bragten hem mede veele wilde beeste Huiden, witte Hazen, enig Koper, Schelpen, enz. Hy vond 'er op de Rotzen een Heester gewas, welkers vrucht, een sap uitleeverde, naar dat der kruis-bessen gelykende. 'tIs mogelyk de *Cranberry* van *Nieuw-Engeland* geweest, die men insgelyks *Bearberry* noemt, zulks de Beeren zeer greetig naar deeze bessen zyn. *Josselin* noemt ze *Vitis Idea palustris fructu Majore*. Allerwegen omtrent deeze Straat, naar zynen naam genoemd, vond *Davis* veel Zeevogels en ook Bakeljaauw, Boffchen van Pynboomen, Vlierboomen, Taxis, Berkeboomen, enz. Veele zoorten van Gevogelte,

I N L E I D I N G.

vogelte, zwarte Puimſteenen, zeer wit Bergzout, Zee-Eenhoorns en andere groote viſſchen.

Niet min hebben de Nederlanders onze Landſgenooten in deeze Ontdekkingen deel gehad; 't was in den jaaren 1594, 1595 en 1596 dat *Willem Barentsz.* drie verſcheide togten naar 't Noorden deê, om elders een doortogt naar Ooft-Indiën te vinden. Het ys hem in zyn derde Reistocht t'eenemaal bezettede, wierd hy genoodzaakt, aan de kuſt van *Nova Zembla* op 78 Graden Noorder breete t'overwinteren. Toen ontdekte men in deezen togt, het *Beeren Eiland*, dus genoemd, om de meenigte Beeren aldaar gevonden, en men quam in *Groenland* aan te landen. Deeze *Willem Barentsz.* liet in den laaſten togt, met veel van zyn volk het leven, nadat hy met de zynen ongemeene ongemakken en een onverdraaglyke koude hadde uitgeſtaan. *Willem de Veer* is de opſtelder deezer Reistogten geweest, waar in men veel aanmerklyke waarnemingen vind uitgedrukt; want de Heer *Boyle* getuigt, dat hy zich van deezen voornamentlyk gedient heeft, in 't beſchryven van den aart en eigenschap der koude. Het Land der *Samojeden* word omſtandig beſchreeven, en deeze Zeehelden de Kuſten van *Nova Zembla* langs ſteevenende, gaven naamen aan veele Kapen, Bayen, Eilanden en Uithoeken. Verſcheide waarneemingen de Walviſſchen aangaande, zyn in deeze Beſchryving te vinden; ook word 'er met goed oordeel over de verſchynzelen der Luchtdeelen, over de miswyzing van 't Kompas en over de uitwerking der koude gehandelt, als zy geduurende hun ſmertelyk verblyf in 't ys van *Zembla* verduuren moeſten.

De beruchte *Jan Huigen van Linſchooten*, geeft ons inſgelyks een omſtandig bericht van zyne Reistogten, ter zelve tyd in den jaare 1594 en 1595 naar 't Noorden gedaan. In dit bericht worden de Noorder Geweſten, te weeten, de Kuſten van *Noorwegen*, *Lapland*, *Zembla*, *Waigatz*, de mond der Rivier *Oby*, de Kuſten van *Tartarië* tot de voornoemde Rivier en de *Witte Zee*, naaukeurig beſchreeven.

Thomas Button een kundig Wiſkunſtenaar, in dienſt van Prins Henrik, achtervolgde in 't jaar 1611 de ontdekkingen ten Noordweſten op begeerte van zyn Meester. Hy beſteevende de *Straat Hudzor*, latende

Ontdekkingen door Nederlanders onderſtomen. Die van *Willem Barentsz.*

't Beeren Eiland ontdekt.

Linſchooten, onderneeming naar 't Noorden.

Ontdekkingen van *Button*, hoe die aſſiepen.

I N L E I D I N G.

latende de Bay van deezen naam ten Zuiden , en liep meer dan 200 mylen ten Zuidwesten in een binne zee van méér als 80 vadem diepte. In deezen moeyelyken togt ontdekte hy een groote Landstreek , door hem *Nieuw Wales* genoemd ; nadat hy daar overwintert had , en in *Nelsons Haven* veel ongemak uitgestaan , onderzocht *Button* de Bay naar zynen naam genoemd , bereikte verder *Digs Eiland* , in de mond van *Hudsons Bay* geleegeen. Hy ontdekte toen noch een groote Landstreek , door hem *Carys Swans-Nest* geheeten , doch hy verloor het grootste gedeelte van zyn volk , geduurende zyn verblyfin *Nelsons Haven* , op 75 Graden 10 minuten , Noorder breete geleegeen , schoon hy genoeg bezorgt had , dat 'er teffens drie vuuren binnen scheeps-boord geltookt wierden. Zy vonden 'er ondertusschen tot hun onderhoud zeer veel Veldhoenders en ander gevogelte , die zy in meenigte dood sloegen , zonder van 't vleesch der wilde Beesten gewag te maken. Men vond 'er aan d'Oevers der zeën veele Medecinaale Kruiden en *Angelicaas* , wiens vruchten d'Ingezetenen aten. Deezen Landaart geneerde zich met Robben te vangen. In den jaare 1609 en eenige navolgende , steevende *Henri Hudson* , *Jacob Hall* en *Willem Baffin* hoog Noordwestelyk aan , en gaven namen aan alle de gewesten door hen ontdekt , die in de Kaarten deezer Noorder Landstreeken uitgedrukt staan.

Munk op ontdekking uitgezonden.

De Koning van Denemarken , op 't voorbeeld van alle deeze ontdekkingen , besloot in den jaare 1605 , 1606 en 1607 insgelyks schepen ten Noorden uit te rusten , welker verrichtingen van weinig belang waren ; maar in 't jaar 1619 verzorgde dezelve Koning , *Jean Munk* twee schepen , die de zelfde koers als *Fabrischer* en *Hudson* nam , en op 63 Graden 20 minuten voortsteevende , alwaar *Munk* genoodzaakt wierd t'overwinteren. Hy noemde deeze plaats *Munks Winterhaven* , en d'overige Landstreek *Nieuw Denemarken*.

Marmaduk en *Hudsons* onderneemingen.

Thomas Marmaduk van *Hull* bevoer deeze gewesten in 't jaar 1612 tot op 82 Graden Noorder breete , gelyk te vooren *Henri Hudson* , door d'Engelsche Maatschappy in 't jaar 1608 derwaarts gezonden , had gedaan , om t'ontdecken , de Landen rondom de Noordpoot strekkende. Deeze Ontdekkers vonden

veele

veele
gaven
fen v
Zem
vroor
In
len en
hen b
dert
1622
op 13
scheid
All
verre
gedaa
ler ,
kende
te bre
162
et le
In
leeze
Whale
Black-
Smiths
Charles
ze En
namer
warring
uitgeg
De
den ,
kende
schyn.
richt o
den 17
waar l

I N L E I D I N G.

veele Eilanden en Landstreeken in hunne gehoudene koers, en gaven namen, volgens hun goeddunken, aan verscheide plaatsen van *Groenland*. *Hudzon* quam in de maand Juni te *Nova Zembla* aan te landen, in welk zomerzaizoen het aldaar sterk vroor.

In May 1610 ruste zich de Engelsche Maatschappy met allen ernst op de Walvischvangst uit, en deeze Visschery slaagde hen beeter omtrent *Groenland* en *Cherry Eiland*, dan elders. Sedert vond deeze Compagnie de Noordsche Vaart tot den jaare 1622 zeer voordeelig, en besloot het getal haarer schepen tot op 13 of 14 te vergrooten, die jaarlyks onder 't bestier van verscheide Commandeurs afgezonden wierden.

Alle deeze Ontdekkingen en waarneemingen zyn echter op verre naa, van dat gewigt niet, dan die sedert den jaare 1630 gedaan wierden. Eenige Engelschen, onder 't beleid van *Goodler*, wierden in 't zelve jaar genoodzaakt rondom deeze onbekende Landen te kruiffen, en 'er vervolgens den winter door te brengen; gelyk 'er ook anderen van deeze Natie in den jaare 1633 en 1634 overwintert hebben, welker laatste echter daar het leven lieten.

In deeze verscheide Reistogten der Engelschen, gaven ze deeze Landen eenige namen, te weeten: *Hackluids-headland*, *Whale-bay*, *Horn-zound*, *Ice-point*, *Bell-point*, *Lownes-island*, *Black-point*, *Cape-cold*, *Ice-zound*, *Knotty-point*, *Deer-zound*, *Smiths-bay*, *Hope-island*, *Edges-island*, *Wyches-island*, *Bear-island*, *Charles-island*, enz. Maar onze Nederlanders, voor en naa deeze Engelsche scheeps-togten, gaven deeze zelfde Landen andere namen. Dit veroorzaakte toen buiten twyffel al vry wat verwarring in de Berichten daar van uitgekomen, als mede in de uitgegevene Kaarten.

De Engelschen die in 't jaar 1630 in *Groenland* overwinterden, verloor den 14 October de Zon; en deeze al verquickschyn. Deezen die in 't jaar 1633 overwinterden, gaven bericht dat hen de Zon op den 5 October begaf, alhoewel ze tot den 17 derzelver maand, noch zodanig een scheemering zagen, waar by men noch leezen kon.

Voortzetting van d'Engelsche Walvischvangst.

Goodlers overwinterting.

Namen door d'Engelschen aan verscheide Landen en Eilanden gegeven.

Waarneemingen in *Groenland* door d'Engelschen, en aan *Nova Zembla* door de Hollanders.

I N L E I D I N G.

ren van 24 tot 24 uren boven den Horizont ; en dit duurde den gantschen winter, tot op den 15 January, wanneer 'er wederom zoo veel scheemerlicht, gedurende zes of zeven uren, in 't Zuiden wierd gezien, dat men 'er genoeg by leezen kon. Den 12 February zagen ze de zonne-stralen op de toppen der Bergen, en den volgenden dag de geheele Zon. De gesneuvelden Engelschen van 't jaar 1634 lieten in geschrift naa, datze de Zon den 10 October uit hun gezicht verlooren hadden, waar naa zy zich den 14 February weder boven den Horizont vertoonde. De Hollanders die in 't jaar 1596 aan *Nova Zembla* overwinterden, verloorren het zonne-licht den 4 November, maar toen zagen ze de Maan zoo wel by den dag als nacht. Den 24 January vertoonde zich wederom de Zon aan den Horizont. De verscheidenheit in deeze verschynzelen veroorzaakten de *Refractiën* der zonne-stralen niet ; maar de verschillende breedte der plaatsen, waar de Engelschen en de Hollanders den winter overbragten. De koude die de Hollanders aan *Nova Zembla* uitstonden, was verre overtreffende deeze die d'anderen in *Groenland* gevoelden.

De Engelschen die in *Groenland* overwinterden, leefden van 't vleesch der wilde Beesten, als Reedieren, Beeren, Vossen enz. Het Beerenvleesch scheen hen smakelyk en tamelyk gezond ; de Vogels en Vossen quamen weder te voorschyn, zoo draa de Zon zich wederom vertoonde. Men stelde knippen en vallen, zulks 'er veele gevangen wierden: de Vossen waren het gezondste te nuttigen, gencezende den Nederlanders van de Scheurbuik. In de maand Mey vonden ze zeer veel Meeuweyeren. De koude was bovenmaate streng voor de Hollanders te *Nova Zembla*, als mede voor de Engelschen in *Groenland*. Beiden, sloegen hunne ligchaamen vol blaaren en zweeren uit; door de felle koude bevroor de brandewyn, hun uurwerk stond stil, en alles wierd ys, zelf in den hoek van den haart. Dit wedervoer mede Kapitein *James* op 't Eiland *Charleton*, alhoewel maar op 61 Graden Noorder breedte geleegeen, daar deezen op omtrent 75 en 78 Graden overwintert hadden ; en in deeze bittere koude sloegen ze Lootzen op, om 'er hun verblyf in te neemen.

De

De
kingen
schepe
en van
over a
passeer
van N
gezwij
len en
Zeekal
pylen
Deeze
ropiaan
gaven
kust no
kleine
Heide
Steen
In de
wier v
in de v
den vo
lerwege
gewees
ten gel
Lucht
Honder
Zee-To
schen g
strekke
Lucas
1630 o
westen
einde v
koers al
gen vee
timmer

I N L E I D I N G.

De Koning van Denemarken, om de Negotie en d'Ontdekkingen ten Noorden aan te moedigen, zond in 't jaar 1653 drie schepen uit, met last om op alle de kusten wel acht te geeven en van de aangelande plaatzen een omstandig verslag te doen over alles wat nuttelyk in diergelyke Reistogten was. Deezen passeerden de Straat *Waigatz* en vonden 'er eenige bewoonders van *Nova Zembla* in hunne Canoos. Deezen Landaart was zeer gezwind in 't loopen; zy droegen kleederen van *Pinguins* velen en andere Dieren. Hunne Vaartuigen waren van 't leer van Zeekalveren gemaakt; op den rug droegen ze Pylkookers met pylen gevult, neven een soort van een byl uit visbeen gemaakt. Deeze Inwoonders scheenen onhandelbaar, verachtende der Europeanen spys en drank. *Nova Zembla* weder verlatende, begaven zich de Deenen naar *Groenland*. Men vond aan deeze kust noch Boomen, noch Heesterengewassen, dan alleen eenige kleine Geneverboomtjes en laage Sparreboomen; maar veel Mos, Heide, een soort van Moes, als *Latu*, *Lepelbladen*, *Zuring*, *Steenvaaren*, veele soorten van *Renoncules* en andere Gewassen. In de hollen der Rotzen onthielden zich ontallyke Vogelen, wier vuilgheit met het Mos van boven neer geworpen, de aarde in de valeyen tot een milt verstrekte, waar door zodanige kruiden voortquamen, als reeds beschreeven zyn. Voorts was 't alderwegen Rotsachtig, en vol van ys in veele eeuwe onsmeltbaar geweest. Watervogels vond men 'er in overvloed, zy bedekten gelykzaam de Zee, wanneer ze te water gingen, en de Lucht als ze vlogen. Men vond 'er mede eene meenigte Zee-Honden, Kreeften, Makreelen, Dolfynen, en een soort van Zee-Torren of Vliegen, die men ook in den buik van Walvissen gevonden heeft, en men meent hen ten voetzels te verstrekken.

Lucas Fox verzelt met *Jean Westerholm*, vertrokken in 't jaar 1630 op order van den Deenschen Koning, om ten Noordwesten een doortogt te zoeken, en hun schip wierd ten dien einde voor 10 maanden van leestogt verzien. Zy hielden dezelve koers als *Forbischer*, *Hudzon*, *Davis*, *Bassin* en *Button*. Zy zagen veele Walvissen en Vogelen, en vonden een meenigte ys; timmerden een Pinas aan de Rivier van *Nelson*, waar zy noch eenige

Ontdekkin-
gen door
last van den
Deensche
Koning ge-
daan.

Wat zulks
uitwekte,

*Fox en West-
erholms ver-
zichten.*

I N L E I D I N G.

eenige overblyfselen vonden , certyds door *Thomas Button* daar gebouwt. Zy zagen 'er aan weerzyde van de Rivier veele kleine Sparboomen met Mos bewossen , en een meenigte anderen , maar alle klein. In de Valeyen vonden ze goede Weilanden , wilde Moerbeyen , Aardbeyen en andere Aardvruchten. Echter vonden ze 'er geene Inwoonders , alhoewel ze op d'andere Zeekutten veel van deezen Landaart ontmoet hadden. Kapitein *James* vertrok dan eerlang naa *Fox* , volgende de zelfde koers , vindende elkander in de maand Augustus by de Haven van *Nelson*. *Fox* steevende voor den winter weer naar zyn land , maar het wrange zaizoen overviel *James* , zulks hy 'er genoodzaakt wierd tot den naast-volgenden zomer zyn verblyf te neemen.

James over-
wintering ;

en andere
togten tot
ontdekking
gedaan ;

is naaukeurig
in 't beschry-
ven der zee-
ven.

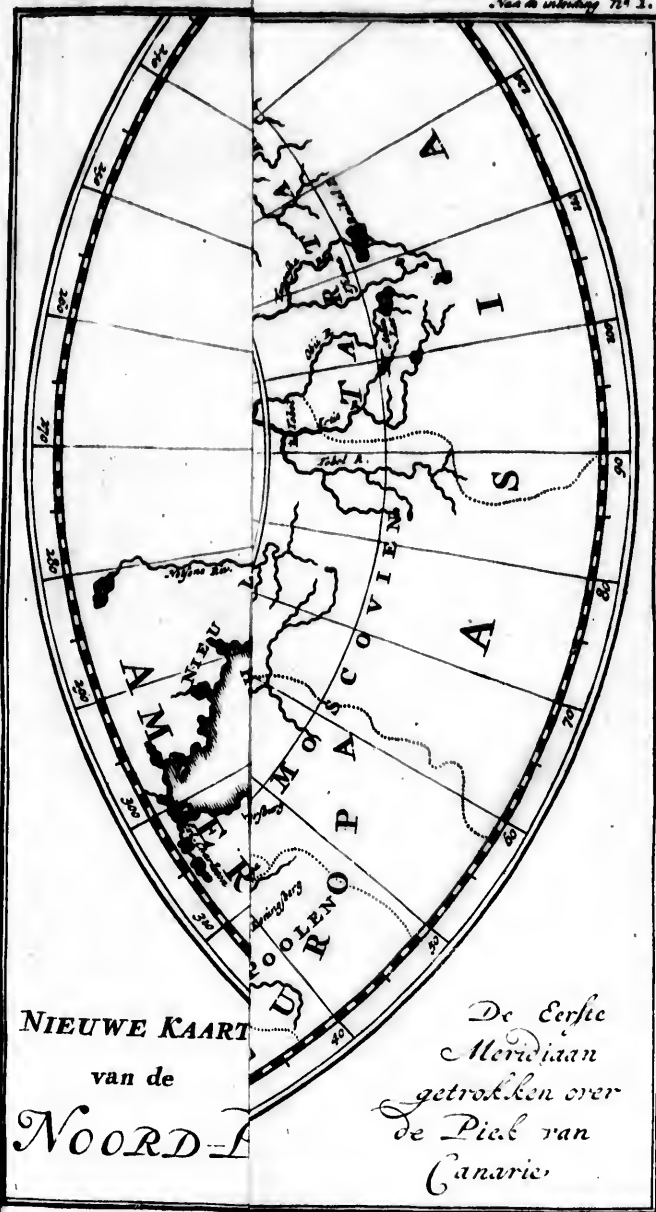
Door Kooplieden van *Bristol* , wierd *Thomas James* in 't jaar 1631 uitgezonden , om Noordwelt een doortogt naar de Zuidzee te zoeken. Koning Karel den eersten , Gemagtigde hem zodanig een moeyelyke doch nuttelyke onderneeming te doen. Hy gelatte hem in 't jaar 1633 zyne gedaane togt in 't licht te geeven. *James* handelt zeer naaukeurig in 't beschryven der zelve , aanwyzende de Straaten , Kapen , Bayen enz. redeneerende zeer verstandig over Ebbe en Vloed , Dieptens en Stroomen , als mede over d'afwyking en miswyking van 't Kompas , en van alle natuurlyke byzonderheden die eenig opzicht op de Wysgeerte en Wiskunst hebben. Deeze beschreeve Reistogt is van een goede Kaart en verscheide Tafelen verzien. De beruchte Heer *Boyle* getuigt , dat hy uit deeze Reisbeschryving veele verschynselen heeft aangemerkt die opzicht op zyne beschryving over de koude hebben. *James* scheen te gelooven , dat 'er ten Noordwesten geen doortogt naar *China* en *Japan* te vinden was. Ondertusschen wierd dit voornemen in 't jaar 1667 wederom vernieuwt. Een Maatschappy uit Edellieden en Engelsche Koopluiden bestaande , zonden *Zacharias Gilliam* , waare het mogelyk deeze ontdekking te hervatten en te voltrekken. Dus steevende hy de Straat van *Hudzon* opwaarts , quam in de Bay van *Baffin* tot op 75 Graden breete , en weder afzakkende ten Zuiden tot omtrent op 51 Graden , liep hy in een Rivier , door de Engelschen *Prins Roberts Rivier* genoemt. De Inboorlingen des Lands toonden zich handelbaar , zulks *Gilliam* eenigen handel

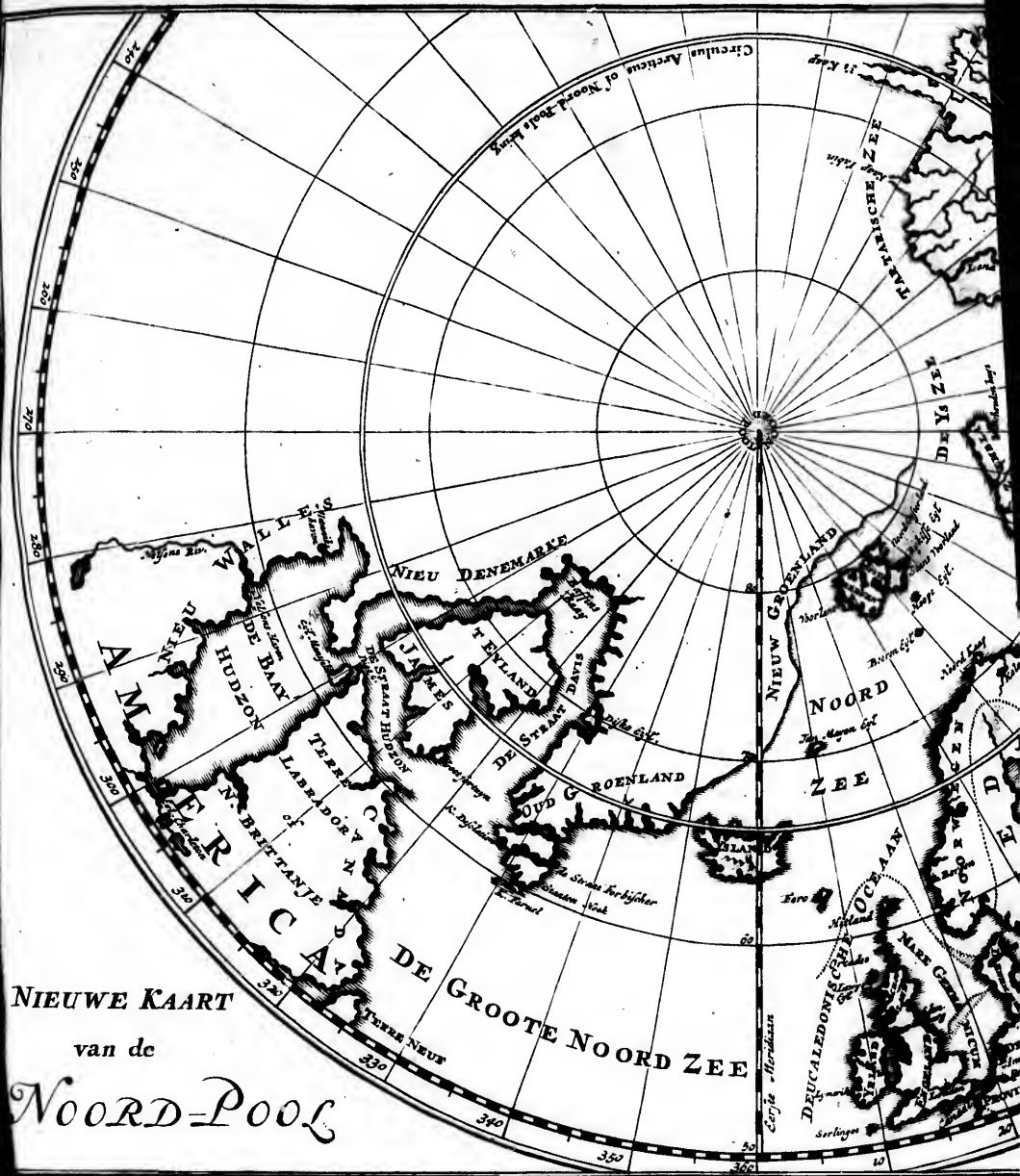
del

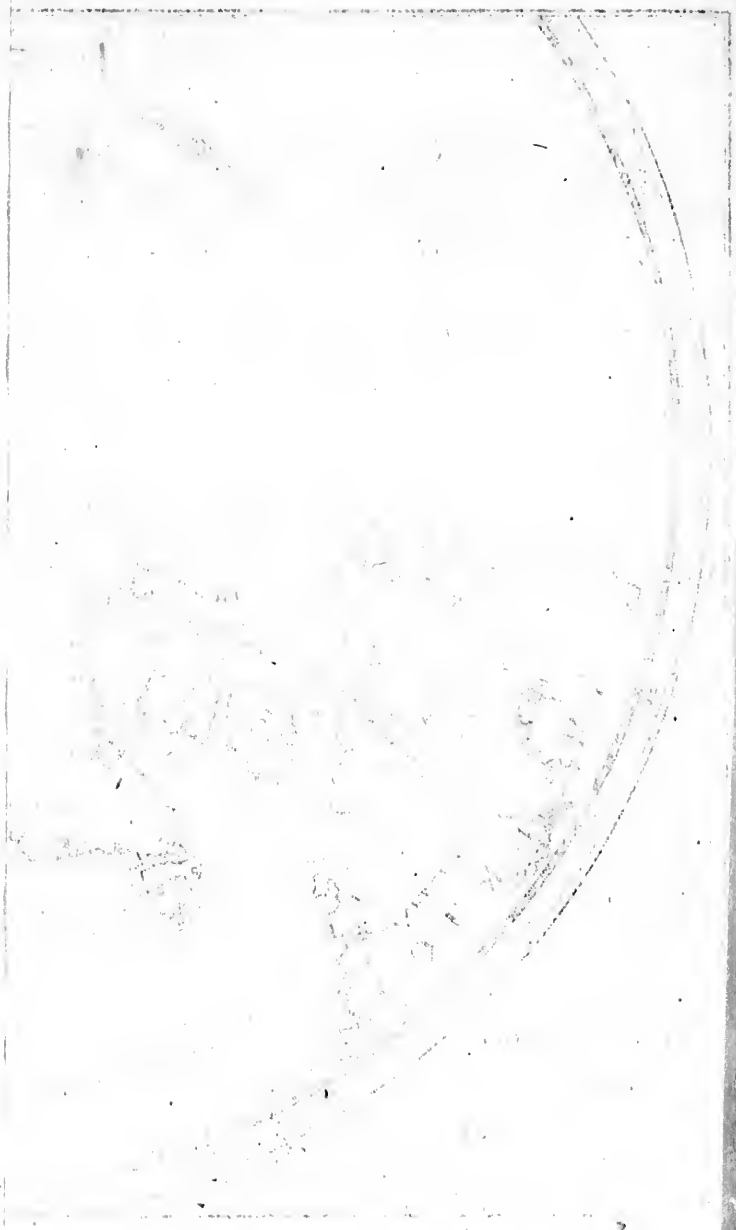
NIEU

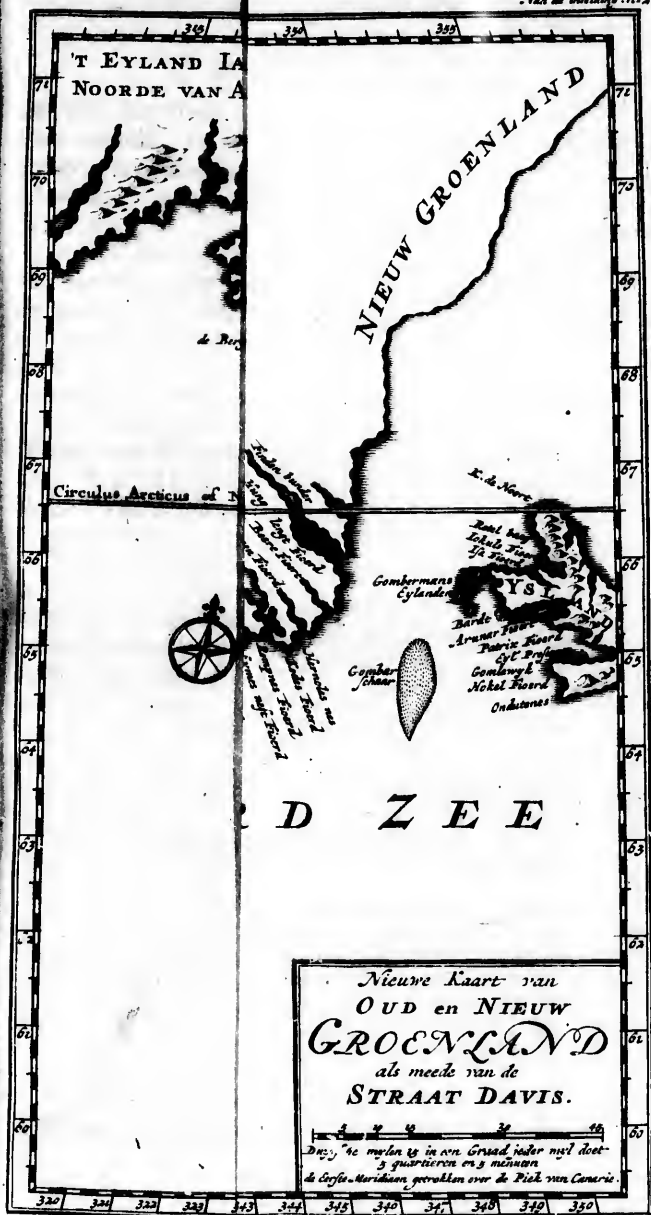
Na

utton daar
 veel klei-
 anderen,
 eilanden,
 en. Ech-
 p d'andere
 n. Kapi-
 de zelfde
 de Haven
 r zyn land,
 r genood-
 te neemen.
 s in 't jaar
 r de Zuid-
 rigde hem
 ag te doen,
 t licht te
 hryven der
 z. redenee-
 s en Stroo-
 t Kompas,
 icht op de
 re Reistogt
 n. De be-
 eschryving
 ne beschry-
 dat'er ten
 vinden was.
 7 wederom
 Engelsche
 waare het
 ken. Dus
 n in de Bay
 kkende ten
 ivier, door
 boorlingen
 enigen han-
 del

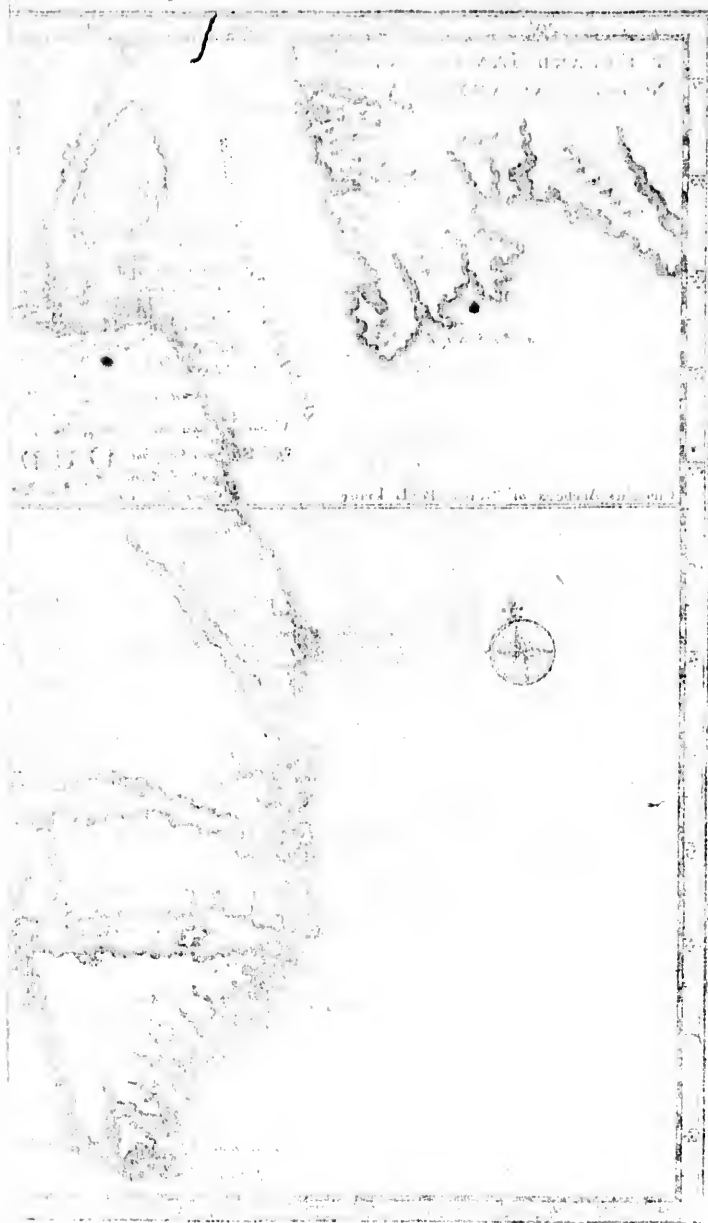

del
Fort
hy
Maa
deez
Fr
een
de n
Lon
hulp
vervo
D
Wood
ken.
de ku
Noor
en J
Noor
meen
kult
tighe
wach
van d
geduu
te zo
ven k
Dè
kingen
waard
zyn ve
voorne
zyn B
zen ze
Nova
maakte
van ver
Noorde

I N L E I D I N G.

del met hen floot, en 'er een Sterkte bouwde, die hy *Karels Fort* noemde, en wende het vervolgens weder naar huis, nadat hy een voordeeligen handel in deeze gewesten had vast gestelt. Maar in 't jaar 1687 maakten zich de Franschen meester van deeze plaats.

Fredrik Martensz. een Hamburger, ondernam in 't jaar 1671 een Reistogt naar *Groenland*, mogelyk, zoo 't scheen, om aan de naaukeurige onderzoekingen van de Koninglyke Societeit te Londen te voldoen. Deze *Martens* qucet zich byzonder, met hulpe van *Fogelius*, in 't uitgeeven van zyne Reistogt; waar van vervolgens breeder zal gehandelt worden.

Door last van Koning Karel den tweeden, vertrok Kapitein *Wood*, om Noordoost een doortogt naar Oost-Indiën te zoeken. Op 76 Graden breete gekomen, verloor hy zyn schip op de kust van *Nova Zembla*. *Wood* was dan van gedagten dat 'er Noordoost geen doorvaart naar *China* en *Japan* te vinden waar, en *James* scheen mogelyk mede in dit verstand te zyn, dat 'er Noordwest insgelyks niet te doen viel. Beiden waren ze van meening dat zich de Landen breed uitstrekten, en een vaste kust misschien uitmaken konden. Daar en boven d'onregelmatigheit der Ebbe en Vloed, en de gevaaren die in 't ys te verwachten waren, waar van men groote dryvende velden verre van de kusten in zee vond, verzeld met sneeuw, dikke mist, geduurigere ypen ongemeene koude; dit alles, dachten ze, maakte zodanig een moelykheit in den togt, die men nooit te boven komen zou.

Dè Heer Burgermeester *Witzen*, berucht door zyne ontdekkingen en opheldering in de Waereldkunde, maar noch hoogwaardiger voor 't gemeen geweest, door d'uitmuntendheid van zyn verstand, als door deeze zyne ontdekkingen, verwerp het voorneemen van den doortogt ten Noordoosten te vinden, in zyn Brief aan de Koninglyke Societeit 1691 gezonden. Deenzen zeer vermaarden Heer geloofde niet meer als te voren, dat *Nova Zembla* een gedeelte van 't vaste Land van *Tartarië* uitmaakte, zynde vervolgens daar van nader onderrecht. Hy was van verstand dat de strekkinge van *Tartarië* zich veel verder ten Noorden uitbreidde en mogelyk zich aan *America* hechte. Kapitein

Martens onderneming ter ontdekking naar *Groenland*,

Wood's vuchteloos togt, om een doorvaart naar Indiën te zoeken,

Wat gevoelen d'Heer *Witzen* over dezen doortogt had,

I N L E I D I N G.

pittein *Wood* was van gedachten dat *Nova Zembla* en *Groenland* beiden een Land waren. Hoedanig het hier mede zyn mag, of de ontwerpzelen van *James*, *Wood*, en den Heere *Wirzen* ongegrond zyn; echter moet men bekennen, dat de zwaarigheden in de doortogten, 't zy Noordoost of Noordwest, bezwaarlyk zullen worden te boven gekomen.

Alle deeze kortelyk aangeweze Reis-togten en Ontdekkingen, hoe moeyclyk en zwaar die in den eersten aanvang zyn geweest, hebben niet weinig voordeelen den Koophandel toegebracht; waar in deeze, uit de Groenlandsche Visschery ontsprooten, niet van de minste te achten zyn, als vervolgens in deeze beschryving blyken zal. Doch eer we tot ons eigentlyke oogmerk treden, om alle deeze Noorder Gewesten te beschryven, hoedanig de Groenlandsche Visschery is opgekomen, nuttelyk voortgezet, en vervolgens van natuure verandert, nademaal de Land- en Bay-Visschery allenks is afgenomen en tot een Zee-Visschery overgegaan: zoo zullen we voor af, eenige nuttelyke achtgeevingen bybrengen, die niet min weetenswaardig zyn, dan deezen, wanneer we tot ons voorgenomen bestek overgaan.

BLOEYEN-

zeker. (Oceaan
De hze
'er geen
ten geb
gelsche
dzingen
doch de
Munk
geest ge
scheid
Haap
kundig
heid he
Groenla

BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude, en Hedendaagsche

GROENLANDSCHE
V I S S C H E R Y.

E E R S T E H O O F D T S T U K.

Van d'Eerste Ontdekkers van GROENLANDT, wie die waren, hoedanig zy zich in dit Gewest neergezet hebben, en 't zelve bevolkt; verschil tusschen de Yslandsche en Deensche Kronyken over dit Onderwerp, dat onderzocht word.

Groenland, een wptuiststrekken Landstreek / in 't Noorder deel des Noordbooms / kromt zich van 't Zuiden naar 't Noorden / van waar het weder ten Noorden / naar Spitsbergen en Nova Zembla strekt. Eenigen zijn van gedachten geweest / dat het zich met Tartarie vereenigde / doch dit is onzeker. Ten Oosten heeft het de * Ryssee / ten Zuiden de Deucalodonische Oceaan, ten Westen de Straat van Hudzon, die het van America scheidt. De hzeete ten Noorden is onbekent. De Deensche Kronyk zegt / dat 'er geen Noorderlijker Landen te vinden zijn. Eenigen zijn van gedachten geworden / dat zich Groenland aan America hecht / zedert de Engelschen door de Straat Davis getracht hadde naar de Zuidzee door te bryngen / nademaal d'eerste Ontdekker het vermeende een Straat te zijn / doch daar naa een Golf bevonden is. Maar 't bericht van Kapitein Jan Munk, die getracht heeft door 't Noordwesten deeze Golf te passeeren / geeft genoegzaam vermoeden dat dit Land r'eenemaal van America gescheiden is. De zuidelykste strekking van Groenland word door de Kaap Faruel genomen / en volgens de meting van Munk, een zeer kundig Zeebouwer / op 60 Graden 30 minuten gestelt. Ten Noorden byzid het zich naar Spitsbergen uit / door de Deenen eertpds inre door Groenland genomen / omtrent op 78 Graden gestrekt.

Hoedanig
de strekking
van Groen-
land is on-
dekt.

A

Dit

* *Mars Glaciale.*

YEN-

Wie d'eerste
Ontdekkers
waren;

Dit groot Landschap / is voór eenige eeuwen ten deelen bekend geweest / en door de Noorwegers bevaaren / wter eerste Ontdekkers Torwald en zijn zoon Erik waren ; Edelieden uit Noorwegen om misdijff geblucht. Torwald in Ysland overleeden zynde / maakte zich zijn zoon Erik andermaal over begaane misdaad bluchtig : Dies besloot hy een Land op te zoeken / Gundebiørne genoemd / dat men zeide ten Westen van Ysland gezien te hebben. Erik vond dit Land / en hy liep een Wap in / tusschen twee klippen gelegen / welker eene den uithoek van een Eiland was / tegen over de kust van Groenland leggende. Dezen uithoek van 't Eiland word Hvidskerken geheeten / en de daar tegen overgeleegde Knaap Hvarf genoemd / makende tusschen beide een goede Kier / die hy Sandslafw lyette / alwaar de schepen voór een storm veilig lagen. Hvidskerken is een zeer hooge berg / en ongelijk grooter dan de Knaap Hvarf. Erik noemde in 't eerst dit Gebergte Mukla Jokel , dat groot Wskegel beteekent. Sedert wierd het Bloferken of Blaauwhemd genoemd / en ten laatste veranderingen van namen / is waarfchynlyk deeze : als de sneeuw smelt en ter zelve tyd weder bebyest / vertoont zich in 't eerst het ys van vette als mos / kruid / of klein geboomte dat op de rotzen wast ; maar door de gebuurige smelting van de sneeuw / die telkens over elkander bloeit / word het ys ongemeen dik / en neemt zijn eigen kleur weer aan / die natuurlyk wit is.

en waarom
Groenland
wierd ge-
noemt.

Door dat Erik zich aan de vaste kust begaf / achte hy 't noodig / eerst het Eiland aan te doen / dat hy Eriks-Sun , of Eriks-Eiland noemde / alwaar hy overwinterde. In 't volgende Doorzaar stak hy van 't Eiland naar de vaste kust over / dien hy GROENLAND genoemd heeft / vermits de kust allertwegen met groene mos en kruiden betwoffen was. Hy wierp het Anker in een Haven / die hy Eriksfiorden , of Eriks-haven noemde. Niet verre van deeze haven houte hy een huis / Oltrebug of Oostgebouw geheeten / en in den Herfst daar aan volgende / begaf hy zich naar de Westypde / waar hy een andere wooning opfloeg / door hem Westrebug of Westgebouw genoemd. Daar / naar 't scheen was / o hem aan deeze kust te houd / of hy vond 'er zich zoo veilig niet als op zijn Eiland / zulk hy den Winter weder aan Eriksun overzagt. De volgende Zomer begaf hy zich weer naar de vaste kust ten Noorden / en aan den voet van een groote Rotz / die hy Sneefiel noemde / dat Sneeuwrots beteekent / en ontdekte een haven / door hem Ravensforde genoemd / vermits 'er zich zeer veel staven onthielden. Deeze Haven legt ten Noorden van Eriksfiorden , gelijk die ten Zuiden gelegen is / en door een inham van de zee gescheiden word. Ten einde van den Herfst keerde Erik weder naar zijn Eiland / daar hy den derde Winter overzagt. In 't Doorzaar daar aan volgende / besloot hy in Persoon naar Ysland over te steken / om eenige Yslanders te verpligten hem naar Groenland te volgen / roemende over de byzonderheden in zijn nieuw ge-

gebonde
wederkeert
wird.

Leiffe
overgega
waar toen
regerde ;
Noordse
Christend
dien Wint
weder na
en zijn vo
Lieve we
wel ontfan
ten arme
den / door
van medel
Groenland
gy aan W
ons zelve
moedige z
de hy hem
van een W
zoek / aan
wegen gez
alzo hy z
Dit is 't
mentlyk E
Kronyk /
ben van
dat omtr
Kronyk st
Wille / do
Bischoff
Wanting v
in Ysland
duister zic
de met h
de Koning
nings W
ruchtig m
schops v
zijn / wa
van Wem

Hedendaagsche Groenlandsche Viſſchery.

3

gebonde Land ontdekt. Eindelyk bragt hy 300 veel te weeg / dat hy weberkeerende / dooz een groot getal ſchepen en Hſlanders gevolgt wierd.

Leiffe de zoon van Erik met zyn Vader uit Groenland naar Ysland overgegaan / beſloot ondertuſſchen een togt naar Noozwegen te doen; waar toen / (volgens de Hſlandsche Kronyk) Koning Olaus Truggerus regeerde; hy van zyn Vaders ontdekking vreed opgebevende / liet deeze Noozſche Koning / onlangs eerſt Chriſten geworpen / deezen Liefde in Chriſtendom onderwijzen / en vervolgens doopen / waar dooz hy hem dien Winter aan zyn Hof opſield. De volgende Zomer zond hy hem weder naar zyn Vader in Groenland, verzelt van een Priester / om Erik en zyn volk / van den Chriſtelijken Godsdienſt te laaten onderbrechten. Liefde weder in Groenland aangeland / wierd 'er van zyn Vader niet wel ontfangen / vermits hy eenige vzeemdelingen mede bragt. Dit waren arme Noozgezellen / dooz hem op een wazak van hun ſchip gebonden / dooz ſozin in volle zee tegen d'Hſbergen geworpen; dieſe Liefde van medeliden bewoogen / hen in zyn ſchip overnam / en mede naar Groenland voerde; maar Erik hier over geſchoot / zeide: Daarom leert gy aan vzeemdelingen den toegang tot een land / dat we niet van vooz ons ſelven meenden bedekt te houden? Ondertuſſchen / nadat deeze edelmoedige zoon / zyns Vaders woeften aart wat gematigt had / boezemde hy hem allenks de menſchelyke pligten in / waar dooz eenige bonken van een Chriſtelijke gemaatigdheit in hem ontkooken wierden / met verzoek / aan den Priester gehoor te geeven / die hem de Koning van Noozwegen gezonden had; dat vervolgens zodanig een goeden uitſlag nam / alſoo hy zich eerlang met zyn ondergehoorig volk doopen liet.

Dit is 't wat van deeze eerſte Ontdekking van Oud-Groenland, naamlyk Erik en zyn zoon Leiffe, kan gezegt worden. De Hſlandsche Kronyk / ſtelt het vertrek van Torwald en zyn zoon Erik, uit een Haven van Noozwegen / onder de Regeering van den vooznoemden Olaus, dat omtrent den jaare 982 geſchied zou wezen; maar de Deenſche Kronyk ſtelt dit in 't jaar 770 voozgefallen te zyn / dat beſt met een Bulle / dooz Paus Gregorius den vierden omtrent in 't jaar 835 aan den Biſſchop Anſgarius gezonden / overeenkomt / hem gelastende de voozplanting van 't Geloof in alle de Noozder Landen / en vooznamentlyk in Ysland en Groenland ter harten te neemen. Over dit verſchil / is 't duifler zich verder in te laten; maar twee zaken zyn echter dieſe aangaande merkwaardig. De eerſte is: dat de Deenſche Kronyk zegt / dat toen de Koning van Denemarken / onder de Regeering des Franſchen Konings Lodewyk de zachtmoedige / Chriſten wierd / Groenland veel geruecht maakte. De tweede: dat 'er in de Handveſten des Hartſbiſchops van Bremen / een oude / met de hand geſchreeve Kronyk zou zyn / waar in een kopp van een Bul is te vinden / die de Hartſbiſchop van Bremen / tot Hartſbiſchop van gantsch Noozden en vooznamentlyk

By den Koning van Noorwegen om de verdelte bevolking te verzoeken, ten welker gelegenheit de Groenlanders Chriſten worden.

Verſchil over deeze bevolking tuiſſchen de Yslandsche en Deenſche Kronyken;

dat men onderzoekt,

4 Bloeyende Opkomst der Aloude, en

ijl van Noozwegen / d'ondergehoorige Eilanden / Ysland en Groenland aansiet / welke Bulle verzekert woꝛd / dooꝛ den jaare 900 verleent te zijn.

Wat 'er de
Deen'sche
Kronyk van
meld;

De Deen'sche Kronijk meld / dat Eriks Razaaten in Groenland zich verniepert hebbende / verder Landwaarts in trokken / en tusschen 't Gebergte / vruchtbare Landen / Welden en Rivieren bonden ; datze Groenland Oostelijk en Westelijk verdeelden / volgens de verbeeling van beide de Geboutzen / Ostrebog en Westrebog , dooꝛ Erik gestigt ; datze in 't Ooster gedeelte een Stad bouwden / Garde dooꝛ hen genoemd / waar de Noozwegers jaarlijks met verscheide hoopmanschappen quamen / en aan d'Inwoonders verkochten. Hunne Razaaten bouwden vervolgens een andere Stad / die zy Albe noemden ; en vernietig hunnen pver in 't Kristendom steeds toenam / wierd 'er een klooster aan den oever van de Zee gestigt / en St. Thomas toegewijd. In de Stad Garde had hun Bisschop zijn verblijf / en de Kerk van St. Nicolaas / Patroon der Noozgezellen / in derze Stad gebouwt / was den Thron of Hoofdkerke van Groenland. Pontanus gedenkt in zijne Historie van Denemarken / dat in 't jaar 1389. eenen Henrik / Bisschop van Garde, eene Vergadering van Staat in Denemarken bywoonde / die te Nieu-burg in Funen aan den oever van de Grootte Belt gehouden wierd.

Ingelijks geeft de Deen'sche Kronijk bericht / dat d'Ingezetenen van Groenland in 't jaar 1256 tegen Koning Magnus van Noozwegen opstonden / en hem weigerden de gewoone schatting te betalen ; dat Koning Erik van Denemarken / ten verzoeken van Magnus , die aan zijne Nichte gehuwd was / een Vloot deswegens uitruste ; dat de Inwoonders van Groenland, de Deen'sche bloedvlug ziende / en de wapenen op de schepen blinken / zodanig verslagen wierden / datze om genade smeekten en de Wrede verzochten. De Deen'sche Koning zich toen van de zwakheden van den Koning van Noozwegen niet wissende bedienen / liet hy hem Groenland ter gunste van zijne Nichte en kleen Neven behouden ; en wierd derze Wrede in 't jaar 1261 gesloten.

en wat de Ys-
land'sche hiez
van geschied
ven heeft,

De Yslandsche Kronijk zegt / dat de Oostelijkste stad van Groenland, Skagefiord genoemd is ; waar een onbewoonbaare Rots gevonden woꝛd / en wat verder in zee een klip / die den aankomst der schepen hindert / ten zy het hoog water is ; en dooꝛ dit hoog water / by stormachtig weer / komen in derze haven veel Walvisschen en andere visschen / daar die dan in overvloed worden gevangen. Een weinigt Oostelijker is een haven / Funchebuder genoemd / naar de naam van een Page / van Olaus, Koning van Noozwegen / die 'er met al zijn volk schipbreuk leed. Noch verder / en nabij de Hæbergen / is een Eiland Roansen geheeten / daar een jacht van alle soorten van beesten is / waar onder veel witte Beeren gevonden worden ; verder ziet men niet dan ys / 300 wel in zee als aan land. In 't Noorden vind men veel Eilanden en Havens. 't Land is 'er onbewoont en woest / tusschen Ostrebog en Westrebog geleegen.

De

De Skre
en wild
bug is e
Rots /
den wo
land is
de Skre
glings
dooꝛ d
buorne
dezen
bewoon
delfiord
dooꝛ d
woꝛd /
dan de
ken is
als de
weegsch
de / doo
wegen /
en bema
het schi
woon z
schen /
de dan
gebonde
de Skre
is geze
van de
kanen
Groenl
stiaan d
den zijn
bug ber
had.

Hedendaagsche Groenlandsche Visschery.

De Skreglingers onthouden zich omtrent Westrebug; men vindt 'er tam en wild gedier / maar geen menschen. Ter andere zyde van Westrebug is een groote Rots / Himmelradsheld genoemt / en tegen over deze Rots / duist niemand de Zee bevaan / vermits 'er een Charibdes geveelt den wojd. Iver Bert die lang Hofmeester van den Bisschop van Groenland is geweest / wierd door den slechter van dat Gewest benoemt / om de Skreglingers te verdriven / doch het wojd verzwegen wie deze Skreglingers waren. Dochter Wormius een naamloos Onderzoeker der Noordse onstandigheden / is van gedachten / dat het d'eigen Ingeboorne van Groenland waren / aan wien waar'schijnlijk de Noorwegers deezen naam gegeven hebben / doch om wat reden / is niet bekend. Zy bewoonden 300 't scheen / de andere oever van den Zeeboezem van Kindelfjord, een westelijk gedeelte van Groenland, welker anderen oever door Noorwegers bewoont wierd. 't Schijnt nu / dat / daar gezegt wojd / de Skreglingers zich omtrent Westrebug onthouden / men niet dan den Oever ten Westen verstaan moet / vermits 't niet te denken is / dat het tegengestelde van 't Oosten daar door gemeent wojd / als de Noorwegers bezaten. 't Is dan te vermoeden dat eenige Noordse Waaghalsen / met een zwak getal / Kindelfjord gepasseert zijn / door deez Skreglingers geslagen wierden. d'Onderkoning van Noorwegen / hier over volboening eischende / zond een sterker troep derwaarts / en bemande een schip / ten dien einde uitgerust; maar d'Inboorlingen het schip ziende aankomen / namen de vlucht / gelijk ze gemeenlijk gewoont zijn / wanneer ze zich te zwak bevinden / verbergende zich in Boschen / Rotsen en andere schuilplaatsen. De Noorwegers niets vindende dan wat zy achter gelaten hadden / maakten alles ten buit wat 'er gebonden wierd / en bragten 't naar hun schip; en dit was 't / datze by de Skreglingers tam en wild gedierre vonden / maar geen menschen / als is gezegt. De Heer Wormius geloofte dat deez Skreglingers niet verre van de Golf of Straat Davis t'huis hooren / en dat het mogelijk Amerikanen konden zijn geweest / of dat het d'eigen Inwoonders van Nieuw Groenland waren / die de Deenen onder de Regering van Koning Christiaan den vierden ontdekten; datze gebouwen van Oud-Groenland konden zijn / als de Noorwegers bewoonden / en een gedeelte van Westrebug bemachtigt hadden / voor dat Erik zich van 't andere vertoert had.

Skreglingers een Land-aart, wie die waren, on-dezocht.

't Gevoelen van den heer Wormius bygebragt.

Wie vermoede-lyk d'eerste Ingeboornen van dit Gewest zyn geweest.

T W E E D E H O O F D T S T U K.

Van de ongemeene Vischrykheit der Groenlandsche- of Ys-zee, voornamentlyk in groote Zee-dieren. Omstandig bericht van d'Eenhoorns; onderzoek of het Zee- of Land-dieren zyn, en of deezee in Groenland gevonden, waarlyk Hoorns zyn dan veel eer Tandene mogen genoemt worden.

Ongemeene
Vischrykheit
van de
Groenland-
sche zee,
Witte Beeren
onthouden
zich meer in
Zee dan op
't land.

DE Zee in Groenland is ongemeen vischryk; waar in zich ook veel Walrussen / Robben en andere Zeedieren onthouden / nevens een ongelooftlyk getal Walvisschen / als vervolgens nader beschreeven worden. Men staat in twyffel of men de witte Beeren van Groenland onder de Zee- of Land-dieren rekenen moet; Want / vermits de zwarte Beeren nooit het Land verlaten / zich niet dan van vleesch geneeren / en ook greetig zyn in 't zuigen van menschen-bloed / zoo verlaten in tegendeel de eerste / zelden de Zee / en leven niet liever dan van visch. Zy zyn mede grooter en woester dan zwarte; op 't naspeuren van de Robben en Walrussen / die haare jongen op 't ps werpen / zyn ze byzonder loof; ook zyn ze zeer greetig naar de jongen der Walvisschen / waar op ze veel meer verlekheit zyn dan op andere visschen; zy wagen zich zelden in de ruime zee / wanneer ze van ps ontbloot is / niet / om datze niet wel zwemmen kunnen / of ook niet in 't water alleen leven / als de visschen; maar om datze de Walvisschen schouwden / die hen door een natuurljke Antipathie op de reuk vervolgen / nademaal ze / gelijck gezegt is / hunne jongen eeten. Dieshalven / wanneer het ps van de Noorder Kusten van Groenland Zuidwaarts gedreeven word / schroomen de witte Beeren zich op dit ps onthoudende / in zee te begeeven; en als ze dus vervolgens omtrent Ysland en andere Kusten aankomen / werwaarts dit ps heenen drijft / worden ze te verwoeder door den honger.

Eenhoorns
in Groenland
veel te vin-
den.

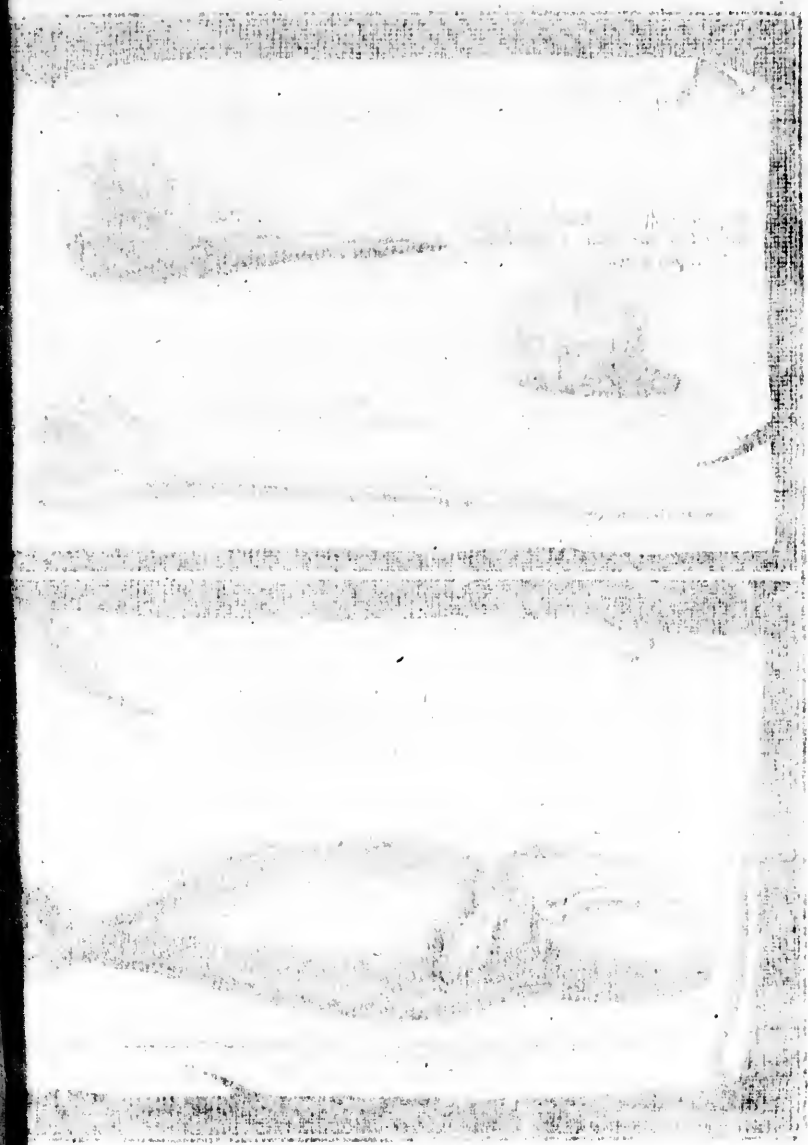
Groenland heeft ook ten allen tyden zeer veel Hoozng / die men Een- hoozng noemt / verschaft. In Denemarken vind men 'er veel die heel en ongebroken zyn / en ook een menigte stukken en brokken; insgelijck komen 'er veel uit de Straat Davis, ter lantge van 8 of 9 doeten. Om nu te weeten wat voor Beesten deeze hoozng uitkeeren / zoo moet men vooraf onderrecht zyn / datze oneigentlyk Hoozng genoemt worden / vermits ze niets gemeen met zodanig een waare eigenschap hebben / van welker natuur zy zouden mogen zyn; en al zoo de naam derzelve dubbelzinnig is / zyn 'er die twyffelen / of deeze Beesten van wien ze komen / Land- of Zeedieren zyn. Nu staat in geschijs de hoedanigheit der Dieren die deeze Hoozng in Groenland dragen. De Heer Wormius zegt / datze van Visschen zyn; weshalven dit t'eenemaal het gebelen der Aloude Natuurkenmers wederspreekt / die geheel anders van de

Of deeze van
Zee- of
Land dieren
komen on-
derzocht.

K.

of Ys-zee,
richt van
en zyn,
doorns
len.

ich ook veel
nevens een
zeven wo-
oenland on-
s de zwarte
h geneeren /
erlaten in te-
n bish. Zu
van de Gob-
ze byzonder
en / waar op
gen zich zel-
t / om datze
even / als de
hen door een
gelijk gezegt
in de Hoofdet
nomen de wit-
n ; en als ze
nimen / wer-
den honger.
die men Een-
vele die heel
n ; inggelijks
of 9. hoeten
uitleeren /
a Hoornig ge-
are eigenschap
zoo de naam
sten van wien
de hoedanig-
de Heer Wor-
emaal het ge-
el anders van
de

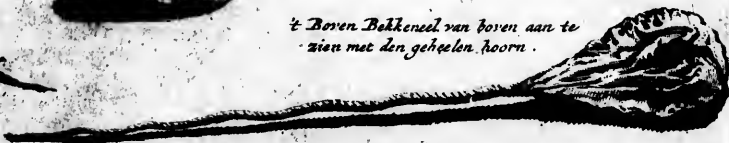
't Agter deel van 't Bekkeneel, tegen
den nek of hals, daar 't doorgelopen
is aan te zien.

't Boven deel van 't Bekkeneel van anderen aan
te zien, met een gebroken hoorn.

't Boven Bekkeneel van boven aan te
zien met den geheel hoorn.

VINVISCH

Pag: 92 beschreeven.

6 12 18 24 30 36 42 48 54

Rhylandfche Maat van 54 voet

de Gent
boek gez
deren a
kommen
De h
sche hys
„ Doo
„ selier
„ righet
„ voeren
„ ren /
„ ook ge
„ overb
„ woogd
„ zen de
„ een stu
„ Ik wo
„ ik bevo
„ leek /
„ hemel
„ ren / w
„ beschou
„ been sta
„ mee /
„ Teeken
„ keneel
„ d'afteek
„ hier ni
„ land ge
„ lonius
„ weest /
„ dat gef
„ den.
„ Walvis
„ het zelv
„ gen / t
„ Dreezen
doen; ma
waar hy
Doojn v
had. Ze
worden /
hy den
maakt /

de Eenhoorns geschreeven hebben / en door vierboetige Land-dieren te boek gezet; dat ook insgelijks tegens verscheide plaatsen der getupde Bla-deren aanloopt / die niet dan van vierboetige Eenhoorns sprekende / komen verstaan worden.

De Heer Wormius, een naauwkeurig en geleerd Opmerker der Dooz-sche bijzonderheden / schijft 'er aan een van zijne vrienden dus van :
 „ Door eenige jaaren geleeden / toen ik by den Heere Fris, Groot-Kan-seller van Denemarken was / klaagde ik hem / hoe weinig naauwkeu-righeid de Kooplieden en Schippers / die op Groenland handelden en voeten / hadden / vermits ze niet onderzochten wat Dieren het wa-ren / waar van ons d' Eenhoorns gebragt wierden / en waarom ze ook geen deel van 't ligchaam van zodanig een Dier / of wel den huid overbragten / om 'er eenige kennisse van t'erlangen ; maar zijn ant-woord was : zy zijn naauwkeuriger als gy denken zou 't ; waar op dee-zen Heer my aansondt een groot Bekkeneel brengen liet / waar aan een stuk van deesen Eenhoorn / ter langte van vier voeten / vast was.
 „ Ik was toen zeer vergenoegt deze zeldzaamheit te beschouwen ; en ik bevond dat dit Bekkeneel / eigenlijk naar een Walvisch-hoofd ge-leek / hebbende twee gaten op den kruin / welker gaten tot in 't ver-hemelte doorgingen / dat ongetwiffelt de blazers of twee rypen wa-ren / waar door die Dier het ingezwolgen water weder uitblies. Ik beschoude ook dat de Hoorn ter slinker zyde van het bovenste kaake-been stak ; ik deelde deze vreemde zaak mijne naauwkeurigste vrienden mee / en mijne Studenten quamen 't in mijn Kabinet bezien. Een Leekenaar liet ik in 't byzjn van hun allen de gestalte van dit Bek-keneel met zijn Eenhoorn afteekenen / zulkz zy getuigen konden / dat d'afteekening met de wezentlijke zaak overeen quam ; maar 't bleef hier niet by. Ik kreeg bericht dat 'er een diergelijk Beest voor Ys-land gebangen was ; diez schreef ik aan den Bisschop van Hole, Sca-lonius genoemd / eertpds een mijner Leerlingen te Koppenhagen ge-weest / en verzocht hem / my het afbeeldzel van dit Dier te zenden / dat geschiede ; en liet my weten / dat d'Islanders het Narwal noem-den. Ik bevond het een waar afbeeldzel van een Visch / die naar een Walvisch geleek ; en ik beloofde / weder te Chyftiaanstad komende / u het zelve nevens het Bekkeneel van den Heer Kantfeller Fris ontfan-gen / te laten zien.

Deezen Heer Wormius bleef niet in gebreken zijne beloften te vol-doen ; maar daar en boven / geleide hy zijnen vriend naar zijn Kabinet / waar hy / op een daar toebereide tafel / het Bekkeneel zelf / met den Hoorn van dit Dier zag / als de Heer Kantfeller hem eertpds vereert had. Zeker is 't dat de naam Eenhoorn dubbelzinnig kan genomen worden / zulkz ze aan veelrelei dieren kan toegepast worden ; dit blijkt by den Onix en Indiaanschen Ezel / waar van Aristoteles gewag maakt / en het woeste Beest waar van Plinius meld / dat het hoofd

Bewys dat
 deezehoorns
 van Zeedie-
 ren voortko-
 men, en
 derhalven
 geen Hoorns
 maar Tan-
 den zyn, uit
 een Bekke-
 neel van ze-
 kere Vis ge-
 roont.

Wat d'Ou-
 den van
 d'Enhoorna
 geschreeven
 hebben on-
 derzocht, en
 met de H.
 Schrift ver-
 geleeken.

naar een Hart / 't lighaan: naar een Paerd / en de voeten naar die van den Elefant gelijken / welk Dier van een ongelooftijke sterkte en snelheit zoude zijn ; dat zekerlijk deezen Eenhoorn niet wezen / waar van de Heilige Schrift op verscheide plaatsen spreekt : 300 snel te zijn / dat die over den Schirion, een berg van Libanon springt / gelijk het jong van een Eenhoorn ; en 300 sterk / dat die by de Goddelijke kracht ver-geleeken word. Wat schijnbaarheit is 'er nu / het Waterdier van 't Boor-den / ander deze Eenhoorns te stellen / dewyl men geloofst / dat deeze Dieren in 't Sulder of Ooster Waerteldeel / zonder tegenspreken Land-dieren zijn ? De Propheet Jesaja / den Joden boorzeggende ; dat Godt-zen en hunne Koningen van Jeruzalem verdryven zoude / zegt : en de Eenhoornen zullen met hen afgaan ; dat niet dan van 't gaan op d'aarde kan verstaan worden : want / indien de Propheet geloofst had / dat de Eenhoorns Dissen waren / zou hy ongetwyffelt van zwemmen ge-sproken hebben / in de plaats van gaan.

Men zou dan een soort van Zee-Eenhoorns vooronderstellen konnen / gelijk 'er Zee-honden / Zee-haiberen en Zee-wolven genoemd worden ; echter zou dit niets nieuws zijn / nademaal Bartolin een Deensch Schip-per / een bijzonder Hoofdstuk van de Zee-Eenhoorns / in zijn Trah-taat van d'Eenhoorns gemaakt heeft ; maar hy brengt 'er een zwartig-heit by / die niet deze seltling niet overeenkomt : want het verschil is / of deeze Zee-Eenhoorns / waarlijk Eenhoorns zijn / en of het geen men Hoornen noemt / waarlijk Hoorns of Tand en genoemd worden. Het besluit van 't eerste hangt van 't laatste af ; want indien het Tan-den zijn / konnen deeze Dissen geen Eenhoorns genoemd worden / na-demaal ze geen Hoorns hebben / en byaldien het Hoorns zijn / moeten ze alsdan Eenhoorns genoemd worden / betwift ze niet dan van een Hoorn verzien zijn. De Heer Wormius verzekert dat deeze Dissen Tand en en geen Hoorns hebben / gelijk Arngrimus Jonas, diemedes Tan-den noemt. Dit heeft te meer verzekering dat het Tand en / en geen Hoorns zijn / nademaal Aristoteles booz waarheit opdist / dat alle d'Een-hoorns hun Hoorns in 't midden van hun boozhoofd dragen / daar de gewoone plaats der Hoorns is ; en dat deeze Dissen / 't geen men Hoorns noemt / ten einde van hunne haken en tandbleesch dragen / ter plaatse daar de tanden zitten. Dat de Hoorns aan 't boozhoofd vast zijn / maar de tanden in de haken steeken / is klaar in 't beschreeve Beli-keneel beschouwt / booz den Heere Wormius vertoont.

*Wormius ver-
zekert dat
deeze ver-
meende
Hoorns Tan-
den zyn.*

*Verdere ge-
voelens van
d'Eenhoorn
der Ouden
bygebragt.*

Aristoteles heeft over d'eenheit dezer Eenhoorns Hoornen / de vol-gende aanmerking gemaakt ; en zegt : dat alle Dieren die twee Hoorns hebben / geklooft van voeten zijn / maar alle Eenhoorns ongeklooft ; dat de natuur de zelfde eenheit selt / 300 wel aan de voeten als aan 't hoofd der Eenhoorns ; gelijk ook de zelfde verdeeltheit van hoorns en klaantwen aan 't hoofd en de voeten van andere Dieren plaats heeft ; waar uit ontsaat / dat het eenige onderscheid van d'Eenhoorns / niet an-

andere
klaantwe
klaantwe
hoorns
hoorns
niet dan
gen.
hebben /
dat / wa
woztelt
nen zijn
hphooren
Dissen
en ongel
waar in
d'andere
Walrusse
tanden h
de Eenh
onderzoek
alleen een
te komen
bind / m
bloote pl
len van d
Om r
ken : D
van zoda
dikke ein
te van d
bende /
ker holte
groote /
te zagen
hollighe
booz 't
danige h
grooten
dit zond
wierden
ben. M
doen / g
op den l
deeze die

andere Dieren / alleen gelegen is / in d'eenhelt en geslotenheit hunner kilautwen en hoozng. Dat dooz de zelfde reden de Eenhoozng hun kilautwen / als andere Dieren / ongeklooft hebben / husselghs hunne hoozng aan 't boozhoofd draagen ; en dat gelijk de andere Dieren / twee hoozng hebben / die aan weersyde van 't boozhoofd staan ; de Eenhoozng / niet dan een hoozng hebbende / deeze in 't midden van 't boozhoofd draagen. Derhalven / vernits de Ee-visschen noch kilautwen noch voeten hebben / konnen ze ook van geen hoozng verzien zyn ; waar uit volgt / dat / wat men hoozng noemt / dewyl ze in hunne kaaken diep ingewortelt zyn / en niet booz hun boozhoofd geplaatst / geen hoozng konnen zyn / en derhalven Tand en wezen moeten. Echter moeten we hier byvoegen : Een hooznaam koopman en kneeder in de Groenlandsche Visschery / heeft ons bericht / het hoofd van een Eenhoozn-bisch / geheel en ongeschonden in pekel bewaart / t'Amsterdam gezien te hebben / waar in 2 hoozng of tanden staken / d'eene ter lengte van 6 voeten / en d'andere omtrent een voet / alzo die gebroken was. Gelykterwyls de Walrussen in 't hokenkakebeen twee / doch neerwaarts krom-geboogte tanden hebben / waar nevens eenige kleine kiezen in den mond. Of nu de Eenhoozn-bisschen mede kiezen in den mond hebben / staat noch te onderzoeken. Dat uit de bovenkaken deezer Eenhoozn-bisschen / niet alleen een / maar 2 hoozng of tanden steeken / blijkt daar mede obereen te komen ; vernits ook deeze / waar by men niet dan een hoozn alleen vind / nooit in 't midden / maar ter zyde booz uit steekt / welke onbloote plaats ter andere zyde / waarschynlyk booz 't uitzyken of uitvalen van den hoozn / alsdan weder gesloten word.

Om nu de gesteltheit deezer hoozng of tanden wat nader t'onderzoeken : De Koning van Denemarken willende een geschenk van een stuk van zodanig een hoozn doen / gelaste van een ongeschonden hoozn / het dikke einde naar den wortel / booz een gedeelte af te zagen. Dit gedeelte van deezen hoozn / die men meende dicht te zyn / doozgezaagt hebbende / was men verwondert daar in een holligheid te vinden / in welker holte / een kleine hoozn / van dezelfde gedaante en zelve stoffe als de groote / gevonden werd. Men vervolgte de groote hoozn rondom dooz te zagen / zonder de kleine te raken ; en bevond dat de kleine / in deeze holligheid van den grooten / omtrent een voet lang was / doch verder booz 't oberige vast en dicht. Hier uit bleek / dat de Dieren van zodanige hoozng verzien / dezelfde gelijk de Harten verwisselden / dat de grooten afvallen / en de kleinen weder in de plaats aantwieffen ; en dat dit zonder twyffel te wegen bragt / dat 'er zoo veel hoozng gevonden wierden / die los geworben / booz 't Groenlands ps naar Ysland dreeben. Maar / zoo wanneer men de laatste gestelde meening wil gestand doen / gegrond op 't getoonde van 't gemelde Bekkeneel / en acht geeft op den langen wortel di. in het kakebeen steekt / schynt het gelooflyk dat deeze die men gezaagt had / een tand en geen hoozn was ; dat dit ge-

Twee hoorns
of tanden in
d'Eenhoozn-
visch ge-
toont.

De gestelt-
heit deezer
hoornen on-
derzocht.

die Tand en
bevonden
worden ;

en ook ver-
wisselen kon-
nen,

schleden han / dat van deeze visschen de tanden uitballen en weder andere aanwassen / word door d'ervarentheit in de menschen bevestigt / vermits sointpds gebeurt dat de los geworde tanden / door anderen voozt gestooten / niet eer uitballen vooz d'anderen zich laten zien : dat echter niet het verwisselen der hoozng van de watten heel anders geleegen is / wiens hoofden 300 maal zijn / als of ze nooit hoozng hadden gehad / tot dat de nieuwe weder aangroeyen / en dezelfde gestalte krygen.

Enige stuk-
ken van dee-
ze vermeen-
de hoorns
naar Mosko-
vië gezon-
den, die
insgelyks
voor Tand
worden aan-
gezien;
en door
welk voor-
val,

De Deenen zijn van gedachten / dat alle deeze hoozng / die naar Moskovie / Duitsland / Italië en Dantzyk verzonden worden / uit Dene-
marken komen / waar deeze soot van handel in groote achting is ge-
weest / toen de Waart van Noorwegen naar Oud Groenland open stond
en noch bekend was. Deeze Deenen die dezelfde naar allerwegen ver-
zonden / schroomden niet te zeggen / dat het tanden van visschen waren;
echter verhocht men ze vooz hoozng van Eenhoozng / om 'er meerder
voozdeel van te trekken. 't Zelfde gebeurt noch / vermits niet lang ge-
leden / de Maatschappij van Nieuw-Groenland, die te Koppenhagen is /
een van haare medegenooten naar Moskovie, met een goet getal groote
stukken van deeze hoozng zond / waar onder een stuk van een uitne-
mende groote / om dit aan den Grootvoozt van Moskovie te verkopen.
De Czaar dit schoon bevindende / liet het aan zijn Lysarts zien. Dee-
ze Dokter meer dan d'anderen ervaren / zeide zijn Czaarsche Majesteit /
dat het een tand van een visch was; en dus moest den afgezondenen
zonder iets te verkopen / weder naar Koppenhagen vertrekken. Toen
hy verslag van zijn wederbaren aan de Maatschappij der / leide hy alle
de schuld van zynen ongelukkigen handel op den Lysarts / die zijne ge-
weilde waar aldus veracht had; zeggende : dat alles niet dan visch-tan-
den waren. Waar op een der Leiden van de Maatschappij hem toe-
druude : Wat zyt gy noch onkundig ? Gy moest den Dokter twee of
driehondert dukaten gegeven hebben, om hem te verpligten, datze voor
Eenhoozng werden aangezien. Dies het buiten allen twyffel een uitge-
valle tand zal zijn / die zodanig een visch uit haare kaaken vertoosst /
als de Hslanders Narwal noemen / en geenzins een hoozng.

DERDE HOOFDTSTUK.

Van de gesteltheit en gematigdheit der Oud-Groenlandsche
Lucht; t'verschynzel van 't Noorderlicht; den Natuurkenners
ten onderzoek gelaten. Verscheide vreemde Vertellingen
die de Deensche Kronyk van deeze Gewesten doet.

Gematig-
heid van
Oud Groen-
land;

De Hslandische Kronyk geeft bericht / dat de Lucht van Oud-
Groenland zachter en gematigder is / dan in Noorwegen; dat het

'er min-
het 'er
pen; m
duurt o
zaak a
dondert
t'eenm
ontwee
den / e
de luyt
wierd t
gelijke
te doop
van Gr
ten van
Kanarië
als dit

De
dien me
maakt
300 zijn
deeze zel
den / w
hoe don
Dit liek
noemt.
opwaars
t'elkens
en verdb
lijks in
en de lu
nen / d
de Nat
spwang
beweegi
verhevel
lichten
dat de
Dagete
De T
wind / z
mede d
geloofde
Groenla

'er minder sneeutor / en dat 'er de koude ook zoo sel niet is; echter vliest het 'er somtijds zeer streng / en men is 'er zeer hevige stormen onderwoopen; maar dit streng vliezen en geweldig stormen / valt zeiden vooz / en duurt ook niet lang. De Deensche Kronyk merkt het als een vzeemde zaak aan / dat het in 't jaar 1308 in Groenland zoo verbaatlijk heeft geboondert; dat de blyren in de Herk / Skalholt genoemd / geslagen / dezelt eenemaal verbande. Dat 'er vervolgens zodanig een verschrikkelijk onweer ontstond / zulks de toppen veelor Krotzen ombergewoopen wierden / en dat 'er uit deeze omgewoopen Krotzen / zoo een meenigte asse in de lucht verspreid wierd / als of die scheen te regenen. Dit onweer / wierd toen vooz een zoo strengen Winter gevolgt / dat men 'er nooit diergelyke in Groenland geheugde; zulks 'er het ys een gantsch jaar zonder te doopen leggen bleef. Waarschynlyk heeft deeze asse / uit de Krotzen van Groenland voortgekomen / dezelfde oorsprong / gelyk in de Gewesten van zandende Gebergten en d'onderaardsche buuten / als die van Kanarië en anderen; de Berg Hecla in Ysland, die veel Hooydelijker legt als dit gedeelte van Groenland, geeft 'er een genoegzaam bewys van.

De Zomers in Oud-Groenland zyn gematigd by dag en nacht / in dien men 't dan nacht noemen mag / want een geduurige scheemering maakt deeze nacht uit. Gelyk de dagen des Winters zeer kort zyn / zoo zyn 'er de nachten mede zeer lang; wanneer 'er alsdan de natuur deeze zeldzaamheit uitwerkt: Als 't nieuwe Maan is / of staat te worden / vertoont 'er zich een licht / byna als of de Maan vol was / en hoe donkerder deeze nachten zyn / zoo veel te helderder dit licht schynt. Dit licht komt uit het Hooyden / waarom het Hooyderlicht word genoemd. 't Vertoont zich als een schynfel van Vuur / strekkende zich opwaarts in de lucht uit. Het verandert allenks van plaats / latende 'elkens een damp achter. Dit Hooyderlicht schynt de gantsche nacht / en verdwypnt met d'opgaande Zon. Men verzekert dat dit licht insgelyks in Ysland en Noorwegen gezien word / wannere 't helder weer is / en de lucht vooz geen nevels betrokken. Het verlicht dan alleen die geenen / die de Gewesten van den Circulus Arcticus bewoonen. 't Staat de Natuurkundigen t'onderzoeken / waar uit dit verschynzel haar oorsprong heeft / en of het uit d'opgeheve dampen der aarde / die vooz haare beweging ontfleken / voortkomt / met zodanig een snelle als d'ontferke verhevelingen die gints en herwaarts uit de lucht vallen / of als dwaallichten die zich elders vertoonen. Dit Licht is ongetwyffelt het zelve dat de Heer Gassendi dikmaals heeft waargenomen / en de Hooyder Wageraat genoemd.

De Deensche Kronyk melt / dat in 't jaar 1271 een sterke Hooydoofte wind / zeer veel ys naar Ysland dreef / waar op veel Beeren waren / als mede dat 'er zeer veel hout aan den oever gewoopen wierd / zulks men geloofde / wat men ten Westen van Groenland ontdekt had / gantsch Groenland niet was / en dat zich dit Land verder ten Hooydoofen uit-

en strenge koude.

't Noorder licht, een scheemering by nacht.

Vruchtelooze ontdekkingen van Yslanders en Noorwegers.

strekte. Dit dee eenige Hslanders besluiten deeze ontdekking naa te spreken / maar wierden door 't ys gehindert. De Koningen van Denemarken en Noorwegen hadden al lang te wooren van deeze gedachten ge-weest / en 'er verscheide schepen op afgezonden / ook zelfs in persoon zich derwaarts begeeven / dat hen niet beter dan d'Hslanders was gelukt. Wederzids waren ze tot deezen togt aangemoedigt / op bericht / en een opgevatte waan / dat 'er in die Gewest / goud en zilver-mynen en veel edelgeseentens te vinden waren. Nach verhaalt deeze Deensche Kronyk / dat 'er eertjds ewigen van deeze Heistogten niet groote schatten t'huis quamen. Inggelijks vertelt noch dezelve Kronyk: dat ten tyde van St. Olaus, Noordsche Koning / het Ditsche Dairns-Wolk / dezelfde togt ten dien einde ondernamen. Deezen door een zwaaren storm besloopen / verbielen ze op de rotzen van deeze Kust / en wierden genoodzaakt zich in onveilige havens te bergen. Zp onderneemende alhier aan te landen / zagen ze naby den oever slechte onder-aardsche verbaale hutten / en omtrent dezelve / groote hoopen van steenen en myn-stoffen / glinsterende van goud en zilver; dit dee hen besluiten derwaarts te gaan / en zoo veel daar van te neemen als ze dragen konden: maar toen ze zich weder te scheep wilden begeeven / zagen ze uit deeze onderaardsche spelonken / menschen te voorschyn koinen / die 'er afschouwelyk uitzagen / gewapent met bogen en slingers / en groote honden verzel / die hen vervolgden. De vrees die Scheeps-Wolk bevangende / noodzaakte hen hunne schreeden te verdubbelen / om zich zelven / en wat ze droegen / te bergen: maar by ongeval / viel 'er een van hen in handen deezer Wilden / die in 't gezicht zijner Makkers verscheurt wierd. In 't verholg van deeze verdachte Historie / zegt de Deensche Kronyk-Schryver / dat dit Land eenen overbloed van schatten uitlevert; en dat men 't daar vooy houd / dat 'er Saturnus zijne schatten verbergen heeft. Meer andere verhaalen / die meerder naar sprookjes dan waarheden gelijken / zijn in deeze en d'Hslandsche Kronyk ingelijft; derhalven zal 't best zijn / dat men ze met stilswygen vooyb gaar / om de schandere Waereld / nu wyzer zynde / daar mede niet op te houden / en van de Beschrypping van Oud-Groenland een einde te maken.

Vreemde
verrellingen
uit de Deen-
sche Kronyk
getrokken.

die fabelach-
tig schynen.

VIERDE HOOFDTSTUK.

Vruchteloze togten der Deenen naar Groenland; Forbischers Ontdekking en zyn wedervaren. Groenlanders en hun Gewaad beschreeven, en handel met dezelve. Laatste togt der Deenen naar Groenland. Vaartuigen der Groenlanders beschreeven, en hunne behendige bestiering van dien.

Naa verscheide poogingen die de Koningen van Denemarken en Noorwegen hadden aangewend / om d'Ontdekkingen naar Groenland

land te
konin
den en
Friede
den de
land a
ontdek
land,
weder
zonder
was /
Dus
weder
varen
den ge
dus w
mora
als 't
den ja
De D
geeft e
derden
een En
Dit E
Inwo
Mar
land.
d'inget
Winter
gaf hy
onbek
't vol
bertrok
's Lan
verliet
klouter
ze zich
de heb
huten
schen /
hecht.
d'ander
schut /
niet da

land te begunstigen / en echter vruchteloos aflepen ; wierden ze door de Koningen Christiaan den tweeden / Christiaan den derden / en Frederik den eersten / weder ondernomen / maar met weinig vrucht ; tot eindelijk Frederik den tweeden / met de zelfde gedachten van zijn Vader Christiaan den derden bezwangert, Magnus Heiningz. ter ontdekking van Groenland afzond. Indien 't waar is / wat 'er de Historie van verhaalt / 300 ontdekte deze Magnus, naa veel uitgestaane gevaaren / eindelijk Groenland, maar kon 'er niet aanlanden / nademaal zijn schip zeer schielijk wederhouden wierd ; weshalven hy zeer verwondert was / en dat niet zonder reden : want hy bevond zich in volle Zee / waar 't diep genoeg was / en geen ys vernomen wierd / en daar hy had hy een gunstige wind.

Dus niet komende vorderen / wierd hy genoodzaakt te beinszen / en 't doch vruchteloos, weder naar Denemarken te wenden / waar hy bericht van zijn wederbaren dee ; en de Koning trachte wys te maken / dat 'er een zeilsteen op den grond van deze Zee moest verborgen leggen / waar door zijn schip dus wederhouden was. Had dezes Ontdekker de Historie van de Remora geweten / mogelijk had hy die met al 300 veel grond bygebragt als 't voorwonderfel van dezes Magneet. Dit gewaande geval zou in de jaare 1588 onder de Regeering van Frederik den tweeden gebeut zijn. De Deensche Kronyk dan / die zig in vervolg der tyden aanenschakelt / geeft een breed verhaal onder de Regeering der Koningen Christiaan den derden en Frederik den tweeden / van een Reistogt door Martin Forbischer, een Engels Kapitein / in den jaare 1577 naar Groenland ondernomen. Dit Verhaal geeft wel het meeste bericht van Groenland en deszelfs Inwoonders / waarom het hier kortelyk te volgen staat.

Martin Forbischer vertrok in 't gemelde jaar uit Engeland naar Groenland. Hy ontdekte het / maar kon 'er dat jaar niet aanlanden / wegens d'ingeballe nachten en de ongelegentheden van 't ys / vermits hem den Winter op dezes togt overrast had. Weder in Engeland gekomen / gaf hy bericht van dezes togt aan Koninginne Elizabeth, die geloofde dit onbekend Land voor haar bemagtigt te hebben. Zy gaf hem dan in 't volgende Boozjaar drie schepen / waar mede Forbischer andermaal vertrok. Het Land ontdekt hebbende / lande hy aan de Oostkust. 's Lands Landaart op 't zien der Engelschen / namen de vlucht / en verlieten hunne wooningen om zich elders te verbergen. Sommigen klouterden uit bezortheit op de toppen der hoogste Rotzen / van waar ze zich in Zee wierpen. De Engelschen dezes Landaart niet komende bevroedigen / quamen in hunne verlate wooningen / dat eigentlijk hutten waren / overtrokken van huiden der Zee-halveren of andere vischen / op vier dikke staken gespannen / en met peezen alle aan een gehecht. Alle deze Tenten hadde twee uitgangen / d'eene ten Westen en d'ander ten Zuiden / maar voor Oefte en Boozde winden stonden ze beschut / vermits hen die schadelijker waren. In deze Hutten vonden ze niet dan een oud misgemaakt Wif en een jong zwanger Vrouwenschen / die

Magnus Heiningz. door Koning Frederik den 11. ter ontdekking naar Groenland gezonden ;

Dat door een gewaand voorval bewimpelt word.

Forbischer's Ontdekkingen in Groenland.

Wat hem aldaar weervoer.

naa te spen-
Denemar-
achten ge-
erzoon zich
was gelukt.
cht / en een
nen en veel
msche kers-
de schatten
at ten tyde
ik / dezelfde
toym beloo-
tenoodzaak-
thier aan te
alle hutten /
offen / glin-
ts te gaan /
c toen ze zich
ardsche spe-
k uitzagen /
die hen ver-
zaakte hen
doegen / te
dezer Wil-
n 't verholg
hyver / dat
't daar booz
re andere ver-
/ zijn in dee-
n / dat men
/ nu wyzer
g van Oud-

K.
Forbischers
hun Ge-
ste togt
anders
dien.
marken en
naar Groen-
land

die 3p / met een klein kind aan de hand hebbende / weghvoerden / en het oude Wyf ontrukten / waar over 3p verbaarlijk schreeude. Van daar weder betrouwen / steevende men Gostelyk aan / en zagen een Visc ter groote van een Ogs / die ten einde van de snabel een hoozn ter lange van anderhalf elle had / en 3p geloofden een Eenhoorn te sijn. 3p zelden verder doozdoostelyk aan / en ontdekten een Land / dat 3p aanderden / vermits 't hen aangenaam scheen. Alhoewel dit Land de kust van Groenland was / noemden ze 't echter Anavavich / om het onder deeze naam te bezitten. 3p bevonden dat dit Gewest d'aardberging onderwoopen was / werpende groote stotzen om verre / en insgelyk was 'er het verblyf niet zeker; echter vertroefden ze daar eenigen tyd / nademaal ze zand vonden / waar in 3p meenden goud te zien blinken / en vulden 'er d'elshondert vaten van. 3p deden al wat ze konden om dien Landaart te bevezigen / die mede van hunne 3pden blyken lieten / datze daar in bewilligen. Op teekenen die hen de Engelschen deden / gaven ze dooz weder teekenen te verstaan / datze hooger opvaren zouden / wilden ze vinden wat ze zochten. Forbischer stelde dit toe / en begaf zich met eenige Soldaten in een sloep / geevende order de d'ze schepen te volgen. 3p steevende de kust opwaarts; maar zagen 'er 300 veel van dien Landaart op de stotzen / die Forbischer beducht wierd van hen overvallen te worden. Deeze Landaart langden den oever volgende / merkten dat d'Engelschen schroomachtig wierden; en om hen niet meer af te schrikken / quamen d'ze mannen van achter een Wyf te voorschyn / veel beeter dan d'anderen gekleed / die verzochten dooz teekenen en bewysing van vryenschap / datze te lande quamen. Forbischer op goed vertrouwen naderde / vermits hy 'er niet dan d'ze mannen zag / en d'anderen op de stotzen verre genoeg van de hand. Maar eenigen die zich achter den Wyf verborgen / en geen gedult hadden Forbischer in te wachten / quamen ontpdig te voorschyn; dit dee Forbischer achterwaarts deinsen; maar deezen Landaart in hun voorneemen volhardende / leiden geduurig toe om de Engelschen te lokken / en wierpen eenig raau vleesch op den oever / als of ze honden vooz hadden. De Engelschen hie op geen acht staande / verraadslaagden deezen Landaart een andere list. 3p bragten aan den oever van de Zee een verminst / of die zich v'insde zodanig te zyn / en lieten hem daar / waar naa d'anderen wegtogen / als of ze nooit wilde weder komen. 3p hadden zich verbeeld dat d'Engelschen / volgens de gewoonte der vzeemdelingen / komen zouden om deezen kreupelen weg te voeren / zulks hy 't niet ontloopen kon / om hen vooz tolt te dienen; maar d'Engelschen beducht vooz verraad / loften een Musket op deezen kreupelen / die wel haast opspzong / en 't haazepat koos. Toen quam deezen bedriegelyken Landaart in grooter getal te voorschyn / en men schoot op d'Engelschen een groote menigte pilsen / met een hagel van steenen uit singers gewoopen / waar mede deeze Engelschen den spot dreeben / schooten op hun beurt uit hunne Musketten /

en

en lofte
Dit
lyken a
geschien
verwe g
den / g
honden
geblech
bewijl
ondertr
over ma
ze haare
stecken
neer 'er
den sijn
De kleer
zich met
ne tong
schaamt
hebben.
of gesch
ten en
werppis
overtro
tuigen z
Walvisc
ze Daar
hunne h
persjes
echter 30
in volle
len sijde
Spinnen
aangeziel
datze van
de / de
dooztogt
sijn 'er
blyken.
Honin
insgelyk
en Goo
neemen
uit Enge

en loften het Kanon / dat hen in een oogenblik op de vlucht dreef.

Dit Verhaal geeft te kennen / dat deezen Landdaart van een verrader- Groenlan-
ders be-
schreeven;

lyken aart en woest is / en dat men hen noch dooz vleying / noch dooz geschenken bezweedigen kan. Zp zijn van een vette gestalte / vaerdig / en van sterke geelachtig. Men meent dat 'er eenige zwarten onder hen gevonden / gelijk de Etiopers zijn. Zp kleeden zich van de huiden van Zeehonden / met peezen aan een genaait. Hunne vrouwen gaan met ongeblecte haren / werpen 't achter haare ooren / om gezien te worden / terwijl ze haar aangezicht blaau en geel beschilderen. Zp dzagen geen onderrokken / maar eenige broekjes van Vis-bellen gemaakt / die zp over malliander aantrekken. Zeder broek heeft zijn dzaken / waar in ze haare messen / garen / naalden / kleine spiegeltjes en andere puzlen steeken / die haar de bzeembelingen hzengen / of de zee opwerpt / wanneer 'er schepen dooz de kust gezeven zijn. De mans en vrouwe hemden zijn van Visch-darmen gemaakt / met zeer dunne peesjes genaait. De kleederen zoo van den een en andere / zijn wop / en zp omgozden zich met riemen van Vischbellen; zp zijn sinkend / vuil en morsig; hunne tong dient hen dooz handboek en neusboek; en zp hebben ook geen schaamte. Zpk achten ze die veel bogen / slingers / schuitjes en riemen hebben. Hunne bogen zijn kort / de ppien dun / aan 't einde met beemen of gescherpte hoopz gewapent. Zeer behendig zijn ze in 't boogschieten en 't slingeren / en in 't werpen der visschen in 't water met hunne werpspissen. Hunne kleine schuitjes zijn met vellen van Zeehonden overtrokken / die niet dan een alleen voeren können. Hunne groote Daartuigen zijn van hout / met houte banden aan elkander gelast en met Walvisch-bellen overtrokken / dooz dikke peezen aan een genaait. Deze Daartuigen können twintig mannen voeren. Hunne zellen zijn gelijk hunne hemden / van Visch-darmen gemaakt / genaait met zeer kleine peesjes. Schoon zp geen pzer aan deze Daartuigen gebzuiken / zijn ze echter zoo behendig en sterk in een gevoegt / dat zp 'er zich onbeschroomt in volle Zee op waagen / en zp bekommeren zich niet schipbreuk te zullen lijden. Hun Land levert geen vergiftig gedier uit / dan alleen Spinnen. Muggen zijn 'er in groot getal / die binnig steeken / en 't aangezicht geweldig doen zwellen. Zp hebben 'er geen zoet water / dan datze van de gesmolte sneeuw bewaren; men zegt dat 'er de groote koude / de aderen der Warde zodanig gesloten houdt / dat des oozsprongz dooztogt daar dooz word gestopt. Honden van een ongemeene groote zijn 'er / die zp dooz hunne voertuigen spannen / en als paarden gebzuiken.

Koning Christiaan den vierden / zoon van Fredrik den tweeden / nam insgelijks d' Ontdekking van Groenland ter harten / schoon zijn Vader en Grootvader / het vuchteloos ondernomen hadden. Om zijn doozneemen te doen gelukken / liet hy ten dien einde een erbaare Schipper uit Engeland komen / die berucht was van deze Zee en hoets gron-
dige

waar in hun-
nen rykdom
bestaat.

Lindenau
toegt naar
Groenland;

hy word van
de Groeir-
landers be-
zoekt;

en handel
met hen ge-
dreeven.

Versehide
Landen ont-
deekt.

dige kermis te hebben. Men ruste dan blye bequame schepen uit / onder 't bestier van Gotske Lindenau, Deensch Edelman / als Admiraal; deese schepen vertrokken in 't Boorjaar 1605 uit de Zont / en zeilden eenigen tyd met elshander; maar d'Engelsche Kapitein op de betrefschte hoogte gekomen / nam zijne hoers Zuidwest / bezogt boor 't Hs / om met minder gebaar Groenland aan te doen. d'Admiraal / van andere gedachten zynde / vervolgde alleen de zijne Boorboost / en quam dus in Groenland aan te landen. Naaulijks had hy zijn Anker uitgewoopen / of veele van dien Landaart / hen gewaar gewoopen / begaven zich in hunne kleine schuitjes / en quamen hem aan boord bezoeken. Hy ontfing hen vriendelyk / en wilde ze wijn schenken; maar deese was hen onsmakelyk. Zy zagen 'er Walvisch-traan / die zy verzochten te dynken / waar van men hen groote kroezen vulde / die zy zeer greegig en met smaak leegden. Zy bragten aan boord Bosse- en Beere-veilen / en een groot getal Boorjns in verscheide stukken / die zy verhandelden te gens naalden / messen / spiegeljes / haaken en oogen / of andere diergelyke beyselingen / boor de Deenen uitgekraamt. Goude en zilvere munt die men hen zien liet / was by hun niet geacht; maar in tegendeel waren ze ongemeen greegig naar iets dat van staal was gemaakt / en gaben 'er boor wat by hun het waardigste werd geacht / te weeten: Boogen / Pijlen / Schuitjes / Sleemen enz. Wanneer ze niets meer te verhandelen hadden / ontkleedden ze zich en gaben alles / ja zelfs hunne handen. Lindenau vertoefde blye dagen aan deese kust / maar de Kroonijk zegt niet / dat hy zich te land begaf; mogelijk wilde hy zulks niet waagen / noch zich bloot geeven / boor zodanig een onvergelykelyk grooter getal van dien Landaart / met het kleine getal dat hem versche. Hy ligte dan zijn Anker en vertrok den vierden dag / voerende twee van deezen Landaart met zich / die alle listten te werk stelden / om der Deenen handen t'ontsnappen. Hunne Landsgenooten / ziende dat men hen dus wegvoerde / wierpen met een afgrypelyk gescheut eenen hagel van steenen en schooten met pijlen op de Deenen / die een kanon geloft hebbende / hen op de vlucht dreeven. d'Admiraal keerde dus weder alleen naar Denemarken / gelyk hy ter dezer plaarse alleen was aangeland.

De Engelsche Kapitein quam midlewyl in Groenland aan te landen aan een uithoek ten Westen; mogelijk is dit de Staap Faruel geweest. Inggelyks is 't zeker dat hy in de Straat Davis quam / en langs d'Oostkust van deese Golf steevende. Hy ontdekte verscheide goede Waars / schoone Landen / en groote groene Vlaktens. Den Landaart dezer Gewesten handelde inggelyks met hem / als d'anderen waar Lindenau was aangeland; maar zy waren wantrouwender / want naaulijks hadden ze ontfangen wat ze met de Deenen vermangelden / of zy vloeden naar hunne Waartuigen / als of ze die gestoolen hadden. De Deenen kregen lust om voet aan land te zetten / dies zy zich wa-

penden
men /
opgaar
en von
marken
zilver
veel sch
een sta
haerels
nen get
300 der
holf va
zakken
deezen
d'and
te bever
zen lost
zicht de
vlucht
hoeten
bangen
beeter
kleeder

De
zond an
Groenla
voerde
van Da
Colken
galooze
storf op
merica
ten: Z
zet byf
rigen q
Op hun
aan den
de Deen
vertrout
Zy vom
was 'er
en getel
Deenen
waagen

penden. 't Land scheen hen behaaglyk ter plaate waar zy aangua-
men / maar echter zandig en steenachtig / gelyk in Noorwegen. Uit de
opgaande rook en damp / oordeelden ze dat 'er zwavel-mynen waren/
en vonden 'er zeer veel steenen van zilver mineraal / die zy naar Dene-
marken bragten / waar van in hondert pond / zest-en-twintig oncen
zilver wierd gevonden. Deze Engelsche Kapitein / die langst de kust
veel schoone havens vond / gaf ze Deensche naamen / en maakten 'er
een kaart van / eer hy vertrok. Hy liet ook vier van de welgemaakte
kaertels derzer Landkaart / als zy konden magtig worden / door de De-
nen gevangen neemen; en een dezer vier / zich gevangen ziende / wierd
300 verwoed / datze hem niet konden meesleepen / zulks ze hem niet de
holf van een mughet dood sloegen; dit de d'andere drie den moed ont-
zaken / die gewillig mee gingen. Ter zelfver tyd rukte ondertusschen
dezen Landkaart te zamen / om de dood van den gesneuvelden te zoeken / en
d'anderen t'ontzetten; dieg sneeden ze den Deenen den weg af / om hen
te beechten / en te beletten datze weder naar boord voeren: maar de-
zen losten hunne Musketten en 't Kanon / door welk gebalder en 't ge-
zicht van 't vuur / dien Landkaart verbaast wierd / en allerwegen de
vlucht nam / latende den Deenen de dooytocht vry / die weder aan boord
voeren / hun Anker ligende / het naar Denemarken met deze drie ge-
bangeren weiden / die zy den Koning aanboden / bindende hen van een
beeter gestalte / bezadigder van aart / en verschillende in zeden / taal en
kleederen / dan dezen door Lindenau overgedragt.

De Koning voldaan van dezen eersten togt / besloot een tweede; en
zond andermaal in 't volgende jaar 1606 Lindenau met vyf schepen naar
Groenland. Deze Ammiraal vertrok den 8ten Mey uit de Zont / en
hoorde de drie Groenlanders / door den Engelschen Kapitein in de Golf
van Davis gevangen / wederom mee / om hem voor Wegluyzers en
Tolken te dienen. Deze onnozele armie menschen betuigden een weer-
galooze vreugde over het wederkeeren naar hun land; doch een van hen
storf op Zee en wierd buiten boord geworpen. Lindenau hield naar A-
merica de zelfde koers als d'Engelsche Kapitein gehouden had / te wee-
ten: Zuidwest naar de Kaap Faruel en de Golf van Davis. Een de-
zer vyf schepen verdwaalde door mist van d'anderen af / en de vier o-
verigen quamen den 3 Augustus voor de kust van Groenland ten Anker.
Op hunnen aankomst vertoonden zich een meenigte van dien Landkaart
aan den oever / maar hadden geen lust te handelen; want zy betuygden
de Deenen te wantrouwen / gelyk zich ook de Deenen niet onder hen
vertrouwen dofsen; dieg wierden ze genoodzaakt hooger op te zeken.
Zy vonden 'er een haven schoonder dan de vorige / maar de Landkaart
was 'er insgelijks onhandelbaar / vermits zy de Deenen wantrouwden/
en gereed stonden om hen te beechten / indien ze dachten te landen. De
Deenen / zich mede op hen niet vertrouwende / wilden geene landing
waagen / maar voeren verdet boort; en terwijl zy langs de kust stee-
den-

Vindt den
Landkaart
onhandel-
baar,

venden / vervolgden hen deezē Landaart met hun kleine schuitjes / waar van 'er zēg betrappt wierden / en met hunne Waartuigen en den weinigen toefel aan boord gebragt. Door een derde stede geankert / was 'er een knecht van Lindenau, een kloekmoedig Soldaat / die zjn Meester sterk aanzocht / te bewilligen / dat hy alleen naar Land mogt vaaren / om dien Landaart naa te speuren ; boozgeevende hen door medegebragte smitsferpen te zullen bezyeedigen / of zich wel te zullen tedden / ingevallē zy iets quaads tegens hem ondernamen. Lindenau liet zich dan op zjn sterk aanhouden overhaalen ; maar deezē knecht / naaulijks boet aan land hebbende gezet / of wierd gevat / dood geslagen en in stukken gehouwen ; waar naa deezē Landaart achterwaarts deinsde / om booz 't geskut der Deenen bezyt te zjn. De degens en meiten van deezē Landaart / waren van boozng gemaakt / of Landen deezē visschen / die men Eenhoozng noemt / met steenen ingelpt en gescherpt / snijpende deezē degens niet minder dan of ze van yzer en staal waren. Lindenau ziende dat 'er in dit Land niets booz hem te doen viel / zeilde weer naar Denemarken ; een deezē gevangē Groenlanders / wierd zoo wanhoopig / ziende zjn Vaderland te moeten verlaten / dat hy zich in Zee wooy en verdronk. De Deenen vonden in 't wederkeeren hun vyfde schip van hen afgedwaalt ; maar naaulijks waren ze vyf dagen op malhander geweest / of een opkomende storm verstropde ze alle van een / en zagen elikander niet / dan naa verloop van een maand. Zy quamen eindelijk / naa veel gebaar uitgestaan te hebben / op den vyfden October booz Kopenhagen ten anker.

Laatste togt
der Deenen
naar Groen-
land,

De derde en laatste togt die de Koning van Denemarken naar Groenland liet doen / was met twee groote schepen / onder 't beftier van een Holsteins Kapitein / Karsten Richardsz. genoemd / verzelt van boozdsche en Hslandsche Boozgezellen / die hem booz leidgslupdienden. De Krompk meld / dat deezē Kapitein den 12den Mey uit de Sont vertrok / zonder 't jaar aan te teekenen. Den agtsten Juny daar aanvolgende / ontdekte hy de toppen der Groenlandsche Bergen / maar kon het land niet aandoen / wegens het ys dat zich zeer verre in Zee uitstreckte. Op dit ys zagen ze ander opgeschooven ys / dat groote krotzen scheenen. De Krompk merkt hier aan / dat 'er jaren zjn / dat het ys in Groenland / zelf in den Zomer niet smelt. De Holsteinders wierden dan genoodzaakt weder te keeren / zonder iets verricht te hebben / te meer / dewijl ze van het andere schip door een storm waren afgevaakt / en zich alleen bevonden toen ze aan dit ys quamen.

Overgebrag-
te Groenlan-
ders hun ont-
haal.

Om nu de vier eerste en vyf laatste van deezē Groenlandschen Landaart / in de twee eerste Keiztogten bekomen / niet te verliezen ; staat 'er dit bericht van te melden : dat de Deensche Koning zodanige ozdre had gestelt / datze byzonderlijk van allen noodrust verzogt wierden / en naau acht op hen geslagen werd / doch zodanig / datze vyfheit hadden te gaan waar 't hen luste. Melk / Boter / Kaas / rauw vleesch en rauw

raauw
bermit
en noe
niet lie
't booz
als 'er
van hu
getaakt
tien of
len ze
wierden
wer ac
wierden
Op
Spanje
maken
in hun
tuigen
tergte v
van om
vellen v
Dit Ge
middel
heit van
Gestel
en aan
stekt is
trek van
omgekeer
kant / r
gen ; d
dat dit
stelt
zijn. D
de open
en stopp
Zeehont
stoppen
kleedaaj
omwerp
gen / no
den ze z
groote s
hoeten l

schuitjes /
gen en den
hiert / was
zijn. Maar
mogt vaa-
doo? mede-
redde /
nau liet zich
/ naaulijks
en in stuk-
insde / om
weilen van
dezer bis-
gescherpt /
waren. Lin-
zeilde weer
d zoo wan-
zich in Zee
hun vpsde
ngen by mal-
van een / en
quamen ein-
den October

naar Groen-
land van een
van Noor-
enden. De
ont vertrok
involgende /
on het land
trekte. Op
en schermen.
k in Groen-
den dan ge-
de meer / de-
te / en zich

chen Land-
; staat 'er
de ordre had
n / en naau-
t hadden te
Wleefch en
raau-

raantoe Viscb was hun voedsel / gelpherwijss 3p in hun land leefden /
dermits 3p zich aan 't hooch en gekookte spijze niet gewennen konden /
en noch minder tot de wip en anderen smaakelijken drank / dewijl ze
niet liever als Olp of Craan dronken. Dikmaals keerden 3p zich naar
't Noorden / zuchtende uit genegentheit door hun Vaderland; eensmaals
als 'er niet al te naau acht op gegeven wierd / waren eenigen / die zich
van hunne schuitjes en riemen wisten te verzeekeren / daar mede in Zee
getaakt / om 't uiterste te waagen. Maar een strom die hen beliep /
ten of twalef mylen van de Sant Zeelwaarts gevoerdert 3pnde / verbie-
len ze weder op de Kust van Schonen, waar de Boeren hen magtig
wierden en weder te Kopenhagen brachten. Dit dee toen wat naau-
wer acht op hen geuen / met wat inder byzheit verzelt; maar 3p
wierden krank en stozven aan een quinnende ziekte.

Opf gezonden waren 'er noch oberig / toen 'er een Afgezant van
Spanje aan 't Deensche Hof quam; de Koning om hem wat te ver-
maken / vertoonde hem dezen Landaart / en liet hen hunne vaerdigheid
in hunne schuitjes op Zee vertoonen. Om zich de gestalte dezer Waar-
tuigen wel te verbeelden / moet men op een Weberg-spoel denken / ter
lengte van tien of twalef voeten / uit balyn-strooken / ter bzege en dikte
van omtrent een vinger gemaakt / onder en boven overtrokken / met
vellen van Zee-Honden of Walrussen / en met pezen aan een genaait.
Dit Gessel heeft een ronde opening in 't midden / ter wyte van een mang-
middel / loopende aan weersyde voor en achter spits toe / naar ebnatty-
heit van de middelruimte. De kragt / en de welvoegzaamheit van het
Gessel / bestaat aan beide einden / waar deze balijnen te zamen loopen
en aan een geboegt zijn; de opening / die van boven kringss-gewpze ge-
stekt is / wiens omtrek alles van boven dekt / is van een halven om-
trek van onder verzen / aan de boven omkring verbonden / gelijk een
omgekeert hengzel van een kof. Men verbeelde zich / dat de onder-
kant / met de speindens een halven omtrek maken / en dus spits eind-
gen; dat alles zoo wel hecht aan een geboegt / en zoo wel verzen is /
dat dit Waartuig / door zijne lichte hoedanigheid / en welvoegzaam ge-
sietheit / tegens 't geweld der baaten in een strom op Zee bestant kan
zijn. Dezen Landaart op den bodem van deze schuitjes / door de ron-
de opening neergezeten / strekken hunne voeten ter een of ander einde uit /
en stoppen deze opening met het onderste van hunne handbrokken / uit
Zeehonde- of Zeehalver-bellen gemaakt / die 3p daar om winden; ook
stoppen ze hunne hands-moutwen / en schozten 't verdere van hunne
kleedaaje mede op; zulks wanneer hen op Zee / in den strom de golven
omwerpen / gelijk dikmaals gebeurt / 't water nergens door kan drin-
gen / noch in hun Waartuig / noch tusschen hunne kleederen; dus hou-
den ze zich altoos boven water / en reddden zich beeter in den strom / dan
groote schepen. 3p dienen zich niet dan van een kleine riem / vps of zes
voeten lang / een half voet plat en breeet aan weersyden / die hen tefsens
voor.

Drift van
dezen Land-
aart naar hun
Vaderland.

Hunne Vaar-
tuigen of
Schuitjes be-
schreeven.

Hoedanig
die door dien
Landaart
worden be-
sient.

en bezonde-
re behendig-
heit van
dien.

voorz evenwigt dient / om hem in balans te houden / en voorz een dubbel-
tiem / om aan weersyde te kunnen bezigen. Deezen gemelden Afge-
zant stond verwondert / de behendigheid der Groenlanders in 't bestieren
hunner schuitjes te zien. Zp sterbende en kruisten met zodanig een snel-
te dooz elkaander / dat 'er het gezicht van scheemderde / zonder datze mak-
kander geenzins aan boord quamen. De Koning / begeerig de snelte
van een deezer schuitjes tegen een sloep t'onderzoeken / met zestien roeijers
verzien; bevond men dat de sloep werks genoeg had het schuitje te vol-
gen. d' Afgezant zond aan ieder van deezen Landaart eenig geld / welk
geld elst bestrede om zich op de Deensche wyze te kleeden. Sommigen
dvoegen groote pluimen op hunne hoeden / en deeden gelaarf en ge-
spoor den Koning hunnen dienst aanbieden / om 'voorz kuiters te dienen.

Niet lang bleeven ze in deeze vergenoegde luim / want ze vervielen wel
haalt weder in hun gewoone doofgeestigheid; vermits ze dan steeds op
middelen dachten om weder naar Groenland te keeren / waren 'er twee
van deezen / die zich in Zee begeeven hadden / en dooz sloym op Scho-
nen vervielen; dewyl men ze minder dan d'andere wantrouwden / ge-
loovende datze zich andermaal niet weer in dit gevaar begeeven zouden;
deezen echter / verzekerden zich van hunne schuitjes / om 't boorden we-
der op te zoeken. Men zette hen achter naa / zulks 'er een van achter-
haalt wierd / maar d'andere is ongetwiffelt gebleeven / dewyl hy onmo-
gelyk Groenland nooit heeft kunnen bereiken. Telkens als deezen een
kind aan 's moeders borsten zag / had men gemerkt dat hy weende /
waar uit men oordeelde dat hy getrouwt moest zijn / en hem het missen
van vrouwe en kinderen dus smartelyk viel. Deezen die weer naar
Kopenhagen wierden gezagt / bewaarde men naaukeuriger dan naar
gewoonte / dat hunne begeerte om weder hun Vaderland te zien / te
meer gaande maakte / en echter wanhoopten nooit weer te zullen zien.

Twee sloymen 'er van verdriet; d'andere twee leefden noch tien of
twaalf jaaren daar naa. De Deenen deden al wat zy konden / zulks
ze vroortijker van geest mogten worden / geveende te verstaan / datze hen
als hunne Vrienden en Landsgeenooten handelen zouden / waar in zy
scheenen genoeg te neemen. Men trachte hen in de Kristelijke Gods-
dienst t'onderwijzen / maar nooit konden ze de Deensche Taal leeren.
Die geenen die naau acht op hen gaben / zagen 'er dikmaals de oogen
naar den Hemel wenden / en d'opgaande Zon eeten. Een van hen sloym
te Kolding in Jutland, zick geworden / ober 't Paerel-bissen in den Win-
ter. De Mosselen in Denemarken zijn vol van Paerelgrutts; deeze
Mossels bind men overvloedig in de Rivier van Kolding. Eenige lee-
veren somtyds spnen uit / vele kleinen / en eenigen tamelyk groot en
rond. Deeze Groenlander had te keunen gegeeven / dat men in zyn land
Paerlen viste / en dat hy deeze Visscherp wel verstond; dies bragt hem
de Gouverneur van Kolding mede / om in die Rivier Paerlen te vissen.
Hier in was de Groenlander ook wel erbaaren / vermits hy als een
bifsch

Een Groen-
lander op de
Paerel vis-
schery by-
zonder afge-
recht.

bifsch te
sine Pa-
re / dat
kon / d
te verbo-
water /
hy sloym
vond da-
gen; zy
zjne blu-
mits hy
mijlen in
Groenla-
nd hy ant-
zou gev-
dwerfch
weder o-
quamen

Dus
waren t
van ge-
men / z
bleven.
woyd ee
Zeehond
bazinen
veeren t
gers /
dienen /
in 't bo-
25 of 3
Schaap
'er mede

Een G
die S
van

D la

visch te water ging / en quam nooit weder boven zonder Rossen van
 zijne Daerlen verzien. De gierigheid bragt dezen Stadvoogt zoo ver-
 te / dat hy / niet tegenstaande het Winter wiert / geen gedult neemen
 kon / de Zomer-tyd wederom af te wachten; maar om zijne Visscherij
 te vervolgen / zond hy dezen armen Groenlander als een Waterhond te
 water / en hy liet hem zoo dikmaals in den Winter te water gaan / tot
 hy storf. Zijn Landsman was over dit verlies niet te troosten. Hy
 vond dan middel in 't Doozjaar / met behendigheid een schuitjen te kuy-
 pen; zich daar in begevende / passeerde hy de Zont / voer dat men
 zijne vlucht gemerkt had. Met allen poer wiert hy nagezet; maar ver-
 mits hy de dooztocht had / kon men hem niet achterhaalen dan 30 of 40
 mijlen in Zee. Men gaf hem dooz teekenen te verstaan / dat hy nooit
 Groenland zou bereikt hebben / maar zekerlijk in de Golven gestroomt.
 Hy antwoorde echter weder dooz teekenen / dat hy de Noordsche Kust
 zou gevolgt hebben / tot op een zekere hoogte / wanneer hy 't alsdan
 dwerssch over Zee zou gezet hebben / en dus dooz de staren zijn Land
 weder opgezocht; weert te Koppenhagen gekomen / storf hy aan een
 quinnende ziekte.

Dus was het einde van alle deze ongelukkige Groenlanders. Zy
 waren van een kleine gestalte / en vierkantig / bruinachtig en plaetszig
 van gezicht / dik van lippen en opgeschort. Hunne Schuitjes / Rie-
 men / Boogen / Pylen / Slingers en kleederen zijn in Denemarken ge-
 bleven. In 't Kabinet van den Heere Wormius te Koppenhagen /
 word een dezer schuitjes bewaart; insgelijks zijn hunne kleederen uit
 Zeehonden en Zeekalfvellen gemaakt; hunne hemden uit Vissch-
 dazimen / en een hummer onderrokken uit Vogelsvellen bestaande / met
 berten van verscheide berwen / als mede hunne boogen / pylen / sin-
 gers / messen / degens en werpspiessen / waar van zy zich in 't visschen
 dienen / gewapent als hunne pylen / met gescherpte hoozen of tanden /
 in 't voornoemde Kabinet te vinden. Een Groenlandsche Almenak uit
 25 of 30 kleine klossjes bestaande / vast gemaakt aan een riem van
 Schaapeleer / welker gebruik alleen den Groenlanders bekend was / is
 'er mede te zien.

Gestalte
 van dezeren
 Landdaart be-
 schreeven.

VYFDE HOOFDTSTUK.

Een Groenlandsche Compagnie te Koppenhagen opgericht;
 die Schepen naar de Straat Davis zenden, en met een laading
 van gewaant Goudzant weder te rug gekomen, word dien
 ingeheelde rykdom buiten boord geworpen.

De Koning van Denemarken de verdere Ontdekking van Groenland opgevend; waren 'er eenige Koozlieden te Koppenhagen

Groenland-
 sche Compa-
 gnije te Kooz-
 lieden

penhagen
opgerecht;

zenden sche-
pen der-
waarts.

Handel met
de Groen-
landers,

Een Hoon-
of Tandvisch
gevangen,

Gewaand
goudzant
geladen.

om deeze Daart verder voort te zetten / die een onderlinge Maatschappij oprechten / en onder de naam van de Groenlandsche Maatschappij gehandhaaft werd / waar in mede eenige vermogende lieden traden. Deze Compagnie zond in 't jaar 1626 twee schepen derwaarts / die in de Golf van Davis aanquamen / en in dit gedeelte van Nieuw-Groenland, aan de Kust van de Golf bleeven. Aauulijks waren ze daar ten anker gekomen / of agt Groenlanders quamen met hunne schuitjes aan boord. Op 't verdek van 't schip gekomen / leiden de Deenen Mes- sen / Spiegeltjes / Naalben enz. Ter eene zijde van 't boort / en derzeu Landaart ter andere zijde / Doffebellen / Zeehonden / en Zeekalver- bellen als mede veel hoorn / en hoorn genoot. Wanneer 'er op eenige gezondheid die gedronken werden / een geschut werd gelost / verscheelde hier over deezen Landaart zodanig / datze elk om een goet heerkomen zagen / en van weerszijde overboort in Zee sprongen ; kom- mende niet eer boven water / dan twee of drie hondert schreden van 't schip. De Deenen gaven hen doot teekenen te verstaan / datze weer aan boord komen zouden / met verzekering dat hen geen quaad weder- vaaren zou ; dat ook doot hen gelooft wierd. Zij quamen dan weer te schep / doch niet eerder voor datze wat bedaat waren / en de rook niet meer zagen. Hunne manier van handelen bestond dusdanig : zij ver- hooren wat hen uit der Deenen mede gebagte waaren aankond / en le- den 't op een hoop ; hier tegen bragten ze op een andere hoop / de waare die zij daar doot geeven wilden ; den een en ander bragten 'er iets bij of namen 'er iets af / tot ze den koop eens waren. Alderwijl / dat de Deenen met deezen Landaart handelden / zagen ze van hun schip een deezel Hoornvischen / slapende op den rugten oever van 't gras / door de Bloed opgeworpen. De Groenlanders vielen eerlang op deezel Visch aan / sloegen ze dood / en den hoorn of tand aan stukken / die zij aan- stonds den Deenen verkochten. Deze Visch die weerloos te land is / is echter ongemeen gevaarlijk op Zee. Zij bestip de Walvisch / gelijk de Rhinoceros den Olifant / en ze steekt met haare tand als met een speer.

Maar deezen handeling van weinig waarde / was 't voornaamste oogmerk der Deenen niet van deezen togt. De Schipper gemerkt heb- bende dat 'er aan den oever van deezel Kust / zand gebonden wierd / van kleur en zwaarte als goudt ; begaf hij zich met allen pber naar deezen oever / en zijn schip met dit vermeende goudt geladen hebbende / zeide tot zijn Schepers-Volk / datze nu alle rijk genoeg waren / en keerden dus weder naar Benemarken. Een der voornaamste kunders van deezel Groenlandsche Maatschappij / stond zeer verwondert over de schielijke wederkomst. De Schipper al te dyltig en voorbaatig / zeide / dat hij een gonde berg in zijn schip geladen had ; maar hij had met een man te doen / die niet al te ligt geloovig was. Hij liet van dit gewaande goudt / doot de Goudsmiden van Kopenhagen een proef neemen / en deezen

wisten
gramt /
te toon
de Zon
Baltisc
temp /
was hij
Zee ge
steeken
gemeugt
verouw
Hoozu
en dat
Dit v
gedaan
hoorn v
tand te
waardig
hadden
doeren ;
maar de
ten ze z
te heeren
verre ba
Tot d
Groenlan
hebben
schen en
van Ysla
dat de se
geschoob
hoers hie
de Golf
deze is /
de passag
derwaart
van ; zeg
agtige G
bewoont
op den an
gevolg v
togt 'een
Oud-Gro
edert gee

wiffen 'er geen enkel greyn goudt in te vinden. De Bewinthebber vergaamt / dat hy dus dooz den Schipper om den tuin geleid was / en om te toonen dat deeze laading niets uitleeverde / beval hy hem weder naar de Zont te heeren / waar zijn fchip lag / het anker te ligten / en zich in de Baltifche Zee te begeeven / om 'er zijn gewaant goudt nevens zijne zotternij / in alle vergeetenheit te begraven. De Schipper die genoodzaakt was hier in te gehoozjamen / 't zp dat hy geloofde al zijne welvaart in Zee gewoopen te hebben / of dat hy zig van alle opgevatte hoope verfteeken zag / 't is zeker dat hy eerlang daar naa van d'een en andere ongeneugte ftof. Deeze Hoofd-fieder echter / fcheen hier over daar naa berouw te hebben / want men verhaalt / dat men federt in de mynen van Hoowwegen / diergelijk zand als dat van Groenland gevonden heeft / en dat 'er een erbaarner Effapent met goed voordeel / goudt in vond.

Dit was dan de laafte fteigtogt die naar Nieu-Groenland wierd gedaan ; en 't was in deezen togt / dat het groot fuk van den Eenhoojn wierd overgebracht / dat des Czaars Lpfaarts zeide een Bifchop te zijn / en in Kopenhagen zes duifend ftygdaalderg wierd waardig geacht. De Deenen / dooz datze uit Groenland vertrokken / hadden twee Groenlanders vast gehouden / om ze naar Denemarken te voeren ; in volle Zee gekomen / liet men hen op 't fchip in vyfheit / maar dooz hunne gevoelige geneegtheit tot hun Vaderland / beflootten ze zich in Zee te werpen / om zwemmende weder naar hun Land te heeren : waarfchynlijk zijn ze onderweeg verzonken / vermits ze te verre van land waren.

Tot dus verre is nu aangetoont / hoedanig het met Oud- en Nieu-Groenland gelegen was ; Oud-Groenland , dat de Hoowwegers bezeeten hebben / en Nieu-Groenland , dat de Hoowwegers / Deenen en Engelfchen ontdeekten / naat 't Oude zoekende. De overtogt van de enigste van Ysland naar Oud-Groenland is waarfchynlijk geflopt / dooz 't Ws / dat de feile Hoowdoofte winden in deeze naaute gedzeerven en op elkander gefchooven heeft ; zulks dat de Zeelieden / die voormaals deeze oude hoers hielden / genoodzaakt zijn gewoopen / die naar de Kaap Faruel en de Golf van Davis te neemen / wiens Kust naar 't Oosten geftrekt / deeze is / die men Nieu-Groenland noemt. Gelooflijk is 't dat toen d'oude paffage van Ysland naar Groenland is geflopt / vervolgens de hoers derwaart verlooren is. d'Wlandsche Kronyk geeft 'er ook zekere blyfzandte ; zeggende : dat men halfweege Ysland en Groenland , kleine Kotsagtige Eilanden vind / Gondbiarne Skeer gendemt / alle dooz Weeren bewoont / waar het ps waarfchynlijk word ongehouden / en 300 fterk op den anderen gefchooven / dat het de Zon niet ontdoopen kan : dat in gevolg van tyd zodanig een verftopping heeft gemaakt / zulks de dooz-tienemaal gefloot : n is / waar dooz de gemeenfchap die men met Oud-Groenland had / voortaen is geflopt gebleeven ; 300 dat men ook federt geen tpdng vernemen heeft / wat dreze Hoowwegers / die Oud-

Was hier over den Schipper ontmoet.

Hoewarfchynlyk de overtogt naar Oud-Groenland is geflopt.

Waar door de Vaart derwaarts is ondoenlyk geworden.

en 't ook onzeker is , hoe 't met d'eerder bewooners van Oud Groenland gelegen

Groenland bewoonden / wederbaren is. Mogelijk heeft de Pest / die omtrent den jaare 1348 300 geweldig in 't Noorden woede / en ongetuipfelt uit Noorwegen wierd overgebracht / hen / gelijk de anderen verdelgt. 't Zou wel kunnen zijn / dat Gotske Lindenau, die in zijn eerste togt zijne koers Noorodoost nam / aan Oud-Groenland was aangeveest / en dat de twee Groenlanders van daar overgebracht / afkomelingen van d'Oude Noorwegers waren / maar van dezen verzekert men / noch die uit de Golf van Davis wierden overgevoert / alhoewel ze onderling verschillende waren / datze 300 in taal als zeden / in 't minst geene overeenkomst met de taal en zeden der Deenen en Noorwegers hadden ; en dat de spraak dezer Groenlanders 300 vrel met de anderen verscheelde / datze 't eenemaal onversaakaanbaar was. Insgelijks meldt de Deensche Kronyk / dat de dyle Groenlanders door d'Engelschen uit de Straat Davis overgebracht / 300 rad spraaken / of veel eer 300 zwaar stamerven / datze niets onderscheidelijk uitspraakten / dan deze twee woorden : Oxa indecha ; waar van men echter de beteekenis niet wist. Zeker is 't / dat Oud-Groenland niet dan een klein gedeelte van deze groote Noorder-Landstreek moet geweest zijn / en dat het de naast geleegenste kust van Ysland was. De Noorwegers die deze kust bewoont hebben / hebben zich niet verre landwaarts in begeeven / gelijk ook d'Ontdekkers van Nieu-Groenland , niet dan de Maders en Gebergts bezocht hebben / en sommige noch naauwlijks voet aan land gezet ; maar men zegt dat d'Deenen in hun laatste Groenlandschen togt van den jaare 1636 door trekenen van de Groenlanders te verslaan kregen / dat 'er menschen van gestalte als d'Europiaanen / over 't Gebergte landwaarts geleegen / woonden / tien of twalef mylen van de Zee ; dat men 'er groote Maderen vond / die groote boogen en pylen gebruikten / doodende alle die hen te nae quamen. Deze menschen nu / noch het land dat ze bewoonden heeft men 300 't schijnt noch nooit ontdekt ; ook is de geheele uitgestrekte helt van Groenland , onvergelykelyk grooter / als wat 'er de Deenen , Noorwegers en Engelschen toen hadden van ontdekt.

Zwakke be-
sichten dien-
aangaande,

Z E S D E H O O F D T S T U K .

Onderzoek over de strekking van Groenland naar Tartarië en America, die echter onzeker blyft. Bericht van Spitsbergen en byzonderheden van dit Gewest. Munks Ontdekking en Overwintering, met d'uitterste ongeleegenheit verzelt, en zyn wedervaaren in Denemarken. Mislagen over sommige meeningen wegens de Bevolkers der Groenlandsche Gewesten.

Onderzoek
of Groen-
land aan Tar-

Twee zaken staan nu onderzocht te worden ; welker eerste is : de menen noch nooit bewezen heeft / of Groenland niet Alie aan de

Tartarië
geenst.
met g
gehoort
wel de
is tell
en hee
kusten
Bigha
van een
Minist
dit La
gens de
gen he
geijgh
kleine
schoor
men do
ben heb
het was
van de
van een
was ge
gewest
dat het
aarde
schen de
by ons
binden
bewoon
maande
omtrek
de houd
van de
moet zij
dantig
zen zou
die door
houden
dan op
op de
Waloff
zijn van
de maag

Carische Ruft gehecht 3p; de tweede / of het iusselligs aan America
geenst. Een opzicht van 't eerste / 300 is bekend / dat men tot noch toe
niet geen zekerheit zeggen kan / dat 'er een doortogt bp Nova Zembla
gebonden is / om van daar den Oeraan ten Oosten te bevaaren; maar
wel datze tot dus verre vruchteloos is gezocht. Deze scheepsvaart /
is telkens den beruchtste Zeehelden van 't Noorden te leut gestelt /
en heeft de koers tot aan Spitsbergen bepaalt / door de Deenen onder de
Kust van Groenland gerekent / alwaar de Walvisch-vangst door de
Bishapers en Hollanders jaarlijks geoeffent word. Volgens bericht
van een Spaans Edelman Leonin geheeten / in dienst van den eersten
Minister van Denemarken / toen naar Spitsbergen gezonden; 300 legt
dit Land op 78 Graden / en word te recht Spitsbergen genoemd / waar
gans de veelvuldige spitse bergen waar mede het verzien is. Deze ber-
gen bestaan uit een grof keizant / en zekere gladde stenen / platachtig
gelijk schallien of lepen / den een op den ander leggende. Zp komen uit
kleine steentjes en uit het keizant voort / door de winden op elkander ge-
schooven. Zp wassen bpna oogzienlijk / en jaarlijks worden 'er nieu-
wen door 't Scheeps-Wolk gebonden. Leonin zich landwaarts begre-
ven hebbende / vond 'er niet dan deze spitse bergen / en eenige Reebieren.
Hij was niet weinig verwondert / boven op een derzer bergen / een nyl
van Zee gelegen / een kleine scheepsmast te vinden / aan 't eene einde
van een katrol verzien; mogelijk dat de Zee eensdags nabij dezen Berg
was gelegen / en dat dit een aloud overblijfsel van een schipbreuk mo-
get geweest zijn. Men vond 'er wel Wessand / maar 300 hopt van gras /
dat het naaulijks boven d'aarde uitstak; eigenlijk zou men 't geen
aarde komen noemen / vernits alles uit kleine steentjes bestaat. Luf-
schen deze steentjes en 't kotte gras / was een soot van mos / gelijk
bp ons op 't geboomte groeit / waar van deze Reebieren hun voedsel
binden / en 300 vet van worden. Dit Land is onbewoont / en ook on-
bewoonbaar van wegen de koude; want / schoon 'er de Zon in vier
maanden niet ondergaat / en datze in zes weken den Horizont / tot
omtrent van negen tot elf en een halve graad / niet nadert / echter is 'er
de koude scherper / waarneer de Zon helder schijnt / en slijkt; waar
van de reden is / dat als dan de lucht spndet 3p / en bp gevolge kouder
moet zijn. Naaulijks is 't bp deze bergen te harden / vernits 'er zo-
danig een koude uitdamping gevoelt word / dat men 'er erlang bezie-
zen zou. Om zich hier tegen te verzien / moet men plaatsen verkiezen /
die door de Zon van alle 3pden bescheenen worden. In dit Gewest ont-
houden zich vele Beeren / doch alle wit / en zijn ook meer in 't water
dan op 't land aan te treffen. Men bind ze in ruine Zee / en klauteren
op de Wschoten. In Zee omtrent Spitsbergen / onthouden zich vele
Walvissen; men bind 'er van 100 boeten langte / de middelmatigen
zijn van 50 boeten of ook wel kleiner; geopend 3pde / bind men hi
de maag derzer Visschen / niet dan omtrent tien of twaalf handen vol
klei-

arie. of.
aan America
geenst.

Bericht van
de gesteltheit
van Spitsber-
gen gegee-
ven.

e Pest / die
/ en onge-
anderen ver-
in zijn eerste
aangeweest/
nelingen van
men / noch
ze onderling
geene over-
hadden; en
verscheelde/
de Deensche
de Straat Da-
t stamcrden/
orden: Oxa-
ker is 't / dat
rote Noor-
niste Ruft van
hebben / heb-
o' Ontdekkers
zoekt hebben/
nen zegt dat hi
1636 door een
menschen van
rtg gelegen/
grootte Man-
de alle die hi
3p bewoonden
releutgestreht
er de Deenen

K.
Tartarië en
Spitsbergen
ekking en
t verzelt,
gen over
Groen-

eerste is: de
net Aie aan d
Ar

kleine Corretjes of Vliegen / en een weling groen kruid / van de grond der Zee opgeworpen. Daar allen schyn leeven deeze Walvisschen van dit opgeworpen aas. De Zee is somtyds zodanig bezet van dit ongedierte / dat 'er het water troebel van is; en 't is als dan een teeken vooz de Visscherij / dat 'er de vangst goed zal zijn / want de Walvisschen in d'igdanig water hun aas vinden. Men vangt 'er als dan 300 veel van deeze Visschen / dat men al de Craan daar van gekookt niet teffens mede voeren en laaden kan / maar geuoobzaakt is een gedeelte aan land over te laten / om 't volgende jaar van daar af te haalen. Aanmerkelijk is 't dat de verrotting in dit Land geen plaats heeft. De Lphen vooz dertig jaaren begraaften / vind men 'er noch t'eenemaal onbergaan / en in die staat / als toen ze eerst den geest gaven. Voaz eenigen tyd heeft men 'er enige Loozen gebout / om de gekookte Craan daar in op te leggen / en deeze vind men 'er noch byna in dezelfde staat / als toen ze getimmert waren. Dat 'er de Booden in deeze Noorðer Gewesten dus ongeschonden in wezen blyven / en de levendigen krank worden / getuigt dezeren Leonin in zyn eigen persoon / die van deeze Reiztocht vertelt dat hy houte t'huis gekomen / eerlang daar naa storf. De Dogels die dit Gewest uitleebert / zyn niet van Zeevogels. Deeze Endvogels worden 'er gebonden / en op Spitsbergen aan den Vogelhoek een menigte andere soorten / waar van noch veel onbekent / en eenigen van beh en pluimen de Dapegaapen gelijk zyn / hebbende pooten gelijk de Genden. Men getuigt 'er van / dat deeze Vogelen zacht en aangenaam van zang zyn / en wanneer ze gezamenlijk zingen / een overeenstemmend gezang op Zee uitmaken.

Op de Walvischvangst vertrekken de schepen gemeenlijk uit Holland in 't laatst van Appil; komen gemeenlijk in Juny omtrent Spitsbergen ten anker / en vertrekken wederom half Augustus. Het ys helet dezeren aankomst eerder dan in dezeren maand / en het verblyf niet langer dan gezegt is. Men vind in deeze Zee Ijsbrokken / ter dikte van zestig / zeventig en tagtig voeten; want op eenige plaatsen legt het tot aan den grond / en als gantsche Ijsbergen opgestapelt / die hun hooge kruinen uit Zee opstrecken. Dit ys is klaar en doorszynend als glas. Het gevaarlijkste vooz deeze Zeevaart is / dat 'er eenige maastroomen het ys te gronde doen zinken / en vervolgens weder boven dypven.

't Moet niet vreemt schynen / dat men telkens in onzekerheit blyft of Groenland met Asië en Tartarië gemeenschap heeft of niet. De afstand der wederzidsche Zee / d'onzekerheit het ys gesmolten te vinden / de gevaarlijke schipbreuken die dit ys kunnen veroorzaken / d'onverbaarentheit der hoerffen en streken / de woeste ongebaande doortogten / en wat noch meer hinder byzengt / is dat 'er nergens ontzet en geenzins ijsberging te hoopen is; alle deeze veelvuldige swaargheden gezamenlijk / dwarsdoornen de naaukeurige voozneemens en weethouden hen de moeten t'ondergaan / om deeze ontdekking te doen.

Byzonderheden van dit Gewest,

Zwaare Ijsbrokken voor Spitsbergen.

Waarom de strekking van Groenland naar Tartarië onzeker blyft.

mede
meri
blyk
naar
schei
Zee
men
en w
nabo
zon
Echt
dat d
Ma
quam
noem
dere
Dien
een be
te bes
gedu
wit sc
gekom
in te l
noch
dezer
de / v
dan A
ip / al
want
neemen
midba
zaakt
De
geheet
ster /
aan d
naa te
gezien
een tro
nen te
by de
Deenen
dig ach

Dezelfde zwartigheden / en bygevolge dezelve onzekerheit / doen zich als mede in de tweede gestelde zaak op ; te weten : of Groenland aan A-
merica grenst of niet ; dit zal dooz 't verhaal van Munks scheepstogt naars Ame-
ri-
ca.
blyken. De Koning van Denemarken / gelaste Jan Munk een dooztocht naar Oost-Indiën / dooz de Straat of Zee die America van Groenland
scheid / te doen. Een Engelsman / Hudzon genoemt / deeze Straat en
Zee eenigen tyd te vooren ontdekt hebbende / had insgelyks dit voornemen ;
maar hy is op deezen togt gebleeven ; zonder dat men weet hoe
en waar. Zeker is 't dat hy by oerze gelegenheit den reukeloozen Icarus
naboolgde / maar zijne vleugels bevooren eer / dan datze dooz branden der
zon affmolten en hy in deeze hagedijfche onderneming in Zee doompelde.
Echter is d' uitkomst van zijn bestaan daar in met Icarus overeengekomen /
dat deeze Straaten Zee de Straat en de Golf van Hudzon is geheeten.

Munk vertrok den 16 May 1619 met twee schepen uit de Zont / en
quam den 20sten Juny aan de Kaap Faruel aan te landen / dus ge-
noemt / mogelijk / om dat wanneer men dezelve doozhy zelt / in een an-
dere Waereld schijnt over te steehen / en dieghalven Vaarwel aan zijne
Wijenden zegt. Deeze Kaap op 60° graad gelegen / is den Wtthoek van
een bergachtig Land / van sneeuw en ys bedekt. De gestalte hier van
te beschryven zou noodeloos zijn / nademaal deeze sneeuw en 't ys een
geduurige verandering van gedaante veroorzaken / vermits ook deszelfs
wit schijnsel de oogen doet scheemeren. Kapitein Munk aan deeze Kaap
gekomen / selde hoers West ten Noorden / om de Straat van Hudzon
in te loopen / en vond 'er veel ys / dat hy nyde / niet tegenstaande hy
noch in culme Zee was. Hy erinnerte zich het gevaar dat anderen ter
deezer plaatse hadden uitgestaan / naar 't Westen hunne hoers neemen-
de / veroorzaakt door 't ys en de stroomen / die geweldig op de Kusten
van America aandringen. Hy verhaalt dat het 's nachts op den 8 Ju-
ly / aldaar 300 sterck miste en vroom / dat al het scheepstouwerk en 't
want 300 dik van ys bezet wierd / datze 'er geen gebruik van konden
neemen ; en voegt 'er by / dat het den volgenden dag / omtrent 's na-
middags ten drie uren / weder 300 warm en heet wierd / datze genood-
zaakt waren in 't hemd te gaan.

De Straat Hudzon ingeloopt / wierd ze dooz hem de Straat Christiaan
geheeten / ter gedachtenis van den Koning van Denemarken zijn Maes-
ter / en hy lande den zeventienden derzelver maand / aan een Eiland /
aan de Kust van Groenland gelegen. d' Wtgezonden om dit Eiland
naa te sprenten / bragten bericht / datze wel voetschappen van menschen
gezien hadden / doch niemand gevonden ; maar den volgenden dag /
een troep deezer Landaart ontmoetende / waren die zeer verbaast de De-
enen te zien / en verbuigen hunne wapenen achter een hoop steenen / na-
hy de plaats daar zy waren. Zy naderende / beantwoordden ze den
Deenen met de begroeting aan hun gebaan / en gaven echter zorgvul-
dig acht / datze zich tusschen de Deenen hielden en de plaats waar ze
moet.

Munk op
deeze ont-
dekking uit-
gezonden.

loopt de
Straat Hud-
zon in.

alwaar hy
eenige in-
woonders
ontmoet.

on met hen
gemeen-
schap houd:

hunne wapenen verbuizen hadden; maar de Deenen wisten hen in 't wederkeren 300 lang op te houden / dat zy deezen heuvel wommen / waar zy een hoop boogen / pijlen en ander geweer vonden. Deezen Landaart hier over ontzet / zwoeren ze de Deenen / 300 dooz tekenen als smeekingen / hun onderwerpseljk te zullen zijn / wilde men hen weder gevein wat men ze ontnomen had. Zy gaven dooz gebetden te verstaan / dat zy van de jagt leefden / datze dooz deeze wapenen hun genetten moesten / en datze hunne kleederen dooz dezelden missen wilden. De Deenen medelijden met hun hebbende / gaven hen hunne wapens weder; toen wierp zich deezen Landaart dooz hen op de knien / en bedankten zeer heuscheljk dooz de genooten gunst. De minzaamheit der Deenen tegen deezen Landaart / ghing noch verder; zy leiden hunne Waarten ten toon / en gaven hen 4 schenken van verscheide beuzelingen / waar naa dien Landaart gretig was / en zeer vergenoegt. In man- geling byagten ze den Deenen vele soorten van Vogelen / en spek van verscheide Visschen. Een van hun / het oog op een spiegelts gewoopen hebbende / en zich zelve daar in ziende / stond verbaast / nam het spie- gelts / stak het by zich / en nam de vlucht: over welk bedryf de Deenen lachten / en mede niet min / wanneer alle d'andere van dien Landaart / iemand van hun Scheep- Volk om den hals vielen / en hem allerlei lefhoozerp betoeren / als of ze hem lang gekent hadden; en zulks / om dat hy zwart hait had / een platneus was / en bruin van vel / of dat hy hen eenigzins greech.

komt in
Munkshaven
ten anker;

Munk vertrok van den 19 Julij weder van dit Eiland; en onder zellende om zijne hoers te vervolgen / wierd hy genoodzaakt dooz 't ys weder in dezelfde haven te ankeren; maar wat pver hy aantwende / men zag 'er geen Ellanders meer. De Deenen vonden 'er wel langs den oever eenige netten gespannen / waar aan zy messen / spiegelts en andere snuffterpen hingen / dooz deezen Landaart wel begeert; maar niemand quam weertom: 't zy datze dooz de Deenen bezeeft waren / of dat het hen uitzukkeljk dooz een soort van Rechter of Overste verboden was / met hun te handelen. Munk geen menschen vindende / ving een meening te klederen in dit Eiland / en noemde de Zeeboezem Reinsundt, dat Golf der klederen betrekent / en de haven waar hy ten anker lag Munkenes of Munnikshaven. Dit Eiland is op 61 Graden 20 minuten ge- leegen. Hy rechte daar de naam en wapens van den koning zijn. Dees- ter op / en vertrok den 22 Julij. Toen stond hy 300 een hevige storm uit / en 't ys stiet 300 geweldig tegen de schepen / dat hy zig te naauwer nood bergde / op den 28 derzelver maand / tusschen twee Ellanden / waar op alle de ankers uitgewoopen hebbende / zijne schepen aan 't land vast taakelde / vermits deese haven niet al te veilig was. Toen 't ebbe / lagen de Deenen dwoog in den modder / en als de vloed quam / wierd 'er 300 veel ys op de schepen aangedrongen / datze in grooter gevaar van schipbreuk waren / dan in d'openbaare Zee / indien ze zich niet groot

301g en
Elland
wal in
in Zee
het we
In beir
pen en
den 'er
vulden.
scheen
den aan
50 mpt
de de
der Wa
gevond
van D
den 9
wind /
ten ank
bond h
noemde
nam h
op 62
konden
meer d
sen bze
welker
en gaf
rica gel
naar G
den ge
Doozd
waar h
t'overb
noemen
Munk
en van
geleegen
Christia
dezelve
dere h
vloeden
meene
geenzin

3099 en vele moeiten daar tegen niet hadden bezien. Tusschen deze Eilanden lag een groot Gweld / ter dikte van 22 bademen / dat van de wal in twee stukken afschoot ; derze beide hokken vielen van weerszijde in Zee / die in 't vallen zodanig een geweld in 't water maachten / dat het weinig scheelden / of een hundert sloepen zou omgeslagen hebben. In beide derze Eilanden vonden ze geen menschen / maar wel voetsporen en andere teekenen / dat 'er die waren of hadden geweest. Ep vonden 'er eenige mineraalen , insgelijks Talk / waar van 3p eenige vaten vulden. Naop deze twee Eilanden / waren 'er anderen / alle 300 't Ontdekt eenige Eilanden , scheen bewoont / maar 300 ongenaakbaar / dat 'er de Deemen niet konden aanlanden. Deze Eilanden lagen op 62 Graden 20 minuten / en 50 mylen van de Straat Christiaan of Hudzon. Kapitein Munk noemde de Golf of Straat / waar hy aanlandde / Haresunt , dat Golf of Straat der Waazen beteekent / wegens den overloed van Waazen op dit Eiland gevonden. Alhier een Standaard van Christiaan den vierden Koning van Denemarken opgericht hebbende / vertrok hy van deze Eilanden den 9 Augustus / steevende West-Zuidwest aan / met een Noordweste wind / en quam den tienden aan de Zuidkust van de Straat Christiaan ten anker / dat de Kust van America was. Van daar wter vertrokken / vond hy een groot Eiland / aan de Noordwest-kust / dat hy Sneeland noemde / nademaal het met sneeuw bedekt was. Den 20 Augustus nam hy zijn koers West ten Noorden ; en toen hield hy de rechte koers / op 62 Graden en 20 minuten ; maar 't miste 300 stek / datze geen land konden bekennen / schoon de Straat Christiaan (zegt den Schipper) niet meer dan 16 mylen breed was ; waar uyt blykt datze op andere plaatsen breder zijn moest. Munk liep in deze Straat tot in Hudzons-Bay , welker naam hy veranderde / gelijk hy mede de Straat had gedaan / en gaf ze twee naamen in de plaats van een. Het gedeelte naar America gelegen / noemde hy Mare Novum , en Mare Christianum dat zich naar Groenland strekte / voer 300 veel deze Kust Groenland mag worden genoemd. Hy hield 300 lang als 't wezen kon / zijne koers West-Noordwest / tot hy de hoogte van 63 Graden 20 minuten bereikt had / waar het 5p hem weerhield / en noodzaakte aan de Groenlandsche Kust 't overwintren / in een haven / voer hem Munks Winterhaven genoemd / t'overwintren. noemende deze Kust Nieu-Denemarken. Van twee Eilanden maakt Munk in de Zee van Christiaan gewag / die hy Zusters Eilanden noemt / en van een ander van grooter aangelegentheit / omtrent Mare Novum gelegen / Dires Oeuland geheten. Hy raad die gemeen die de Straat Christiaan bevaaren willen / zich 300 veel mogelijk is / in 't midden van dezelve te houden / en zulks wegens de snelle stroomen / ter eenre en andere Kust te vinden / veroorzaakt door de tegen elkander aanlopende Bloeden van den Oeraan en de Zee van Christiaan ; waar in het ongemeene zwaare 5p / zodanig een passing verwekt / dat 'er de schepen gezinsels bestand voer zijn. Hy zegt dat d'Ebbe en Floed van de Zee van

van Chyftiaan / gestadig alle vyf uren naat den loop van de Maan gemaakt is.

Men ver-
zoegt zich
van alle
noodwendig-
heit.

Munk doet
een Land-
tocht.

maar vind
geen men-
schen.

Verscheide
verschyns-
elen van Zon
en Maan ge-
zien.

't Was dan den 7 September toen Munk in Munks Winterhaven ten anker quam; hy verzekerde zijne schepen vervolgens voor den aanblik van 't ys / in een haven nabij de eerste geleegen / en kalesate die 300 veel mogelijk waar. Alderwyl verzogden zich zijn Scheyps-Wolk van alles wat noodig was / om tegen den invallenden Winter in staat te zijn. Deze Hare / wierd door een uitwatering van een rivier ge- maakt / die in de maand October noch zonder ys was / schoon de Zee echter op vele plaatsen al gesloten lag. Kapitein Munk verhaalt / dat hy den 7den van deze maand niet een sloep de rivier opvoer / maar kon niet meer dan anderhalf myl opwaarts baaren / wegens keistenen die deze rivier stopten. Dervolgens verzelt van een gedeelte van zijn Wolk / trok hy drie of vier mylen landwaarts in / om menschen t'on- dekken / doch te vergeefs. Door een anderen weg wederkerende / vond hy een opgerichte vrede steen / waar op een afbeeldsel geschildert was / gelijk de Duivel word verbeeld / met klauwen en hoorns. Naaby deze steen was een vierkant plek / omtrent van 8 voeten / rondom met kleinder steenen bezet. Ter eene zijde van dit vierkant / vond men een grooten hoop kleine gladde keistensjes / met boom-mos vermengt; ter andere zijde van 't vierkant / was een platte steen / op twee andere ste- nen geleegen / gelijkende een Altaar / en op dit Altaar lagen twee kleine houtshoelen / kruislings op elkander. Schoon nu Munk niemand on- derweeg vond / echter zag hy op vele plaatsen dergelyke Altaaren / met houtshoelen gelijk het voorgaande / en overal waar deze Altaars stonden / vond men voetstappen van menschen / waar uit bleek / dat d'Inwoonders van dit Gewest by deze Altaaren quamen om te offer- ren / en dat deze offering door buit geschiede. Overal waar deze voet- stappen gevonden wierden / zag men afgeknaagde beenderen / mogelijk waren 't die van de geofferde beesten / welker overschot deezen Landaart / rauw / gelijk honden inslingerde. Hy zag insgelijks in 't doortrekken van Boschen / vele omgehakte boomen / door yzere werktuigen of by- len omgehouden. Maar wat hem noch meer verzeekering gaf / dat dit Gewest bewoont werd / was / dat men 'er kentekens van hutten vond / die aldaar gestaan hadden / waar by noch stukken van Beere / Wolve / Harte / en Geitevelen gevonden wierden / als mede van Zee- honden en Zee-kalveren / die tot dekfel dezer hutten gedient hadden. Deezen Landaart leefde 300 't scheen gelijk de Septen / en verplaatsten zich als de Laplanders.

De Deenen zich midlerwyl van alle behoefte voorzien hebbende / ver- zagen hun ook van brandhout / en wild tot hun onderhoud. Op den 27 November vertoonde zich drie onderscheide zonnen aan den Hemel / en men vernam toen / dat de lucht in dit Gewest zeer dik en grof was. op den 24sten Januarij des volgenden jaars / verscheenen 'er twee niet

min du-
beide de
de Maan
van een
Maan
de voort
Deen
De 3
ban 300
spaans
vaten;
't zwel
aan stik
achtzaa
kannen
ken / uit
dat de
Deenen
De bul
afgema
de maan
An 't na
ze afne
dan gew
maand
sterven
viel / als
Lijken
om de
hooft /
waar 3
ten vers
gemeene
geen reg
'er weer
niet vern
ne zwakh
gen ze w
kleine
snippen
eindelij
dagen 30
te hy zijn
te willen

min duibelfijh als de voorjaande; en op den 20sten December tusschen beide de verschynzelen / 's avonds ten agt uren / was 'er een eklips in de Maan; ter zelve tyd zag men ze gedurende twee uren omringt / van een zeer helderen omtrek / waar in zich een kruis vertoonde / dat de Maan in vier deelen scheide. Deeze verhevelingen duide men voorjaande voorteekens / van alle daar op gevolgde wederwaardigheden / die de Deenen stonden over te kommen.

De Winter was 'er zoo streng en sel / dat men 'er ps bond ter dikte van 300 en 360 voeten. Het bier en de wijn / als mede de zuiverste spaanse wijn en sterkste brandewijn / bevroor tot den bodem toe in de vaten; van de koude dozzten de hoepels aan stukken / verroozzaakt dooz 't zwellen van 't opgesloote vocht / dat in ps veranderde / en met bplen aan stukken geklooft / gesmolten wierd om te dinken. Indien uit onachtzaamheit 's avonds vergeeten was / het water in timme of kopere kannen en kruiken uit te gieten / bond men ze den volgenden dag gebzookten / uitgelekt / en in steede van water / ps. Dit strenge Zaaijoen / dat de Metaalen niet spaarde / verschoonde noch min de menschen. De Deenen wierden ziek / en de ziekte vermeerderde onder hen met de koude.

De buikloop taffe hen zoo geweldig aan / datze daar dooz t'eenemaal afgemat / zodanig weg slozen / dat de Kapitein in den aanhang van de maand Maart / genoodzaakt was zelf mede de wacht af te lossen. In 't naderen van 't Voorjaar vermeerderde deeze ziekte / in plaats dat ze afneemen zou.

De scheurbuik taffe hen zoo hevig aan / datze niet dan gewelk hzood eeten konden. De laast gestozvenen / wierden in de maand Map / boven alle deeze hzoeblige bezoekingén / noch vooz hun sterben zodanig dooz de stobdeloop aangetast / dat hen zoo smertelijh viel / als of ze met messen gestookten wierden. Ten laastten konden de Lijken niet meer begraven worden / vermits 'er niemand krachten had / om dezen laastten pligt te doen. Ook ontbzak den overigen ziekten hzood / en zp wierden genoodzaakt eenig voedzel in de sneeu te zoeken / waar zp een soozt van bzaambessen bonden / die hen noch eeniger maaften verfristen en voedzel gaben. Den 12 April merkte men als een ongemeene dag aan / vermits het regende / terwyl men in zeven maanden geen regen in deeze Gewesten vernomen had. In 't Voorjaar quamen 'er weer duizenderlei Vogelen te voozschyn / die gedurende den Winter niet vernomen wierden / en dooz deeze zieltoogende zieken / wegens hunne zwakhelt / niet konden gebangen worden. Omtrent half Map zaggen ze wederom Zwaanen / Endvogels / en een onnoemlijke meeninge kleine Kuisvogeltjes; Inggelijhs Zwaluwen / Veldhoenders en Hout-

snippen / als mede Rabens / Dalken en Arenden. Den 4 Juny wierd einelijh Kapitein Munk mede ziek / hp hield het bedde / bier gantsche dagen zonder enig voedfel te nuttigen; zich ter dood bereidende / maakte hp zijn Testament / waar in hp den Reizigers verzocht zijn ligchaam te willen begraaven / en zijn gehoude Dagregister den Koning van De-

Overstrenge Winter,

Waar op de ziekte onder Munks volk toeneemt,

en veele sterven.

Munk ziek geworden, blyft echter met twee van zyn Scheeps-Volk over.

Vinden zich
in een ellen-
digen staat;

begeeven
zich einde-
lyk t'scheep,
om weder
naar 't Va-
derland te
keeren.

Komen in
den Oceaan,
staan een ge-
weldige
storm uit,

en eindelyk
in Denemar-
ken aan te
landen,

Munk besluit
een tweede
togt te doen.

nemarken te behandigen. De vier volgende dagen / geboefde hy zich was sterker / stond op / om te zien / of zyn overgebleven volk dood was / of dat 'er noch eenigen in 't leven waren; hy vond 'er niet meer dan twee in 't leven / van de 64 die hem verzeld hadden. Deze twee arme Mattroozen / verheugt hunnen Kapitein weder te zien / quamen hy hem en leidden hem by 't vuur / alwaar hy weer een weinig bequam. Zy moedigden elkander aan / en beslooten hun leven noch zoo niet op te geeven / maar (och arm!) ze wiste niet waar van te bestaan. Zy wierden te raade de sneen om te spitten / en 't kruit te eeten dat zy daer onder vonden. Gelukkig vonden ze toen zekere wortels / die zy aten / en hen zodanig versterkten / datze in weinig dagen herstelt wierden. Den 18 Juny bzah het ps / en zy visten toen / schol / forellen en zalm. Dooz 't vissen en jaagen zich weer versterkt ziende / vatten ze weder moed / en beslooten / niet tegenstaande hunne zwakke geslachteit / om de Zee en alle gevaaren van dien r'ondergaan / ten einde wederom in hun Vaderland mogten aanlanden. Toen wierd het allenlyk wat warmer weer / met regen vermengt; en zy verlieten hun groot schip / begaven zich den 16 Julij in hun Fregat. Uit deeze hunne Winterhaven gezelt / vonden ze de Zee van Christiaan noch vol ps dypen / verlooren hunne sloep / en hadden veel moeite hun schip te bestieren / want het roer bzah; midlerwyl datze met deeze ramp te herstellen bezig waren / vonden ze hun schip aan een duistige ps-schots / die met de stroom voozt dreef. Munk deeze ps-schots verliezende / dewyl ze smolt / vond hy geval zijne sloep wederom / nadat hy die tien dagen was quyt geweest. Eyndelyk passeerde hy de Straat Christiaan, bereikte de Kaap Faruel, en quam dus in den Oceaan / daar hy den 3 September een geweldige storm uitschiet / waar in hy dacht te blyven: want hy was met zijne twee Mattroozen zodanig afgemat / datze hunnen arbeid opgaven / en 't op Godts genade lieten dypen. Hunne Kaa bzah aan stukken / en 't zeil raakte buiten boord / datze met d'allergrootste moeite weer kregen. De storm vooz eenige dagen bedaart zijnde / quamen ze den 21 September in een haven van Noozwegen aan / waar zy 't met een stul van een Anker / dat hen noch overig was / ter steele leiden / geloovende nu behouden te zijn; maar zy wierden den zelfden dag in deeze haven zodanig van een storm beloopt / datze zich noch nooit in grooter gevaar van te vergaan hadden gezien; echter wierden ze noch gelukkig gered / want ze vonden noch berging tusschen de rotzen / bereikten 't land en herstelden alles zoo veel doenlyk was; eenige dagen daar naa quamen ze met hun Fregat in Denemarken aan te landen. Munk van zijne Reistogt den Koning verslag gedaen hebbende / wierd 'er zeer wel ontfangen / vermits men hem al verlooren had geacht.

Dit scheen 't einde der ongelukken van deezen Kapitein te zijn; maar een zeldzaam geval hem overgehomen / is waardig verhaalt te worden. Hy vertoefde eenige jaaren in Denemarken / alwaar hy midlerwyl over-

dacht /

dacht /
sen beg-
den doo-
den pbe-
volhzen-
name 2
deezen 1
wederw-
komen /
de Kon-
't eene g-
ste togt
wat te v-
bozt st-
naar hu-
hoop en

Om i-
volgt 'er
en verbo-
nadema-
dan in e-
schynlyk
dooztog-
zienlyke
wegens

Den
ber over
land, en
wegen d-
van Am-
meensch-
eenige 2
Quitsch-
de zeden
meent o-
ontspoo-
gende;
Groenla-
nadema-
erbaaren
nen met
de oofst-
komen v-
'er gean

dacht / de mislagen door hem in zijne Reistogt door onkunde der plaatsen begaan ; en naaspeurende zijne gedachten over de mogelijkheid van den dooztogt te vinden / die hy ten Noordwesten zocht ; zoo dzong hem den puer dezelfde togt weder te hervatten. Dit niet alleen konnende ^{zyn vreemde Voorval,} volbrengen / wierd 'er een Reeder opgerecht / uit eenige Edellieden en dooz-
name Burgers bestaande / zulks men twee schepen / onder 't befiel van deezzen Kapitein Munk uitruste. Men voorszag zich in alle de voorige wederwaardigheden en ongelegentheden hen in den eersten togt overge-
komen / en men stond gereed deezzen tweeden togt te waagen / wanneer de Koning hem op den dag van zijn vertrek begeerde te spreken. Van 't een gesprek in 't ander gekomen / vertoert hem de Koning / dat d'eer-
ste togt door 't kwalijk befiel was te leu gestelt / waar op de Kapitein wat te vyumoedig antwoordende / de Koning hem met zijn rotting op den
boort siet. Munk over deezze versmaadelijke besegening getaakt / ging ^{en Dood.}
naar huis / en te bedde leggen / zulks hy tien dagen daar naa van wan-
hoop en honger storf.

Om nu een besluit over deezze twee onderzochte zaaken te maaken ; <sup>Verder on-
derzoek en
besluit over
d'aangren-
zing van
Groenland ;</sup> volgt 'er uit / als aangewezen is / dat 'er een lange en breede Straat /
en vervolgens een ruime Zee / tusschen America en Groenland is ; en
nademaal men noch onkundig is / waar deezze Zee eindigt / blyft men
dan in onzekerheit of Groenland aan America grenst / of niet. Waar-
schynlyk is 't laatste / naardien Kapitein Munk geloofde / dat 'er een
dooztogt in deezze Zee naar 't Oosten was ; waar op hy verscheide aan-
zienlyke persoonadjes in Denemarken aanmoedigde / een Maatschappij
wegens d'ontdekking deezzer dooztogt op te rechten.

Men word dan ook teffens een mislag gewaar / in een zeker Schyp-
ver over den Oospyzong der Amerikaansche Volkeren / die hy uit Groen-
land, en d'eerste bewoonders van Groenland, uit het Koninkryk Noor-
wegen doet voort komen ; waar door hy besluit / dat de eerste bevolkers
van America, Noorwegers zijn geweest : zulks 'er door een zekere ge-
meenschap / die men zich inbeeld / en laat voorszagen / dat 'er tusschen
eenige Amerikaansche woorden / die op Lau en Land eindigen / met de
Duitschers / Lombarden en Noorwegers een overeenkomst is ; en wat
de zeden aangaat / die hy tusschen d'Amerikaanen en Noorwegers ver-
meent overeen te komen / acht hy uit d'Aloude Duitschen van Tacitus
ontspooten te zijn. Dat deezze Schypver zich vergift / blykt uit dit vol-
gende ; Eerstelyk : overmits de Noorwegers d'eerste bevolkers van
Groenland niet zijn geweest / als uit d'Ontdekking word bespeurt ; en
nademaal de Heer Wormius, ongemeen in d'Oudheit van 't Noorden
erbaaren / gantsch andere gedachten van den oospyzong der Amerika-
nen met de Groenlanders heeft / vermits hy geloofd dat de Skrelingers,
de oospyonkelyke Landdaer van Groenlands Westerbug uit America ge-
komen waren. Een tweeden / zoo vergift zich de Schypver / nademaal
'er geen of weinig schynbaarheit gevonden word / dat Groenland aan

America grenst; en dat de dooz- en obertogt van 't een en ander gestelde/ zoo bekent niet is geweest/ noch ook zoo mogelijk niet/ als hy zich inbeeld. Ook is 't een misflag/ dat 'er gantsch geen overeenkomst in de taal en zeden der Groenlanders en Noorwegers zou zijn; en indien hy wil dat de Noorwegers hunne taal en zeden den Amerikaanen hebben mede gedeelt/ moeten ze alsdan van elders anders/ dan dooz Groenland, naar America overgekomen zijn.

Z E V E N D E H O O F D T S T U K .

Yslands strekking en uitgestrektheid beschreeven. Wie d'eerste Ontdekkers waren. Geiteltheit van 't Eiland en hoedanig van aart; 't kan door eigen vruchtbaarheid en ontbeering van veel noodwendigheden niet bestaan, maar is van grasryke Weiden voorzien. Meeren en Fonteynen van een zeldzaame kracht en werking aangemerkt. De Vuurbraaker Hecla beschreeven; en vericheide bygeloovige staaltjes van zyne uitwerkselen bygebragt.

Vermits we d'achtteenvolgende Ontdekkingen van Oud- en Nieu-Groenland reeds kostelijk hebben aangewezen/ lust het ons 't van ouds beruchte Ysland, voor deeze wyduitsprekkende Landstreek gelegen/ meede eens te beschouwen; nademaal we hier dooz gelegenheit vinden zullen/ om veel aanmerkelijke zaaken dooz te stellen.

Strekking
van Ysland
aange-
wee-
zen.

Wie d'eerste
Ontdekker
word geacht.

Dit Eiland/ onder de * Noorð-Noorð-kring tusschen de Kusten van Noorwegen, d'Eilanden Hitland en Fero, en Groenland, in den Deucaledonischen Oceaan gelegen/ strekt zich tot op 13 Graden 30 minuten lengte/ en 65 Graden 44 minuten breedte. Deeze strekking is genomen in 't Noorðerlyk Bisdom Hola genoemd/ 300 men acht dooz Bisshop Gundebrand de Thorlak, die een Leerling van Ticho Brahe is geweest/ en een groot Starrekundige. In lengte strekt zich dit Eiland van 't Oosten naar 't Westen/ en in breedte van 't Zuiden naar 't Noorðen uit. Om deeze uitstrekking wel te begreppen: men acht het tweemaal zoo groot als 't Eiland Sicilië te zijn. Eenige Vardhloothenners/ hebben dit Eiland voor 't aloude Thule gehouden; d'eerste Ontdekker was een Noorðsche Kaapvaarder/ onder de Regeering van Harald Harfager, Koning van Noorwegen/ en gaf het de naam van Sneeuiland. In den jaare 874 wierd het naaukeuriger dooz den Zweed Gardanus ontdekt/ noemende het Gardasholm, in 't Zweeds Gardanus Eiland berekenende. Vervolgens wierd het in den jaare 892/ wederom dooz een Noorweger Flocco genoemd/ bevaaren/ van wien dit Eiland de naam

* *Circulus Arcticus.*

Goubern
Eylan

N

Z

Nieu
y
Druycke m
het 5
De dryde

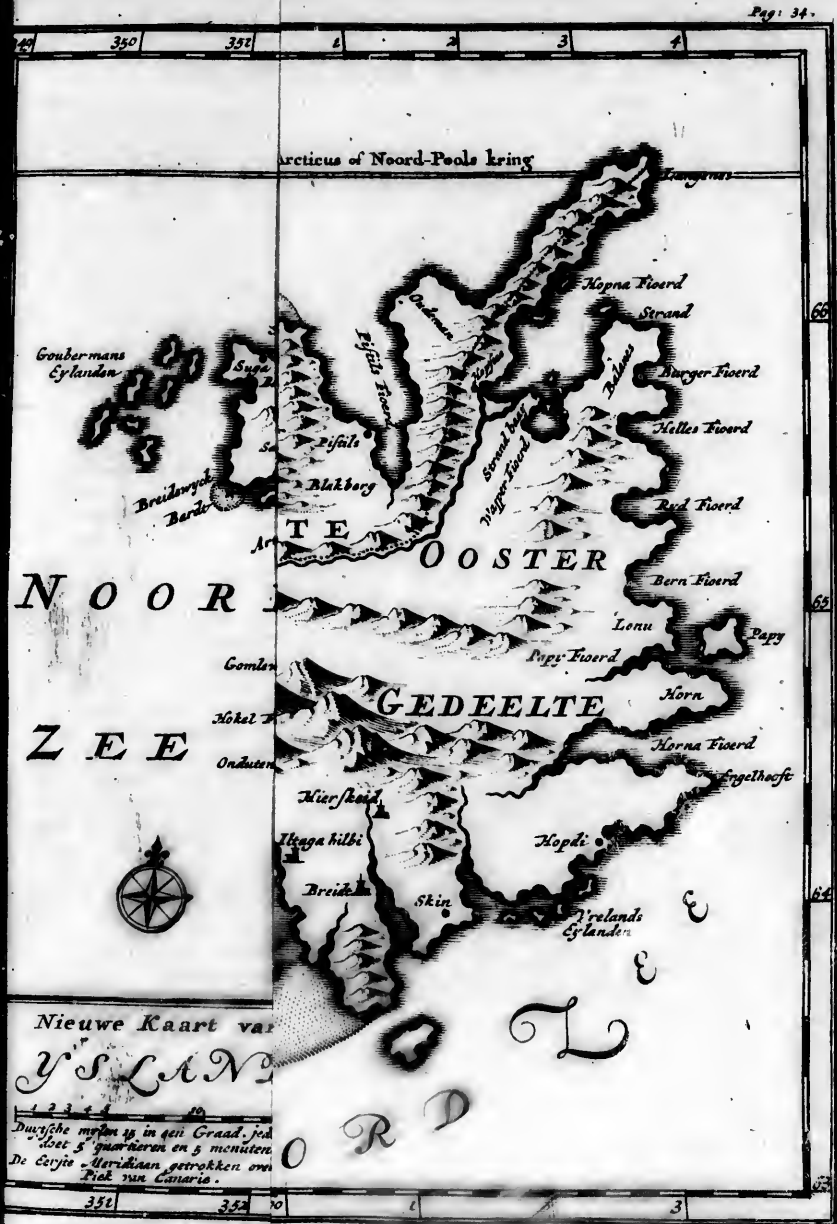
der gestelde/
hy zich in-
komst in de
in indien hy
nen hebben
Groenland,

U K.

ie d'eerste
danig van
ring van
asryke
zaame
Hecla
van

ad- en Nieu-
t ang't van
streek gele-
gelegenheit

Kusten van
in den Deu-
n 30 minu-
ng is geno-
t door Bif-
Brahé is ge-
dit Eiland
ar't Door-
t het twee-
orkenners/
Ontdekker
arald Har-
Sneeland.
Gardanus
Eiland be-
m door een
de naam
van.

350 351 352 353 354 355 356 357 358

van Ys
de Kiege
boortrecht
land ope
van een
zaalzoem
neer de 2
dan gaa
in 't Noo
's avond
neer ze al
in den W
nus is / g
den Horiz
ren 's na
wederom
De na
zelfs kust
is geweest
'et groote
groote sche
gebonden
maar alle
baat / dat
geen geboe
ger en hou
buurige
May niet
pool strek
schafte / da
de om op d
nemaal on
en ander va
tweederlyk
bestaat / da
dere / die m
nas, Gleba
gedroogt /
geeven d'or
Noorderlyk
boomen bele
van zodanig
ben dik.
Wanneer

van Ysland gekreegen heeft. Eerslang hier naa / de Noordsche Edele
de Regering van Harald te hart vallende / zulkis hy hen van hunne
voorzichten beroofde; staaken veelen met hunne Wuisgenooten naar Ys-
land over / en wierd dus allenks dit Eiland bevolkt. 't Gewest is 'er
van een ongemeene koude gesteltheit / niet tegenslaande het in de Zomer-
zaaijzenen tamelijk vruchtbaar is / maakende de langste dagen / wan-
neer de Zon in den Zomer-zonne-stand / in Gemini en Cancer is; als-
dan gaat ze in den tyd van twee maanden niet onder / maar laat zich
in 't Noorderdeel van 't Eiland / omtrent half boven den Horizont van
's avonds ten tien uren / tot 's morgens ten twee uren zien / wan-
neer ze alsdan weer boven de himmen reist; waar uit ook volgt / dat ze
in den Winter-zonne-stand / zoo lang de Zon in Sagittarius en Capricor-
nus is / gedurende den tyd van twee maanden / niet gantschelijk boven
den Horizont reist / maar zich van tien uren 's morgens tot twee uu-
ren 's namiddags omtrent half laat zien / wanneer ze dan t'eenemaal
wederom ondergaat.

Gesteltheit
van 't Gewest
beschreeven.

De naam's oorsprong / heeft dit Eiland van 't beebuidig ys op des
zelfs kust zich vast zettende. Men zegt dat het eertyds zeer vruchtbaar
is geweest; dat het eenen overbloed van Graanen voortbragt / en dat
'er groote Bosschen waren / uit welker hout de Yslanders schoone en
grooteschepen bouwden; waar van noch heden zwaare woijels en stronken
gebonden worden / ter plaatse waar deeze Bosschen voormaals stonden /
maar alle verbrand en zwart. Tegenwoordig is Ysland zoo onvrucht-
baar / dat 'er geen Graanen zouden kunnen wassen. Ook groeit 'er nu
geen geboomte / dan alleen kleine en slechte Berkeboomen. Van hon-
ger en koude moest men 'er vergaan / indien 'er geen toevoer van de ge-
buurige Landen wierd aangebragt / en indien zich het ys in de maand
May niet van derzelver kusten ontlaste / als het naast naar de Noord-
pool strekken / en in stede den Yslanders alsdan een menigte hout ver-
schafte / dat genoegzaam voor hun brandhout verstreken kan / als me-
de om op de Noordsche wijze hunne huizen te bouwen / was 't 'er t'ee-
nemaal onwoonbaar. Ook dienen ze zich daar en boven / voor 't een
en ander van Walvischbeenen en andere groote Visschen / als mede van
tweederp soorten van Luyf om te branden; welker rene soort uit aardzoden
bestaat / dat de Cespes Bituminosus is / of kluiten van Jodenlij; d'an-
dere / die men uit de aarde als uit steenkullen graaft / door Arngimus Jo-
nas, Glebam Fosilem genoemd / dat gedolde kluiten zijn / die in de zon
gedroogt / alsdan gelijk tuzf branden. Beide deeze soorten van Luyf /
geeven d'onvruchtbaarheid der aarde genoeg te kennen. Het ys dat de
Noorderlijkste kusten van Ysland bezet / is somtyds met zeer groote
boomen beladen; d'Yslandsche Jaarboeken / maaken onder anderen
van zodanig een gewag / die drie-en-zestig ellebogen-lang was / en ze-
ven dik.

Ysland een-
tyds vrucht-
baar geacht,

maarmu in
't regendeel,
onvrucht-
baar van veel
noodwendig-
heden.

Wanneer het ys ten Noorden van Ysland wipt / gaan de Elanders

in Zee om brandhout te zoeken / en insgelijks op de jagt die alsdan zeer voordeelich is; dus vangen ze dan roode en witte Dossen / Lufsen / wotete en zwarte Beeten / als mede Eenhoorns / hier voor in 't breeide beschreeven.

Grasryke
Weiden in
dit Eiland;

Ysland is steen- en bergachtig; de Weylanden zijn 'er uitnemend goed / en zoo grasryk dat men 'er de beesten somtyds uithypen moer / zulks ze zich niet overaazen. Een kruidgewas is 'er van zodanig een aart / dat het de Witlanders aldaar laten opzoeken en dzoogen / om onder hun Apwaat te bezigen. 't Ofscheleesch zegt men niet goet te zijn / en de Schaapen stinken als Bokken. De Yslanders dzoogen het vleesch met het in den wind en in de zon op te hangen / dat het smaakelijker maakt en beter voor de bederwing bewaart / dan of 't gezouten was. Zeer veel Boter word 'er gemaakt en in vaten gedaan; maar hy gebruyk van vaten / hoopen ze die op elkander / gelijk een kalkhoop. Hunne gewoone drank is melk en karnemelk / die zy sulver of met water gemengt dymken. Doch brenge dit Eiland schoone paarden voort / die 's winters van gedroogde visch leeven / als mede de Ossen en Schaapen / wanneer het voer ontbreekt; voor de menschen maakt men 'er ook mel en brood van / wanneer 'er geen graar meer overig is / en een strenge en lange Winter belet den Witlanders met hen te komen handelen / zulks dat men zoo veel van de beesten als ook van de menschen zeggen kan / datze Ictiophages, of Vischeeters zijn.

insgelijks
koele en ge-
zonde fon-
teinen, ne-
vens vischry-
ke wateren.

Dit Eiland is van vele koele Fonteynen versien / wiens wateren klaar en aangenaam te dymken zijn; anderen zijn gezond en voedzaam als bier; ook zijn 'er vele warme Bronnen / en heilzaam om in te baden; insgelijks vele schoone en groote Vischryke Weeteringen / een menigte groote en vaarbaare Rivieren / Havens / en Kopen / waar mede wy ons / in die te beschryven / niet zullen ophouden.

Heete Bron-
nen en haare
zeldzaam-
heit;

Van verscheide heete en kookende Bronnen geeft ons den Commandeur Zorgdrager dit volgende als ooggetulge bericht: Hy met zijn schip in 't jaar 1699 in een Yslandsche Bay / Goeswyk genoemd / gekomen zijnde / vond 'er een Deensch scheepje / wiens koopman jaarlijks aldaar handel dreef / medebringende Meel / Brood / Tabak / Wijn / Brandewijn enz. vermangelende dit alles voor Zoutevisch / Stokvisch / Krouffen / Wanten enz. Deze koopman verhaalde hem / dat 'er en weinig landwaart in gelegen / verscheide Wellen en Bronnen waren / en bood hem een Paard en Wegwijzer aan / indien hy begeertig was deze Bronnen te zien; maar alzo hy niet dan alleen om te visschen ten voordeele van zijne Knechts aldaar gekomen was / vermits deze Bay somtyds vischrijn bebonden wierd / gelijk het voorgeaande jaar noch gebleeken had / doch dat nu in 't best van 't Zaaizoen / het ys door sterke en langduurige doordelijke winden aldaar zodanig naar de wal was gedreeben / waar door hy met zijn schip lang in 't selve was bezet geweest / en de visch daar door belet wierd derwaarts te komen / overzulks ze el-

ders de v
waar / o
was hy i
reek gere
deze aant
van Paar

Dan de
den land
het steeng
berlijstet
Craankhet
noch ande
deel / hof
in 't kook
't geslaag
plaatfen
berge of
bzanden g
vuur onde
de sleuf a
wasschen /
't varfch e
van 't Gel
zwavelach

De twee
legen / en
nen ontter
als verbol
d'eigenscha
haaling (e
en telkens
grond.

De derd
een weinig
nen / als
of potten /
dan 2 of 3
hitte / sma

De vier
lewerde een
daante byn
doch rou /
welken alle
afgespoelt v

ders de wip genomen had: vermits dan reeds de beste tyd verloopen waar / om de Visschery met vzuicht te konnen in 't werck stellen / zoo was hy dan reeds gezint versch water in te neemen / om zich ten verrek gereed te maken. Midlerwyl dat dit verricht wierd / nam hy deeze aanbieding waar / en begaf zich met vyf mannen verzelt / die ook van Paarden verzien wierden / derwaarts.

Van de voornoemde Bay / waar de schepen lagen / dze mislen ten Zuiden landwaarts gelegen / zagen ze verscheide Bronnen / die van onder het steengebergte opwelden; onder de vier voornaamsten / was de Pooz-berghste de grootste / van een ronde gedaante en veel wyder als een Craanketel / hooikende sterk met opwellingen. Daar omtrent zagen ze noch andere kleine Bronnen / ter wyte van een quartdeel / half quartdeel / kolts-hetel enz. alle hooikten ze / gelijk ook de groote / die mede in 't hooiken overwelden / en in een kleine ondiepe en naauwe sleuf (dooz 't geslaag overstroomen zoo 't scheen gemaakt) zulks men ze op vele plaatsen kon overschappen / liep dit water dus vervolgens 't Gebergte af naar de Bay. In dit hooikend Bronwater kon men zonder handen geen vinger gedooien / zunde het zoo heet als of 'er een groot vuur onder gestookt wierd / maar een weinig afstroomende wierd het in de sleuf allenks koelder; dies gingen wy 'er onze handen en voeten in wasschen / vulden een fles van 't zelfde water / en probeende / bevonden 't versh en zoeter dan 't ongekookte sneeuwwater / dat 'er omtrent mede van 't Gebergte afvloeyde / echter was 't van reuk en kleur een weinig zwavelachtig.

De tweede was naar gissing 50 roeden Zuidwaarts van de eerste gelegen / en omtrent vyf voeten wyd / doch wierden 'er geen kleine Bronnen omtrent gebonden; deeze was mede rond / en hooikte zoo geweldig / als vervolgens zal beschreeven worden / zulks het te verwonderen was d'eigenschap derzelve te beschouwen / vermits deeze Bron als by ademhaaling (gelijkaam een Walvisch water blaast) haar water opgaf / en telkens by gezette poozen / omtrent 10 of 12 voeten hoog uit den grond.

De derde mede 50 of 60 roeden Zuidwaarts van daar gelegen / was een weinig kleinder; hier omtrent waren noch verscheide kleinder Bronnen / als by de gemelde groote / ter wyte van wyde en naauwe ketels of potten / die mede by ademhaaling eenigzins overhooikten / doch niet dan 2 of 3 voeten hoog. Van alle deeze Bronnen was het water van hitte / smaak en kleur als d'eerste.

De vierde Bron / Zuidwest van de laatste omtrent 4 mijl leggende / leverde een roodachtig water uit. Alle deeze Bronnen hadde de gedaante byna als steene Putten / als of ze uit steen gehouwen waren / doch rou / als of 'er op sommige plaatsen steenen waren uitgevallen / en welden alle uit harde Steenrotsen / die zoo 't overwellend water glad of afgespoelt waren; maar een weinig ter zyden / waren deeze Rotsen of 't Geberg-

die be-
schouw en
beschreeven
worden,

Oebegte met aarde bedekt / die door den wazem van 't heete water / van de wind allerwegen gedreeven / als met een dou bevochtigt wierd en een zeer aangenaam groen boortragt / zulk's 'er het gras groender en jeugdigter dan op andere plaatsen stond.

Zeldzaame
uitwerking
van een
springende
heete bron;

die naau-
keurig be-
schreeven
word,

Wat de voornoemde Springbron of zeldzaam opwellende Put aan-
gaat / deze als gezegt is / welke als by ademhaaling gelijk een Wal-
visch water blaast / en zulk's op deze volgende wijze / evenmaatig als
of het door eenig werktuig wierd vertrieht ; wanneer de ademhaaling of
blaazing was geschied / viel het water omtrent 5 of 6 voeten diep bene-
den den rand / en aldaar natuurlijk doch sterk kookende / quam 't al-
leniks in den tyd van ruim 200 tellens wederom opwellen / tot op 2 voe-
ten onder den rand / geevende alsdan een kleine bajst of uitspating /
waar naa het weder 1 of 1½ voet zakte / en 't quam in den tyd van om-
trent 100 tellens wederom kookend opwellen tot op den rand ; daar ge-
komen / bajste of blies het water uit de Bron 10 of 12 voeten hoog
boven den rand / en bleef dus in de hoogte staan / tot men ruim vyftig
tellen kon : alsdan viel het weder inwaarts gelijk te vooren. Deze en-
kelde ademhaaling of wateruitwerping / gebeurde in 't geheel eenen tyd
van omtrent 400 tellens / geschiedende deze opwelling in zodanig een
evenmaatige ojder / dat men zonder enig gebaat / naa 't invallen / op
den kant van de Bron / uit harde steen bestaande / kon staan en 't koo-
ken aanzien ; dat anders' zonder deze evenmaatige ojder niet geschieden
kon : want albus blaazende / wierp de Bron in d'aangeweze tyd / het
water tot zodanig een hoogte / met een dikke stiaal uit / waar van aan
alle zyden / kanten en hoorden / zeer veel heet water voor en achter zich
verspreide / zulk's men op den kant van de Bron / zonder deze gezegde
evenmaatige ojder / ligelijk zou overstort worden en zich komen bran-
den / vermits die water ongemeen heet was ; wy hadden een stuk Schaape-
vleesch mede genome. / om alhier te laten gaar kooken : wy wierpen
'er de helft van in deze / en d'andere helft in de verhaalde wyde Bron /
beide aan een lang tou / met een steen daar aangebonden / vast gemaakt ;
met ieder ademhaaling wierd dit vleesch telkens opgeworpen / en viel echter
wederom geduurig in de Bron / dat wy dan op den rand staande / zagen
leggen / en kookken ; dus lieten wy 't negemaal in d'ademhaaling opwer-
pen en weder neer vallen om te kookken. Vermits we gezegt hebben /
dat ieder ademhaaling eenen tyd van 400 tellens van nooden hadde /
300 is dan 9 maal 400 / 3600 tellens / waar voor wy een half uur ree-
kenden / en in dezen tyd bevonden we het vleesch van bequaame gaarte
te zyn om te eeten / zijnde genoegzaam blank gekookt. Alzo wy ten
dien einde hooft hadden mede genomen / deeden we van dit gekookte
vleesch onze maaltijd / en dronken van 't Bronwater / als 't verkoelt was /
eens rond. Om deze vreemdigheid bewaarde Zorgdrager een stuk van
't selve vleesch / nadat hy 't hard gedroogt had. Dus gegeten en ge-
dronken hebbende / gingen ze naar een naby gelegen Boerenhuis of
hut /

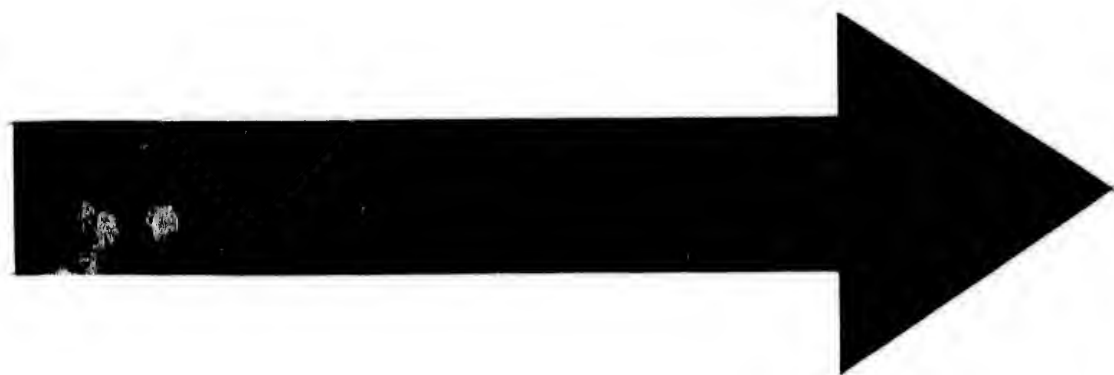
haren
evenmaati-
ge werking
oanig ver-
deelt.

water /
lerd en
der en

t aan-
Wal-
tig als
ling of
bene-
n 't al-
2 boe-
atting /
an om-
aar ge-
n hoog
vpstijg
eeze en-
men tyd
nig een
en / op
't hoo-
chieden
pd / het
van aan
ter zich
gezegde
n bzan-
chaape-
wierpen
Bzon /
maakt;
el echter
zagen
opwer-
hebben /
hadde /
ur ree-
gaarte
op ten
kookte
t was /
uk van
en ge-
uis of
hut /

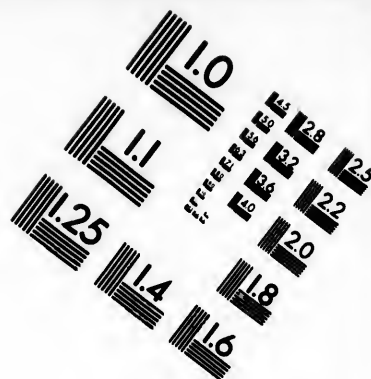
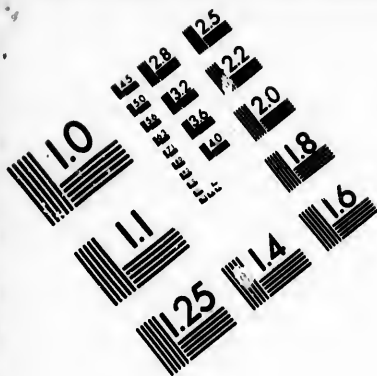
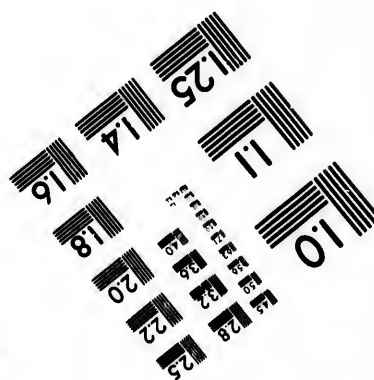
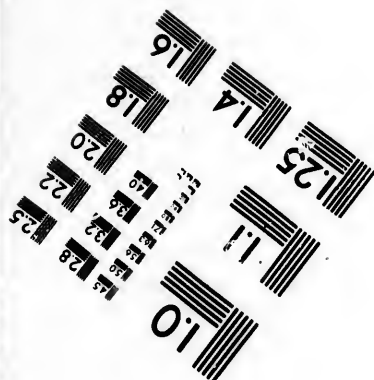
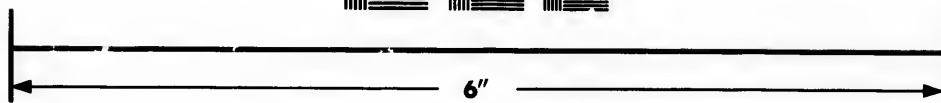
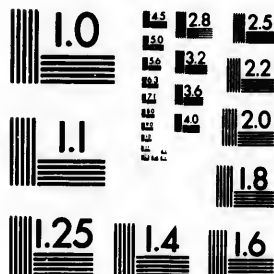

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

18
20
22
25
28
32
36
40
45
50

10
01

hut / d
naar be

Deez
zien van
opzicht
lyk men
kon men
heete B

Blefk
dat gedu
pen wo
derze sto
het wat
hout bly
voegt 'e
echter za
ander M
waar ba
van zoda
niet verre
de Boek
woording

Een
En v
Van
Die
Zoo
Gelk
Des

Noch boe
fonteynen
den die 30
ter houd
zoute Ze
men rood
ken 300 d
vertreht.
haven gen
die dooz
wateren d
uitmaaken
korenacht
Denuqua
te zyn.

hut / daar zy eens melk toe dronken / en begaven zich verder wederom naar boord.

Deze Bronnen velden en spongen uit een laag Gebergte / ten aanzien van de hooge bergen / daar het tegen aan lag / doch echter hoog ten opzigt van de vallepen en vlakten beneeden dit Gebergte gelegen ; gelijk men van 't schip boor anker leggende bequaamlyk beoogen kon ; ook kon men van 't schip / even buiten de Bay / de wazem en rook derzer heete Bronnen noch bequaamlyk zien opgaan.

Blekenius verhaalt / in 't Westergedeelte van Ysland een Meer te zijn / dat gebuurig rookt / en echter zeer koud is ; dat alles wat 'er ingeworpen word in steen verandert. Indien men 'er een stok in steekt / dat deeze stok / aan het in de grond gestuoken gedeelte pzer woort / en wat het water alleen raakt / steenachtig / maar 't bovenwater-slaande-deel hout blyft. Deze Schipper zegt tweemaal dit bezocht te hebben / en voegt 'er by / dat hy het vermeende pzer-gedeelte in 't vuur gestoken / echter zag branden. Angelyklyk zegt hy in 't midden van Ysland een ander Meer te zijn / dat zodanig een verbaarlyke damp uitwaasemt / waar van de daar overvliegende Vogelen sterven. Dit Meer is dan van zodanig een aart als de Avernus der Grieken / een Lak in Italië / niet verre van Puozzolo en Napels gelegen ; waar van Virgilius in 't zesde Boek van Eneas aldus zingt ; boor Vader Bondel ons met deeze bewoording medegeheel :

Zeldzame
Meeren al-
daar te vin-
den, die van
een wonder-
lyke uitwer-
king zyn.

Een diepe Rotspelonk, vol kaikens, die heel wydt
En vreeslyk gaapt, wort van een' zwarten poel en kryt
Van donker bosch omringt. Hier over vloog ooit Vogel,
Die niet moét vallen, door 't bezwyken van zyn' vlogel ;
Zoo sterk een waessem komt uit deeze zwarte keel
Gesleegeen in de lucht ; waarom in 't Grieksch dit Deel
Des lants Avernus, dat is Vogeleloos, blyft heeten.

Noch voegt 'er Blekenius by / behalven wat Arngimus van de wayne Fonteynen van Ysland zegt / dat 'er op eenige plaatsen gevonden worden die zoo heet zijn / dat men 'er zich aan brand ; en wanneer dit water koud woort / blyft 'er een zwavelachtige stoffe op / gelpkterwys het zoute Zee-water het zout in de zoutpannen doet. Op dit water woort men roode Dulkers / een soort van Watervogels gewaar / die wegdulken zoo draa men ze nadert / en weer boven water komen / wanneer men vertrekt. Noch zegt men / dat op een plaats van 't Eiland Turlosk-haven genoemd / twee Fonteynen zijn / d'eene koud en d'andere warm / die boor verscheide kanaalen in een zelve koin zijn geleid ; en dat de wateren derzer beide Bronnen te zamen gemengt / een uitnemend Bad uitmaaken. Niet verre van hier / is 'er een andere Waterbron / een korenachtige smaak hebbende / met deeze kracht verzet / dat het de Venusquaalen geneest / die Blekenius zegt / zeer gemeen in dit Eiland te zijn.

De Berg
Hecla lee-
vert veel
zwavel uit,

Bergs toe-
gang gevaar-
lyk.

Bygeloovige
gedachten
over d'uit-
werkelen
van en om-
trent dien
Berg.

In 't gantsche Eiland worden geene Mijnen / noch eenige Metaalen of Mynstoffen gebonden / behalven Zwavel / die 'er seer gemeen is / en veelvuldig uit den Berg Hecla getrokken word / een der hoogste Ber- gen van Ysland , die dooz zijn vuurbzaaken groote ongeleegentheden veroorzaaken kan. Deeze Berg legt in 't Oosterlyk gedeelte / dat naar Zuidwaarts strekt / en zulks niet verre van Zee. Blefkenius meldt / dat deeze Berg niet alleen vuur uitwerpt / maar ook een stroom van water / van een brandbaaren aart. Ook werpt ze somtyds zwarte asse uit en een meenigte puinsteen. Het woorden van deezem Berg / word dooz de Weste wind gestilt. Zoo lang deeze wind waalt / is deezem Berg / dooz die geenen die de toepaden kundig zijn / genaakbaar ; alsdan beklint men ontfraagt den hoogsten top / zelfs de plaats / waar deezem Berg vuur en steenen met groot geweld uitbzaakt / als of 'er een myn was los ge- sprongen / die alles 't onderste boven werpt. Gevaarlyk is 't deezem top te genaaken / der geenen die den toegang onkundig zijn ; nademaal het van onder brandende aardbryk verteert zijnde / dikmaals deeze nieuwtog- gierige waaghalzen / in 't instorten / in deeze brandende gloeden zouden worden ingezwoegen.

d'Islanders waanen dit Gebergte de plaats te zijn / daar de ver- doemde zielen geppnigt worden / waar van ze klugetige dingen vertellen : zy meenen somtyds gantsche zwermen van Duivels te zien / die belaa- den met verdoemde zielen / naar den mond van deezem vuurbzaakenden Berg zweeven / en vervolgens weder voort snorten / om anderen op te zoeken. Kindere sprookjes waarlyk ! want / wat vermogen hebben deeze zichtbaare Duivels / om onzichtbaare zielen overal op te spreuten / en haar / die alleen uit een geestelyk wezen bestaan / ligchaamelyke aan- doeningen te doen gevoelen ? kan dit in gezonde harsenen komen ? wy oordeelen geenzins. Echter verhaalt Blefkenius , dat wanneer het deeze duivelsche woelgeesten dus drok hebben / men vervolgens aangemerkt heeft dat 'er elders een bloedige Veldslag was voorgevallen. Wat laat men zich niet al op den mouw spelden ! Ook gelooven de Islanders / dat het gerucht dooz d'Is-schorsen veroorzaakt / wanneer ze tegen hun- ne kusten aandryven en zich aan de Gebergts hechten / enkel het geheim en 't zuchten der verdoemden is / wegens te vernedige houde die zy moe- ten uitstaen ; want hun gevoelen is / dat de verdoemelingen een eeu- wig houde verduuren / gelijk anderen eeuw ouden moeten. Mo- gelijk zal de straf evenmatig zijn / naardien men zegt : *penetrabile fri- gus adurit* , indien 't waar is dat een doordringende houde als vuur brand.

Deeze Blefkenius verhaalt mede / dat terwijl hy in Ysland was / op 't einde van de maand November / ter middernacht / een groot vuur op Zee en omtrent den Berg Hecla gezien wierd / dat het geheele Eiland ter verdondering van d'Inwoonders verlichte. De erbaarenste en ver- standigste wilden verzeekeren / dat dit licht van deezem Berg Hecla quam.

quam.
verbaa-
De b
gen op
de reed
„ Sch
„ gepp
„ dem
„ berg
„ loot
„ en ut
„ 7 of
„ nig d
„ die m
„ van b
„ alzo
„ kosten
„ neer
„ oppa
„ echte
„ t
„ dacht
„ die be
„ deren
„ voort
„ zijn a
„ veel l
„ zeer v
„ sche b
„ inwe
„ te en
„ gepra
„ nig d
„ maal
„ een w
„ veel v
„ niet n
„ t'eene
„ aanro
„ Zalzo
„ 't selv
„ 't Don
„ heerin
„ ven te

quam. Een uur hier naa geboelde men een Harbberbing / gevolgt doo;
verbaarljke Wonderlagen.

De voornoemde Commanneur Zorgdrager geeft doo; onderzoek en el-
gen opmerking van derzen Duurbaaker Hecla, waar uit waarschynlijk
de reeds beschreeve Zonnen haare hitte ontleenen / dit bericht : „ De
„ Schipper van 't gemelde Deensche scheepje / alle deeze Zon-putten
„ geppit hebbende / behond met het loot / eene diepte van 5 / 6 en 6 ½ va-
„ dem ; mogelijk zijn ze veel dieper geweest / doo; dien ze onder 't Ge-
„ bergte doo; / met schuinse en bogtige gangen doo;hepen / alwaar het
„ loot niet verder doo;schieten kon. Ook was hy naa by den oorspronk
„ en uitzaaking van dezen brandenden Berg geweest / vertoonende zich
„ 7 of 8 mylen van daar als een staaltven brand / maar boven een wel-
„ nig blaauw of zwabelachtig / gelykewijs de vlam van brandwijn /
„ die men uitbrand. Omtrent dezen Berg is 't een zwabelachtig land/
„ van waar men eertpds veel zwavel bragt en in de schepen laade / maar
„ alzo 't wat te verre van de hand is / kan men die nu met minder
„ kosten van andere plaatsen bekomen. By 't Zomer-zaaijen / wan-
„ neer 't 'er altoos dag is / kan men deeze staaltve brand niet verre zien
„ opgaan / maar in den Winter word dien brand / alhoewel staaltw /
„ echter zeer verre gezien.

„ 't Lust ons by gelegentheit van dezen brandenden Berg / onze ge-
„ dachten eens te laten gaan over de geboelens van eenige Wyssgeeren / Zyne gedag-
„ die beweerden : als of 'er uit de brandende Bergen Hecla, Etna en an- den wegens
„ deren / een Centraal vuur uit het binneste deel des Harbberbings zoude den oor-
„ vootkomen / welk vuur doo; deeze Bergen / als 300 veele lugtgaten sprong van
„ zijn aamtogt vind / en dus in 't leven word bewaart / daar 't anders deezen brand-
„ veel ligt uitdooven en smooren zou ; dat ook dit levendig en aldaar deuden Berg.
„ zeer werkzaam vuur / de aarde niet alleen een werkljke en dagelij-
„ sche beweging om haar assen zoude geeven / maar ook doo; haare
„ inwendige hitte / met deeze der Zonnestraalen / een behulpeljke warm-
„ te en byzichthaarheit byzetten zou ; welk laatste geboelen / doo; diep
„ gegrave helders en putten / die in tegendeel koel en koud zijn / zoda-
„ nig dat 'er het ys een gantsch jaar kan in bewaart worden / t'eene-
„ maal word wederopgehoen. Ook wederopzeker de Starrekunde met een onder-
„ een welnig wysgeerte verzelt / het eerste geboelen ; doch hier zou 300 een Centraal
„ veel van te zeggen vallen / dat we in dit voorgenome hoort bestek / ons voor mede is
„ niet naar behooren zoude kunnen verklaren ; echter zullen wy 't / niet vermeent,
„ t'eenemaal ongerept overschappen / maar hoorteljk / met dit te zeggen
„ aanroeten : Dat niet alleen de diep gegrave helders / ons Winter
„ Zaijen / niet min eigentlijk dan de vye lucht / ontvangende / mede
„ 't zelve verklaart / want alleen op 't wederkeeren der Zon / begint in
„ 't Doozjaar het Harbberk weder te herleven / zonder welke weder-
„ keering / men uit deeze vermeende onderaardsche warmte / niet veel se-
„ ven te verwachten had. Desgeljks schijnt ook ten anderen / de Zon /

Oorzaak van
de beweeg-
ing van on-
zer Aard-
kloot naga-
teu.

„ onzen Warkhloot op zijn Afg te doen draapen; om nu dit zoo verstaan-
baar als 't mogelijk is te vertoonen / moet men zich de vaste starren /
„ als 300 veel byzandende ligchaamen verbeelden / of 300 vele byzand-
glazen met haare byzandpunten / die uit haare Spherische Kringen , tot
„ in 't middelpunt de Zon berephen / zulks dat deeze punten aldaar in
meenigte op elkander vallende / de Zon niet alleen als een groot vuur
„ sojmeeren en onverteerbaar blyven aankleeden / maar dat ook deeze
„ punten / elkander eenigzins misvallende / de Zon dus om zich zelve
„ doen beweegen / gelyk ze zich van 't Westen door 't Zuiden naar 't
„ Oosten beweegt / verooorzaakende dit om de Zon / de bekende maalt-
„ stroom of vloet / waar in wy ook / nevens alle onvaste of dwaal-
„ starren / onzen Warkhloot bebinden te bypen ; welke stoffe / waar in
„ zich deeze ligchamen beweegen / de Zons-bloed word genoemd / om
„ dat men deeze / naa derzelver eigenschap / geen bequaamer naam kan
„ geeven. Men sette nu : de Zon beweegt zich aldus in zich zelve en
„ naar eeden snelder als haar Bloed ; insgelijks beweegt zich ook de
„ naastby zynde Bloed / gevolgelyk snelder dan de verre afzynde Bloed /
„ gelyk dit mede aan 't beweegen en omdrypen der Planeten bevoonden
„ word; want de naaste aan de Zon / beweegen zich veel snelder / als
„ de verre afstaande / en uit den traagen omloop van Saturnus , is 't
„ niet ongerpmt te denken / dat zelf deeze Zons-bloed / niet veel verder
„ dan buiten zijnen omtrek mogt eindigen ; 't zelve zou men van haar
„ ligt by deeze gelegentheit mede kunnen denken : Ons oog heeft wel
„ deeze eigenschap / om 't licht zeer verre t'ontfangen / maar anders
„ rekken de lichten in zich zelve / naar leders grootte / niet verder / om
„ 'er iets in t'ondeliken / dan men dezelve gewoon is aan onze wegen
„ van elkander te zetten. Deeze Bloed nu doet onzen Warkhloot / naar
„ maate van den afstand / aldus mede jaarlijks eens om de Zon dyp-
„ ven / en ook te gelyk met haar vuur en kracht tegens 't gemelde Starre-
„ vuur en kracht / evengelyk met haar beweegen / en aldus dagelyks
„ tegen haar / ten besten van ons / omwonden : hebbende d'afwijze
„ Schepper deeze eigenschap daar aan gegeeven / gelyk wy menschen
„ aan de Molens doen ; wat zou dan ook dien Almogende kunnen hin-
„ deren / om een wederstreebige eigenschap aan dezelve te geeven ? daar
„ wy 't vermogen hebben / dit aan onze Molens in 't werk te stellen ;
„ want voer Godt is 't alles mogelijk / en zonder zijn befliet / kan deeze
„ eigenschap niet werkzaam zijn. Op deeze voorgestelde en diergelyke
„ wijze / dunkt ons / d'oorzaak van haar gemelde heering / veel waar-
„ schynlijker / dan op de voorige te kunnen vinden.

Verdere phi-
losophische
gedachten
over dit on-
derwerp.

„ Op deeze Astronomische Gedachten / zou men ook noch eenige Phi-
„ losophische Aanmerkingen kunnen voegen / die niet min het zelve waar-
„ schynlyk vertoonen zullen. 't Gemelde grootte Elementaale vuur van
„ alle de vaste Starren / Spherischer wyze om ons gestelt / dus af-
„ bloeyende / sluit in haar de Lucht / 't Water en d'Arde / en zou ons
„ „ al300

„ al300
„ de ges
„ weder
„ vende
„ deeze
„ dagely
„ kracht
„ de ha
„ plaats
„ Starre
„ alleen
„ tica he
„ „ In
„ weegh
„ ge kra
„ onze
„ insluit
„ impen
„ „ Doel
„ daar /
„ Jupiter
„ ven / e
„ 't aan
„ op dez
„ ligste
„ altoos
„ gelyk
„ dan in
„ Warkh
„ gestalte
„ pze te
„ de pze
„ schymen
„ het teg
„ kenig
„ tegenw
„ een wy
„ ingebel
„ „ Wp
„ merend
„ Indien
„ en met
„ verhoig
„ zelve al

„ alfoe in die Sphcerifch Middelpunt indzingen / indien niet de Zon / op
 „ de gezegde wpze / aldaar bevergljch geplaaft / ons met haar Duur
 „ wederftond / en ons aldus met haaren Bloed om 't Middelpunt dyp-
 „ vende / derde beweegen / en niet een ook op de gemelde wpze / dooz
 „ deeze beide tegen elkaander gefelde krachten / der Zonne en Starren /
 „ dagelijks om haar eppen af dyaapen ; dus ziet men ook dooz deeze
 „ krachten / haar in haare beweeglijke ftandplaats volharden / dzingen-
 „ de haar niet alleen / naar leders kracht / in deeze tegenwoozdige ftant-
 „ plaats / kringsgewijze / maar dat zeer aanmerkelijk is / mede naar der
 „ Starren ftand / Sphcerifcher wijze / zulks dat wy kringsgewijze niet
 „ alleen nader / noch verder / noch ook hooger noch laager als d'Eclip-
 „ tica kunnen dypen.

„ Ingeelijks is 't waardig / by deeze Warckloots dagelijfche be-
 „ weeging en Bloed / hier mede aan te merken / hoe de gemelde vuuri-
 „ ge krachten / mede een bpzondere lucht om haar insluiten / die gelijk
 „ onze Bloed / ook bpzonder met ons dyaapt / en ons in dezelfde dyaapling
 „ insluit en ophoud / want anders zouden we in 24 uren / geen 5400
 „ uren op dezelfde ftand kunnen houden.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent d'andere Planeeten gefchied / is
 „ daar / vooz ons zoo wel niet / als by ons zelven waarte neemen / doch
 „ Jupiter fchijnt dooz zijne Omloopers / mede gelijk wy / om zich zel-
 „ ven / en niet haar in een bpzondere Bloed te dyaapen. Ingeelijks is
 „ 't aanmerkelijk / dat in dit geval / de Maan van onze bloed geraakte
 „ op dezelfde fchijnt te dypen / en als een fchip op 't water / met de
 „ lichtfte yde van ons afgekeert en de zwaarfte naar ons toe gewend /
 „ altoos in dezelfde ftant blyft volharden / zonder om haar af te dyaapen /
 „ gelijk aan haare altoos eenzelvige blakken is te zien. Dus dypft ze
 „ dan in / of op onzen Bloed / gelijk een fchip op 't water / en onzen
 „ Warckloot / als gezegt is / in den Zomervloed / naar haare Ovale
 „ gefalte / gelijk een tol in 't water / dyaapende gelijkzaam als met de
 „ pzeze tolpén geduurig omhoog / en de houte omhoog ; dus zou den.
 „ de pzeze pen / vooz ons gezicht / naar de Zuidpool en naar omhoog
 „ fchijnen te vallen / dat vooz onze Legevoeters die d'Indien bewoonen /
 „ het tegendeel zich vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige gelij-
 „ kenis / onderling wederftreebig fchijnt / kunnen we echter vooz het
 „ tegenwoozdige geen beter bydzengen ; 't is dan op deeze en diergelijk
 „ een wpze blykbaar genoeg / dat alfoe de gemelde beweeging / het
 „ ingedeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Wyders zullen we / met een voozbeeldelijke gelijkenis befluiten / Een nader
 „ merendeel van den vermaarden Wpgeer. Kornelis Drebbe ontfermt
 „ Indien men in een voozzichtige Sphera of Holle-kloot / evenmaatig
 „ en niet een konftrige behendigheid konde doen / eerftelijk de Warde /
 „ vervolgens het Water en de Lucht / en ten laafsten het Duur / en de
 „ zelve als dan fluiten / zal het Duur / als de lichtfte of liever fynfte
 „ ftoffe /

„ stoffe / zich alom beweegen / niet in 't middelpunt / maar naar den
 „ bovensten of anders buitensten omtrek / vervolgens de Lucht / de
 „ Lucht wederom het Water / en dit de Warde insluiten. Deze kloot
 „ aldus geslooten / is 'er vooz dezelve geen hoog noch laag / maar al-
 „ leen een binuuste en buitenste; 't is dan 't zelfde of men zegt / dat het
 „ vuur als het lichtste zich naar boven verheft / of als het spnste zich
 „ naar 't buitenste uithzeid / waar naa de lucht en 't water volgen / en
 „ ten laafsten d'aarde / als 't grootst en zwaartste in de laagte / vooz
 „ deeze binuustoffe zinkt of wphkt. Om 't water vooz de lucht te zien
 „ wphken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
 „ zet / en hoe de lucht vooz 't vuur zal verhuizen / bespeurt men in 't
 „ koppjen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien / dat niet het vuur/
 „ maar d'aarde zich in 't middelpunt plaatst / en rond synde / zal ze al-
 „ daar geheel in 't water ingeslooten en bedekt wozden / maar oneffen
 „ en heubelachtig / zullen de heubels buiten 't ombattende water uitsier-
 „ ken / ten waate het zelve meer dan evenredig de heubelen bedekte / ge-
 „ lijkt in d'algemeene Waer. Idg Waterbloed is geschied. Om nu van
 „ dit zichtbaar gestel / ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeld te
 „ hebben; men verbeelde zich dan / dat op deeze Warde / alom heubel-
 „ achtig / en uit het water zich verheffende / enige Mieren loopen;
 „ vooz zich zelven zijn ze noch hoog noch laag / maar alleen in 't ronde
 „ gestrekt / alhoewel dit ten opzichte van ons gantsch anders schynt/
 „ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
 „ ongeslooten en met onze lucht gemeen is / zullen Warde / Water en
 „ Lucht op elkander omhoog en op den bodem blyven leggen / maar
 „ het vuur dus everedig ingeslooten zijnde / zal dit veranderen /
 „ alhoewel niet vooz ons / echter vooz alle die binnen konnen gedacht
 „ wozden / en van onze gemeenschap aldus afgesneeden zijn.
 „ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug / doch in een
 „ ander geval vergeleken by een draapende tol / alsdan zullen wy ge-
 „ lijk deeze Mieren zijn / en de pzere tolpjen zal naar de Zuidpool vooz
 „ ons omhoog schynen / doch vooz de Tegenvoeters die d'Indiaansche
 „ Gewesten bewoonen het tegengestelde / zodat men met het vergele-
 „ kene in 't glas / op onze Warde mede overal rondom om hoog moet
 „ zijn / en nooit omhoog.
 „ Over deeze en meer andere zaaken te rug denkende / is ons harte-
 „ lijch verlangen in de vreeze Godts / alleen het goede tot zijner eere te
 „ behouden / en dat het misgestelde hier in begaan / vooz geneegene en
 „ goedwillige Natuuren / ten besten van 't gemeen / mag verbe-
 „ tert wozden / zoo zullen we ons oogmerk te meer bereikt zien.
 „ Met deeze en diergelyke gedachten bezig zijnde / stonden we by de
 „ voozbeschreeve blaazende en opwellende heete Woon / niet denkende op
 „ een Centraal vuur / maar veel eer op 't binnenste / en overzulkas het
 „ groffte. Wy plaatsen dan alhier een weinigt van ons af / vooz deeze
 „ op-

Verdere aan-
 merkingen
 over de heete
 en blaazende
 vrouwen,

„ opwo
 „ deeze
 „ boven
 „ dig
 „ lange
 „ yden
 „ woon
 „ verba
 „ willen
 „ deeze
 „ van d
 „ met
 „ sem
 „ zijn d
 „ ding
 „ in laa
 „ nen
 „ veel
 „ ben
 „ kan
 „ houde
 „ W
 „ ken /
 „ dan
 „ gewo
 „ streke
 „ allenk
 „ en woo
 „ dug
 „ ver /
 „ en ro
 „ deeze
 „ regen
 „ als
 „ dend
 „ daar
 „ uitgel
 „ ring /
 „ zal
 „ uitblu
 „ dug
 „ Pa
 „ de hit
 „ de op

„ opwellende en blaazende Bzon / iemand van ons Volk / en zagen
 „ deeze beurtsgewyze ademhaaling / omtrent zyn halve lengte / noch
 „ boven zyn hoofd uitblaazen / en zulks met een 300 dikke ſtraal vaar-
 „ dig en ſnel doozgebreven / dat 'er in dien gemelden tyd / 300
 „ lange deeze perſoon dus ſtond / 300 geweldig veel heet water over alle
 „ ziden wierd uitgeworpen / dat te verwonderen was / en dooz d'onge-
 „ woonte / verbaarlijk was te zien ; zulks een van onze Maattroozen /
 „ verbaazende zich hooren liet : Hier moeſten ze wezen , die dryven
 „ willen , dat 'er geen Hel is , voor my , ik geloove die niet verre van
 „ deeze plaats te zyn. Wanneer dan onze gedachten op den doozpiong
 „ van deeze hitte vielen / hadden wy 't oog op deezen hoogen Rotz-Berg /
 „ met Zwavel-aderen verzien ; mogelyk dachten we / zal dooz een blik-
 „ ſem of ander toeval van ontfteekte vuur / 't zyn van onder een Gewelf
 „ zyn doozgeband / dat met geen water te leſſen was / welke inbyan-
 „ ding veel beter in hooge als laage Bergen geſchieden kan / want
 „ in laage Bergen / zou zodanig een byand zich te eer in 't water kon-
 „ nen uitdooven ; en zulks in 't tegendeel van 't Centraale vuur , dat
 „ veel gereeder een laage dan een hooge Berg doozhooren zou ; derhal-
 „ ven iſ 't zeldzaam het tegengeſtelde te zien : maar dit natuurlyk vuur ;
 „ kan als gezegt iſ / veel beter in hooge dan in laage Bergen ſtand
 „ houden.

„ Wy zullen alleen van deeze / waar van wy ooggetuigen zyn / ſpree-
 „ ken / en anderen van andere Bergen dooz hen bezogt. Deeze Berg
 „ dan aldus / als onder een gewelf ingeband zynde / en onbluſchbaar
 „ geworpen / daar nevens groot en hoog / met bzeede en hooge Land-
 „ ſtrecken verzien / en by gevolge genoeg boven water verheben / byand
 „ alleniks onder deeze uitgeſtrektheit / gints en herwaarts zeer verre uit-
 „ enwozd hol / wertwaarts eenige zwaveldeelen gebonden worden / en
 „ dus doozt mpennde / gelijk de Bergwerkers naar mynſtoffe van zil-
 „ ber / doozlopende dus alleen de Zwavel-aderen / latende wat ſteen-
 „ en rotz-achtig iſ / tot ſteunſel van 't land en gebergte ſtaan. In
 „ deeze onderaardſche Grotten en overgrootte Vuur-obeng nu / valt dooz
 „ regen of doopende sneeu / dit hooge land doozppelende / het water
 „ als in een onderaarts Meer / welk water dooz het boven zich byan-
 „ dend gewelf wozd heet gemaakt / en miſſchien dooz deeze of andere
 „ daar omtrent / 't zyn onder- of boven-leggende Bzonnen / aldus weder
 „ uitgeworpen / anders zou het veel licht / dooz de gemelde doozwate-
 „ ring / dit ontfteeken Vuur konnen uitleſſen / maar hoog leggende /
 „ zal 't niet een veelvuldige regentyd wel eenigzins de naaſte gewelven
 „ uitbluſſen / doch niet een dzoog Zaatzoen / wederom ontfteeken en
 „ dus zyn voedzel weder opzoeken.

„ Nademaal we nu ons zelve voldaan hadden ; wat d'oozzaak van
 „ de hitte deezer Spring-bzonnen belangt / viel ons mede in gedachten /
 „ de oyder in de ademhaaling deezer blaazende Spring-bzon ; doch hier

Hoedanig
 gedacht kan
 worden de
 Berg Heela
 in 't branden
 te volhar-
 den ;

en hoedanig
 de ademhaa-
 ling deezer
 heete Spring-

bron zou
kunnen ver-
oorzaakt
worden.

„ In kouden toe ons zoo wel niet voldoen. 't Doognaamste was / dat
„ onze gedachten vielen / op een wel gesloote vat / dat wanneer 'er uit
„ getapt word / telkens klokkende zijn adem haalt / en alsdan eenig
„ nat weder uitgeeft; mogelijk zal ook doo; den tyd / dit Gewelffel ver-
„ der zijn ontkooken / dan zijn luchtgat verzwellen kan / en de hzand
„ daar doo; zulgende / 't gezegde water naar zich trekken / en het naab
„ deeze opening eenigzins doen rypen / wanneer het dan / gelijk van 't
„ vat is gezegt / by adernhaaling lucht moet scheppen / waar naa het
„ weder zakt; welke drukking deeze Zyön / wat byer gemeenschap
„ als d'andere daar mede hebbende / alsdan schynt te gevoelen; insge-
„ lijks doet in zoo groot een uitgezande boezem / deeze engte van lucht-
„ schepping / de hzand mede aantigen / vermits de hzandstof dan zoo
„ veel niet verteeren zal / als ze anders in grooter opening zou kunnen
„ doen.

Eenige te-
genwerpin-
gen opgelost.

„ Men zou noch alhier kunnen tegenwerpen / en vragen: van waar
„ komen eenige heete of wazine Zonnen t'ontstaan / die zeer verre van
„ alle hzandende Bergen afgelegen zijn? Van andere Bergen / vooz ge-
„ meld / zullen we zwippen; maar verre van deesen Berg zag men de
„ voornoemde onderaardsche Water-kolk / doo; deeze Zyongaten niet
„ alleen opening maaken / en dus verder over 't Gebergte naar de Wap
„ afstroomen / maar ook noch verder naaby het Doop aan strand gele-
„ gen / quam 'er warin water doo; naauwe reeten van onder 't Ge-
„ bergte / doo; 't Wardph uitzyppen: dus blykt dan dat dit water/
„ doo; 't bergachtig land / inwendig hol en reetig zijnde / op een zeld-
„ zaame wyze zeer verre opening zoekende / kan doo;zingen.

„ Doch zou men insgelijks kunnen tegenwerpen: Deeze Berg nu
„ alrede niet alleen vele jaaren / maar honderde van jaaren gebzand
„ hebbende / zou immers moeten t'eenemaal uitgezand zijn / indien het
„ Centraale vuur geen voedsel daar toe verschaft? Wy zeggen / dat
„ men dit veel eerder en niet meerder grond / van ons klein Hollandt
„ zou kunnen zeggen / klein waarlijk / in vergelyking van d'uitgestrekt-
„ heit deezer Landt; namentlijk: te verwonderen is 't / dat het niet
„ al vooz lange / doo; zijn eigen vuur / is verteert; want het vuur uit
„ eene Stadt te zamen gebzagt / als 'er dagelijks en jaarlyks verteert
„ word / zal zeer verre de gemelde slaauwe hzand van den Berg Hecla
„ overtreffen; wat zou dan niet 't geheele Land doen?

„ Wanneer men het beschryebene van andere hzandende Bergen eens
„ wil ingien / zal men eenige van dien / somtyds sterck / dan wederom
„ slaauw / en ook geheel niet hzandende / of wel t'eenemaal uitgezand/
„ beschreeven vinden; dat niet geschieden zou / indien dit alles uit een
„ Centraal vuur haaren oorsprong nam.

„ Terwijl wy ons by deeze Zonnen ophielden / zagen we ook naar
„ de huizen om / waar van wy in zekere Beschrybing gelezen ha-
„ den / dat dit heete water d'no; middel van pypen derwaarts wierd ge-
„ leid /

„ leid /
„ verster-
„ schied-
„ blyk

Van den
hoedan
op vo
on

D
geen
bier / w
hunne W
lakens /
neeren ze
pen / Au
hooings z
ze niet m
aan stran
scherp / d
aan 't stre
aldaar een
schepen la
ven heeft
schappig
tyds in tel
dat de W
aangelan
staande in
heden / d

Wanneer
gehocht /
Gebuuren
maalen z
een onger
Onget
gener aan
Dolkeren
beschaaft

„leid / zulkz men daar in koohte / en hen 's Winters als een kagchel
 „verstrekte; maar top vernamen 'er niets van / alhoewel 't genoeg ge-
 „schieden kon. Of nu ter andere yde van den Berg Hecia dit in ge-
 „bjuik was / hebben we niet vernomen.

A G T S T E H O O F D T S T U K .

Van den Handel der Yslanders. Yslandsche Windverkoopery
 hoedanig word behandelt; is niet dan een behendige streek
 op vooraf genoome waarneemingen gegrond, en op welker
 onderzoek, alle bygeloof moet worden uitgewist.

De Yslanders koopen noch verkoopen geene Waaren / vermits 'er geen gemunt geld onder hen in zwing gaat; men brengt hen meel / bier / wijn / brandewijn / pzer / lakenen en lptwaaten / waar vooz y hunne Waaren vermangelen / bestaande in stokvis / boter / wasch / grobe lakens / zwavel / vosse en beerebellen en luksen. Te landwaarts ge-
 neeren ze zich / zegt Zorgdrager verder / van 't Dee / bestaande in Scha-
 pen / Runderen en Paarden / doch meest Schapen; welke Schapen met
 hoorns zijn verzien / en hoepen zonder hoorns zijn. Veeltyds houden
 ze niet meer dan 2 of 3 hoepen / maar een goet getal Schapen. Die
 aan strand en nabp de Zee woonen / oeffnen meest de Habelsaau-Wis-
 scherp / die de gemeide Deensche koopman / dooz zijn Volk / op tafelen
 aan 't strand staande / liet blekken en in toinnen zouten / zulkz dit schip
 aldaar een tyd lang in laading lag. Gelyk dan ook in andere havens
 schepen lagen / doch dooz kooplieden uitgereed / die ieder zijn eigen ha-
 ven heeft / als y van den Koning van Denemarken / onder wiens heer-
 schappp dit Land staat / hebben gehuurt of gepagt / waar dooz 'er veel-
 tyds in ieder haven niet dan een schip komt om te handelen. Bleskenius zegt/
 dat de Duitschen die op Ysland handelen / tenten / nabp de haven waar y
 aangeland zijn / oprichten / en 'er hunne Waaten in te koop vullen / be-
 staande in mantels / schoenen / spiegels / messen en veel andere kleinig-
 heden / die y met d'Yslanders vooz hunne Waaren vermangelen.

Handel der
 Yslanders
 beschreeven.

Wanneer eertyds de Yslanders / wijn of bier van d'Witlanders hadden
 gekocht / of liever vermangeit; noode men yne Dylenden / Waagen en
 Gebuuren / en scheidde niet vooz datze alle yonken waren. Op deeze Zulp-
 maalen zongen ze de heldhaftige bedyppen hunner Veldheeren / maar met
 een ongeregelde toon en zonder enige kunst verzell.

Ongetwyffelt zijn nu de Yslanders van een beschaafder en ingetoo-
 gener aart / dan ze toen waren; alhoewel het niet vreemd is / dat
 Volkeren dus verre buiten de gemaatigde Gewesten geleegen / 300
 beschaaft in zeden en redelyk niet waren dan anderen; doch met dit on-
 der-

derscheid / dat zulks over 't gemeene geos moet gezegt zijn / vermits we andere welopgevoede en van een zedelykhet aart / hier onder niet betrekken willen.

Of d'Yslanders Windverkopers syn onderzocht.

Waar van het regendeel word ge-roont.

en dit byge-loof uitgewist.

Blekenius wil ons merke wiss maaken / dat d'Yslanders een gemeenzaame Groot bezitten : dat deeze Groot hen altoos ten dienste staat / en hen 's nachts verhoordigt / of het des anderen daags goed jaagen of visschen zal zijn. Ortelius voegt 'er noch by / dat de Yslanders die slag van Grooten Drollos naemen / gemeenschap hebbende met het Deensche woord Troll, dat Duivel beteekent. Blekenius zegt verder / dat deeze Yslanders Windverkopers zijn / en hy wil die zijn zeggen niet eigen erbarentheit bevestigen. Maar Arngimus Jonas spot hier op een aardige wijze merke : want hy zegt / dat de Yslandsche Waarroozen / 's avonds voozaf / dooz de gefeltheit van de lucht / werten / wat weer het 's anderen daags wezen zal / en wat wind dan waapen moet. Wanneer dan een Dzeemdeling op zijn vertrek staat / gaat die volkse / dus afgerechte / hen aanspreken / en vellen hen deeze windkoperen aan. Een dien einde eischen ze den Dzeemdeling zijn neusdoek / maaken 'er een gebaarde van mompeling eniger woorden in / en haastig een knoop in dezelve gelegte hebbende / als of ze beducht waren / dat 'er de kracht van de uitgesprokene woorden mogten uitsliegen / geeven ze de geknoopte neusdoek vervolgens over / met beding van die zo gvuilbig te bewaaren / en verzekeren van een goede wind / geduurende hunne reize. Waar is 't dat somtijds deeze verkochte wind den volgenden dag waait ; maar meesten tyd verandert ze naa 't vertrek dezer Dzeemdelingen / wanneer ze in Zee zijn. Indien ze dan dooz een storm beloopten woorden / dat somtijds wel gebeurt / vind zich dien Dzeemdeling / (indien hy bygelovig is) met deeze Duivelsche Windmaakerp / die hy gelooft in zijn zak te draagen / niet weinig verleen : want hy schijnt ze in Zee te werpen / en is ook bekommet om ze te bewaaren ; zoo dat / (zegt Arngimus) het van hondert reizen wel eens gebeurt / dat de wind den Dzeemdeling geleid / waar hy wezen wil / en deeze enkele reis bevestigt deeze dwaaling / tegens hondert tegensprekende erbaarenissen. Deeze dwaaling word dan ook genoegzaam uitgejouwt / zelfs dooz die geenen / die hartnekkig gestand doen willen / dat ze deeze gewaande wind van d'Yslanders gehocht hebben / die hen in een goede gewenschte haven heeft gebracht.

Schoon nu dusdanige vertellingen / geen indruk op allerebelsthe verstandden kunnen hebben / syn ze echter niet onvermaaklyk. 't Is geneuchelpker iets te leeren / wat men 'er van zegt / dan dat men het gelooft : want wat men 'er anders van zou zeggen / zou niet gelooft worden. Blekenius vertelt dan noch / dat 'er Covenaars in Ysland zijn / die 't vermoogen hebben de schepen met staande zeilen in Zee op te houden. Hy voegt 'er noch by / dat deezzen die dus wederhouden worden / zich van een zeker stinkend rooksel / dooz een bezweermiddel bedienen / waar van hy een beschrybing doet ; en waar merke / zegt hy / die dus opgehouden worden de Covergeesten verdruppen ; waar naa de schepen ontkoobert zijnde / weder

weder t kan hou kracht.

N

Van d' werd veran tyds de sc

't A stonid we behalven danige zeven / gedeelt. schappen jeg vertic saats zom wederom deeze Der Aanbsche men noer mede op De besch len / die zond.

In ted Tempels ten dienst dat Gode hoefstighen men mon geen and laars gesl gedoogde werden / straffe va

weder de gehouderne koers vervolgen. Indien deeze beroovering pjoef kan houden / is / 300 't blyft / de bezweerling daar tegen van geen minder kracht.

NEG ENDE HOOFDTSTUK.

Van d'Aloude Landverdeeling in Ysland; hoe eertyds dit Eiland wierd bestiert, en door overheering der Deenen de Regeering verandert. Wanneer 't Kristendom wierd ingevoerd. Eertyds Heidendom beschreeven. Gestalte der Aloude Yslanders; d'Oudste Yslandsche Jaarboeken in Vaerzen beschreeven. Des Landaards vreemde Dichtlust, en een staaltje van 't vernuftig Schimpdicht onder hen.

't **A**loude Ysland was eertyds in vier Landstreeken verdeelt / en Ysland hoe-
danig eertyds in Land-
streeken verdeelt. zulks volgens de vier Waereld-deelen. Jeder Landschap behalven het Boozderlykste / dat als het grootste en magtigste / vier danige Balfouschappen had. Jeder Balfouschap was wederom in zef / zeven / acht of tien Rechtereschappen / naar den eisch der uitgestrektheid gedeelt. Jeder Landschap vergaderde jaarlijks eens zijne Balfouschappen / en de beschyping van dien / wierd booz kleine hout kruisjes verricht / die de Landboogd van ieder Landschap aan zijne Drossaarts zond / de Drossaarts weder aan hunne Rechters / en de Rechters wederom onder zodanige Huysgezinnen uitdeelden / als gerechtigd tot deeze Vergadering waren. De Hoofdrichter / die Boozsitter deezer vier Landschappen was / had het volstrekt bestier van Ysland in handen / men noemde hem Nomophylax, of bewaarder der Wetboeken; deeze mede op gezette tpden d'algemeene Staaten van 't Land vergaaderen. De beschyping tot deeze Vergaadering / geschiede booz vier houten bollen / die dit Opperhoofd den Landboogden van de vier Landschappen zond.

Aloude be-
stiering en
Regeering
aangemerkt;

In ieder Drossaartschap waren drie booznaame Hoofdgebouwen of Tempels / 't 3p booz hunne Rechtspleeging / of booz de Gerechtigheid ten dienst; diezwegen het ampt van Drossaart / Godorp wierd genoemd / dat Goddelijk beteekent. Hunne booznaamste zojge bestond / op de behoefstigheid der armen acht te geven / die in een arm Land zeer groot is; men moest weeten dat d'armen van de eene Repe of 't Balfouschap tot geen ander overgingen / en dat de spoozloosheit der ongebonde Bedelaars gesluit wierd / waar tegen zeer strenge wetten waren; want men gedoogde hen te dooden / of t'ontmannen / zulks ze zich niet vermeerderden / en geen andere Schobbesakken boozt teelden; 't was zelf op straffe van ballingschap den Armen verboden / met andere armen te

troutwen. Een diergelijk verbod was 'er / dat iemand / die niet meer als
 vooz zich zelve te leeven hadde / geen wpf mogt neemen / dat niets vooz
 haar in te bjosken had.

die door d'o-
 verheering
 van de
 Noordsche
 Koningen
 verandert
 word.

Deze Adelregering en ojde van Rechtspleeging duurde onder de
 Hslanders / tot in den jaare 1263 / wanneer de Koningen van Nooz-
 wegen zich van dit Eiland meester maakten / veroorzaakt door het
 quaad gebzag der Hslanders / die om het bester / kuisperpen beleiden en
 onderlinge multerij verwekten. De Koningen van Denemarken ver-
 volgens het Koninkryk Noozwegen weder tot hun onderhoorig Land-
 schap gebzagt hebbende / stelden hunne Onderkoningen over deezen
 Landdaat / zullig 'er niet dan een schaadtut van hun aloude Staat-
 regering overbleef. Deze Onderkoningen onthouden zich in 't Weste-
 lijke gedeelte van Ysland, en zullig in een kasterel Besehat genoemd. En
 zijn eelster niet verplicht / dan ingeballe van noodzaaklijkhelt / zich per-
 soonlijk in 't Eiland op te houden / wanneer ze maar eens in 't jaar
 overhomen / om 'er de schatting t'ontfangen / die in zodanige goederen
 bestaat / als de Hslanders met de Dzeendelingen vermengelen / en waar
 van de Koning van Denemarken zich / vooz een gedeelte / vooz zijne
 schepen beziet / 't zy tot schepst-behoefte of vooz hieedaadje van zijn
 Schepst-Volk. De laatste Hslandsche Onderkoning was Prosmont,
 Ammiraal van de laatste Densche Vloot / die de Sweeden in deeze
 Zee sloegen / hy bocht manhaftig en stof met den Wegen in den vuist/
 weigerende lijfverging / die hem de Opanden van zijnen Koning schen-
 len wilden.

Wanneer in
 dit Eiland de
 Christelyke
 Godsdienst
 wierd ge-
 plant.

dat eertyds
 Heideas
 was.

Arngrimus Jonas is van gedachten / dat eerst in 't jaar 1000 de Chy-
 stelijke Godsdienst in Hsland wierd overgebzagt / indien men 'er niet
 lang te vooren Chyistenen in dit Eiland heeft gehad : maar hy meent
 dat toen het Heidenom niet t'eennaal vernietigt wierd. De Heidenen
 van Ysland eerden onder andere Goden Thor en Odin. Thor, gelijk
 Jupiter ; en Odin als Mercurius by d'aloude Gziken en Latinen. En
 noemden hunnen Donderdag / Thorsdag, of Dies Jovis by de Latinen;
 en Woensdag / Odensdag, of Dies Mercurii. De Altaaren / deezen
 Goden toegewyd / waren niet pzer bekleed / waar op een geduurig vuur
 bzande ; op dit Altaar stond een koper vat / waar in men 't bloed der
 offerhanden goot / vooz welker offering men waande verhoort te wop-
 den. Een zyde van dit vat was een zilvere ring / van 20 oncen zwaar/
 die zy met het bloed der offerhande bestreken / en moesten aanbatten/
 wanneer ze eenen plegtelyken eed wilden doen. Hunne Zaarboeken ver-
 haalen / datse menschen hunnen Afgoden geoffert hebben. Dat zy die
 van de Stotzen verpletterden / of in diepe putten wozpen / gegeaaben en
 daar toe bereid / recht vooz den ingang hunner Tempels. Dervolgens/
 hebben de Hslanders twee voornaame Tempels / ter eere hunner val-
 sche Goden / in 't Noozden en Zuiden van hun Eiland gebouwt. Een
 deezet plaatsen heeft / dien Landdaat Chyisten gewoonden zynde / hunne beide

Bis-

Bisdomm
 en Skalho
 burgsche

De Alde
 dapper ;
 onder hen
 ne verschi
 wonnen v
 de Weiger
 't Was by
 raalien :
 meester van
 van den ge
 Overwinne
 hy niets.

Behalve
 men ze me
 zaalien en l
 kenden. De
 sche Histori
 gebient hee
 dat deeze
 ipkste by d'
 zelf by d'
 Hslanders
 dleswegen
 ven hebben.

De aller
 meeste gelo
 ningen en
 Oozlog dan
 zen op te s
 gen / en ve
 door de Hs
 ters geacht
 tige kracht
 Zweren / e
 waren gebou
 de best verfi
 derze Daerze
 daar mede v
 en gedwong
 kracht eigen
 zen op te stel

Wijdommen opgerecht. Deze Wijdommen zijn Hola ten Noorden / en Skalholt ten Zuiden; en zijn thans alle Luterianen / of van de Augsburgsche Belydenis / gelijk in Denemarken.

De Aloude Yslanders waren groot van gestalte / sterk / behendig en dapper; groote Schermers / en Zierovers. d'Alleenheersching wierd onder hen gehandhaaft / en zij weigerden nooit eenig twee-gevecht. Hunne verschillen wierd door een kamp-gevecht beslecht / en deezē die overwonnen wierd / verloor zijn geding; weigerde men te bechten / moest de Weigeraar van zijnen eisch afstaan / als of hy overwonnen was. 't Was hy hen een geozloft middel om in bezitting van goederen te geraaken: want de Overwinnaar dezer twee Kampvechters / wierd meester van des Overwonnēlings goed. Door de wettige erfgenaamen van den gesneuvelden of overwonnenen was 'er geen toeblugt: indien de Overwinnaar zijn Wederstreever niet geen eenen slag vertoon / verkreeg hy niets.

Behalven dat de Yslanders ongemeen sterk en moedig waren / bond men ze mede zoo vernuftig en naaukeurig / dat ze de gedenktwaardige zaaken en voorgevallen van de Nabuurige Koningryken zo gelyk optekenden. De Caalkundige Saxon getuigt in de voorrede van zijne Deensche Historie / dat hy zich zeer nuttelyk van de Yslandsche Jaarboeken gebent heeft / die hy Tylenses noemt; en Dohler Wormius verzeekert / dat dezer Jaarboeken zeer naaukeurig zijn / verhaalende het aanmerke-lykste by d'aloude Oracles / Yslanders / Schotten / Engelanders en zelf by d'oude Hartogen van Normandiē voorgevallen; nademaal de Yslanders ongetwyfeld eertyds zeer magtig ter Zee zijn geweest / en diezwegen in 't byzonder ook wel handel met de Normanders gedreeven hebben.

De alleroudste Yslandsche Historien / waar aan de Yslanders het meeste geloof geeven / zijn in vaerzen beschreeven; want d'aloude Yslanders en Welsheren dezer Noordsche Gewesten / gingen nooit ten oorlog dan met een Dichter verzelt / om hunne overwinningen in vaerzen op te stellen. Deze vaerzen wierden door 't krysgevolk opgezongen / en vervolgens door alle de nabuurige Gewesten verspreid; waar door de Yslanders / by alle hunnen nagebuuren / voornemende Dichters gracht zijn geweest: en men geloofde dat 'er een' zekere toverachtige kracht in hunne vaerzen stak / magtig om de helsche Geesten te dwarsen / en de Planeeten in haaren loop te smiten. Hunne Dichters waren geboorte Dichters / en niet door oeffening hiet in erbaaten; want de best verhandigste of gaafste Geesten onder hen / waren onbegaaft in dezer Vaerzen op te stellen / indien niet een kracht van aangeboorenheit daar mede verzelt gong; vermits de regels hunner Dichtkunde zoo zwaar en gedwongen zijn. Maar deezē / aan wien zodanig een aangeboore kracht eigen was / hadden 'er zoo weinig moeiten mee / om dezer Vaerzen op te stellen / als in een gemeen verhaal. Het Dichtvier dezer Poë-

Gestalte der
aloude Ys-
landers aan-
gemeen.

d'Oudste
Yslandsche
Historien in
Vaerzen be-
schreeven.

Dees land-
aards Dicht-
kunde meer
natuurlyk
aan geoes-
feut.

's Landaards
vreemde
Dichtaars
aangewe-
ten / zen.

ten/ scheen by de Nieuwe Maan t'ontfleen. Wanneer hen deeze byst
overquam / maakten ze een wild gezicht / met half omgedaaiden oogen
en een bleek gelaat ; gelphende naar 't gebag der Cumeesche Sibille,
dooz Virgilius in 't zesde boek van Eneas beschreeven / dat Vondel dus
overbrenst :

Het groote Orakel zelf, de God van Delos blaast
Haar zyne Wysheit in, en Geest, wanneer ze raast,
Als hy 't aanstaande haar ontsluit op zynen drempel.

en verder :

. Zie daar is God, zie daar.
Zy kreeg, terwyl ze voor de deur met dit gebaar
Dit sprak, het eene kleur op 't ander, en haar wezen
En aangezicht verkeerde, en al heur haeren rezen.
Zy hygt naar heuren aâm, word fel van dolle zucht
Bereên, schynt grooter, en, van God Apol bevrucht,
Spreekt nu niet menschelyk.

Een staalje
van 't behen-
dig schimp-
dichten der
Yslanders,

Men moet toen in dien tyd niet wel by de Zanggodinnen gestaan heb-
ben / want anders waar dit vzeemt gebaar hier Dichteren onnoodig ge-
weest. In strek- en schimp-dichten waren ze zoo binnig / dat geen een
der woedende honden zoo gebaarlijk was / dan de smaad-beertzen deeze
Poëten.

't Is de Heer Wormius gebeurt / Rector in de hooge Schoole van
Kopenhagen zynde / dat een Yslandsche Student over zyn Landsman
kilaagde / wegens de beleediging hem in een saamroovend Waers aange-
daan ; de Schoolvoogd riep den Dichter / die bekende de Maaker van
't Waers te zyn / maar niet dat hy zynen Landsgenoot daar in bele-
digt had / of zyn persoon daar in beoogt. Waarlijk was dit Waers zoo
behendig steekelig / dat de Heer Wormius niet zag / waar in zich zynen
Landsman dus beleedigt vond / niet tegenstaande zyne grondige kennis
van d'Yslandsche spraak. De Student zich verongelyk duchtende /
dat de Rector geloofde wat de Dichter gezegt had / boyst met deze
woorden uit : dat hy verloren was wanneer hy weder in Ysland quam
waar op hy hem / dooz een vzeemde omschryving van verbeeldingen/
en verbeeldingen / de Lasterstreken in dit Bekelwaers ingelyst / de be-
gryppen ; zeggende / dat hy altoos dooz een eerloose zou worden aange-
zien / indien dit Waers in Ysland wierde overgebragt ; en dat deeze Dicht-
kunst van dien aart was / dat waar hy zich in de Waereld bevond / de
betovering deezer Waerzen hem overal volgen zouden / tot hy eindelyk
storf. De Heer Wormius verwondert over de onstelmis van deezen
jongeling / trok de Poët ter zyde / stelde hem de plicht van Christelyk
ver-

berdzaag
die Tob
dooz ber
zen behen
reppen ;
zieh met
De H
noemden
dooz hen
schen bo
wen ; dat
van zyn
zyn gebe
ribieren
chaam :
noemen ;
knotzen/
de ribiere
van d'Ed
waar in t

T
Van de 2
beschre
der Y
land
sprek
ling
H

D
eertp
van De
woordig
hebben
rekenen
rekenen ;
waren ;
anig een
hemand
Lertaars

berdzaamheit en de ſtrengſte wetten van Denemarken voor oogen / die overaars op 't ſtrengſte ſtraften. Eindelyk bragt hy den Dichter door verdere bedreiging 300 vette / dat hy de laſtering zijner ſteek-varen behende / dezelve ſcheurde / met beſoſten van ooit iets daar van te reppen ; en omhelſde zynen Landsman / die ingelyſſig verheugt was / zich met den Dichter verzoent te hebben.

Fabelachtige
afleiding
dezer Dicht-
kunst.

De Yſlandsche Dichters leidden hunne verdichtſelkunde / die zy Edda noemden / van een eeuwig beginzel af ; zy ſielden zich een ſteus voor / door hen Immer genoemd. Zy beuzelden / dat uit den Chaos kleine menſchen voortquamen / die den ſteus beſtoemden en hem in ſtukken hielden ; dat van zyn Bekkenet / de Hemel / van zyn rechter oog / de Zon / van zyn ſlinker oog / de Maan / van zyne ſchouders / de Bergen / van zyn gebeente / de Rotsen / van zyn blaas / de Zee / en van zyn pis / de Rivieren onſpooten zyn ; en dus met alle de andere deelen van zyn ligchaam : zulkis dat deze Dichters de Hemel / het Bekkenet van Immer noemen ; de Zon / zyn rechter oog ; de Maan / zyn ſlinker oog ; de Rotsen / zyne beenderen ; de Bergen / zyne ſchouders ; de Zee / zyn blaas ; de Rivieren / zyne pis / enz. De Heer Wormius bezit een oud ſchryft van d'Edda , door een Yſlander in d'Yſlandsche taal geſchreeven / waar in vele aardige uitdrukkelen te vinden zyn.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Van de Zeemagt der Yſlanders eertyds. Yſlandsche wooningen beſchreeven en 's Lands ongebaande wegen. Schrandrheit der Yſlanders in 't Schaakſpel. Aloude Bevolkers van Yſland naageſpeurt. Hoedanig eertyds by vergrootende ſprekwyzen , doorluchtige geſlachten den Nakomelingen wierden voorgelt. Onzeekerheit der oude Hiſtorien ingezien en door de geleerdſte Mannen ſcheemerachtig nagelpeurt.

De Yſlanders / volgens 't bericht hunner Jaarboeken / hebben eertyds magtige vlooten in Zee gehad / waar door de Koningen van Denemarken en Noorwegen niet weinig jaloers wierden. Tegenwoordig bezitten ze niet dan kleine Viſſchers Waartuigen. Eertyds hebben ze een grooten handel met de natuurige Staaten ; maar nu verrekken ze naauwlyks buiten 't Eiland / dan om te Kopenhagen te ſuipen ; wanneer ze aldaar hunne studie hebben volbragt / toonen ze zolang een begeerte om weder naar hun Land te keeren / dat de Dernen niemand van hun kommen verpligten te blyven / om zich van hun als Leeraars te bedienen ; nademaal ze genoeg in ſtaat zyn / door hunne

Yſlanders
eertyds mag-
tig ter Zee ,
maar nu van
klein vermo-
gen.

goc-

goede bequaamheit / een grooten siap tot de geleertheit te doen. Schoon men hen de armoede van hun Land vertrooot / en d'aangenaamheden van een zachter gewest; echter zijn ze in hunne ongeleegentheden zoo gewoon / datze die voor alle andere vermaakelijkheden liever genieten willen.

Reeds hebben we gezegt / dat de Hslanders noch een schaduwachtig overblijfsel van hun aloud bestier bezitten; maar hunne wetten zijn tegenwoordig zodanig met deeze der Deenen en Noorwegers vermengt / datze genoodzaakt zijn deezen t'achtervolgen; want willen ze de eersten in acht neemen / wikkelen ze zich in duizenderlei haarklooverpen / over de verklaaring en overeenkomst van hun recht / met dat der Deenen.

Wooningen
der Hsland-
ers be-
schreeven.

Tegenwoordig bewoonen de Hslanders hun Eiland / als eertijds hunne Voorouders deden / en alle in afgezonderde huizen / uit vreez voor brand / nademaal ze uit hout bestaan. De vensters deezer huizen zijn gemeenlijk in 't dak / overzulkis ze laag zijn / en eenigen onderaards vermits ze te beter voor wind en koude bewaart mogen wezen. De Daken zijn gelijk sommigen in Zweden / met Berkeschofften en zoden aangevult / gedeht; zodanig als de Hut van Tityr, in de Herders-zangen van Virgilius, beschreeven word / en met de bewoording van Vader Vondel staan uitgedrukt;

Och, zal ik immermeer, en na een' langen tyt,
De grenzen van myn lant, eer 't vliende leven slyt,
Het zodendak, myn kleene en arme hut, aanschouwen,
Daar ik, gelyk een Heer, my weelig plag t'onthouwen?

De Hslanders verschuilen zich in deeze huizen / voor alle ongemakken van de lucht / en leven dus meer dan hondert jaren / zonder zich van Doktoren noch geneesmiddelen te dienen.

Verder geeft de Commandeur Zorgdrager van de gesteltheit deezer huizen dit bericht: „Zij bestaan alleen uit zoden en aarde / uitgezondert de spilen / deuren en dak-sparren / die van hout zijn / of wel van „Walvisch-ribben / met rystakken en aarde overdekt / zoo dat het dak „en de wanden van aarde zijn; sommigen gelphen naar een Schothoep in 't Noorland / doch zijn wat grooter; anderen zijn vlak op „gaande / tegens 't Gebergte gemaakt / zulkis men over 't groen bewassen huis gaan kan / en 't niet gewaar word / dan door d'opgaande „de rook / die uit een opening of gat opgaat; in deeze huizen gaat „men door een kleine deur al bikkende / en daar in gekomen / kan „men aan vele het Dak met de hand bereiken / hebbende in 't Dak „een gat / en sommige een Con daar in / die hen voor een Schoopsteen „dient / waar onder zij in 't midden van 't huis vuur stoken / en mede „het meeste licht voor ontfangen / zoo dat 'er ook de Vrouwen rondom „zitten om te naapen / bjaapen enz. eenige zijn in de aarde wanden / „ van

„ van 2
„ licht d
„ den M
„ weinig
„ het joi
„ scheiden
„ visch /
„ bleesch
„ gelijks
„ bladeren
„ maalen
„ zagen t
„ gen; en
„ gedoopt
„ verstrekt
„ verernde
„ tot noch
„ kypstakke
„ visch h
„ vruchten
„ die geno
„ niet zeer
„ kreupel
„ meenigte
„ maar 't
„ een groo
„ In gan
ten / te we
dat van H
bestaat. E
zoo heeft m
reizen wille
kens ter pl
lichtrelijch v
ders bewoo
bieren / en
land te La
waar in de
derweezen
in de Wps
Dukheryn
gedrukt hee
gebrek van
De Hsland

„ van 2 of 3 gaten verzien / daar een blaas of glaze ruit in is / om 'er
 „ licht door te scheppen. De Schapen en Paarden onthouden zich in Manier van
 „ den Winter in 't Veld / maar de Koepen en Geiten / waar van ze Veeveiding.
 „ weinig verzien zijn / komen des Winters by hen onder 't dal / wel-
 „ ker jongen een afgezonderd vertrek hebben / door een aarde muur afge-
 „ scheiden / en boeden dezelve met gedroogde hoofden van de geblekte
 „ visch / als ook met hooi. Zelf genereren ze zich meest met visch /
 „ vleesch en melk / en genuttigen de gedroogde visch voor brood. Ing- Waar mede
 „ gelijks gebruiken ze een zeker soort van blaadtjes / de smalle willige deezen
 „ bladeren gelijk / die 3 of 4 doogen / met een steen in een nap wippen of Landjaer
 „ maalen / en 'er brood van bakken. In een dezer huizen gekomen / zich geneert.
 „ zagen we deze bladeren in een kofje over 't vuur hangen om te droo-
 „ gen ; en vzaagende wat het was / kreeg men ten antwoord : dat dit
 „ gedroogt zijnde en op de gemeide wijze gemaalen / hen voor brood
 „ verstrekte / insgelijks Gozt en Meel om in de melk te kookken. Men
 „ bereide ons van dit brood / dat wy nevens een stuk gedroogt vleesch
 „ tot noch toe bewaart hebben. 's Winters bezigen ze voor hun band/
 „ opstakken en gedroogde Schape- en Roe-mist. Melk / Vleesch en
 „ Visch hebben ze in overloed / maar geen koozn / Gost of Doom-
 „ vruchten / noch zelf geen Moes-kruiden / dan een soort van Zuuring
 „ die genoeg in de Weyden wast. 't Land is ruim en groot / maar
 „ niet zeer grasryk / bestaande in vele steenachtige gronden / heide en
 „ kreupelbos / zonder geboomte ; echter kan het door zijn groote een
 „ meenigte Vee boeden. In de beste valleien vind men goet gras /
 „ maar 't wast / er dun en niet zoo dicht als in Hollandt / zulks van
 „ een groot ruim kamp / weinig hooi te winnen is.

In gantsch Ysland zijn dan voornamentlijk niet dan twee Gesluch- En 's Lands
 ten / te weten : in de Bisdommen Hala en Skalholt ; welker grootste ongezaande
 dat van Hala is / en niet dan uit weinig nevens elkander staande huizen weegen.
 bestaat. En gelijk 'er dan noch Steden noch Dorpen in Ysland zijn /
 zoo heeft men 'er ook geen gemeene wegen ; dat deze die door dit Land
 reizen willen / noodzaaklijk zich van Strekweggers te bedienen / en Baa-
 kens ter plaatse op te rechten / waar Sneu-kullen zijn / waar in men
 lichtelijk vallen zou / indien 'er deze tekenen niet stonden. De Ysland-
 ders bewoonen gemeenlijk niet dan de Zeeberg / of nabijgeleegene Ri-
 bieren / en zulks wegens hunne Visscherij en Veeveiding : zodat het E-
 land te Landwaarts woest en onbewoont is. Te Hala is een School/
 waar in de kinderen / tot datze in de Bedenph-kunst gevoerd zijn / on-
 derweezen worden / en vervolgens te Kopenhagen komen / om verder
 in de Wysgeerte en Godgeleertheit te studeren. Men heeft te Hala een
 Drukkerij / waar in men 't Oude Testament in d'Yslandsche spraak
 gedrukt heeft / maar het Meuw noch niet voltrokken / mogelijk door
 gebrek van papier.

De Yslanders zijn tegenwoordig als gezegt is de Lutersehe Godtsdienst / of Hunne
 d'Aug- Godtsdienst
 en Taal,

d'Angsburgsche Confessie toegedaan; 3p spreken Deensch en mede hun eigen Taal / ook woyd 'er de Latynsche Taal zeer gemeen gesproken / die den kinderen door hunne Leeraars tydlyk woyd geleert / zulk's ze hen als Schoolmeesters daar in onderwypen.

Wie de laatste Bisschoplyke waardigheid heeft bekloed.

Het Bisdóm Hols is eertpds van voornaame Bisschoppen verzien geweest. Gundebrand de Torlak (waar van we reeds gemeld hebben) een man van groote Wysheit en Godvuytichheit / heeft de laatste plaats bekloed. Arngrimus Jonas was zijn Coadjutor, maar weigerde deeze Bisschoppelijke waardigheid / die de Koning van Denemarken hem naa de dood van Gundebrand geeven wilde. Hy verzocht dan den Koning / hem hier van t'ontslaan / en zulk's om geen onderwerp van de yd te woyden / en zijne Leeroeffening te geruster te voltrekken. Hy was geleerd / zeer vroom van leven / in grooten aanzien onder de Geleerden en beklinaars van geleertheit / want alle die hem kennen / hebben groote achting voor zijne uitgegeeven boeken.

Yslanders vernuftelyk in 't Schaakspel;

Om nu aan te toonen dat de Yslanders zeer vernuftig zijn / blykt door hunne behandeling van 't Schaakspel; want geen loopen Boer is 'er in Ysland, die geen Schaakspel heeft / uit Wiscbbern door eigen hand gewoycht / en met de punt van 't mes gesneden. Het onderscheid dat 'er tusschen hunne schaakstukken en d'onzers is / bestaat daar in / dat onze Stikken by hen de Bisschoppen zijn; en datze achten dat de Gerselijken 't naakt by de persoon van den Koning moeten wezen. Hunne Kasteelen zijn kleine Kapiteintjes / die de Hollandse Studenten Centuriones noemen; 3p zijn verbeeld / met den Degen op dyde / en opgeblaa-ze kaalen / blaazende op den hoozn / die 3p in beide de handen houden. Breed genoeg zou men kunnen handelen over 't onderwerp der Hoozn / die de Kapiteinen van 't Doozden ten oorlog voerden / in vergespiking van deezen van Roeland; en om dit hooger op te haalen / in vergespiking van den hoozn of trompet van Misene, waar van Virgilius meld; Daar Hector's Spits-woer een Trompetter is. 't Is mede niet te twyffelen / dat de Duitsche Trompetters / voor geen knechts dienen / maar voor Offsieren van de Compagnien.

Ondtheit van dit spel onder hen.

Dit spel is niet alleen oud en gemeen by d'Yslanders / maar zelf in alle de Doozder Gewesten. De Kromph van Doozwegen bericht / dat de Kets Drosen, die Herald, bygenaamt Langhair, (gelijk Chiron Achilles) onderhouden had / van de groote verrichtingen van zijn Doersierling / de Koning van Doozwegen / gehoozt hebbende / by hem geschenken van groote waarde zond; en onder anderen / maakt de Kromph van een uitnemenend Schaakspel gewag. Deeze Herald regeerde omtrent in 't jaar 870.

Verre gezocht Ondtheit der eerste Bevolkers overwoogen

Wat verder de Ondtheit van dit Doozder Gewest aanbelangt; Arngrimus zegt / dat de Jaarboeken van Ysland melden / dat de eerste Bevolkers dezer Doozder Gewesten moeten afgeleid worden van een Asiaanschen Dofst / Odin of Ottin genoemd; die verdygeven door 't heit der Omeinen /

meinen / a roog / en t quam aan besten van sticht. E ouder tpd wng maak gaf / eiz e ré was / en uitmim als een O naam 't Ho gebuult. heit had / dat haar 2 bziart, G nen. Ar Dooztaaf der Goden de Sneeu / naam van Vulcanus eenig mens hem Halog gister afda Kromph / den quam.

Dit vers breder dan oorsprong af te leiden Kruizen bel Doozder G ten ontspro

Onder d Odin in ga stand. M sje Diche hebben we kumst te 3 verhandeli met te zegg van veerle gesloope di

meinen / als Pompeus in klein Frigië gebood / verder naar 't Noorden roog / en in deze gewesten met de Frigiaansche Wendin / die hem volgden / quam aan te landen. Deze Arngrimus bevestigt insgelijch / dat het tyd-
bestel van zyne Hslandische Jaarboeken zich niet verder als Odin uit-
strekt. Echter verzeelt hi / dat veel andere Noordsche Volkeren / een
ouder tydreekening hebben / en dat hunne Historiën van een Prins ge-
wag maaken / Norus genoemd / die de eerste wetten den Noordwegers
gaf / en een Koninkrijk oprichte / dat deze Norus de Zoon van Thor-
ré was / Konink van Gotland en Finland / de grootste / deugzaamste
en uitmuntenste Dofft zner eerwe / dat zijn volk hem naar zijn doot
als een Godt eerden / dat de Noordwegers de maand Januari / naar zijn
naam Thorré noemden / en dat deze naam heden noch in Ysland word
gebruikt. Dat Konink Thorré een Dochter van een uitnemende schoon-
heit had / Goa geheten / die doot een uithersing Prins geschaakt wierd /
dat haar Broeder Norus den Schaaker nazette / en dat de Maand Fe-
briari / Goa werd genoemd / waar van zich noch de Hslanders die-
nen. Arngrimus maakt vervolgens een geslagttafel op / van alle de
Doozsaaten van Norus / die doot de Noordsche Volkeren onder 't getal
der Goden begrepen waren / 't zij van de Zee / van de Winden / van
de Sneet / of van de Ronde / enz. Ook eerden zij 'er een / onder de
naam van Vuur-Godt / doch die was niet misnaakt / en kreupel als den
Vulcanus der Grieken / maar van een beter gebaante / en schoonder dan
eenig mensch. Wegens deze zyne uitmuntende schoonheit / noemden ze
hem Halogé / dat groote en schoone blam betrekent. Dit geslacht-
gister afdaalende tot een Heef van Norus / Gilve genoemd / 30 zegt de
Kronyk / dat ten dien tyde / den grooten Aslaanschen Odin / in 't Noor-
den quam.

Dit verschil der Jaarboeken / heeft Arngrimus genoodzaakt / noch
verder dan deze eerste Koningen van Noordwegen voort te gaan / en d'
oorsprong der Noordsche Volkeren / van d' aloude Cananeesche Kreuzen
af te leiden / die Josua uit 't beloofde Land verdreef / en dit gewest doot
Kreuzen bevolkten. Dusdanig dan zijn d' eerste bewoonders van de
Noorder Geweste overgekomen / van wien men geloofte dat de eerste Got-
ten ontsprooten zijn / een woord dat Kreuzen betrekent.

Onder den naam van Mercurius / wierd den grooten Aslaanschen
Odin in gantsch Noorden geëert / en zulks wegens zijn uitmuntend ver-
stand. Men acht hem d' eerste uitvinder van deze 300 beruchte Noord-
sche Dichtkunst / en gewaande Toverkunst te zijn. Van de Dichtkunst
hebben we reeds gewag gemaakt / nu zou 'er veel van Odins Tover-
kunst te zeggen vallen / maar 't onderwerp verdiende wel een byzondere
behandeling. Wy zullen ons voort het tegenwoordige vergenoegen /
met te zeggen / dat men zich verwonderen moet over d' onachtzaamheit
van veel haaue Volkeren / die met 300 weinig achtgeving d' aloude in-
gesloope dwaalingen opvolgen / en zich dus zonder wederstand zich la-
ten

ten overreden; tot zelf 300 verre / dat te meer deeze dwaalingen het goed verstand quetsen / en te meer ze zonder waarfchynelykheit verzeft gaan / 300 veel te meer gelooven ze die ooh / en trachten ze aan anderen diets te maaken. Want wat blyk is 'er van dat vermogen / om alle de vertellingen die van den Asaanfchen Odin worden opgehaalt / toe te stemmen? en welke overeenkomst hebben de verbeeldzelen als verbeeldzelen met de eeuw van Pompeus hebben / die 300 een verlichte en bekende eeuw is geweest?

Aloude gewoonte om doorluchtige Mannen en gellagten by vergrooting 't geheugen in te lyven.

Men verwondere zich niet over die geenen / die van den oorsprong der Volkeren / of van verhebe Mannen der Godheit fpreken / dat men ze tot Reuzen maakt; 't fchijnt dat deeze Schryvers van hunnen lof handelende / hen grooter voor hadden te beschryven / dan ze waarlyk waren. Hercules, wordt gezegt bylemaal grooter dan andere menschen te zyn. Virgilius geeft Enas en Turnus eene hoogte als bergen; Pandarus en Biriis worden by twee groote heeren vergeleken. Alle de afbeeldzelen en standbeelden van Karel den Groote / in de Kerken van Duitsland te vinden / zyn veel grooter dan menschen van een gewoone gestalte. De Smaakkundige Saxon, heeft d'eerste Deenen tot Reuzen gemaakt. De Zweedsche Historie Schryvers en Gebroeders Johannes en Olaus Magnus hebben ingespeelt de eerste Zweeden als Reuzen beschreeven / gelykwerps Arngimus Jonas d'eerste Yslanders tot Reuzen maakt. Hy zegt / dat Gor Reus beteekent / en dat de eerste Gotten Reuzen waren. En nademaal de eerste Reuzen / waar van den Bybel zedert de Zondvloed meld / d' Reuzen van Kanaan waren / die Josua overwon / en uit 't beloofde Land verdreef: wil hy dat deeze Reuzen naa de konde. Noorder gewesten geweest zyn.

Onzeekerheit der Aloude Historien aangevezen;

Beide deeze Zweedsche Gebroeders / die elkander in 't Martysblisdom van Upsal gevolgt zyn / gaan veel verder dan Arngimus Jonas, en besluiten / dat d'eerste Zweeden uit Jafet ontsproten zyn. Zy meenen zelfs te bewyzen / dat de Stad Upsal ten tyde van den Vaders Abraham is gebouwt. Te verwonderen is 't dat Arngimus Jonas hen hier in niet heeft gevolgt / zulkis hy d'eerste bewoonderen van zyn Eiland insgespeelt niet uit Jafet doet voort komen; want hy zou dit met eenige waarfchynlykheit hebben konnen doen / nademaal in 't 10de Kapittel van Genesis gemeld word / dat d'Eilanden door zyne Nakomelingen bevolkt zyn. Gimmers 't algemeen gevoelen is / dat de kinderen van Noach, naa de Zondvloed / de Werelt bevolkt hebben / en dat deezzen van Jafet voornamentlyk naa de Eilanden geweest zyn. Met veel meer zekerheit / had Jonas dit van d'eerste bevolkeren van zyn Eiland konnen zeggen / dan Johannes en Olaus Magnus van d'eerste bewoonderen van Zweeden doen / en ze zonder de minste haapting uit Jafet doen voortkomen / overmits hem Genesis veel krachtiger / in zyn gestelde / door zyn Eiland byballen zou / dan deeze der Zweeden in 't bevolken van 't vaste Land. Waar uit dan ook volgen zou / dat Ysland lange te vooren zou kon-

kommen be-
't Noorder
't 10de
bevolkers
geeft hun
ten kon /
zeggen /
van fabelo-
te onrecht-
Schryver
ste bevolke-
den. W-
sommige g-
hzeusche r-
heeft / zede-
Reuzen va-
geen acht e-
hebeendw-
't Noorder
gezet hadde
In de sel-
men den o-
of hebeend-
naamen de-
in zyn rede-
d' Amerika
woorden in
woord is.
noemt / d-
ten / dus
verzeekert
sprooten zyn
noemt zyn
den / Haleb
Lombardes
Op dierg-
dus, niet in
siet / waar
bevolkeren d-
gend versta-
hebbende in
die in de Po-
fingen zeer v-
zetten / dat

konnen betwoont zyn geweest / eer de komſt der Kananeeſche Kruizen in 't Noorden voorsiel.

't Is wel bedenckelijck dat de naaukeurige onderzoekers ober de eerste bevolkers der Waereld naa de Zondvloed zeer gemist hebben / en te ver- geefs hunne naaukeurigheid konden volboen / nademaal men 't niet we- ten kon / vermits alle Wiſtoriën daar in missen / en wat men 'er van kon zeggen / was niet dan alleen op gissingen gegrond / of wel op 't bericht van ſabelachtige Kromphen of quaaſch ontwozpe Wiſtoriën / die niet min te onrechte verklaart worden. 't Is dan mede een mislag in dezeren Schryver der Nlandſche Wiſtoriën / doch hy is d'eenigste niet die d'eer- ste bevolkeren van 't Noorden / uit de Kruizen van Kanaan afgeleid heb- ben. Wat hem tot deze gedachten heeft doen overhellen / steunt op sommige gebonde Nlandſche Woorden / die op eenige Woorden in de He- breuſche taal betrekkielch zyn / en men de Kananeeſche taal genoemt heeft / zedert de Joden Meester van 't beloofde land wierden / en de Kruizen van Kanaan verzeeven hadden. Maar de gorde man heeft geen acht geslagen / dat deze Kruizen geen Hebreuws spraken ; dat het Hebreuws hen vreemd was ; en dat ze deze taal derhalven niet naar 't Noorden konden overbrengen / zelfs toen ze zich reeds daar ter neer gezet hadden / want zy deze taal noch verſtonden / noch spraken.

En verder
Onderzocht.

In de ſchryften van eenige geleerde verſpers der voorszeden eeuw / vind men den oorsprong derzer eerste volkeren gezocht / uit zekere Duitſche of Hebreuſche Woorden / die zy meenden / of met de taal / of met de naamen der zelver volkeren over een te komen. D' Heer Grotius zegt in zyn redeneering ober den oorsprong der Amerikaanſche Volkeren / dat d' Amerikanen van de Duitſchers ontsprooten zyn / nademaal zy veel woorden in gebzuik hebben / die in lan eindigen / en dat land een Duitſch woord is. Maardien 'er Volkeren in America zyn / die men Alavardes noemt / die de Laer zegt van een Spaanſch Kapitein Alvarado gehee- ten / dus genoemt te zyn / vermits hy hen overwon : Maar Grotius verzeekert / dat de Amerikaanſche Alavardes / uit de Lombarden ge- sprooten zyn ; dat ze Alavardes, door de zelfde verbaſtering van taal ge- noemt zyn ; gelijk de Franſen tegenwoordig de Wapenen der Lombar- den / Halebardes, of Hellebaarden noemen / die door d' Aloude Franſen Lombardes genoemt werden.

De meening
van Grotius
de bygebragt.

Op diergelijke beghizelen / en op zodanige gissingen is 't / dat Bochar- dus, niet min geleerd dan Grotius, zyn geleerde Phaleg heeft hy een ge- ſtelt / waar in hy een vertheeling der Landen maakt / onder alle d' eerste bevolkeren der Warde. Men moet zich verwonderen ober zyn doozdijn- gend verſtand / en over de kennis die hy van de Oostersche taalen heeft / hebbende in 't Hebreuws overgebragt / de vaerzen der Cartaginenz ; die in de Poenulus van Plautus gelezen worden. Schoon nu deze gis- singen zeer verſtandig zyn bygebragt / konnen ze echter geen geloof by- zetten / dat deze Cartagineſche uit het Hebreuws zyn. De reden is ;

Insgelyks
van Bochar-
dus en ande-
ren.

dat Dido die Cartago gebouwt heeft / uit Fenicië was ; dat de Fenicische taal met de Hebreeuwse verschilde ; en dat het niet van Cartagineesch was / dat men ten tyde van Plautus sprak / te weten niet der Hebreeuwse met het Fenicisch verschillende / maar 't zelfde Fenicisch / dat ten tyde van Dido gesproken wierd. Een ander geleerd en groot Criticus, Samuel Petit, heeft voor Bochardus een andere vertaaling der Punische Daerzen van Plautus, met een andere bewoording van deesen geleerden Bochard gevonden. Dit doet gelooven / dat een derde alsoo erbaaren in 't Hebreeuwse als zy / insgelijks een derde zin in deese zelfde daerzen / door verzetting der letteren en stippen vinden zou / waar van zich deese Heeren dienen / en 't gebruik der Taalzisters van de Hebreeuwse Taal gedooft.

Moedanig
Ysland 't
allereerst
wied ont-
dekt, vol-
gens 't ge-
voelen van
Jonas, en
door wie,

Dus schijnt den goeden Heer Arngnimus, in de woordkunde / door hem by de Hebræen uit eenige Yslandsche woorden gezocht / een gewoone mislag by den geleerden te volgen / waar in hy alsoo min als d'anderen moet geloofd worden / nademaal 'er niets zoo twyffelachtig noch min bestendig is / dan gissingen op diergelijke woordzifting gegrond.

ELFDE HOOFDTSTUK.

Versehide gevoelens van Yslands bevolking bygebragt ; Ingulfus d'eerste Grondlegger dezer bevolking geacht, dat door Arngnimus Jonas gedreeven word, maar met klemtaal wedersprooken. 't Aloude Thule voor Ysland genomen en beweert. Noch twee Deensche Kronyken ter beweerding van de bevolking bygebragt, en besluit over deese Redeneering genomen.

ARngnimus Jonas is van geen gedachten geweest / dat d'eerste Yslanders derze Reizen van Canaän waren / die alle de Hoopder Gewesten bevolkten; want hy wil dat Ysland, toen t'eenemaal onbevolkt was / en hy spreekt 'er dus naaukeurig van: Ysland, zegt hy / is eest door een Hoopdsch Hoopvaarder Nadocus genoemd / ontdekt geworden / 't Scherp gaande naar 't Eiland Faro; van een storm belopen / bevindt hy op de Oostkust van Ysland / noemende dit Land / Sneeu-land, wengens de sneeuw hoopen daar gebonden. De tweede die dit Eiland ontdekte / was een Zweed Gardanus geheeten / en zulks op 't bericht van den voornoemden Nadocus gegeven ; hy overwinterde 'er in 't Jaar /

864, en
De derde
baarder
de. Ma
richt her
land over
habens
hy geloof
bevond m
maal de
dert / liet
land zien
de derde
en begaf
de wind g
aan te lan
belegert
Eiland d
heeft.
van 't E
kust blind
fioke, dal
van hy zi
De eest
heer uit
Ysland be
Gelijk her
hunner h
van Ysland
telanden
echter aan
't Eiland.
broeder
mentlijk
de tyd best
van dit E
dat Ingulf
Egter 300
tyds aan
den van ee
sche en Br
eenige boel
verschijden
300. Kun

864, en noemde dit Eiland Gardasholm, Gardanus Eiland beteekeneinde. De derde die dit zelve land ontdekte / was een beruchte Noorfsche Kaapvaarder Flocco genoemd / die zich van een zeldzame uitvinding bedien-
de. Men was toen 't gebruik van 't Kompas niet kundig. Op 't be-
richt hem van dit Eiland gegeven / stak hy van 't een tot 't ander Eil-
land over / zonder echter 't ontdekken wat hy zocht; dieg nam hy ziele
kaden mede aan boord / vertrok van Hirland, een der Orcades; toen
hy geloofde verre genoeg in Zee te zyn / liet hy een dezer vliegen / maar
bevond noch zo verre niet gekomen te zyn / als hy gemeent had / nade-
maal deeze kaaft weder naar Hirland keerde. Derder Zeewaarts gebo-
bert / liet hy de tweede kaaft uit / die allerwegen omzwerfende / en geen
land ziende / weert naar 't Schip vloog. In 't los laaten eindelyk van
de derde / vond hy zich niet bedrogen / want deeze ontdekte het Eiland /
en begaf zich derwaarts. Flocco deeze koers volgende / vermits hem
de wind gunstig was / quam eerlang aan d' Oostkust van Gardasholm
aan te landen / alwaar hy overwinterde / en in 't Boorjaat zich van 't Hs
beleegert ziende / dat d' Hslanders Groenlands Hs noemen / gaf hy dit
Eiland de naam van Ysland, welker derde naam het ook behouden
heeft. Op een anderen Winter / begaf zich Flocco naar 't zuider deel
van 't Eiland / maant aldaar zyn genoegen niet beeter dan aan d' Oost-
kust vindende / keerde hy weert naar Noorwegen / waar hy toen Rasna-
fioke, dat is Flocco de Rave genoemd wierd / wegens de kaden waar
van hy zich in deeze ontdekking gedient had.

De eerste grondlegger van d' Hslanders is Ingulfus geweest / een Dye-
heer uit Noorwegen / die zich met zyn Schoonbroeder Giorleifus naar ^{Ingulfus d' eerste grondlegger van Yslands bevolking.}
Ysland begaf / door een neerlag aan twee Noorfsche Heeren gedaan.
Gelyk het toen de gewoonte der Noorfsche Ballingen was / de Deuren
hunner huizen uit te ligten en met hen te nemen; Ingulfus in 't gezicht
van Ysland gekomen / wierp deeze zyne deuren in Zee / om aldaar aan
te landen / waar de vloed de zelve hy geval opwerpen zou. Maar hy quam
echter aan een andere plaats te land / alhoewel aan de zelve Zuidkust van
't Eiland. 't Was in den Jaare 870. dat Ingulfus met zyn Schoon-
broeder Hsland aandeed / doch niet voor vier Jaaren daar naa / na-
mentlijk in 't jaar 874. deeze bevolking geschiede; zynde dit het bepaal-
de tydbestek / in de Hslandsche Jaarboeken / waarmede de bevolking
van dit Eiland zyner aanvang neemt. De zelve Jaarboeken getuigen /
dat Ingulfus op zyn aankomst / het Eiland woest en onbebouwt vond.
Egter zyn 'er blyken / dat eenige Engelsche of Frsche Scheepskleden / eer-
tpds aan de kusten van Ysland waren aangeweest / en zulkis door 't vin-
den van eenige klokken / kruiffen en andere werktuigen / op d' Engel-
sche en Frsche wyse gemaakt / en door hen achtergelaaten / insgeelyk
eenige boeken aldaar gevonden. Ook is 't blykbaar / dat d' Hslanders
verscheydenmaalen in dit Eiland / voor den komst van Ingulfus, aangeland
zyn. Hunne Jaarboeken berichten / dat d' Aloude Hslanders deeze

Hr.

Wislenders Papas noemden; en dat het westelyke gedeelte van Ysland Papey wierd genoemd / nademaal 'er de Wislanders gewoon waren aan te landen / als de naast geleegenste en gemakkelykste kust om te ankeren.

Dat door
Arngrimus
Jonas ge-
dreeven
word,

Ingelyks verzeekert Arngrimus Jonas, dat Ysland woest en onbebouwt was / toen 'er Ingulfus aanquam / en maakt 'er zich sterk voor / die 't tegendeel beweerden. 't Is niet onbehaaglyk te leezen in 3pn Specimen Yslanicum, wat hy tegen Pontanus, en de Schypvers voor hem bygebragt / inbyengt / om t'onderzoeken of Ysland 't Aloude Thule was / waar van Virgilius tegen Augustus zegt: Tibi serviat ultima Thule, daar 't afgelegde Thule u dient. Want zegt hy / indien ons Ysland dit afgelegde Thule was / sou het ten tyde van Augustus reeds bewoont 3pn geweest; maat wat geloof was 'er dan aan onze Jaarboeken te geven / die verzeekeren dat het eerst ten tyde van Ingulfus is bevolkt?

Tegenwer-
ping; over dit
onderwerp
met klem
bygebragt;

Mer op dient zich deesen Heer Jonas t'erinneren / wat hy zelf geschreeven heeft; dat het Wislands Scheepsvolk gewoon was in Ysland voort aan land te zetten / voor den komst van Ingulfus, en dat de aloude Wislanders deze Wislanders Papas hebben genoemd. Wy wenschten nu wel te weeten / wie deze aloude Wislanders waren? Waar is 't / en wy staan aan Arngrimus toe / dat Ysland, niet dan eenige jaaren na d'aanlanding van Ingulfus volstrekt tot het Christendom overging; maar hy kan niet ontkennen / dat 'er ten dien tyde zich reeds vele Christenen / in de Noorder Gewesten opdedden. Immers de Wislanders waren Christenen / gelijk 'er Ingulfus de teekenen van in 't Eiland vond. Zeker is 't / dat het Christendom in dien tyd zich in alle de Noordsche Gewesten / en in Ysland verspreid had / als vervolgens zal betoezen worden. Dit nu zijnde / welke tyd zal dan Arngrimus aan deze Wislandsche Heidenen geeven / die zoo sterk met hunnen Alouden Heidenschen Godsdienst ingenomen waren / en voornamentlyk met deesen van hunnen Odin, hy wien 3p zwoeren en de groote Aslaansche Beschermmer noemden? 't Is zeker dat van alle de Heidensche bygeloovigheden / de mensche-offering de oudste 3p / gelyk reeds gemeld is / en dat deze offerande eertsyds zeplegtelyk onder de Wislanders in zwang ging. Hunne Jaarboeken melden / dat 'er in 't westerdeel van Ysland een steyplaats was / in welk nudden een Rotssteen stond / waar 3p gewoon waren de menschen te slagen en 't bloed daar van hunnen afgoden op te offeren. Deze Jaarboeken geeven ingelyks te kennen / dat deze gewoonte in Ysland vernietigt was / toen ze teffens allerwegen wierd afgeschafte; maar dat de Rots eenige eeuwen daar naa / noch de kleur van 't vergoote mensche bloed behield. Welk een tyd zal nu Arngrimus stellen / om deze eeuwen te blinden / waar van 3pne Jaarboeken zelf gewag maaken? Och zou men mogen vzaagen / in welk een tyd zijn de Fabelen van Edda versiert / die zoo oud by de Wislanders geacht worden / dat ze byna by gemande-

andere
deze
Noch
gewag
nus en
doozgeb
hon / als
Arngrimu
naaukeur
der Euro
Coppene
hunne W
bezaten /
bewyzen
landers ge
van de
Histerien
ander: I
No;mann
de aanlan
'er Schyp
te landen
wierd.

De
dooz Arng
te geloove
homen is
van 't Ell
of dat een
zaak 3pn
land wierd
heeft; wa
Zuldelphe
Arngrimus
Hebrides,
van Yslan
geen tyd n
ook niet b
cadere / d
looflyk / d
dat d' In
De Yslan
van Ingul

andere Hoofdsche Volkeren meer bekend zijn / en gemizing by eenige andere Natien des warrelb?

Noch dient hier aangemerkt / dat de Hlandsche Jaarboeken / geen gewag van Hlands woeste gesteltheit maaken / toen Nadocus, Gardanus en Flocco het ontdeekten. Flocco heeft 'er immers twee jaaren doozgebragt / en 't is wel te denken / dat hy 'er zodanig zich behelpen kon / als men in een betwoont land te verwachten heeft. Maar hoe zal Arngrimus dit goed maaken / wanneer hy zegt ; dat d'Hlanders zoo naaukeurig zijn geweest / dat ze in hunne Jaarboeken alle de Historien der Europeische Volkeren hebben ingelpst ? Ingelpst schreeven zich de Egyptenaaren dit toe / zeggende volgens Herodoot en Plato ; dat ze in hunne Biblioteken / d'Aloude Historien van alle gewesten der Waereld bezaten / waar dooz ze de wonderbaare oudheit van hunnen landsaart bewyzen wilden. Om het gezegde van Arngrimus wegens deeze Hlanders geloofbaar te maaken / zo toont de Heer Wormius in een afschryft van de Jaarboeken van 't Wester gedeelte van Ysland ; waar in veel Historien van Doozwegen / Denemarken / Engeland / d'Orcadys en andere Landen gevonden worden ; en onder anderen den inval der Roymannen in Roymandit / doch zonder tydstelling : waar naa dan de aanlanding van Ingulfus in Ysland volgt. Hier uit blijkt / dat 'er Schipbrek in Ysland zyn geweest / eer Ingulfus daar quam aan te landen ; en dat dit Eiland bygevolg dooz dien tyd betwoont werd.

De Hlandsche Jaarboeken die van Ingulfus gewag maaken / en dooz Arngrimus worden bygebragt / achtenwe geloofbaar. Ook is 't te gelooven / dat deeze Ingulfus niet dooz den Jaare 874 in Ysland gekomen is / en 't zoude wel kunnen zijn / dat de Zuidelphe gedeelten van 't Eiland / waar zynen aankomst was / toen onbewoont waren / of dat een groote sterfte / of 't geweld van Zeeoovers hier van d'oorzaak zyn geweest ; maar vervolgens word gezegt / dat het gantsche Eiland werd betwoont. Zeker is 't / dat Ingulfus het niet alleen bevolkt heeft ; want de zelve Jaarboeken getuigen / dat verscheide nabuurige en Zuidelphe Volkeren een groot gedeelte van 't Eiland hebben bevolkt. Arngrimus teekent onder anderen aan / dat een inwoonder van eene der Hebrides, Kalmannus genoemd / de eerste was die het westelyke gedeelte van Ysland betwoonde. Aanmerkelijk is 't / dat deeze goede Man geen tyd noemt / wanneer die Kalmannus aldaar zijn verblijf nam / nog ook niet van veel anderen / namentlyk Hlanders / Schorten en Orcadys / die d'andere deelen van Ysland bevolkt hebben. 't Schynt gelooflyk / dat men de Hlandsche Jaarboeken moet onderscheiden / na dat d'Inwoonders van 't Eiland Heidenen of Chyristenen zyn geweest. De Hlandsche Jaarboeken der Chyristenen / moeten dan van de komst van Ingulfus afgeleid worden / en dooz 't Jaar 874. bepaalt ; daar de

En noch
nader onder-
socht,

Besluit over
dit verschil.

Yslandsche Jaarboeken der Heidenen geen bepaalde tyd vinden / maar t eenemaal onbepaalt zijn.

En d'over-
eenkomst
van de ver-
schillende
Schryvers
aangeroort,

Dit gestelt / zal men gemaklijk het Heidensch Ysland met het Christens Ysland kunnen overeen brengen / de Jaarboeken van den een / met de Jaarboeken der anderen vergelyken / Arngrimus niet Arngrimus zelf doen overeenkomen / en voornamentlijk met Pontanus geen verschil vinden / die wil dat het tegenwoordige Ysland het aloude Thule zy / en dit door veel gezag bewijst / uit verscheide Griekische en Latynsche Schryvers genomen; insgelijks uit de Historie van Adam van Bremen, die in 't Jaar 1067. geschreeven heeft; uit Saxon de Spraakkundige / die hem byna heeft gevolgt; uit Andreas Vellejus, die Saxon in 't Deensche heeft vertaalt / en geduurig in zijne vertaaling de Tylenfies van Saxon voor de tegenwoordige Yslanders genomen heeft. Arngrimus zegt ook niet / dat Adam van Bremen ongerpmteden in zijne Historie geschreeven heeft dan alleen deeze: dat 'er ten zynen tyde by een oude overleevering wierd aangenomen / dat men in Ysland zodanig oud en dzoog Ys vond / dat het op 't vuur gewoopen / vande / gelijc koolen / die men in Holland Steenkolen noemt. 't Komt hier niet alleen op deeze ongerpmteden aan; en 't verschil is niet over d'oudheid deezer grollen / en over den tyd wanneer ze geloofd wierden; want hoe grooter de ongerpmteden is / moet men gedachtig zyn / dat ze van te langer tyd by overleevering is ingesloopen: En dit doet ons te meer gelooven / dat Ysland van alle oude tyden af bekend was. Arngrimus zal hier op zeggen: dat de Griekische en Latynsche Schryvers bedrogen zyn geweest / in de juiste gelegenheit van 't Eiland Thule, indien zy 't voor Ysland genomen hadden. Waar op men zou kunnen antwoorden; dat de zelve Schryvers niet minder bedrogen zyn / in de beschrijving van veel andere plaatsen / waar over zy met ons eens zyn. 't Is hier de vraag niet / of deeze Schryvers Ysland, zodanig het eertyds was / of hoedanig het nu is / beschreeven hebben; maar of Ysland, dat zy beschrijven wilden / dit Eiland is geweest / waar over 't verschil zy / en of dit Ysland, dat zy zochten / dit is geweest / als nu bekend staat.

Yslands Al-
oude gele-
genheit,
oenzelfig
met het Al-
oude Thule
bevonden,

Dus moeten we ons dan te meer vergenoegen / met het geen 'er Caesaronus van geloofd / en deswegen in zijne geleerde uitleggingen over Strabo besluit / dat het Thule van dezen grooten waereldkundige / het tegenwoordige Ysland is. De zaak bekrachtigt zelf dit geloof: Daardien Ysland tegenwoordig word gestelt / als ook eertyds by alle Hardryk Beschryvers / aan 't afgelegenste van den Deucaledoniſchen Oceaan, of Schotische Zee / die de Brittanische Oceaan is; en dat het Aloude Thule geloofd werd / het afgelegenste Brittanische Eiland te zyn. 't Is bekend / dat Schotland eertyds Caledonië wierd genoemd / wegens het groot Caledonisch Woud / waar van nu niet meer overig is / dan de naam van Schotland. Seldenus schryft / dat de Noorder Schot-

Schotten /
zwarte en
Oceaan / d
genoemt w
't zy om d
belachtighe
Adam van
Nademaal
of ze aainde
slecht Sold

Arngrimus
oude Thule
land voor d
bewopen by
ben aangew
nen / voor
zyn 'er in
rym. De
land wierd
die uit Noo
over Ysland
wierd bewo
niet eerst be

Hier op
nph met zy
dat Groenl
Jaar 986.
zag van Ar
le de Noor
Nodewylk d
burg / en li
Nee / doe
van 's Kei
Ansgarius
teekent; zy
bekrachtigt.
lijke Wiele
sche Histori
ums geopen
digt wierd.

Schotten / Deucalidons werden geheeten / dat in hunne taal / zwarte en donkere Calidons beteekent. 't Is mogelijk / om dat den Oceaan / die Noorð-Schotland bespoelt / de Deucalidonische Oceaan genoemd word ; 't zyn om de gebuurige neveling die deeze Zee bedekt / 't zyn om de dikte en zwaarte der lucht / die meest met een donkere nevelachtigheid bezetelt gaat. Weshalven Plinius die Mare Pigrum, en Adam van Bremen, Mare Jecoreum en Pulmoneum genoemd hebben : Nademaal deeze Zee zich zeer kozt en traaglijk beweegt / zodanig als of ze aanbozstig was ; en zulks in die zelfden zin / als Plautus van een slecht Soldaat zeide / dat hy longzuchtige voeten had.

Pedibus Pulmoneis mihi Advenisti.

Arngrimus zou zich wel hebben laten overreden / dat Ysland het Aloude Thule was / indien hy zich overtuigt had gevonden / dat zyn Eiland voor de komst van Ingulfus was bewoont geweest ; nademaal de bewyzen bygebracht / hier in genoegzaam boldoen / en hem te meer hebben aangeveezen / dat Ysland / volgens andere klemgebevende redenen / voor dien tyd was bewoont. Twee Groenlandsche Kronyken

Twee Groenlandsche Kronyken, in 't Deensch beschreeven, wegens de Oudheit van Yslands bevolking onderzocht,

zyn 'er in 't Deensch geschreeven / d' eene in rym / en d' ander in onrym. De Rym-Kronyk begint met het Jaar 770, wanneer Groenland werd ontdekt ; en de Rymlooze Kronyk bericht / dat die geen / die uit Noorwegen vertrokken / om naar Groenland over te steken / over Ysland hun togt namen ; met deeze uitdrukking : dat Ysland toen werd bewoont. Waar uit blijkt / dat dit Eiland / in den Jaare 874 niet eerst bevolkt werd.

Hier op zou Arngrimus kunnen bybrengen / dat de Deensche Kronyk met zyn Nijlandsche Jaarboeken niet overeen komt / die berichten dat Groenland niet dan in den Jaare 982. werd ontdekt / en in 't Jaar 986. bewoont. Maar deeze Deensche Kronyk steunt op 't gezag van Ansgarius, een groot Prelaat van Franschen Landaart / die al le de Noorðer Gewesten voor hyn eersten Apostel erkennen. Keizer Rodolphy de zachtmoedige / maakte hem Aartsbischop van Hamburg / en liet het bestier van zyn Aartsbisdom / van de Elbe tot in de Rysse / door alle Noorðer Gewesten uitstrekken. d' Opene Brieven van 's Keizers wegen / die Hamburg tot een Bisdom verheffen / en Ansgarius Bischop van die Stad maakten / zyn in 't Jaar 834. geteekent ; zy werden in 't volgende Jaar door Paus Gregorius den IV. bekrachtigt. Pontanus geeft omstandig bericht van deeze oorspronkelijke Brieven / en 's Pausen Bulle / in 't vierde Boek van zyn Deensche Historie in den Jaare 834. zeggende ; dat de deure des Evangeliums geopent wordende, Jesus Christus in Ysland en Groenland verkondigt werd.

Waar op de-
ze redenoo-
zing een be-
sluit neemt.

Twée zaaken worden hier nu betweezen ; d'erne / dat Ysland be-
woont is / en reeds de Chyristelike Godsdienst vooz den Jaare 834. heeft
aangenomen / veertig Jaaren / vooz 't Jaar 874. toen 'er Ingulfus
aanquam ; d' andere / dat Groenland is bewoont / en 't Chyristendom
vooz 't zeibe Jaar 834. heeft omhelt. Dit bericht insgelijks de Dren-
sche Kronph / die d' ontdekking van Groenland in 't Jaar 770. stelt.
En hier mede zullen we ons wegens d' Oudheit van Ysland verge-
noegen.

stand be-
834. heeft
t Ingulfus
istendom
de Deen-
770. stek.
and verge-

BLOEY.

BL
G
V

E
Eerste Om
om doe
Gew

N
landen in d
trent deeze
gehandhaa
De eerste
Jan Cornel
kerk, alle
naar China
deelsjste
bla gelegen
aan den
niet onelge

BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude, en Hedendaagsche

GROENLANDSCHE V I S S C H E R Y.

T W E E D E D E E L.

E E R S T E H O O F D T S T U K.

Eerste Ontdekkers van Spitsbergen wie die waren, en waarom door hen Spitsbergen genoemd; is een Bergachtig Gewest, en veeltyds in 't Ys bezet; wat de voornaamste Havens, en Bayen zyn.

Nardientwe in 't Eerste Deel/ de ontdekkingen van Oud- en Nieuw-Groenland, als mede die van Ysland, en de Bevolking van dit van Ouds beruchte Eiland kortelij beschreeven en afgehandelt hebben/ zynwe in dit tweede Deel gezint/ tot de Beschryving van Spitsbergen en andere Eilanden in de IJzsee gelegen/ over te gaan/ nademaal de Visscherij omtrent deze Gewesten/ Kusten en Bapen / met zeer veel vrycht eertyds gehandhaaft wierd.

De eerste Ontdekkers van Spitsbergen waren Willem Barentsz. en Jan Cornelisz., onder 't belet van den Dapperen Zeeheld/ Jacob Heemskerck, alle Nederlanders / afgezonden om een doortogt door d' IJzsee naar China te zoeken. Dus wierd dan in den Jaare 1596. dit doortogtlykste Landschap of wel Eiland / tusschen Groenland en Nova Zembla gelegen ontdekt. De naams oorsprong is / vermits zich dit Land aan den Oever met vele spitsse Bergen opde / weshalven zy dit Eiland niet onelygentlyk Spitsbergen noemden. Onzeeker is 't / of 't een hand-

Wie d'eerste ontdekkers van Spitsbergen waren.

Waarom Spitsbergen genoemd.

gend-Eiland of een volkomen Eiland 31 / waar van het Noordelpstke tot noch onbekent is. De strekking word van 76 tot 80. graden breedte gestelt / voorende 't oostelpstke gedeelte de naam van Nieu Vrieland. 't Maakt 'er des Winters een nacht van vier Maanden / en des Somers een dach van gelyke langte / blyvende de Zon ten tyde der * Zonnestand / twee Maanden vooz en naa / onder en boven den Horizont.

Dit lang achterblyven van de Zon / veroorzaakt / dat zich het Hg aan deeze kust 300 vast zet / en meer als elders; waar uit te vermoeden is / dat 'er niet verre van daar meer Land leggen zal. 't Land is zeer bergachtig / en d' inwendige gelegentheit meest onbekent; doch men bespeurt 'er zodanig een aaneenschaakeling van Bergen / dat 'er de natuur niet anders schijnt voorgebragt te hebben. Echter vindmen nabij de Mosselbay een vlakker en effen land / en hoe Oostelpher men komt / vervolgens laagter land; maar overal steenachtig en met verscheide hoogtens verzien; zulkis dit geweest vooz menschen t' eenemaal onbewoonbaar schijnt. Vermoedelyk zal 'er landwaarts laagter land gevonden worden / want anders zou men 'er 't verheeden land 't een boven 't ander gelwaar worden / gelyk men in bergachtige Gewesten bespeurt.

Hoe zieh
dit Land uit
Zee opdoet.

Wanneer zich Spitsbergu eerst uit Zee opdoet / vertoont het zich als een Wolk / zulkis men geen kennig van dit geweest hebbende / 't zelve van de lucht naanlyks zou kommen onderscheiden; want de Bergen geeven zodanig een weerschijn in Zee / dat men 'er dooz in twyffel staat / Wolken of Land te zien. De koude is 'er niet altoos even streng; in de Maand April heeft men somtijds zodanig een seile koude op 71 graden gevoelt / dat ze byna ontpdelijk viel. In deeze en volgende Maand is 't kouder dan ooit: Al 't Scheepstrouwerk dooz een vochtige mist of 't Zeewater nat geworden / zet zich t' eenemaal met een Hkoofst aan; maar vermits men nu de Schepen 300 vooz niet derwaarts zend / heeft men 'er dus een strenge koude niet uit te staan / en echter komt men 'er vooz genoeg om de Disscherp waar te nemen / vermits anders 't Hg nog vast legt / en dierhalven weinig Walvisschen vernomen worden.

Word 's
Winters t'
eenemaal in
't Ys bezet.

Des Winters word dit Eiland dooz aandring der Winden / t' eenemaal van 't Hg bezet. d' Ooste Wind voert het van Nova Zembla derwaarts / en de Noordweste en Weste / van Jan Mayen Eiland. Ook gebeurt het 's Somers wel / dat de kusten van 't Hg bezet worden; wanneer als dan de Schepen genoodzaakt zijn in de Havens / Bapen of Rivieren te loopen / om vooz den aandring van 't Hg bevyd te zyn / waar in ze echter dooz eenige winden over 't gebergte vallende / genoeg uit te staan hebben. 't Water deezer Rivieren is veeltijds zout / en men blind 'er zelden zoete Stroomen. Echter zijn 'er eenigen tot aan haaren oorsprong bekent; maar anderen heeft men om 't gevaar van 't Hg / tot

Hedendaagsche Groenlandsche Visschery.

tot nog toe niet konnen ontdekken / als ook wegens den hinder der onder water leggende Rotsen / die niet dan door de bjaanding van 't Zee-water worden ontdekt.

De bekendste en zekerste Havens van Spitsbergen zyn de Behoude Haven, Zuid- en Noord-Bay. Nooit anker men byna in d' anderen nademaal ze meest voor de Winden en Zee bloot leggen / of ook wel met Ijs zyn bezet. 't Land is zeer steenachtig / en gelijik gezegt is over al met hooge Bergen en Rotsen verzien; aan den voet der zelve ziet men zeer hooge Ijsbergen / wiens toppen byna d' andere Bergen in hoogte te boven gaan / en veeltijds met sneeuw zyn bedekt / welk gezicht den Bjeemdelingen zeer zeldzaam voorkomt / want de Sneeuw smeltende / verandert eetlang de gedaante van zodanig een Ijsberg; die wederom by verandering van Weer en Sneeuw stralig een andere gestalte krijgt.

Tusschen hooge Steenrotsen / worden 'er zeven groote Ijsbergen gevonden / die zich blaauwachtig vertoonen / met reeten / holen en gaten door den regen en de gesmolte Sneeuw veroorzaakt. Jaarlyk neemmen ze in grootte toe / vermints de Sneeuw en Regen / telkens door aanwyzing zich aan deeze Ijsbergen hecht. Deeze zeven Ijsbergen / worden de hoogste van 't gantsche Gewest geacht. Beneden schijnt de Sneeuw duister / door de schaduw der Wolken veroorzaakt / en deeze duisterheit is met blaauwe reeten vermengt / dat een aangenaam gezicht maakt. Welwelken ziet men ter halver hoogte deezer Bergen / en boven deezen nevel vertoont zich de Sneeuw helder en licht. De Rotsen vertoonen zich vuurig / waar tegen de Zon bleeke stralen schiet / en de Sneeuw een krachtigen weerschijs geeft.

Enige van deeze Steenrotsen bestaan als uit een enkele Steen / naar een verballe muur gelykende. De Steen deezer Rotsen is geaderd als Marmer / hebbende verscheide kleuren / rood / wit en geel; en by verandering van weer zweet ze / dat dan ook een verandering in de veruwing van de Sneeuw maakt / als mede wanneer 't regent / en 't Water van de Rotsen afloeit. Onder aan den voet deezer Bergen / waar geen opgetworpe sneeuw is / vind men groote keistenen en brokken van Rotsen op elkander gevallen / waar tusschen eenige holligheden zyn / dat den toegang zeer moeyelyk en gevaarlyk maakt. Deeze Steenen of liever kleine Rotsen / met anderen noch kleinder vermengt / zyn graauw van verwe en zwart geaderd / glinsterende als Silbere Mynstoffe. 't Meestendeel der kleinen gelyken naar kepen of straatsteenen. Deeze kepsteenen zyn voor de Weltsche Porcelynbakkers zeer bequaam / om 'er hunne aarde zeer sijn op te maalen.

Op deeze Rotsen wast des Somers / in de Maanden Juny en July / een menigte kruid / lober en gras / en deezen wasdom is overvloedig ter plaatse voor de Noorde en Ooste Winden bedekt / en waar 't water van de Bergen afliet / sleepende geduurig eenig stof en mos af /

Zeekers
Havens van
dit gewest
aangewezen,

Zware en
grootte Ya-
bergen be-
schreeven;

Inselyks
Steenrotsen t

Was op
nochts
Kruide Was-
sen,

af / die allenks aardachtig wojd / waar toe de Vogelmist niet weinig dienst doet. De toppen deezer Bergen van benedenwaarts aan te zien / schijnen uit aarde te bestaan; maar boven gekomen / bevind men ze niet van Steen / gelijk mede d' asgerolde blokken uit zodanige steen bestaan. Wanneer 't gebeurt dat 'er eenige strekboeken van boven de Bergen tot in de Dalen neerplossen / maakt het zodanig een geraas / als of het dondert. De meeste deezer Bergen zijn 30 hoog / dat ze / wanneer de lucht niet helder is / bijna half boven de Wolken schijnen uit te steeken; ook zijn 'er die zodanig overhellen / dat ze eerlang djeppen ter neer te storten. De laagste deezer Bergen verliezen hunne hoogte / door 't gezicht van de nabij gelege hooger Bergen / welker eersten nochtans by een hoogstaande Schreys-Waas / alzo in te vergelyken zijn / als een Merck by een hooge Cooren. Deeze Rotsachtige Bergen zijn 300 ontfangen en rond / dat ze naauwlyks te betreden zijn / waar door alle toegangen 300 inoepelph vallen / dat hoe houd het sp / echter het zweet den Wandelaar eerlang uitpersen zal.

Strekking
der Bergen
van dit Ge-
weest.

Wat de strekking deezer Bergen aangaat; de hoogste zijn / die zich van 't Doosland tot aan de Mossel-Bay uitzeyden. Naa deeze Hoog-
huys volgen de zeven Hsbergen van een ongemeene hoogte. Deeze Ba-
gen zijn echter 300 ahellig en spits niet / als die van de Magdelene-Bay,
hier naa volgen de Hamburger, Magdelene, Engelsche en Deensche
Bayen, en eindelyk de Zuid-Bay, van welke vervolgens zal gesproken
worden. Omtrent de Magdelene-Bay leggen de Bergen halve maans-
gewijze / en aan weersyden munten 'er twee in hoogte uit / inwendig
hol / als of ze uitgehouwen waren. In deeze holte vind men een Hs-
berg / die zich tot aan den bergtop verheft / en gelijksaam een Doorn
met takken verbeeld. In de Zuid-Bay komen de 2 schepen Ankeren
tusschen twee hooge Bergen; d' eene ter linkersyde van de Wap / wojd
de Beikorf genoemd / vermits ze die gedaante heeft. Na by deeze is een
zeer groote en hooge Berg / de Duivels-Hoek geheeten; deeze ziet men
gemeenlyk met nevelwolken bedekt / die / wanneer de Wind daar toe
dient / deeze nevel van bergwaarts naar beneden dypst / en de Wap als
met een zwaaren damp bedekt. Op den top van deeze Berg / zijn noch drie
kleine heuvels met sneeuw bedekt / waar van twee dicht by den ande-
ren staan. In 't midden van deeze Wap legt een Eiland / 't Doode-
Mans Eiland genoemd / dewyl men 'er de Dooden begraaft. Meer an-
dere kleine Eilanden leggen in deeze Wap / die gemeenlyk de naam van
Vogel Eilanden voeren / vermits 'er veel Eyeren van Berg-Enden en
Himneruwen gevonden worden.

Zuid-Bay
een goede
Anker-
plaats,

Vervolgens komt men by Smeerenburg, niet ongemeynlyk dus geheeten / vermits 'er niet weinig eertpds met het Graankooien omging / dieghalven 'er verscheide Graankokerpen / door de Nederlanders waren opgerecht. Tegenover Smeerenburg staan insgelijks noch eenige Huizen / Panhuizen en een kokerp / die men de Harlinger Kokery noemde.

Hier naast aan volgt de Engelsche Haven. Vervolgens ontmoet men een Rivier de Zuid-Bay genoemt / waar men in de Dalepen tusschen de Bergen / veel soet Water vind / dat uit geen ander dan van sneeuw en regen voortkomt / dewijl 'er geen oorspronkelijke bronnen bekent zijn. De Strand en den Oever is 'er niet merkelyk hoog / maar niet een diep Water verzeft.

In de Noord-Bay legt een groote Berg of Eiland / boven blak / de Vogelzang geheeten / vermits 'er de Vogelen haare nesten maaken / en in 't uillegen groot gerucht veroorzaaken. Deele andere Eilanden worden in de haarten aangewezen / waar onder een de Gekloofde Klip genoemt. 't Ree-Veld is laag land / dus geheeten wegens de Reebieren aldaar gebonden. De grond is 'er keijpachtig en moeyelyk te betreden : alles is met mos bedekt / en men vind 'er een heuvel van een buitachtig aanzien. Achter dit Reeveld zijn hooge Bergen / doch niet spits / maar in een rechte lyn gestrekt. Whier vind men een Rivier / die zich Landwaarts in uytgeid / en wegens haare gedaante de Halvemaans-Bay word genoemt. Ter eene zijde van deeze Rivier / is een Berg / boven blak / en vol van reeten met sneeuw gebuilt. Van daar komt men by de Liefde-Bay, waar twee nevens elkander gelege Bergen zijn / ingelyklyk spits als die van de Magdalene-Bay, gelyk ook de havens elkander gelyk zijn. Vervolgens legt achter de Mossel-Bay laag land / waar men zoo verre men afzien kan / lang gras vind.

Hier komt men verberg aan 't Spitsberger Waigat of de Straat van Spitsberger Hinlopen, wordende deeze Straat 't Waigat genoemt / vermits 'er de Zuid Wind sel blaast. Du volgt de Beere-Haven. Achter 't Waigat heeft men 't Noord-Oosterland, 't eenemaal laag / met kleine heuvels bezien / dat een aangenaam gezicht geeft. Vervolgens worden 'er de Zeven Eilanden gezien. Onzeeker is 't of dit Waigat zich verre Landwaarts in strekt / dewyl het is d'ontdekking daar van tot noch toe gehindert heeft. Dit Waigat moet echter onderscheiden worden / van een ander by Nova Zembla gelegen ; waar van vervolgens zal gemeld worden. Dus verre was Spitsbergen toen ontdekt ; maar sedert zijn 'er noch meer ontdekkingen ten Oosten en Zulden gedaen / waar van wy in 't derde Deel zullen berisje geven.

T W E E D E H O O F D T S T U K.

Van d'ongemeene Koude te Spitsbergen, en waar uit die ontstaat. Verhevelingen hoedanig van aart. Zonderlinge verschynzelen in 't Lucht Gewelt beschouwt. De Sneeuw en der zelve verwisselende gedaante beschreeven.

De Koude in de twee eerste Zomernaanden is omtrent Spitsbergen, Ongemeene voor de nieuwe aankomelingen / ongemeen gevoelig / dat hen dan Spitsbergen. ook

Verscheide
andere Bai-
jen aange-
wezen.

Spitsberger
Waigat, waar
om dus ge-
noemt.

Ongemeene
koude te
Spitsbergen.
ook

ook de reetenslust te graager maakt. In 't begin van May / daalt de Zon niet meer onder de himmen / wanneer men op 71 graden gebojrdert is. Op de bestendigheid van 't weer kan men in deeze Maanden weinig staat maaken / vermits men 'er dagelphs verandering gewaar word; en men acht het een voortteken van een aanstaanden Storm / wanneer men de Maan met een nevel omtroffen / en de lucht veelverwig ziet; doch of dit vast gaat / willen we niet verzeekeren. Dooz deeze nevels vertoonen zich de Bergen als vuurig / waar op een donkere mist volgt / met een ongemeene koude / verspreidende zich deeze duistere mist zodanig / dat men 'er naauwlyks een Schipps langte van zich zien kan.

Waar uit die
ontstaat.

Deze Koude ontstaat meest uit de hoedanigheid der Winden. De Noorde en Ooste Winden baaren 'er de strengste kou / zulkis ze zomtyds onverbjaagelyk valt / te meer wanneer 't sterk waait. Weste en Zuide Winden dooz wapende / brengen veel Sneeuw / en ook wel Regen voort / verzelt met een maatige koude. D' Andere verdeelde Winden zyn telkens naar de gesteltheit der Wolken veranderlyk / zulkis het somtyds gebeurt / dat in plaatsen van een kleinen afstand / de wind in d' eene Zuid of Zuidwest zal zyn / en in d' andere Oost of Noordelyk. Alhoewel 'er de Zon weinig kracht van zich geeft / is 'er de koude echter niet altoos even streng / anders waare het onmogelyk dat 'er eenige kruiden konden wassen. Ingeelyks zyn 'er de Saizoenen meest naar de Winden geschikt / vermits ze als in andere Landen veranderlyk zyn / somtyds mild of meer gemaatigt of streng. Weertyds heeft men 'er een betrokke lucht of een benevelt zwerf / en waar beslooten is / vertoont zich de lucht wittachtig. Geen verschil is 'er in de koude tusschen dag en nacht / maar alleen is 't Zonnelycht by nacht slaauwer / dan by den dag / zulkis de Zon zich dan als een heldere Maan vertoont / en men zoo wel in de Zon als in de Maan kan zien. Op de voornoemde hoogte / gaat de Zon in 't eerst van Augustus / weder onder den Horizont / welke ondergang zy dagelphs verzoert / tot dat ze zich eindelyk t' eenemaal onder de himmen verbergt.

Verheve-
lingen be-
schreeven;

Wat de Verhevelingen aangaan / de Ryp valt 'er gelyk kleine puntige sneeuwdeeltjes in Zee / waar dooz ze zomtyds als van stof bedekt word. Deeze kleine spitsse sneeuwdeeltjes vallen kruislings op elkan- deren / en dooz de koude lucht voortgezet / vermeerderen ze zich zodanig in en dooz de lucht / datze in menigte neervallen en de Zee gelykzaam met een vles of dun is bedekken. Deeze dooz koude bevroze nevel- deeltjes / kan men by heldere Zonneshyn en vlyzend Weer / ginsfieren zien; want anders vallen ze als den dauw / onzichtbaar neer. Byzon- derlyk beschouwt men ze uit een schaduwtachtige plaats tegen de Zon op gezien / vertoonende zich als blinkende stofvezeltjes; maar op 't hoogste van den dag / smelten ze / en veroorzaaken dan een vocht gelyk den dauw. Wanneerkelyk is 't / dat men omtrent Spitsbergen in deeze sneeuw- deeltjes een Boog gewaar word / naar den Regenboog gelykende / waar

in

in zich
het sel
En
en was
dooz
een in
Boog
de Zo
deeltjes
verwe
te zien
Dit
dooz
weerfe
by de
in de
Bewe
terdu
der be
spiegel
waarin
bringt
der Z
waarin
nen /
de lucht
welken
bergen
ging
gens /
De
Journ
hem i
" rwa
" wa
" tren
" de
" reet
" we
" vly
" te
" hel
" Zo
" in

in zich tweederlepe betwe vertoont / gemengelt wit en bleekgeel / gelijk het schijnsel van de Zon / in donkere schaduwachtige Wolken.

Een andere Boog vertoont 'er zich / gemeenlijk Zee-Boog geheeten / en wordt by heldere zonneschijn gezien / vermits het opgeheve zee-water / den wind in kleine waterdeeltjes van een gescheiden / zich dan als een mist of nebel vertoont. Deze Boog wordt gemeenlijk voór den Boog van 't Schip gezien / ook wel achterwaarts aan 't / tegen over de Zon / en zulks in de schaduw der zeilen. In deze waterdeeltjes / beschouwt men dan zodanig een schoone verscheidenheit van verwen / gelijk men gewoon is in een regenboog tegen een duistere wolk te zien.

Dit Verschijnsel is niet min veelemaal / wanneer 'er in d'opper-wolken doo; de stralen der Zon een helder licht wordt gezien / te weeten : doo; weerschijn van 't zonne-licht / dat zich als een tweede Zon vertoont / by de Zee- en Heven-Zonnen geheeten. Deze verschijning in de wolken / uit een dikke nebel bestaande / die zich in 't beneden Lucht-Gewest onthoudt / en als waare wolken vertoont / vermits ze met waterdruppelen is bezet / baart dus een voorspelt van een wanscheppel der verbeelde Zon te zien / gelijkertwijls eenig ander voorspelt zich in een spiegel vertoont. Dit Wan-Weerschijnsel wordt veroorzaakt doo; eenige waante / die de nebel indringende / deze kleine waterdeeltjes voorspelt / en als dan de gedaante van een Boog vertoonen / of de gestalte der Zon uitmaaken / doo; 't weerschijnsel van de waare Zon. De waante van de Zon verwisselt vervolgens deze waterdeeltjes in dampen / en wanneer de koude vermindert / vertoonen zich deze dampen in de lucht als rook / waar in men deze verschijnselen niet meer bespeurt / welker voornaamste verwen zijn blaauw / geel en rood. Omtrent Spitsbergen wordt somtijds zodanig een Zeeboog gezien / volgende de beweging der Zon / zoo wel by dag als nacht / en vertoont zich 's morgens / 's avonds / en 's nachts grooter / dan op den vollen dag.

De Heer Feuillée beschijft mede een zeldzaam Verschijnsel / in zijn Journal des Observations Physiques, Mathematiques & Botaniques, doo; hem in de Middellandsche Zee beschouwt. „ 't Was 's namiddags ten „ twee uren (zegt hy) dat de lucht met slaauwe wolken was bezet / „ wanneer ons een zeldzaam Verschijnsel vertoonde : een Cirkel van omtrent 18 Graden / wiens straal zich op deze wolken evenwijdig aan „ de Horizontale vlakke uitstrekte ; het middel-punt van dien / stond „ recht in 't toppunt / als in de nevensstaande figuur A wordt aange- „ weezen ; de omtrek ging niet doo; 't middelpunt van de Zon / gelijk men gemeenlijk in Zp-Zonnen ziet / maar ze was omtrent ter lengte van drie vierde van haar middellijn afgescheiden. Deze kleine Cirkel werd doo; een veel grooter by C en D doo; sneeden / hebbende de „ Zon ten middelpunt / welker straal overeen quam met de gansche „ middellijn van den kleinen Cirkel. Deze groote Cirkel evenmiddell-

Insgelyks
door Feuillée
beschreeven.

„ puntig aan de Zon / doozsnee / 300 als men bemerken kon / de kleine
 „ of evenwypdig met den Horizont in twee punten C en D , waar van
 „ een rechte lijn in den kleinen / dooz deze twee punten getrokken / de
 „ doozgehaalde lijn een hoog van omtrent 100 Graden was. Het be-
 „ nedendeel van den grooten Cirkel / strekte zich naa genoeg aan den
 „ Horizont ; haate kleuten waren slaau / doch naar die van den tegen-
 „ hoog gelykende ; maar deezjen van den kleinen waren krachtiger. Het
 „ benedendeel van den grooten Cirkel evenwypdig puntig aan de Zon /
 „ begon het eerst te verdwynen ; en 300 djaaz deze Cirkel open was /
 „ verdween ze ongemerkt. Deze verdwyning / ontstond uit een wind /
 „ waar dooz wy beducht wierden / dat de West-Zuidweste winden /
 „ waar het benedendeel van den Cirkel naar toe helde / onzen gunstigen
 „ wind wel mogten veranderen ; de kleine Cirkel bleef echter noch by-
 „ naa een half kwartier uur zichtbaar / waar naa derselver evenwypdig
 „ puntigheid insgelijng verdween. Des Cartes redeneert insgelijng in
 „ zijn Verhevelingen zeer breed over een Verschynsel van vyf Zonnen / in
 „ t Jaar 1629 te Rome gezien.

Waar uit de
 verandering
 van 't weer
 ontstaat.

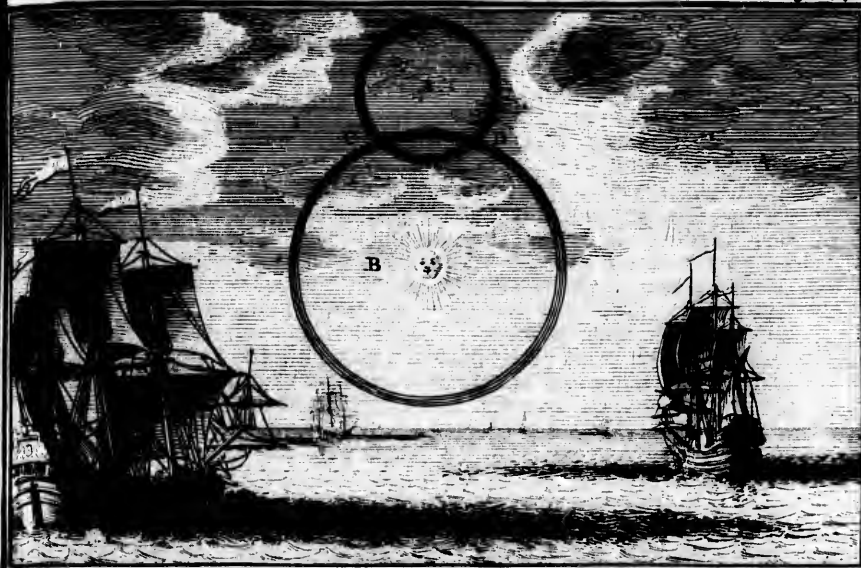
Insgelijngs word men omtrent Spitsbergen gewaar / wanneer de kou-
 de toeneemt / dat de dampen uit Zee / gelijkt uit andere wateren opgehee-
 ven / zich in regen of sneeuw veranderen / of tot een mist of nevel over-
 gaan. Maar als men in de lucht zwaare dampen gewaar word / of
 een nevelachtige mist / die byna in een oogenblik optrekken / 300 wan-
 neer de Zon haar vollen glanz van zich geeft / zonder datze dooz den
 wind of iets anders worden verspreid / dan is 't een teken dat het weer
 verandert / en in koude afneemen zal ; en als de lucht te zeer met deze
 dampen is bezet / zal de minst opkomende wind dezelve verspreiden : ech-
 ter weerstaan ze dit somtyds noch al taamelijh lang. Deze dampen
 hechten zich dan aan alle aankleevende stoffen / als kleederen / 't hair enz.
 met een vochtigen aanslag.

Hoedanig de
 sneeuw ver-
 oorzaakt
 word ;

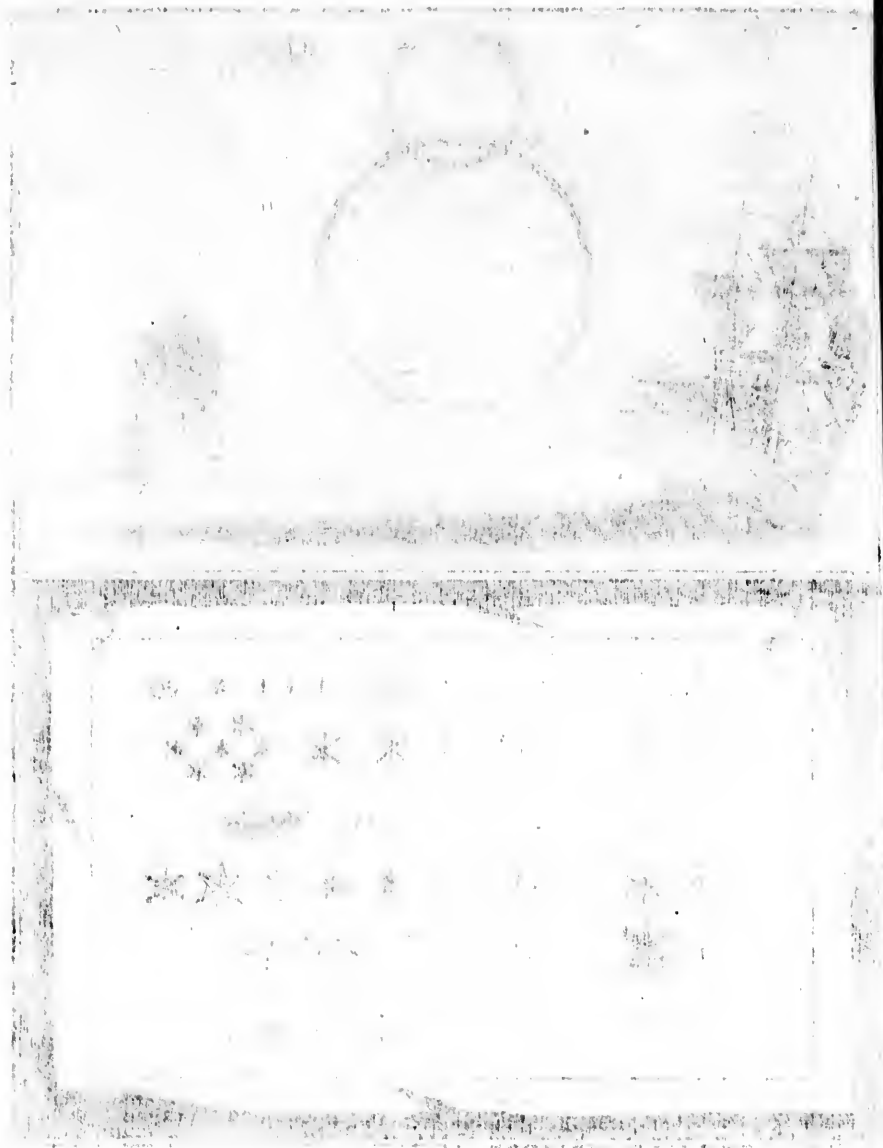
Uit deze dampen is 't / dat zich de Sneeuw doet voortkomen. Eer-
 stelijh word men kleine doppelten getoont / ter groote van stofzand / in
 de nevensgaande figuur by A aangewezen. Deze doppelten beyden
 zich dooz mist uit / maakende een platte en zeshoekige gedaante / als
 by B die alzoo klaar en doozschynend als glas zijn. Deze mistdop-
 peltjes kleeden aan de voornoeinde zeshoekjes / en worden dan dooz 't
 beeyzen van zodanig een gedaante / datze naat een sterretje gelijken / ge-
 lijh by C word getoont / en scheiden zich vervolgens in zes takjes / ver-
 toonende een sterretje als by D , wiens takjes aldan noch niet t'eene-
 maal bejooten syn. Dit sterretje word allengs volhoornier / alhoe-
 wel 'er noch eenige kleine waterdeeljes aan de puntjes hangen / gelijh
 by E word aangewezen ; maar eindelijh dooz 't beeyzen / de gedaante
 van een volmaakt sterretje krygt als F. Op deze wijze is 't dat de
 sneeuwsterretjes veroorzaakt worden / die men in de selfe koude gewaar
 word / en eindelijh haate takjes wederom verliezen.

en derzelver
 verwisselen
 de gedaante
 beschreeven

't On-

A	•	N ^o 1	••••• • •
B	○	N ^o 2	* * * * *
C	⊗	N ^o 3	•••••
D	⊗	N ^o 4	* * * * *
E	✱	N ^o 5	* * * * *
F	*	N ^o 6	•••••

han
hou
roo
het
get
too
me
den
ho
ge
is
ha

ge
wi
wi
fel
ne
da
lph
E
m
E
pe

V

J
o
h
n
d
i
c
h
i
s

't Onderſcheid deezer Sneeuw-Blokjes die omtrent Spitsbergen vallen/ hangt dan t'eeneemaal van de verandering der ſtrengte of gemaatigde koude af; wanneer 't Weer regenachtig word/ valt de ſneeuw 't y alſ rooſjes getakt/ of alſ kleine greuntjes/ by No. 1. vertoont. Wanneer het Weer zich ontfaat/ valt de ſneeuw in de gedaante van ſterretjes en getakt/ alſ by No. 2. Indien 't nevelachtig iſ/ en veel ſneeuw/ vertoonen zich de ſneeuw-blokken/ geliĳt by No. 3. Iſ 't ſel houd/ verzelt met wind/ zyn deeze blokken van gedaante/ alſ by No. 4. Maar zonder wind hebben deeze ſneeuw-blokjes een gedaante van ſterretjes/ die hoopsgewyze neervallen/ vermits haar de wind niet van een ſcheid/ geliĳt No. 5. Wanneer 't met een Noord-Weſten-Wind ſtozmachtig weer iſ/ en de lucht met wolken betrokken/ vallen 'er ronde en langwerpige hagel-grepen/ rondom getakt/ zodanig alſ by No. 6. word vertoont.

Wele andere ſoorten van ſneeuw-ſtarretjes/ d'eene min d'andere meer getakt/ worden dusdanig gemaakt/ wanneer de Oſte en Noorde winden heerſchen; maar andere die ſpitsachtig zyn/ by Weſte en Zuide winden. Indien dan deeze ſneeuw door den wind niet verſchoot en geſcheiden word/ valt ze met t'zamen-gevoegde blokken neer; maar wanneer de wind ze boordryft/ vertoonen zich alle deeze blokken in de gedaante van ſterretjes of ſpitſe taljes/ t'eeneemaal van een geſcheiden/ geliĳerwys men de ſtof-bezeltjes in 't ſchynfel van de Zon ziet zweven. Dit iſ 't wat men te Spitsbergen van de ſneeuw heeft waargenomen; nu ſtaat noch in aanmerking te nemen/ hoedanig zich het yſ in deeze Geweſten vaſt zet/ weder ontfaat/ en plaats voor den dooztogt der Schepen maakt.

DERDE HOOFDTSTUK.

Van de geſteltheit van 't Ys omtrent Spitsbergen. Hoedanig men de Schepen in 't Ys beſtiert. Verſcheide Ysbergen en jaarlykſe verandering aangemerkt.

In de Maanden April en May/ breekt het Weſt-Ys en verſpreid zich in Zee/ van Jan Mayen Eiland af tot aan Spitsbergen, alwaar 't alſ dan noch vaſt legt. De plaats waar dit vaſte yſ in Zee gevonden word/ han men aan de witachtige klaarheit van de lucht getwaar worden/ want de ſneeuw veroorzaakt zodanig een weerſchyn in de lucht/ geliĳerwys het verſchynfel van een groot vuur by nacht dezelve verwt; maar op een wyden aſtand ſchyn't ze blaauw of bruinachtig: echter heeft dit by 't gebroek yſ geen plaats/ſchoon men 'er verſcheide kleine Ys-Belden onder vind/ die booz beemden der Zeehonden of Robben verſtrekken. Dooz 't aanſlaan van 't zeewater tegen deeze kleine Ys-Blokken en Belden/ komen 'er zeer vynde en zeldſaame gedaantens uit boozt; verberiden- de hier Bergen en Rotzen/ daar Toteng en Kapellen/ gints alle ſoort-
ten

De geſteltheit van 't Ys omtrent Spitsbergen beſchreeven.

ten van Dieren enz. Deze Hsvelden leggen somtyds dieper onder wa-
ter / dan datze in Zee boven water uitsteeken.

Dit **Hs** is blaauwbertwig / en wel iets doofschynend / maar zeer hard / zulks men moeite heeft om het te breeken. Om en doof dit **Hs** zwerwen de Schepen / tot se grooter psoerden vinden / vermits de kleine psoekken hen gevaarlijker ypn / wanneer 't sterk begint te waapen / want aldaan bonzen se geweldig op de schepen aan / waar doof fointpsoe meening schip vergaat. Wanneer men zich uit deeze psoekken siet gered / maakt men weder zeil / en bind een tamelijke psoek achter aan 't schip vast / om het achter naa te doen slepen / en zulks / om geen klein zeil te maaken / 't schip in ypn vaart te lichter te konnen stuiten / en om tegen geen aankomend psoel schelleijck aan te stooten.

't Staate den Commandeurs by in 't ysg te loopen / wanneer zy 't noodig vinden / vermits gemeenlyk in 't Woorjaar veel visch in 't West-ys gezien word; maar zy schroomen 'er echter voor / wanneer 't huis is / ne-
belachtig of windig weer is / dat veel ysg in dit Zaalzoen te verwach-
ten staat. Ook byden de yschhorzen / vlarde en byzichten noch zodanig
glutts en herwaarts / dat men genoeg te doen heeft om de schepen
buiten gebaar te houden. Als men dan eenige mijlen in 't ysg gezelt
heeft / vind men 'er grooter ysgvelden) en om de West noch grooter dan
by Spitsbergen , die zodanig besneitwt zyn / datze niet konnen betree-
den worden; alsdan maakt men de schepen met groote ysghaaken / van
lecht en sterk touw verzien / aan deeze ysg-velden vast / en dus leggen ze
als ten Anker.

**Hoe danig de
scheepen in
't ys bestiert
worden.**

In 't Ys verneemt men weinlg beweeging van de Zee / schoon 't ook stormen moigt ; maar 't grootste gebaar is vooz de schepen / wanneer een grooter ysveld dan d'anderen / op de kleinder aandringen / en de kleine ysfchozzen zoo veel te snelder voozt gestuurt worden / waar dooz men dan eindelyk alle openingen gestopt vind / en 't somtyps gebeurt dat dus de schepen in 't ys bezet blyven. Dit ongeval komt de schepen mede wel by stil en mooy weer over / nademaal de stroom of wind / wie van beiden de sterkste yzn / het yz zodanig ophruit / en tegen de schepen aanstouwt / datze in groot gebaar van te vergaan getaaken. De beste afweering vooz 't aandringend yz / is / dat men een gedoode Walvisch nevens 't schip houd ; of dat men eenige bliuen of startten dezser Wiffchen om 't boord der schepen hangt ; waar dooz veel Schepen zich hier van bedienen / behouden yzn.

Deeze Iſſbrokken op elkander geſchoven / komen 'er ſomtyds gantſche Iſſbergen uit voort / die gins en herwaarts in Zee drijven. Anderen / alhoewel grootte Iſſvelden / yn van een vlakker geſtalte / doch 300 niet / of 3e yn elders met heuveln bezet. Zoo verre men 't yſ onder 't water beſchouwen kan / iſ 't van een blaauwe vertoe / en hoe dieper / word men noch hoogblaauwer kleut gewaar. Deeze kleur verandert echter naar de gedaante van de lucht; want / indien 't regent / word het

het blaauw-bleeker van verwe; en dikmaals heeft men by duister weer het ys groenachtig gezien. 't Is te verwonderen dat men op de grootste Ijsvelden geen Ijsbergen blind / als wel elders. Mogelyk ontdoopt het Ijs van onderen / en wanneer men op des zelfs doozigheit acht geeft / zou men 't daar niet beschouwen.

Man d'aller grootste Ijsvelden / legt men met de Schepen niet altoos even veilig / vermits derzen / dooz haar toppe uitgestrektheid / en de beweegende stroom / mogelyk ook dooz d' allenkis ronde afhellende oppervlakke der Zee / somtijds breeken / waar dooz dan de Schepen in geen kleen gebaar raaken; want / wanneer deeze Ijsvelden scheuren en breeken / schieten d' afgebrooke stukken van elkander / en veroorzaaken als dan zodanig een maaling / en draaping in Zee / eer ieder afgescheurd deel aan 't schokken geraakt / zich weder in rust vind / dat ze dikmaals met een geweldige kracht tegen de Schepen aanschooten / die ten minste redeloos maaken / of in den grond booren.

Onder 't Land verneemt men kleinder Ijsvelden / dan wel in Zee / vermits 'er geen ruimte t'ontwopen is / wanneer de Stroom een beweging onder 't zelve maakt / veroorzaakende aldaar meer breeking / en bygevolge kleinder Ijsbrokken. Echter worden 'er de grootste Ijsbergen gezien. Deeze syn meest aan de kusten gehecht / en smelten byna nooit van onderen / want jaarlijks worden ze eer grooter / dooz d' aanhooving van sneeuw / regen en aanbriezing / zonder dat de Zon ooit krachtig genoeg is / deeze aanbriezing te hinderen. De verandering / het Meer onderhevig / doet telkens de verruw deezer Ijsbergen verwisselen / wier klooven en reeten deschoonste blaauwe kleur vertoonen. Somtijds vallen 'er afgescheurde brokken van in Zee / in dikte 't andere Ijs verre overtreffende. Aanmerkelijk is 't / dat men in dusdanige afgebrooke Ijsbrokken / wondere zeldzaamheden der natuur vind; men heeft 'er gezien die een kleine Kerk verbeelden / met Sullen ondersteunt / deuren en venstergaten verzien / waar aan verscheide Ijshegels hingen / en inwendig vertoonde ze schoon blaauw van verwe. Zodanig een Ijsbrok was grooter dan een Schip / en een weinig hooger dan 't achterdeel van 't zelve; maar hoe diep die onder water strekte / kon men niet beschouwen.

Verscheide andere gedaantens en verbeeldsels worden 'er van dit Ijs gezien / alle zeldzaam te beschouwen.

Spitsbergen is dan meest van allermegen in 't Ijs bezet / en zulks naar de gelegentheit der Winden / die het telkens van en naar de wal doen drijven / komende dus van Jan Mayen Eiland, Oud Groenland, en Nova Zembla afzakken.

Jaarlyke
verandering,
en vergroo-
ting der Ijs-
bergen.

VIERDE HOOFDTSTUK.

Spitsbergen eertyds een Vischryk Gewest; als mede Jan Mayen Eiland. Onderseide soorten van Visschen aangemerkt, en de getteltheit der Walvisschen beschreeven. De Kusten, Bayen en strekking van Jan Mayen Eiland beschreeven.

Omtrent Spitsbergen eertyds veel Walvisschen gevoudeu.

Onderseide soorten aangemerkt en verwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van onderzocht.

Natuurlyke getteltheit der Walvisschen aangemerkt;

Die de Warme Gewesten ontcigen zyn.

Onthielden zich meest omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eiland.

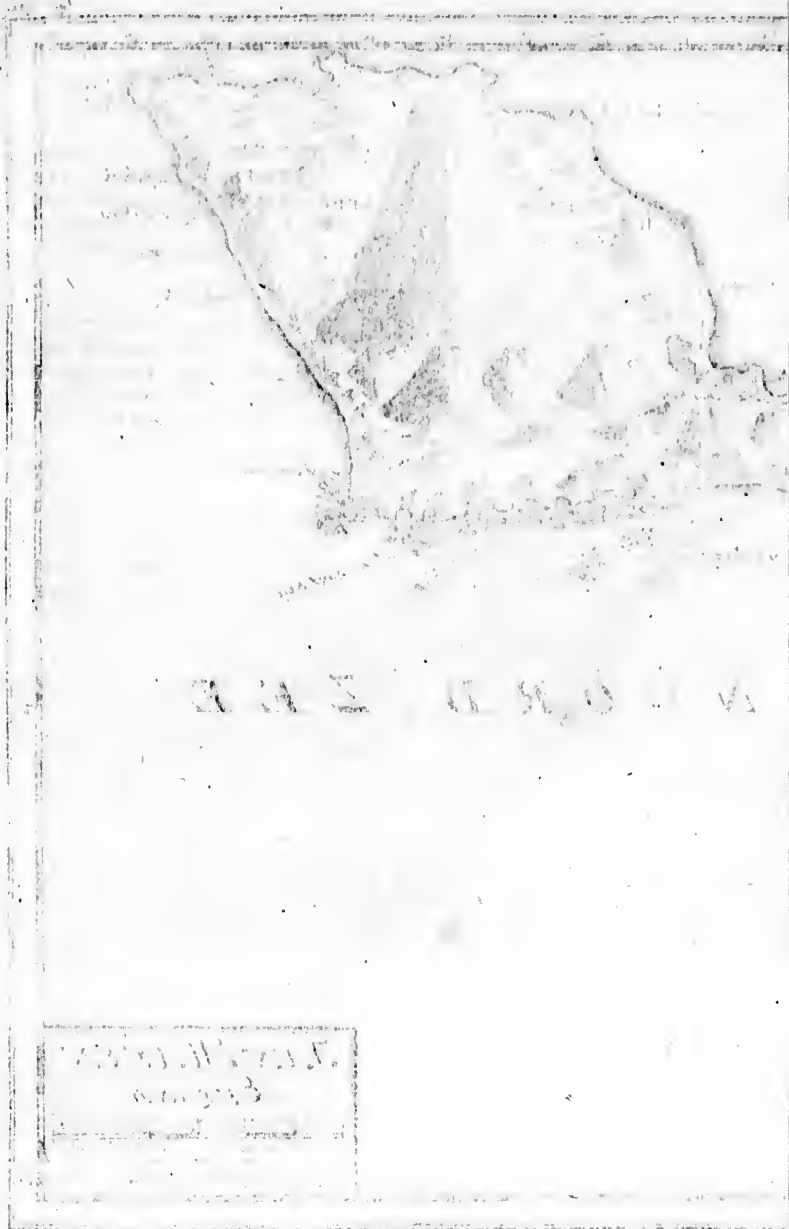
Omtrent deeze beschreeve Landstreek / of dit Eiland / onthouden zich vele Walvisschen / Eilandsche Visschen genoemd / tot onderscheiding van de Noordnapers / Dinsvisschen / Portvisschen enz. die zich Zuidelyk vinden laten / en op andere plaatsen moeten worden gezocht; gelykterwyls men de Dinken en Leeuwerken / die op vliegen en woymtjes aazen / niet dan in Welland of op de Weide moet zoeken / en gelyk men den Reiger op aal aazende / aan de Gevers der Rivieren / Meeren en elders daar zich de aal onthoud moet naspreken. Om dit onderscheid van aal is 't / dat de Eilandsche Visschen zich voornamentlyk in Groenland / omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eiland onthouden; en d'anderen / om dat ze op iets anders aazen / niet zoo zeer aan deeze plaatsen verbonden zijn / maar elders hun Doedzel vinden / zelfs de Noord-Zee tot in de Spaansche Zee doorgaanswende.

De reden hier van is tweederlei: eerstelyk / heeft den Schepper dooz middel van zijne natuurlyke Wet / albaar veel meerder aal dan op andere plaatsen bereid; ten tweeden / laat de gesteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe / vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloed zijn / zulks dat ze in warmer Gewesten / waar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt wierden / dooz hun mals en overbloedig vet / van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig / bynaa van binnen souden versmelten / want in Groenland laten ze in 't ziwemen een geheele vette streek naa in Zee; wat zou 'er niet gebeuren / wanneer de Spaansche Zon eens op hun breedten rug scheen?

In zeker opzicht is 't dan / dat de gesteltheit der Eilandsche Walvisschen geen warm Gewest verdraagen kan / maar wel derze die men dooz Walvisschen neemt / en zich niet alleen omtrent Hsland / Wsland / Schotland / de Noordkapp en elders laten zien / maar ook somtyds nabij Spanje en Portugaal onthouden.

De Eilandsche Walvisschen / en die deeze naam alleen voeren mogen / wierden in den aanvang en d'opkomst der Visschery / zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eiland gevangen. Dit laatste Eiland / naar des Ontdekkers naam genoemd / alhoevel klein van omtrek / wierd in den Jaare 1611. 't allereerst bevaaren; het strekt zich van 't Zuid-Westen naar

ngen/
trent
naar
ed in
esten
naar

naar't Noord-Oosten in lengte uit / is van weinig breete / zulk's 'er in 't midden maar een kleine afstand van d'eene ter andere kust gevonden woord / en 't is ten Noorden van F. wegen op 74 graden breete / omtrent de kust van Groenland gelegen. Eertpds / van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Visscherij geweest / vermits 'er in den eersten aanvang de Walvisschvangst wel slaagde ; want Thunis Baltisz., 1693. Commandeur Zorgdragers Stuurman geweest / heeft hem verhaalt / namentlijk : dat zijn Vader Willem Ys, Commandeur in dienst van de toenmaals Groenlandsche Maatschappij / in een Jaar van Jan Mayen Eiland heeft gehaalt / en in twee togten gelaaden / omtrent 2000. Quartaalen traan ; maar sedert de Walvisschen deeze kust verlieten / en meer ten Noorden weeten / is men genoodzaakt geworpen / dit Eiland weder te verlaten / om de Visscherij / die hier te niet liep / tot in Groenland te achtervolgen. By erbaarentheit heeft men ondervonden / dat de Walvisschen het gevaar allenks gewaar wierden / als ze dooz hunne Dervolgers Jaarlyks uitstonden / zulk's ze dan telkens verwisseling van andere plaatsen en Wapen zochten / en eindelyk van daar naar andere Gewesten weeten.

De Westkust van dit Eiland is in 't Doozjaar 300 zeer niet met Ijs bezet / dan de Noordkust / die zich met een Kaap achter den Beerenberg verder in zee uitstrekt. Zeker is 't dat deeze kust 't gantsche Jaar nooit zonder Ijs is / dat zich meer dan 10 Mylen in Zee uitstrekt ; Dus is 't 'er in 't Doozjaar wegens deeze bezetting van 't Ijs / onmogelyk te passeeren. Dit is de reden / waarom men zich wachten moet / die Eiland aan d'Oostkust aan te doen / en niet dan aan de Westkust aanloopen / om 'er zyn verblyf gedurende de Visscherij te neemen.

Indien men by geval aan d'Oostkust aangquam / was men genoodzaakt weder ten Noorden van 't Eiland te keeren / dat hen niet alleen dooz geweldige Winden bloot stellen zou / die over den Beerenberg vlieten / maar ook in gevaar van 't dyvende Ijs byengen ; vermits 'er de Dloed van 't Zuiden naar 't Noorden stroomt / en d'Eb van 't Noorden naar 't Zuiden.

Van 't Noordeind van 't Eiland vertoont zich de Beerenberg van een geweldige hoogte / en ze is 300 fpl / dat onmogelyk des zelfs top te beklimmen is. Deezen Berg wierd Beerenberg genoemd / wegens 't groot getal Beeren dat 'er zich somtpds onthielden / en bestaat deezen Berg eene Landstreek tusschen de gantsche Oost-en West-Kust gelegen ; maar de Noordkust heeft een kleine en vlakker ruimte / tot aan de Zee. Deeze Berg is 300 hoog / dat men die 30 Mylen in Zee ontdekt.

Wat aangaat de strekking der kust ; de Noordhoek is de Noordeelste uithoek / en de Oosthoek de Oostelykste. De Ysberg bestaat uit drie Bergen / of liever groote Sneeuwwoopen die behooren zyn / en dooz de Zon ontdooit / van den Beerenberg astollen / maar wanneer de Zon ver-

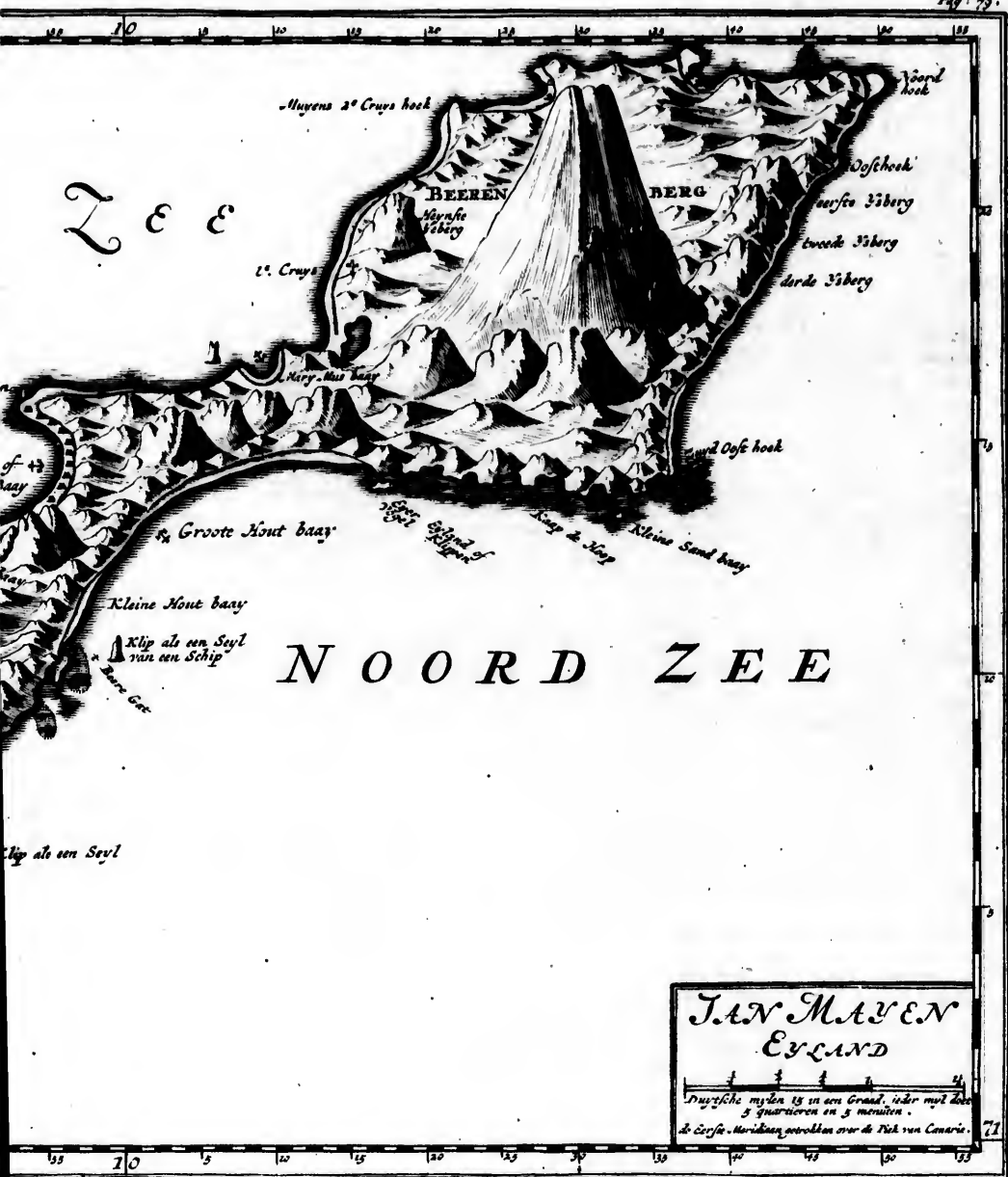
Eertys een
grootte Vis-
schery aan
dit Eiland
geweest.

De Kusten
van Jan Mal-
den Eiland
beschreeven.

Als mede
de Beeren-
berg.

NOORD ZEE

Z E E

Nuyens 2° Cruys hoek

Noord hoek

BEEREN

BERG

Nieuwe Siberg

Oosthoek

oerfte Siberg

twede Siberg

derde Siberg

1° Cruys

Mary. Elisabeth

2° Oosthoek

Grootte Mont baay

Signal of

Klip als een Seyl

Kleine Sand baay

Kleine Mont baay

Klip als een Seyl
van een Schip

N O O R D Z E E

JAN MAYEN
EYLAND

Duytsche mylen 15 in een Graad, ieder myl doet
3 quartieren en 5 minuten.
De Grootte. Meridianen gevoelen over de Rijk van Canarie.

Insgelyks
de Bayen
beschreeven.

vertrekt / weder tot zodanige hoopen vlyzen. Dervolgens is 'er de Zuid-Oosthoek. Van derzen Hoek strekt de Kust van 't Oosten naar 't Westen / tot aan een klein Eilandje / en wend zich vervolgens van 't Westen naar 't Zuiden. Alhier is de Kust 300 spjl / dat ze onmooglijk is aan te doen / maar op een andere plaats is ze vlak / en gemakkelijk om 'er aan te landen. Dooz de kleine Zand-Bay en Eyerland, waar zich vele Vogels op en in de Kotsen onthouden / is omtrent een mijschetschoot van de wal / in Zee een diepte van 60 Dademen / en een weinig verder blindmen geen grond. Op de groote Hout-Bay, dus genoemd / wegens de verrotte Houtstapels daar gebonden / is 't Eiland op 't aller smalfst; daar zyn Bergen / doch niet zeer spjl / die men van d'eene ter andere Kust beklommen kan. Doozts hoimt men aan de kleine Hout-Bay, Engelsche Bay en verscheide anderen / waar aan de Hollanders vervolgens namen gaven; en in 't derde Deel zal getoont worden / hoedanig de Vischery hier en te Spitsbergen eertpds in zwang ging.

Wat voordeel nu deze reeds beschreeve ontdekkingen hebben toegebragt / alhoewel die / gelph getoont is / tot een ander oogmerk waert ondernoemen / waar uit toen vervolgens zodanig een handel is ontsproten / dat 'er jaarlijks gantsche Dloten wierden uitgerust / en een zeer voordeelige Vischery is uit ontstaan. Eer we dan tot de Beschryving van den opkomst derzer Vischery overgaan / zullentoe voorszaf eens beschouwen / wat soort van Visschen deze Vischery 't voordeeligste zyn geweest / en waar op noch heden de Groenlandsbaarders werden uitgerust.

V Y F D E H O O F D T S T U K.

Veelderly soorten van Walvisschen, volgens de gedachten van verscheide Schryvers. De Eilandsche Walvisschen worden in de Visschery voornamentlyk gezocht; hunne gestalte beschreeven. A. van Leeuwenhoek's aanmerking, over 't Oog van den Walvisch en wat verder daar by waargenomen. Voortteeling der Walvischea, en hoe; verder de aart, krachten en 't lang leeven deezer Visschen aangemerkt.

Verschil onder de Schryvers, aangaande de Walvisschen aangemerkt.

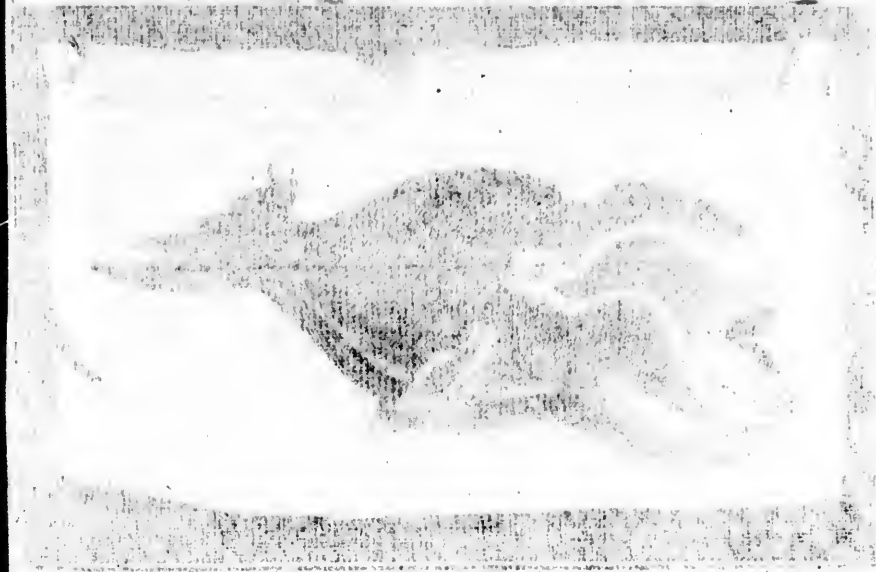
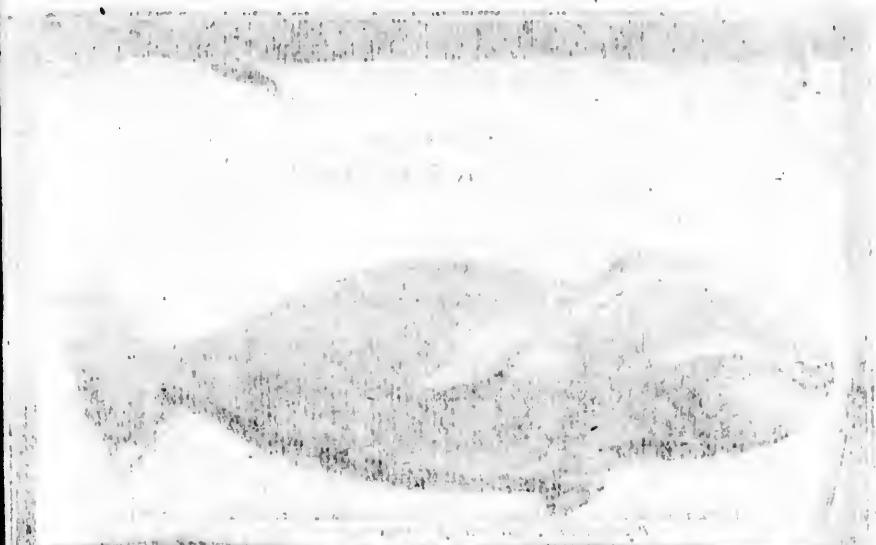
DE Schryvers die aangaande de Walvisschen geschreeven hebben / zyn niet van eenerlei meening; Enigen stellen tienderlei soorten; Bartholini en Wormius begrootten ze op twee en twintig / geëvende die alle bysondere naamen / en zulks wegens hunne kleuren / Dinnen / Can- den / Baarden / enz. Rondelet, Bellon, Schoonveld, Faber, Clusius en

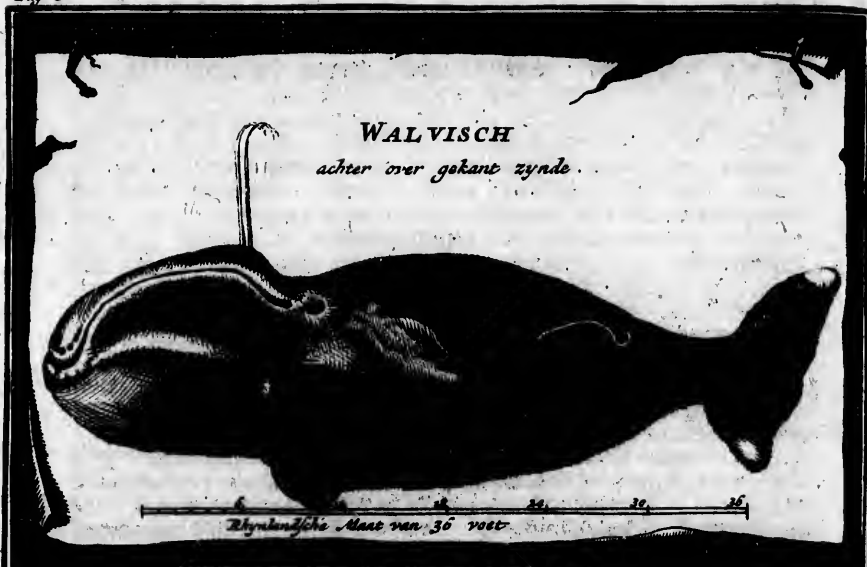
'er de
naar
van 't
oglijk
ahlyk
waar
ning-
i wei-
noemt/
't aller
ne ter
Hout-
g ver-
goeda-

toege-
waeren
tspro-
en seer
ppling
ig be-
ste syn
gerust.

n van
rden
pe-
g

bben/
pyten;
de die
Can-
lusius
en

Hedendaagsche Groenlandische Visschery.

81

en Tulpius, noemen 'er gezaamenlijk zes of zeven soorten op / te weeten:

Balena Vulgaris,	Wintvisch.
Balena Vera,	Walvisch.
Balena Orca vel Dantara,	Zwaard-Zaag- of Tand-Visch.
Physter,	Hooftkaper.
Cete,	Botvisch.
Narwal,	Eenhoozn of Hooznvisch.

Woe 't hier mede 3p / men vind in de Transactions Philosophique, een redeneering over de Walvissen / door Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten / dat deeze Schipper naaukeuriger dan anderen over dit onderwerp is geweest / nademaal hy de gelegentheit had / de gestelt-heit derzer Zeedieren / op de Schotse Kusten met alle oplettentheit t'on-derzoeken.

De voornaamste Walvissen waar op de Groenlandsvaarders wo- den uitgerust / 3yn d' Eilandsche Vissen / die eertijds in en omtrent de Wapen van Spitsbergen, en Jan Mayen Eiland veel gebangen wier- den; waarom men ze ook Eilandsche Vissen noemt. Men onder- scheid ze voornamentlijk van andere Vissen / 't 3p door hunne Vin- nen / of kaaken die tandeloos zijn / in welker plaats 3p lange / zwarte en breede / doch allenks smal toeloopende hooznachtige roeden hebben / wiens dunste eindens met een haartachtige stofte bedwossen / den gant- schen muil tot in de keel beslaan / en gemeenlijk Baarden genoemd wo- den. Door de Wintvissen worden ze onderscheiden / dewijl die een groote Vin op den rug hebben / en de Walvissen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / geveemmaatigt naar de groote van 't ligchaam / en obertrokken van een dikke / zwarte huid / zeer fraap ge- marmert met witte strepen / als ook de staart. Deeze gemarmerde stree- pen schijnen als aderen door de dikke huid / eenige wit / andere geel / dat een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de binnen uitsnyp / vind- men onder de dikke huid / beenderen naar een hand met uitgestrekte vin- geren gelijkende. Van geen meer dan deze twee Binnen is de Wal- visch verzien / die hem door tiemen dienen / gelpketrogs men een Sloep voortroept. De staart deezer Visch staat niet als van andere Vissen oberend / maar legt bjeet uitgestrekt / gelpk die der Wintvissen / Putz- kappen of Porvissen / Compnen en anderen van dien aart; gemeen- lijk is ze van dyle tot vier vademen bjeet.

't Hoofd deezer Visch maakt een derde deel van 't gantsche ligchaam uit; 3p aan de lippen van den muil / 3oo wel beneden als boven / zitten korte hairen. Deze lippen zijn glad / wat rond geboogen / en ein- digen achter d' oogen / eben door de Binnen. Boven de gebooge boven- lip 3yn zwarte strepen / sommige donker bruin / insgelpk als de lip- pen

Eilandsche
Walvissen
de voor-
naamste,
waar op de
Groenland-
sche Vissche-
ry toelegt,
die beschree-
ven worden.

Walvisch-
baarden, ho-
danig in de
Kaaken des
Walvisch zyn
geschikt.

pen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander sluit-
ten. In deeze bovenlip zitten de Baarden / die bylin / zwart en ook
wel geelachtig zyn / met bonte streepen verzelt / gelijk die der Dinvif-
schen. Eenige Walviffchen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe
Baarden / die men oordeelt van jonge Diffchen te zyn. Dooz aan d'on-
derlip is een holte / daar de bovenlip in sluit ; men acht dat de Difch
dooz deeze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de
kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden tulg / en gelph-
zaam met paardehair bewoffen / en zulks aan weersijde van de tong /
als die der Dinviffchen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelijk een
Sabel of Zwaard / anderen min of meer / halve maans gewijs
gekront. De kleinste Baarden zitten vooz in den muil of achter
naar de keel / maar in 't midden zyn de breedste en langste / somtyds van
twee bademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan
geoordeelt worden. Aan weersijden zitten 'er gemeenlijk twee hondert
en vyftig Baarden / maakende te samen vyf hondert uit / die alle be-
halven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / i. gesneden worden.
Deeze Baarden zitten in een breedte op aan elkanderen / inwendig een
weinig geboogen / en halve maansgewijze gefchikt. 't Breedst zyn de
Baarden naar de bovenlip of kaak / en is aan des zelfs wortel met har-
de en taape zenuwen bewafften. Beneden aan den wortel dezer Baar-
den / zitten noch eenige kleine Baartjes / d'een grooter als d'ander. On-
der zyn de Baarden smal en spits / als mede ruighairig / om de tong
niet te beschavigen. Breder hier van zal ons de Commandeur Zorgdra-
ger als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Het benedendeel van de kaaken is in de Walviffchen gemeenlijk wit.
De tong legt tusschen de Baarden in / en is aan de onderste kaak vast ;
ze is zeer groot / wistachtig ter zijden met zwarte plakken. Zy bestaat
uit een werke vette en sponsachtige stoffe / die zich bezwaarlijk snijden
laat ; deshalven word ze dooz de Speksnijders weggevozen / verstre-
kende den Zwaardviffchen vooz een greetig aas ; want men meent dat
deeze Difch / de Walviffchen alleen om hunne tong beooglogen.

Boven op 't Hoofd van den Walvifch is een verheevenheit of bult /
als mede by de Oogen en Dinnen ; in welker boven bult op 't hoofd /
rwee Spuit- of Blaas-gaten zyn / beiden tegen elkander over / zodanig
geboogen en gekront / gelijk het doozgesneden toongat van een vloot.
Uit deeze Gaten / blaast de Difch met een geweldig gedruis veel water ;
welk gerucht van dit water blaazen / een dapl verre kan gehoozt
worden / indien de mist of een nevelachtige lucht / belet de Difch te zien.
Allersterkt blaast de Walvifch water uit / wanneer hy zich gewont voert /
welk geruisch by dat der Golven in een zwaaren Storm kan vergeleken
worden. Achter deeze bult is de Walvifch wat meer ingebogen als de
Dinvifch / maar om ze in hunnen loop t'onderscheiden / dient op de
Din gelet te worden ; die de Dinvifch boven op den rug uitstrekt.

Tus-

Tusschen de bult en de Binnen heeft de Walvisch zyne oogen / die niet grooter dan van een og zyn / en met wenkbrauwen bezien. De binnen-
dige oogappel of de kristalpine onttrek is niet grooter dan eene ert/
maar helder en wit / en doorzichtig als kristal. Deeze Walvisch Oogen
staan zeer laag in 't hooft / en bijna ten einde der bovenlip. 't Lust
ons het onderzoek / van den doorzichtigen beschouwer; A: van Leeuwen-
hœek, over 't Oog der Walvissen den Lezer voor te stellen; zeggende
in zyn vierde Brieft der Zendsbrieven: „ De Commandeur Isaak van
„ Krimpen, brengt my een Oog van een Walvisch / in byandewijn leg-
„ gende; dit Oog had geen klotfche ronte / want zyn grootste Ag was
„ 2½ duim / en d' andere 2½ duim. De klootbult van 't Hoornvlieg
„ daar 't gezicht werd ontfangen / was d' Ag 2½ duim. 't Kristalpine
„ Oog / had geen klotfche ronte / gelijk wy in de Visschen zien / maar
„ 't was aan d' eene zijde een weinig platachtig / en zyn Ag was 3 van
„ een duim; wanneer ik deeze Ag onderzocht / die naa de boozwerpen
„ lag gestrekt / bevond ik ze zeer naa 4 duim te zyn.
„ De gemeene holte / daar 't Kristalpine bocht in op geslooten lag /
„ was in zyn Diameter zeer naa 2 duim; en d' omleggende zeer vaste en
„ sterke stofte / was 300 sterk / dat ik moeite hadde / om de zelve met
„ een scharp mesje te doorsnijden. Uit welke waarneming ik in ge-
„ daaten nam / of deeze dikke en sterke stofte / waar in het Kristalpine
„ Oog op geslooten legt / niet noodzaaklyk 300 sterk moest wezen / om
„ dat de Walvissen wel 300 diep in 't water zinken / dat 14 lpen /
„ ieder van 100 Vademen lang / en aan de zelve vast gemaakt / ten
„ einde zyn / door welker diepte de perssing van 't water meer op den
„ grond drukte / als voor den gemeenen man te gelooven is. Want ge-
„ stelt zijnde dat de grond van de Zee 1400 vademen diep is; en dat een
„ badem 6 voete inhoud / moet dan de Zee 8400 voeten diep we-
„ zen.
„ Bekent is 't dat een Cubic-voet gracht-water 65 ponden weegt /
„ en dat het Zeewater noch zwaarder is / en 66½ pond weegen moet;
„ maar genomen dat het maar 66 ponden weegt / komt dan 554400.
„ ponden / waar mede ieder Cubic-voet van den grond der Zee / daar
„ 't Water 8400 voeten hoog staat / gedrukt te worden.
„ Nu zegt my de voornoemde van Krimpen, dat hy een Walvisch
„ heeft opgelonden / die 14 lpen diep op een Bank in Zee gezonken
„ lag; en dat dit zoude onmogelyk zyn geweest te doen / ten waare de Zee gezon-
„ knen, met
„ lpen die aan de Walvisch vast was / boven de Harpoen met een slag
„ of twee om den staart van de Walvisch was geslagen / en dat de zel-
„ ve dus met den staart om hoog naar boven quam. Deeze Walvisch
„ was in 't eerst 300 zwaar op te winden / dat men ten minsten 6 Man-
„ nen om de Spil te draaien van nooden had / en men wel 5 uren
„ werk hadde / eer de zelve boven was; doch wanneer men ze tot op
„ een lpen naa boven had gewonnen / quam ze bijna zonder arbeid bo-
„ ven.

't Oog van
de Walvisch
beschreeven;

Aanmerkin-
gen door A:
v: Leeuwen-
hoek hier
over;

By welker
geleegent-
heit de pers-
sing van 't
water word
nagelpeurt.

Een Wal-
visch diep in
de Zee gezon-
ken, met
die opgewon-
den werd.

„ven. Daar op ik den Commandeur berichte / dat zulkis geschiede
„dooz de minder persing van 't water / en wegens het overbloeidig
„bet / waar mede de Walvisch is versien / welk bet lichter dan 't wa-
„ter is.

„Bestelt zijnde / dat het Oog van den Walvisch / booz 300 verre
„het van 't Zeewater omvangen word / 6 vierkante duimen groot is /
„en 30 diep onder water / als hier booz is gezegt ; 300 zal men mogen
„zeggen / dat zodanig een Oog een persing van 23100 ponden water
„word aangedaan ; want 6 quadraat duimen zijn $\frac{1}{4}$ van een quadraat
„voet ; en $\frac{1}{4}$ van een quadraat voet / die van 554400 gedrukt word /
„word gedrukt van 23100 ponden.

Vaarom in
de Spaansche
Zee met het
loot geen
grond te vin-
den is.

„Als wy nu weten / dat op 6 quadraat duimen op den grond /
„daar de Zee 8400 voeten diep is / een zwaarte van 23100 ponden
„water staat / 300 hebben we ons niet te verwonderen / dat men in de
„Spaansche Zee geen grond werpt ; want / doet het water op den
„grond 300 een groot geweld / als op de voorgaande diepte is gezegt /
„en dewyl wy stellen / dat op andere plaatsen de Zee wel achtmaal
„dieper is ; 300 zal de grond van zodanig een Zee wel achtmaal 300 veel last
„lyden. Daar uit wy dan kunnen besluiten ; dat zeker gewigt / al
„was 't van loot / op den grond van zodanig een diepte niet kan zin-
„ken / en zulkis niet alleen om de groote persing / die het loot gevoelt ;
„maar 't water preest noch veel meer op de lange lyn / die veel grooter
„ligchaam uitmaakt / als 't loot heeft / en welke lyn maar een weinig
„zwaarder is / dan 't water / dus het loot belet te zinken. Ook moe-
„ten we vast stellen / dat de Zee in den grooten Oceaan nooit stil staat /
„schoon men 'er geen stroom gewaar word ; waar door dan 't loot in
„Zee geworpen / schoon het recht naar den grond schyn te zinken /
„300 zal 't echter booz den stroom wegdryben / en de lyn een hogt kry-
„gen / die van Secunde tot Secunde zal toeneemen ; en dus zal 't loot
„niet op den grond kunnen zinken.

Verdere aan-
merking
over 't Wal-
visch oog.

„Het Kristalpine vocht van van 't Walvisch Oog / was zodanig tegen
„'t Hoornvlies geplaatst / dat het aldaar een kleine klootfche bult had /
„'t geen myp vzeemt booz quam / hebbende zulkis noch in Dieren noch
„in Visschen gezien. Ik sner het Hoornvlies ter groote van ruim een
„duim Diameters van 't oog / en dit booz een gedrelte latende dzo-
„gen / sner ik 't selve met een schuinse sner aanstukken / zulkis ik te
„beter soude ontdekken / hoe veel bliezen 'er wel op den anderen waren
„leggende / die 't Hoornvlies uitmaakten / en ik ten minsten wel 16
„of 18 bevond. Onder dit Hoornvlies lag een ander zwart vlies /
„gantsch geen doorschynentheit toelaatende / van booz een opening van
„een ovaal / dat booz 't Kristalpine vocht was geplaatst / en myp vzeemt
„boozquam : welke ovaale opening / in der zelfde lengte genomen / een
„halve duim was ; en in de bzeete genomen / was ze zeer naa 4 duim.

„Mit

„ Uit welke waarneming ik dagt / of de Walvisch ook geen vermo-
 gen had / om dit ovaal te verpuden en te vernaauwen / om somtyds
 wyder of scherper te zien. Verderg trachtte ik het vlies / achter in 't
 oog geleege / weg te neemen / om de gezichtzenulwen te konnen zien /
 die ik niet grooter dan van een *Og* vond: Maar wat mij vzeemt
 voozquam / was / dat omtrent het gemelde vlies / wel op 25 plaat-
 sen / Alderen en Zenuwen waren gehecht / en zich in 't zenuw-
 achtig deel uitspreken / daar de gezichtzenulwo doozging; die in
 eenige 300 wpt waren / als gemeene spelben dñk 3yn / en andere
 kleiner. Dit is 't wat ik van 't *Og* van een Walvisch weet te
 zeggen; inbñ ik een zodanig *Og* / eerst uit een Walvisch geno-
 men / kon bekomen / twyfel ik niet / of wy zouden meerder vergeno-
 ging vinden.

De Mannelpke Roede der Walvisschen / bestaat uit een sterke pees /
 zeg / zeven of agt voeten lang / naar evenmaatigheid der grootte van 't Mannely-
 Leedier. Dit geheime lid legt in een hooft beslooten / gelph een mes-
 kelid van de
 in de scher / waar van men bynaa niets dan een klein gedeelte ziet. Het Walvisch be-
 Woutwelpke Deel / heeft een gedaante gelph vierboortige Dieren. Van schreeven.
 Werzypde is 't van een verheve bozt verzien / met toepels gelph hoep-
 nigg de voort-
 upers; eenige deezer Bozzen 3yn wit / anderen met zwarte en blaau-
 we plekken versiert. Wanneer ze geen songen draagen / noch hebben /
 3yn de Bozzen zeer klein. Als ze zich met elkander vermengen / ste-
 ken ze de hoofden boven water / dat met hunne natuur ook best over-
 eenkomt / nademaal ze niet lang onder water konnen 3yn / of moeten
 adem haalen / vooznameentlijk in dug een verhitting van vermen-
 ging.

Men acht dat ze teffens niet dan een of twee Jongen voort brengen /
 en om haar jongen te vorden / heeft ze maar twee Cepels / waar uit
 de jonge Walvisschen welk ten voedzel zulgen / doch haar tyd van draagen
 is noch onbekent. 't Walvisch Zaad / noch versch 3ynde / is gantsch
 wit / en lymachtig / zulks men 't als heetlak / was of hars tot draaden
 trekken kan. De *Sperma Ceti* is 'er niet uit te bekomen / dewyl het
 eerlang bederft en stinkend word / wat middelen men tot de bewaaring
 daar toe aantvond.

Dewyl het Walvisch vleesch noch der selver deendeten van geen ge-
 huyk 3yn / maar alleen het Spek / zullen we 't eerste te beschypven over
 slapen / en alken het laatste / als het waardigste / waarom ook
 Walvischvangst geoeffent word / alhier verhandelen. Dit Spek 3yt
 tusschen 't vleesch en de huid / en is op den rug / en onder aan de buik
 omtrent 3eg duim dik; alhoewel 'er ook Spek gebonden word ter dikte
 van twaalf duimen / want van een Vin uit een groote Walvisch gesne-
 den / heft men wel een halve quadeel met Spek gevult. 't Spek van een
 onderlip is somtyds meer dan eeneldik / en ook het dikste dat aan de
 Disch.

Of van 't
 Walvisch
 zaad. *Sper-
 ma Ceti* be-
 komen is
 onderzocht.

't Walvisch
 despek be-
 schreeven.

Difch te binden is. D' eene Walvifch bevind men better en fpekachtiger dan d' andere; naa dat ze vet / groot en zwaar zyn / word mede het Spek dikker bevonden.

De dikfte en fterkste zenuwen zyn in den flaert deezer Difch te binden / want hier mede moet hy zich keeren en wenden / gelijk een Schip dooz 't roer werd beftiert. De vinnen verftrekken hem vooz riemen / waar mede deeze Difch / geveemmaatigd naaz zyn groote / zeer snel voort roepen kan. In 't zwemmen laaz ze een lange ftrek in Zee achter zich / gelijk een Schip in 't snel voortzellen een groot zog van Water achterlaaz.

Schuwachtigen aart der Walvifchen aange-merkt,

En wat krachten zy kunnen aanwenden,

Deze groote Seedieren zyn echter van een ftaarmoedigen aart; want 300 dzaa de Walvifchen een Sloep of Meifchen gewaar worden / vluchten ze en fchieten onder 't water; maaz in nood zich bevindende / toonen ze hunne overmaatige krachten / want al wat ze bereiken konnen / slaanze aan ftukken / en indien een Sloep als dan wierd getroffen / geraakte die eerftang aan fpaanderen. Dikmaals loopen ze met een lyn van enige hondert vademen voort / en zulks fnelder dan een zee-land Schip.

In 't Doozjaar hebben de Walvifchen hunnen loop naar 't Westen / hy Oud-Groenland en Jan Mayen Eyland; vervolgens nemen ze dan hunne hoers Goftefch hy Spitsbergen. Wannet deezen niet meer vernomen worden / vertoonen zich de Winvifchen. Deeze Winvifchen zoeken moogelijk vooz hen een gemaatigder houde; want in de Maanden December en Januari vind men ze zelf in de Spaanfche Zee / in Maart vooz de Straat van Gibraltar, en ook fomtyds in de Middellandsche Zee.

Hoe krachtig de Walvifchen zyn / toonen ze in 't slaan met hunnen flaart; wannet 'er een ftozm te verwachten flaaz / als dan slaaz ze 300 geweldig met den zelfen ter zden ult / dat 'er 't Zee water van bzuift. Als deeze Difch dooz een Harporen gewond is / en het zynen Opand ontkomt / geneest deeze wonde zich zelfen weer toe; als genoegzaam gebleeken is / aan de Difchen die eerftids gewond waren; ook befpeurt men aan deeze geheelde wonden / de littekenen die wit zyn.

De vafch gedooide Walvifchen finken eerftang / maaz noch te meer / wannet ze eenige dagen te booren gewond zyn geweest; als dan dypben ze 't hoogft op Zee / andere eerft gedooide / gelijk met het water / en fommitige zinken / die dan niet zonder veel arbeid moeten opgewonden worden / reeds hier vooz getoont.

A: van Leeuwenhoeks gedachten, over 't lang leeven der Walvifchen.

Hoe lang de Walvifchen leeben / kan men niet zeker weten; d' Weer Leeuwenhoek heeft 'er in zyn 24de Brief deeze gedachten van: „ Wy ne gedachten laazende gaaz ober de hoegrootheit der Walvifchen / die „ men in den begiine van de Walvifchvangst pleeg te vangen / en de „ groote Difchbenen / die men toen ten gedenkteken heeft opgehangen; 300 quam my in gedachten / of zodanige groote Walvifchen niet wel

„wel duizend en meer Jaaren mogten oud zijn geweest : om dat het
 „by my vast staat / dat de Visschen van geen Ouderdom sterben / na-
 „demaal hunne beenderen zacht zijnde en blijvende / altoos kunnen uit-
 „zetten / waar door ze grooter worden : Waar de Vieren / die op aarde
 „leeven / de verandering der lucht onderworpen zijn / en waar door hun-
 „ne beenderen sijnf worden ; en hard zijnde / de lichhaamen in geen ver-
 „der grootte kunnen uitzetten.

ZESDE HOOFDTSTUK.

Eilandsche Walvisschen komen nooit om de Zuid ; reden hier-
 van gegeven. 't Walvisch-aas beschreeven , dat veel om-
 trent Spitsbergen , Jan Mayen Eiland , op de Banken , in
 de Bayen en somtyds in diep water gevonden word ; en
 in welk grondgewas het voort teelt. Walvischbaar-
 den wat dienst die deeze Visschen wegens hun aas
 doen. Hoeveel Baarden ieder Visch uitlee-
 vert. De Maag der Walvisschen , Wal-
 russen en Robben onderzocht , en wat
 daar in gevonden is.

't **Z**in dan de Eilandsche Walvisschen daar de Groenlandsche walvisschen
 berg voornamentlijk op uitgerust worden. Deze Visschen ho-
 men nooit zoo verre om de Zuid / waar van onzen Commandeur Zorg-
 drager nu / en in 't verloop reden geven zal. Maar die dus verre zich
 om de Zuid begeeven / zyn gelijk gezegt is : Hoofdchapers / Bin-
 tvischen / enz. Van ieder deezer Visschen (zegt hy) zullen we ho-
 telpk iets melden / vermits ze de Groenlandsche Visscherij ernigzins raa-
 ken. De redenen / waarom deeze Visschen meer dan de Eilandsche Vis-
 schen om de Zuid topken / zyn verscheiden : eerstelyk / is hun Spek zoo
 bet en mals niet / maar veel vaster en taaper als dat der Eilandsche Vis-
 schen / en insgelijks hun bloed niet zoo heet / derhalven kunnen ze we-
 gens hunne kouder natuur / veel beter in een warmer Gewest leeden ;
 ten anderen / dat wel 't voornaamste is / zoo kunnen ze op geheel wat
 anders dan d' Eilandsche Visschen aazen.

Nademaal we hier van der Walvisschen Aas gewag maaken / zal 't walvisch aas
 niet onvoeglyk zyn / met een weinig omstandigheid / een kort verhaal
 daar van te doen. Wat aangaat d' Eilandsche Visschen / als het voos-
 naamse bestek van ons oogmerk ; dezen aazen op een zeer klein soort
 van Aas / waar van eenig langwerpig is / met kleine pootjes ver-
 zien /

begeeven
 zich gemeen-
 lyk nooit
 om de Zuid ;
 Maar wel
 Noontka-
 pers , Vin-
 visschen ,
 Fortvisschen ,
 enz.

Redenen
 hier van ge-
 geven.

beschreeven ;

Hoedsnig
vet van aas.

zien / van kleur en gedaante eengzins de kleine gekookte garnalen ge-
lyk / doch zonder schobben of schaal / welk aas tusschen de vingers ge-
weeben / zacht en bet is / als oly of traan. En ander soot / dat er
wel het overbloedigste gevonden word / en derhalven 't voornaamste
aas is / heeft een ronde gedaante / ter grootte van een graauwe er / of
wel naar een spin gelykende / met d' oude en jonge spinnen in grootte
verscheiende / en is bylin van verwe gelyk de zwarte vlieg / hebbende
twee vinnetjes of kleine vleugeltjes / waar mede het zich in 't water be-
weegt / en 't is gelyk het ander aas / van een traage beweeging / one-
venmaatig gelyk de beweeging der Quallen / zulkas men 't niet de hand /
of met een hoogsat uit Zee kan opscheppen. Dit aas is insgelyks vet /
zacht en zonder schobben of schaalachtige huid / en in de hand gewee-
ven mede als oly of traan. De beweeging hier van is wel gelyk die
der Quallen / maar in stoffe veel vershillende / want de stoffe der Qual-
len spmachtig / en deeze 't eenemaal of achtig is.

't Walvisch
aas veel om-
trent Jan
Mayen Eil-
land en
Spitsbergen
gevonden ;
Als mede
aan den
Zoom van
't Ya.

Deeze en meerderly soorten van klein Aas / worden 'er op sommi-
ge plaatsen in Groenland overbloedig in Zee gebonden / inzonderheit op
de Eyonden vooz Jan Mayen Eiland en Spitsbergen , en wel voorna-
mentlyk in des zelfs Baapen / als mede op eenige plaatsen aan den
zoom van 't Hs / ook in 't selve / en wel meest omtrent de Banken in
't Hs / zulkas dat somtyds aan de grondigheid of drabbigheid van 't wa-
ter kan gezien worden / of men zich op een Bank bevindt ; 't schynt dat
de schuurting van Stroom en Hs over de Banken vallende / de grond
beroert.

Onthoud
zich voor-
namentlyk
op en om-
trent de Ban-
ken en Bai-
jen.

Dusdanig drabbig water bindende / hebben we op verscheide Jaa-
ren en tyden bevonden / het loot uitwerpende / eene diepte van 70. 80.
100. 120. en 140. Bademen min of meer / meest geelachtige asgraau-
we kleigrond / dooz ons van verscheide Jaaren in briesjes bewaart /
waar in we de diepte / lengte en byete aangeteehent hadden ; doch deeze
Eyonden dooz 't verliesen van Scheepen weder verloren / zyn ze dus
weer by haare oude moeder geraakt. Hoe hooger dan de Banken lege
gwen / bind men 'er 't overbloediger aas / dat uit het grondgewas schynt
doozt te komen ; derhalven men in de Baapen / daar veelvuldiger grond-
gewas gebonden word / 't gemelde aas allermest vind. Welk
kerwys het meeste kroog / meer in drooge dan in diepe slooten groeit /
en in dit kroog meer ongedierte doozt hoimt / dan daar 't niet gebonden
word. Echter gebeurt het veel in 't Hs / dat men 'er in blaauw en
kilaar water / daar een grootte diepte is / mede dit aas vind / zulkas men
op eenige hondert bademen geen grond zou binden. Waarschynlyk is
't / dat dit aas aldaar niet word geteelt / maar dat het dooz den stroom
en 't Hs / over de Banken gewoopen / aldaar gedreeven word.
Dit blykt te meer / om dat men 't in 't blaauw of diep water niet
dan somtyds en maar op eenige plaatsen vind / doch op de Banken en
in de Baapen altoos ; schoon dat 'er dooz den Stroom en 't Hs een
groot

Word ook
door Stroom
somyds in
diep water
gevonden.

groot gedeelte over de Banken weg drijft / 300 greest echter het Grond-
gewas geduurig ander aas op / vermits de Baapen en Banken t'eene-
maal van 't zelfde vervult zijn. Dit Grondgewas is veelderp / als
blykt / dooz 't opwinden der Ankers meegesleept / en dat insgelijks in
klaar water / met het oog op den grond kan beschouwt worden. Om
ons oogwit / het onderwys in de Viffcherp aangaande / niet te leut te
stellen / zullen we van deeze gewassen en meer andere diergelphe dingen
niet meer ophaalen / maar trachten ons voorgenome oogmerk te vol-
voeren.

Dat de Walviffch meer aan dit aas / en gevolgelyk meer aan deeze
plaatsen en oorden verbonden is / als de Dinviffch / Dorviffch / Noord-
haper / enz. ontfstaat dooz zyne groote dikte en zwaarte / zulks hy 300
snel in beweging niet / als d' andere Viffchen is / en derhalven onbeguaam
op 't snel bewegende aas te konnen aazen. Ook is deeze Viffch naau-
wer van keel / vermits de kleine haarden op 't einde van de tong t'eene-
nemaal tot in de keel fchynen te loopen / zulks ze den Speksnyder naau-
lyks / dan met groote moeite / uitsnyden kan / en fomtyds een stuk
daar van in de keel moer laten zitten. In deeze gefeltzheit / vermits
ze ook geen tanden heeft / is deeze overgroote Viffch onbeguaam op een
groot en bafteplyg aas te aazen / doch zeer natuurelyk en wel gefcha-
pen tot dit aas : indien ze ook met een fpijs-toelopende bek verzien
was / zou ze in 't minst niet beguaam zyn / dit aas te genieten / en het
overgroot ligchaam bezwaarlyk houwen verzaaden ; maar wel nu
het hooft een derde deel van 't gehele ligchaam uitmaakt / en de
haarden eenigzins fchyn op en neer in den mond ftaan / of wel van 't neus-
been tot op de kaaken hangen / die / van een gemeene viffch van 50
Quardeelen / van 10 tot 12 voeten lang zyn / en dus mede / dewyl de
wyte van den mond evenwiltig met der zelve diepte is.

Als deeze Viffch in een Sap komt / of over de Banken zwemt / daar
dit aas dus veelvuldig gevonden word / dat 'er het water tot aan den
grond toe dabbig van is / en als dan zynen muil opent / 300 verftrekt
ze tot een grote ftiik / daar blyzenden teffens in gebangen worden ; zy
ne muil weer fluitende / heeft de natuur deeze haarden 300 dicht aan
weerziden van den mond / als vifkuitwen aan elkander gevoegt / dat
'er het water alleen tuffchen de zelve kan doozftroomen / doch het ge-
melde aas weerhouden word. 't Is mede wel te bezoeiden / dat deeze
haarden byzonder dicht moeten aan elkander gevoegt zyn / nademaal als
gezegd is / een gemeene Viffch van 50 quardeelen Spek / aan ieder zyde
van den mond omrent 150 Maatbaarden uitlevert / meer dan 6 voe-
ten lang / want Maatbaarden worden in den ftoophandel op 6 voet
gereekent / doch Onder-Maatbaarden telt men 2 vooz een / of men
reekent 2 pond vooz een. Van deeze kleine of Onder-Maatbaarden
achten we / dat ze aan ieder zyde / behalven de groote of Maatbaar-
den / een getal van 140 of 150 ftiiks uitleveren / loopende de ge-
ftek.

Veelerlei
Grondgewas
waar in dit
aas voork-
omt.

De Walvis-
fchen onbe-
quaam op
iets anders
dan op dit
aas te aazen.
en waarom.

Walvisbaar-
den wat
dienft die
deeze Vis-
fchen doen
om hun aas
te nuttigen.

Hoe veel
baarden dee-
ze Viffchen
uitleveren.

Hoedanig zy
in den muil
der Walvis-
fchen

sen gestrekt
staan;

En waar toe
deezee baar-
den hen die-
nen,

strektheit deezet baarden / uit het midden van den mond / daar ze van
10 tot 12 voeten lang zijn / wederzjds dooz naat den mond en ach-
ter naat den keel / zulks ze allenks korter worden / tot op de maat en
ondermaat / en dus vervolgens geheel te niet. Daarenboven zijn alle
de baarden binnensmonds rugachtig en gelphzaam met hait bewossen /
dat alle de openingen die noch tusschen de baarden zoude konnen zijn /
zodanig bezet en doozblecht / dat ze genoegzaam tot een teems verstre-
ken / waar dooz het water wel doozzygen kan / maar 't gemelde aas /
hoe klein 't ook zij / weethouden word. Dit hait / dient ook tot besche-
ming der tong / zulks ze op de scherpe kanten der baarden niet gequest
wordt / want het aas gevangen en gekleint zijnde / slingert de Wisc
waarschynlyk zijne tong in den mond eens om / vermits 'er de tanden
ontbeeten / om op zodanig een aas te haalwen of maalen / en ge-
maalen zijnde dooz te zweigen ; en alsoo dit gemaale sap de traan ee-
nigzins gelijc is / schijnt deezee visch gevoolijc niet dan traan te zijn
ken / dat hem tot zijn eenigste voedsel verstrekt : wat wonder is 't dan dat
ze zoo vet word?

Des Schry-
vers onder-
zoek om 't
ervaaren van
wat stoffe de
Maag der
Walvischen
was voor-
zien,

Insgelyk
van Robben
en Walrus-
sen,

Welkes Zee-
dieren mede
op Visc
aas,

Somtyds hebben we de Wisc op zijne leggende / de selve geopent /
om / indien 't mogelijc waar / zijne maag 't onderzoeken / maar 't ge-
darmte zoo dik als een mans arm / was ons te zeer in den weg /
zulks we dooz de kleine opening tusschen de ribben gemaakt / de maag
niet konden beschouwen / en ribben uit te snijden of een grooter opening
te maaken / liet het belang van de Wisc / en andere ongelegenhe-
den niet toe. Maar verscheidemaal hebben we Robben en Walrus-
sen binnen 't Scheepzboord geopent / en hunne maagen doozocht /
doch nooit iets anders dan 't gemelde sap of sijn daer in gevonden /
naar het beschreeve aas gelijcende / wanneer 't in de hand geworpen
wordt ; waar uit waarschynlyc blijkt / dat deze Zeedieren in Groen-
land van 't zelfde aas leven ; maar aan de Guts- en Driess- Ellan-
den / daar zich ook Robben onthouden / aazen ze op Spiering / Ijs-
ring / Schol of andere kleine Visc / vermits ze dooz hunne tanden
daar toe bequaam zijn / om vastte aas te genieten / en derhalven zal
men 'er mede iets anders in hunne maag vinden.

Z E V E N D E H O O F D T S T U K .

't Gewest van de Noordkaper beschreeven, en waar op deeze Visch aaft. Noordkapers begeeven zich om de Zuid, en de Vinvisschen somtyds wel tot in de Middellandsche Zee; Ook zwerven ze mede wel omtrent Spitsbergen, en om wat reden. Vinvisschen beschreeven; waarom deeze Visch door de Groenlandsvaarders niet gezocht. De Noordkaper in diep water meest te vinden, en omtrent de Noortkaap, als ook omtrent Ysland. Plaatsverwisseling van de Noordkaper, aangewezen, en hoedanig deeze Visch zyn aas weet te vervolgen.

Om onze Hoofdzaak / de Visscherij van d' Eilandsche Visschen waar op de Noordkapers zagen, aangemeekt. wat naader te komen; zullen we / tot gevoeglyker gelegenheit / van d' aangeroerde kleinder Zedieren / hier ter plaats een weinig afzien / en met ons onderzoek in 't beschouwen der Noortkapers en Vinvisschen / overgaan. Wat de Noortkaper aandelangt / deeze Visch dyaagt dien naam niet te vergeess / gelijk ook mede de Eilandsche Visch niet oneigentlijk dien naam voert. Deeze Noortkaper / die zich veeltyds omtrent de Noortkaap en Ysland onthoud / als zyn evengemaatigd Gewest zynde / nademaal 'er op deeze plaatsen overvloedig veel Haring / Spot / Wotting en meer andere diergelyke kleine Visch te vinden is / behalven niet weinig Schelvisch en Kabeljau / zoo is 't waarfchynlyk dat de Noortkaper aan deeze Visch zyn aas bindt; vermits zyne krachtiger snelheid van beweging / hem dies te meer bequaamheid daar toe geeft; waar uit ook te gelooven is / dat zyne keel ruimer moet wezen / en dat zich de baarden zoo diep tot in de keel niet uitstrekken / als wel die van d' Eilandsche Visch reeds beschreeven.

Van een gestrande of gebange Noortkaper omtrent Hieland, verhaalt Meer dan een ton Haring in de Maag van een Noortkaper gevonden. Fredrik Martensz. in zyn Groenlands Journaal van den Jaare 1671. dat 'er meer dan een geheele ton Haring in zyn maag gebonden wierd. Deeze Visch is / gelijk gezegt zy / vaster van Spek / als d' Eilandsche Visschen / derhalven is 't met zyne natuurlyke gesteltheit beter overeenkomende / om zich verder om de Zuid te begeeven. Ingegelyk word de Vinvissch die noch veel vaster van Spek als de Noortkaper is / somtyds veel verder om de Zuid gezien. Dit word mede door den voornomden Fredrik Martensz. als ooggetuige bevestigd / zulks hy in zelve Dagregister verhaalt / in den Jaare 1671. en 1672. Vinvisschen Noortkapers begeeven zich om de Zuid.

Vlisschen
in de Spaan
sche en Mid
delandsche
Zeen ge
zien.

in de Spaansche Zee gezien te hebben / en in 't Jaar daar aanboegende in de Middellandsche Zee / by de Straat van Gibraltar nademaal nu getoont is / dat zoo wel de Doozhaper als de Winbisch op teig anders aazen als d' Ellandsche Visschen / zoo kan men genoegzaam begrippen / gelijk we van den Reiger en Leentich gezegt hebben / dat men plaats en gelegentheit moet acht slaan / zal men niet vrucht zynen arbeid zien gelukken.

's Schryvers
gedachten
dat zich de
Ellandsche
Vissch, noot
omtrent Ys
land of de
Noortkaap
vinden laar
noch de
Noortkapers
voor Groen
land.

Derhalven zyn wy van gedachten / dat zich d' Ellandsche Vissch nooit booz of omtrent Ysland en de Noortkaap vinden laat / noch de Doozhaper zich naar Groenland begeeft; Immers wy hebben 't nooit gezien / noch ooit daar van gehoozt. Deze Visschen seynen om gewigtige redenen hun eigen Gewest niet te verlaten; doch de Winbisch zweeft bynaa alletwegen / begevende zich somtijds in 't Ijs / maar altemeerst omtrent Spitsbergen, en eenige mylen Zeewaarts naby het Voorland, alwaar zich op de Banken veel Schelvis en Kabeljau onthoud / booz ons zelf niet een tinne Haring gebangen; dat 'er ooh Haring genoeg is te vinden / blykt by de graaten omtrent Vogelneften gevonden. Over zulks zyn dan onze gedachten / dat de Winbisch meer op dit aas derwaarts afkomt / als op het Walbisch aas / vernits men ze anders meer in 't Ijs / of onder 't Land en in de Baapen gewaart worden zou. Inggeliks verneemt men deze Vissch mede wel om de Oost; derhalven zyn we van gedachten / dat waar zich de zelve onthoud / mede Haring en andere Vissch te vinden zy / want d' onderwindig leert / dat 'er veel Visschbanken omtrent Spitsbergen gevonden worden / en vernits deze Vissch zich alhier onthoud / worden we in onze gedachten te meer gevestigd. Doch / niet tegenslaande de Winbisch booz zyne baarde mede bequaam is / op 't Walbisch aas te aazen / zoo zou het wel konnen zyn / dat hy by gelegentheit / zich aldaar bevindende / dit insgelijks dee / maar vernits hy in 't Ijs / noch in 't Waigat of onder 't Land geen verblyf zoekt te neemen / zoo geeft de verkiezing van plaats (gelijk de Doozhaper) als mede de vastigheid van zyn Spek genoegzaam te kennen / dat het niet eenemaal van Walbisch aas is opgelegd.

Vlisschen
voeren om
trent Spits
bergen ge
zien, en om
wat reden.

Onthouden
zich mede
om de Oost;

Deze Winbisch is in lengte de Walbisch gelijk / maar niet in dikte / nademaal de laatste wel drieemaal dikker is. Men kent deze Vissch aan zyne Whinen / die hem op den rug naby den staert uitstrecken; ook is de zelve Vissch veel krachtiger in 't water uit te blaazen / als de Walbisch. Zyn gebulke kop is doorgaans geklooft / en booz dit gat is 't / waar booz hy 't water dus geweldig oprwerpt. Deze bult is echtet zoo verheeven niet / dan die van de Walbisch / noch zyn rug zodaanig ingedoo-gen. De boven haak is mede als de Walbisch van Baarden bezien; zyne gestalte is verder lang / rond en smal.

Veel gevaarlijker is 't een Winbisch te vangen dan een Walbisch / vernits hy zich snelder beweegt. Geweldig slaat hy met den Staert en Whinen / zulks dat men hem niet te naa moet komen; maar

ma
diffe
't
doz
dier
hou
vint
doz
ring
aas
300
Wat
ren
is
pro
dies
dull
derh
doz
ver
een
wae
(by
over
gele
zyn
gem
doz
zich
mer
en
wa
over
te n
zaan
Sp
neer
ont
boz
3
gaa
blyf

maar 't beſt kan men hem met leuſſen dooden. Wanneer zich deeze Win-
diſſchen veel vertoonen / werden 'er geen Walviſſchen meer beſpeurt.

't Is dan om deeze reden dat de Windviſſch / wegens zyne vaſtigheit en
doſtheit van 't ſpel / dooz de Groenlandsvaarders niet word gezocht /
derhalven hen weinig daar aan gelegen legt / werwaarts hy zich ont-
houd; en om die reden zullen we van den ſelven geen breedter beſchryp-
ping doen: Maar nodiger is 't vooz hen te weeten / waar men de
ſchoothaper en Ellandsche Wiſch zoeken moet / vermits de een op wa-
ring / en andere Wiſch aas / en d'ander / alwaar 't gemelde Walviſch
aas word gebonden.

Het ſchoothapers eigen en natuurlik Geweſt / is / als wereedg ge-
zeft hebben / omtrent Yſland en de Noortkaap; liet vind hy zyn rechte
Waderland / hy heeft 'er zyne Vrienden / Ouders / Moeder en kinde-
ren / en voornaamentlik een goede gelegenheit tot zyn beſtaan; Ook
is hy een zeer diepgaande Schip / en beducht vooz zynen vyand ten
ploop te zullen worden / wanneer hy gelphzaam als op 't water dypft /
dieſ wil hy liever in ruſin ſop / en ſomtyds onder water zweeven /
duiken / en den ſtaert opſteeken / waar toe de ſchootzee onbequaam is;
derhalven hy wel tot aan Hirland naadert / maar de ſchoogte van de
ſchootzee gewaar wordende / waarschynlik weer te rug wylt.

Deeze te rugtogt / doet hy te liever / vermits hy zich als dan wat te
verre buiten zyn Geweſt en Waderland bevind / waar buiten hy zich als
een Weemdeling niet lang kan ophouden / maar keert eerlang weer der-
waarts; wil men hem dan zien en bezoeken / zal men hem veeltyds /
(hy gelphens geſproken) t'huis vinden: Want behalven dat 'er eenen
overbloed van aas vooz hem te vinden is / zoo vind hy 'er ook beter
gelegenheit zich te bergen; De Yſlandsche en ſchoothaapsche Habens
zyn wyd en diep / zonder dwaalgronden / waar hy zonder eenig beletſel
genoegzaam uit en in komen kan: Daar in tegendeel de habens in de
ſchootzee hem te eng vallen / ſaa zelf de Zee te naauw is / vindende
zich allertwegen aan laagterwal; want indien hy dooz ſtozt en ſtroo-
men naar de Engeliſche / Drieſche / of Zuiſche havens wierd gedreven
en geſleept / of dat hy in 't Texel of 't Olie verviel / of elders geneegen
was en reede te zoeken / dan zou hy genoegzaam verlegen zyn / en
over de gronden niet kunnen komen / vermits hem 't rechte vaartwater
te naan wierd / over al zou hy zynen neus ſtoeten / en derhalven gelph-
zaam een gebange Maan zyn / want hy zou zich zoo gemaklik als een
ſpiering of Carnael niet bergen kunnen. Dus is hy van natuur ge-
neegen de ſchoogte t'ontwyken / en zal ook nooit / dan dooz dwaling
ontrent deeze havens naaderen / vermits zyn eigen Geweſt hem veel
voorzdeliger is.

Ademaal het niet zoo zeer ons oogmerk is / een breed verhaal aan-
gaande de ſchoothaper te doen; hoe men dezelve in zyn Geweſt en ver-
blypplaats moet aandoen; wat vooz gereedſchappen men daar toe be-
31ge;

En worden
door de
Groenlands-
vaarders niet
bezoekt.

Waarde-
Noortkaper
't meel te
vinden zyn.

Hoe zy zich
lieft in 't
diep water
onthouden.

zige; hoe te schieten / en geschooten zynde / hoedanig daar mede om te gaan; ooh hoe men hem gebood hebbende behandelen zal / en wat dooz naart van Spek en Baarden hy uitlevert: Overmits onze eigenlyke Hoofzsaak alleen is / d' Eilandsche Wifch te befezigen / en wat dieg aangaat ons oogwit zy; diechhalven zouden we / gelph met de Windwifch is geschied / mede afbrekende van de Noozthaper scheiden; echter lust het ons / noch iets van dezelve aan te merken / te weeten: of hy van zyne Wrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewustheit van de zelden hebben kan / of heeft.

Byzondere
aanmerkin-
gen van den
Schryver
over de
Noortka-
pers.

Immers is 't met deeze Schepsels / naar onze gedachten / gelegen als met alle anderen / zulks het gemeene spreekwoord ten dien opzichte mede kan toegepast worden / dat is: dat 't bevestigten by / en wat dieg aangaat ons oogwit zy; diechhalven zouden we / gelph met de Windwifch is geschied / mede afbrekende van de Noozthaper scheiden; echter lust het ons / noch iets van dezelve aan te merken / te weeten: of hy van zyne Wrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewustheit van de zelden hebben kan / of heeft.

Als mede
over de El-
landsche
Walvifch.

Immers is 't met deeze Schepsels / naar onze gedachten / gelegen als met alle anderen / zulks het gemeene spreekwoord ten dien opzichte mede kan toegepast worden / dat is: dat 't bevestigten by / en wat dieg aangaat ons oogwit zy; diechhalven zouden we / gelph met de Windwifch is geschied / mede afbrekende van de Noozthaper scheiden; echter lust het ons / noch iets van dezelve aan te merken / te weeten: of hy van zyne Wrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewustheit van de zelden hebben kan / of heeft.

Immers is 't met deeze Schepsels / naar onze gedachten / gelegen als met alle anderen / zulks het gemeene spreekwoord ten dien opzichte mede kan toegepast worden / dat is: dat 't bevestigten by / en wat dieg aangaat ons oogwit zy; diechhalven zouden we / gelph met de Windwifch is geschied / mede afbrekende van de Noozthaper scheiden; echter lust het ons / noch iets van dezelve aan te merken / te weeten: of hy van zyne Wrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewustheit van de zelden hebben kan / of heeft.

De Noort-
kaper word
op veele
plaatsen ge-
vonden, doch
allemeest
ontrent de
Noortkaap,

Immers is 't met deeze Schepsels / naar onze gedachten / gelegen als met alle anderen / zulks het gemeene spreekwoord ten dien opzichte mede kan toegepast worden / dat is: dat 't bevestigten by / en wat dieg aangaat ons oogwit zy; diechhalven zouden we / gelph met de Windwifch is geschied / mede afbrekende van de Noozthaper scheiden; echter lust het ons / noch iets van dezelve aan te merken / te weeten: of hy van zyne Wrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewustheit van de zelden hebben kan / of heeft.

in
zeg
doo
wa
de
als
rui
gel
by
zhu
den
zull
hy
blij
hy
te
hier
zijn
Hit
Ys
en
zull
wa
Wif
de
sch
noe
en
De
een
G
en
de
vo
ge
ter
De
ma
G
ben
ple
ful
D

in dit geval / dit mede van de Dooztkaper konnen aanmerken ; maar zeggen we / deeze Wiſch zal men / wanneer deeze tuffchen ruimte doozſteevend word / ten allen tyden en op verſcheide plaatſen vinden ; waar van de reden is : dat deeze Zee altoos eenen overvloed van Haring / Makreel / Schelviſch en Habbellau verſchaft / en allerwegen als daar mede bezaalt is. Ook zullen 'er ongetwyffelt in deeze groote ruimte / gronden en Banken zyn / waar op deeze Wiſch en andere diergelyke ſoorten in 't Gzondgewas komt aazen / en dierhalven zich op een byzondere wyze aldaar onthouden / welke plaatſen / de Dooztkaper / als zyn eigen Geweſt en Vaderland zynde / genoegzaam zal weten te vinden ; echter zal hem de eene plaats veel beter dan d'ander gevallen / en zulks naar de ſoort van Wiſch / als 'er zich meest onthoud / en dus wil hy by afwiſſeling ſomtyds wel van plaats veranderen / als vervolgens blyken zal ; dooz welker verplaatsing zou men dan konnen zeggen / dat hy / 't zy hier of elders en allerwegen in deeze gantſche ruimte / altoos te vinden is. Doch wy achten / om de gemelde redenen / zyne zeekerkste plaats in deeze groote ruimte te wezen / daar de meeste Gronden zyn / te weten ; onder de Wal en langs de Kuſten van Noorwegen , Hitland , Fero en Ysland ; en vermits de Kuſten van Noorwegen en Ysland , zich wyder dan d'andere gemelde uitſtrekken / zoo veel te meer en grooter moeten ook de Gronden en Bapen zyn / en zoo veel te meer zullen 'er ook Gzondgewaſſen gebonden worden ; in welker Gzondgewaſſen dan den groei van 't aas zyn moet / en dus naar 't aas de Wiſch en vervolgens de dooztteeling der Wiſch daar uit volgt / waar naa de Dooztkaper zyne begeerte ſtrekt. Nademaal nu Ysland allerwegen van ſchoone groote Bapen is verzien / en ook de grondigſte van al de dooznoemde plaatſen / zoo zyn deeze Gronden dooz hem wel de geballigſte / en by gevolge de zeekerkste plaatſen om hem te vinden.

Schoon 't nu gebiet dat Ysland dooz sterke Dooz en langduurige Doozdelijke Winden / met het Groenlands Ijs wierd bezet / en dus in een koude Zomer lang bezet bleef / dooz welke bezetting de Bapen en Gronden de warmte der Zon dervende / den groei van 't Gzondgewas en aas wierd belet / zulks de Wiſch zyn aas miſſende / van daar naar de gemelde Banken in de ruimte Zee week / en aldus de Dooztkaper dooz zich een andere en beter plaats verkiezen moest / of dooz het Ijs genoodzaakt wierd elders den wyk te neemen ; zoo is zoodanig een beter plaats dooz hem veel nader te vinden / dan dooz ons naa te ſpeuren : Want ſchoon wy by giffing / en dooz erbaarentheit al veel te werten konnen / echter is hy 'er noch veel kundiger van / al zoo hy in zyn Element / Geweſt en eigen Vaderland is / en dooz een dagelyke erbaarent / alle de bequaamſte plaatſen weet / en de zelve spoedig bereiken kan ; want de eene plaats hem niet geballende / kan hy dooz zyn snelle dooztgang zeer ſchielijk verhuysen en tot een andere overgaan / wordende niet gelijh wy te ſcheep zynde / dooz ſtilte of tegenwind belet / behalven dat hy ook een natuur-

Ysland en der zelve omleggende gronden , de zeekerkste plaats om den Noor-kaper te vinden ;

tuurlijke hoedanigheid heeft / om bequaamlijk onder water allerwegen de Zonden te beschouwen en naa te speuren ; als hy 't dan / om alle deeze redenen / en dooꝝ zijne dagelijkse ervarentheit / op eenige zijner gewoone plaatsen niet wel bevind / zoo weet hy veel beter werwaarts het roer te wenden / dan wy : dies zien we dat 'er vooz hem beter gelegentheit dan vooz ons is / om van een verloore reis t' huis te komen.

Alhoewel nu een verkreege kennis en een kundige erbaarentheit veel nut aanbriengen kan / echter kunnen de zelve by ongeluklike gelegentheden wel eens zonder vrucht wezen ; des niet tegenstaande leert ons de reden en onderwinding / schoon we de Noortkaper by gelegentheit mede wel in ruhne Zee vinden / dat men hem / om d' aangeoonde reden van Zonden en Nag / veel meer en gemakliker onder 't Land vinden zal / zijnde dan / volgens deeze reden / Ysland de zeekerste plaats ; en ingevalle men de Noorðzijde met Ijs bezet mogte vinden / leert ons de reden dat de Zuidzijde daar van bevozt zal wezen ; doch hem aldaar mede niet vindende / zoo volgt uit d' aangeoonde reden / dat hy aan Fero of Hitland zeekerder dan op Zee / en noch zeekerder omtrent de Noortkaap zal te vinden zijn. Nu is 't kennelijk / dat we op de Wiffcherp uit zijnde / de gemelde plaatsen zoo schielijk niet kunnen bezoeken / als wel de Noortkaper die bereiken kan ; echter kunnen we / wind en weer dienende / daar tydlig komen.

Inagelykt
Fero en Hit-
land, en
voortaan
nientlyk de
Noortkaap.

Des Noort-
kapers
plaatsver-
wisseling
door een ge-
lykenis ver-
geleeken,
en aldus na-
gespeurt.

Deze plaats verwisseling kan best dooꝝ een gelphenis vergeleken worden. D' Erbaarentheit leert / dat zich de Haring in 't Doozjaar / in 't gemelde Noortkapers Gewest / en gantsch benoorden Hitland onthoud ; in den Zomer word ze dooꝝ onze Duitzen onder Schotland , in den Zomer onder Engeland gezocht / en op den Herfst komt ze dooꝝ Cerel en 't Dlie / en laat zich op de Zuider Zee vinden. Dus kan nu gevolgelyk nagespeurt worden / wat tyd men de Haring op d' eene / wanneer op de andere plaats moet zoeken / en insgelijks moet men de tyd en plaats in 't nasporen van den Noortkaper onderscheiden.

Maar eerwe noch tot de berichtgeving van zijn tyd overgaan / mogt / belangende zijne plaats / volgens voorgaande aanwyzing / dat ze hoe grondiger die zy / des te zeekerder is / gevraagd worden : om wat reden zeekerder ? De Noortzee is grondig / vervolgens aasgryk / en Wiffcherp genoeg / gelijik gemeenelyk nevens d' onderwinding 't gemeene Spreekwoord zulks bevestigt / te weten :

Op 't grondig Doggerszant,
De Dogger smakt zyn want.

Zimmers de Potfchop en Compn / die mede op de Haring schijnen te aas / volgt de zelve van Hitland , naar Schotland , vervolgens vooz Engeland , en op den Herfst dooꝝ Cerel tot op de Zuiderzee / en zelf op 't W ; waarom volgt dan de Noortkaper dit zijn begeertig aas mede niet ?

Reeds hebbenwe voozaf omstandige reden hier van gegeven / en wy
zyn

zyn ook van gevoelen / dat ſchoon hy aas genoeg in zyn Vaderland vind / als vervolgens blyken zal / echter eenigen dooz dit aas zouden verleid worden / tot in de Noortzee / ſommigen dooz Cerel in de Zuiderzee komen / en vervolgens ſomtyds nevens den Conyn dooz Winſterdam zich laaten zien / indien d' uitgeſtrektheid van zyn ligchaam niet grooter dan de Conyn waar; maar nademaal hy 20 / 30 en ook wel 40 Quartdeelen Spek / behalven zynen anderen romp met zich ſleept / dieſe kan hy zich in deeze ondieptens niet behelpen; want wanneer hy zou willen duiken en den ſtaart opſteeken / om zich vooz zynen Pyand te verbergen / of vaardig zyn aas met zwemmen zou trachten te vervolgen / kan dit op de Zuiderzee niet geſchieden / zelf zou hy in de Noortzee zyn Neus aan den grond ſtooten / en zich bezwaarlijk heeren en wenden komen; indien hy dan bezuiden Hicland / zyn aas vervolgende / tot aan de gronden van de Noortzee nadert / en de zelve nevens de berandering van Gewest gewaar word / zou vind hy / behalven dat 'er overvloediger aas in zyn Vaderland te vinden zy / dubbele reden om zich te wenden en weer naar huis te heeren.

Doch eerwe 't verhaal van den Noortkaper afbreken / zou rest ons noch een overweging aangaande d' onderscheidig van zyn tyd / en onthouding in deeze zyne tuime en groote verblyfsplaats. Om nu over dit onderwerp niet al te oerdspraakig te zyn / zullen we de vergelyking in dit geval met den tyd der Kraanen / Zwaluwen / en meer andere ſoorten van Vogelen of Dieren / en Viſſchen ter zyde zetten / en alleen ons beoogde met de reeds gegeeve gelijkenis van den Haring genoegzaam verklaaren komen. Reeds hebben we van den Haring gemeld en aangevezen / hoe die in zyn gewest van tyd tot tyd verplaatst; indien we dan in de Haring Viſſchery geen acht op deeze tydelijke verplaatsing gaben / en de zelve te St. Jan op de Zuiderzee zochten / en te St. Nikolaas onder Schotland wilde Viſſen / was 't onvernuydelijk om van een verlore reis t' huis te komen. Diergelijke onderschelding van tyd nu / zien we ty ondervinding / dat de Noortkaper in zyn Gewest inſgeſigk weet waar te neemen; want wilde men hem op St. Jan in Zee zoeken en te St. Nikolaas in de Wapen en onder de Kuſten naſpeuren / zou men zeekterlyk verloren arbeid doen. De reden hier van zal dooz een waarschynlyk onderzoek getoont worden.

Zy en omtrent de Noortkaap onthoudt zich een ſoort van Viſch / Kool genoemd / een weinig byzonder en kleinder als Kabbeljan / doch anders de zelve zeer gelik; deeze is 'er nevens den Haring / Schelviſch / en Kabbeljan zeer overvloedig. Alle deeze en meer diergelijke ſoorten van Viſch / ſchynen in den Wozzomer uit Zee onder 't Land en in de Wapen te komen / om haar huilt op de dzoogtens en gronden te ſchieten / die alſdan waarschynlyk dooz de warmte der Zomerzon word uitgeboeit. Deeze uitboeying geſchied zynde / beginnen omtrent St. Jan de Wapen van Jonge Viſch te kleden / gelijk we zelf omtrent de Noortkaap.

Ondiepe Zeen en Wateren voor den Noortkaper onbegaanbaar. en om wat reden.

Zyne tydelijke plaatsverwiffeling aangewezen;

Die naar de verplaatsing van zyn aas moet waargenomen worden.

Viſch, en Noortkapers aasteelt, wanneer tydig omtrent de Noortkaap.

kaap by Loppe en Curoy verscheidemaalen met opmerking hebben gezien / en 't water op sommige plaatsen byna als levendig beschouwt. Dan deeze jonge Wifch hebbenwe veel troepen by maklander boven water zien schoolen / niet alleen by honderden / maar duizenden teffens in een school / en met de Sloep daar dooz geroeit / ook met lenzen daar in gefchooten / en dus eenige gebangen / zulks 'er somtijds twee te gelijk aan de lens hangen bleven.

De Nooitka
per hoedanig
zyn aas te
rervolgen
weet.

Deeze tyd nu fchynit den Doozthaper niet onbekent te wezen / want hy de zelve zeer gebooglyk alhier / en ook buiten twiiffel by Ysland, weet waar te neemen. Hy is wel af te neemen / nademaal we / deeze Wifch / noch jong zijnde / met de lens 300 gemaklyk kan vangen / dat ook de Doozthaper / die zijn mond als een groote ruime fuik opendoet / en met een sneller vaart als wy met den Sloep roejen kunnen / dooz deeze schoolen zweemmende / waarfchynlyk een groote meenigte te gelijk vangen kan / te meer : om dat hy de gemelde schoolen / onder water dooz / weet te vervolgen / daar wy met de floepen niet dan boven water kunnen viffchen / vermits ook deeze Wifch 300 dzaa zy ons gewaar word / zich aanfonds onder water begeeft ; en mogelyk zijn 'er noch veel schoolen / onder water blyvende / dooz ons verhoogen / die de Doozthaper gemaklyk weet te onderscheppen / zulks dat zijne Wifcherp waarfchynelyk gelukkiger / dan de onze / met de gemelde lens is.

Men zou / aangaande de Wifcherp van de Doozthapers / noch veel en verscheide aanmerkingen kunnen vooztellen / maar om van ons egentlyk oogmerk / de Eilandsche Wifcherp / of anders gezegt Walvisvangst niet langer verfteeken te blyven / zullen wy 't hier by geruften laaten / en ons oogwit van de vooznoemde Wifcherp / van daar we afgebooken zijn / nu wederom achtervolgen.

ACHTSTE HOOFDTSTUK.

Onderzoek , of de Biskayers d' eerste aanleiders tot de Walvischvangst zyn geweest, eneertyds in Holland overquamen, om voor Harpoeniers te dienen. De Harpoeniers eertyds in grooten aanzien geweest. Of 'er op de Biskaische Kusten, voormaals Walviffchen of Vinviffchen gevangen wierden, onderzocht. Hoedanig eertyds gevange Viffchen aan een Sleeptouw gehecht wierden , en men naar 't ryzen deezes Viffchen wachte. Wat den Schryver in 't vangen van een groote Walvisch wedervoer.

Reds waren we tot de gewoone plaats der Eilandsche Walvisfchen genadert / die wy van de plaats der Doozthapers en Winvis-

bissen hebben afgezonderd / en ook eenige rebenen gegeven / waarom deze afzondering is geschied. Dit alles / en meer andere zaaken de Eilandsche Viscb aangaande / welke te beschryven voornaamentlijk / ons oogmerk zijn zal / zullen we nu vervolgens wat byzonderlijker en onderscheidentlijker verhandelen.

Maar eer we noch met deze verhandeling voortgaan / zullen we eens onderzoeken / of van ouds af / eer de Groenlandsche Visscherij noch voór onze Nederlanders bekend was / de Basques of Biscayers en Portugeezen de Walvissen voór de Biscaysche en Portugeesche Kusten pleegen te vangen / en / of ze noch onlangs geleden / misschien ook noch eenige Sloepen langs de Kust ten dien einde gereed hielden ; en of de Hollanders vervolgens / deze Visscherij van hen zouden geleerd hebben / en Harpoeniers en Speksnyders in 't Voorjaar van daar ontboden / en in 't bestier van hunne Visscherij zoude hebben gebuikt / die in den Herfst weder naar hun land vertrokken ; of dit waar is / zullen we nu eens nader insien. Wat ons aangaat / schoon wy al een reeks van jaren de Groenlandsche Visscherij hebben bygewoont / en verscheidemaal als Commandeur daar in gebiedt / 300 is echter dit voór onzen tyd geschied ; want / in onzen tyd en lange voór den zelven / zijn de Nederlanders in deze Visscherij al zodanig erbaaren geweest / dat de Basques al voór lange / ten dien einde niet meer in Holland overquamen ; echter is dit voórgegeven wel eenigzins waar / alhoewel wy 't niet by eigen ondervinding weten / maar we hebben 't zelf van goeder hand / en van oude en erbaare Commandeurs en Harpoeniers gehoozt / en dezen wederom van noch ouder / en dus als van mond tot mond by overleefering verstaan. Indien het ons dan te recht is overgelevert / 300 zouden in deze eerste beginselen van de Groenlandsche Visscherij / onze Commandeurs in hoedanigheid als Schippers gebiedt hebben / vermits hen alleen 't bestier van 't Schip was aanbevolen / wordende de gemelde Harpoeniers het bevel en 't bestier over de Visscherij aanvertrouwt ; want in deze eerste beginselen / wierden de Walvissen voór veel gewaarsijkt en verschijktijkt Monsters aangezien / als nu ; derhalven waren deze Harpoeniers als Waaghalzen geacht / en deswegen ook voór ontzaglijke mannen aangezien ; zulks dat / indien 'er omtrent het Schip / of binnen het bereik van 't gezicht / zich een of eenige Vissen opdedden / 300 pleegde men voór af met hun raad / of men op de zelve zou los gaan en in de Sloepen vallen / en indien zy dit uit het bedryf der Vissen / wind en weer dienende / goed keurden / vielen in de Sloepen en anders niet. Een of meer gevangen hebbende / bzagt men ze op 't Sleeprouw of ter zijden in 't Schip / en moest de Viscb als dan eenige quartieren / of 300 lange als de zelve naar hun oordeel genoeg gezeen was / aldus blijven leggen / tot ze wel gereezen zijnde / opder gaven om de zelve te stenssen en vervolgens af te maaken.

Des Schippers ondersoek of de Biscayers de eerste aanleiders tot de Walvisschvangst zyn geweest.

En jaarlyks ten dien einde overquamen, en voor Harpoeniers dienden.

Eentyds het bestier der Visschery den Harpoeniers aanbevolen.

Hoedanig toen mer de gevangen Vissen gehandeld wierden.

Dus is uit dit verhaalde genoeg te zien / dat de Harpoeniers eertijds in grooter aanzien waren als nu / niet tegenstaande zy heden noch een taamelijk gezag hebben / maar echter onze Commandeers moeten onderworpen zijn. Want de Commandeers / die nu eertijds zelf den dienst van Harpoeniers waarneemen / en in de reeds lang oeffende Vischery meede wel ervaaren zijn / bekleeden beide deeze bedieningen als 't Opperhoofd van 't Schip en van de Vischery.

Hi zouden we wel van 't zoo even aangerorde slessen / vallen en afmaaken / nevens meer diegelyke dingen een breeder verhaal doen / maar al zoo wy oordeelen / dat dit den Lezer hier te verdierig vallen zou / en ons beoogde meer daar dooz verduistert dan verklaart zou worden / en dewijl onze Commandeers en Harpoeniers / ten wiens onderwys dit Traktaat voornamentlijk geschreeven is / deeze spreekwoorden genoegzaam verstaan : dies hebben we derhalven geuoeglijker geoordeelt / daar van in een naareden gewag te maaken.

Of eertijds
Walvischen
door de Biskayers
gevangen zyn
onderzocht.

Of 'er nu eertijds op de Biscalsche en Portugaalsche kustten Walvischen gevangen zijn / blijkt genoegzaam uit onze voozafgaande redeneering / en mede uit het aangerorde Dagregister van Fredrik Martensz., dat men onder deeze Walvischen de Dindvischen moet verstaan / en dat te meer gelooflijk is / vernits deeze Fredrik Martensz., de zelve / als gezegt zy / in de Middelandische Zee vooz Gibraltar heeft gezien / en noch te meer gelooflijk / om dat de gemelde Basques in de beginzelen deezer Vischery / als daar in erbaaren zynde / ons tot onderwys hebben gebient.

Maar vernits we zoo even van een Sleeprouw gesproken hebben / en van de Visch eenige quartieren te laaten leggen / ten einde dat die reizen zou / welk gebruik nu hedendaags niet is bekende / en allenks verandert is / zoo zullen we 'er hier mede een verklaaring van geeven ; namentlijk : men plagt in d' eerste beginzelen der Vischery / vooz de Compagnie / die in den Jaare 1614. opgerecht wierd / aan Spitsbergen en Jan Mayen Eiland, (waar van vervolgens breeder zal gesproken worden) vooz byzondere reeders / die aan land niet mogten laaten Vischen / onder 't Westys in Zee te Vischen. Dit is daar men nu zoo bymoedig inzelt / wierd toen als een gebaarlijke klip of laagterwal geschoutwt / want zoo byaa men het ontdekte / wierd 'er aanstonds ree / ree geroepen / en men wende zoo veel men kon het weder daar van af.

Het Sleeprouw eertijds
ten gebruik
der Walvisch-
vangst ge-
dient, en wat
het zy, aan-
gewezen.

In deeze Zee-Vischery gebruikte men een hecht en sterk Sleeprouw / waar aan men de gebange Visch / de staart afgesneden zijnde / dooz een gat in 't plug-end vast maakte / dus achteraan vierde / en al zellende of zwellende meesleepte / en zulks zoo lang / tot men bequaam weer om te slessen had / of dat de Visch / als gezegt is / genoeg geteeren was ; want indien 't op Zee slechts een mooie hoelie waalt / begint de Zee zich met zoo grove en zwaare beyningen te verheffen / dat de Visch op zyde leggende / de jyns en takels vast staande / om de zelve te henteren / en 't Spek en Baarden over te winden / deeze jyns dooz de beweeging van

van 't Schip en de Viscb niet sterk genoeg zijn / of zeer ligtelph het een of ander zoude breeken ; dierhalven wacht men in zoodanig een geval naar moop en bequaam weer en een slechte of effen Zee. Ook liet men ten dien einde de Viscb ryzen / op dat anders de Speksnipders op de zelve staande / de Zee te veel om de beenen spoelde. Schoon nu in de tegenwoordige Visschery mede wel eenige Visschen in Zee gebangen worden / is 't echter meer toevalliger wyze / en ook zelden 300 verre in Zee / maar veel dichtcr onder 't Hg / of om de Gost / daar men ook veeltyds slecht water heeft ; dierhalven is 't afspoelen der Speksnipders nu zoo gevaarlyk niet / en 't ryzen der Visschen / om gemelde reden / niet noodzaaklyk ; want in 't Hg / daar onze Visschery nu voornaamentlyk word verricht / is 't eene niet te vreezen / en 't ander onnoodig / vermits het omzwervende Hg / aldaar een geduurig slecht water maakt / zulks men ook met een harde wind / zelf van een noch versche en ongeteeze Viscb in geen gebaar is / om door de Zee van de zelve afgespoelt te worden. Echter gebeurt het somtyds / dat als men verscheide Visschen gebangen hebbende op zyde heeft / de laatste / eersten aan 't Speksnipden komt / by wat zijn gerezen / eer al de boorigen zijn afgesienst ; gelijk ons in 't Jaar 1705. zelf is gebeurt / wanneer we toen in ene Dal zes Visschen op zyde haalden ; en eerwe met Visschen en opruimen gered waren om te stenssen / verliet 'er met de eerste 300 veel tyd / dat de laasten reeds hoog gerezen waren. Ook gebeurt het wel by goed geluk en gelukkige Visschers / dat 'er somtyds 10, 15 ja 20 Visschen achter een gebangen en gedood worden / eersten begint te stenssen / want in zoodanig een geval kan men het ryzen der Visschen niet voorkomen. Dit ryzen der Visschen is dan in de Hgvischery toevallig en niet noodzaaklyk / men behoeft 'er / om reeds gemelde reden / als van ouds in de Zeevischery geschiede / niet naar te wachten / want in tegendeel is 't booz kleine Scheepjes meer nadeelig dan voordeelig ; gelijk we by deeze gelegentheit / een merkwaardig geval / ons zelf gebeurt / als in een tusschen reden verhaalen zullen.

In den Jaare 1690. was 't / dat we booz d' eerstemaal als Commandeur voerden / een oude opgetimmerde Buis / genaamt de Vries, door Dirk Dirksz. Prutkoper van Hys uitgereed / voerende 2 kleine Sloepen ieder met byf man / en een jol met drie man / blyvende een man 't Scheep / zulks we te samen 14 eeters uitmaakten ; met dit Daartuig op 74 graden en eenige minuten in 't Westys gekomen / zagen we al by wat Viscb / en schooten een groote Viscb / naar gissing van omtrent 70 of 80 quardeelen spek ; midlerwyl quam 'er onze tweede Sloep by / en schoot mede 3yn Harpoen in de zelve / geelvende hem teffens 2 of 3 lengs streken die wel troffen / zulks by sterk bloed begon te blaazen / en zich boozts gemaklyk aanselde / zwellende zeer zacht windwaarts op / somtyds onder een Hgshotz door / alwaar by / 't zy door aanechtigheit of 't wederhouden der lynen / een tyd lang tegen de zelve aan bleef

Hoe men naar 't ryzen der Visschen wacht ;

En goet weer en effen Zee waar aam.

Dat nu niet noodig bevonden word, en waarom.

's Schryvers voorval in 't ryzen der gevange Visschen bygebragt.

Word voor het tegenwoordige door hem afgekeurt en meer naadun voordelg geacht.

Zyn verhaal wat hem op zyn eerste togt als Commandeur is ontmoet,

En in 't vervolgen van een groote Walvisch is wedervaren ;

leggen / en bloed blaazende / verscheide schotfen met zijn bloed versde / dat met de wind overwoel. Wy waren zelf in 't jol / en we konden hem telkens aan d' andere zyde der schots / om zyn traage en magtelooze beweging en voortgang gemaklyk betoefjen / en dooz zyn tam gedrag naar wensch op en om de zelve leggen / om te stenssen / tot hy eindelyk niet langer scheen voort te kunnen ; dies scheidden we met leuven uit / en dachten dat hy eerlang sterven zou / doch echter zachtjes voortglijdende tegen een hooge schots / begon hy zich eenigemaalen rondom te kanten en te rollen / slaande telkens met zyn Staart en Winnen / dat ons zyne doodstuipen toefcheenen / gelyk het uit de menigvuldige en naar wensch getroffen wonden / ooh waarschynlyk zijn geweest ; maar hy dompelde zich / als naar gewoonte / voort dezer schots onder. Wy merkten toen aan de Meeuwen / die om zijn vet en bloed uit de wonden stroomende / hem by meenigten om 't lyf vloogen / dat ze spoorloos in 't vliegen / blyken lieten / dat ze hem misten ; ondertusschen quamen wy toen mede aan d' andere zyde van deeze groote schots / maar zagen hem niet / en naar allerwegen omziende / kon men hem noch vinden noch hooten blaazen / noch eenig spoor aan 't gedrag der Meeuwen naaspueren / denkende dat hy by deeze diepe Wschots gezonken was / gelyk zulks uit zyne magteloozheit en de menigte der ontfangene wonden waarschynlyk bleek / want ten dien einde wy het leissen reeds gestaakt hadden / dachtende dat hy zinken moogt / vermits hy wegens zyn magtelooz en gemaklyk gedrag / in zyn spijste levens deelen omtrent het harte genoegzaam scheen getroffen. Wy maakten in 't eerst nog weinig zwaarigheid / nademaal we hem aan twee lpen vast hadden / dies roeden we derhalven (naa alvorens allerwegen naar de Wsch gezocht te hebben) naar de Sloepen / die bezich waren hunne lpen in te haalen / en naa ons wederwaaren met de Wsch verhaalt te hebben / midlerwyl hunne lpen zeer gemaklyk inbolgden / waar op ons den moed begon t' onvallen. De lpen ingehaalt / bebood men d' eene Harpoen gebroken / en d' andere lpen eenige vademen van de Wsch / waarschynlyk dooz 't gemelde omwentelen en rollen veroozaakt / om den staart en binnen gespannen zynde / en dooz 't slaan van een gerukt / insgelijks aanstukken. Wy beslooten toen met elkander / ieder een besondere weg nemende / naar deeze Wsch te zoeken / en in dit zoeken / raakten we aan een andere Wsch weder vast / dat ons beter gelukte / vermits we hem haastig afmaakten / en bevonden mede een groote Wsch van omtrent 70 quardeelen te zijn / wiens Baarden t' Amsterdam in de Waag meer dan 2100 ponden woogen.

Dit hebbenwe alhier omstandig verhaalt / zulks men daar uit zien kan / hoe men met een kleine en onkostbaare uitreiding mede een goede vangst kan aantreffen / want / indien we alhier aan een vast Wsch hadden konnen komen / dat ons naa veel aangewende moeiten echter niet gelukken wilde / waar onze hoop van een goede Wsch niet bysch-

Dat vruchtelooz afloopt.

Doch weder een andere Visc op doer, die gevangen word,

buchteloos geweest / vermits we rondom ons veel en groote Dissen
 zagen / en tam genoeg / nademaal we hier alleen waren / en geen Sche-
 pen meer omtrent ons zagen / waar door anders gemeenlijk de Dissch
 zeer schuw en wild word; maar 't los en gebroken *W* / lag ons zo-
 danig in den weg / dat we 'er somtijds niet door roepen konden / om een
 vaste Dissch 't achtervolgen; derhalven ontzagen we ons om te schieten/
 vreezende de lynen te verliezen / die wy van ons kleine hoopje niet mis-
 sen konden; doch als dit *W* zich een weinig opende / en wy daar door
 roepen konden / stelden we alles in 't werk / om onze Disschery te be-
 vorderen. Wy geraakten dan met derze gevangene Dissch uit het *W* / en
 sloegen ondertusschen aan den zoom van 't zelve eenige klobben dood /
 maakende alzoo naar onze uitbreiding een goede reis.

En buiten 't
 't *Y* ge-
 loept.

N E G E N D E H O O F D T S T U K .

't Ryzen der gevangene Walvissen onnoodzaaklyk geacht. Moei-
 jelykheden in 't kenteren van een gereeze Visch aangewe-
 zen; des Schryvers voorval over zodanig een Visch, en hoe hy
 zich daar in gedraagt. 't Walvisch Gewest van een zeer rui-
 me uitgestrektheid, en bepaaing van 't zelve.

O nu van ons oogmerk niet verder af te wipen / zullen we de
 afgebroke draad onzer redeneering wederom opvatten / te weten: d' Onnood-
 zaaklykheit
 van 't ryzen
 der Vissen
 door den
 Schryver
 aangewe-
 zen.
 waarom het ryzen der Disschen in de *W* visschery niet noodzaaklyk is /
 maar voor kleine Scheepjes meer nadeelig dan voordelig moet zijn /
 dat nu vervolgens getoont worden zal. Deze onze gemelde groote
 Dissch nu op *z* hebende / begonnen we op te ruimen om aan 't werk
 te raaken / maar zodanig een groot sleggat in ons klein Scheepje niet
 konnende maaken / bjaagten we eenige baten op de Schots / en ruim-
 den vervolgens op / om van overboord in de baten te stypden / dat met zoo
 weinig volk aan zodanig een groote Dissch zeer langwylig en moeylyk viel;
 daar en boven moesten we door maaling in dit losse *W* / somtijds eens
 ruimen / en van schots veranderen / onze baten van d' eene op d' andere
 rollen / vermits ons derze schots door perssing van andere schotsen afge-
 dzongen werd / en wy ondertusschen ons werk moesten staaken; inid-
 letwyf rees nu onze Dissch by naa zoo hoog als de Buig / zulks dat we
 zonder afschikmen van boord op de zelve stappen konden. Als wy 'er
 van de eerste kentering afgesneden hadden / en men hem weder meende Hoe be-
 zwaarlyk een
 gereeze
 Visch te ken-
 teren is,
 te kenteren / mislukten 't ons / zulks wy om de zwaarte van 't leng-
 stuk 't ontgaan / onze groote lyn aan een leng vast maakte / en wonden
 met kracht onze Buig zoo verre op *z* / dat wy 'er naaulphig op kon-
 den staan / en onze spekgoot en bank naar *l* toe sulden; ons loefwant
 stond

En wat voor-
val den
Schryver
daar over
heeft gehad.

stond als een snaar gespannen en rekte teffens 300 verre / dat de groote Mast gelykzaam als een hoepel hoog / en de boegspriet begon dooz 't achterover haalen van de Polhemast / dooz de roepreep en 't aanzetten der Spektakels te kraaijen / echter wierd de Wifch zeer weinig tot kenteren bewoogen. Nu was goede raad duur / om 't overige Spek en de Baarden van deeze Wifch magtig te worden. Onze kleine magt / zagen we / was krachteloos / en behalven dat kon ons zwakke tulg geen geweld doen; echter bleef de Wifch opnaa als ongeroert. Toen stonden we te hopen / te denken en te overleggen wat best te doen; verscheid van ons Volk hadden ieder wat byzonders te zeggen / doch 't quam niet onze gedachten gantsch niet overeen / ieder zeide wel het zyne / maar 't kon geen algemeene toetsing vinden. Dus wierd 'er dan eentgen tyd zonder iets te verrigten gespillt. De onderbinding hadde wel geleert / dat een versche en ongereze Wifch gemaklyk te kenteren was / dog waar deeze / in weerwil van ons / al te hoog geteeren. Eindelyk quam ons iets te binnen / vermits we ons wel eer in eenige Philosophische overdenkingen eenigzins geoeffent hadden / dat ons in dit geval nu wel te pas quam. Dus lieten we dan onze gedachten gaan : een versche Wifch laat zich gemaklyk kenteren / derhalven is het hoog ryzzen van deeze / alleen het belet; verder denkende dat zijne inwendige groote hitte hier van de oorzaak waar / die alle zyne inwendige vochten onthond / uitzelde / en tot lucht of wind maakte / welke uitzeyding het ligchaam van de Wifch zodanig doet zwellen. Immers dachten we / is 't het Spek niet / dat zich zoo bezwaarlyk laat omwinden / vermits het aan een versche Wifch niet min zwaar dan aan een gerezen zyn kan / en of schoon het Spek in zich zelven wel zwaar is / echter heeft het in 't water die natuurlijke hoedanigheid om van zelf boven te komen en te dypben / en zulks ook volgens 't gemeene spreekwoord / 't bet dypst boven. Dus dachtenwe 't zal immers het Spek niet zyn / dat niet naar boven wil / maar 't zal de gemelde nieuw gemaakte lucht of wind wezen / die niet naar om laag en onder het water te winden is. Hier op / dit wel begrepen hebbende / gavenwe den Harpoenier en Speksnyder last / tusschen de ribben eenige openingen te maaken / om ons aldus van de oorzaak van ons belet / te weten : de gemelde lugt en wind t'ontlasten; Maar zo onkundig van een Philosophische uitvinding / wierd zulks van hen en verscheide anderen niet begrepen / en in den beginne ons voornemen wedersproken / zeggende : Commandeur / wat zal dit wezen / nooit hebben we hier van gehoozt / en konnen niet begryppen dat we met dit te doen / eenig voordeel beoogen zullen ? maar laat ons de Wifch voor den boeg haalen / gelyk andere kleine Scheepjes meer doen / zoo zullen we aldaar merkelyk meer kragt konnen gebruiken / als op zo; waar toe wy mede wel eenigzins geencegen waren / maar twiffelden aan een goeden uitslag / dies gaven we ten antwoord : was 't een gemeene Wifch / had men 'er beter hoop toe / maar nu men ziet hoe groot en onge-

Zyn overleg
om deeze
kentering op
een byzon-
dere wyze
in 't werk te
stellen;

gemeen hoog hy allenits gereezen is / waar tegen onze kleine magt krachteloos wordt bevonden / wat geweld daat aan reeds geoffert is / niet tegenstaande de Viscb zich echter weinig roert ; derhalven de selbe dooz den boeg hebbende / zogentwe zal 't vergeessche moeite zyn / en 't zal echter aan onze magt ontbreken ; maar zeiden we / op ons woord ; volg onzen order / en 't zal wel gaan. Dus lieten zy zich dan gezeggen / en zeiden : volgens uw last zullen wy 't doen ; doch zy scheenen noch twyfelmoedig te zyn / denkende daat het niet / 't kan immers niet schaden. Maar wilsch was 'er dan eenige opening gemaakt / of de wind quam 'er met groote kracht uitbarsten / zulks dat ook 't gebarmte dooz de zulk ging van dien / het gemaakte gat verstopte / dies lieten we noch andere gaaten maaken / het oude gat vergrooten en van 't gebarmte zuiveren / waar dooz eerlang de lucht of wind en te gelijc al ons belet verbloog ; de overhellende de Viscb viel in / en versenkte gelyc een selke blaas ; de overhellende Bulg liep van zelf meest recht / terwyl insgelyc de Viscb zoo verre van zelf op de reeds styf gespanne snaaren begon te henteren / zulks hy doozt zeer gemaklyc 't eenemaal gehentert wierd.

Dit hebben we alleen wat omstandig verhaalt / ten einde kleine Schepjes die zwak bemant zyn / zich in diergelyke gevallen / wiskun- stig hier van zoude bedienen konnen.

Maar om nu ter zaak te komen ; wat de Visscherij van d' Eilandsche Walvisch aabelangt / waar van alreeds zy plaats van deeze der Doozthapen onderscheiden is / maar noch niet 't eenemaal bepaalt ; of men nu deeze gelyc die van den Doozthaper bepaalen kan / zullen we in 't vervolg onderzoeken.

't Schynt dat deeze Viscb / behalven zyne geboorte plaats / zyne Drienden / zyn aas / en meer diergelyke zaaken / verder aan te toonen / als mede de hitte van zyn bloed / zyn zacht en mals Spek of vet / en verdere eigenschappen van zyn natuur / zoo zeer het koude Doozden be- mint / en in vergelyking van de Zeilsten naar de Doozdpool helt / dat men daat dooz zyne eigentlyke plaats aldus hy onderbinding zou kon- nen bepaalen : beginnende dus van de Straat Davis of van Ysland af / langs den Zoom van 't Westys tot aan Jan Mayen Eiland , en alzoo vervolgens langs den zelven zoom tot aan Spitsbergen , verder van de Zuidkaap van Spitsbergen , langs den zoom van 't Zuid-ys / bezuiden of beoosten Spitsbergen leggende / tot aan Nova Zembla , en van daat dooz de Waygats tot in de Tartarische Zee , en vervolgens de Noortpool rond / of zoo naa aan de selve / als 't ys en 't Land zou konnen toe- laaten.

Wy hebben reeds de bepaaling / belangende het Vaderland van den Doozthaper / zodanig aangewezen / dat het niet alleen van een zeer ruimen omtrek zy / maar aanmerkende de uitgestrektheid van 't Gewest der Eilandsche Walvischen / zal dit zodanig van een wyde omtrek wezen / dat het veel eer een groot Koninkryk gelykt / waar tegen het Gewest van den

Die hem ge-
lukt , en de
geduchte
zwaarigheit
in 't keu-
ren te boven
komt.

Bepaaling
wegens het
Eilandsche
Walvisch
Gewest, hoe-
danig aage-
gaan , en
hoe verre
het zich uit-
strekt,

Dooztkaper / maar alleen als een klein Dozstendom kan vergeleken worden. 't is nu geen wonder dat de Eilandsche Dissen dus veelvuldiger dan de Dooztkapers gevangen worden : Want laat de Haarlemmer en Wyler Meeren naar evenmaatigheid even Dissen zijn / 300 is 't licht te beseffen / uit welke van beide de meeste Dissch te markt zal komen ; en indien de Dooztkaper in zijn bepaalt Gewest / byzondere plaatsen en tyden onderscheid / 300 twyffelen wy niet of in deeze 300 groote bepaaling / zal ook diergelyke onderscheiding waar te nemen zijn.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Of 'er een doortogt door de Waigats te vinden is, onderzocht. Martinieres gevoelen hier over verdacht gehouden. Verscheidene onderneemingen om deezen doortogt te vinden, ondernomen, die telkens door 't Ys gestaakt worden. Getuigenissen wegens deezen doortogt bygebragt. Wat de Heeren Ysbrand Ides en Witsen, hier van geschreeven hebben.

Versehillen de gevoelens over de Waigats, onderzocht, en of 'er wel zodanig een doortogt te vinden is.

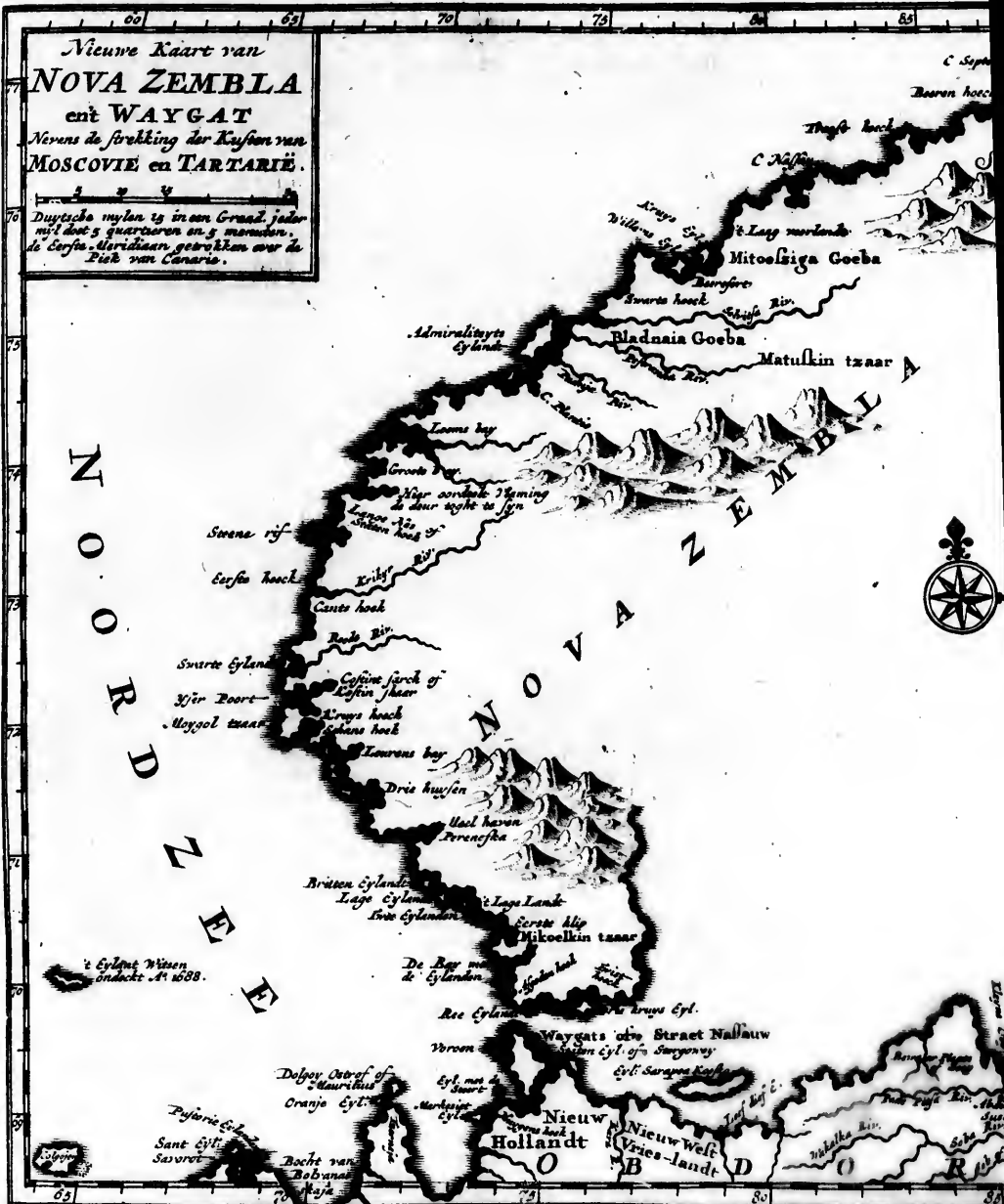
We hebben dan in 't voozgaande Hoofdstuk / de paalen van 't Gewest der Eilandsche Dissch / zodanig dooz de Waigats tot in de Tartarische Zee uitgestrekt / en van daar verder de Noortpool om / tot 300 verre Ys en Land de zelve in d' uitgestrektheid hinderen. Maar wat de Waigats aanbelangt / hier van zyn wel eenige van gevoelen / dat 'er eigenlijk geen Waygats zoude zijn / en dat de Kusten van Oud-Groenland / achter Spitsbergen om / aan de Kusten van Nova Zembla en der Zamojeden zouden grenzen ; anderen daar en tegen houden staande / dat de Waygats tot in de Tartarische Zee doozgaat / en dat de Zee benoorden Zembla inggelyk doozgaande zy. Indien in het eerste waar was dat 'er geen Waygats wezen zoude / en dat Oud-Groenland aan Zembla paalen zou / dan zouden de reeds geselde paalen van d' Eilandsche Walvisch al by wat veel moeten ingetrokken worden ; welke twee wederstreevende gedachten wy wat nader zullen onderzoeken.

Blykbaare teekenen deezen doortogt door de Waigats aangewezen.

De Historien en naerftige onderzoeking van d' arbeidzame ontdekkers zyn niet alleen getuigen / maar ook bevestigt d' onderbinding / dat de gemelde boezem 300 ruim is / en zich dooz 't Noorden en de Waigats uitstrekkt / als vervolgens ter zynet plaatse blyken zal. Dit kunnen we omtrent den doortogt van de Waigats en de Zee ten Noorden zeggen : niet tegenstaande wy nooit dooz de Waigats zyn geweest / en derhalven by onderbinding alhier niet spyeken zullen / maar dat 'er zeer waarfchynelyke redenen ons genoeg voozkomen / waar uit we vermeenen te kunnen toonen / behalven dat we verscheidene Historiale Getuigenissen aan on-

Nevens de strekking der Kusten van
MOSCOVIE en TARTARIË.

Duytsche mylen 12 in een Graad. ieder
myl doet 5 quartieren en 5 minuten.
de Eerfte Meridiaan getrokken over de
Piek van Canarie.

ze zyd
door h
weder
vervol

Pa
volg d
niere l
hp hoc

„ ze M

„ ste I

„ ze ge

„ t wo

„ schet

„ imple

„ zende

„ Zem

„ In t

de Com

trekken

Craan

r' huish

gen / ge

komen /

om hem

sche Ma

de zelve

en zoda

Stuurm

dit in een

aan zyn

van de v

voor St

dat veele

tuigen.

't Comp

de / daan

Deeze

gen elka

een zach

Moortpo

verhaalt

bergroot

Taat / e

land mo

ze zyde hebben / dat de Waygats en van gelyken de Zee buiten Zembla door het Noorden zich uitsprekken ; hier van zullen we voór eerst twee wederstreevige / en beide waarschynelyke getuigenissen voór stellen / en vervolgens eenige andere met meer waarschynlykheit verzeft:

Dat nu Nova Zembla aan Oud-Groenland paalen zoude / en by gevolg dit land zich onder de Noortpool door uitsprekken / schryft Martinieres in zyne reisbeschryving van de Noordsche Landschappen / waat in hy Hoofdstuk 47 aldus meldt: „ Toen my op myne wederkomst uit de-
 „ ze Noordsche Landschappen / allerley Landkaarten van de vermaart-
 „ ste Waereld Beschryvers ter hand quamen / verwonderde ik my / dat
 „ ze gezamenlyk in de plaatsing van 't Landschap Zembla dwaalden /
 „ 't welk ze nader aan de Pool stellen als 't waarlyk legt ; desgelyk
 „ scheiden ze Zembla door de Zee van Groenland af / en stellen 't 1200
 „ mylen van den anderen te leggen / daar 't echter twee aan een gren-
 „ zende Landschappen zyn / zulks dat de Kusten van Groenland en
 „ Zembla aan elkaander paalen.

Martinieres
gevoelen
hier over in-
gezien, die
het regen-
deel bewe-
ren wil.

In tegendeel word 'er verhaald van een Stuurman / die ten tyde van de Compagnie / wat laater als de Groenlandsvaarders uit Holland ver-
 trekken / naar Groenland is gebaaren / om des Compagnies gekoopte
 Craan aan Smeerenburg in te laaden / en ze dan vzoeg tydlig / voór de
 't huiskomst van de Vloot / of die der Zeevisschers / aan de markt te bren-
 gen / gelykertyds de Disjagers onder de Buijen doen. Doch daar ge-
 komen / was 'er noch weinig gebangen / en geen traan genoeg gekoopt /
 om hem af te laaden ; dies zelve hy indertwyl op order der Groenland-
 sche Maatschappij / naar de Noortpool , en steevende twee graaden om
 de zelve / vond 'er noch Land noch Ijs / maar alleen een klaare Zee /
 en zodanig een warmte als in den Zomer t' Amsterdam. Deeze
 Stuurman vervolgens van zyne reistoge t' Amsterdam gekomen / zou
 dit in een Herberg / aan den haart zittende / verhaalt hebben / en toen
 aan zyn zeggen geen geloof gegeven wierd / zelve hy ter verzeekering
 van de verhaalde waarheid / dat het Schip waar mede hy deeze reis
 voór Stuurman had gedaan / tot Amsterdam voór de paalen lag / en
 dat veele daar noch op zynde Matroozen zulks nevens hem zouden ge-
 tuigen. Wat verder in 't oorzellen van de Pool / over 't dwaalen van
 't Compas aldaar geboekt staat / zullen we / als buiten ons besef zyn-
 de / daar laten.

De Noord-
pool omge-
zeilt.

Deeze twee getuigenissen zyn niet alleen verschillende / maar zeer te-
 gen elkander strepende ; doch 't zou echter kunnen zyn / dat het toen hy
 een zachte Winter en een warme Zomer / belangende het Ijs / onder de
 Noortpool aldus was gestelt geweest / als gemelde Stuurman heeft
 verhaalt ; behalven dat men de Zomer warmte t' Amsterdam / als een
 vergrootende manier van spreken wat moet toegeeven / en zich in dat
 Jaar / een warme Zomer in Groenland , en een koele Zomer in Hol-
 land moet verbeelden.

Bedenk-
hierover ;

Indien dan onder de Pool en twee graaden rondom de zelve / alleen een kilaare Zee en geen Land te vinden is / 300 woord het gezegde van den gemeinen Martiniere , als of Groenland aan Zembla paalen zoude / e' eenemaal hier door krachteloos bevonden / ten waare men zich een zeer groote onnoogt verbeelden wilde ; maar teffens en ook met meerder grond kan men zich daar by verbeelden / dat Martiniere naar de gemelde bogt van Zembla niet heeft konnen omzien / en 't is veel eer te denken / dat hy alleen maar aan 't Zuiderdeel van Zembla is geweest / en dus wat verder van de Pool / als hy voorgeeft / dan het Poolderdeel / en dat hy van 't Zuiderdeel over een groote bogt aldus het Poolderdeel / voór Groenland heeft aangezien : om redenen / dat hy op eene reis togt met een Compagnies Schip van Coppenhagen in Noorwegen verscheide Comtocken heeft bezocht / waaren ontaaden / en verders onderzocht om eenen handel in Lapland, Siberiën, Zamojede, Zembla en Ysland aan te stellen ; derhalven heeft hy van Zembla 300 veel bescheid niet konnen bekomen / als die geenen / die alleen hun werk ter ontdekking van Zembla hebben gemaakt / gelijk 'er verscheiden uit Engeland, Vrankryk en Holland derwaarts zyn gevaaren / niet anders dan alleen / om 't onderzoeken / of men benoorden Zembla of door de Waygats naar d' Indiën zou konnen doorgaan / wiens getuigenissen dan ook te meer geloof verdient / als 'er ons Martiniere van in 't tegendeel wysmaaken wil.

Hi staat ons te toonen dat de Walvisch-Zee, een groote en wyd uitstrekende Zee is ; en om daar in hoft te zyn / 300 is dit genoegzaam onderzocht / om door de zelve door 't Poolden een weg naar China te vinden. Te weten : door Sebastiaan Cabot in den Jaare 1496. ten koste van den Koning van Engeland ; 't zelve ondersond zich Casper Cortereal 1500, en Johannes Verazzanus 1524. voor den Koning van Frankryk ; als mede Stefan Gomez 1525. voor Keizer Karel den Wyfden ; ingelyphs Jacob Cartier 1534. voor den Koning van Frankryk ; vervolgens Hugo Willingby 1553. en Stefanus Baroeve 1556. beide Engelschen / welke laatste Nova Zembla 't allereerste heeft ontdekt. Toen steevende Martin Forbisscher 1576 en 77. derwaarts / Francois Draaks 1577. Arktorius Petten en Cornelis Jakman 1580, John Davis 1585. alle Engelschen. In den Jaare 1594, 95, 96, en 99. poogden de Hollanders naar China door te dzingen. Dervolgens Jan Munk 1610, Jan Cornelisz. van Hoorn 1611, Cornelisz. Jelmerfz. Kok 1664 en 1669, wiens Broeder Jacob Jelmerfz. Kok, wy gemeenzaam gekent hebben. Schoon nu alle deeze Reistogten omtrent het voornaamste oogmerk vruchteloos zyn geweest / getuigen ze echter eenpaarig het tegendeel van Martinières gedachten / zulks ze niet door 't Land / maar door 't Zee verhindert zyn geweest / hun oogtwit te berelien. Jan Huigen van Linschoten was 't / die in den Jaare 1594. d' eerste togt voor Holland derwaarts dee ; 't scheen hem klaarlyphelyk te zyn uit zyne waarneeming van 't vallen van den Stroom / de verandering van 't Water / d' opene

Lugt

En Martiniere in zyne meening verdacht bevonden,

Verscheide ontdekkingen om den doortogt te vinden ondoenmen.

Welke doortogt eenpaariglyk gestelt word.

Lugt
een d
genoo
dien
gens
verder
Een
ten of
blyken
de Ge
„ Nap
„ be o
„ Wa
„ is on
„ derze
„ kan i
„ me
„ ren g
„ Japar
„ merke
„ Eng
„ van t
„ Dat
„ maar b
„ tuigt / i
„ Jaare 1
„ is geva
„ daar rec
„ voert
„ ken van
„ Hebe
„ ren geb
„ 31. B
„ den o
„ huize
„ fange
„ China
„ Colm
„ dit va
„ tende
„ volk
„ gema
„ Stu
„ mitg

Lugt en meer diergelike opmerkingen / dat het Waygat noodzaaklijk een doozgang hebben moest / maar hy wierd dooz 't aankomende Maas genoodzaakt te wyken / doch hervatte dezen togt het volgende Jaar / dien hy nooit ondernomen zou hebben / indien hem eenigen hinder wegens 't Land gebleeken was / maar wierd wederom dooz 't Maas belet verder dooz te dringen.

Maar door 't Maas belet diert ontdekken.

Een andere getuigen is ons voorgekomen / die bevestigt / dat 'er buiten of benoorden Zembla een dooztocht zou konnen gevonden worden / blykende uit een brieven van een Persoon t' Amsterdam / aan zynen Vriend over deeren de Geheimschypver des Konings van Engeland / wiens inhoud was :

Verdere overweging dooztocht.

„Mijn Heer / hier nevens zende ik u / 't geen ik uit Moschovie hebbe ontfangen ; namentlyk een nieuwe Kaart van Nova Zembla en 't Waigat, zoo als 't dooz uitzikkel bevel van den Grootvorst beiden is ontdekt / en dooz een Schilder Penela Potsky afgeteekent / die myn deze teekening uit Moschovie toegezonden heeft / waar uit men zien kan dat Zembla geen Eiland is / gelyk men tot noch toe heeft gemeent / maar alleen een Zeeboezem maakt ; de Samojeden en Tartaren getuigen echter eenpaartig / dat men met Schiepen nochtans naar Japan zoude konnen dooz geraaken / wanneer men buiten Zembla een merkelpke wpte van Land afstieft / en 't is een groote mislag van de Engelschen en Hollanders / dat ze dezen dooztocht aan de Zuidzyde van Zembla, of dooz de Waigats hebben gezocht.

„Dat 'er benoorden Zembla en verder naar de Noordpool geen Land / maar behalven het beletzel van 't Maas / een vyde en open Zee is / getuigt / nevens den voorgezonden Stuurman / mede Jan Ben, die in den Jaare 1668, vooz Timmerman met een Hollands Schip naar Japan is gevaaren / en op orde van d' Oost-Indische Maatschappij / van daar recht naar 't Noorden is gezelt / tot hy 400 duitsche mylen gevordert was / vindende aldaar een vyde en open Zee / zonder eenig kenteken van Land.

Die van de zyde van Japan ondernomen is.

„Nevens deze bygebragte getuigenissen / worden 'er noch veel andere ren gevonden. Pieter Bor in zyne Nederlandsche Historiën 't IVde Deel 3de Boek verhaalt ; „Verscheide Brieven gezien en gelezen te hebben onder anderen een / waar in Dokter François Maelzon van Enkhuizen schryft / verstaan te hebben / uit een brieven van Archangel ontfangen / dat 'er twee dagen te vooren een vaartuig van Colmagro, uit China aangeland was / berichtende : dat ze met 6 vaartuigen van Colmagro, dooz de Waigats naar China waren uitgevaaren / en dat dit vaartuig alleen dooz de Waigats was te rug gekomen / verwachende de andere vyf eerdaags aldaar aan te landen ; welk Schiepsvolk van dit vaartuig verklaarden / dat deeze vaart zeer bequaam en gemaklyk kon volbragt worden : Ook zou volgens 't zeggen van den Stuurman / deeze vaart zeer weinig stormen onderhevig zyn / vermits men met deeze vaartuigen langs de Kusten over alle ondiepteng

Verscheide andere getuigenissen wegens deen dooztocht bygebragt, als vervolgens ondernomen wierd,

„van

„ van 5 of 6 voeten sievenen hon. En verder vervolgt den boogmoent-
den Schijfver : dat by gelegentheit van 't uitrusten van twee Scheep-
jes / een uit Zeeland en 't ander van Enkhuizen / ten einde een doortogt
ten Noorden dooz de Waigats naar China op te zoeken / t' Amsterdam
dooz Petrus Plantius Medikant albaat / een verinaart Waereldkundige
beveert wierd / dat men gevoorglyker en zeekerder boden Nova Zembla,
en verder onder de Noordpool dooz / den bequaamsten weg naar China
te neemen had. Hier op wierd dan mede een Schip t' Amsterdam uitrustt/
en geboerd dooz Willem Barentsz. van der Schelling, een zeer erbaaren
Zeeman / die verzelt van een Schellinger Disschers Jagt / nevens de
twee gemelde Scheepjes / op den 5^{den} Juni 1594. uit Texel in Zee liep.
Tot op 77 Graden gekomen / bevonden ze den Noorderlyksten hoek van
Nova Zembla, de Yshock gendeint / Oostelyk van hen afgelegene / en
vozderden tot aan d' Eilanden van Orangie, maar wierden dooz 't Ijs
eindelyk genoodzaakt weertom te keeren : Alderwyl waren d' andere
twee Scheepjes dooz de Straat van Nassou tot in de Tartarysche Zee
dooz gedrongen / welke Zee / alle kenteekenen gaf / dat ze tot aan Japan
en naar China t' eenemaal bebaarbaar was / zulks niet getwyffelt wierd
of ze waren in een ruimen Oceaan ; waar op dan besloten wierd / we-
der naar hys te sievenen. Bericht gegebende van hun wederbaaren ; ver-
klaarden ze allen deeze vaart raadzaam t' achtervolgen / vermits den
doortogt doenlyk viel. En in de Kronyk van Elwilt t' tweede Deel /
Fol. 146. vind men verhaalt : „ Om dooz 't Noorden naar China te
„ te baaren / hebben de Staten Generaal 1594. eenige Schepen laaten
„ uitrusten ; als een van Amsterdam / nevens een Jagt / daer Willem
„ Barentsz. van Enkhuizen Schipper op was / en een uit Zeelandt /
„ daer Meders van waren Corn. Cornelisz. en Jan Huigen, die in Chi-
„ na had gewoont. d' Amsterdammer nam syn koers hooger / tot on-
„ der de 77 graden / alwaar ze in Augustus veel Ijs en Zemonsters
„ vonden / deswegen het Scheepvolk onwillig wierd / en den Schip-
„ per dwongen wederom te sievenen / die anders veel meende te ont-
„ dekken. De twee andere Schepen ontdekten eenige Eilanden / dien-
„ ze namen gaven, en hebben ten laasten een doorgang of straat ge-
„ vonden / noemden deze de Straat van Nassau ; deze Straat byf of zes
„ mylen doozgebaaren / quamen ze in een ruimer en warmer Zee / daer
„ het Ijs voor hun oogen weg smolt / bereikten aldus de Kust van
„ Tartarye tot omtrent de Rivier Oby, alwaar ze mede Eilanden / Vol-
„ kerien en vruchtbare Landen vonden / die zy insgelyks naamen ga-
„ ven / en naar t' hen tofscheen / zonden ze wel verder naar Caray kon-
„ nen gezelt hebben / maar geen verder last hebbende / zynse wel genoeg
„ weet naar hys gezelt / stellende aan de Kusten overal kenteekens /
„ om op een andere herbatte togt de zelve plaatsen daer aan te kennen.
„ In den volgende Jaare 1595. zyn'er wederom 7 Schepen derwaarts
„ uitrustt ; deesen alzo ze te laat quamen / hebben 'er niet veel uit-
„ „ gerecht.

„ get
„ wel
„ jon
„ won
„ Zen
„ was
„ de
„ huis
„ Bez
„ onder
„ die om
„ en onde
„ lande
„ d' aann
„ Na d
„ hadden
„ ten ze d
„ geen na
„ een ver
„ weerz
„ genbo
„ der om
„ groote
„ gezien
„ Den
„ bindend
„ Eiland
„ witte
„ hornen /
„ en de h
„ 't Beere
„ volgend
„ nigte
„ langens
„ men.
„ 11 Min
„ zelve
„ den die
„ Saap re
„ een witt
„ ten lang
„ een goed
„ zich

„ gerecht. 1596. werden 'er wederom twee Schepen op uitgezonden /
 „ welker eene op 80 graaden gekomen en geen dooztocht vindende / quam
 „ zonder berichting weder t' huls / daar d' andere dooz 't Hs bezet ge-
 „ woorden / moest overwinteren / hebbende op 76 graaden / op Nova
 „ Zembla een loots gebouw en zich 10 maanden aldaar onthouden /
 „ waar naa 3de met twee kleine vaartuigen / meer dan 350 mylen langs
 „ de kusten / over Zee met groote geleden ongemakken weder 3de t'
 „ huls gekomen.

Deze gevaarlijke en kommerlijke Schepstocht door Willem Barentsz. ^{Aanmerkly-}
 onder 't beleid van den heldhaftigen Jacob van Heemskerk ondernomen / ^{ke ontmoet-}
 die omtrent 12 Jaaren daar naa / in een Schepstocht / binnen de Baap ^{tingen ge-}
 en onder 't Beschut van 't Kasteel van Gibraltar, zich en zynen Wader ^{duurende}
 lande een onsterfelyk naam verworven heeft / zullen we kortelyk / om ^{den Scheps-}
 d' aanmerkelijke voorballen hier ter neder stellen. ^{tocht van}
^{Willem Ba-}
^{rentsz.}

Da dat deze Zeehelden 12 dagen Noordwaarts hunne koers gestelt
 hadden / en Schotland, Hitland en Fayerhil gepasseert waren / berek-
 ten ze de hoogte van 69 graden 24 minuten / en hadden den eerste Juny
 geen nacht. Den volgenden dag voerden ze tot 71 graden / en zagen
 een verschynzel der Verhevelingen van twee Heevenzonnen / die zich aan
 weersyde van de waare Zon vertoonden / waar nevens noch twee ste-
 genbogen / dooz deze Zonnen loopende / met twee anderen van een wop-
 der omtrek / welker eene rondom de Zon en d' andere dwers dooz 't
 groote rond ging / wiens onderste kant 28 graden boven den Horizont
 gezien wierd.

Den 5den Juny zagen ze reeds Hs / daar 3de echter doozzeilden / be- ^{Ontdekking}
 vindende zich op den 7den op 74 graden. Den 9den bereikten 3de een klein ^{van 't Beeren}
 Eiland op 74 graden 30 minuten gelegen. Den 12den zagen ze een ^{Eiland;}
 witte Beer waarop jagt wierd gemaakt; met de schuiten daar by ge-
 komen / wierd deze Beer heevig bestreeden en eindelyk gedood / gevilt
 en de huid 12 voeten lang bevonden. Dit Eiland wierd toen dooz hun
 't Beeren Eiland genoemd. 't Zelve Eiland verlaatende / zagen ze den
 volgenden dag een doode Walvisch in Zee dypen / waar op een mee-
 nigte Meeuwen aasden / doch geweldig stonk. Vervolgens zeilden ze
 langens het Hs / om den Hoek / ten Zuiden van hun / te hopen te ko-
 men. Den 19de zagen ze weder land / en bevonden zich op 80 Graden
 11 Minuten gevoordert. Dit Land dee zich breed op / en zeilden langs 't
 zelve Westelyk aan tot 79de graden / vindende een goede reede / maar kon-
 den die niet bereiken / vernims de wind hen tegen was / strekkende deeze
 Baap recht Noord en Zuiden in Zee. Den 21sten vernamen ze weder
 een witte Beer die bestreeden en afgemaakt wierd / wiens huid 13 voe-
 ten lang was. Met de schuit baapwaarts ingevaaren / vonden 3de 't
 een goede haven te zyn / en aan d' Oostzyde vernamen ze 2 Eilanden / ^{Als mede}
 zich Oostwaarts in Zee strekkende / gelyk ook aan de Westzyde van ^{van Spits-}
 den ^{bergen.}

den Inham / dat mede een Eiland geleek. Vermoedelijk is dit Spitsbergen geweest / het Noordwestijfste Land tot nog toe bekend.

Nova Zembla en verscheide Baayen en uithoeken voor by zeilt.

't Was op den 23^{den} dat hen een witte Beer / naar 't Schip zwermende / bezoeken wilde / die ook binnen 't Scheepsvoozde zou geraakt zijn / was 'er geen gerucht gemaakt en niet een roer op geschooten / waar dooz hij weder weg en naar 't Eiland zwom / werwaarts zich eenig Scheepsvolk begeeven hadde / dat geen kleine verleegentheit te Scheep maakte / vermits ze te land van geen geweer voozien waren ; doch groot gerucht gemaakt / zwom de Beer weder van land. Dooztan tot den eersten Zulp langs de Wal en Bapen in en uit huissende / kreegen ze wederom het Beeren Eiland te zien. Dervolgens tot den 17^{den} op de hoogte van 74 graden 40 Minuten gekomen / zagen ze omtrent de Lomsbany, 't Land van Nova Zembla, en geraakten den 18^{den} boven den hoek van 't Ammiralteits Eiland, en den 19^{den} aan 't Kruis Eiland, waar ze wegens 't Ijs ter reede liepen. Alhier met eenige Manschap aan land gestapt / wierden ze eerlang twee Beeren gewaar / dat hen niet weinig verbaasde / vermits ze geen geweer hadden. De Beeren hun vernemende / dee men zijn best hun woeden t'ontgaan / en die loopen wilden wierden met bootshoeken gedrygt ; dus quamien ze noch vellig weer aan boord.

Dervolgens op den 6^{den} Augustus quamen ze den Hoek van Nassauw te boven en den volgenden dag de Troosthoek, waar naa ze verlangt hadden. Nu geraakten ze eenige dagen geweldig in 't Ijs verward / dat hen niet weinig bekommerden / komende aan een hoek / die ze de Kleine Yshoek noemden. Den 13^{den} wierd 'er een Beer geschooten / gedood en gevlid / en de huid aan boord gebragt ; den 15^{den} bereikten ze d' Eilanden van Oranje, en wierden geweldig in 't Ijs bezet / waar dooz ze veel moeite hadden zich te redden. Nadlerwyl wierden ze weder van een groote Beer bezocht / die geschooten wierd / en men met veel moeite afmaakte. Den 16^{den} wierd 'ereenig volk naar 't vaste Land gezonden / om 't ervaaren hoe zich Nova Zembla uitstreckte / en ten dien einde begaben ze zich op een hoogen Berg / ziende toen Zuid Oost en Oost Zuid Oost open water / dat hen niet weinig verheugden / vernemende hun oogmerk bereikt te hebben. Den 19^{den} onder zeil geraakt / quamen ze de Hoek van Begeerte te boven / doch wierden eerlang weder in 't Ijs bezet.

Word men zodanig in 't Ijs bezet, dat om 't overwintren, besloten wierd,

Den 25sten het Ijs met den stroom weder uitzijpende / meenden ze bezuiden Nova Zembla om / West aan / naar de Waigars te zeilen / doch vermits ze nu Nova Zembla reeds gepasseert waren / en nergens opening vonden / gaven ze den moed verlooren om dooz 't Ijs te komen / zulks ze staat maakten het weder naar huis te wenden / maar aan de Stroombaay gekomen / wierden ze door 't Ijs gesluit. Den 26^{den} voozde de Yshaven gekomen / wierden ze zodanig in 't Ijs bezet / dat 'er geen red-

redder
zich g
dooz d
en me
Schip
en ach
weder
men a
maar
dzingen
gaans
ten de
baten
noedig
landwa
een mee
tot hun
het hou
van de
woztele
geen get
de lood
d' aansla
Om n
lph twee
ze de kro
bevoorz
omtrent
strenge
ien en be
zich toen
't vooz
gantfche
te een ste
men de t
geefs ; d
ze met d
vooze in
Schip o
dag mee
Loots v
dat men
Wyn en
volk des

redden aan was. Aan de Westzijde van d' Yshaven geboordert / bond men zich genoodzaakt aldaar den gantschen Winter met koumer en ellende dooz te brenghen. Den volgenden dag breef het Hs 300 geweldig aan / en met een Zuid Ooste Wind zette het zodanig voor den boeg van 't Schip / zulkz het van vooren wel 4 voeten hoog opgeschoooven toerb / en achter als in den grond scheen te zakken. Den 28den week het Hs weder een weinig af / waar dooz 't Schip zich wederom recht zette / en men arbeide met allen mogeliken vlyt om 't Hs wat op te ruimen / maar 't was te vergeefs. Dervolgens wierd het Schip dooz 't aandringende Hs wederom van vooren opgeschoooven / en insgelijks dooz gaans opgeligt; men maakte toen staat te moeten overwinteren / sleep ten de Schuit een Bok over 't Hs naar land / verzag zich van eenige vaten Bood en andere behoeften die men in zodanig een gelegenheit noodig had / enz. Den 7den September / gingen 'er vyf Mannen landwaarts / waar van eenigen een Sibier van zoet water vonden / en een meenigte hout / aldaar aangedreeven. Men besloot dan een Loots tot hun verblyf op te rechten; hier toe quam hen byzonder ten dienste / het hout aan den oever gebonden / uit boomen bestaande / die / 't 3p van de Tartarische / en Moskovische Kusten / of van elders anders ontwojelt / aldaar aangedreeven waren / want op Zembla bond men gantsch geen geboomte te wassen. Van dit hout diende men zich niet alleen om de Loots op te timmeren / maar verstrekte hen ook voor byandhout in d' aansaande strenge koude.

Om nu dit hout af te haalen / maakte men Sleden / en dee gemeenlyk twee togten daags. Den 21den September was 't 300 sel houd / dat ze de Koimbujs beneden in 't ruim moeste maaken / vermits boven alles bezooz. Den 23den sloz hunnen Timmerman / en 3p begroeven hem omtrent een afwatering in een kloof van den Berg / alzo men om de strenge Woest de aarde niet opdelven kon. Den 25den rechte men de slylen en balken van de Loots op / en begon te timmeren. Men bevond zich toen noch 16 Mannen sterk / waar onder nu en dan een ziek wierd. 't byzoz somtyds onpdellyk sterk / en den 30den sneeuwden 't dien gantschen dag en nacht / dat hen hinderde hout te haalen; men maakte een sterk vuur by de Loots om 'er d' aarde dooz t' ontdoopen / zulkz men de timmeraadje te beter in den grond dee sluiten / maar 't was vergeefs; dies 3p dien arbeid staaken moesten. Den 2den October waren ze met de Loots 300 verre geboordert / dat ze 'er een Napboom van bevoore sneeuw op bragten. Dervolgens braken 3p 't Dooz-onder van 't Schip op / en met derze deelen dekten ze de Loots / en kreegen die dien dag meest dicht. Den 7den braken ze het Achter-onder mede uit / om de Loots verder dicht te maaken. Dooztaan wierd het 300 geweldig houd / dat men 't in d' openlucht niet harden kon. Den 11den bragten ze de Wpn en anderen voorraad te land / en begaben hen met de helft van hun volk des anderen daags naar de Loots / om 'er voor d' eersemaal hun bragt.

En alle roe-
bereidsele
daar toe ge-
maakt.

Een Loors
ten verbyf
getimmerd.

En alle noo-
dige behoef-
te daaringe-

berblijf in te neemen/ doch leeden bittere houde/ vermits 'er noch geen
 hoopen gemaakt waren/ en ook geen vuur kon gestookt worden/ alzo
 de schoorsteen noch niet opgemaakt was. Verderf was men dage-
 lphs bezig met alle behoeften uit het Schip naar de Looft te brengen/
 inblydelyk men ook somtyds aansloot van de Beeren leed; en 't byzoo
 300 sterk/ dat byna al hunnen byinkbaaren voorraad bezooz/ zulks men/
 wilde men 't nuttigen/ smelten moest/ waar dooz alles kracht en smaak-
 loos wierd. Men byak vervolgens de kajuut af/ om 'er een Portaal
 in de Looft van te maaken/ en men sleepten de Bok naar de Looft/
 keerde die met den bodem om hoog/ om 'er/ wanneer 't de nood ver-
 eischte/ gebruik van te neemen. Toen men met het afhaalen van de
 laatste sleede met voorraad bezig was/ wierden ze van byle Beeren
 teffens belaagt/ die dooz twee helbaarden/ by gebal op de slee gelee-
 gen/ 30 lange afgewezen wierden/ dat het overige volk tyd won/ zich
 te Schep te redden/ en deeze verweerdz het mede ontquamen. Deeze
 Beeren hun pool dus ontweken ziende/ liepen verwoerd naar 't Schip/
 van waar men/ met geen schietgeweer klaar konnende raaken/ deeze
 verslindende Beesten met de voornoemde helbaarden/ spieffen en 't
 werpen van byandhouten/ afwerde/ waar naa de Beeren telkens lie-
 pen/ gelyk den hond naar een steen; een deezer Beeren dooz den hel-
 baard gewond/ byzoo euidelyk weg/ die toen dooz d' anderen gevolgt
 wierd/ en men sleepte vervolgens de gelaade slee naar de Looft. Den
 27sten schooten ze een witte Vos/ die gebaadende zynde/ als konpre-
 bleesch smaakte; ook selde men het uurwerk mede van doozd gebzagt/ en
 maakite lampen gereed om 's nachts te byanden/ waar toe 't gestmolte bee-
 redbet gebzigt wierd. Ook delite men de Looft van boven met een
 zell/ zulk die te dichter en warmer wezen zou/ vermits de dekdelen
 ongedzeven waren.

Gevaar door
 de Beeren
 uitgeslaan
 en hoedanig
 gereed,

De Zon be-
 gint zich on-
 der de kim-
 men te ver-
 bergen, en
 deeze onder-
 neemens te
 verlaaten,

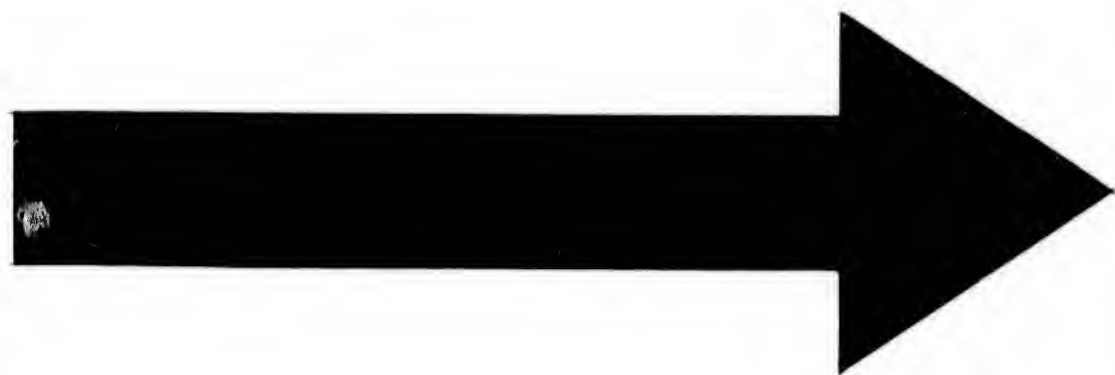
Akeligen
 toestand in
 dit bitter
 Winter Zai-
 zoen.

Den 28sten November zagen ze de Zon noch eben boven de himmen/
 en den volgenden dag Zuid Zuid Oost opgaan/ en Zuid Zuid West
 ondergaan; toen zag men ze noch in haar volkome ronte/ maar langz
 den Horizont. Den 3^{den} vertoonde zich de Zon Zuide ten Oosten in
 't opkomen/ en Zuide ten Westen in 't ondergaan/ doch wel 300 Zul-
 delyk/ konnende toen niet dan den boven rand boven de himmen ge-
 zien worden. Sedert zagen ze de Zon niet weer/ vermits zy onder
 den Horizont bleef. Verschriklyk voorwaar! nademaal hen voorzaan
 d' allergevaarlijkste ellende dreigde. Somtyds wierden 'er nu Doffen
 gevangen/ terloop de Beeren hen met het vertrek der Zon begaven.
 De Zon hen verlaatende/ zagen ze de Maan 300 wel by daag als
 nacht/ vermits zy in haar hoogste teeken was. Om het met de mond-
 kost te strekken/ deelde men vooz ieder man 4 pond en 5 oncen Byood uit
 waar mede men 't agt dagen rekken moest; vleesch en visch hadden ze
 toen noch geen gebrek/ maar den Byank quam 'er mede schaars om/ die
 daar en boven gelyk gezegt is/ krachteloos was. Om zich vooz de hou-
 de

de bet
 van te
 tot hen
 waar
 een o
 maal
 eenige
 een sma
 fen/ o
 Decem
 lagen
 plaagd
 de voe
 den on
 stookt
 wandel
 ren wa
 geduur
 mogt/
 't met
 Decem
 sterk m
 dan go
 steenh
 heeten
 'er dan
 te houd
 maaker
 lang be
 den de
 derom
 geveest
 staan;
 niet lan
 schaape
 hander
 Op hen
 Doffen
 dolven
 3pn/ en
 pot had
 Ma
 1596. t
 selde zi

de beter te dekken / wierd 'er een pak grof Laken los gemaakt / waar van ieder een gebedte ten zyne behoefte kreeg / als mede eenig Linnen tot hemden uitgekeert. Men bevond noch 17 Hazen overig te hebben / waar van een onder hun allen verdeelt wierd / en d' anderen aan ieder eene ongedeelt / waar mede men 't vooztaan strekken moest. ^{Toegel op de Vosse jagt gemaakt en hoe.} Dade- maal zich nu de Wossen meer dan te vooren lieten zien / maakte men eenige vallen of knippen om ze daar in te vangen / die hen niet alleen tot een smaakelpke spyzje verstreken / maar ook 300 dienden de vellen tot mutsen / om zich vooz de selse koude te beschermen. 't Was op den eersten December / dat het 300 sterf gesneeuwt had / dat ze 'er als onder begraven lagen / ook moesten ze toen te meer ^{in hunne hoopen leggende /} uitstaan / die hen geweldig plaagde; men maakte steenen warm / ^{den onverdraaglyke koude uitgesaan,} in hunne hoopen leggende / de voeten aan te warmen / vermits de koude onpdelph was. Wegens den onverdraaglyken rook / hadden ze ^{den 6den} dagen 300 sterf niet gestookt / waar dooz 't toen 300 hebly binnen de Loots vooz / dat de wanden en zolder / ja zelf hunne hoopen wel 2 vingeren dik aangevoozen waren. Men stelde ook een zantloper van twaalf uren / waar op geduurig acht gegeven wierd / zullig men zich in den tyd niet vergiffen mogt / want het uurwerk dooz de groote koude stil stond / schoon men 't met zwaarder gewicht trachte aan 't gaan te houden. Op den 6den December gevoelde men zodanig een onverdraaglyke koude / schoon / hoe sterf men vuur stookte / zich echter niet verwarmen kon. Men vond dan goet / om deze bittere koude te kommen wederstaan / dat men de steenkoolen / die noch te scheep waren / haalen zoude / vermits die een heeten brand maakten / en ook langer aan den haart leiden. Men lei 'er dan een goed vuur van aan / en om de warmte te langer in de Loots te houden / vond men raadzaam de deuren en de schoofsteen dicht te maaken / waar naa ieder naar zyn hoop ging om te slaapen; maar eerlang beving hen zodanig een duizeling / dat ze genoodzaakt wierden de schoofsteen en de deur weder open te maaken; dus wierden ze wederom dooz de koude verquilt / die hen te vooren onverdraaglyk hadde geweest. Dervolgens moesten ze noch geduurig zeer selse koude wederstaan; hunne schoenen bevrooren 300 hard als een hoozn / zullig zy die niet langer gezuiken konden / dieg maakten ze hen wpde klompen met schaape-vellen overtrokken / waar in zy / met 3 of 4 sokken over el-
 ander aangetrokken / ^{in honden /} om dus warme voeten te houden. Op Viersdag was 't mede zeer houd weer / - zy hoozden toen eenige Wossen over de Loots loopen / vermits die meest onder 't sneeuw bedolven lag; dit wierd dooz eenige van hen gezegt een quaad teeken te zyn / en gebaagt / waarom? wierd geantwoord; om dat men ze niet in de pot had, of aan 't spit kon steeken, want 't had dan een goed teeken geweest.

Ma dat ze nu met groote koude / kommer en ongemak het Jaar 1596. ten einde gebragt hadden / en in dat van 1597. getreeden waren / stelde zich het weer noch al even streng in. Dan toen af begon men de

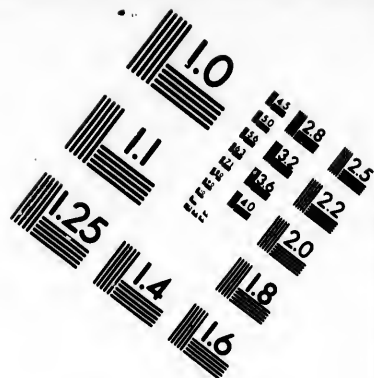
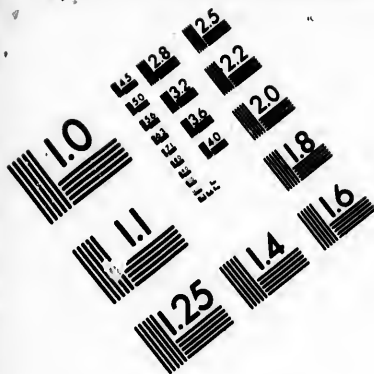
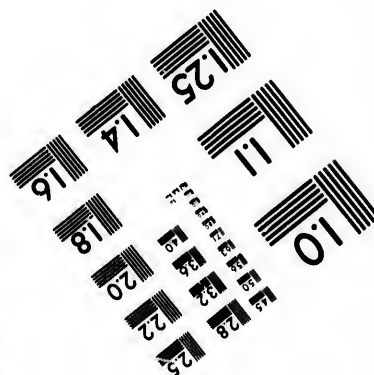
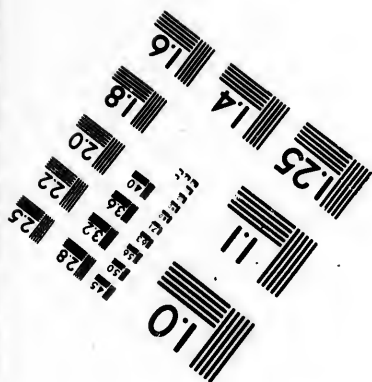
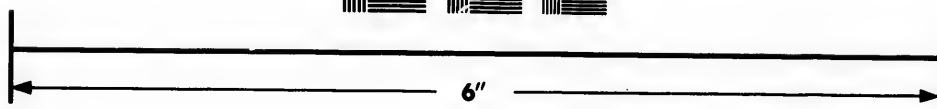
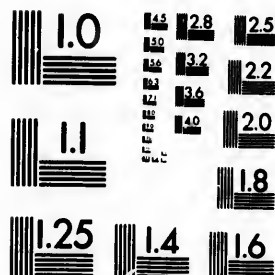

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

2
1.5
1.6
1.8
2.0
2.2
2.5
2.8
3.2
3.6
4.0

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

wyn om den anderen dag met kleine maatsjes uit te deelen / welke uitdeeling van eenigen noch gespaart wierd / om in tyde van nood niet verlegen te zyn. Vermits hunnen voorraad van brand op was / had men een geheel den dag bezig geweest om weder brandhout te klooven. Alz nu den gantschen dag dus geslooft hadden / en indachtig waren dat het Dierkoningen Woond was / vond men goed / zich in hun verdier eenig vermaak aan te doen / toeliggende ieder zyne gespaarde wyn / en men bakte van twee pond meel / mede genomen om 'er papfel voor de hardoeffen van te maaken / eenige pannetochten / alhoewel in oly in see van boter / waar mede men zich niet min vzooplk maakte / als of men t' huis bzaaf gesmilt had / en een deftige maaltjd gedaen ; men trok ook Koningsbysjes / waar by de Konstapel Koning van Nova Zembla wierd / eene Landstreek meer dan 200 mylen groot en tusschen twee ruime Zeeën gelegen.

D: Zon wederom met een voorafgaande scheemering gemen ;

Den 13 Januari dacht men wederom een scheemering van den aan naadere dageraad te zien ; en op den 24sten was 't dat men aan de Zuidzjde van Nova Zembla , buiten verwachting de buiten rand van de Zon wederom zag ; die kon in 't eerst van Willem Barentsz. niet aangenomen worden / vermits hy een erbaaren stuurman zynde / daar noch 14 dagen tyd toe reekende. Maar op den 27sten helder weer zynde / zagen ze allen de Zon volkomen boven den Horizont / waar uit bleek dat ze den 24sten mede gezien was. Om nu hier betwyf van te gerben / zagen ze de Zon allereerst 5 graden en 25 minuten in Aquarius , die zy niet eerder verwachtede waren / dan op 16 graden 27 minuten / eer zy zich op de hoogte van 76 graden vertoonen zoude. Den 26sten slof een van hunne Manschap / na dat hy lang krank gelegen had. Vervolgens tot den 8^{den} February hadden ze doorgaans ongestuimig weer / en somtyds met veel sneeuw verzelt ; op deezen dag begon het weer wat te bedaaren / en zy zagen toen de Zon Zuid Zuid-Oost ophomen / en Zuid Zuid-West ondergaan. Den 12^{den} schooten ze een groote Beer / die geopent hebbende / vonden ze 'er wel 100 pond smeer in / dat hen wel quam / vermits ze reeds gebrek van smout hadden / om in de lampen te branden. Nu kreegen ze weer gebrek aan brandhout / dat ze toen met zwaaren arbeid haalen moesten / vermits ze zig zwakker in krachten dan te vooren bevonden. Den 8sten Maart zagen ze in 't Nooyd Oosten gantsch geen Hs in Zee / waar door vermoed wierd dat 'er een ruime Zee moest zyn. Den volgenden dag konden ze ten Nooyd Oosten noch al verder open water zien / maar naar de Cartarische kust was 't noch al vol Hs.

Als mede weder open water ontdekt.

't Was op den 16^{den} April dat men een Beer bezocht / die eindelijk op de loots klom / en aldaar een verbaarlijk geweld maakte / zullig het scheen dat hy de schoorsteen zou om verre gerukt hebben / hy scheurden 't zell daar aan vast gemaakt / doch ging ten laatsen weg. Bebuurende deeze Maand zagen ze somtyds de Zee zonder Hs / en dan we-

wederom zodanig bezet met *Is* / dat hen naaulphs eenige uitkomst booz handen schein. 't Was reeds op den 27^{den} *Maap* / dat men besloot om te vertrekken / en ten dien einde toestel zoude maaken / nademaal men geen hang zag 't *Schip* weder vlot te zien / dewyl 't noch eben vast in 't *Is* bezet lag ; dies haalde men alles wat tot de toerusting van de *Schuit* en *Bok* dienen mogte / uit het *Schip*.

Besluit ten
vertrek ge-
nomen.

Ingevolge van dit besluit / gingen 10 *Mannen* om de *Schuit* / die onder de *Sneeuw* bedolven was / te haalen en naar de *Loots* te slepen / maar hoe zwaar hen deezzen arbeid viel / is wel af te neemmen / want *3p* waren zeer zwak en uitgeteert / dat hen in dien arbeid moedeloos maak- te ; dies vermaande hen *Heemskerk* , dewyl 'er hun leven van af hing / dat toch een ieder *3p* uiterste krachten wilden inspannen / om de *schuit* voort te krijgen / anders waren ze genoodzaakt / als *Burgers* van *Nova Zembla* aldaar hun graf te maaken. Eindelyk wederom moet *Scheppende* / hzigten ze noch 300 veel te weeg / dat ze / de *Bok* die met den boden om hoog lag / omwierpen / en die begonnen te vertimmeren en op te hoepen.

Een *Schuit*
en *Bok* ten
dien einde
vervaardigt.

Terwyl *3p* met deezzen arbeid bezig waren / quam 'er een verbaarlike *Beer* aan / waarom *3p* zich naar de *Loots* begaven / om hem aldaar met hun roers te verwachten ; deez *Beer* veel onversaagder dan ooit / zoude wel haast iemand van hun *Bolk* verrast hebben / maar dooz ge- baarmaking gewaarschouwt / schoot hy schielikh *3p* roer af / en trof het *Bier* dwars dooz 't *Is* / waar naa het noch een stukweegs weg slep / en eindelyk gedood wierd. Den 30^{den} hervatte men weder met alle man het vertimmeren van de *Bok* / en Zeilen of andere *Scheeps* behoefte ge- reed te maaken ; midlerwyl *3p* wederom een en andermaal dooz *Beeren* bezocht wierden en ontrust / zulkis ze hunnen arbeid staaken moe- sten.

Den 3^{den} *Juny* zich weer een weinig in krachten herhaalt hebbende / arbeide men met allen mogeliken vlyt aan de *Bok* / die *3p* naa 6 dagen arbeids eindelyk voltooit kregen. Den 4^{den} gingen ze met 11 *Mannen* weder naar de *Schuit* om die voort te slepen / vermits hen toen den arbeid lichter dan te vooren viel ; deez vertimmerde en boepde men me- de op / ten besten als doendelyk was. Ondertusschen waren anderen bezig met alle andere behoefte en voorraad booz hunkken te onderneemen *Logt* hpen te hengen / en om die tegens dat ze *honden* te vertrekken / gereed te houden. Den 8^{den} kregen ze de *Schuit* medegereed / en ver- 30^{gden} boozs alles aan boord / wat noodig was.

Den 12^{den} arbeide men 300 veel mogelikh / was met hylen / houtwelen en ander gereedschap om dooz 't *Is* een weg te baanen / waar langs de *Schuiten* te water wierden gebracht. *Heemskerk* met *Willem Barentsz.* , het *Is* opge-
ruimt, om
de *Vaartui-*
gen te water
te brengen.
Zem-

Met hylen
en houtwelen
het *Is* opge-
ruimt, om
de *Vaartui-*
gen te water
te brengen.

Zembla naar 't Vaderland t' aanbaarden. Dies schreef Heemskerk mid-
lerwoyl twee verklaringsschijfsten / waar van ieder vaartuig een hebben
zoude / die dooz hun alle onderteekent wierden / wiens inhoud bevelde:
hoe men zich te gedragen had / wanneer men van den anderen afwaal-
de; als mede met hoedanig een kommer en ongemak 3p aldaar over-
wintert hadden en den tyd afgewagt / om te zien of hun Schip weder
blot zou worden. Anggelpus had Willem Barentsz. te vooren een brief-
se geschreeven / 't zelve in een kruitmaat gedaen / en in de schoorsteen
opgehangen; waar in een kort verhaal van hunnen togt en boozneemen
naar China was opgesteld / hoe 3p aldaar 10 Maanden hadden huis
gehouden / en wat 'er hen ontmoet was / om in gevalle iemand booz-
taan aldaar mogt komen aan te landen / daar uit hun wederbaaren
mogt verstaan.

Men begeeft
zich te
scheep, en
gaat 't zeil.

Volgens dit besluit / sleepte men dan beide de Vaartuigen te Water /
nevens noch elf Sleeden met behoefsteng en koopmanschappen. Men ging
't Scheep en zelve den 14 Juny / 1597. niet zonder veel bekommer-
nissen / nademaal ze noch al telkens in 't Ijs bezet raakten. Den vol-
genden dag stebonden ze boozbp 't Vlijsinger Hoofd en bereikten den
Hoek van Begeerte. Dervolgens quamen ze aan d' Oranje Eilanden;
alhier aangeland / slookte men een buur en smolt een ketel met sneeuw-
water / om te drinken. Wederom t' zell gegaan / bevonden ze zich om-
trent den Yshoek, maar geraakte den 17den in 't allergrootste gevaar
van 't Ijs / waar uit 3p noch eindelyk gered worden. Den 20den stoff
Willem Barentsz., wiens dood hen allen smertelyk viel / vermits men /
als een erbaaren Stuurman 3pnde / in 3pn bestier te geruster was. Ook
verlooren ze toen noch een van hun volk. Den 23den quamen ze / naa
veel sukkelens dooz 't Ijs / weder in 't open water / en bereikten de Kaap
Troost, daar 3p wederom in 't Ijs bezet wierden. Men bevond zich
toen op 76 Graden 30 Minuten. Den 24den quamen ze met veel ar-
beid en roelens dooz 't Ijs weder in ruime Zee / en zelden ten Oosten de
Kaap Nassau. Naa veel aangewende arbeid en 't uitstaan van een
stojm / geraakten ze den 27den ten Westen van de gemelde Kaap; hier
zagen ze langs den Zoom van 't vaste Ijs een groote meeningte Walrus-
sen / als mede veel Vogelen / waar van 'er eenige geschoten wierden.
Dervolgens tot den 5den July 1600 ze noch al groot gevaar in 't Ijs
uit / waar dooz 3p met zich te 2. geweldig afgemat wierden / en
toen stof hen weder een man af. Den 11den zagen ze 't Kruis Eiland West-
waarts gelegen / eenige begaven zich naar land / die 70 eperen van Berg-
eenden mede bragten / dat hen toen een aangenaame spyz was. Den 19den
zagen ze ten Westen van 't booznoemde Eiland open water / waar over 3p
zich niet weinig verheugden / dies men allen vlyt aanwende om de Vaar-
tuigen te water te brengen / vermits men ze wel 270 treden over 't Ijs slee-
pen moest. In 't water gekomen / ging men onder Godts geleide t' zell /
maakten goeden booztgang / en liepen den 20sten den Zwartten Hoek
booz-

Passeeren
verscheide
Eilanden en
Kaapen.

bo
me

ren
lan
ber
hoo
H
lan
boo
Dae
sche
doo
per
zulk
hen
gesch
krut
'er b
van
king
voor
D
kust
Zon
beid
de vo
der 2
deno
doo
Van
stond
was
ren /
zellen
horne
hoek
deelt
om 3
re ze
oosten
meen
eenig
ning

boorbp / zulkis 3p dien Abond noch 't Ammiraliteits Eiland zagen/ en mede boorbp zeiden

Den 21sten passerden ze de Kaap Plantius en Langenes. Des anderen daags omtrent de Kaap Kant gekomen / ging 'er eenig Volk naar land/ om eperen te zoeken/ waar van ze een goede party opdeeden/ en vele Vogelen met handen greepen. Den 24de bevonden ze zich op de hoogte van 73 graden 10 minuten. Den 27^{den} roeiden ze boor gebroken Ijs langs de Wal/ passerden de Kruishoek, en zeiden tusschen 't Wasteland en 't Eiland boor. Den 28sten langs 't land zeilende / quamen ze boor de St. Laurens Bay of Schanshoek; hier vonden ze twee Russische Daartuigen/ waar boor 3p niet weinig verheugt waren/ wederom menschen te zien; maar alzo 3p zich onderling niet verstaan konden / en om boor hun eenig middel boor de scheurbuik na te speuren / liet de Schipper hen in den mond zien; hier boor verstonden ze dat 3p honger hadden/ zulkis men een roggengbrood met eenige gerookte vogels gaf/ waar tegen hen wederom een geschenk gegeven wierd. Weeder van deeze Russen gescheiden / roeiden ze den 31sten naar een ander Eiland/ daar twee kruiffen stonden/ maar vonden geen volk. Te land gestapt/ vonden ze 'er bp geval Xepelbladeren/ die hen geen kleinen dienst deden/ om zich van de scheurbuik te geneezen / en ook in 't nuttigen zodanig een werking deden/ dat ze eetlang wederom beschuit konden eeten / die men te vooren niet bpten kon.

Ontmoeten
te ee Russche
vaartuigen.

Den 3^{den} Augustus beslooten ze van Nova Zembla naar de Russche kust ober te steecken / dieg zeiden ze Zuid Zuid-West aan tot d' Ooster Zon/ en geraakten wederom in 't Ijs/ waar boor 3p met zwaaren arbeid roepen moesten/ tot ze in ruime Zee quamen. Den 4^{den} zagen ze de boorboemde Kust/ en hielden 't toen langs de wal; omtrent boor der Zon zagen ze noch een Russch vaartuig/ roepende tot de Russen Candenoës, Candenoës; maar deeze riepen wederom Pitzora, Pitzora: waar boor 3p verstonden dat ze niet bp Candenoës, maar bp Pitzora waren. Dan den 5^{den} tot den 12^{den} sukkelden ze geweldig boor tegenwind / en stonden niet weinig kommer uit / vernitg den boorraad bpna verteert was / behalven dat ze noch van eenig beschimmelt brood boorzien waren/ zulkis 3p elkhander deersph aanzagen. Eindelpk zagen ze niet volle zeilen een Russch Daartuig op hen afkomen/ dieg spoede men hun bp te komen/ en aan boord gelegte hebbende / kocht men wat Visc en eenige hoeken in visch-water gekookt/ dat alles evenmaartig onder hen uitgedeelt wierd. Den 15^{den} dicht langs de Wal zeilende / zagen ze wederom zes Russche Daartuigen/ bp de zelden gekomen/ vzoegen ze hoe verre ze noch van Kilduin waren; toen verstonden ze dat men zich noch beoosten Candenoës bevond/ en de Witte Zee te passeren had / die 3p meenden al te boven te zyn geraakt. Men verzag zich toen weder van eenigen leeftoet / koopte een pot vol water/ en meel niet spet en houting vermengt / waar van ze toen lustig smulden / en huime hongerige

Besluit om
van Nova
Zembla naar
de Russche
Kust over te
steeken.

de Sibier Oby zijn door gebaaren / is als volgt : „Wp gaan zeggende
 „met onze Waartuigen naar 't Waigats om Robben en Walrussen te
 „vangen / en aldaar niets opdoende / vaaren we de Straat van 't
 „Waigats in / maar neemden een Landwind waar / waar mede het Wg
 „Zeevaart byst; de Wind weder uit Zee komende / zoeken we een Pla-
 „den of Inham / want indien we die niet bereiken konden / zouden on-
 „ze Waartuigen door 't aandringende Wg aan stukken worden geknelt /
 „dies moeten we dan weer een uitlandige Wind verwachten / om al-
 „dus onze reis te vervolgen.

Dit Waigats is mede uitboetiglyk door wpen den Heer Burgemeester
 Nicolaas Witsen beschreeven / hebbende derzen Heer / van zeer veel die al-
 daar geweest zyn / naaukeurige onderrichting bekomen / gelph dan ook
 in een Naart 't Waigats nevens de Zeehusten / tot aan de Sibier Oby
 toe / gaansch onbetreterlyk door dien zelven Heer is aangewezen.
 Doch zegt gemelde Heer Ides, dat de Siberische Ruisen / vooz so Jaa-
 ren hune Siberische Waaren gewoon waren wp door 't Waigats te voe-
 ren / dat hen sedert wegens de slukerp verboden is / welke vervoering nu
 over land geschieden moet / om ze op de Colplaatsen beter te komen
 waarneemen. En verder / dat tusschen de Sibieren d' Ogata en d' Uda
 Stroom, langs de Zeehusten / zich ongemeen veel Walvisschen laaten
 zien / en voozt de geheele kust langs / tot aan de Yskaap, in 't Ruisch
 Zwetenoos genoemd / of anders Heilige Kaap, zich insgelphs veel Rob-
 ben en Walrussen onthouden; en dat het Waigats van 1694. tot 1697.
 t' eenemaal bezooien is gebleven / dat waarlyk toen een slechte Wg-
 scherp heeft gemaakt.

Dus zyn 'er dan de getuigenissen eenpaarig vooz / dat men benoeden
 Zembla, of door 't Waigats, zonder beletzel van Land / en wp warme
 Zomers / wegens het Wg / een genoegzaame dooztocht naar China kan
 bekomen; gelph mede d' algemeene getuigenissen der geenen die bevesti-
 gen / die alleen hun werk daar van gemaakt hebben / om deezen dooz-
 tocht na te speuren / zulks ze niet dan door het Wg belet zyn gewoeden;
 behalven dat een van hun allen door 't Waigats zyn oogmerk schynst be-
 reikt te hebben.

Dat men 't met het naaspeuren van deezen dooztocht noch niet t' een-
 emaal opgaf / blykt uit een Acte in den Jaare 1615. aan de Doozd-
 sche Compagnie berelene / zulks ze in geballe van nood / met haare
 Schepen vergaue wierd te mogen hadren / in de Landen onder 't
 bestier van d' Oost-Indische Compagnie begrepen; welke Acte van
 deezen inhoud was:

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die dee-
 ze tegenwoordige zullen worden getoont, Saluit; DOEN TE WETEN:
 Alzoo de Bewinthebberen van de Geoctroyeerde Compagnie van 't Noorden
 ons met behoorlyke reverentie vertoont hebben, dat zy gerezolveert zyn eeni-

De Heer
 Witsens ge-
 dachten o-
 ver de Wai-
 gats inge-
 zien.

Hoedanig
 eenyds door
 de Russen uit
 Siberië de
 Waigats
 wierd beva-
 zen.

't Ys de
 voornaamste
 hindepuul
 van den
 dooztocht
 naar China
 gezocht.

ge Schepen wederom uit te zenden, om t' onderzoeken de Passagien by Noorden naar China en Cathay; welke Schepen nu eertdaags zullen gereed zyn, om in Zee te loopen. En vermits het onzeker is, of schoon de zelve passagie werd ontdekt, dat het dienstelyk zoude zyn, met de voorz. Schepen den zelve weg wederom te keeren, zulks dat zy genoodzaak zouden zyn te passeeren de Cabo de Bonne Esperance, of de Engte van Magellanes, en over zulks gedwongen geraden te worden, 't zy om verversching van Water, Victalie of anderzins aan te doen eenige Landen in Oost-Indiën, 't welk hun by de Schepen van d' Oost-Indisch-Compagnie aldaar wezende, zoude mogen worden belet. En mitsdien verzocht hebben, dat ons zoude gelieven hun te verleenen, Afte van dat de voornoemde Schepen onverhindert de voorz. Passagie zullen mogen doen, en de voorz. Landen frequenteeren, op dat zulk een goed aangenomen werk in geender maniere werde veracht. ZOO IS 'T, dat wy 't geene des voorz. is aangemerkt, bevindende 't verzoek van de voorschreeve Bewinthebberen, in reden, billykheit en equiteit gefundeert; geaccordeert en geconsenteert hebben, accordeeren en consenteeren mits deezzen, of het geviel dat de voorschreeve Schepen, die by de voorschreeve Bewinthebberen uitgezonden zullen worden, om de Passagie by Noorden naar China en Cathay t' onderzoeken, de zelve Passagie ontdekkende, niet dienstelyk en zouden vinden, met haare Scheepen den zelfden weg wederom te keeren, maar genoodzaak zouden zyn te passeeren de Cabo de Bonne Esperance, of de engte van Magellanes, en mitsdien gedwongen zouden worden, 't zy om verversching van Water, Victalie, of anderzins, aan te doen eenige Landen in Oost-Indiën, dat zy 't zelve vry, vrak, onbelet en onverhindert zullen mogen doen, en de voorschreeve Landen frequenteeren. Ordonneeren, lasten en beveelen, over zulks den Gouverneur en Admiraal Generaal, en voorts alle andere particuliere Gouverneurs van Steden, Forten en Plaatsen in Oost-Indiën, Vice Admiraals, Kapiteinen te Lande en Schepen, Officieren en Soldaten, en voorts alle anderen die dit aangaan zal, 't geen des voorschreeven is, alzo toe te staan en te gedoogen, zonder de voorschreeve Schepen en 't Volk daar op zynde, daar in te doen eenige verandering of empeschement, maar ter contrarie alle behulp, assistentie en faveur, zoo van verwisseling, bevordering van haare Reize, als anderzins, want wy 't zelve voor den dienst van den Lande alzo hebben bevonden te behooren; Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage den 2 April 1615.

Wat deze onderneming insgelijks van geen vrucht is geweest / blykt uit de gevolgen / vermits toe noch toe / niet dan alleen de mogelijke schynbaarheid ons van dezen dooytugt nagelaten is / waar van het is als 't eenigste hinder / den Ondernemers geduurig gedwaarsboomt heeft / om dezen toelag te voltrekken.

ELFDE HOOFDTSTUK.

Ruime uitgestrektheid van 't Gewest der Walvisschen onderzocht, die zich tot in de Tartarische Zee uitbreid; welker doortogt wegens 't Ys voor de Schepen gesloten blyft. Verscheide waarneemingen over de bezetting der Schepen door 't Ys. Zoom van 't Ys hoedanig gestrekt. Doortogt der Walvisschen naar de Tartarische Zee in overweeging genomen. Des Schryvers gedachten over 't opvangen der Walvisschen, welker bekommring hy als noodeloos betracht. 't Walvisch-Gewest door voorbeelden bepaalt. Ruiming der Walvisschen wegens 't besloten Ys, en hoe verre zich dit uitstrekt. De Zee gemaatigder in koude dan 't Land, dat des Winters de Walvisschen weeten waar te neemen. Bestendige geduurzaamheit voor de Visschery aangewezen.

Nademaal dan uit 300 beele bygezagte getuigenissen blykt / dat 'er zonder hinder van Land / naar de Tartarische Zee een doorgang is te vinden / 300 blyven de paalen van d' Eilandsche Walvisch in de zelfde uitgestrektheid / als ze reeds dooz ons waren gestelt. En vermits altoos het Ys / 't eenigste beletzel is geweest / waar dooz de Schepen gehindert wierden dezes doortogt te voltrekken / 300 zullen we mede onderzoeken of dit ook eenig beletzel aan de Walvisschen gevee kan.

Indien het Ys geslooten en vast bleef / zou deeze Wiscb heet van bloed zijnde / 300 adem boven water niet konnen haalen / en dus gaf dit aan hem het zelfde beletzel als aan de Schepen; maar / nademaal dit Ys des Somers los dooit / stukken breekt / en dyltig word / 300 kan hy in 't zelve 300 adem haalen / en 't geeft aan hem als dan in 't minst geen belet / alhoewel 'er de Schepen dooz worden opgehouden. Dan dit los doopen en 't dyltig worden van 't Ys / zullen we vervolgens breeder handelen. Om nu op deese kusten van Tartarië te Wiscchen / nademaal 'er als gemelt is zich veel Wiscchen onthouden / is 't echter / behalven de ongetreedheit / uit de voorgemelde voorgebeelden ongeraaden; want schoon de Walvisch by gebroken Ys wel doorgang vind / 300 word nochtans deze doorgang vooz de Schepen veeltyds dooz 't dyltig Ys bezet / en indien 'er al by een warme Zomer en zachte Winter eens een Schip doortogt mogt vinden / gelyk aan een der voorge- melde schymt te 300 gebeurt; 300 leert echter d' onderblindig dat 'er wel- nig staat op te maaken is / en dat het byna genoegzaam onmogelyk is / een gereguleerde Waart dooz 't Doorden naar China of Tartarië te open is,

men / vernits men naaulphs van tien reizen eens zou kommen dooz
koinen; want het vliest 'er 's Winters zeer sterk / en veeltyds noch in
de maand May tot by naa Juny toe / wannere 't ook somtijds in Au-
gustus al weer begint te vliezen; en alhoewel 't in dien horten tyd zeer
sterk doopt / zulks eerlang het Ws van 't land los getrokken / dyltig
woyd en smelt / nochtans smelt het niet 't eenemaal / maar 't blyft den
gantschen Zomer dooz / gints en herwaerts dyltig in Zee drijven. Dins
nu vinden de Wiffchen wel een genoegzaamen doozgang / terwyl 't ehtre
vooz de Schepen allerwegen gestooten blyft.

Dat de Winter in dit Doozder Waereld-Deel dus lange aanhoud / en
ook wederom als gezegt is / zoo vroege begint / kommen we doozeigen on-
derbinding getuigen. Weenigmaal zyn we in de maand May en in 't
eers van Juny in 't Westys geweest / en dooz een ophomende Dooz be-
voozen / zulks dat we tot by de Walwiffchen / die toen tamelyk veel
oimrent ons waren / over 't Ws konden loopen. Deze Wiffchen duw-
den hunne krulnen dooz 't jonge Ws heen / om dus adem te scheppen;
wy liepen naar de zelve en over hunnen rugg heen / konden hen ook wel
schieten en lensen / maar wy wilden deeze waardige Schepels zonder
nuit niet quetsen / vernits we de zelve toch niet magtig konden worden /
nademaal we zoo verre als we van de Steng uitzien konden / wegens
't jonge Ws geen Sloepen wisten te gebruiken om een vaste en geschoo-
te Wiffch 't achtervolgen. Dit viel vooz / den 22^{den} May 1701. Ook
is 't gebeurt op den 2^{den} Juny 1695, dat we in 't Westys / Wiffch op
3er hebbende / het Spek zoo hart bevooz / dat het bezwaarlyk kon ge-
sneeden woyden: Deeze en diergelyke koude / zyn we verscheide maalen
in 't Ws gewaar woyden / waar uit blykt dat 'er de Winter niet alleen
lang aanhoud / maar ook vroege begint; want in 't Jaar 1696 den 23^{den}
Augustus / quam het Ws zodanig met de Westelyke Wind op Spijsber-
gen tegen de Wal aan zetten / dat 'er sommige Schepen in de Noord-
Baay, anderen in de Zuid-, en wy in de Deensche-Baay dooz bezet wyl-
den; dus bezet zynde / vooz 't den volgenden nacht zoo sterk / dat al
het water tusschen de Schofsen digt liep. Maar des anderen daags de
wind Oostelyk geloopt en uit het Land komende / wierd het Ws we-
der van de Wal gedreeven / en wy newens d' andere Schepen wederom
schielijk gered / dat geen kleine vrygde baarde. In den Jaare 1699
quamen we den tweeden May op de byere van 76 graaden in 't ge-
woone Groenlands Waatwater / tegens het los Ws met vliezend weer /
en den 10^{den} daar aan volgende op 75 gr: 46 m. en zagen Spijsbergen uit alle
waarschynlyke en kenbaare teekenen van laater bevinding / noch rondom
met Ws bezet / zulks we toen dooz 't dyltig en zeer digt Ws / het Ei-
land niet naaderen konde. Meermaals is 't ons gebeurt / dat we vooz
en in de maand May / van Jan Mayen Eiland af tot het Beeren Eiland
toe / langs 't Ws zellende / wegens het zelve / in deeren voozen tyd /
niet Doozdelpher dan 75 graden komen konden / en als naa weinig da-
gen /

Hoedanig de
Walwiffchen
dooz 't zwak-
keys kunnen
boren, om
adem te
scheppen,

Verscheide
Waarnee-
mingen van
den Schry-
ver in 't Is
bezet zynde.

gen/ met een Noordweſte Wind/ het loſt ſij / dat dooz de Zee gebyo. Zoom van 't
 ken was/ weg dreef/ zeilden we langſ een vaſte Zoom/ eenige mylen. Ys hoedaanig
 hem en weer/ en vonden de ſelbe/ dat zeer aannemelyk was/ zich by- ſiecht.
 naan lynrecht/ Zuid-Weſt en Nooyd-Ooſt ſtrekkende/ en zodanig digt
 geſloren/dat we van de ſeng in 't minſt geen water konden gewaar worden;
 't ſcheen ons toe/ alſ of Jan Mayen Eiland, Spitsbergen, 't Beeren-Ei-
 land, Nova Zembla en voozts de geheele ruimte onder en om de Pool
 r'eenemaal in 't ijs beſet lag/ en de ſelle koude en ſterge voſt beveſtig-
 den ons zulks. 't Was den 25 en 26^{den} May 1699. toen wy gints en
 weer langſ dit ijs zellende/ dit alles 300 bevonden/ en we moeſten
 met geduld op ſtoym en doopent weer hoopen/ zoude het ijs gebohen
 worden/ en wy een opening vinden. Meer dergelyke ontmoetingen
 zouden we kunnen verhaalen/ die ons verſcheidemaalen omtrent de
 Nooyder Waereld-Deel zelf 3yn wederbaaren; maar om niet al te lang-
 wylig te 3yn/ achten we dit genoeg/ zulks men daar uit zou kunnen
 zien/ hoe lang men aldaar den Winter onderſtevig iſ/ dat dooz de jaar-
 lyſe bevinding bekrachtigt word/ en derhalven onnoodig meer daar van
 te zeggen.

Al iſ uit het gezegde genoeg te zien/ dat de weg dooz 't Nooyden naar
 de Tartariſche Zee/ jaarlyks vooz de Walviſſchen open iſ/ alſ mede uit
 de getuigenis en uit d' onderbinding en 't verhaal der Commandeurs/
 die telkens 300 veel ijs omtrent dit koude Nooyden vinden/ dat de ge-
 melde dooztozt dooz dit ijs/ alſ met een zwaare kuten/ veelyds vooz
 de Schepen geſloren blyft. Ook iſ 't om in de Tartariſche Zee te Viſ-
 ſchen al te verre van de hand/ en ober zulks beter vooz Tartarië en Ja-
 pan gelegen/ want om aldaar te handelen/ 3on d' Oſtindiſche Com-
 pagnie niet inwilligen; derhalven iſ ons deeze doozbaart in 't byzonder
 van weinigt nut: 't iſ ons genoeg dit Waerwater vooz d' Eſtandiſche Viſch
 open/ en aldus 3yne paalen wyd uitgeſtrekt te zien. Indien nu het van-
 gen der Walviſſchen boven maaten verſlapte/ iſ te hoopen en ook waar-
 ſchynlyk/ dat de ſelbe Viſch van dertwaants wedet toezakken zal.

Men zoude ons nu mogen vzaagen/ of de gemelde dooztozt der Viſ-
 ſchen/ met het geboelen en de getuigenis van ſoo vele Ruſſen/ Eng-
 ſen/ Franſen en Hollanders overeen komt; of deeze dooztozt/ vooz de
 Viſſchen naar de Tartariſche Zee open 3ynde/ 't afzakken der ſelbe
 wel gebeurlyk of natuurlyk zoude 3yn; en of d' onderbondene en ge-
 melde ſterke voſt dit afzakken der Viſſchen niet hinderen en beletten
 zou?

Wermits deeze vzaagen alhier/ en oek in 't vervolg zullen ter zaak
 dienen/ zullen we derhalven op ieder in 't byzonder antwoyden. Kieds
 hebben we de getuigeniſſen van Engelen/ Franſen/ Hollanders en zelfs
 van de Ruſſen bygebragt/ allen hun werk maakende/ om 't onderzoe-
 ken of 'er dooz 't Nooyden een doozbaart naar China 't ontdekken was/
 waar by iſ gebleeken/ dat 'er geen hinder van enig Land in den weg
 werd

Verſcheide
 vzaagen
 over den
 doortogt der
 Walviſſchen
 in overwee-
 ging ge-
 bragt.

Waar in geen
ander belet
dan 't yz ge-
vonden
word.
Dat echter
den Walvis-
schen niet
hindren
kan,

In de Tarta-
rische Zee
een Walvisch
gevangen, in
wiens rug
een Holland-
sche Har-
poen gevon-
den.

Redenkingen
van den
Schryver
over 't op-
vangen der
Walvischen,
doch on-
doenlyk
geoordeelt.
En doot ver-
scheide
voorbeelden
getoont.

wierd gebonden/ maar dat in tegendeel het vallen van stroomen/ de verande-
ring van water/ opene lucht enz: nevens meer diergelyke tekenen/ de
waarschynlykheit van dien bevestigden; Anderen de zelve schynbaarheit
ten algemeen belet/ vinden niet dan 't yz/ en naa opruiming van
't zelve/ dit belet te boven gekomen/ is van een Hollander en verscheide
tussen getoont: d'ez wo'd men verplicht te gelooven/ dat 'er des Zomers
den moesten tyd een vyfje opening en doorgtogt naar Tartarie door de Wal-
vischen is/ schoon door de Schepen geslooten. Waarenboven dient noch
ter verzekering/ en tot voldoening van dit gevoelen/ wat Klerer Janz.
Visscher, inp heeft verhaalt/ te wreten: dat een gewezene Pisgmaal
van Oostindien/ Zeeman genoemd/ hem zelf berichte had/ dat 'er in de
Tartarische Zee een Walvisch is gevangen/ die een Hollandse Har-
poen in den rug stak. Welke was gemerkt W. B. (zynde van een der
Groenlandsvaarders van den Wintikaal Willem Bastiaant) aldaar in de
Herselyke kunsstamer tot een rariteit bewaart/ gelyk door den Oost-
indische Schipper Jacob Cool van Hardam werd bevestigd/ dewelke di-
verse maalen ook in Groenland is geweest/ en daar door zodanigen har-
poen aan hem bekent was. Meer andere zaaken die uit verscheide Groen-
landische Ontmoetingen en eigen ondervinding beter konnen naagedacht
worden/ als met korte woorden beschreeven/ bevestigen op d'eerste vraag
men gevoelen.

Wat het tweede is dezer vraag aandelangt/ deezzen weg door de
Walvischen doorganklyk in des zomers open zynde/ of dan 't gemelde
afzakken natuurlyk en d'ezhalven ook wel gebeurlyk is? Nu moet men
zich verbeelden/ dat dit doozderdeel/ of by een Meer kan vergeleken wor-
den/ of zelf gelyk een Meer is/ (by voorbeeld als de Zuiderzee/ de
Wieringer Waart/ 't Haarlemmer Meer of diergelyke) waar in de Wal-
visch door zyne reeds gemelde natuurlyke eigenschap zich rondom de
Pool onthoud en allertwegen omzwerft. Meemt nu eens/ in 't Haar-
lemmer meer wierd aan zeeker oort zeer sterck geboft/ zulks de visch daar
ter plaatse ten deelen opgevangen of verjaagt wierd/ en dat deeze plaats
door halfwater/ of door 't inlaten van bjakwater niet wierd vergiftigt/
maar zoet blyvende/ welk zoetwater met de natuurlyke hoedanigheit
van de Meervisch over een komt; zoo is 't licht te denken/ dat allenks
de verjaagde visch/ en ook de visch van eenig ander oort/ naa enige
verpoozing van tusschen tyd/ ter gemelder plaats wederom zal toezak-
ken/ en verder het geheele Meer rond zwemmen. Wil men alhier ook
stellen/ dat in d'uitgestrektheit van den grond des gemelden Meers/
d'ene plaats beter met de natuurlyke eigenschap van de Meervisch
overeenkomt als d'andere/ 't zy dat ze zoeter van grond/ aas en van wa-
ter is/ en derhalven d'ene plaats vischer als d'ander: dusdanige ge-
dachten zyn mede niet vreemt/ en de ondervinding niet wederstreevig.
't Zelve kan mede van d'Hollandse Walvisch gedacht worden/ en 't zal
ook met de bejinding overeenkomen/ als betoelgens te blyken staat;
echter

echter is die t'eenemaal natuurlijk / dat d'erne ooyt zoet blyvende d'andere ooyt alles mede deelt / en vooz 300 veel het gantsche Meer zoet van grond en water is / en dus t'eenemaal met d'eigenschap der Meervisch overeenkomende / 300 blyft dan de visscher / alhoewel op d'ene plaats wat meer dan op d'andere / echter over het gantsche Meer algemeen. Indien men alhier mede wilde voozwenden / dat het de natuurlijke eigenschap van de plaats niet is / die de visch aan de zelve verbind / maar den noodzaaklijken omtrek die haar in de zelve beslooren houd / en dat dit met de Ellandsche Walvisch geen overeenkomst hebben kan / als leggende in gemeen omtrek beslooten. Hier op zullen we zeggen / dat we niet twyffelen / indien men den Wph tusschen het Wpher en t'haarlemer-meer kon wegmeeuen / en echter de wederzyds wateren konden van een gescheiden blyven / of het zoute water en de bzalike grond van t'Wpher-meer / zoudendeze visch genoezzaam als een Wph verstreken. Men mogt dit nu ontkennen: doch een aanpaalend zoet Meer / en de vereeniging van dien / by aldien het een Climaat waar / twyffelen we niet of deeze visch zou / eenderly water en grond bindende / haare paalen over zwemmen / zich onder elkander vermengen en gemeenschap maaken. Desgelyks twyffelen we mede niet / indien 'er onder de Zuidpool / ingelyks 300 veel grond en water is / als onder de Noortpool / mits een Climaat zynde / of t'Wg / t'grondgewas / en t'aas zal 'er even eens zyn; derhalven is 'er mede niet aan te twyffelen / dat 'er Zuider Walvischen zyn / vermits de zelve natuur en gesteltheit met het zelve voedsel verzeid / waarschynlyk het zelve soort van schepzelen voozthengt / te wezen: Walvischen / Robben / Walrussen enz. Inimmers de Historiën melden ons / dat 'er in de Zuid-zee op de hoogte van 55 Graden zeer veel Walvischen gezien zyn / doch t'zullen mogelijk naar de gesteltheit van t'Gewest / niet dan Binvischen of Noortkapers zyn geweest; echter zyn dit gewisse vooztekens / dat 'er volgens deeze redenning / Zuidelyker naard de Zuidpool / mede eigentlijke Walvischen zullen gebonden worden. Indien men dan de beide Poolen als van een eevenmaatig Climaat zynde / met elkander vereenigen kon / zou d'Ellandsche Walvisch zich mede buiten zyne paalen begeeven / en zich met de Zuider Walvisch vermengen of gemeen maaken: maar nademaal dit een onmogelyke zaak is / 300 blyft dan d'Ellandsche Visch / volgens reeds gegevene reden / aan de Noortpool verbonden / als of de zelve vooz een bepaalden omtrek ingeslooten was. Wanneer men in dit geval eens acht op de Zwaluwen en andere Zomer Vogels geeft; deezen zoeken volgens hun natuurlijke eigenschap een Zom-Gewest / en hun Zomer-aas / is vliegjes / woormjes enz. insgelyks zullen de Kzaajen / heet van bloed zynde / veel liever een koud en Winter-Gewest beminnen / en steeds hun Winter aas naspeuren. Om nu de Kiepgers en Ojedaars of meer andere vogelen / als mede vischen en dieren niet by te brengen / zullen we alleen in dit geval / de Krotganzen en meer dergelyke watervogels aanmerken / die zich veel om-

Des Schryvers gedachten dat 'er naar de Zuidpool mede Zuiden Walvischen gevonden worden; Als mede de zoo genaamde Noortkapers, Robben en Walrussen.

t Walvisch gewest door voo. beelden bepaalt.

treent Wieringen en Wieringerwaard in 't Wier onthouden / niettegenstaande de zelve aldaar geweldig met roers en netten worden vervolgt: als dan neemmen ze wel reinigzins de wyf / maar verlaaten echter de gantsche Landstreek niet; deezem zyn nu in geen omtrek beslooten / de Noorzee / Zuider-zee en meer andere wateren staant 'er eenmaal voor him open / echter verbindt hen de natuurlijke geneigheit tot deezse plaats / en zodanig aan de zelve / als of ze dooz een omtrek ingesloten waren.

Veel meer diergelijke toegepaste redenen zouden we kunnen bybrengen / hoe danik sommigen him het aas / en meer anderen de natuurlijke gesteldheit aan byzondere plaatsen verbind / en wederom in anderen dit beide te zamen; dits nu wordt eveneens de Eilandsche Walvisch / als hier vooz genoeg gebleken is / met deezem dubbelen band / aan zyne reeds bepaalde plaats / wel hecht en sterk gebonden.

Wij zyn alhier voozdachtelij / of 't misseken te pas mogt komen / een weinig ter zyden ons bevel afgeveeten; En wy zullen dan aldus op 't tweede Waaaglid / afzekerende / sluiten en zeggen: genomen dat deezse Wiervogels / gelijkt de Visschen in 't gemelde Meer / zodanig by Wieringen aan een zeelute plaats met roers en netten werden gevangen en verjaagt / was 't zeer licht te vermoeden / dat ze echter naa eenige verpooying van tyd (vermits deezse gantsche Landstreek hen natuurlijc eigen is) diefwegen alleniks weder zullen komen opschieten / en zich over de ghesche Landstreek verspreiden. Dit nu kunnen we als natuurlijc zynde / met een zoo veel grond van redenen / van de Eilandsche Walvisch denken / vermits het ons niet alleen natuurlijc / maar ooch gebeurlijc toefchyn / want we met zeer goede opmerking / 't gemelde afzakken der Walvischen / in Groenland zelf verscheide maalen hebben ondervonden. Zulks hier te toonen / zullen we spaaten / vermits het / in 't beantwoorden van 't derde Waaaglid / genoeg zal te pas komen.

Met derde Lid dezer vraag behelst de dan / of de gemelde stede vozt / de gestelde doozrogt dooz 't Noozden / niet zoo wel aan de visschen als aan de schepen hinder en belet geveeden zou / en bygevolge deezem toebloet en 't afzakken weeten. Hier over zullen we deezse onze gedachten uiten / na mentelijc: dat dit altoos des Winters wel plaats heeft / want meer de Nooztpool en den omtrek derzelve tot op 25 Graden 'er eenmaal bevroest / zulks dat Jan Mayen Eyland, Spitsbergen, 't Beeren Eiland, Nova Zembla en voozts de ghesche ruimte onder en om de Pool / gelijksaam als in een enkele ysthoofst besloten leggen / gelijc wy naa harde Winters zelf ondervonden hebben; en ons oogenschynlijc bleek / dat als dan mede de Walvischen / de gemelde Pool in den omtrek van 25 Graden ontpoppen / vermits zy / heet van natuur zynde / hunnen adem in de lucht en boven water scheppen moeten: schoon ze nu echter met him kzuimen dooz 't jonge yst van 2 of 3 ermaal / daar reeds eenige menschen by elkander op loopen kunnen / weeten te hooren / zoo valt hen dit aan 't yst / dat gedurende den winter gesloten is geweest / ondoenlijc / want het aldaar

Hoedanig de
Walvischen
des winters
wegens te be-
slooten is de
Noordpool
ruimen moe-
ten onder-
tocht.

baat 5 / 6 en ſomtijds 10 voeten dik vzeft / na dat de Winter houd is; waar uit dan volgt / dat deezen / die naar deeg-zijde de wijk neemen / van die geenen / die naar de Tartariſche-zijde wijkten / door den hoek van Zembla en 't onleggende geſlooten zij / voor een tijd van elkhander geſchreden zijn. De Viſſchen die dus door deeze afſcheiding / op deeg-zijde Zembla, en alzo op onze zijde geweezen zijn / moeten volgens voorgevende redenen / de Pool mede zoo verre ontwijken / vernits de Zee ingegelijg zoo verre toevleest / en bij harde Winters tot 75 Graden / en langs de kusten van Oud-Groenland tot op 70 / en wel geheel tot aan Yſland, tot op 68 Graden door 't zij geſlooten word. Ingelijg is mede te denken dat langs de kusten van Zembla geſchied / en mogelijg wel geheel tot aan de Witte-Zee, want de Noorhoek van Zembla, de Hoek der Begeerte genoemd / legt op 78 Graden / en de Zuidhoek of de Hoek van 't Waigat op 70 Graden.

Hi is 't niet alleen waarschijnlijg / maar uit alle omſtandigheden zeer klaar / dat het aldaar langs het land / zuidelijker zal dicht vzezen / om dat 'er / zelfs in den Zomer / de doorvaart door 't zij woest belet; dus is mede / als reeds gezegt is / in den jare 1595 een ſchip door Nova Zembla op 76 Graaden bezooien / waar van het volk heeft moeten overwintertien. Ongetwijfeld zullen 'er wel beſchryvingen zijn / hoe verre ſaatselijg bij harde Winters de kusten van Zembla en voorts d'aangrenzende Mogkoviſche kusten bezeezen / doch zij zijn ons nooit voorgekomen; maar die is bij onderbinding klaar / dat het even zoo veel langs deeze kusten / als langs de kusten van Oud-Groenland, veel Zuidelijker zal dicht vzezen / als in de ruime Zee omtrent Spitsbergen, en enige Graden dooſten en bevesten de zelve. De reden hier van is / om dat het land / gelijk het 's Zomers gemeenſijl meer warmte dan zich geeft / daat en tegen des Winters ongemeene koude veroorzaakt; en de Zee des Winters gemaatigder zijnde / is niet zoo koud: en 's Zomers niet heel warm. Dit nu word door de jaatlijke en dagelijke onderbinding / zelf in ons Vaderland bevestigd / want d'Oostelijke en Zuidooſte Winden / die bij ons Landwinden zijn / bevinden we 's Zomers ongemeen warm / en daar en tegen des Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't ſelf van den Winter / met deeze wind enige dagen en nachten naa den anderen telkens een gang zij vzezen / zoo dan als de Westelijke of Noord Weste Winden / die bij ons Zee-winden zijn / enigzins beginnen door te waaijen / 't zal aankonds zelfs in 't strengst van den Winter beginnen te dooſjen; en die zelve Zee-wind / die ons des Winters den doop aanbrijgt / zal des Zomers heel hoel waaijen. Dit verſtrekt dan ten bewijs / dat de Zee in dit geval veel gemaatigder als 't Land is / gelijk d'onderbinding alhier / en ingelijg daar / genoegzaam leert / behalven dat de Land-en Zee-winden al hier en daar niet een en dezelfde winden zijn / echter is 't niet Land en Zee in dit geval het zelfde. Deeze hier voorgevemde afgeſchelde viſſchen worden des Winters door d'aangemerkte bovenmaatige landkoude en

Hoe verre
zieh dit be-
floren is
ſomtijds uit-
ſtrekt,

Omtrent de
kusten de
ſelle koude,
die echter
't Zee-waars
veel gemaat-
igder is.

De Zee ge-
maatigder in
koude dan
't Land,

Waar door
de Walvis-

sehen des
winters van
de Kusten
Zeewaarts
gedreeven
worden ;

Doest / niet alleen uit alle de Bassen van Zembla , door het dicht vzezen uitgedreeven / maar ook langs de zelve kust / en de daar aanbollgende Russche kust / 300 verre Zuidwaarts genootzaakt te wphen / als 't langs de zelve Kusten dicht vzeest ; en gelijk het d'ommatige landhoude des Winters niet toe laat / dat 'er eenige opening langs de kust of in eenige Baay kan blyven / 300 laat ook d'pshonde aldaar niet toe / dat 'er eenige opening / Noordwaarts naar of onder de Pool in 't ps zal overig syn / en dieghalven worden alle deeze visschen / die zodanig heet van natuur syn / van daar verdreeven.

En zieh ge-
duurende
dientyd aan
den Zoom
van 't ys ge-
woodzaakt
zyn t'ont-
houden.

Wp zullen nu alhier voozaf van 't Zuidps spreken / of liever het Oostps dat beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Nova Zembla legt ; de Vissch uit dit ps en uit alle dezzelfs Bassen dus gedreeven zynde / maakt dan te samen een groote meenigte uit. Deeze nu vooz een tyd verdreevene Vissch / wat doet ze ? wil ze hierom haer Gewest en vaderland wel verlaaten / en andere landen en gronden opzoeken / als bp voozbeeld Moscovien , Lapland , Noorwegen enz. ? Geenzing ; maar ze blyft om vooz gegevene redenen / aan den zoom van 't ps / en als op de grenzen zich onthouden / hoopende eerlang weder in 't hart van hun vaderland in te dzingen / want hunne natuurlijke eigenschap / als mede hun aas / verbind hen aan dit koude Noorder Gewest en hun vaderland / en doet hen om de Pool en dit ps zodanig omzwerven / als of ze in een ondtrek om de zelve beslooten waren. Ook konnen we wel merken / nademaal ze in 't naa-jaar better als in 't voozjaar syn / dat ze dan alhier honger moeten lyden / gelijk met de reden overeenkomt : want schoon hun aas des Winters niet sterft / maar overblyft / 300 mist het echter in den Winter de vooztteeling te meer / als het des Somers vruchtbaar is ; en 't ergste vooz hen is / dat ze niet alleen uit de Bassen / maar ook door 't ps te verre buiten de gronden in Zee worden gedreeven / alwaar hun aas waarschynlyk niet veel gebonden word ; of ze zich nu in dit Winterzaizoen als dan wat sober moet behelpen / echter blyft ze hierop de grenzen / in hoope eerlang weder de vette gronden en Bassen te zullen genieten.

Omtrent het
Zuideind
van Spitsber-
gen konnen
zich de Wal-
visschen we-
gens huuaas
des winters
noch lange
onthouden.

§ Dewpl nu reeds eenigzins gebleeken is / en in gevolge noch klaarder blyken zal / dat de Kusten van Zembla en Oud-Groenland , volgens reden eer zullen dicht vzezen / en in 't ps beslooten worden / als het Zuideinde van Spitsbergen ; vermits het hier wegens 3pne gronden / groote en diepe Bassen zeer aasrph is / 300 zal alhier in de naa-tyd een groote meenigte Vissch bp een komen / en zich zeer lang konnen onthouden ; dat we door de reden en ondervinding noch wat klaarder zullen aantoonen / 't welk in de Westps Visscherp beter te pas komen zal. Hier hebben we niet alleen een enge affwyding op den hoek van Zembla aangewezen / maar ook een zeer bzeede tusschenmuur op deeg-3pde langs der zelve Kusten / en van gelphen langs de Kusten op de Tartarische 3pde. Tusschen deeze nu vooz een tyd van elkander afgesonderde Visschen / waar door het afsakken der zelve 300 lange word helet / ziet men.

men ook daar nevens / deeze groote meenigte uitgedreeven en langs de kusten omzwervende Viſſchen aan de zoom van dit pſ leggen / wy zeggen met opmerking / dit pſ / om dat we het laaste overſchot van 't tweede Djaaglid willende voldoen / nu eerst van dit gemelde Zuid of Oostpſ handelen zullen. Hier nu zwerft deeze aldus verdeepte Viſch tusschen Spitsbergen en Zembla langs dit pſ en in het zelve / 300 verre hen zulſ doenſp is / want altoos zal de Zee / zelf in den Winter / den buiten kant van 't pſ / op d'eene plaats min en d'andere meer / eenigzins bykerr. Dit gebroken pſ zoekt dan de Viſch 300 veel mogelijk 3p / onthoudende zich dus langs den zoom / niet ſtil leggende / maar zwemt en dypſt langs dit pſ en met dit pſ heen en weer ; en alhoewel het grootste gedeelte / waarſchynlijk beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Zembla blyft / echter komt 'er een goed gedeelte van / by sterke dypſt / dus heen en weer zwerminde afzakken / en met dit Zuid-pſ / verre bezuiden Spitsbergen om / af dypven / tot aan het Westpſ / wordende by sterke dypſt door zodanig een toeval aldus met de Westpſ-Viſch vereenigt / en alzo het gebrek / door sterke aanval op ons gewoone oort / ſomtpdſ vergoed. Dit leert ons niet alleen de gemelde reden / maar 't is mede natuurlp en gebeurſp / want wy hebben 't by harde Winters dus verſcheidemaal zien geſchieden / en met opmerking ſomtpdſ zelf bevonden ; daar en boven word het als een algemeene waarheit / onder de meeste Groenlandsche Daarders door deeze ſpreekwſ bevestigt : veel Zuid Ys veel Viſch ; niet tegenſtaande d'oorzaak in 't algemeen niet word begrepen / 300 heeft echter de veelvuldige onderbinding hen deeze ſpreekwſ geleert.

Nademaal we nu volgens de reden en onze eigen / end'algemeene onderbinding / waar uit de gemelde ſpreekwſ is voortgekomen / dit afzakken en toevloesjen der Viſſchen hebben getoont / 300 konnen we aan een beſtendige duurzaamheit van onze Viſſchery niet twyffelen ; want of 'er al naa eenige zachte Winters / door 't sterk aanbullen op onzen gewoone oort / eenige ſchaarheit aldaar in de Viſſchery wierd beſpeurt / 300 zien we / hoe by harde Winters dit gebrek niet alleen telkens word vergoed / maar zeer rplijk verbult ; waar van de waarheit / door rpl gelaade vlooten van eenige Zuidpſ jaaren / genoegzaam word bevestigt. Maar eer we noch tot onze gewoone Viſſchery van 't Westpſ overgaan / zullen we trachten de bekommerning van eenige weg te neemen / die wegens de gemelde aſſinping / tusschen d'onze en de Cartariſche Viſſchen / door dit pſ langs de kusten van Zembla ter deezer 3pde / zoude konnen op gebat worden / nademaal daar en tegen aan de Cartariſche 3pde mede zodanig een aſſinping word gevonden / dat dan een zeer breede tusschen muur maakt / waar door de doorverhaalde ondernemingen om alhier een vaart naar China te zoeken / t'eenemaal 3pn achtergebleeven. Te meer zeggen we / dewopl deeze bekommerning dieswegen by eenigen ſchijnt op gebat te worden / verniet d'onderbinding telkens leert / dat 'er by eenige

De omzwer-
vende Wal-
viſſchen
nau ge-
ſpeunt.

De beſtendi-
ge duur-
zaamheit
van de Vis-
ſchery aan-
geweezen
en om wat
reden.

Bekomme-
ning diesaan-
gaande
ov:rwoogenſ

zachte Winters aan den anderen / een groote schaarsheit in de Westlyc Wyschery word respuert / en hoe dan? als dit mede in de Zuidlyc Wyschery word bemerk / het gemelde toebloeyen vermindert / of t'eenemaal begint op te houden / wanneer 'er als dan van de Tartarische zyde niets kan by koomen.

En weggenomen.

Alhoewel dit wat verre gezocht is / ziet men echter dikmaals gebeurten / dat onkunde / zorge kan baaten / daar ze nooit te pas komt. Hier tegen moet men dan zyne gedachten laaten gaan / dat / gelijk des Winters de gemelde onmaatige landkoude / de Zee zeer verre langs het land doet bevrozen / dat alzoo in tegendeel / de bovenmaate Zomer landwarmte / alhier het Hg langs deeze Kusten / veel rasser en snelder zal wegdooijen / als omtrent Spitsbergen; want schoon de Zomer hier kort is / zoo is ze echter by warm / gelijk we zelfs in een Moskovische reis bevonden hebben / en ook alle Moskovischvaarders eenpaartig getuigen. Nu moogt ons tegengevoopen worden / dat 'er echter noch een groot verschil tusschen deeze en d'andere Gewesten is / nademaal Archangel op 68 Graden legt / en de Noorthoek van Zembla op 78 / dat 10 Graden verscheelt / en dan ook een merklyk verschil in de warmte geeven moet.

Onderscheid van Zomerwarmte onderzocht;

Dit kan volgens de reden en bebinding niet ontkent worden / want de Zou 10 Graden hoogte of laager hebbende / moet zulk een merklyk verschil in warmte veroorzaaken; echter leert d'onderbinding / dat het langs de Kusten van Zembla, op eben de zelve hoogte / des Zomers veel warmer wezen zal dan aan Spitsbergen, vermits Zembla aan de zeer groote en wpdruitsitekkende Landschappen van Tartarië en Moskovie paalt / door welkers afstroomende warmte / dit Gewest boven zyn eigen natuurlijke warmte zeer grootlyk word geholpen / welke hulp Spitsbergen ontbeert / rondom in Zee en Hg beslooten leggende.

En in de gesteltheit der Gewesten aangevoert.

Dat nu Spitsbergen daar en tegen meer andere bevoorzeeelingen geniet / die Zembla diegaangaande ontbeeren moet / blykt hier uit; want laat eens de Noorde en Noord Ooste Winden stroomen of snel door waassen / zal het Hg / van den Zuid-hoek en de Zuidwest-kust die tegens deruime Zee leggen / afscheuren / en in de Zee wegdryven; dit ontbeert Zembla, leggende met de Zuidzyde tegen het Land / en met de Noordzyde tegen 't Hg.

Vergelyking met het een Gewest en 't ander.

Maar wy zullen de Noordhoek van Zembla eenigzins by de Noordhoek van Spitsbergen vergelyken / deeze leggen beide tegen de Noor / en tegen het daar zynde Hg; Nu leert ons nevens de hier voorgegevene reden / mede de jaarlyksche onderbinding zeer klaar / dat de Zuide en Zuidweste Winden aan Spitsbergen nooit kunnen doen / dan wat de Noordelyke Winden aldaar kunnen veroorzaaken / nademaal 'er het Hg tegen de Noor gelegen / zoo gemaklyk niet kan afscheuren en wegdryven / als tegen de Zee / en insgelijks mede aan Zembla; echter leert de jaarlykse bebinding / niet tegenstaande de Zomer alhier koel en kort is / dat

dat

dat die niet te min zoo veel te weeg brengt / dat al de ſirenten van 't land afdoopt / en dooz deſelfs afwatering en landwarmte inſgelykſ het land allerwegen los doopt / het jaarig *W* van gelijken vol doopgaten word / en aldus dooz ſtojm en doop gebrooken / diſſig raakt / waar dooz de Baſjen dooz de gemelde landwarmte gezuivert worden / en aldus Spitsbergen byna geheel van 't *W* verloſt / dat met de ſtroom / die in 't Weſt-*W* meeft om 't Zuidweſten gaat / alſoo wegdryft / behalven aan de *W* / en *W*dooft-zyde of naar de Pool / alwaar het jaarlykſ *W* zig blyft. Onder en om de Pool iſ zodanig een overvloed van *W* / ſchoon 'er jaarlykſ zeer veel van om de Zuidwegdrypt / dat men 'er echter nooit

Hoedanig de
geſteltheit
der Geweſten
't *W* om-
zwerven
doet ;

geen lens vind / maar de gemelde *W*dooft-zyde / klypt dooz de Zomer en land warmte / zoo veel lukt en ruinite van *W* / dat 'er ook de Sche-
pen niet alleen / tot aan 't Reevelt en Wyde-Baay, maar zelfſ tot aan
't Spitsberger Waigat, en 't Noordofter-land kommen koomen; Of nu
ſommige jaaren dit den Schepen dooz 't *W* word belet / echter iſ 'er
jaarlykſ daar omtrent wel zoo veel lucht en opening in 't *W* / ſchoon
vooz de Schepen geſloten / dat het nochtanſ vooz de Viſſchen genoeg-
zaam gebrooken en open iſ / om by / in en dooz het Spitsberger Waigat
te koomen. Inſgelykſ iſ 't mede aan Zembla gelegen / ſchoon deſ-
zelfs Noordhoek, vermits die tegen de Pool en aldus tegen 't *W* ge-
gen iſ / zoo ruim van 't *W* niet kan onſlagen worden / als de Spits-
berger Zuidhoek, die tegen de ruime Zee legt; echter leert de reden / dat
de doozgemelde / meerder landwarmte aan de Noordhoek zal genieten /
en ook allenkſ veel meer ruimte en opening vinden / als 'er aan de Noord-
hoek van Spitsbergen kan gebonden worden / vermits deezen hoek die
warmte zodanig niet genieten kan.

Verhalven zien we alhier een genoegzaame dooztozt vooz de Cartari-
ſche Walviſſchen / en daar en boven iſ de lang geſloote natuur alhier
dieſ te ſterker en vol van groep en wasdom / teffens te gelyk op 't land
als ook in 't water. Dit veroorzaakt dat de Bapen zoo wel aan Spits-
bergen als aldaar / eerlang vol van aas zyn: de Walviſch dooz onder-
binding dit genoeg bekent / onthoud zich dan / als gemeld iſ / op de
grenzen / om hun tyd wederom af te wachten; en zal langſ de Kuſt d'eer-
ſte doop en opening waarneemen / en tegen het *W* in d'ingen / zoo draa
't ſimmer moegelyk zy / om de gronden en Bapen van Zembla te betel-
ken / en zich vooz eerſt van 't overblyfel en vervolgens van den ſterken
aangroep te bedienen. Dit indyngen zal de Viſch te meer verjaaffen /
om datze / als gemeld iſ / op zee wat honger heeft geleden / en zal aldus
zwemmende en herzwemmende / zich van weertzyde met elkander betee-
nigen / en dooz de reeds opgevangne viſſchen / de Bapen op deſ-zyde
Zembla te ruimer en vol van aas bindende / deſ te meer naar deſ-zyde
afzakken / om hun gelede gebrek weer te vervullen / vermits hen dooz
't geſlooten *W* den pas was afgeſneden.

Deeze overweeging op d'onderbinding gegrond / achten we genoeg te
lion-

Welke tyd
van omzwer-
ving, de
Walviſſchen
weeten waar
te neemen,
om hun aas
teikens op te
zoeken ;

Dar zy t'zee-
waarts ont-
beeren moe-
ten,

konnen boldoen/ vermits we genoegzaam getoont hebben/ hoedanig de toebloeying der visschen van de Tartarische ypde naar het Zuidys gescheiden kan/ en vervolgens hoe de zelve met het Zuidys naar 't Westys komen afzakken; maar om ons noch een weinig over de gemelde bovenmaatige Landkoude en Landwarmte uit te breiden/ en daar tegen de gemaatigdheit der Zee wat verder t'overweegen/ zullen we ons in 't volgende Hoofdstuk wat breeder inslaaten/ om 'er de werkende oorzaken van t'onderzoeken.

T W A A L F D E H O O F D T S T U K.

Gedachten over de warmte der Zon, en haare werkzaamheit breedvoerig onderzocht; en hoe de Zee- Land winden een gemaatigdheit, in koude en hitte toebrengen. Natuurs Werkzaamheit by vooringenome verstanden verdeedigt, en hoedaanig die door een Godlyk Bestier word gehandhaaft.

Des Schryvers gedachten over de warmte der Zon en der zelve werkzaamheit.

GEnomen de Zon/ 't zy dat ze een brandend lighaam is/ gebuurig brandende zonder verteert te worden/ of dat ze een koel lighaam zy/ het brandglas gelyk/ 't welk zyne warmte/ of liever brandende hitte/ van 't elementaale vuur of van elders ontfangt en weder uitgeeft. Dat hier van zy/ zullen we eigentlyk niet onderzoeken/ vermits het voorsz ons oogmerk en gezegde evenveel zal zyn/ of de Zon haare warmte in zich zelve heeft/ dan of ze die van elders ontfangt; maar in een ander geval zullen we de warmte in haar zelf genoegzaam vinden/ wanneer we by gelegentheit der bloeden/ van de kracht der elementen handelen zullen. Zimmers dit is altoos by onderbinding klaar/ dat ze haare warmte veelvuldig van zich uitlaat/ gelyk Sirach Cap. 43 zegt: De Zonne alleen maakt het heeter op Aarde, dan veel ovens doen. Deeze warmte aangemerkt/ laat ze van zich uit/ by maniere van uitgieting/ en zulkis zonder verpoozing/ gelyk een rivier die altoos stroomt en dooz nieuwt voedsel van regen en suetw gebuurig stroomende blyft. Wy stellen dan een bergachtig land ten voorszbeeld/ als Spanje, Portugaal of elders daar hooge bergen zyn/ en syl opgaande spitsen en rotten/ van eenige diepe valesen en vlaktens verzelt. De Zon nu stoot gelykzaam haare warmte over deeze Bergen en Valen uit/ maar van de sylopgaande spitsen en rotten/ rolt de zelve af/ gelyk water/ tot in de diepe valesen/ alwaar deeze warmte/ zich elders niet konnende uitzeyden/ aleniks zodanig word opgehoopt/ dat men ze in de valesen/ naa Zonnen opgang/ in weinig tyd/ zelfs noch voorsz den middag zodanig doet aangewassen/ dat menschen en vee gelykzaam als in een zee van warmte baaden; daar en tegen men op de toppen der Bergen/ alhoewel in dien opzichte

opzichte nader aan de Zon / doo? 't gemelde astrollen / weinig warmte ge-
voelt: want zelf in warme landen / blyft de sneeuw somtyds den gant-
schen Zomer doo? / op de hoogste toppen der Bergen leggen. Ook ge-
beurt het dikmaals / dat 'er Wolken over deeze Bergen en Dalen dyp-
vende / die in 't koude Luchtgewest uit mist / nebel / hagel en sneeuw be-
staan / dat ze somtyds op deeze te samen gebloepde en staande warmte
woyden gedragen / doch echter dikmaals niet boven de hoogste Bergen;
300 verre nu deeze Bergen dan van de zelven wo:den geraakt / wo:den-
ze op deeze staande warmte recht nederwaarts doo? hagel of sneeuw be-
kleed en gelykzaam wit geverft / maar deeze warmte insgelyks als wa-
terpas opgeheben / en 300 verre deeze wolken daar van wo:den geraakt /
zullen de Bergen byzin blyben / vermits deeze wolk of wolken / doo? de
ontmoetende warmte aangedaan / 300 verre 't 30 min of meer regen zul-
len uitgeven / na dat de zelve licht of zwaar 3yn; ten 30 de opgetrokke
vocht of mistdeeltjes / doo? een sterke i'zaamenlooping van strydige win-
den / noch vochtig 3ynde / sterker wierden op elkander gepakt / of wel
in een gedrongen / als iroksneeuw / hagel enz: en aldus tot zwaare ha-
gel of p'steenen wierden gemaakt. Deezen hagel schoon 't in den Zo-
mer is / of 't 30 dat het in een warm gewest of land mogt wezen / uit
een vaster lighaam bestaande / en in 't neerdaalen zwaarderen snelder p's
sneeuw / geen tyd bindende onderwipen te smelten / komt aldus tot in
de Dalejzen nebet vallen.

Dit hebben we niet alleen doo? eigen onderbinding / maar ook zelf
op Spitsbergen gezien / waar uit dan af te neemen is / dat 'er in dit koude
gewest / en in de Baijen en Dalejzen / merkelijk meerder warmte word
gevoelt / dan op de toppen der Bergen. Dus kan men niet wel ge-
gronde redenen / het los dooijen om de Dal en 't opruimen der Baijen
genoegzaam afleiden / wanneer men slegts doo? opmerking op deeze
Philosophische Waarneeming wil acht geeven / en ze doo? eigen onder-
binding leeren. Maar nademaal ons voozneemen niet is / over Wyg-
geerige Stoffe ons uit te laten / dan alleen over de Groenlandsche Vis-
schery / 300 is 't alhier de plaats niet / om alles te zeggen / wat we
diesaangaande noch zoude konnen aanmerken; Dies zullen we dan met
dit volgende daar van afscheiden. Men lette / hoe de Zon / 't 30 dat ze haa-
re warmte in zich zelven heeft / of van elders anders ontfangt / haa-
re uitgeevende warmte 300 wel over Zee als op het Land uitsijet / en
reeds in 300 veel duizend jaaren deeze warmte over beide gelykzaam heeft
uitgegooten / wat zou nu de zelve doo? heet moeten 3yn / ten waare 30 doo?
de koude lucht / van allerwegen ombangen / wederom gemaatigd wierd?
Nu was ons oogmerk / om niet deeze algemeene / maar alleen de aan-
geroerde onmaatige Winter-koude en Zomer-warmte van 't Land / en
daar tegen de gemaatigheid der Zee te verstaan. Men lette dan / dat
het G'west en dit zaaijen / daar de Zon Zomer maakt / doo? haare uit-
sijetende warmte zodanig word geslooft / of liever een aanhechtende of klee-
vende

vende en gelykzaam aanwassende warmte gevoelt / en te meer in een gelyk zaaijoen / zoo dit gewest nader aan de Middellyn als naar de Pool gelegen is; waar van in 't bezonder de redenen voor te stellen / (bewys 't buiten ons bestek zy) een te breed en langwyltig verhaal vereisfchen zou; doch dit kan eenigzins uit de gemelde Bergen en Dalen afgeleid worden.

De Zon dan deeze haare warmte in een Zomer-zaijoen over Zee en land uitspizende / zal de zelve in 't eene gewest meer dan in 't ander doen gevoelen / en ook aldus / (doch in een ander geval) veel meer op 't land vast hechten als ze wel op de zee kan doen / om redenen dat de Zee beweeglyk en 't Land onbeweeglyk is; want het oppervlak der Zee aldus verwarmt zynde / word telkens door haare beweging omgekeert / terwyl wederom koelder waterdeelen boven koomen / en deeze koelder vloeibaarheden zich met de warme vereenigen / en alzoo gemaatigd worden; daar en tegen het Land een vast / onbeweegbaar en onvloeibaar Ligchaam zynde / waar op de warmte zodanig vatbaar is / dat ze telkens aanwast / zulk het oppervlak des Wardephs alleniks warmer wordende / eindelijk zodanig een heete weeromkassende warmte van zich geeft / dat het een tweede Zon schynt gelijk te worden / geveende dus meerder warmte van onderen op / als de Zon van boven / zulk dat de natuurlijke warmte van de Zon / op deeze wyze meer dan natuurlyk verdubbelt word / daar in tegendeel de Zee deeze natuurlijke warmte even gelykmaatig ontvangende / dezelve door haare gemelde vloeibaarheid / in zich zoo vatbaar niet is / maar weder komt te verliezen; en alzoo in tegendeel komt des Winters het bevroze oppervlak des Wardephs de koude lukt en voyst te hulp / daar tegen wederom de Zee gelyk ze de natuurlijke warmte maatigt / alzoo doet ze mede des Winters de natuurlijke koude in zich verminderen of verliezen / blyvende als in 't Zomer-zaijoen / insgelijks in den Winter gemaatigt. Hier van een breedere verklarung te doen / is onnoodig / vermits 'er de voorgemelde Zee en Landwinden genoegzaam de uifwerking van doen blyken; want des Somers zal den Zeeman / onder 't Land zich op Zee bevindende / met de Landwinden / om getoondereden / een merklyke warmte gewaar worden / en den Landman daar en tegen / zal aan de Oebers met d'opkoomende Zeewind een verkoeling gevoelen; en het tegendeel zal wederom des Winters gebeuren / vermits ons de Zeewind alsdan / als gezegt is / niet alleen een verzachting van koude zal toebrenghen / maar ook veeltyds den doop; waar tegen wederom / kan de Landkoude / by een felle voyst / de Zuijderzee niet alleen / die allerwegen in 't Land beslooten legt / zodanig aangryppen / dat zyne baaren het zoo genaamde grondys opwerpen / en alleniks te samen strekken / zulk ze t'eenemaal bevoyst / maar ze kan ook de Poolzye / zoo verre dezelve van de gemelde Landwind met de Landkoude word aangedaan / doen strekken en bevoizen / niet tegenstaande deeze Zee alzoo beweeglyk tegens de stranden oprolt / en niet minder als

Zee- en Landwinden kunnen in koude en warmte een gemaatigheit toebrenghen.

in haar ruinen boezem; echter zal deze Landwind wat verder op Zee koomende / allenks dooz de gemelde gemaatigheit der Zee hunne kracht in de zelve verliezen / en aldus de ruime Zee onbevroozen blijven.

Dit betruemen we nu genoeg te zyn / om hier uit de gemelde bove- maatige Landhoude en hitte / en daar tegen de gemaatigheit der Zee te verstaan; waar uit dan zeer gemaklyk kan afgeleid worden / wat Zembla aangelangt / hoe dit Gewest / van zeer groote uitstrekkende Lan- den / veel Landwarmenten en koude met de Landwinden onderhevig is / zulk het dan ook des Winters aldaar veel Zuidelyker langs de kusten zal dicht vriezen / als omtrent Spitsbergen, dat deze Landwin- den ontbeert / en des Somers zal 't in tegendeel dooz deze Landwin- den en d'afstroomende Landwarmente ryplyk bevroeden worden / eerder aan de Noordoek van Zembla los dooijen / als aan de Noordoek van Spitsbergen, daar dit behulp zoo veel niet gebonden word. Volgens deze booz geselde redenen dan / ziet men alhier wederom den doozgang booz de Tartarische Walvisschen open.

Ademaal wy reeds breed genoeg van 't Zuidys boozaf gehandelt hebben / en het nu bereishte dat we tot het Westys overgingen / echter zyn we noch gezint / over onze ten deelen Philosophische Redeneeringe- nige bedenkingen te maaken / niet tegenstaande dezelve met het oogmerk onzer Visschery niet overeen komt / doch wy konnen ze by deze gelegent- heit niet onaangemerkt laten; naamentlyk: dat we met onze redene- ring mogelyk in 't oog van eenigen al wat breefspraakig zyn geweest / met de natuur zoo veel krachten toe te schryven / in 't maaken of booz- brenge van regen en wind / hagel en sneeuw / hitte en koude / 't groeijen en den wasdom te geeven aan 't aas enz.; deze stellingen dat de natuur zoo groot van vermogen zoude zyn / zullen veel licht eenige kleinhartigen of liever kleingelooibigen eenigzins tegen den bozt stoaten / en gedachten geeven dat we hier mede de natuur tot een Godt maaken.

Gedachten
van den
Schryver o-
ver de Na-
tuurs werk-
zaamheit.
door hem by
vooringe-
noomene
verstandene
verdeedigt.

Maar wy achten / dat wel het meerendeel dezer kleingelooibigen of anders achteloozen / hier weinig opmerking in gebonden hebben / der- halven kan zulk aan hen weinig baaten of schaaden; want indien we het geloove aanmerken / gelijk het ons beschreeven word / bestaande in een vaste grondstelling der dingen die men hoopt / zoo zien we dan wel veel behulpers / maar zeer weinig recht gelooibigen. 't Welpden en geloo- ven is tweederly; 't meerendeel der menschen belpden wel dat 'er een Godt is / maar wat aangaat de gemelde vaste grond van him geloof / word dooz hunne van Godt-afwikkende werken / of wederprooken / of ten minsten d'onbafstgheit van hunnen grond daar uit klaar genoeg ge- kent; 't is echter waar / dat 'er veel menschen zyn / die zich uit achte- loosheit beter op den breezen weg van ydele eere / rypdom en wellust dur- ven vertrouwen / dan dat ze met opmerking de wonderen der natuur zouden onderzoeken / en 't schyn / als of eenigen zodanig een Wespgeer- te schyoomen / uit breeze van hun klein geloof / (indien 't geloove mag heeten

heeten) in de bespiegeling van de zelve te verliezen; Doch onzenthalven / schroomen we ter eene yde / den gemelden breeiden weg te verliezen / vermits 3e ons dwerssch van Godt afleid / en aand'andere yde / schaa- men we ons / nademaal dit groot Woor-denboek der Natuur / 300 wel vooz ons / als vooz alle menschen open legt / dat we dooz onze traag- heit en achteloosheit noch 300 weinig / ten aanzien van veele anderen / daar in erbaaren 3yn; echter dooz deeze weinige opmerking 300 veel ons zien gebordert / dat we de zeer kunstrijpe en wyze schikking en regearing van den Schepper 300 verre hebben konnen inzien / dat 'er ons zwak geloove dooz versterkt is / ziende ons zelve 300 gelukkig als een der Hoofdschepfelen en 't edelste van de gantsche Natuur / zulks ook de Na- tuur aan ons als knechtelijk / zeer veel dienstbaare goede gaven voozt- brengr. Dit doet ons met dankbaarheid de Godlyke goedertierentheit onswaarts erkennen / en tot hooger zaaken opleiden / ziende d'ongton- delpke diepte der natuur-wonderen; Dit doet ons met een zeer needrig ontzag / de Godlyke almacht erkennen en bzezen; dit alles en meer der- gelijke / zal zich in de Wysgeerte veel levendiger openbaaren / dan de Godlykheit der Natuur daar in te zoeken 3p / maar in tegendeel / zal de blindheit en knechtelijkeit der natuur / daar in zeer levendig openbaar worden; want / indien we de natuur eens naar eenige dingen vzaagen wilden / als naar de gestalte en 't getwigte der aarde / de kracht waar dooz die gedraagen woze / d'ozdentlijke oinloop en beweging der zelve / als mede die van de Maan haare gezellige omloopster en meer andere Planeeten; of liever naar iets dat geringer is : als naar het mengfel waar uit ze zodanige levendige verwen vooztbrengr / en naar de stoffe en kunst / waar uit en waar door ze 300 veelelyf lieflijkhait van reuk en smaak aan bloemen / kruiden en vruchten weet te geeven; Doch het aller ver- wonderlijkste is 't / dat ze dit alles doet / niet om zich zelve of iemand anders / dan alleen om ons / die wel verre boven haar staan / en echter haar nooit eenig bevel / dooz ons vermogen / daar toe hebben gegeeven of konnen geeven : dit nu of meer diergelijke uitwerkselen haar afvzaagen- de / waar dooz ze die wozeht / wat zal ze antwoorzen? immers zal ze moeten zeggen : Ik weet het niet; want wy zelf als de edelste van de gantsche Natuur / en als aangestelde Heeren en Meesters ober dezelve / aan wien de Natuur knechtelijk onderworpen is / en die ook van veele deezer en meer diergelijke dingen meerder kennisse hebben dan de Natuur zelf heeft / wy zeggen we / zullen moeten belpden van alle deeze uitwerk- zelen t'eenemaal onkundig te 3yn / en gevzaagt wordende / antwoorzen; wy weten 't niet : wat zal dan deeze onzen dienstknecht zeggen / dien we alreede aangemerkt hebben / in een blinde dienstbaarheid te staan? Laet nu de Meester zelf iets blindelings willen verrichten / wat zal 'er uit voozthomen? niets dan dat onordentlijk en onvolmaakt kan 3yn; derhalven is 'er een ander / niet alleen boven de Natuur / maar ook bo- ven ons / die van alle 3yne doeningen volmaaktelijk kundig is / want
anderz

andere zouden alle deeze uitwerkzelen 300 oydentlijk en volmaakt niet aan den dag komen.

Om alhier dan deeze genome afwpijing te sluiten / merken we de Na-
tuur in de hand Gods aan / gelpkerwys het penseel in de hand des
Schilders; het blinde penseel als de natuur / die wel de trekken maakt /
om 'er een beeld uit voort te brengen / maar door de hand des Schilders
bestierd wordt / zodanig als hy 't begeert.

Maedemaal ons oogmerk / waar toe deeze onze verhandeling dient
niet toelaat bzerder in 't opgezagte uit te wyden / vermits we anders
lust hadden / en ook in 't vertrouwen waten / aan alle 300 genaamde
klein geloovigen 300 veel reden te geeven / dat ze voor de kennisse der na-
tuur niet schroomachtig behoorden te zyn / maar veel eer schroomen zou-
den / zodanig een blinde Godheit als de natuur is / niet erkennen; doch /
vermits in onze verdere verhandeling over de Westys Visschery / wan-
neer wy de vetheit der natuur aldaar en 't daar uitteelende vette aas /
waar aan we de Ellandsche Vissch reeds verbonden hebben / en noch ver-
der verbinden zullen / overweegen / en de meergemelde Zuidwest Stroom
in 't Westys / en meer andere hoersen van stroomen / aldaar tot gerust-
heit of ongerustheit in de Visschery dienende / en 'er de woestel en oorzak
van zullen onderzoeken / 300 zullen 'er mogelyk eenige Philosophische
zaaken voorkomen / die wat meer van gewigt zyn / waar in de wezend-
heit / wysheit / goedertierenheit en almacht van Godt onzen Schepper /
wat klaarder zal konnen bekend worden / en derhalven voor alle klein-
geloovigen / mede voor steeviger grondsteenen zullen konnen verstreken /
om hun zwagheloof daar mede op te bouwen of te versterken. Wy
zullen 't derhalven dan hier by berusten laaten / om onze aangebange re-
deneering over de visschery weder op te batten / van daar wy die gelaat-
ten hebben.

Maedemaal
echter deeze
werkzaam-
heit der Na-
tuur door
een Godlyk
bestier ge-
handhaaft
word.

DARTIENDE HOOFDTSTUK.

Hoedanig de Zuidys-Visch naar gewoonte koers neemt. Zuidys-van de Westys-Visch hoe onderscheiden. Zwaartvisch een vyand van de Walvisch, beschreeven. Onbedreevenheit der Zuidysvisch; Hoedanig deeze Visch vluchtig word. Voor-dachtelyke vluchtkoers dier Visschen. Zwaarigheden voor den onbedreevenen in 't Westys onderzocht. Noodige achtig-geving in 't Ys gekomen; Hoe zich den Schryver hier in gedroeg. Naader overdenking over den koers der Zuid-en Westys-Visschen, en naaukeurig onderzocht. De Zuidys Visschery eertyds zeer voordelig geweest; onnoozele itaat deezer Visschen, nu in loosheit verandert; en hoe schroom-achtig zy voor d'open Zee geworden zyn.

Om tot deeze Westys-Wisschery te komen / dunkt het ons niet an-geraaden / de zelve met een Zuidys-jaar te beginnen / mogelijk zul-len 't ons eenige overgeslage Zuidys-gevallen voorkomen; om deezes t'overweegen / zal 't veel beter op een Zuidys-jaar passen / dan op een gemeen jaar / wanneer we wat verder van 't Zuidys zullen geweeken zyn. Ook zullen we aantoonen / waar aan d'afkomende Wissch met het Zuidys tot aan 't Westys te kennen is / en waarom de zelve mede niet gelph uit het Zuidys / 'doo; de gemelde vozt uit het Westys gedree-ven worde.

De Zuidys
Visch hoeda-
nig die ge-
meenlyk
komt op-
schieren,
aangemerkt,
en hoe de
Zuidys Visch
van de West-
ys Visch
r'onderschei-
den,

In verscheide opzichten zal dit genoegzaam vooz een naaukeurig en oplettend Zeeman zeer hilaar voorkomen; vooz eerst vind men de quan-titeit veel meer te wezen / dan op een gemeen jaar / dat de gemelde spreek-wys / veel Zuidys veel Visch, genoeg te kennen geeft / want hier uit word besloten / dat 'er naar het algemeen gevoelen / met het Zuidys gemeenlyk Wissch opkomt schieten / en zulks is mede met opmerking uit de Wissch zelf te kennen / vermits de Zuidys-Wissch in verscheide opzichten / uit de Westys-Wissch wel r'onderscheiden is;

Want eerstelyk is de Zuidys - Wissch een weinig platter van rug dan de Westys-Wissch / gelph ook daar aan de Westys-Wissch van de Doozt-haper / en de Doozt-haper van de Windvisch is r'onderscheiden.

Ten tweeden / 300 is dezelve ook veel dunder van spek als de Westys-Wissch / derhalven ook 300 groot niet in der daad / als naar 't oog.

Ten derden / is ze mede veel geelder / ook zachter / maller en better van spek / om welke reden de Harpoen 300 wel ook niet houden wil / als in de Westys-Wissch; gelph in deeze drie byzondere opzichten / te weeten: het houden van den Harpoen / de geelte en vettigheit van spek / de Westys-

pg. Viscb wederom van de Noozthaper en de Noozthaper van de Dm-
visch t'onderscheiden is / woynende hier dooz de reeds hier voorgegevene
reden wegens hun verscheide voedsel / dooz dit verschil in 't Spek beves-
tigt.

Een vierden / 300 is de Zuidpg. Viscb uit de Westpg. Viscb noch
aller klaarf t'onderscheiden aan zyne onnoozelheit of tamheit; en onge-
wiffelt zal hy de Zwaartvisch als zynen vband mede wel kennen.

Deze Zwaart-of Zaagvisch / dus genoemt / wegens een lang en bjeed
been / dat hem de neus uitsteekt / welker aan weersyde / uitsteekende
randen / naar een zaag of haam gelyken. Op den rug heeft deze Viscb
twee vinnen / waar van de voorsz met die van de Butshop of Porvisch
overren komt; onder aan den buik ziet men 'er noch vier / aan weersy-
de twee / welker bovenste naar 't hooft toe / de bjeedste en langste zyn /
maar d'onderste korter en smalder / staan recht onder de voorsz vin van
den rug. De Staart is onder bjeed en achter spits / doch onghelooft.
Naar d'onderste rugvin loopt ze dunder toe. De Neusgaten zyn lang-
werpig / en van onder tot boven doozgaande. De Oogen verheven in
't hooft / staan recht boven den Muil; de groote dezer Visschen is
gantsch onghelp / want men vind eenige ter langte van 20 voeten. De
grootste vband der Walvisschen is deze Zwaartvisch / met wien ze een
fel kampsgevecht houd / en overwonnen hebbende en gedood / geniet
ze niets dooz haar aas / dan allern de tong / 't overige word dooz de
Wapen / Walrussen en Roofvogels verslonden. Wanneer men zodanig
een kampsgevecht tusschen een Zwaard-en Walvisch bespeurt / houd men
zich in de Sloepen stil / tot 300 lange / de Walvisch afgemat zynde / het
opgeeft / en vervolgens gedood word; als dan roeit men 'er op aan / en
maakt dus buit. Doch deze manier van vbandschap (nammentlyk onze
Visscherij /) dien hy alhier in 't Westpg op eene hem onbekende wyze

ondervind / schynt hem t'eenemaal ongewoon te wezen / derhalven is
deze Viscb vooz Schepen / Menschen en Sloepen gantsch niet schuw
maar zweemt in zyne onnoozelheit even eens om de Schepen en Sloepen
als om 't Wg / zonder de zelve als vband te kennen; 't geroep der
Menschen: Haal uit! Roey aan! enz: 't Geluit en geklets der riemen /
in 't roepen tegens de dollen en in 't water slaande / schynt hem zoda-
nig niet als de Westpg Viscb te hinderen / zulks dat men naar zyn be-
lieven niet alleen by de zelve kan aan roepen / maar geschooten zynde /
moet men dikmaals de losse Visschen schuwwen / of niet de riemen op
't lyf slaande uit den weg jaagen / om by de vaste Viscb te komen: Niet
bjeemd is 't dan / dat 'er veel Viscb / vermits ze onnoozel is / gevangen
word. Dat dit 300 is / geeven de ryke Zuidpg Slooten genoeg te ken-
nen. In deze Visscherij is de Westpg-Viscb veel meer geoeffent / en

derhalven aan zyne looze en vofte creeken zeer kennelph / gelyk we op
een gemeene jaar vangst van de zelve / en ook van de veelteyl aange-
wende listen om hem te betrappen / spreken zullen; derhalven al was de
meenig-

Zwaart-
visch en haa-
re vyand-
schap met de
Walvisch be-
schreven.

Onbedree-
venheit der
Zuidys- Vis-
schen in 't
Wegys,

Daar inre-
gendeel de
Westys Viscb
zeer loos is.

meenigte deezer Diffehen eben groot / 300 zou echter hunne erbaarentheit in den Difeh-krpg / de Vloot menipli fchraalder doen t' hngs komen.

De Zuidys
Vifch ver-
volgens me-
de lehuw
geworden.

En waar
door,

Hoedanig
deeze Vifch
de vlucht
neemt,

Ten Dyfden en ten laafden / 300 is de Zuidys-Difeh ook veel langer onder de Schepen en op de gewoone neering te vinden / dan de Westys-Difeh / want 300 dya het W op een gemeen Jaar / zich maar eenigzins begint te ontfluiten en te openen / weet de Westys-Difeh / in 't Westys wel erbaaren zynde / dooz zyne bekende wegen / zyner Wpand 300 t' ontflophen / dat men dikmaals van veld tot veld zeilende / geen Difeh meer verneemen kan ; daar en tegen fchyn de Zuidys-Difeh behalven zyne onmoozelheit / in 't Westys eenigzins verdwaalet / en derhalven zyne te rug deinzing mede niet himdig / maar ze woze echter dooz 't meenigvuldig jaagen en vangen ten laafden mede fchuw en vluchtend gemaakt ; dat niet vreemd is / vernims 'er fomsyds op de gewoone neering / een kleine plaats zynde / van ontreut twee Graden / te weeten : tuffchen de 77 en 79 Graden / 300 en ook wel 350 Schepen getelt worden / uit Hollanders / Franfen / Bifhapers / Bremeners / Hamburgers enz. beftaande / hebbende ieder Schip 5, 6 en ook wel 7 floepen. Deeze al te zamen in d'eerfte dzohte van de Diffeherp te water gebzagt / 300 kan daar uit / als in een inberdelphie Schilderp genoegzaam verbeeld worden / welk een groote wpandphie vloot dit uitmaaken moet / en 't zal als dan niet vreemd fchynen / dat d' onmoozelen hier dooz de wylf neemen / en naar het onvluichten beginnen om te zien. Ende-lyk dng vluigende / 300 verfehelt dit noch menipli / behalven hunne traagheid en zwaarte / in 't fteilen en nermen van hunne hoers ; want gelyk de Kraanen / Zwaluwen / Oebaraes en meer andere Vogelen / in 't Zomer-zaalzoen niet alleen hunne Landfteeke van waar ze vertrokken zyn / maar ook hunne Weiden / Stad / Doorp / Huys / ja hun elgen fteften weer weeten te vinden / 300 weeten ook deeze Diffehen dat ze uit het Ooften zyn gekomen / derhalven fiellen ze / alhoewel anders noch ontpdig / maar nu vluchtende / hunnen hoers mede Oost aan ; daar en tegen de Westys-Difeh / zyne algemeene hoers / uit den Tuide komende / Noozt-Oost neemt / om Spitsbergen te bereiken ; en om welker reden / zal ter zyner plaats vlyen ; dng fiellen ze dan hunne vluchtende hoers Noozd en Noozdweft aan / gelyk we over zyne Diffeherp gedenken zullen / en de reden waarom onderzoeken.

Uit deeze redenneering is dan genoegzaam te merken / dat men in de Diffeherp / een gantsch andere hoers moet neemen / om in een Zuidys-Jaar de vluchtende Difeh t' achtervolgen / dan in een Westys-Jaar / waar op te letten staat.

Voorbeelden
bygebragt.

Dit hoers neemen / kan men infgelyks in de Vogelen en andere Dieren nafpeuren ; want de Kraanen en Oebaraes / ons Land bezoe-ken of van daar vertrekken willende / neemen niet alleen een byzondere hoers / maar ieder ook een byzonder Zaalzoen waar / en d' ozdentphie waar-

waarneeming hier van geeft te kennen / dat ze dit niet gevalligerwijze / maar verstandig weten te doen ; doch deeze hunne kennis alhier door redeneering te vertoonen / of een meerder getal van zodanige Vogelen / Visschen en Dieren bp te bzingen / die dit gedrag mede eigen zyn / en om deeze of meer andere voozhommende gevallen in 't bzeede daar mede te willen verklaaren en bevestigen / laat de beknoptheit van ons vertoog niet toe : dieghalven wy bp d' opmerking van de Zuidps-Visch blyven zinken / uit welkers bevinding genoeg blyken zal / dat ze deeze gemelde vluchtende hoers / niet gevalligerwijze maar voozdachtelyk neemt. Dat deeze Vishc zyne hoers aldus neemt / hebben we zelf / met zeer naaukeurige opmerkingen / verscheidemaal bevonden ; want gelijk 'er met zwaare Zuidps-Jaaren / niet alleen veel Vishc / maar ook veel Ps is / zyn we op gemelde Jaaren / niet verre van Land / in 't Ps bp vyz veel Vishc geweest / en wy hebben dooz onderzaging / uit anderen meermals verstaan / dat de vooznaamste Visscherp naar landwaarts en beoosten ons was geweest ; indien dan het Ps op zodanige Jaaren geheel tot vooz de Wal dypst / gelyk somtyds gebeurt / zoo loopt de Vishc mede naar de Wal / en verder langs de Wal Noozdwaarts en om de Oost naar 't Waygat , dooz het zelve / en verderg vooz een gedeelte in 't Zuid-Ps / en vooz een ander gedeelte naar Zembla op hunne gewoone verzamelplaats.

Dat de Zuidps-Visch zyne hoers dugdanig neemt / is bp ons en beele anderen / met naaukeurige oplettendheit / op de gemelde en meer andere voozballen / klaar genoeg gebleeken ; dat ze nu deeze hoers voozdachtelyk neemt / blykt genoegzaam aan den pver / die zy met het sterk doozdzingen / Oostwaarts tegens hunnen Wpand aan / betoont. Daat en tegen vlucht de Westps-Visch op een gemeen Jaar Noozd-West aan vooz zynen Wpand ; en gelyk de eerste / kennis van de Zuidps-Gronden / als mede aan de Zembla-Gronden en Wapen heeft / zoo heeft deeze laatste wederom kennis aan Oud-Groenland en van des zelfs Wapen / Gronden en Wapen / als op een gemeen Jaar bzeeder blyken zal : uit welker verscheide kennis de onderscheide hoerssen in 't vluchten ontstaan. Deeze Zuidps-Visch om de Oost wel erbaaren / maar om de West onbezeeren zynde / vlucht derhalven dooz zynen Wpand meer / en 't is ook niet vreemd / en uit deeze voozgemelde redeneering wel te begrypen / want berymt ze geen kennis van Oud-Groenlands Wapen / des zelfs Gronden en Wapen heeft / derhalven moet ze ook onkundig in de Westps-Vlucht wezen / en zeer weinig kennis van onze Schepen / als mede noch minder van hunne bekende leg-plaatsen hebben / en alleen maar haat eige gewoone verzamel plaats kundig zyn / die zy niet bereiken kan / of moet dwerssch dooz de gemelde Wpandplaatse legplaats doozdzingen ; derhalven is 't niet vreemd / dat ze dus hunnen Wpand ziende / hen gelyk als in den arm vlucht / waar in zy dan mede vooz opmerkende Zeelieden / van de Westps-Visch t'onderscheiden zyn ; dieghalven het ook niet vreemt is /

Voordachtelyke vlucht-koers van de Zuidys Vissch aangewoone.

Die onkundig in 't West-Is.

dat ze wat langer onder de Schepen / als de Westys-Wisch word gezien / welke laatste / hun gewoone wijk neemende / voór de Schepen vliucht en deeze groote Wyandypke Bloot niet nooðig heeft te passeren / om hunne gewoone Wasplaatsen te bereiken.

Zwaarighe-
den der on-
bedreeven-
en in 't Westys
ontmoet,
onderzocht.

Woch hier doet zich / 300 't schipmt / een merklyke zwaarigheid voór den onbedreevenen op : genomen dat we eerst in Groenland gekomen / en aan 't Wg / juist op eene plaats ter behoorypke hoogte geboordert zyn-
de / alwaar 't zich by wel laat aanzien / om 'er in te geraaken / en an-
deren ons voorgaande / gezaamentlyk dus ten eersten / zonder kennig
van 't Land te hebben / in 't Wg zellen ; en heen en weer zeilende / be-
vinden / dat de Wisch reeds voór onze komst aan 't vluichten is / of dat
we een ongeschiklyke plaats aantreffen / waar geen of weinig Wisch te
vinden zy ; vernemende verders aan de gestalte van 't Wg / dat we in
't Westys zyn ; en geen Zuidys vernomen hebbende / dat 'er derhalven
geen of weinig Zuidys is / en alzoó een gemeen Jaar te verwachten
hebben ; dies stellen we als dan 300 veel moogelyk is / onzen hoers
West aan / om alzoó volgens deeze gedachten de Westys-Wisch 't achter-
volgen. Of in tegendeel / wy verbeelden ons / dat het voór een gedeelte
Zuidys is / niet het Westys vermenigt / dat zich mogelyk wel Oost-
waarts / en breed genoeg by naa tot aan 't Land zal uitstrekken / 300
stellen we derhalven onze hoers om d' Oost en Noordooft / om alzoó
volgens deeze gedachten de Zuidys-Wisch naa te speuren of in hun vluucht
't achtervolgen. Indien wy ons dan in zodanig een onzekerheit vin-
den / 300 zou men kunnen vraagen : of men in dus een eenvoudige Wis-
scheryp niet wel zou kunnen misleid worden ? Woch dit zou on- niet lief
zyn / derhalven hebben we deeze onze langduurige erbaarentheid in de
Wischeryp / alleen met dit oogmerk in geschrift gesteld / om het den on-
ervaarnen tot ondertwys te dienen / en wy vertrouwen dat onze bevatting
daar van ineen gedeelt / 't zy in 't geheel of ten minsten in sommige
deelen / hen zal kunnen voldoen ; immers wy twoffelen niet / indien
deeze onze verhandeling ten dien opzichte / in hande van eenige opmer-
kende gebruikers mogt vallen / en alsdan met opmerking van den in-
houd een bequaam gebruik maaken / of zy zullen die ten minsten 300
waardig achten / om 'er zich somtyds van te bedienen.

Ongelegent-
heden den
Schryver
somtyds o-
vergeko-
men.

Het opstellen van deeze onze bevatting / heeft allenks mede ver-
scheide twospoeden onderhevig geweest / eensdeels doór ziekte en
krankheit / langduurige bezetting in 't Wg en andere rampspoeden / an-
derdeels doór de Franssen genomen en opgebragt zynde / ook doór 't ver-
liezen van 't Schip in 't Wg en wat dies meer is ; eindelyk gelph gezegt
zy / krank geworden zynde / namen we deeze opgestelde bevatting / die
wy met ons voerden en jaarlyks met aantekening verbeterden /
scheurden die weder aan stukken / en wierpen ze over boord. Woch ge-
zond geworden / en daar naa weder een Schip gekreegen hebbende / blee-
den ons de gedachten by / dat we nooit doór deeze onze bevatting mis-
leid

leid waren: derhalven hebben we alles uit ons geheugen weder opgezocht/ en aangeteekent/ midlerwyl wy noch somtyds verscheide wederwaardigheden verduuten moesten/ bestaande in tegenspoed in 't Dissen/ 't bezetten van 't Ijs/ 't slippen en breeken van Iynen en Ijarpouen/ wordende dit echter somtyds weder met een gelukkige vangst vergoed/ niet tegenstaande de naspeuring der Wissehen ons gemeensph wel slaagden; welk geluk wy de opvolgers van deeze onze opgestelde bevattings wenschen inngespigh deelachtig te worden.

Om op de gemelde en boozgestelde misleiding noch wat klaarder te antwoorden; zoo dient geteet te worden: wanneer men/ in 't Ijs gekomen zynde geen Wisch verneemt/ en reeds twyffelachtig word/ of 'er de plaats wel toe gelegen is/ om de Wische alhier af te wachten/ dan of men zich naar elders wenden wil; indien men 't dan naar elders gezint is te wenden: is 't dan niet beter dat men als in 't beschouwen van een schilder/ zyne gedachten op volgt/ waar naa men met zyn overleg zyne zaaken schikt? dan dat men gevalligerwyze wendende en keerende omzwerft/ zonder te weten wat men doet. In dit geval hebben we verscheidemaalen ons volk aangemoedigt/ met te zeggen: Godt geve/ dat wy by de Wische komende gelukkig mogen wezen/ want onder Godts hulpe was veeltyds onze hoope krachtig genoeg om eerder of laater by de Wische te zullen komen; ook wierden we door de bevinning/ naar onze bevatting jaarlyks in onze hoope versterkt.

Om dan aldus/ als boozgemeld is/ aan 't Ijs gekomen zynde/ in onze gedachten niet misleid te worden/ of het Zuidys of Westys wezen mogt/ maakten we jaarlyks in onze kaarten door stipjes aantekening/ op wat lengte en breedte wy ons telkens bevonden/ en in welk Jaar daar nevens uitgedrukt. Dus hebben we dikmaals langs het zelve gezelt/ de strekking der zelve hogten/ met stipjes inngespigh in de zelve kaart afgeteekent; dies konden wy met een naarsige opmerking en goede giffing/ aldaar komende/ door deeze afteekening jaarlyks gewaar worden/ of wy 't breed of schraal vinden zouden/ dat ons in onze bevatting mercklyk licht gaf/ en indien ons het Ijs niet hinderde/ en weer en wind dienen wilde om te gemakliker 't Land kundig te worden/ zelden we te liever met kennis van 't Land te hebben/ in 't Ijs; om wat reden/ zal mogelyk in 't gevolg beter in onze verhandeling te pas komen; dies willen we deeze kennis van 't Ijs en Land/ booz een ieder alhier onbepaald laten/ tot wy vervolgens over de Westys-Wisschery/ de gesteltheit der plaatsen/ de hoers/ tyd en meer andere wyze van doeningen/ omtrent de Westys-Wisch wat nader zullen trachten te beschouwen/ en dan booz een ieder by laten/ dit alles of ten deelen goed te keuren of 't eenemaal te verwerpen/ en door welker wegen en middelen men zal goedvinden om ze in acht te nemen. 't Zal ons genoeg zyn/ onze en anderen hunne onderbindingen met waarschynlyke redenen bevestigt te zien.

Nondige achtgevingen, wanneer men in 't Ijs gekomen is.

Hoe zich den Schryver in deeze zyne achtgevingen gedroeg;

En aantekening daar van gehouden.

Op vertrouwen dan / dat niemand deeze onze gedachten tot misleiding zullen dienen / maar veelen tot een goed onderwys strekken. Doch die gemeen / die dooz eigen erbaarentheit een goede bevattin van hun doen bekomen hebben / konnen dit / buiten dit ons onderwys / echter dooz zich behouden; wederom andere ongelukkige en twyffelachtige zoekers / zal 't mogeljk in hunne beroerde en verwarde gedachten eenig licht konnen geeven / en onder den zegen des allerhoogsten een goede en gelukkige hoers doen houden.

Nader overdenking over de Zuid- en Westys-Visch en 't houden van hunne onderscheide koeften;

Op achten / dat we uit de voozgemelde aanmerkingen / den Betrachter deezer redelpkterwys hebben voldaan / zulks hy in staat zy / de Zuidys-Visch van de Westys-Visch te konnen onderscheiden / als mede in 't byzonder aan zyn vluchtende hoers; maar nademaal deeze zeer verschillende koersen / van een groote aangelegentheit in de Visscherij zyn / zoo zullen we alhier eenige bedenkingen diesaangaande vooz stellen / dooz welkers onderzoek zich noch wel iets naders opdoen zal: latende midlerwyl de Westys-Visch tot op een Westys-of gemeen-jaar beruften / naspeurende ondertusschen de Zuidys-Visch in zyne vluchtende hoers / Oostwaarts genomen / vermits wy vernomen hebben / dat zich het Zuidys 't eenemaal tot aan de Wal uitstrekt / gelyk somtyds in 't Voort-jaar gebeurt; dus loopt hy dan mede aan de Wal en voort langs de zelve om de Noord en om de Oost naar 't Waigat, verder dooz 't zelve in 't Zuid-of Oostys en naar Zembla als zyne gewoone verzaamelplaats. Nu mogt iemand vzaagen; eerseljk / indien men dit zoo genaamde Zuidys en Zembla als zyne gewoone verzaamelplaats komt aan te merken / zoo volgt dan dat gemelde verzaamelplaats / mede zeer Visscherjk en by gevolge een goede Visschplaats. zoude zyn / dieghalven verstrekt deeze eerste vzaag / om 'er een verdere oplossing en verzeekering van te mogen genieten. Ten tweeden / waarom deeze vluchtende Vissch / begeerig zyne verzaamelplaats weder op te zoeken / in zyne Oosteljkhe hoers / tegen 't land aan loopende / de zelve alsdan om de Noord en niet om de Zuid neemt / om aldus om de Zuidkaap, of bezuiden Spitsbergen om / in 't Zuidys te komen / als / volgens voozgemelde redenering / dit zyn eigentljke weg zynde / langs welke zy met dit Zuidys tot aan 't Westys is afgedzeven.

En tweeledig ondersocht,

Eentyds een voordeeljk Visscherij in 't Zuidys geweest.

Op 't eerste hebben we reeds met zeer waarschnljke redenen hier vooz bericht gegeeven / wanneer wy met het Zuidys tot het Westys veel Vissch zien overkomen / en zodanig overkomen / met de rpkhe Zuidys vlooten / en de gemeene Groenlandsche Spreekwys / veel Zuidys veel Vissch, aldaar bevestigt; Nu is 't zeker / indien 'er van daar veel Vissch overkomt / dat 'er zich dan ook veel Vissch onthouden moet. Doch tot meerder voldoening konnen we dit hier noch byvoegen / dat 'er ten tyde van de Groenlandsche Maatschappij / een merkljk Visscherij onder dit Zuidys beoosten Spitsbergen en in Disco is geweest / en 't is ook eenige maalen ten dien tyde met redeljk goet gevolg aan Zembla bezocht / maar

maat
Zem
we n
hoort
Balt
Mar
Com
dige
wein
en or
eenig
een g
wel i
Vissc
de S
scher
daar
pen
van
en ee
hen i
Sch
ze v
Vissc
of l
bla,
om d
groot
alhier
vloot
vang
onth
groot
geen
woon
ong
te ver
bende
Wpa
Zaak
berei
't
een g
man

maar in dien tyd was de Viscf aan Spitsbergen overbloediger dan aan Zembla, gelijk verder in de Westpg-Visscherij blyken zal. Dit hebben-
 we niet alleen van verscheide oude Commandeurs en Harpoeniers ge-
 hoort / maar ook van ons eigen Stuurman / de voorsz. gemelde Teunis
 Baltisz, die in den Jaare 1693. onze Stuurman was / toen een Oud
 Man / wiens Vader Willem Ys de Compagnie / als gezegt is / voorsz.
 Commandeur had gedient; deeze Man heeft ons toen met zeer omstan-
 dige redenen verhaalt: hoe dat onder 't bestier van de Compagnie / een
 weinig voorsz. 300 in tyd / en ook noch in 300 in tyd / de Schepen in Disco
 en onder 't Halvemaans-Eiland ter reede liepen / en met de Sloepen voorsz.
 eenige dagen van alle behoefsteng voorzien / beoosten Spitsbergen / nevens
 een groote Ijsberg en onder 't Zuidpg gingen Visschen / en aldus / hoe-
 wel met groote moeite / echter gelukkig met zeilen en boegsceren / veel
 Visschen op de Schepen / in de Wapen leggende / bzaigten / want met
 de Schepen schroomde men toen op 't Ijs te komen / zulks d' Ijs-
 scherp op dien tyd noch 't eenemaal onbekent was; en als het Ijs al-
 daar met een Noorbooste Wind quam afdyppen / lichte men van de Sche-
 pen d' Ankers / en bluchte voorsz. 't zelve Zeewaerts in. Als nu eenigen
 van de stoutmoedigsten / zich daar wat langer naar gewoonte onthielden /
 en eenig los Ijs voorsz. lieten dyppen / quam de Viscf met dit Ijs op
 hen in de Saapen / en wierden 'er toen veel in de zelve op en omrent de
 Schepen gevangen; dat nu in dit geval opmerkelyk / en teffens op dee-
 ze bzaag ook zeer bewyslyk is / namentlyk: dat 'er in 't Zuidpg veel
 Viscf moet wezen / en ook waarschyndlyk zich onthoud: want dit Zuid-
 of liever Oostpg hebben we reeds uitgezeid / niet alleen tot aan Zem-
 bla, maar ook voorsz. 't Noorzen tot in de Cartatische Zee / en verders
 om de Pool / 300 verre die bewatert word. Dit begrypt alsdan een
 groote en wyde uitgestrektheid / en is het Noorzer Nag / volgens reden /
 alhier mede niet ynder als in 't Westpg / en de gemelde Wpandlyke
 Vloot voorsz. hen niet woedende / waar voorsz. niet alleen veel wozden ge-
 vangen / maar ook met Venissen en Harpoenen eenigen gequest / die het
 ontkomende aldaar sterven en vergaan. Dus zal 'er dan mede in deeze
 groote ruimte / gebolglyk een zeer groote woortteeling en aanwas 300;
 geen wonder dan / dat 300 een breed / en ruim quereveld / aar onze ge-
 woone legplaatsen / in gemelde Zuidpg-Jaaren / tot vergoeding van
 ons verlooren deel / wederom iets aflevert; insgelyks is 't dan ook niet
 te verwonderen / dat de Viscf van daar gekomen / een geheugen heb-
 bende van dit hen 300 vreedzaam / ruimte en aasrpk oort / de gemelde
 Wpandlyke Vloot zoekt 't ontwphen / en deeze plaats / 300 bzaa het
 Zaatsoen aldaar eenige lucht en opening maakt / weder tracht te
 bereiken.

't Staat ons nu met weinig woorden alhier te melden / wat wy op
 een gemeen Jaar omstandiger zullen afhandelen / te weten: indien ie-
 mand voorsz. ramp en tegenspoed in 't Ijs / om de Oost willende / be-

Wyde uirge-
 strektheit
 van 't Zuid-
 ys aange-
 wezen.

Hoedanig,
aldaar tydig
gekomen,
een goede
vangst aan
te rissen is.

ducht voor een vruchteloze reis is / zoo kan men hier uit leeren / dat men zoo 't mogelijk is / met een Zuidpys-Jaar aldaar en in 't Waigat wat vroeger moet wezen / als op een gemeen Jaar / om deze vruchtende Viscb den pss aldaar noch tydig te kunnen afspnden / eer ze buiten 't Noordoofter-Land of door het Waigat, naar het Zuid of Oostpys is gepasseert.

Dat bevestig
word.

Men zullen we d' eerste vraag besluiten / met het geene gemelde Teunis Baltiz. ons verder heeft verhaalt: Hy lang voor mynen tyd Commandeur op een Wyss zynde / wilde met de zelve naar Zembla vaaren om te Visschen / ontmoete op de Gronden van 't Colgojen-Eiland een grooten t'zaamenloop van Walvisschen / waar van hy 'er vyf ving / en dus een laading voor zyn Scheepje kreeg / komende alsoo gelukkig weder in 't Vaderland / zonder aan Zembla te hebben aangeweest; hy gaf mede een goed bericht van Zembla, alwaar hy welter gewest was / en niet alleen van dit Gewest / maar ook van Disco, en van dit Zuid of Oostpys / waar langs hy op zyne uitreis eenige meilen gezelt had / en het tot de Visscherij zeer wel gelegen vond; doch veel mistachtig weer hebbende / en zich alleen bevindende / schroomde hy 't / by 't Pys te houden / anders had hy wel gehoopt in d' een of andere bogt / buiten 't Pys Viscb aan te treffen / gelijk hy ook de gemelde loop van Visschen buiten het Pys vond; indien men dan de bypinoedigheid had / om aldaar / gelijk in 't Westpys in te zellen / zoo scheen 't hem uit verscheide blyphbare teekenen toe / insgelijks als van Disco, Zembla en gemelde bangst by Colgojen Eiland, nevens meer andere waarschynlyke teekenen / dat men aldaar een goede Visscherij zou kunnen verrichten; Maar 't is in 't Westpys eerst bezocht / en wel bevallen zynde / zoo is men 'er gewent / gelykertwys het met de Zuidpys-Viscb in 't Zuidpys / en de Westpys-Viscb in 't Westpys gelegen is; men weet ook hoedanig het hier is / en om die reden blijft men 'er zoo lange het wel gaat / en men geen reden om te veranderen heeft. Wanneer we dan vervolgens de goede gesteltheit en welgelegentheit van de Westpys-Visscherij zullen verstaan hebben / zal het voornemen van te veranderen daar door wel haast van de hand gewezen worden. Dit mi behoorde genoeg te zyn / om alle twyfeling aangaande de Visscherijheit van 't Zuidpys weg te nemen; immers wy zullen dit ter beantwoording op de eerste vraag voldaan achten.

De Zuidpys-Viscb willende het Zuidpys weder opzoeken / en door zyne gemelde hoers aan de Wal gekomen / zoo was de tweede vraag: waarom zy de hoers aldaar om de Doozd en Oost naar 't Waigat neemt / en niet om de Zuid naar de Zuidkaap, van waar ze waarschynlyk gekomen is. Dit zullen we nu zoo kort en klaar beantwoorden als immer mogelijk zy.

In den aanhang en eerste opkomst der Visscherij / vond men deze Visschen noch in hun eerste natuurlyke onnozelheit / als zynde noch door geen Vpandlyke Vlooren bezocht / noch door de menigte hunner Vpanden

ande
buit
berg
de
gehe
doo
jaag
de
reed
sloot
ze
pen
een
die
gesp
Bier
ge
gebo
om
vissch
voelig
type
beente
smer
de
zyn
met
als
indul
Differ
meen
jaar
geme
der
Zuid

anden verschalkt / dieſe zwommen 3p gantsch Spitsbergen om / 300 wel
 buiten als binnen 't Hg; en alle de Banken en Gronden rondom Spijs-
 bergen en des zelfs Bapen / die jaarlyks vol aas 3pn / waren toen me-
 de vol Dſch / waar van verder in de Westpſ-Diſcherp omſtandig zal
 gehandelt worden. Deeze Dſch dooz het veelvuldig jaagen / vangen en
 dooden / is 'er allenkſ niet alleen van de Wal / maar ook uit Zee ge-
 jaagt / en byna t' eenemaal daar uit gedzeven / blyvende en onthouden-
 de zich in 't Hg / als in een ſterkte of schans geblycht / en is 'er nu
 reeds 300 verre in gewend / dat ze in 't zelve veel liever of in dicht Hg be-
 flooten is / alwaar men hen niet met geen Sloepen vervolgen kan / van dat
 ze zich in 't open Hg bevind; dit nu schynt hen allenkſ dooz zeer scher-
 pen en geboelige indrukselen zodanig eigen geworpen / dat het hen als
 een tweede natuſr aankleeft; by voorbeeld: gelph de Hude Jakobs /
 die dooz 't aanschouwen van de geſchilde Stokken in haare dzenkvaſken /
 geſpyenkelde Lammeren voort bragten; dit schynt zelf niet alleen in de
 Bieten / maar ook in de Menſchen gebonden te worden / gelph ſommig-
 ge zwangere Vrouwen dooz ſchrik en onſteltenis / zodanig een indruksel
 gevoelen / dat het aan haare vrucht een miſtal werkt / die nooit weder-
 om kan uitgewiſt worden. Dit schynt mede in deeze verschalkte Wal-
 viſſchen plaats te binden / vermids 3p allenkſ dooz de gemelde ſcherp ge-
 boelige indrukselen / eindelpſ zodanig een ſchrik dooz de open Zee en 't
 vrye Water gekreegen hebben / dat het hen gelphzaam in mery en ge-
 beente schynt doozgedrongen / zulks hun zaad en bloed daar mede is be-
 ſmet / alzoſ dat de Jongen dooz hen geteelt en opgevoed / ingelphs als
 de Ouden worden / en mede ſchrikagtig vooz de Zee en 't vrye Water
 3pn / zwemmende nu gezaamentlyk Jongen en Ouden zeer ſchroomlyk
 met den rug bloot / maar houden liever 't Hg / en niet zonder reden /
 als een dekſel over hen geſlooten. Dit zelfde heeft mede diergelſk een
 indruk in deeze Zuidpſ-Dſch gegeven / niet alleen dooz de gemelde
 Diſcherp in Disco en onder 't Zuidpſ / maar ook woꝝd hen dooz de
 menigvuldige vluchtelingen / uit den gemelden Zeekrpg ontkomen / noch
 jaarlyks deeze al oude tꝝding gelphzaam vernieuwt. Dit zodanig aan-
 gemerkt / zal daar uit lichtelph konnen opgemaakt worden / waarom
 deeze Dſch 3pne koers langs de wal om de Nooꝝd / en niet om de
 Zuid neemt.

De eenyde
 onnoozele
 ſtaar der
 Weſſys-Vis-
 ſchen, is nu
 in een tweek-
 digeloosheit
 verandert;

En hen als
 een aange-
 boore na-
 tuur eigen
 geworden,

Waar door
 ze een ſchrik
 voord' open
 Zee hebben
 opgevat.

VEERTIENDE HOOFDTSTUK.

Affcheuring van't Ys aan de Westzyde van Spitsbergen en hoedanig veroorzaakt. Vlucht der Oude Zuidys-Visschen voor den komst der Groenlandsche Vloot. Hoe deeze Vissch van hun gewoon Gewest kundig is. Waarom d' Oostzyde van Spitsbergen met meer Ys dan de Westzyde blyft bezet; door voorbeelden getoont. Zeldzame schranderheit der Vogelen in 't vinden van hunne nesten, by der Walvisschen kundigheit in 't naspeuren van hun Gewest vergeleken. Koerssen en stroomen onderzocht.

Hoedanig
door storm,
dool, win-
den en stroom-
men het Ys
van de West-
zyde van
Spitsbergen
wordt afge-
scheurt.

Tydige
vlucht der
oude Zuid-
ys-Visschen
voor den op-
komst der
Vloot;

Het Zuidys / dat des Winters by verre bezuiden de Zuidkaap aangroeit / word by zwaare Zuidys-Jaaren / indien men 'er wat vzegetydig komt / somtyds noch wel 10, 15 en 20 mylen bezuiden de gemelde Zuidhoek in Zee gebonden. Dervolgens word met het Doozjaars stromen en den doop het Westys gebzooken / raakt bystlig / en met den stroom die in 't selve meest om de Zuidwest gaat / scheurt het niet alleen van de Westzyde van Spitsbergen af / maar word ook dooz't wegstroomen aldaar eerlang vermindert / over zulks komt 'er dan bygevolge tusschen 't Westys en de Westzyde van Spitsbergen, booznaamentelyk met oostelyke winden / wel haast wat ruimte; in deeze ruimte word dit Zuidys met den stroom / die langs deeze Wal van Spitsbergen meest om de Noord gaat / ingesleept / en alzo van zyn moeder dooz't land of den Zuidhoek afgescheurt: doch hier kan het met Westelyke winden al lang blyven hangen / en aldus met den zelve stroom / by de Wal langs byben; maar met Oostelyke Winden / byst deeze afgebzookte staert / met de gemelde Noordweststroom / eerlang gelyk als een omstaande staert / tegen 't Westys aan / 't 30 booz de Klokbaay, nevens het Zuidend / in 't midden of 't Noordend van't Voorland, na dat het van de wind word bestiert; en even 300 verre ziet men dan het Land van Spitsbergen van 't Ys bebyd en de Zuidhoek of Zuidkaap mede 300 verre in de byze Zee uitstrecken. Nu is 't wel geloslyk / behalven dat tusschen Spitsbergen en Zembla, het meerendeel van deeze 300 genaamde Zuidys-Vissch zich ophoud / dat 'er ook waarschyndlyk zeer veel van de oude Visschen / die de gemelde Zeehyg telkens ontwozstelt zyn / zich 300 verre tot bewesten 't Land niet laten afsakken / of datze gelyk de kraanen en Swaluwen hunnen tyd weeten t' onderscheiden / wanneer zy weerkeeren zullen / kennende dooz boozgaande ondervynding / uit den afstand van 't Land en de gesteltheit der Gronden / het kampsveld / en

dooz

U K.

en hoe-
hen voor
vifch* van
zyde van
ft bezet;
der Vo-
alviffchen
ergeleken.

idkaap aan-
en 'er wat
en bezuiden
yd met het
t byftig / en
fcheurt het
ook dooz 't
er dan byge-
, booznaa-
deezze ruimte
Spitsbergen
eder dooz 't
et Weftelphe
boom / by de
eze afgebroo-
als een om-
y, nebens
na dat het
n het Land
ap mede 300
behalven dat
o genaamde
veel van de
zyn / zich
ze gelpch de
/ wanneer
ng / uit den
ppveld / en
dooz

dooz de zelve erbaarentheit mede het Zaalzoen / wanneer de Floot al-
daar verfchynen zal; dus keeren ze dan vzoegtydig wederom / laattende
de Jonge en overvaarne Diffchen aldaar ten vzoop booz humen vband
achter / en binden alfdan ook noch gelegenheit / om langz dit Ws / eer
't noch op de verhaalde wyze van zyn Moeder is afgefcheurt / bezuiden
de Zuidkaap om te komen. Deeze jonge Ws / (want anders worden
'er byna tegenwoozdig geen alhier in 't Dooz-jaar gevonden) dooz on-
ervaarentheit geen kennis van humen vband hebbende / en noch min-
der van hunne legplaatsen / word / om dat ze dooz onkunde naar 't al-
hier bindende aas wat te lang vertoeft / alfdan met den flag gewaat-
fchoutwt / en eindelp in den vlucht geflagen; wanneer ze nu booz hun
Waderland of gewoone ftille en vzeedzame verblyfsplaats koers stellen
wil / word ze met dit Ws om gemelde reden by verre landwaarts ge-
weezen / als een fchylt booz de Zee en vze waten hebbende / zulks
hen dit als een tweede natuur in de geboozte fchpyt aan te kleeven /
waar dooz hen dan belet word om de Zuid te wyken / maar in tegen-
deel / genoodzaakt zynde dooz 't Ws zich naar 't Noozden te bergen / 300
binden dan eenigen / kundig zynde / en anderen dooz verbaaftheit Oost-
waarts vluchtende / geballig dooz onkunde / het Waigat , 30 dat noch
eindelp het overschot hun beoogde wlt komt te bereiken; waar mede
wv / naar onze gedachten / de tweede vzaag meenen genoegzaam beant-
woozd te hebben.

Reeds zyn we met onze Diffcherp beweften Spitsbergen , tot op onze
gewoone neeting gekomen / maar tot noch toe alleen met een Zuidvys-
jaar bezig geweest / waar by nu ook volgen zoude / dat we alle de
Zuidvys-Geballen / die van eenig belang zyn / 300 veel mogelpch zy / ver-
handelen; maar booznamentlpch zullen we nu van deeze Wifch / die wy
gezezt hebben kundig te zyn / om naar 't Waigat te vluchten / wat vze-
der melden / waar in ons twee aanmerkelphe zaaken zullen boozkomen;
eerftelpch / hoe deeze Wifch om de Zuidkaap weet te komen / en van 't Waigat
kennis heeft. Ten tweeden / fchoon zy daar eenigzins van weeten /
hoe zy gelpchzaam een boozdachtelphe koers derwaarts stellen kunnen.

Op 't eerste hebben we reeds / met onderscheiding / getwag gemaakt /
zulks 'er alleen maar eenigen kundig / en veele anderen onkundig / op
de gemelde wyze het Waigat , als de deur en poozt van hun Waderland
bereiken / of te binden weeten: alhoewel onze gedachten zyn / dat het
meeste gedeelte op de gezegde manier / met het Zuidvys / bezuiden de
Zuidkaap omkomen; echter is 't mede waarfchynlpch / dat 'er veelen
van deeze Diffchen / veel dieper als 't Waigat , in 't Zuid of Oostvys zyn
getweeft / en mogelpch veelen daar van aan d' Oostzyde van 't Noord-
oosterland en Spitsbergen zyn gewent / of miffchien wel eenige Jaaren
op die kusten / naar hun Was gints en herwaarts hebben gezwov-
den. Deeze Diffchen hier booz om redenen Jong genoemd / doch ech-
ter niet alle eben Jong aangemerkt; om redenen als gezegt is /
dus

Zulks 'er
niet dan jon-
ge viffchen
gevonden
worden,

Die einde-
lyk ook de
vlucht naar
hun gewoon
Gewest nee-
men.

Onderzoek
of deeze
vifch van
hun gewoon
Gewest kun-
dig is.

dus lang aan deze kusten gewooven hebbende / zyn met gints en wederzweemmen het Waigar niet alleen eenige maalen gepasseert / maar op de volgende wyze daar mede in en dooz geweeft; want dit Hs loopt alhier en verder naar de Doozpool / 't 3p Oost of West / des Winters digt / en bevyest als reeds gemeld is / gezamentlyk vast; de Wisch nu allerwegen zich in dit Hs bevindende / zoekt van alle kanten / 't 3p wat vzoeger / 't 3p wat laater / of als 't begint te vlyzen / den buitenkant van 't selve / om reden / dat ze den Adem boven water haalen moet. Als nu de Dooz dan begint te knellen / 300 spoed zich ieder dooz den kortsten weg naar buiten / anders zouden ze het nieuwe toeloopende Hs eerlang 300 stelig boven hun hoofd vinden / dat ze het selve met hunne krullen niet zouden doozbooren / en derhalven moeten stikken en vergaan; gelyk somtyds aan de Doozthapers vooz Ysland gebeurt / die met langduurige Doozdooselike Winden / dooz 't Groenlands Hs / zodanig bezet worden / dat 'er veelen in stikken en steruen / die daar na van de Hslanders gebonden worden; waar van de reden is: dat ze in 't Hs ongewoon zyn zich 't onthouden / en 30 wel geen hoers weet te stellen / als de Westys-Wisch / die ieder in 't zsonder hun gewoone plaats weet te vinden / en de kortste weg in te slaan / om aan den buiten 300m van 't Hs te komen. Deezem die op d' Oostzyde van Spitsbergen gewent zyn / neemen dan / in dit geval / hunnen weg dooz 't Waigar, niet alleen als de kortste naar den buiten kant / maar ook als de voozdeelligste vooz hun voedsel / want de westkant van Spitsbergen is vzyer van Hs / derhalven deze Zee langer vooz het vlyzen bevypt; dies konnen ze alhier op deze Gonden veel langer blyuen aazen / als aan de gemelde Oostzyde.

Waarom de
Oostzyde
van Spits-
bergen meer
met Ys blyft
bezet dan
de Westzyde.

Door een
voorbeeld
getoont en
bewezen.

De reden waarom de Dooz en Oostzyde van Spitsbergen, meer met Hs belemmert is / als de Westzyde / kan aldus begreepen worden: Men neeme eenige houtjes / legge de selve klyngswyze in 't water / en 300 vette van elkander als men wil / alsdan een handvol stof genomen / plaats men 't in 't middelpunt van den omtrek der houtjes / dit stof zal dan niet lang op een hoop blyuen leggen / maar zich eerlang verstroopen en sterk uitdypgen / wanneer ook teffens ieder stofje plaats vooz zich neemen / en 't water insgelyks tusschen beide plaats maaken zal; het stof dus zeer breed uitgevyeid zynde / zullen in 't uitdypgen de houtjes aan de binnen zyde van den omtrek / veel meer met dit stof belemmert zyn / als aan de buiten zyde / en 't zal wel eenigzins / aan 't einde en de tusschen ruimte / daar 't stof dooz wykt / iets omkanten / maar echter de gantsche zyde 300 veel niet belemmeren / als binnen den omtrek.

Laat dan dit stof het Hs verbeelden / dat voognamentlyk onder de Pool als 't middelpunt van dezen omtrek is geplaatst / alwaar het in 't Zomer Zaalzoen / dooz 't stozmen / 't doopen en dooz de stroomen in ontalpk stukken word gebroken / en tusschen ieder dezer gebrokene Hs-broken / vind het water dooz d' Ebbe en Floed of Stroomen en wederstroom-

stro-
em-
gen-
gen-
op
doo-
doo-
ber-
noot
St-
de
de
dyp-
lan-
ze
hier-
gem-
in
doo-
zull-
mee-
nint-
beel-
hou-
Ge-
T
eper-
ma-
de
hou-
sche-
St-
hoo-
geil-
len
vor-
doo-
ber-
han-
do-
en
tele-
nie

stroomen plaats / derhalven word dit *W* / gelph van 't stof gezegt is / op een uitnemende wijze versirooit en naar allertwegen uitgezet ; Spitsbergen nu met de Nooyd en Oostzyde als tegen de binnen kant van den gemelden omtrek leggende / 300 dzyngt by gevolg deeze uytbygging daar op steek aan ; en 't doegt wel eenigzins dooz de tusschen-ruimte / als dooz 't Spitsberger Waigat of 't Noordooster-land wat om / maar 't word dooz gemelde Nooyder Stroom gekert ; zulks het des Somers zelden verder dan het Reeveland komt / en zeer zelden aan den Zeeuschen-uitkyk , noch veel minder tot aan den Quaade-hoek ; en vermits de Zuidlyche Stroom aan d' Oostzyde / de gemelde uytbygging tot bezetting van die zyde helpt / 300 helpt in tegendeel de Zuid-west Stroom in 't Westen / met de gemelde Nooyder Stroom deeze zyde / welke Stroomen met d' uytbygging eindelp alhier om de Zuid te zaamen loopen / en het *W* eerlang van deeze Westzyde merklyk doen verwyderen / en insgeliks deeze ruimte in 't Bazaar taamelp lang doen behouden. Gemelde Vischen hier van kundig / en dooz jaarlyksche en dagelyksche erbaarentheit alhier genoeg bederben zynde / moet het ons niet vreemd dunken / schoon ze in hun vluchten het Waigat mede weeten te vinden / niet minder dan of zy dooz 't *W* genoodzaakt worden 't selve in hun wederkeeren op te zoeken.

Wat deeze Vischen dit niet geballig / maar met zekere kennis doen / zullen we ter voldoening van de tweede aanmerking / met een zeer gemeene en eenvoudige gelykenis / nevens het bewys van hun eigen doening trachten te verklaaren. Wy neemen dan deeze Vogelen ten voorbeeld / die jaarlyks gewoon zyn zich omtrent en op Spitsbergen t' onthouden ; mogelyk zullen onze gemelde Vischen als met hen onder een Gewest t' huis horende / ook eenige gelykheit in de natuur hebben.

Deeze Vogels / om dooz de Dossen / die alhier veel zyn / van haare eyeren en Jongen niet berooft te worden / schynen voorzigtiglyk in 't maaken van haare nesten / op een besondere wijze daar voor te zorgen ; de kleine Vogeltyes / Rotjes genoemd / die alhier by duizenden zich onthouden / nestelen langs de kust aan verscheide boestranden in 't afgescheurde Gebergte / werwaarts de steenen van steyle Bergen dooz Dofst / Stoym / Donner / Wadbeeying en andere toevallen / afgerukt / overhoop nederballen / en dus veele verborge hooien maaken. Deeze Vogeltyes weeten naar de gestalte van haare lichaamtjes / de kleinste hooien en gaatjes uit te zoeken / en daar in te kruipen. De Dossen die daar voor leggen en loeren / hooren de Jongen wel piepen / maar komen dooz den vasten grond niet hooren / noch deeze gaten wyder open krabben / om 'er by te komen. Wy zodanig piepen hoorende / hebben met handspaaken de steenen omgeworpen en uit den weg ruimende / in een hol somtyds verscheide nesten gevonden. De Lommen / Papegaayen en Meeuwen van verscheide soorten / die dikker van ligchaam zyn / nestelen insgeliks in roeten en scheuren van 't steyle gebergte / daar de Vos niet kan by komen. Doch de Eenden en Ganzen die dikmaals van

Kundigheit der Vischen in 't oppeuren van hun Gewest.

Door een voorbeeld der Vogelen bevestigt.

Zeldzaam-
heid in t
vinden der
Vogelnesten
van dit Ge-
vogelte aan
gemeikt.

Deeren betwiffelen / en zeer bezwaarlijk met haare zwaarpluige lig-
chaamen zoo hoog tot deeze strekengs komen / maaken haa-
re nesten op klippen en eilandjes van 't vaste land afgezonderd / alwaar
de Vogt / die voor 't water schoonit / mede niet kan bijkomen. Dit al-
les meenen we / is niet geballiger wyze in deeze Vogelen aan te merken /
maar 't blykt dat ze een voorzbedachtelike kennis van haar bebyf heb-
ben / en wat ons in deeze opmerking haar aangaande noch 't aller-
meest heeft verwondert / is / dat veel van deeze Vogelen / omtrent en
by ons in 't W / verre buiten het gezigt van 't Land / komen aazen /
en weder haaren koers Oostwaart naar 't Land weeten te neemen / en
aldaar niet alleen haar eigen Vogt / klip / of Eiland / maar ooh haar
eigen nesten vinden / schoon die op eenige plaatsen in groote meenigte
by den anderen gebonden worden / en naaulphs uit elkander t' onder-
scheiden zyn / zulks wy zelf met opmerking daar op gelet / en ons over
haare naaukeurige onderscheiding verwondert hebben / ja wy mogen zeg-
gen dat het alle menscheplike vernuft te boven gaat / want wie zou zich
vermeeten / zonder Compas zoo verre buiten 't bereik en gezicht / van 't
Land in Zee te hegeeven / die somtyds niet door nevel en mist / daar
van zou verbystert worden / of in deeze vernuftelike scherpsichtigheit en
wonderbaare onderscheiding van haare Woonplaats / en vooral van
haare elge byzondere nesten / te hojz schieten. Ons aangaande / wy
zouden geen kans zien / op een kleine afstand / deeze nesten weder on-
derscheidtlyk te vinden / wat zou men dan op een afgelegene wpte van
eenige mylen doen? Want wy / met opmerking hier op geleer hebbende /
bebonden op veel plaatsen / de kleur en de gestalte der Stemen / insge-
lyks de gesteltheit der helen / naaulphs uit elkander t' onderscheiden / en
echter zag men deeze Vogels uit Zee / recht op haare nesten aankomen /
zonder dat 'er eenige twyffeling of teken van afdwaaling in haar werd
bespeurt. Dit in deeze Vogels aangemerkt hebbende / maatigde in ons
de verwondering over d' Ojhebaars / die wy uit Egypte op hun gewoone
tpd / en op ons eigen huis jaarlyks zagen aankomen / om dus hun ei-
gen nest weder in te neemen / zoo dat we naaulphs met veel moeite de
zelve daar uit konden weeten / en eindelyk het nest moesten afzoeken.

Des Schry-
vers hoogste
verwonder-
ing over
deeze be-
schouwde
natuurdaad
der Voges-
len,

Deeze en veel dergelyke opmerkingen / hebben onze eerbiedige verzuch-
ting over de Godlyke Wezenheit / Almacht en Wysheit / zyn bestier o-
ver deeze verwonderens waardige dingen / meenigmaal aldus opgewekt /
met dit te betuigen : O Wonderbaare kennisse en zoo wel natuurlyke als
bovernatuurlyke / ja Godlyke gaaven / die de Godlyke wysheit aan ver-
le zyner Schepselen naar een iederz aart en byzonder dienstgebruik / ten
nutte van hun aangebooren geneegentheit heeft gegeven!

Indien dan deeze Vogels zo naaukeurig acht op W / Lucht / Wa-
ter en Land geeven / als mede op de bezondere gedaantens en kleuren
van 't Land / om 'er haaren koers uit te leeren kennen / gelyk ze waar-
schynlyk daar van kundig zyn / als uit de gemelde verkiezing hunner
plaat-

plaatsen / en in 't wederop-spreuren van hunne nesten blykt; waar om zou men dit mede van onze gemelde Visschen niet kunnen denken? want hun bedryf geeft te kennen / dat ze onder water / gelph de Vogelen in de lucht / zeer naaukeurig op alle gelegentheden der gronden letten / ingelph op groote en kleine klippen / op dieptens en ondieptens / op zandige / kleiachtige / steenachtige / zachte / wreke / scherpe en harde gronden / als mede op lichte en donkerberwige bewossene en aasghe gronden / om aldus allerwegen te weeten waar zy zyn / zulkz ze hen verplaatende / aanscondg werten verwaarts het roer te wenden / om gelph de Vogelen hun oogmerk te bereiken.

Hoedanig de Walvischen van de geslachte der gronden, dieptens en waren kundig zyn;

Gelphertwys wy menschen / die by hen te vergelphen / noch zeer wel-nig in dit stuk erbaaren zyn / echter met onze kleine erbaarenis / het land ziende / 't selve aanscondg aan de kleur / laagte of hoogte / sytle of vlak-te / engte of wyte der Bapen en bogten / neveng meer andere kenteeken-nen kennen / en aldus weeten waar wy zyn / waar naa wy dan eerlang het roer wenden / om naar ons beoogde te strevenen.

Deze Visschen hebben niet alleen de bequaamheit / en ook gelegentheit / om onder water zo wel als boven water het Land naa te spreken / maar kunnen ons ook lichtelph in deeze kennis verre te boven gaan / alzo ze alhier alle de gronden / veel beter dan wy die met het loot onderzoeken kunnen / onderscheidentlyk en als van naby met hunne oogen beschouwen; derhalven behoofde het ons niet vzeemt te denken / al is 't dat deeze alhier gewende Vissch / dooz een jaarlijksche en dagelphsche erbaarentheit / wegens de gemelde teekenen genoegzaam bedreven is / en overal weet waar zy zich bevind. Daar en boven weet ze ook gelph wy / het roer te wenden / of liever gelph de Ojhebaar zynen tyd te beraamen / of als de gemelde Vogels uit Zee haare nesten vinden / en aldus een goede en bekende hoers / langz hunne zoo genaamde bakens / naar het hen wel bekende Waigat te neemen; dat dan mede niet vzeemt is / want indien de Ojhebaar in 't overvliegen van verscheide landen / achteloos waar / quam hy op zyne gewoone tyd niet over; of indien deeze Vogelen op Wg / Water / Lucht en Land geen acht gaven / stonden ze in gebaar / om meer van haar nesten te vertopderen / dan ze die naderen zouden. Desgelphs ook de gemelde Visschen / indien ze op alle kennelph teekenen niet wilden letten / waren ze eerlang dooz hun achteloosheit / genoegzaam als lyken / wanneer ze somtyds in den Werst / 20, 40, 60, 80, 100, en meer Wplen naar de Pool of Noordwaarts in 't Wg zyn / en alsdan volgens de gemelde teekenen / geen goede en bekende hoers namen / zou het eerlang boven hun hoofd zoo sterk toe vzezen / dat het hen ondoenlyk viel met hunne kruinen dooz 't Wg te booren / zulkz ze dan noodzaaklyk zouden moeten stikken en vergaan.

En dus hun gewoone Gewest te vinden.

Bademaal dan / om deeze en meer andere redenen / deeze kennis om hun aas en aasplaatsen t' onderscheiden / of langz welker die weg te be-
komen /

komen / Ingeelijks door welke wegen humen byand t' ontwerpen / en overzulkis alle d' aangerorde achtgevingen in 't overzwemmen der gronden / voor deeze Wifch niet min gewigtig en noodzaaklijk zijn / als voor den Ghebaar en andere Vogelen in 't overvliegen der landen; zoo willen we hem eben zoo wel als den Ghebaar enz: mede toevertrouwen / dat hy al het gemelde niet achteloos te boven komt; dat we mede te lichter van hem kunnen denken / om dat zijne doening / eveneens als de doening der gemelde Vogelen / zyne oplettendheit mede zeer klaar en overbloedig bevestigt; welke bevestiging van deeze en meer andere gevallen / zyn natuurlijk verstand genoegzaam te kennen geeft / dat op een gemeen Jaar in de volgende verhandeling blyken zal. Dus verre nu denken we / in voldoening van de tweede en laatste vraag alhier genoeg te hebben gezegt.

Koersen en
Stroomen in
't derde Deel
nader t'on-
derzoeken,

In deeze onze redeneering hebben we omtrent Spitsbergen, in 't Wg / een zeldzaame koers der Stroomen aangemerkt / namentlijk aan de Oost-zyde van dit Eiland om de Zuid / aan de Westzyde om de Noord / en in 't Westps om de Zuidwest; en zoo men meent zou 'er op de hoogte van 78 of 79 Graden een t' samenloop van Stroomen zyn / byna een Maalstroom gelijk / en op noch hooger gronden in 't zelve Wg / zou de Stroom zyn koers weer naar het Noordn neemen. Nademaal nu aan de rechte kennis deezer en meer andere Stroomen / in de Wifcherp zeer veel gelegen is / eensdeels om den koers zoo veel mogelijk daar naa te schikken / als ook om tot gerustheit of ongerustheit te kunnen dienen / na dat de plaatsen zyn / alwaar men zich bevind; derhalven zouden we deszelfs wezenheit en oorzaak wel willen onderzoeken. Maar dewyl wy in 't volgende derde Deel deezer Verhandeling / in d' eigentlijke Westps - Wifcherp / of de Wifcherp van een gemeen Jaar / noch verscheide aanmerkenswaardige zaaken / derze Wifcherp wat meer raakende / te gemoet zien / zoo zullen we nu niet alleen het Zuidps / maar ook het Zuidps - Jaar verlaaten / en tot de Wifcherp van een gemeen Jaar over gaan.

BLOEY.

BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude, en Hedendaagsche

GROENLANDSCHE

V I S S C H E R Y.

D E R D E D E E L.

E E R S T E H O O F D T S T U K.

De Eilandsche-of Westys-Visch word voornamentlyk omtrent Spitsbergen, 't Jan Mayen Eiland, enaan d'Oud-Groenlandsche Kuiten tot aan de Straat Davids gevangen. Engelsen d'eerste bevaarders van Spitsbergen; waar in hen de Hollanders navolgen; dat d'Engelsen trachten te weeren, doch bygelegd word. Strecking en gelegenheit van Spitsbergen, alwaar 't allereerst de Visschery stand grypt. Bayen door de Engelsen in bezit genomen; als mede door de Hollanders, Deenen, Hamburgers en Biskayers. Verder ontdekking van dit Visschryke Eiland. Waar in d'eerste Visschery bestond. Wivisschen, Walrussen en Robben beschreeven; Groote voordeelen in de eerste Visschery behaalt.

Nademaal ons geen zaaken meer van enig belang / de Visschery van 't Zuidys / of van 't Westys op een Zuidys-Jaar raakende / voortkomen zullen / derhalven zal 't nu niet onvoeglyk zyn / tot de eigentlijke Westys-Visschery / of Visschery van een Gemeen-Jaar over te gaan; en vermits / als in 't tweede Deel gezegt is / aan de kennis van de gemelde / en meer andere hoefden der Stroomen in de Visschery zeer veel gelegen zy / zullen we derhalven in 't vervolg een byzondere aanmerking over de Stroomen maaken / en d'oorzaak der zelve wat nauwkeuriger

heuriger onderzoeken / zulhs wy daar uit dan veelteley hoersen / als mede het hoog en laag vloeyen derzelve alhier / en op meer andere plaatsen / te gemaakliker zullen konnen afscheiden.

Spitsbergen
de voor-
aan alle
plaats om
de Westys
Visschery te
beginnen.

Vervolgens
't Jan Mayen
Eiland, de
Oud Groen-
landsche
Kust tot
aan de
Straat-Da-
via.

De Engelsen
eerste be-
vaarers van
Spitsbergen
waar in hen
de Hollan-
ders nage-
volgt zyn.

Door Ric-
hard Nicol-
zon dus-
daanig be-
schreeven.

De Engelsen
tragen den
Hollanders
deere vaart
te weeren;

Om dan een aanhang van d' eigentlijke Westys-Wisschery op een ge-
meen-jaar te maaken / 300 dunkt ons geen bequaamer oort te konnen
vinden / waar van wy de zelve behoorden te beginnen / als omtrent het
groote en voozname Eiland Spitsbergen, alwaar wy reeds van om de
Oost gemaakt zyn / en zullen vervolgens voortgaande / omt de West /
in / langs en door het Westys booren / voer eerst op hooge en daar naa
op laagte Graden / en dus mede het Jan Mayen-Eiland gaan bezoeken /
verders Oud-Groenland en alzoovervolgens langs des zelfs Kusten / tot
aan de Straat-Davids voortgaan / of 300 verre de eigentlijke Eilandsche
Walvisch zynen loop heeft.

Dit groote / Wisschery en daar door zeer vermaarde Eiland / wierd /
als gezegt is / in den Jaare 1596. van de Hollanders / en 't volgende
Jaar van de Engelsen ontdekt / en in 't Jaar 1608. van d' Engelsen en
1612. van onze Nederlanders bevaaren / vervolgens door de Franssen en
meer anderen bezocht / gelijk uit de Beschryving van Richard Nicolzon
een Engelsman blijkt / die in den Jaare 1652. zyne Beschryving over
Spitsbergen en Nova-Zembla in 't licht gaf.

„ Spitsbergen, zegt hy / is een gedeelte van Groenland, gelijk ook
„ Nova Zembla. Deze naam Spitsbergen hebben de Hollanders aan
„ dit Land gegeven / nademaal 'er zeer veel hooge Spitsse Bergen ge-
„ vonden worden; als men nu in den Jaare 1596. voer de derde maal
„ was uitgevaaren / om door 't Noorden een weg naar China te zoe-
„ ken / rees 'er onder de Scheeps Opperhoofden der twee Schepen /
„ deren togt zullende doen / eenig geschil; bevindende zich te Westelyk /
„ wilde d' ene met zyn Schip Oostelyk / en d' andere Noord Noord-
„ Oostelyk op zeilen; deeze oneenigheid verooorzaakte de ontdekking dee-
„ zes Lands / dat vervolgens in 't Jaar 1608. door d' Engelsen tot
„ op de hoogte van 82 Graden bevaaren wierd / alwaar ze een vaste
„ Ijs kust vonden. Sedert zonden ze Jaarlyks eenige Schepen der-
„ waarts / om Walrus-tanden op te doen / als mede om 'er traan te
„ looken / en die genot trokken ze alleen tot op den Jaare 1612, wan-
„ neer de Hollanders mede derwaarts quamen om 't zelve werk te ver-
„ richten / vervolgens de Franssen en meer anderen. Verders zegt hy
„ dat dit Land / 300 verre het van d' Engelsen bevaaren is / zich van
„ 76 tot omtrent 82 Graaden uitstrekt. Gelijk het ook bevonden word.

In de Kronyk van Twisk word verhaalt / dat de Engelsen zich aan
Spitsbergen 300 wel bevonden / dat ze dit Land voer hen in bezitting
wilden houden / zulhs ze den Hollanders zochten den aankomst te wee-
ren; dat ze in 't Jaar 1613. twee Hollandsche Schepen met hunne La-
ding / Botten / Sloepen en wat verder tot de Wisschery van
dien tyd noodig was / namen / ter Sommen van 130000 Guildens
waar.

waardig geſchat. En verders dat ze inden Jaare 1617. wederom de Viſſchery den Hollanderen zochten te beletten / doch daar over in gevecht geraakten / waar in d'Engelſen te hoort ſchooten : 300 dat toen de Hollanders van hun een ſchip namen / en in Holland opbragten ; maar dit dooz de Hoog. Moog. Heere Staten hen niet wel afgenomen / wierd het ſchip weder ontfagen / en den Kapitein met een geſchenk te rug gezonden. Deeze geſchillen en dergelyke handelweering mede in Oſt-Indië voorvallende / namen allenſg zodanig toe / dat d'Engelſen beſlo-
 ten de Hollandſche Oſt-Indiſchvaarders in 't kanaal aan te taſten / indien hen van hunnen Koning eenige oogluiking wierde vergunt. Maar de Koning 300 wel als de Staten Generaal / zagen liever / als goede nabuuren behoord / dat deeze geſchillen dooz redenen / en dooz geen wapenen werden beſegt ; dies zonden / op begeerte van zijne Maſteſt / de Staten in 't Jaar 1618. eenige aanzienelijke Perzoonadjes naar Engeland / die ook beleeftelijſ aldair ontfangen werden.

Dat echter
word byge-
legt.

Om dan ter zaak te komen / 300 komen we hier uit genoegzaam afleiden / dat het in den eerſten aanvang deezer Viſſchery niet quaalyk heeft geſtaan / geliſ ons uit meer andere Hiſtorien en byzonder uit de mondelijke berichten van verſcheide Oude Commandeurs / Stuurlieden / Harpoeniers en Mattroozen gebleken iſ / die dit wederom by overlevering van noch onder hadden ontfangen. Uit alle deeſe berichten en uit onze elge ondervinding iſ 't / dat we deeze volgende beſchrypping van dit hooznaame Eiland / aan de waarheid getoetſt / hebben opgemaakt.

Dit groote en beruchte Eiland / iſ niet den Zuidhoek op 76 graden gelegen / van daar Noorden / doch wat Weſtelijker en dan meer Oſtelijſ zich ſtrekkende ; tot aan de Noord-Baay legt het op 80 graden ; verder valt de kuſt 16 of 20 mylen om de Oſt tot aan 't Waigat , en van daar langs het Noord-Ooſterland naar de 7 Eilanden wederom Noordenlyk uitdraaijende / tot omtrent 82 graden en noch verder ; doch kan veeltyds wegens 't iſ niet Noordenlyker bevaaren worden / geliſ reeds uit het bericht van den Engelsman blykt. Deeze ſtrekking een langte van 80 mylen uitmaakende / bevind men 't Eiland omtrent half 300 breed / leggende als in 't midden van de Viſſchery / tuiſſchen Yſland en Nova-Zembla , of omtrent in 't mid en tuiſſchen Jan Mayen-Eiland , Zembla , Noordkaap en de Pool. Dit Eiland iſ naa des zelfs groote / mede wel verzien / van ſchoone en ruime Baijen / waar van eenigen zich verre Landwaarts ſtrekken / als van 8 tot 12 mylen en meer / 't meerendeel zijn ze gezuivert van klippen en gronden / en op veele plaatſen van een zeer goeden Ankergrond verzien ; daar en boven heeft men 'er overal langs de wal / en in de Baijen een zachte Stroom / ten 3p by ſtoomachtig weer / maar bynaa nooit geen gevaarlijke Bier- of Owaalſtroomen / zullig dat men 'er niet een ſtoom onbeſchroomt uit Zee op 't Land durft aanloopen / en indien men maar een weinig erbaaren iſ / kan men meeft in alle Baijen zonder Loots inkomen / en veeltyds een gewenſte reſ be-

Strekking en
gelegent-
heit van
Spitsbergen.

reiken. De groote en uitgestrektheid van dit Land en deszelfs strekking der kusten / nevens de Bogen / Inhammen en Baijen / met der zelve naamen / zijn reeds in verscheide haarten omstandig genoeg aangewezen en beschreeven. Maar alzo die eenigermaaten al by wat gebreke hielph worden bevonden / hebben we eenige voornaame Beminniaars der Wetenschappen dank te weeten / dat wy ons alhier van eenige nieuwe haarten / uit naaukeurige teekeningen opgemaakt / konnen dienen / waar in alle vereischte opmerking is waargenomen / derhalven wy den Opmerker dezes / derwaarts wyzen / om te eerder tot onze beoogde Wisscherij te komen.

Aasryke
gronden
omtrent het
zelve, ver-
oorzaakte
eenen over-
vloed van
Visch,

Waar op 't
allereerst de
Visschery
standgreep,

Welke Bai-
jen d' Engel-
sen in bezit
namen;

Als mede de
Hollanders;

Insgelyks de
Deenen,

Hamburgers,

En Biskai-
jers.

In den eersten opkomst der Visscherij / bond men de Walvisschen alhier / gelijk reeds gezegt is / in hun eerste natuurlijke en aangeboore onnoozelheit / zwermmende dit Land om en om / dat dooz de meenigte der Gronden en Baijen mede zeer aasryk is / welke Vissch dan ook naar dit Nag in alle de Bayen / zoo wel in de Zuidelyke buiten 't Hs gelegen / als in de Noordelyke in en nabij het Hsquam / zulks men hier omtrent overal Vissch vond. Nademaal nu de gemelde verschillen onafgedaan bleeven / vermits de Dorsien zich de zelve niet aantrokken / waar dooz dit Landt dooz allen Landdaart by en bevaarbaar bleef ; zoo wierd dan eindelyk niet zoo veel gedoogzaamheit als 't mogelijk was / dit Land onder hen verdeelt ; d' Engelsen als d' eerste bevaarders / zagen het niet 't eenemaal dooz hen te behouden / echter begeerden ze in deeze verdeling eenig voorecht / verkooren derhalven naar 't zuiden buiten 't Hs / eenige der schoonste en voornaamste Baijen / te weeten : de Horizont-Baay , de Klok-Baay en de Behoude Haven , by en bezuiden het Voorland gelegen / insgelyks achter het Voorland een kleine Baap / tegenwoozdig noch d' Engelse-Haven genoemt / en benoozden het Voorland nevens de Magdalene-Baay , heden noch d' Engelse-Baay geheeten ; deeze Baijen en Havens dooz hen verkooren / of alrede in bezit genomen / wilden ze in den aanvang behouden / derhalven de Hollanders genoozdaakt wierden : wat Noordelyker hun verblif te neemen / en namen het grootste Eiland / nu noch 't Amsterdammer-Eiland geheeten / in bezit / hebbende aan weerszyden een groote en schoone Baap / de Noord- en Zuid-Baay genoemt / en landwaarts daar deeze te zamen loopen / de Hollandsche-Baay geheeten. De Deenen laater komende / moesten zich derhalven wat kleinder behelpen / en plaatsten zich daar nevens aan / tusschen de Engelsen en Hollandische Baijen / op 't laage Eiland / nu noch het Deensche-Eiland geheeten / een kleine Baap toen de Deensche-Baay genoemt. De Hamburgers noch laater gekomen / vonden aan de Westzyde / die by het liefste verkooren / om dat hen 't Hs aldaar het minste hinderde / gelijk verder blyken zal / noch een kleine Baap. bezuiden de Magdalene-Baay , heden noch de Hamburger-Baay geheeten. De Fransen of Basques , vermits dit meest Biscajers waren / mede wat te laat komende / en alle de toenmaals bekende Baaien bezet vindende / plaatsten zich wat Noor-

Noordelyker als de Hollandsche-Baay, een weinig beoosten de Zeeusche-Uytkyk, naast de Roodde-Baay, voór een groote bogt / hebbende een lange uitsteekende hoek of punt / waar onder een goede reede is / welken hoek of punt nu noch de Biscayer-hoek word geheeten.

Vervolgens is dit groote Eiland van tyd tot tyd rondom noch ver-

Verseide
Baijen verder
ontdekt, en
welke die
waren.

der ontdekt en bebaaren. Aan de Westzyde is daar naa beoosten of be-
noord-oosten den Biscayer-Hoek noch ontdekt / de reede onder 't Reene-
veld, daar nevens de Liefde-Baay, vervolgens de Wyde-Baay en in de zelfe
Jan Teunisens-Baay. Deeze Wyde-Baay loopt diep Landwaarts in / en
naar gissing omtrent 16 of 17 mylen; heeft aan weersyden verscheide ree-
den / waar van eenigen 4 Myl van Land met een rug afsteeken / en waar
onder / benevens 't gemelde Baaptje / zeer goede rees zyn. Naast de
Wyde-Baay volgt dan de Mossel-Baay, daar aan den Vlakken-Hoek, en
om deezen Hoek het Spitsberger-Waigat, voór aan in 't Waigat de Beere-
Baay, wat verder de Lome-Baay, en over 't Waigat is 't Noord-
ster Land gelegen / aan het zelfe / schuing over de Beere-Baay, vind
men de Brandewyns-Baay en wat Noordelyker de 7 Eilanden, benoorden
deze Eilanden of noch Noord-Oostelyker / word verder Land gezien /
maar blijft noch onbekend / nademaal men 't zelden / wegens 't Ijs /
verder dan de 7 Eilanden bebaarbaar vind. Deeze Eilanden zyn op 81
graden gelegen. Insgelyks is dit Land mede om de Zuid / de Zuid-
kaap om naar Disco, het Halvemaans-Eiland en verder beoosten 't Land
tot aan de Rykisse Eilanden, eerlang bekend en bebaaren geworden.
Dermits wy meest in alle deze Baijen / en in eenigen / verscheidemaalen
zyn geweest / zonden we van der zelfe ruimte in 't inkomen / de diep-
te der Gronden / strekking Landwaarts / inwendige Bogten / Bergen /
Hbergen / Ankerplaatsen en meer andere hoedanigheden / een bried ver-
haal konnen doen / maar dewyl dit Land alleniks zoo sterk bebaaren
is / dat niet alleen de meeste Commandeurs / maar ook de meeste War-
poertiers en Matroozen / door hun jaarlykse erbaarentheit / een ge-
noegsaame kennis van alles gekreegen hebben / behalven dat zulks
bried genoeg in gemelde Kaarten word aangewezen en vertoont / zoo
zullen we kortheits halven / de Beschryving hier van achterlaaten / om
te eerder tot ons oogmerk te geraaken.

Wy hebben dan dit Land als zeer wel gelegen tot de Visschery aan-
gemerkt / niet alleen om dat het als in 't midden en 't voornaamste der
zelfe legt / maar ook om dat het / met het Noordend tegen en in 't
Ijs / en met het Zuid-end / tegen en in de ruime Zee gelegen is / daar
Zembla, anders ook zeer Visscherp / echter in dit gebal voór wyken
moet / leggende met het Noord-end tegen het Ijs en met het Zuid-end
tegen het Land ; Insgelyks is Spitsbergen wegens de welgelegentheit
en het getal zynre schoone Baijen / ongemeen daar toe bequaam ; en
vermits wy 't Visscherp gebonden hebben / zoo lust ons mede het in
ruw af te schetsen / dat we anders uitvoerlyker hadden voorgenomen /

Dit Eiland
eertyds het
welgelegen-
ste van de
Visschery
weest ;

En zulks om
der zelfe
schoone en
Visscherp
Bayen.

indien ons de begeerte tot de Beschryving der Diffscherp niet aanporde / om in 't verhandelen der zelve voort te gaan. Om dan van dit Diffscherp Eiland te beginnen / zoo zullenwe voozaf laten gaan / op wat wyze eertyd de Diffscherp gehandhaaft wierd / en vervolgens tot het hedendaags gebruik is overgebragt.

De Engelse
Visschery be-
zont Baay
Klok-Baay en
meer andere
Baijen / vooz-
naamentlyk met
Netten
door Netten
mit zwaare
Lynen be-
staande,

't Schynt als of de Engelsen in 't begin deezer Diffscherp / in de Hori-
zont Baay, Klok-Baay en meer andere Baijen / vooznaamentlyk met
Netten uit zwaare Lynen bestaande / en Zegens-gewyze gemaakt / naar
Witvisch hebben gevist en veel gevangen / want in deeze Baijen / ne-
vens de Hsbergen en meer andere daar te vinde vlakten en afwate-
ringen / onthoud zich noch veel Witvisch / om 't versche Water en het
aldaar zynde Walvisch-aag / doch toen in haar eerste onnozelheit waar-
schynlyk veel tammer en meeningvuldiger dan nu ; in deeze Baijen ont-
hielden zich toen ook vele Walrussen en Robben / maar nu weinig ;
ingelyks vele Walvischen en nu weinig of byna geen. De reden hier
van zal hier naa blyken.

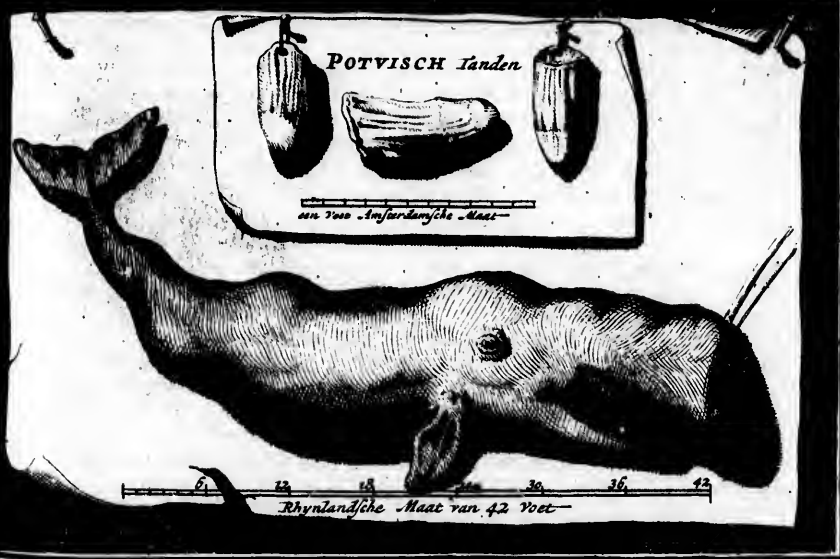
De Witvisch
beschreven ;

Deze gemelde Witvisch is byna in gedaante de Walvisch gelyk ; zy
heeft geen Vin op den rug / maar van onderen is ze van twee groote
Vinnen voorzien. De Staert is mede met die van de Walvisch gelyk ; zy
heeft een Spuit of blaasgat / waar uit ze insgelyks Water werpt / als
mede een buil gelyk de Walvisch ; maar van verwe is ze geelachtig wit.
Naarmate van haar groote is ze mede zeer speckachtig / doch dit Spek
zoo week / dat de harpoen licht uitscheurt. Wanneer men ze veel ziet /
acht men 't een goed voorreeken van den aanstaanden Walvisch-
vangst.

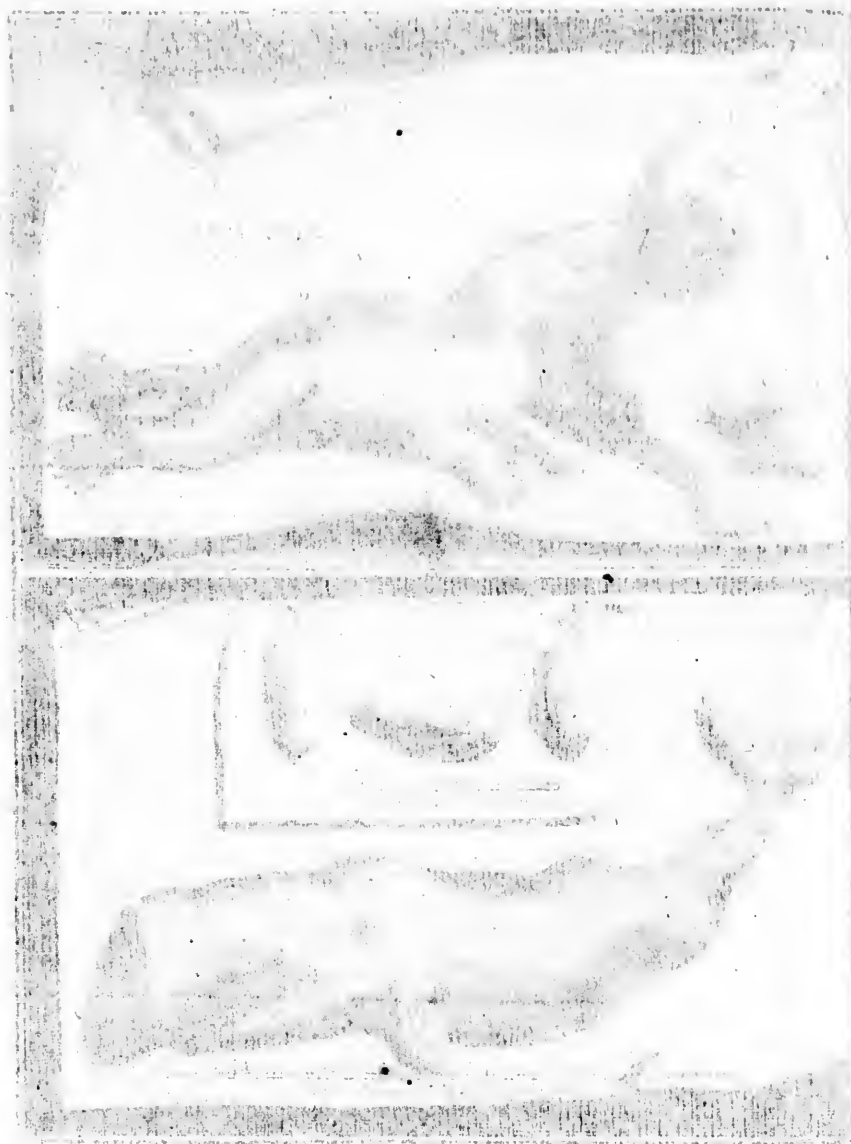
Ins-gelyks
Walrussen.

De Walrussen en Robben / begeeven zich in 't warmste van den Zo-
mer by de daar zynde vlakten / somtyds met groote troepen of drom-
men van 80 / 100 en 200 teffens te Lande / en konnen 'er zich inzon-
derheit de Walrussen / eenige dagen naa den anderen onthouden / tot
dat hen den honger perst om weder Zee te kiezen. Deze Walrussen
zijn byna in gestalte de Robben gelyk / maar nochtan veel sterker en
grooter ; hunne pooten zyn mede als de Robben met vyf klauwen ver-
zien / doch korter van nagels / en hun Hoofd is dikker onder en ster-
ker. De huid van dit Zeedier is / vooznaamentlyk aan den hals / een
duim dik / kort haitrig / van verscheide verwe / en ook allerwegen kron-
kelig. In de bovenste kaak zitten twee tanden / die zich over de bene-
densse uitsprekken / wiens lengte van een halve / en ook wel van een
gantsche elle zyn ; welke tanden naar maate van hun Ouderdom groot
worden. Sommige Walrussen worden 'er met een tand gezien / vermits
ze door 't vechten of wel door Ouderdom die verliezen of uitvallen.
Deze Walrustanden / worden somtyds niet min waardig / zoo niet
waardiger dan Olifantstanden geacht ; inwendig zynze dicht en ook
zwaar / maar aan den wortel hol. Hunne muil is die der Osses gelyk /
ander en boven met holle sterfelte borstels bezet / ter dikte van een

Stroop.

CACHELOT of POTVISCH, Pag. 284. beschreeven.

Str
twe
dort
als
aan
dien
zich
als
gey
in d
ing
en 3
De
nige
rood
arm
klou
kerr
ze g
De
nige
zaan
geb
mo
zich
men
beel
te v
biff
ma
hu
wier
A
ten
stok
lyk
de f
hun
que
geb
den
die
wa
han

Stroohalm / en verſtrekt hen voor een baard. **B**ien deeze muſſ ſyn twee Neusgaaten / waar uit dit dier water / gelijk de Walviſch blaſt / doch met weinig geruiſt. Hunne Oogen ſijn gantſch vuurig en rood / als mede hunne herte natuur des Zomers zoo hitſig / dat ze het water aan hunne oogen niet beſten konnen / derhalven onthouden ze zich op dien tyd meer als anders op 't Land. De Robben ſijn Zeedieren die zich ſomtyds wel mede te Land begeeven ; zy hebben zodanige voeten als Ganzen / aan ieder vyf nagels / alle door een zwarte huid aan een gehecht. 't Hoofd iſ een Hondſkop gelijk / met afgeſneede ooren / doch in den eenen dikker dan den ander. Aan den bek hebben ze een baard / ingegelyks eenige haken aan den neus en boven d' oogen / doch weinig en zelden meer dan vier. Hunne oogen ſijn groot verheven en helder. De huid met zeer kort hair bewaſſen / iſ veelvervig of bont geplekt ; eenige ſyn zwart en wit / anderen geel / ſommigen graauw en ook wel rood. Scherpe tanden hebben ze / waarmede zy een ſtok ter dikte van een arm doorbryten. Schoonze van achterlyf laam ſchynen / ſpringen ze of klouteren echter op de Iſſchoſten / waar op ze zich in de Zon gebaahert hebbende / ſomtyds te ſlaapen leggen. Wanneer het ſtoyt / ſyn ze genoodzaakt te verhuizen / om 't geweld dat de Zeebaaren tegen de Iſſchoſten gebruyken. Op 't Weſſen worden ze wel meeft en in menigte gebonden / zulkſ men by gebruyk van Walviſchvangst / genoegzaam een lading van deeze Zeedieren zou konnen opdoen / en ook wel gebeurt iſ / dat 'er zich kleine Scheepjes hebben van verſien. Maar moeijelyk ſynze te viſſen / en ook niet altoos even vet ten tyde wanneer zich de Schepen in Groenland onthouden. Omtrent Spitsbergen vind men 'er weinig / maar zoo veel te meer Walruſſen. Doch indien men veel Robben vind / iſ 't een teeken / dat men een ſechte Walviſchvangst te verwachten heeft. Dies ſchynst het dat ze mede van 't aas der Walviſſchen leeven. Anderzins aazen ze zoo men meent op kleine Viſch ; maar opgeſneeden / vind men in der zelve maag niet dan lange witte wurmen. De grootſte Robben ſyn gemeenlyk van 5 tot 8 voeten lang / wiens ſpek de beſte traan uitkevert.

Deze Robben en Walruſſen wierden toen op 't Land gebod / te weten : de Robben om hunne huid niet te beſchadigen / ſloeg men met een ſtok op den Neus / vernitſt de huid en 't Spek beiden van een nutlyk gebruyk ſyn : maar de Walruſſen / wiens neus zoo hard iſ / dat de ſtok verdraagen kan / doode men op 't Land met Leuſſen / want hunne huid van geen gebruyk zynde / ſchroomde men derhalven niet te quetten / doch wierden niet anders dan om hunne tanden en 't Spek gedood ; hun Spek iſ nevens dat van de Robben en Witviſſchen / van deugd en waarde byna met het Walviſchſpek gelijk ; hunne twee tanden die hen gelph den Olifant by den neus uitſteeken / ſyn ſomtyds niet min waardig dan hun Spek / want dit been byzonder het binnenſte of 't hart daar van / veel hooger in waarde dan 't Voorz word geſchat / en

En Robben ,

Waarom
deeze Zee-
dieren ge-
vangen
wierden.

Wat waarde
deze Zee-
dieren had-
den.

Die toen een
ryke vangst
den Visschers
aanbragt.

Doch allenks
weer af nam.

voornaamentlijk de groote tanden/ daar veel pit of hart in is/ zijn der halven veel meer van waarde als de kleinen; want als de kleine tanden van een pond swaar somtyds maar een gulden het pond waardig zijn/ worden de grooten die 3, 4 en 5 ponden weegen/ voor 3, 4 en dikmaals 5 guldens het pond verhoogt/ dierhalven hoe swaarder/ hoe waardiger zij zijn. Een gemeene tand weegt 3 pond en alsdan beide te samen 6 pond/ tot 3 guldens het pond/ beloopten deze 18 guldens. Dus levert ook een gemeene Walrus 1/4 Quardeel Spek-Craan uit/ het Quardeel tot 36 guldens gerekent/ beloopt mede 18 guldens/ zulks dat een Walrus/ 300 aan spel als tanden/ te samen 36 guldens waarde uitleveren kan. Dit is naa een gemeene vangst de gewoone waarde/ die niet 2 of 3 overbloedige Jaaren wel op 26 guldens daalen kan/ en in tegendeel/ niet 2 of 3 schaafe vangsten naa den anderen/ weder op 50 of 60 guldens loopen/ en 't kraapzaad alsdan mede niet wel slagende/ tot op 70 guldens. Insgelyks is 't ook met de tanden/ naa dat 'er veel of weinig zijn/ hebben ze min of meerder waarde. De Witvisch word alleen om 't Spek gevangen/ maar de Kobbren hebben behalven hun Spek/ een huid 3/4 of 5 Schellingen waardig zijnde/ nadat ze mooi of groot zijn. Als nu 2 of 3 Walrussen/ 3 of 4 Witvisschen en 4 of 5 Kobbren ieder een Quardeel Spek uitleveren/ en daar en boven de gemelde tanden en huiden/ 300 hebben deze eerste Visschers die toen weinig in getal waren/ in d' eerste beginfelen der Visscherij/ een ryke vangst konnen doen/ want toen alle het gemelde in een merklyker hooger waarde was/ dan nu/ gelijk uit de getoofde twee Schepen/ wiens vangst 130000 guldens waardig wierd geschat/ genoegzaam af te neemen is. Weinige Jaaren verliepen 'er echter/ of men begon het verschriklyke Monster de Walvisch mede aan te doen/ want de Witvisschen/ dus vervolgt wordende/ weeken eerlang naar de diepte/ alwaar de gemelde netten van geen gebruik waren. De Walrussen en Kobbren namen mede naar andere plaatsen de wyk. Wat de Kobbren aangaat/ vermits ze niet min greegig hun verblyf op 't Ijs als op 't Land neemen/ weeken alle naar 't Ijs/ gelph ze ook noch langs den Zoom van 't Westys/ op eenige plaatsen met honderden by elkanter op de Ijs-schotfen leggen; de Walrussen van natuur meer geneegen voor 't Land zijnde/ begeeven zich mede wel op zodanige Schotfen naby Land/ maar begaven zich toen naar andere noch onbekende Bassen en Eilanden/ en weeken ter eene zijde naar 't Noordoofterland en de 7 Eilanden, ter andere zijde naar Disco, 't Beeren-Eiland, 't Halvemaans-Eiland, 't Ryk-Iffen Eiland en meer andere plaatsen/ alwaar ze nu noch jaarlyks op de verhaalde wyze gevangen worden/ als mede de Kobbren langs den Zoom van 't Ijs/ die men aldaar by honderden op de Schotfen met de stokken dood slaat; maar de Netten om Witvisschen te vangen/ zijn om de gezegde reden in vele Jaaren niet gebruikt. Somtyds word 'er noch wel een/ gelph ook de Eenhoorn Viscch met den Harpoen gevangen.

TWE-

T W E E D E H O O F D T S T U K .

Walrussen en Robben waar 't meest gevonden wierden. Listten gebruikt om deeze Zeedieren te vangen. Walrussen onthouden zich op 't Land, in 't Water of op Yschotsen; worden met den Harpoen geschoten, doch zeer omzichtig. Walrus-stryd hoedanig op 't Land ondernomen, om deeze Waterdieren te verschalken. Voordeelige Walrusvangst door Ryke Yse aan d'Oostkant van Spitsbergen.

Eer wy tot de Beschryving van de Eilandsche Walvischvangst overgaan, zyn we gezint voorszaf over de Robben en Walrussen noch iets byzonderz aan te merken; eerstelyk/ dat wy van de Robben gezegt hebben/ dat 4 of 5 der zelve een quardeel Spek uitleveren / daartu d'erbaarenheit leert / dat 15 of 16 van de zelden op een Quardeel geschat worden; om dan de reden hier van te weten: deeze is tweedelyk; voorszaf 300 is het Walvisch aas / waar op de Robben mede schynen te aazen / en waar van we reeds hier voorszaf omstaandig bericht gegeven hebben / veel overbloediger naby Land / en in de Bapen / dan in 't Ijs / derhalven hebben de Land-Robben / beter gelegenheit om vet te worden / als de Ijs-Robben. Ten tweeden / 300 zyn ook de oude Robben / gelyk de oude Walvischen in deeze langduurige seekryg / mede zodanig geoeffent / dat ze dooz hun jaarlyfche erbaarenheit / het algemeene Slagveld kennen / en het dierhalven schynen t'ontwphen. Deeze strek-plaats tegen de Robben is voornamentlyk tusschen de 74 en 77 graden begrepen / en zullig aan den Zoom van 't Westys. Insgelyks worden 'er in de Straat-Davis en by Zembla mede veel Robben en Walrussen jaarlyks gevangen / welkers huiden en tanden noch veel in Holland verhocht worden / en byt Moskovie een weinig Spek en Traan / maar in de Straat-Davis word dit onder dien Landaart voorszaf een leikere spys gehouden / en dus by hun zelfs vertiert; wat Spitsbergen aanbelangt / daar schynen de Robben / 300 wel oude als jonge / allenlyk t'eenemaal verdreeven / behalven dat 'er somtyds noch eenige weinigen gezien worden / en ook wel een gevangen; maar op 't gemeine slagveld worden 'er jaarlyks noch eenige honderden gedood / vermits nu meest alle de Schepen tusschen de 77 en 79 graden zich in 't Ijs begeeven / en alsdan met de Zuidwest-stroom eerlang om de Zuid dypven / tot op 75 of 74 graden / 300 trachten ze weder uit het Ijs te komen / en vervolgens zeilenze langs den Zoom van 't Ijs om de Noord / met dit oogmerk / om op hooger graden of om de Oost de Visschery weer te herbatten. In dit zeilen vinden ze van waar zy uit het Ijs gekomen zyn / tot omtrent de 78 graden / met moop weer / langs den Zoom van 't Ijs / op eenige

Spek of
Traan, die
de Walrussen
en Robben,
tegenwoor-
dig uitleve-
ren.

Waar de
Robben 't
meest ge-
vonden wor-
den.

is / zyn der
kleine tan-
id waardig
voorz 3, 4 en
rder / hoe
lsdan beide
8 guldens.
in uit / het
/ zullig dat
is waarde
te waarde /
aalen kan /
deren / we-
de niet wel
anden / naa
arde. De
den hebben
dig zynde /
of 4 Wit-
/ en daar
e Visschers
schery / een
merklphier
Schepen /
zaam af te
on het bet-
e Witvis-
e / alwaar
en Robben
aangaat /
Land nee-
Zoom van
p de Ijs-
't Land
nd / maar
nden / en
, ter an-
't Ryk-
lig op de
en Zoom
de stek-
yn om de
er noch
gen.
WEE-

Liſten ge-
bruikt om
deze Zee-
dieren te
vangen,

Worden met
ſtokken op
den Neus
dood gella-
gen,

Hoe veel
ſpek de Rob-
ben kunnen
uitleveren.

Walruſſen
onthouden
zich onder

ge plaatsen / tamelyk veel Robben op ſchotten leggen / dochſt alſtermeeſt op 75 en 76 graden / waar op dan eenige Schepen alle hunne ſloepen. afzenden / die ieder naar een byzondere ſchotſ roeyen / roeyende en ſchreyende / om de Robben verbaast te maaken / en te beletten dat ze niet alle van de ſchotſ afwakteren / eer men 'er met de Sloepen by is / want meer dan 2 of 3 mannen vooz in de Sloep gereed ſtaan met Spoozſtollen verzien / die op de ſchotſ ſpyngen / en ſomtyds van 20 of 30 ſtuks / 3, 4 of 6 betrappen en met deeze ſtollen op den neus dood ſlaan; deezen in de Sloep geſleept zynde / wend men 't weder naar een andere ſchotſ / tot zoo lange dat men de Sloepen vol heeft / en alle de overige Robben zyn verjaagt; deeze dan te Scheep gebragt / zelt men wederom voozt / tot men een ander School van Robben komt aan te treffen / en kan men op deeze wyze voozt zellende / ſomtyds 2 of 300 vangen / eer men 't gemelde Slayveld ten einde / en tot 78 graden gehonien is / want Noozdeliker / alwaar meeſt altoos de Schepen af en aan kruifen / om een goede gelegenheit te vinden / in 't N of om de Ooſt te kunnen hoornen / verneemt men geen Robben meer. Eenigen / om in de Walviſchvangst niet te worden gehindert en opgehouden / maaken gantſch geen wech van de Robben / anderen treffen in 't weder Noozd opzeilen geen inool-weer aan / weder anderen met een goede vangſt en welgeladen uit het N hoornende / ſtellen hunnen hoers aanſtonds naar Huys / en eindelyk vinden ſommigen / dooz hunne voozt zellberg / de Robben overal geſteurt en van de ſchotten gejaagt / zulks dat 'er welinge-ge-zyn / die liſt tot deeze Robbevangst hebben.

Deze Robben zyn meeſt alle noch klein en jong / die gemeenlyk niet meer dan 15 of 16 een quardeel Spek uitleveren / maar de ouden / die dooz jaarlyſche erbaarentheit deeze vooz hun gebaarlyſche plaatsen hemmen en ontwyphen / zyn veel grooter / want indien men op 73 en 72 Graden komt / alwaar zelden Schepen zyn / vind men daar Robben die 6 of 8 een quardeel Spek uitleveren / gelyk wy zelfs bevonden hebben; en waarſchynlyk zullen in de gemelde eerſte beginſelen der Wiſſchery / de Land-Robben noch grooter zyn geweest / gelyk mede die van Oud-Groenland, de Straat-Davis, Zembla en elders / ten waare deeze oude aldaar / dooz dit vervolgen / mede naar heimelyke plaatsen wechen.

Wat nu de Walruſſen aanbelangt / die men eertyds op 't Land met gantſche Drommen by een vond / en aldaar geboud wierden / deeze woorden noch wel jaarlyks betrapt / maar nooit op 't Land / ten zy op ſchotzen naaby Land en in 't water / en meeſt zoo hier en daar / doch nooit by troepen; wat hier de reden van zy / zullen we mede eens onderzoeken.

Dooz het tegenwoordige is men nu voornamentlyk met de Wiſſchern in 't N bezich / daar ze eertyds aan 't Land plagt te geſchieden / gelyk wyders blyken zal; in 't midden van 't N nu / verneemt men wel Walviſſchen / maar byna geen Robben noch Walruſſen. De Robben als gezegt

ge
no
ſen
de
ze
U
te
ſel
ſu
de
I
ge
ſel
zu
to
by
he
er
lar
ter
't
er
biſ
ber
gee
W
da
gel
de/
de
aan
als
ver
de
ſen
ber
wa
ſel
om
te
de
g
ſel
ke
ze

gezeit is/ onthouden zich op den Zoom van 't Ijs / en de Walrussen 't Land, in
 nabij Land/ in 't water en op schotten/ insgelijks op heilmelphe plaat 't water of
 sen te Land/ zulkis dat onze Schepen/ die jaarlijks dit Land aandoen/ op schotten.
 de Walrussen alleniks zodanig gestuurt en verjaagt vinden/ dat ze zeer
 zelden die by drommen kommen aantreffen / en byna nooit op 't
 Land; deezē die 3p dan op een schot of in 't water betrappen / moe-
 ten ze met een spijve en daartoe gemaakte Harpoen / gelijk een Walvisch
 schieten / die echter veeltyds van hun taafje en dikke huid weertom af-
 sluit/ maar wel getroffen zynde/ haalt men de Walrus met de lyn dooz-
 den steven van de Sloep/ en steekt die niet een spijve daar toe gemaakte
 Iens/ een Walrus-lens genoemd/ dooz 3yn taape huid dood; vervol-
 gens boegfeert men hem naar 't naast gelegen Land / of aan een Ijs-
 schot/ op wiens vlakke men hem opsleept / vermits ze gemeenlyk Hoe met de
 zwaarder als een Roe 3yn; alsdan rymen aan 't villen/ verwerpt zyne gevangen
 taape en dikke huid/ dewyl ze onnut is/ klooft beide de tanden niet een Walrus
 byl uit het hoofd / of om de tanden niet te beschadigen / houdt men gehandelt
 het hoofd af / en kooft het in een groote ketel / vervolgens snijdt men
 'er het Spek / dat gemeenlyk een halve qardeel uitlevert / aan
 lange strooken af / en byengt het dus te Scheep. Dit nu kan ech-
 ter 300 weinig vooz de reederp vordeten / dat men 't / noch in
 't Zaaijoen van de Visschery zynde / naaulphs waardig acht / om
 'er naar te vallen / en den tyd te verspillen / zulkis het aan de Wal-
 vischvangst geen belet inogt geeven; maar 't gemelde Zaaijoen
 verloopen zynde / wanneer men om de Oost weder te rug komt / of
 geen byl / van Walvisch op te doen ziende : zal men in 't opzeilen/
 Walrussen voozkomende / nog wel eenige moeiten aanwenden / en tyd
 daar aan besteden. Nu is 't genoeg te begrepen / dat het niet wel mo-
 gelph is / op deeze wyze een groote vangst te doen / schoon 't al gebeurt
 de / dat wel eens geschieden kan / dat men 'er in 't water / of op versche-
 de Ijschotten/ een taamelphe meeningte by elkhander zag leggen / en dus
 aantrof / 300 3yn ze in 't water byna al300 bezwaerlyk te betoepen/
 als een Walvisch; daar en boven schiet men de Harpoen dikmaals te
 vergeefs / want behalven dat een Walvisch beter te treffen is / 300 sluit de
 Harpoen op de zelve 300 niet te rug / als op een Walrus; en op de schot-
 sen betrouwt men zich 300 wel niet by de Walrussen / als by de Rob-
 ben / om 'er op te springen / dat mede 300 gemaliph niet te doen valt/
 want 3p leggen dikmaals maar 2 of 3 by elkhander op een kleine vlakke
 schot / 300 dat ze daar veeltyds eerder af 3yn / eer men gelegentheit vind
 om 'er op te komen / vermits 3p met hun logge en zwaare lichchaamen/
 tegen een groote en verheeye schot niet kunnen op klimmen / gelph wel
 de Robben / die veel ligter van Lighaam 3yn / en met een snelder bewe-
 ging / dit zeer vaerdig doen / en somtyds op 300 hooge en syp opgaande
 schotten leggen / dat het te verwonderen is / hoe 3p daar weeten / op te
 komen. Deeze Robben beslaan derhalven veel grooter schotten / zulkis
 ze somtyds 20 of 30 sterck by een hangen; schoon nu echter de buitenste / die

Worden met
 een byzon-
 dere Har-
 poen gevan-
 gen, en ver-
 der met leus-
 sen afge-
 markt,

Hoe met de
 gevangen
 Walrus
 gehandelt
 word.

De Walrus-
 sen moeije-
 lyk en mee-
 onzichtig-
 heit te van-
 gen.

die als met den neus over 't water leggen / ons ziende naderen / aanstonds zich te water begeeven / worden 'er eenige van de middelste noch betrapt; maar dit kan met het klein getal der Walrussen / zich op kleine schotsen onthoudende / zoo niet geschieden. Zindien dan een groote en vlakke Heschots / rondom met den rand aan 't water leggende / zoo sieblig mogt wezen / dat ze 10 of 12 van deeze zwaare Lijchaamen zoo konnen draagen / dat zelden van de vlakke Heschotsen te verwachten is / zoo zou men echter op deeze schots gekomen / weinig konnen uitrechten / dan alleen hen schielph weg te jaagen / ten waare 3p zoo stont mogten 3pn / gelyk somtyds gebeurt / dat ze eenige sterk 3pnde / niet willen wipken; echter zou men 't quaad genoeg met hen hebben / want met stoken kan men haar niet gelyk de klobben / beschadigen / en met syde welgescherpte lenssen / moeten dikmaals wel bylemaal te vergeefs steeken / eer men dooz de huid dooren kan / vermits die zoo dik en taap is; dies moet men 't op een gespanne plaats aanleggen / want daar de huid slap is / kan men bezwaarlyk doorkomen: dus mikt men derhalven met de lens naar d' ooggen / waar op 3p 't hoofd / om die t' ontwerpen ter 3yden af draajen / dus vind men dan een gespanne plaats op of omtrent de bozt / alwaar men in steekt / doch schielph de lens weder te rug haalt / of zou dooz de Walrus met 3pn tanden gebat worden / en ons met de zelve of het end van dien / lichtelyk konnen beschaadigen / gelyk somtyds is gebeurt. Doch deeze Walrus-styd kan op een kleine schots niet lang duuren / vermits 3p / 't 3p gequest of ongequest / eerlang te water gaan; derhalven is 't voordeeliger op 't Land / gelyk noch volgen zal / hen aan te tasten. 't Dooznaamste dat men op d' Heschotsen tegens hen uitboeren kan / is / dat men alle de Sloepen / of zoo veel 'er te water 3pn / ieder naar een schots / of rondom een schots / naar een Walrus afzend / hoopende de zelden noch op den kant of in 't afvaallen te konnen schieten / wanneer dan noch veeltyds van 3 geschotene Harpoeenen / 2 op hun taajje huid zullen afstuiten; deeze die dan getroffen is / jaalt men voor den steven / en handelt die als reeds is gezegt. Hier uit is dan genoegzaam te zien / dat 'er op deeze manier in 't water en op schotsen weinig buit te haalen is / waarom de hedendaagsche Commandeurs weinig voordeel op de Walrussen te behaalen zien.

Somtyds worden 'er wel Walrussen op 't Land en afzonderde plaatsen gevonden.

't Gebeurt noch somtyds wel / dat 'er Walrussen op 't Land gebonden worden / doch dit geschied / om voor gemelde reden / meest op ongewoone plaatsen / als op 't Mossen Eiland, achter het Voorland, in de Horizont en Klok-Bayen of elders / en aldaar op verre afgelegene en als uit den weg leggende blaktens en reeben / waar zelden Schepen komen; echter die aldaar gebonden worden / vind men de zelden / dooz het aloude en noch jaarlyks vervolgen / zodanig op hun hoede / dat men 'er veeltyds weinig uitrechten kan / leggende de benedenste zoo naa en veeltyds aan 't water / en de bovenste insgelyk niet verre daar van af / en zeer gereed om in 't water te komen / gelyk we zelf op 't groote Rijk achter het Voorland hebben bevonden; alhier een kleine troep van 30 of 40 als

dus

dus op 't Land bindende / de benedenste aan 't water / en de bovenste niet verre van daar / 300 vertoefden we dan eenige uren eer we te Land de quamen / hoopende dat ze wat verder op 't Land kruipen zouden / zulkig wy met laag water beneden hen mogte landen. Dit niet willen de gelukken / alzo 30 wantrouwende / goede wacht hielden / 30 lande men met twee Sloepen wederzids van hen / maar eer wy op 't Land ons in staat hadden gestelt / waren ze meest alle te water / en eenige wel nigen wierden gequeest / eludelyk geraakten ze / gequeesten en ongequeesten dus in 't water / behalven eenigen die wy noch in 't water schoten / en op de gemelde wyze behandelde. Dus blykt / dat de gelegenheit om alhier Walrussen te vangen / even eens als met de vangst der Witbissen / hedendaags 300 goed niet is / als eertzids / toenze alhier noch onbeschalkt waren / en in een onnoozelder staat.

Hoe hier mede in 't vangen als dan omgegaan word.

Eertzids plagten de Walrussen mede in de Klok-Bay, Groene-Herberg, achter 't Voorland, en meer andere plaatsen en gewoonlyke plaatsen / in hun eerste onnoozelheit / op der zelve vlaktens in 't gemelde Zaatzoen / zeer verre op 't Land te kruipen / zulkig de benedenste zelfs met hoog water genoeg droog lagen / en men met laag water aan veele van deeze vlaktens / een taamplyke voorszand bond / alwaar men beneden hen landen kon. Wanneer men dan met alle de Sloepen / ieder met behooylyk geweer bezien / aldaar aanlande / stelde men zich recht vooz de zelve / om hen de waterkant af te styden ; de Walrussen als toen noch onkundig / zagen dit alles zonder te schroomen aan / niet wetende wat hen wederbaaren zoude / vooz dat zy 't gewaar wierden ; want het gebeurden toen dikmaals / dat een ieder de zyne reeds gebod had / eer zy het water konden bereiken. Dus eindelyk als een schans van lyken vooz zich hebbende / werk men ter zyden / latende alleen eenige oppassen / om deezien die wilden overkruipen / mede de rest te geeven / 30 dat dikmaals gebeurde / dat men ze in deeze waterschans / 2 of 3 hoog op elkander dood stak ; en om hen noch meer belet toe te brengen / wierd dan ter zyde mede zodanig een belemmerde Schans gemaakt. Vooz dit gewoel vernoot zynde / het geweer stomp geworden en een gedeelte daar van gebrooken / nam men derhalven wat tyd om te rusten / latende inderwyl deeze Waterdieren naa Landwaarts een nye opening / vernits zy 't aldaar niet ontkomen konden. Ondertusschen rustten en men ververschte zich met een soopje / of at en dronk eens / of scharpte zyn geweer / en toen weer aan 't slachten / zulkig men op deeze manier 2 / 3 / 4 of 500 en meer teffens dood sloeg / wanneer men vervolgens met het Schip nader by zeilde / en alles op beschreevene manier verrichte ; en dus bragt toen zodanig een Walrus Vangst / by wat meer zoden aan den dph / als nu.

Walrusstyd op 't Land, en hoedanig onderneemen,

Dit hebben we niet alleen van oude Commandeurs en Harpoeniers gehoozt / die dit ten hunnen tyde / ten deelen zelfs hadden bygewoont / en uit den mond hunner Voorzaten / die noch meer erbaantheit daar

van hadden / vernomen / maar ook konnen onze eigen oogen van dit gezegde getuigen zyn / wanneer wy in verscheide Wapen / en achter het Voorland vele derzer vlaktens met opmerking hebben beschouwt / en aldaar een meenigte van oude Walrusbeenderen gevonden / eenigen boven den grond / en noch veel meer die dooz den langduurigen tyd als onder 't Sand bestooven en begraven waren.

Voordeelige
Walrus-
vangst door
den Com-
mandeur
Ryke Yle
aan d'Oost-
kant van
Spitsbergen.

Alhoewel nu het verhaal van deeze Walrus-Wangery / zich reeds wat verre heeft uitgebreid / moeten we echter alhier noch byvoegen / hoe buitengewoon en gelukkig de Walrusvangst van Ryke Yle, een oud Commandeur van Oostland geboortig is geweest. Deeze Commandeur quam / 300 wy uit de beriechten konnen afleiden / omtrent den Jaare 1640 of 1645, aan d'Oostzyde van Spitsbergen, daar hy eenige Eilanden bond / nooit dooz eenige Schepen bebaaren / en derhalven naar hem de Ryke Yle Eilanden genoemd worden; op welker vlaktens hy een ongelooflyke meenigte Walrusfen bond / waar van op de reeds verhaalde manier / vele honderden gedood wierden / zulk dat men behalven het Spek / een ongelooflyken rykdom van Tand en daar byagt / en de reederz zodanig een voordeel deden / als men nooit van diergelyk een togt heeft gehooft. Dit is ons van verscheide oude Commandeurs en Harpoenters verhaalt / en zelfs dooz zyn eigen Dochter bevestigd; doch wy zullen 'er geen breed verhaal van doen / dewyl ons dooz den tyd vele zaakelykheden ontvallen zyn / die wy 't hier als ter loops maar aanroeren / omdat men daar uit genoeg afleiden kan / wanneer men 't gemelde van de gebundene Walrusbeenderen daar nevens vergelykt / hoedanig de Walrus-vangst / eertyds van een merklyker belang is geweest / dan men nu dagelyks ondervind.

Merkwaardige
Walrus-
stryd te Lan-
de, en hoe-
danig die
uitviel,

Een merkwaardige zaak / aangaande de Walrus-Wangery te Lande / moeten we alhier noch ter nederstellen / die ons van Harpoeniers / deeze vangst te Lande bygewoont hebbende / tot onderwys is verhaalt. Als wy / zelden ze / een troep Walrusfen / op 't Land leggende / verneemen / schoon ze niet hoog leggen / zulk wy met laag water maar een kleine voetsstrand voor ons bevinden / en met een schielpke Landing hen konden aantasten / schroomt men 't echter niet met geweld uit te voeren / opdat zy / zich gewond voelende / ons niet in 't water mogten dzingen / eer wy de voorsten afgemaakt hadden; dat hen ook wel gebeurt was / dat ze zich gewond voelende / niet alleen zeer bevroed met de tanden naar hun sloegen / waar dooz eenige hun gewert gebroken en uit de hand geslagen wierd / maar ook als raazende van gramschap het hoofd tuschen de beenen of vlerken staken / en alzoo de stile vlaktens tegens hen afstonden / zulk zy genoeg te doen hadden hen 't ontwerpen; en schoon zy ter zyden geweeke / hen van achteren of ter zyden wilden aantasten / waren ze / vermits de waterkant voor hen open stond / 300 schielpke te water / dat 'er van een groot gedeelte maar zeer weinig gedood werden / want eenige gequetsten betelkten echter het water. Hoe weinig

men

men nu op hen kan uitboeren / is uit het verhaalde af te neemem / behalven dat onder zodanig een meenigte / het gevaar te grooter is / vermits ze alsdan 300 stout zyn / dat ze hunnen makker willende ontzetten / om de Sloepen zwerpen / en de zelve niet alleen met hunne tanden trachten te doorbooren / maar aan 't boord slaande / geheel het onderste boven zonden werpen. Verderg verhaalden ze; als wy hen aldus laag aan 't Strand en naby het Water vinden / en naar een weinig vertoebeng echter niet hooger op 't Land kruipen / 300 landen wy eindelyk / maar in plaats van hen met geweld aan te tasten / zoeken wy hen met een zachter toom om te leiden. Wy houden hen dan de scherpte onzer Lengsen voor hunne oogen / daar zy zeer schuw voor zyn / en niet alleen het Hoofd daar voor omdraayen / maar veeltyds ook 't geheele Lighaam anders omwenden / om zich op de vlucht te begeeven / slaande teffens de naast hem zynde met de tanden op 't ijs / die alsdan mede genoodzaakt word zich om te keeren / en op deeze wyze getaakt de geheele troep gaande / vermits de bovenste door de benedensde Landwaarts voort gedreeven worden. Dus zoeken wy hen met zachtigheit 300 verre Landwaarts te dypen / tot we een bequaame Doetstrand hebben / om d' achterste die ons de naaste zyn te kunnen dooden; alsdan tasten wy hen / ons in goede order gestelt hebbende / met geweld aan / en schoon zy zich dan willen omkeeren om hen te verweeren / moeten zy 't echter niet de dood behoopen / eer zy het water koemen bereiken. Het gebeurt nu wel dat 'er onder onze strijders een blooden of zwaliken halst is / of dat iemand zyn geweer door een Walrus word uit de hand geworpen / of met de tanden aan stukken gebroken / of een ander zyne Leng op de ribben of in 't uitschampen op een steen stomp stoot; een ander die de zyne reeds gedood heeft / komt dan deeze te hulp / en alsdan gelyk als een schans van dooden naar de Zeekant gemaakt hebbende / wipen wy ter zyde / en handelen verder daar mede als reeds is gemeld. De overigen dus als in een kring besloten zynde / worden des te gemaklyker gedood / want hoe verwoed en moedig zy in den eersten aanval zyn / dzyngende eenigen met geweld door in Zee / 300 worden dan deeze ingeslootene als moedeloos / geen uitkomst ziende / en hunne makkers rond om hen verslagen / trillen en beeben op den aankomst hunner Wyanden / en steeken hun hoofd tusschen de blecken / waar van eenige gantsch weerloos gedood worden / en d' anderen het eindelyk mede opgeeven moeten.

Behalven dat dit laatste wel voornamentlyk den Walrusvangers tot onderwys kan strekken / 300 verneemt men mede hier uit een omstandig verhaal / hoe de Walrusvangers van ouds plagt te geschieden / en hoe die nu tegenwoordig word verricht; waar uit licht te oordeelen is / dat de Walrusvangst nu op verre naa / by de voorige niet haalen kan en dat het derhalven niet te verwonderen is / dat 'er nu jaarlyks 300 weinig Walrussen gevangen worden; want deeze Zee-Olifant / eer dat

Hoe deezen
stryd word
aangelegd.
om deeze
Dieren te
verschalen.

De tegen-
woordige
Walrus-
vangst zoo
voordeelig
niet als eers-
tyds.

hy Menschen kende / was 'er geen Spand hem te magtig / of schoon een Wyede Zee die zich in Groenland mede onthoud / een Zee rob be-
loerende / weet te vermeesteren / zoo kan hy tegens dit verbaatpke wan-
gedjocht echter niets verrichten / dierhalven leiden zy zich eertyds gerust
op 't Land te slaapen; maar nu hunne rust zodanig is verstoot en zy
dus verjaagt zyn / zoo is 't / dat de Walrusvangst / gelph gemeld zy nu
t' eenemaal is vermindert.

DERDE HOOFDTSTUK.

Besluit om de Walvischvangst t' onderneemen; hoedanig deeze
Walvischvangst is opgekomen; wanneer en hoe de Maat-
schappy wierd opgerecht: Oefroy verzocht, en ook ver-
kreegen. Eertyds onthielden zich veele Walvissen om-
trent Spitsbergen, waar toe d'aasryke Gronden gelegenheit
gaven. Verdeeling over de Visschery voormaals gemaakt. De
Engelsen wat die bezaten; en wat de Hollanders. Traan-
ketels en Pakhuizen voor de Visschery opgerecht, waar van
noch overblyfzels zyn te vinden. Ryke Walvischvangst eer-
tyds omtrent Spitsbergen; Te Smeerenburg de voornaamste
Traankokeryen der Hollanders, als mede op Jan Mayen Ei-
land. Hoedanig de Visschery omtrent de Bayen geoeffent
wierd, en de Groenlandsvaarders van dubbele Manschap
verzien.

Besluit geno-
men om me-
de Walvis-
schen aan te
doen.

DE Visscher / haar ryke Doordeelen / dooz 't ontfopen der Wit-
vissen / Robben en Walrussen allinkz beginnende te missen / be-
sloot men de Walvissen / die zich in grooten getalle rondom die Land
en in de gemelde Bapen onthielden / mede aan te doen. Dat dit eerlang
ondernomen wierd / blykt hier uit; want het was in den Jaare 1612.
toen de gemelde twee Schepen van d' Engelsen genomen wierden / en
van de Vangst en al het Visschtuig berooft.

Hoedanig
deeze Wal-
vischvangst
is opgeko-
men;

Deeze Groenlandsche Walvischvangst veel eer ontsprooten en voortge-
komen / uit het naspeuren der Visscher / eertyds van die van Guipulcoa
en van de Balques, (hier booz aangeroot) omtrent de kusten van Span-
je geoeffent / (alhoewel deezen niet dan Witvissen opdeeden) dan dat
ze uit onzen eigen Landaat geboozen is; of wel uit de Ijslandsche en
Deensche / om zodanige geboozde togten in 't Ijs te waagen.

Deeze Balques altoos goede Zeeluiden geweest / waren open omtrent
hunne kusten op deezen vangst wonder wel afgerecht; waar op allinkz is

is
lan
ba
ren
ken
we
gin
hun
t' A
sche
Ob
bera
ver
volg
ster
maa
van
Hoo
hand
scha
Sta
D
doo?
wier
soch
ren /
dat o
gen o
baar
verm
zodan
baar
den /
gelaas

D E
z
TEN
teert
les D
vres
sein
met
Provi
deze

is gevolgt / dat ze te met verder in Zee staaken / en somtijds buiten Ierlandt om geraakten. Men reede en voer allenks sterker op de Kusten van Yslandt en vervolgens op Groenlandt, zulkis de Visschers en anderen tot omtrent 50 of 60 Groenlandsche Vaarders in Zee bragten; welken aantwas van deeze Visscherij den Hooplieden van andere Natien niet weinig in 't oog stak; tot ten laastten de zelve meest in Hollandt overging / alwaar toen den Staat der Vereenigde Nederlanden / van eenige hunner ingezeete Handelaars / nu en dan Verzoelschijften ontfing / om t' Amsterdam en in Noord-Hollandt, op 't voorbeeld van d' Oost-Indische Maatschappij / mede van deeze vaart een Compagnie te maaken. Over dit onderwerp was vooz eerst bezwaarsijck een geregelde Ouder te beraamen; echter vondmen tot nader goeddunken een ontwerp hier over goed / en wierden op verscheide plaatsen in den Jaare 1611. en vervolgens / inschijppingen door Veeligemooten gedaan / die meest t' Amsterdam, Schiedam, Hoorn, Enkhuizen en te Middelburg woonden; maar 't werk wierd toen noch in geen volkomen staat gebracht; zulkis die van Amsterdam alleen vooz eerst een Maatschappij instelden / wiens Hoofd-Belanghebbers / aldaar eenige Jaaren voozaf een Bewind ter hand namen / dat vervolgens by beurten omging / en deeze Maatschappij hield noch / alhoewel schoorvoetende / tot den Jaare 1645. Stand.

Vermits nu twee Jaaren naa 't neemen der gezegde twee Schepen door de Engelsen / een Schip van Hoozn wederom ter Walvisschvangst wierd uitgerust / dat met een goede Lading weder t' huis quam; verzochten deeze Hooznische Belanghebbers / en waarschijnlijck meer anderen / dien rijkten vangst wel gevallen / in 't zelve Jaar 1614. Oetroy, dat ook verkreegen wierd / zulkis niemand uit Hollandt naar Spitsbergen om aldaar te Visschen vaaren mogt / dan die reeds de Visscherij aldaar hadden beginnen op te rechten / en met zodanige Reeders / die van vermogen waren / om de zwaare uitrusting / als tot de oprichting van zodanig een Maatschappij behoorde / te helpen uitvoeren / en door hen daar toe wierden verzocht of verkooten / als mede die geenen / die van den Staat om Medetreders te mogen wezen / wierden gedooft en toegelaaten; welk Oetroy van deezen inhoud was;

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit. DOEN TE WETEN, dat wy ontfangen hebben d'oetmoedige Supplicatie aan ons gepresenteert van wegen Lambert van Tweekhuizen, Jaques Niquet, Jaques Mercys, Gilles Dodeur, Leonard Rans, Tibrant Dobbens, Nicasius Kien, Commis van de Vivres, Anthoni Monier, Contrerolleur van d' Artillerie, en Dirk Adriaanx. Leussein, met haare Compagnons, als nu te samen in een Compagnie vereenigt, met veele andere Persoonen uit de Quartieren en Steden van deeze vereenigde Provinciën; inhoudende hoe dat zy Supplianten de alder-eerste waren, die uit deeze Landen zoo verre om de Noord aangevangen hadden, te vaaren ofte zeilen

En de Maatschappijen een begin namen.

Oetroy op deeze Visschery verzocht en ook verkreegen.

len, met toerusting van een quantiteit Schepen, alwaar nooit Christen Mensche omtrent hadden geweest, ja dat zy hadden gepasseert drie en tachtig graden, blykende by zeekere Caarte en bewys onder de Supplianten berustende; alwaar haare Schepen gevonden hadden een ruime Zee, zonder Ys, vlak Weyland, met Graseetend Gedierte, en aldaar aan de Zeekant en daar omtrent gevangen eene quantiteit *Walvisschen*, *Walrusfen* en andere Visschen, hebbende daar toe uit Vrankryk doen komen een quantiteit *Basquis*, om de zelve *Walvisschen*, en *Walrusfen* te vangen, en alzoo de profyten van zulke Nieuwe Landen in deze Vereenigde Nederlanden te brengen, door de handeling en ontdekking van de zelve. Dan alzoo zy Supplianten by experientie hadden bevonden, dat geene appaentie hadde dat zylieden alleen, of in 't particulier op de voorfz. Landen zoude konnen vaaren, waar door de Couragie lichtelyk benomen zoude werden, van den Kooplieden in 't particulier t' onderzoeken eenige Nieuwe Landen. En dat het buiten reden zoude wezen, dat, 't geene zy Supplianten op haare groote excessive kosten gevonden hadden, en 't geene zy als noch verhoopen te vinden, by anderen de profyten en vruchten daar van getrokken zouden worden, 't welk zy Supplianten vastelyk vertrouwden onze meining ook niet te zyn; hadden de zelve Supplianten ootmoediglyk verzocht, en gebeden, dat ons zoude gelieven tot recompense van de eerste ontdekking van de Voorfz. Neering in deeze Landen, reparatie van haare geleede schade, mitsgaders tot Conservatie van de Neering die anderszins pericliteerden van door confusie verlooren te gaan, haar te verleenen consent en Oñtroy, om voor den tyd van tien eerstkomende Jaaren alleen te mogen handelen van *Nova Sembla*, tot de *Straat-Davis* toe; daar onder begreepen *Spitsbergen*, 't *Beeren-Eiland*, *Groenland* en andere Eilanden die onder de voorfz. Limiten zoude mogen gevonden worden: te vreden zynde dat alle Persoonen onder ons gebiedt in de voorfz. Compagnie van de eerste aanstaande Equipagie binnen een Maand zullen aangenomen worden; en voor de naavolgende Jaaren binnen drie eerstkomende Maanden, door dien zy Supplianten binnen den tyd van ses weeken in Zee zullen moeten wezen met haare Schepen. Welk aangemerkt, ZOO IS 'T, dat in confideratie van de redenen voorfz. geneegenwezende ter ootmoedige bede van de voorfz. *Lambert van Tweenhuizen*, &c. Wy den zelve Supplianten en vereenigde Compagnie gegunt, geostroyeert en geaccordeert hebben, gunnen, Oñtroyeren en Accorderen mits dezen, dat zy voor dit loopende Jaar, en de twee Jaaren daar naa te volgen, uit deeze Vereenigde Nederlanden alleen zullen mogen handelen en Vissen, op de Kusten en Landen van *Nova Zembla* tot de *Straat Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, 't *Beeren Eiland*, *Groenland*, en d' andere Eilanden die onder de voorfz. Limiten gevonden zullen mogen worden, mits dat die geenen die dit Jaar in de voorfz. Compagnie zullen begeeren te komen, 't zelve zullen moeten doen, en haar daar op verklaaren binnen zes weeken naar affixie van Billietten, en binnen vier Maanden, die geene die daar in zullen begeeren ontfangen te worden voor de voorfz. twee naavolgende Jaaren. Welverstaande dat die geenen die respectieve in de Compagnie zullen komen, niet alleen zullen profiteren van haar Geldt naar Advenant dat zy geadvertueert zullen hebben, maar ook van alzulke vordere voordeelen als 'er zullen mogen geraaken te vallen binnen den voorfz. tyd, zoo wel het bewint van de voorfz. Compagnie en Equipagie aangaande, als anders. Interdicerende en verbiedende allen en eeniegelyk van de Ingezeten

nen van deze Landen, van wat conditie of qualiteit die zyn, anders als die van de voorſz. Compagnie-Supplanten, binnen dit loopende en de twee daar naa volgende Jaaren, uit deezſe Vereenigde Nederlanden te handelen en te Viſſen op de Kuſten en Landen van *Nova Zembla*, tot de *Smaat Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *Beeren-Eiland*, *Greenland*, en de andere Landen die onder de voorſz. Landen gevonden zullen mogen worden, op de verbeute van hare Schepen en Goederen. Ontbieden daarom en beveelen wel expreſſelyk allen Gouverneurs, Juſticiëren, Officiëren, Magiſtraaten en Inwoonders der voorſz. vereenigde Nederlanden, dat zy de voorſz. Compagnie Supplanten ruſtelyk en Vredelyk laaten genieten en gebruiken 't volkomen eſſect van dezen onzen Ockroye en Conſent, eſſerende alle contradiſtiën en empoſchementen ter contrarie, want wy 't zelve ten dienſte van den Landen bevonden hebben alzoote behooren. Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure en Signature van onzen Grifſier, in 's Gravenhage, den zeven en twintigſten Januarij, 1614.

Dit Ockroye albus verſtergen / wierd deezſe Eilandſche Walviſch-Wangſt / niet allen pſter voortgezet. Drecht en ſtecke Pakhuizen en andere benooddigten toefſel / tot Craankokerpen / en Kuſperpen wierden alom vervaardigt / om by een goede en rype Walviſchvangst gereed te zyn / met alles wat tot deezſe Viſchery verſicht wierd.

Maar om onzen ontgheeden draad wederom op te vatten / zoo waren we reeds met ons bericht zoo verre geoordeelt / dat de Viſchery aan verſcheide Landen wiert verp gegeeven / de verſchillen opgelegd / en iederſ verſilp verdeelt; en nu hebben we getoont / dat de Hollanders eerlang naa deezſe verdeling dooz oprichting van een Maatſchappij wederom zyn bepaalt / anders verdeelt en van elkanſder afgezonſdert. Het ſtaat ons dan te verhandelen / niet alleen hoe zich deezſe verdeling dooz d' oprichting van de Compagnie heeft toegedragen / en hoe / en met hoedanig een gebolg de byzonſdere Reederpen hinnen Viſchery op Zee hebben verricht / en deezſe van de Compagnie aan Land plegden / maar ook hoe het zich met deezſe Viſchery in den eerſten aanvang / onder alle deezſe Statiën aan en omtrent Spitsbergen roedde.

Dit groote Wiſſen en daar dooz wydervermaarde Eiland / is van een uitgeſtrektheit / geſtalte en welgelegenheit als hier vooy reeds beſchreeven / leggende in 't midden van de Waſviſch-Zee / welwaarts als toen de Waſviſch in zyne eerſte onnoozgheit / van allerwegen naar deezſe aasrype gronden en Baven quam toe zalken. Daar gekomen / hield zy d' hakte / verberſchte en vermaakte zich als in een zeer vette en grazige weide / want alle de geboden en Baven van omtrent dit Eiland waren toen / gelph als noch / vol van 't gemelde Waſviſch aas / waar naa dan toefloed der Wiſſen toen zoo groot was / gelph 'er wys in Egypten dooz 't overvloeyen van den Nyl / en in Holland wegens de Moerlaſſen / Doelen en Siboren het zeer voſch en padoph is / en ditz deezſe Landen dooz den Ockroye aasrype zyn / zoo weet dit hier deezſe Landen / ieder op zyn tyd / en niet ghebergzame kennis / vooy andere hooge Landen

Walviſſen
eentyde veel
omtreut
Spitsbergen.

De Aasrype
Gronden
gaven hier
aanlei-
ding toe.

uit te kiezen. Om deze zelfde reden wierd eertijds dit Eiland / dooz de Eilandtche Walvisch / verre boven 't Beeren-Eiland, de Noordkaap, Hirland, Fero, Ysland en meer andere daar om heen liggende Landen geacht en verhooren. Onzen Landbaart en meer anderen / weten by genoegzaame erbaarentheit / hoe Grond-en Mastep / hoe wel gelegen en dooz vele en schoone Wapen als anderzins dit groote Eiland is bezien / en dooz de Walvischvangst boven vele andere plaatsen uitmunt. Alle die in de Zeebaart geoessent zyn / weten dooz hunne erbaarentheit en 't behulp der instrumenten / vreemde en bekende Gewesten op te zoeken; desgelijks is ook dooz verscheiden redengervingen hier dooz getoont / dat de Eilandsche Visch van deze wetenschap mede niet onkundig is; hem is by erbaarentheit dit Eiland genoeg bewust / hy kent des zelfs gesteltheit en gelegentheit; hy weet by deze zyne erbaarentheit en zonder werktuigen / gelph wy met instrumenten / dit Eiland op te zoeken; en gelph den Ozean in de Lucht / aan Bergen en Dalen / wat hoers hy te neemen heeft / zoo weet deze Visch onder water in zyn natuurlph Element / langs klippen en gronden / als by staande baakens / dit zyn begerig Gewest op te zoeken. Dit Gewest dus kundig geworzen / en den weg derwaarts te komen; zoo is dan de gemelde toevloed der Visschen tot het zelfde zeer natuurlph. Zoo zaa dan / als het Zaaizoen toeliet / bemerkte men in 't eerste ontdekken van dit Gewest / dat allenkz de Kusten van het Is gezuibert wierden; dat alhier / van uit het Oost en West / uit Zee en van allerwegen / gelphzaam een 't zaamenbloesing van zeer veel Visch / om en omtrent dit Land gezien wierd / om de gemelde vette Gronden / by en in des zelfs Wapen / hummen pynlphen geleedenen honger / in 't winter zaaizoen op Zee geleeden / eenigzins vooreerst met het overgebleeve aas te stillen / en vervolgens zich van den zeer schielphen en weeligen aangroei te bedienen.

Om dan ter zaak te komen; men zag in d' eerste ontdekking van dit Gewest / de buiten en binnen Kusten / Gronden en Wapen / Wateren en Stroomen / overal en rondom vol Visch. De Engelsen als d' eerste bevaarders / vernmits de Wozzen en Mogendheden / dit Gewest te bebaaren / allen Landbaart by lieten / dit Land dooz hun alleen niet konnende behouden / wierd het zelfde naa eenig voorgeaande verschil onder de Visschers van verscheidene Natien / in zodaniger voegen verdeelt / als reeds is gemeld; welke verdeling / dooz de wyde uitgestrektheit en meenigte van schoone / groote en zeer bequaame Wapen / genoegzaam kon geschieden; ieder Landbaart viel een Landstreek / van een ruime uitgestrektheit te beurt / begreppende eenigen / 1 / 2 of 3 en meer Wapen en bequaame streden dooz de Schepen. Dardemaal nu dit Land zonder Opperhoofd was / waar van anders de bestiering van af hangt / zoo gingt ook mede met deze Verdeling / volgens 't gemeene spreekwoord; 't eerst in de Boot, keur van riemen; en dus moesten de kleine dooz de groote wyken. De Engelsen als d' eerste bevaarders / begreeden eenig voorecht / kenden derhalven / of hadden

Hoe bewust
deze Visc
van deze
Gewesten
was,

Hoedanig
d' Eerste Vis-
schery hier
geoessent en
verdeelt
wierd,

den reeds in bezit / eenige der vooz gemelde beste Bapen / en vermits 3p De Engelsen
 vooz de grootſten wilden aangezien 3pn / achtende hun beſtand om te- eigenden
 gen de Hollanders te wyppen / dieſe konden ze hunne beſitting behou- zich het eer-
 den : de Hollanders de tweede keur hebbende / en zich mede beſtand bli- he voor-
 dende / beiden inſgelykſ een goede kleur / die 3p ook beſielden ; ande- rechte in de
 ren keurden wederom wat anders / en in dieſe voegen als in de keurver- verdeeling
 deeling hier vooz is gemeld. Nademaal dan dit Gewest ruim en groot vervolgens
 genoeg was / kon 'er ieder vooz zich wat in bezit ſteppen / ieder keurde de Hollan-
 en wierd by inſchikking 3pne keur vergunt ; want waar men keurde ders en dus
 hoe men keurde / of wat men keurde / nooit kon men inſkeuren / ver- ook d' ande-
 mits het allertwegen / en alom 300 wel bliuen als buiten de Bapen / o- te Natiën.
 veral even Wiſſchryk was / dieſe konde zich een ieder met 3pne keur wel
 laaten vergenoegen ; want waar men zich geplaatſt vond / konnen een
 volle laading / niet alleen van ſpek / maar zelf van traan bekomen /
 zulks men mede ten dien einde eerlang / langs de kuſten / in alle bogten
 en Bapen / en op alle bequaame vlakten / Traanketels en Pakhuizen /
 in leders gekeurde deel begon op te rechten. Ebenens gelyk wy de Traanketels
 eerste Walrus-Waagerp / dooz d' oude noch overgebleeve gebeentens der en Pakhui-
 zelven / eenigzins hebben bevestigt / 300 kan ook tot bevestiging van des- zen ten
 ze eerste Walviſſchvangst dienen / de oude en noch overgebleeve Muur- dienſt der
 raadsjes en Fondamenten van vele Pakhuizen en Traanketels / die viſſchery op
 langs de gantſche kuſt / op vele plaatſen noch tegenwoordig woorden ge- gerecht.
 zien En gelyk wy van de Walruſſen gezegt hebben / die veeltyds niet Waar van de
 verre van Zee te lande kruipen / wiens overgebleevene gebeentens / lich- overblyfs
 telk van Zee overſtroomt woorden / en derzen die boven 't bereik van noch zyn te
 de Zee leggen / vermits ze niet groot 3pn / gemaklyk dooz den tyd van zien.
 't zand beſchooben kommen woorden ; 300 dient dit vooz den opmerken-
 den / op zodanige vlakten komende / wanneer men eenige dreezer ge-
 beentens komt te zien / dat men met graaven in 't zand / veel meer van
 de ſelven kan naaspeuren en ontdekken. Maar deeze Fondamenten die
 boven 't bereik van de Zee 3pn gebouwt / en derhalven niet licht over-
 ſtroomt of om verre gewoopen woorden / noch dooz de boven uitſteeken-
 de muuraadsjes beſchooben / 3pn tegenwoordig noch op vele plaatſen te
 vinden / gelyk wy de ſelven obetal / en op vele van de ſelven / met ver-
 wondering / zelf zeer duidelyk hebben gezien en beſchouwt ; te weten : In welke
 van de Zuid om de Boord ; in Disco, Wibe Janſz-waer , de Hoop-en Bayen de
 Halvemaans-Eilanden , de Horizont-Baay en meer andere Bapen en Kreeg- Schryver de
 by en om het Zuidende van Spitsbergen leggende / daar wy zelf niet ge- Overblyf-
 weest 3pn / maar echter uit goede en geloofwaardige berichten verſtaan / heeft gezien
 dat 'er in den aanvang mede een groote Viſſchery is geweest / zulks 'er of niet ge-
 ten dien einde op verſcheide plaatſen veel Pakhuizen en Traanketels heb- zien,
 ben geſtaan ; maar langs de Weſtzyde / waar dat wy vele Bapen zelf
 hebben bezocht / waar van de gemelde Horizont-Baay de zuidelyſte is /
 en niet verre van de Zuidkaap gelegen / alwaar wy mede niet geweest
 3pn /

zyn / doch van daar enige mylen Noordwaarts / volgt de Klok-Bay, daar zyn wy tweemaal geweest / welke Baay in de gemelde eerste ver- deeling / de Engelse-Baay wierd genoemd ; deze is een wyde en ruime met verscheide spruiten diep in Land inloopende Baay / die in zich ver- scheide kleine bapen / bogten / reeben / inhammen en goede rees vooz- zeer veel Schepen / bevat. In een der zelve / de Baay inkomende / een weinig om de Zuid / hebben we in 't Jaar 1697. met ons Schip de 4. Gebroeders / inhebbende 7 Dissen / nevens een doozgaans rijk gelaade Vloot / van meer dan 200 Schepen gelegen ; want vermits het Oorlog met Dyanirph was / moest alhier onze verzaamelplaats zyn. Van deer- ze Vloot die onder de verdediging van 9 Hollandse en 2 Hamburger Geleisepen in deze Baay vergaderden / achten we waardig te zyn die volgende aan te tekenen ; bestaande deze Vloot uit :

Ryke Wal-
Visvangst.
cuwaancr,

Waaruit
deze Groen-
landse
Vloot be-
stond.

121 Hollandse Schepen inhebbende	1252 Dis.
54 Hamburgers	515 of 18206 Guard.
15 Dymers	119
2 Emders	

Te zamen 192 Schepen inhebbende 1888 Disschen.

Onder alle deze Schepen was 'er niet een die niets gevangen hadde / maar veel waren vol / hebbende de minste onder de Hollanders 3 Vis- schen. In deze gemelde binnē Baay / de Schoone Haven genoemd / kon- den alle deze Schepen / op een goede zant en sekgrond / voor alle win- den beschut / gemakkelijk ter ree komen. Ook quamen hier noch by ons / verscheide Moskovischvaarders / om mede onder onze Convoyers te zellen.

In alle deze gemelde binnē-Bapen zyn wy zelf niet geweest / maar deze en noch twee anderen / alwaar wy verscheide muuraadjes van Graanketels / en in onzen eerste togt naar Groenland mede noch twee Engelse Pakhuizen hebben gezien. Van deze Baay enige mylen Noordwaarts / is de Ysont-Bay, mede zeer diep in 't Land loopen- de ; hi 't inkomen aan de rechterhand / is een groote bogt / de Groene Herberg genoemd / en daar tegenover op d' andere zyde van de Baay / vind men een dergelyke bogt / doch wat kleiner / de Behoude Haven ; geheten. In beide deze Bapen hebben we fondamenten van Graan- kookerpen gevonden. Een weinig verder om de Nooyd / achter het Voorland, aan 't Westeland / bezuiden het groote Rijk / is een taamp- ke groote Baay / doch van ons nooit bebaaren ; maar een weinig Nooyd- delpher benoorden 't gemelde Rijk / vind men een schoone ronde Baay / doch iets kleiner / de Engelse Haven genoemd / hebbende een schoo- ne vlakke strand ; alhier hebben we enige muuraadjes van Graanke- tels gezien. Alwaar tegenover aan de zyde van 't Voorland, of lange het

Verscheide
Bayen en
Havens,
waaronch
overblyfze-
len van
Graankoke-
ren enz. ge-
zien worden,
beschreeven.

het
sche-
ven
is t
van
jes
zyn
Ma
heb
Tu
gele
hier
Ba
wa
gro
twe
ten
gro
vle
ver
In
wa
rug
van
hoz
der
Dat
gele
A
Uit
hier
gens
wor
O
re
ma
naa
volg
aan
Vla
Beer
schu
dew
7 E

het geheele Voorland naar den binnen kant / 300 verſcheide kotten met ſchoone blaſke ſtranden / alhier hebben we mede / nevens 1 of 2 derzelven / fondamenten van Ketels gevonden. Benoodden het Voorkland is de Keuls-Baay / ingegelykſ diep in 't Land loopende / in den ingang van deeze Baay / 300 nevens een bzeede blaſke / mede eenige muuraadjes van Craankookſerpen te vinden. Om dan niet al te langwylig te 300 / 300 volgt aan deeze / de Hamburger-Baay , daar naa de Magdalene- en vervolgens de Engeliſche-Baay ; in ieder van deeze dyle / hebben we mede verſcheide fondamenten van Craanketels gezien. Tuſſchen de Engeliſche en de Zuid-Baay , legt het Deenſche Eiland , ingegelykſ / alhoewel geen groote / echter van een ſchoone Baay verſien / hier hebben we mede verſcheide muuren van Craankookſerpen vernomen. Benoodden dit Deenſche Eiland , legt het Amſterdams Eiland , dat Zee- waarts zeer hoog is / maar Landwaarts blaſk afgaande / met een zeer groote blaſke / Smeerenburg genoemd ; dit Eiland is van weersyde van twee ſchoone en groote Bapen verſien / de Noord en Zuid-Baay geheeten ; landwaarts daar deeze te zaamen loopen / maakt dit een derde groote en ſchoone Baay / de Hollanſche-Baay genoemd / die tegen de blaſke van Smeerenburg aangrenst ; daar nevens en op Smeerenburg 300 verſcheide muuraadjes van Craankookſerpen en Pakhuizen te vinden. An zullen we voorz eerst deeze paſſeren / en vervolgens Noord en Oſt- waarts doorgaan tot aan 't einde van Spitsbergen , en aldan weder te rug komen ; maar belangende de Viſſcherpen van alle de gemelde Bapen van andere Natien / benoodden en bezuiden deezen gelegen / zullen we kortheids halven zwypen / en dan alleen van deeze met een weinig meerder omſtandigheid ſpreken / waar uit dan ook de Viſſcherp van andere Natien / of deeze van 't gantsche Geweſt / bequaamlyk zal konnen afgeleid worden.

Van deeze Hollanſche-Baay , grenst de Baay achter den Zeeuſchen- Viekkyk , daar mede verſcheide fondamenten van Craanketels ſtaan ; hier aan volgt de Roode-Baay , waar in wy nooit geweest 300 ; vervolgens de Biſkayer , achter wiens uitſteekende hoek ingegelykſ eenig muurwerk van Ketels gevonden word.

Onnoodig achten we den aſſand en ſtrekking van d' eene tot d' andere Baay te melden / noch d' uitgeſtrektheit der kuſt te beſchryven / nademaal dit genoeg in onze kaarten en anderen daar van uitgegeven / kan naagezien worden. Om dan verder onze Viſchplaatsen te beſchouwen / 300 volgt naar den Biſkajer , de ſtel achter het Reneveld en de Liefde-Baay , daar aan volgt de Wyde-Baay , verder de Moſſel-Baay , en van daar om den Vlakken Hoek het Waigat ; een weinig den hoek om / in 't ſelbe de Beere-Baay ; wat verder inwaarts de Lome-Baay , ober 't Waigat en ſchuit over de Beere-Baay , aan 't Noordoſterland , vind men de Brandewyns en Hoepſoks-Bayen , en van daar een weinig Noordlyk / de 7 Eilanden , alwaar tot noch toe het einde van Spitsbergen geſield word /

omdat men zelden verder komen kan / vermits het gebuurig ^{is} zulk belet / want derze Eilanden gepasseert zynde / ziet men noch verder Nooßwaarts Land.

In enige van derze laatst genoemde Wapen / zyn wy mede geweest / en hebben ook in einigen van de zelve verscheide Fondamenten van Metels gevonden. Uit alle derze Craan-Hoekeryen is nu wel af te nemen / dat 'er in alle derze Wapen en langs de gehele kust / een zeer grootte Doffcherp moet zyn geweest. Om nu alle derze Wapen / die van ieder Landaart in 't byzonder zyn bezeten geweest / omstandig te beschryven / zoude vooz ons / behalven dat we van alles geen bericht bekommen hebben / al te langwylig vallen / en ook den Lezer te verduystig zyn / diez zullen wy dan die van andere Natien voozby gaan / en ons weder naar de Hollandfche Baay wenden / om te zien / hoe danig de Hollandfch eertyds by de gemelde blakte van Smeerenburg, een zeer groote Walvischvangst hebben gehad / blykende by den voozgemelden Gjoenlandfchaarder / die einigen tyd / naa dat de vloot vertrokken was / mede naar Groenland voer / alleen met die oogmerk / om ten dienste der Waafschapp / aan 't gemelde Smeerenburg, traan te laaden; hier uit is genoegzaam te zien / dat niet alleen de Doffcherp Schepen / eenen laading van Bych of Craan konden bekomen / maar datze daar en boven noch 300 veel meer uit hunnen Walvischvangst konden opleggen / dat 'er anderen / die hen naa gezonden wierden / eenen laading van traan konden vinden.

Voor Smeerenburg,

Een voordeelige Vischery aangemaakt;

Ook is hier uit wel af te nemen / met welk een voozdeel toen de Walvischvangst is verzeft geweest; indien men derze tyden hadde mogen beleven / of noch beleven mogt / wat zou men zich met veel meer lust en pber / als nu / aan de Doffcherp konnen overgeven! want gelyk meest alles vooz schaade of voozdeel / welgevallig of ongevallig / licht of zwaar word gemaakt / zoo is dan by gevolg / dit vooz veelen een behaaglyke Doffcherp geweest / geende niet alleen groot voozdeel aan de Kiebers / maar teffens vooz de Commandeurs / Harpoeniers en meer andere Belanghebers / die vooz veel te vangen / 300 veel te meer partgeld verbleeden. Het lust ons in 't verhoel eens in te zien / of derze 300 zeer voozdeelige Doffcherp segts gevallig / of by gelukkige gevallen zodanig geslaagt is / dan of derze Vangst vervolgens Jaar op Jaar dusdanig voozdeelig uitviel.

Insgelyks omtrent Jan Mayen Eiland.

Uit het voozverhaalde is reeds gezien / dat het gemelde Gjoenlandfch Waafschip / naar Spitsbergen wierd afgehuurt / alleen om Craan te laaden; dat ook Willem Ys de Vader van myn gewezen Stuurman Teunis Baltisz., twee togten op een Jaar naar 't Jan Mayen-Eiland heeft gedaan / laadende telkens omtrent 1000 quardeelen en zulks te samen omtrent 2000 quardeelen Craan. Behalven dat / 300 hebben we enige oude Commandeurs en Harpoeniers verscheidemaal hooren verhaalen / dat 'er ten tyde van de Compagnie / somtyds groote Nooßdhaarders naar Spitsbergen wierden afgehuurt / om niet dan Craan aan Sme-

Smeeenburg te laaden; Maar hoe veel van die Schepen aldaar jaarlijks gelaaden wierden / en hoe vele Jaaren dit albus is alytervolgt / is ons nooit klaar voorgekomen. Doch dit is ons genoeg gebleken / niet alleen uit het gemelde boozbericht / maar ook uit het gerne ons de Commandeurs diesaangaande verder hebben verhaalt / te weten: dat zulks niet booz een enkele reis / en als by gebal is geschild / maar dat die vele Jaaren / en als een jaarlijks gevolg geduurt zodanig is verlicht; want dit blyft in een ander opzicht / uit het reeds verhaalde mede zeer klaar / dat het by de Reeder als een jaarlijks gevolg / waar van zy het einde toen niet zagen / werd ingezien / anders zouden ze zoo zwaare en bynaa onwaarschynlike kosten niet hebben gedaan / met het oprichten van zoo vele Traankookerpen en Pakhuizen langs de gantsche kust / als diesaangaande omstandig is gemeld; en word dit alles booz 't verzoeken van Prolongatie en Continuatie van 't Oefroy, noch verder en meerder bevestigd; Want in 't Jaar 1617. werd het boozgaande Oefroy booz 4 Jaaren geprolongeert; en in 't Jaar 1622. wederom booz 12 Jaaren gecontinueert, welke Continuatie dezen inhoudt bejelsde:

Noortvaarders voor
Traenading
afgehuurt.

Op 't Oefroy
Continuatie
verleent.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den genen die deze tegenwoordige zullen zien of hooren leezen, Saluit, **DOEN TE WETEN**, dat wy ontfangen hebben d'Ootmoedige Supplicatie aan Ons gepresenteert van wegen de Bewinthebberen van de groote en kleine Geofroyeerde Noordsche Compagnie in Holland, mitsgaders van de Compagnie in Zeeland, inhoudende, hoe dat eenige Jaaren geleden, de voorsz. groote Compagnie tot haaren groote kosten en pericule uitgerust hebbende zekere Schepen op de Kusten van *Nova Sembla*, *Spissbergen*, en andere Landen en Eilanden ten Noorden gelegen, aldaar gevonden, en hier in 't Land ingehragt hadden de Neering van de Visschery der *Walvisschen*, *Walrussen* en andere Zee-Monsteren aldaar zynde, en ten dien einde de zelve Neering door goede order hierte Lande mogen worden geconserveert, en zoo veel het mogelyk ware, werden bevordert en gebeneficeert, hadden in den Jaare zestien hondert en veertien van ons verzocht Oefroy van de zelve Kusten van *Nova Sembla* voorsz. af, tot de Straat-Davis toe, daar onder begreepen *Spissbergen*, 't *Beorn Eiland*, *Groenland* en andere Landen en Eilanden, die onder de voorsz. Limiten gevonden zouden mogen worden, alleen te mogen bevaaren, en de voorsz. Neering en Visschery, met Seclusie van alle anderen aldaar te mogen exerceeren. Welk Oefroy wy vergunt hadden, voor den tyd van drie Jaaren, die geexpiereert zyn in den Jaare zestien hondert zeventien voorleden. Dan alzo midlertyd de voorsz. Compagnien van Holland hadden ontdekt, noch zekker nieuw Eiland, en 't zelve *Mauritius*, anders *San Mayen-Eiland* genaamt, gelegen op een en zeventig Graaden en zekere Minuten, hadden zylieden insgelyks, om 't zelve Eiland mede te mogen bevaaren, in den voorsz. Jaare zestien hondert en zeventien van ons mede bekomen Oefroy voor den tyd van vier Jaaren, ingaande met den Jaare zestien hondert agttien, en hebben dienvolgende de Neering en Visschery, zoo op 't voorsz. Eiland, als op de verdere Landen en Kus-

ten

ten ten Noorden gelegen tot dezen dage toe geëxerceert, en des gemeene Lands Middelen, daar mede merkelyk versterkt. Dan alzoo de voorz. vier Jaaren, met den Jaare zeffien hondert een en twintig waren geëxpireert, en de Supplianten van meening waren, de voorz. Neering en Visschery te continuëeren; zoo waren zylieden onder den anderen oneeinig geworden, nopende de repartitie en verdeling van de quoten, die ieder van henlieden daar in waren pretendeerende, ter welker oorzaake Wy de voorgaande onze Octroyen op zekere provisiõeelle repartitiën en order van Equipagie als doen voorgelagen, hadden gecontinueert; alleen voor den Jaare en Zaizoen van zeffien hondert twee en twintig. Dan alzoo de Supplianten als nu noopende de verdeling en repartitie van haare quoten en Equipagie onderling waren geaccordeert, als met der daad bevonden hebbende, dat de voorz. Neering en Visschery in deeze Landen zonder eenigheid en goede order niet geconserveert zoude kunnen worden; maar geschapen was door deeze confusie en oneenigheid in andere Landen en Plaatsen gediverteert te worden, tot merklyke schade en nadeel voor de vereenigde Nederlanden en de goede Ingezetenen van dien; en derhalven de Supplianten ootmoediglyk hadden verzocht, en gebeden, dat ons zoude gelieven de voorverhaalde onze Octroyen noopende de bevaaring van de voorz. Landen en Kusten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begrepen alle de Landen hier vooren geroert, en namelyk mede het voorschreeve Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voorschreeve Limiten gelegen, zoo die alrede gevonden zyn, als die noch gevonden zoude mogen worden, te continueren noch voor twaalf eerstkomende Jaaren, ingaande met den Jaare en 't Zaizoen van zeffien hondert drie en twintig toekomende, en henlieden te consenteren de voorz. Neering en Visschery aldaar voor den zelven tyd te mogen exerceeren, met Seclusie van alle anderen. ZOO IS 'T, dat wy geneegen zynde ter ootmoedige bede en verzoek van de voornoemde Supplianten, den zelven gegunt, geoctroyeert en geconsenteert hebben, Gunnen, Octroyeren en Consenteren by dezen, de voorschreeve haare verzochte continuatie, van onze voorgaande Octroyen, nopende de bevaaring van de voorschreeve Landen en Kusten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begrepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk mede het voorz. Eiland *Mauritius* anders *Jan Mayen Eiland*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, zoo die geenen die alrede gevonden zyn, als die noch gevonden zouden mogen worden, voor den voorschreeven tyd van twaalf Jaaren by henlieden verzocht, henlieden consenteerende de voorz. Landen en Eilanden alleen te mogen bevaaren, en de voorschreeve Neering en Visschery voor den zelven tyd aldaar te mogen exerceeren, met Seclusie van alle anderen, interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk, van wat conditie of qualiteit die mogen zyn, anders als de Supplianten in deezen, binnen den voorschreeven tyd van twaalf Jaaren, te vaaren, Handelen of te Vissen op de Kusten, Landen en Eilanden, van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begrepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk van 't voorschreeve Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voornoemde Limiten gelegen, zoo alrede gevonden, als noch te vinden, directelyk noch indirectelyk, op de verbeurte van haare Schepen en ingelaade Goederen, en daar en boven in een peine en boete van zes duizend Guldens

Guldens voor ieder Schip, 't welk bevonden zal werden, in eeniger manieren aldaar gevaaren, gehandelt of gevischt te hebben, te appliceeren de eene helft ten behoeve van de gemeene zaake, en de wederhelft ten behoeve van de voorschreeve Supplianten; ontbieden daarom en bevelen wel expresselyk allen Gouverneurs, Justiciëren, Officiëren, Magistraten en Inwoonders der voorschreeve vereenigde Landen, dat ze de voorz. Compagnie Supplianten, rustelyk en vreedelyk laten genieten, en gebruiken 't volkomen effect van deez onzen Oetroye en Consent, cesserende alle contradictiën en empeschementen ter contrarie, want Wy 't zelve ten dienste van den Landen bevonden hebben alzoo te behooren.

Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure, en Signature van onzen Grif-fier, in 's Gravenhage, den 22 December, 1622.

Nademaal by deez Continuatie, van de Compagnie in Zeelandt word gewag gemaakt / vermits deez Zeelandsche Compagnie in 't zelve Jaar 1622 een Acte verleent wierd / om nevens de Hollandsche Compagnie de Walvischvangst in Groenlandt te mogen oeffenen; zullen toe deez Acte hier mede volgen laten / wiens inhoud dusdanig waf:

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deez tegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit. DOEN TE WETEN; alzoo wy de Participanten van de Groenlandsche Compagnie in Zeelandt geconsenteert en geotroyeert hebben, by provisie voor deez tegenwoordigen Jaare zestien hondert twee en twintig de Neering van de Walvischvangst, nevens de Participanten van de Provincie van Hollandt, op 't Eiland *Mauritius*, anders *Jan Mayen-Eiland* te mogen exerceeren, en dat ten zelve einde de voorz. Participanten in Zeelandt haare Logiën, Ketels en andere Gereedschappen tot de voorz. Neering dienende, zullen hebben te stellen en te planten ter beter commoditeit, zonder schade of verhindering van iemand anders, daar toe dat de Bayen en Stranden van 't voorz. Eiland *Mauritius* spatieus en groot genoeg zyn, om beide de Participanten van Hollandt en Zeelandt volkomelyk te accommoderen, zonder den een en anderen in 't allerminst te verhinderen; ZOO IS 'T, dat Wy wel strikelyk verbieden by deez, namentlyk de voorz. Participanten van de Groenlandsche Compagnie in Hollandt, en voorts alle Commandeurs, Schippers en anderen van de zelve Compagnie, dien dit eenigzins aangaan zal en welke van hen in 't byzonder, om alle contestatiën, questiën, differentien en inconvenienten voor te komen, die ter plaatsen zouden mogen ter zaake voorz. geryzen (die aldaar niet zoude kunnen gerecht worden) iemandt op 't voornoemde Eiland *Mauritius*, en den een den anderen in 't exerceeren van haare Neering te beletten, en verhinderen, alzoo wy verstaan dat een iegelyk van de respectieve voorz. Compagniën vry zal staan, syne Logiën, Ketels en andere Gereedschappen tot de Neering voorz. dienende, op de Bayen en Stranden van 't voorz. Eiland *Mauritius* te planten torzner beste commoditeit, zonder hinder of belet van anderen, niet tegenstaande eenige cavelingen dier tusschen de groote en kleine Compagniën voor dezen zoude mogen gedaan zyn, of geschied wezen. Ordonnerende overzulks de te samentlyke Participanten van de voorz. Compagniën in Hollandt en Zeelandt,

hun deezen volgende te reguleren, dewyl wy dat alzoovoor den dienst van 't Landt, en onderhouding van Vriendſchap en eenigheit tuffchen de voorſt. Compagnien hebben bevonden te behooren.

Gedaan ter Vergadering van de Hoog-gemelde Heeren Staten Generaal, in 's Gravenhage, onder der zelve Cachet, Paraphure en Signature van haaren Griffier, 28 May, 1622.

Hoedanig de
Viſſchery in
en omtrent
de Bayen ge-
handhaaft
wierd,

De Groen-
landſch-
Vaarders
dubbeld be-
maant, en
waſſom,

Dus is dan deeze eerſte Viſſchery zeer voordeelich en voor de ſcheep-
behaaglich geweeſt; en te meer / alzoovoor den de ſcheepen op verre naa
300 veel gebaar niet uitſtoriden van in 't Hs te blyven / als nu in de
Hs viſſchery; want men ſtede met de gantſche vloot indien 'er opening
gevonden wierd / of 300 draa het Hs voor de Bayen diſtig was / 3p-
ne hoers recht op de wal aan / men ging 'er voorts ter kee leggen / le-
der Landbaart op zyn eigen en verhoore plaats / alwaar men zyne ſchoo-
kerpen en ſchuyzen had. De Hollanders / van wien wy van voor-
neemen zyn alleen te handelen / liepen alſdan in de Hollandſche-Baay,
langſ de gemelde vlakte van Smeerenburg, gelich als in een laagelkan-
der op 3pde / of 300 naa op 3pde / dat 'er maar een ſloep kon tuffchen
door vaaren / om de traanbaten van land aan boord te boegſeren / heb-
bende een Anker voor uit in de Baay / en een touw achter uit aan land /
om de Fondamenten der Ketels / om een groote Steen of Walviſſ-ka-
keben / waar van noch op verſcheide plaatſen / eenige zodanige kake-
benen / als hooge paalen / ten dien einde aan 't ſtrand en in 't zand
opgerecht / te zien zyn. Hier lagen ze als in een gewenſchte en verze-
kerde Haven / 3 of 4 mylen van Tre Landwaarts in / wel vertuit en
beſchut voor alle winden / oeffenden hunne Viſſchery met groot gemak
en vermaak / en zulks met hunne ſloepen om en by de ſcheepen in
deeze Baay / als toen een ongemeene Viſſchery Baay zynde / die den
meerten tyd vol Viſſch ſcheynt te zyn geweeſt / want uit verſcheide be-
richten van deeze Walviſſchvangeren / geeft deeze hunne doening zulks
genoeg te kennen / anders zouden ze zich reukens hunne Craankhoer-
en 300 niet hebben vertuit / en de ſcheepen 300 gemaklyk ten anker ge-
legt. Daar en boven hoerden ze toen ook dubbelt Dolk / te weeten 60,
70 en ook wel 80 Mannen / welke manſchap dus verdeelt wierd: een-
nige voor de ſloepen om de Viſſchen te dooden / en naar de ſchookerpen
aan ſtrand te boegſeren; anderen aan land / die het ſpek van de Viſ-
ſchen ſneedden / aan blinken kapten / de Craan kookſten / deeze Craan in
de baten buiden en van 't ſtrand te water rolden; weder anderen te
ſcheep die deeze Craanbaten aan boord bragten / met de takel om den
ſpil overwonden en in 't ſchip weg ſtuutwden. Wanneer men nu hier
by voegt de gemelde Voorſchvaders / derwaarts bevyagt om Craan
te laaden / 300 blykt dat 'er wel eer een groote meeninge van Viſſch
moet zyn geweeſt / en vermits deezen overvloed / eenige Jaaren naa
den anderen / niet gemindert is / geen wonder / dat het den ſcheep-
toen toegeliefden heeft / dat deeze Viſſchery zodanig een verandering
niet

niet zoude onderwerpen wezen; derhalven men eerlang besloot de gemeinde Pakhuizen en Craanhookepen alhier / en om de zelfde reden / mede op andere plaatsen langs de gehele kust / te bouwen; want benevens deeze Baap / waren toen mede alle d' andere Bapen eben Visscheryk. In den aanvang was hier dan lustig wat te doen / en gelyken zegt / neerting en welvaart; komende aldaar jaarlyks een kleine vloot Schepen van Amsterdam, Rotterdam, Hoorn en meer andere plaatsen / die zich langs de blakte van Smeerenborg, gelykzaam in een laag by den anderen boegden / en een ieder neemens zyn eigen Hookep; derhalven had men alhier Amsterdamsche / Hoornsche / Rotterdamsche en meer andere Craanhookepen met derzelver Huispepen en Pakhuizen / waar in men vele Groenlandsche Oetredschappen burg / Waten maakte / huispe en verhaalde / en veel dingen tot de volgende Visschery gereed hield / en daar in bewaarde / wanneer men met de Schepen weder naar huis vertrok.

VIERDE HOOFDTSTUK.

De Vriezen trachten deel in de Geoctroyeerde Visschery te hebben; dies hen de Staten van Vrieslandt mede Octroy verleenen; waar op approbatie word verzocht, en een Verdrag met de Geoctroyeerde Compagnie van Holland en Zeelandt getroffen. Waarom de Groenlandsche Maatschappij allenks is verzwakt, en vervolgens vernietigt, aangewezen. De Visschery wederom open gestelt, en om wat reden somtyds verboden.

DE Ingezetenen van Vrieslandt deden meerde insgelijks arbeiden / omtrent den uitgang van 't Octroy, dat met het eindigen van 't Jaar 1633. ten einde liep / om insgelijks deel in de Visschery te hebben / en hadden de zelfde liever open gestelt gezien; maar dit niet gelukkende / hebben de Staten van Vrieslandt zelf hen een Octroy verleent / 't welk van deezen inhoud was:

DE Staten van Vrieslandt; Allen den geenen die dezen zullen zien of hooren lezen, *Salut*: Alzoo Hilbrand Dirksz. Burgermeester tot Harlingen en Wybe Jansz. Burger binnen Stavoren, voor hen en hunne Conforten, ons by Requeste hebben geremonstreert, hoe dat zy aangemerkt hebbende de profitabile opkomsten van de Visschery of Capture van Walvisschen en andere Zee-monsters in de Noordse Zee, van omtrent de Kusten *Nova Zembla* tot aan *Fratum Davis*, daar onder mede begreepen *Spitsbergen*, 't *Beeren Eiland*, *Mauritius*, 't *Staten-Land*, *Wybe Jansz. Water*, de *Zwarde Hoek*, *Groenland* en andere

Noordſche Eilanden, de welke nu geexerceert worden, alleen by eenige Ingezetenen van *Hollands* en *Zeelands*, zeer begeerig waren geweest, om gelyke Viſſchery aldaar of omtrent de voorſz. Eilanden in de voorſz. Noordſche Zee, mede ter hand te neemen, en de Negocie daar van binnen deze *Provincie* van *Vrieſland* in te voeren en te ſtabilceren, als hun verzeekert houdende dat gelykerwys de ſituatie van de zelve *Provincie* en andere gelegentheeden, tot al zulk een handeling ſimmers zoo bequaam zyn, als de *Situatie* der voorſchreeve *Provincie*, van *Hollands* en *Zeelands*, alzo ook de Equipagiën en Viſſchery den Ingezetenen der voorſz. anderen *Provincie*ën, inzonderheit ten reſpecte dat de voorſz. Viſſchery of Capture word geexerceert in den grooten Oceaan, die doch naa de Natuur en naa aller volkeren wetten, een ieder gemeen, vry en open is, en aan Creaturen die in den zelve Oceaan geteelt worden, en vryelyk evagieren en naa de voorſz. Regten den *Primo Occupanti* toefſtandig worden; en of wel naar hun opinie de zelve vryheit door geen *Compagnie*ën, *Monopolie*ën en *Octroyen* konde worden gehindert, dat nogtans eenige Perſoonen in *Hollands* en *Zeelands* *Compagnie*ën geſloten hebbende, van alzulke Viſſchery, voorgaven, dat zy van de Hoog: Mog: Heere Staten Generaal zoude hebben geobtimeert, Brieven van *Octroy* en *Licentie*, verkreegen voor eenige Jaaren, om in den voorſz. Oceaan omtrent de vooren geſpecificeerde plaatzen de voorſz. Viſſchery en Capture van Walviſſchen alleen te exerceeren, en met excluſie der Ingezetenen van de andere *Gemeneerde Provincie*ën, en als de Jaaren bykans geexpiereert waren, prolongatie der zelve te verzoeken, niet tegenſtaande wy zoo door verſcheidene onze aanſchryvinge, als door propoſitie van onzen Gecommitteerden ter vergaadering van haar Hoog: Moog: ſeſſie hebbende, den zelve *Prolongatie* door de boven geſchreeven en meer andere redenen hadden: doen tegenſpreken, en by alle manieren hadden gezocht te beletten; ook met expreſſe proteſtatie van nulliteit, en dat wy verſtonden zulks niet te zullen prejudeceeren het gemeene recht en de gerechtigheit, ſpecialyk van onze Ingezetenen dien wy diës onaangenien in de voorſz. Navigatie en Viſſchery gezint waren te ſtyven en te maintaineren; verzoekende daarom de Supplianten, dat wy onze gratie aan hun zoude willen verleenen, en zulks doende, henlieden voor hen zelve, en ten gerieve van alle de Ingezetenen deezes Lands die binnen zekere tyd zich zoude willen verklaren Participanten te willen zyn, *Octroyeren* en *Concenteeren* om in den voorſz. Oceaan of Noordſche Zee ter voorſz. plaatzen, en daar het hen wyders gerieflyk zoude mogen zyn, te mogen viſſchen, Walviſſchen, en andere Zeemonſters, en hen in die gerechtigheit te maintaineren en de hand te bieden; welk verzoek by ons in deliberatie gebragt zynde, en daar by geconſidereert, dat Wy onze Ingezetenen, door den voorſz. onzen oppoſitie niet konnen zyn gehouden aan de obſervantie van de voorſz. *Prolongatie* (indien de zelve verkreegen zoude mogen zyn) en dat ook ſtrydig zoude zyn tegens de *Traſtaten* en *Articulen* van d'Unie, dat de eene *Provincie* door den anderen zoude worden onttrokken de Negocie en *Trafycque* in een vrye Zee, alwaar aan de voorſz. onze *Provincie* naader gelegen is als de voorſz. andere beide *Provincie*ën, en alzo voor een groot deel ontbloot worden van de middelen waar uit de *Contrebitie*ën tot de gemeene zaaken alhier gegeven worden; zoo hebben wy verſtaan het voorſz. Verzoek in goede reedenen gefundeert, en in allen reſpecten te zyn equitabel, en inzonderheit te ſtrekken tot voortzetting van de Negocie en Neering binnen on-

ze Provincie, waar aan onze gemeene zaak ten hoogsten gelegen is, en hebben dienvolgens zoo veel in ons is, den Supplianten voor hun mede Participanten, de welke binnen den tyd van een Maand *à dato* zullen geraaken hen te verklaren mede Participanten te willen zyn, en hun namen aan te geeven aan den Supplianten of hun gemachtigden, geconsenteert en geostroyeert, Consenteeren en Ostroyeeren by en door kracht deezes om den tyd 20 Jaaren *à dato* dezes op een behoorlyk Reglement by dien van de Compagnie in te stellen, in de Noordsche Zee, ter plaatse hier vooren gedefigneert, en waar het hen weiders gelegen zal mogen zyn te mogen Visschen en vangen Walvisschen en Zeemonsters, en den zelve aldaar te Lande te havenen en beneficiëren naar hun gelieven; welverstaande nochtans dat zulks geschiede buiten prejuditie en krenking van Souverainiteit, Hoogheit, Rechten en gerechticheit van de voorsz. onze Provincie, de welke altoos geeximeert en onverkort gereserveert worden; en dat binnen den tyd van agt dagen *à dato* van dezen onze Ostroye by openbare afficie van Billeiten ten platten Lande en in de Steden van ieder onzer Ingezetenen, werden genotificeert en kont gedaan de voorverhaalde vryheit of Licentie, om binnen den voornoemden tyd, hen als mede Participanten te verklaren en hun namen aan de Supplianten in 't byzonder aan te geeven, zonder dat anderzins deze onze Ostroye zal mogen genieten de gebeurlyke effecten; Ordonneeren mits dien allen en een ieglyk van onze Ingezetenen om den Supplianten en die van hunne Compagnie deze onze gratie of Ostroye, sampt de exercitie van dien gerustelyk te laten hebben en gebruiken, en hen van alle turbe en molestatie ter contrarie t'onthouden, en beveelende onze Officiers en Justiciers, om den Supplianten en hunne Medeparticipanten daar in en by maniere te maintineren, en te doen alle hulpe en bystand, want wy verstaan het zelve tot welstand van 't Land, en tot der Ingezetenen sonderlinge profyte alzoo te behooren. Gegeeven in onze Vergadering op 't Landschaps-Huis binnen Leenwarden, onder het Zegel der Staten van Vrieslands, en der zelve Secretaris handt, deezen 22 November, 1634.

Alzoo nu de Driescbe Participanten beducht waren / dat dit hun Ostroy hen weinig baaten zou / hadden ze approbatie by haar Hoog: Moog: verzocht gelyk toen den 9 Junij des voorszeden Jaars / ter Vergadering haar Hoog: Moog: voorgezagen wierd; dat de zelve Provincie mogt worden ingerulmt in 't Ostroy by continuatie aan de Groenlandsche Compagnie ingewilligt / om redenen daar toe by hem in haar Hoog: Moog: Vergadering voorgeslagen; doch alzoo derze zaak vooz de Heeren van Hollandt gebagt zynde / noch niet ten effecte wierd besloten / en het Zaakzoen ondertusschen tot de Walvischvangst bynaa verley / zoo hadden d' Ingezetenen van Vrieslandt hunne 3 Schepen tot deeze Walvischvangst uitrust / mede in Zee doen loopen / om zich ter plaatze van den Peering te laten binden; nu was te beduchten / dat tusschen de Schepen van de voornoemde Compagnie / en die van de Provincie van Vrieslandt eenige misverstanden of dadelykheden mogten ontstaan; hier op hebben haar Hoog: Moog: verstaan / de op de Peering leggende Schepen te belasten / onvermindert en onbenadeelt 't recht van de voorsz.

Compagnie/ als ook den eisch van d' Ingezetenen van Vrieslandt, dat ze jegens elkander geen dadelpheiden gebruiken zouden; des moesten de Ingezetenen van Vrieslandt hier van tydelph aan de Schepen van de Compagnie heimisse gerben.

Met dit besluit/ echter zich niet genoeg bestand ziende/ arbeidde men om met die van Hollandt en Zeelandt in onderhandeling te komen en tot een minnelph accoojt/ zulks dat de Wiesen werden ingelast op drie in zeven en twintig; te wisten: dat ze van zeven en twintig duizend quardeelen, drie duizend genieten zouden; doch zodanig / dat wederom die van Amsterdam van drie duizend Quardeelen, drie hondert genoten. En dus werd men op de volgende wyze verdragen;

I. Dat die van *Hollandt* en *Zeelandt*, dien van de *Provincie* van *Vrieslandt* by dezen zyn inruymende en aanneemende in 't *Octroy* van de Hoog: Moog: Heere Staten Generaal jongst op den 25ten October 1633. geobtinuert en *geprolongeert* voor den tyd van agt Jaaren, ingegaan met den Jaare 1635. en dat voor de navolgende quote of tauxt.

II. En alzoo tusschen die van *Hollandt* en *Zeelandt* voor deezen is verdragen den tauxt van haare Equipagie op vier en twintig duizend quardeelen, zoo zal mits de voorschreeve inruyming den zelve tauxt worden vermeerderd voor die van *Vrieslandt*, met een quantiteit van drie duizend quardeelen, monterende zulks den geheelen tauxt voor die van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*, zeven en twintig duizend quardeelen, daar op ter Zee zal mogen worden gebragt zes Sloepen of duizend quardeelen, daar op de Equipagie gedaan en aangelegt zal worden, gedurende den tyd van 't voorschreeve *Octroy*, en ook daar naa by *prolongatie* of *continuatie* van dien, zonder dat den zelve tauxt zal mogen worden vermindert, dan met gemeene bewilliging van alle de voorzeide Kamers van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*, zonder eenige overeenstemming dien aangaande te gedoogen.

III. Dien volgende, zoo zullen die van *Vrieslandt* op de voorzeide haare quote worden geaccommodeert en ingeruimt in 't gebruik van den Lande, en Bayen, daar die van *Hollandt* en *Zeelandt* de Neering tegenwoordig doen, mits blyvende zoo verre van de plaatsen van die van *Hollandt* en *Zeelandt*, dat zy onverhindert in redelykheit zyn.

IV. Dat die van *Vrieslandt* naar advenant als vooren, neffens die van *Hollandt* en *Zeelandt* moeten draagen, instaan en helpen beweeeren alle *actien* en *questien* die de voorsz. Compagnie naa deezen zoude mogen opkomen en aangedaan worden, geenen uitgezondert, 't zy uit wat pretext of oorzaak het zoude mogen zyn; en ook mede in de toekomstende onkosten die zouden mogen vallen in de zaak uitstaande met *Jan Vrolyk* over zyn misbruik voor dezen begaan, zonder in de principaale zaak dienaangaande te draagen.

V. Dat met alle behoorlyke middelen in 't gemeen zal worden by der handt genomen en getracht te weeren, alle de geenen die in 'de Vereenigde Nederlanden de voorsz. Neering zoeken en trachten te onderkruijen.

VI. Dat men in 't generaal zal verzoeken en bearbeiden, om van de Hoog: Moog: Heeren Staten te verkrygen, *continuatie* van 't tegenwoordig agt Jaarig *Octroy*, voor den tyd van noch twintig Jaaren, ten naame van de voorsz. Kamers van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*.

VII. Dat

VII. Dat men ook mede van de voorſz. haar Hoog: Moog: zal verzoeken *Placaat*, met *interdictie*, dat niemand in deeze Landen eenige Equipagie zoude mogen doen op de Walviſchvangst, noch eenige andere Zeemonſters, dan onder directie van de voorſz. Geoftroyeerde Noordſche Compagnie tot weering van alle Enterloopers.

VIII. Inſgelyks, dat ook geen Walviſch-Traan, Baarden noch Walviſch-Spek van buiten in deeze Landen zoude mogen gebragt worden, dan by die van de voorſz. Geoftroyeerde Noordſche Compagnie, op de verbeurte der zelve en zekere peine.

IX. En om tuſſchen den anderen goede order te houden en een reglement ten gemenen beſte, zoo zullen Jaarlyks gehouden worden, drie ordinaire Vergaderingen, als den naaften Vrydag voor half Maart, den naaften Vrydag voor half July, en naaften Vrydag voor ultimo Oſtober; en indien de Preſideerende Kamer goetdacht, ook tot zulk een tyd als de Compagnie geraden vinden zal, extraordinaire Vergadering beſchreeven te worden.

X. Welke Vergadering ſtrekken zal om met malkanderen te beraadſlagen op den taut en quantiteit van de Viſſchery, 't huuren van Harpoeniers, 't getal van Sloepen, 't monteren van de Schepen, en d'Ammiraalſchappen ter Zee, mitsgaders alle andere zaaken daar aan dependeerende.

XI. De Vergadering zal beſchreeven worden by de Preſideerende Kamer, met aanschryving van Poinſten, waar op een ieder zal moeten gelaſt komen, en het geene aldaar beſloten word, moet nag-komen worden.

XII. En zoo wie beſchreeven zynde by de Preſideerende Kamer, niet tydelyk compareert, zoo zal men ten langſten drie dagen gewacht hebbende, met de Preſenten in beſoefingjes treden, en 't geene aldaar beſlooten word, zal by den Abſenten moeten achtervolgt worden, als of de zelve daar in hadden geconſenteert.

XIII. Welke Vergaderingen zullen moeten waargenomen worden door Gecommitteerde van ieder Kamer in Perſoon.

XIV. Dat de eerſte drie Jaaren, te reekenen met den ingang van 't voorſz. *Oftroy*, de Preſideerende Kamer zal in *Hollandt* zyn, en 't vierde Jaar in *Zee-landt*, en zoo voorts by toeren omgaande, en dat in alle Vergaderingen de Kamers van *Hollandt* zullen hebben zes ſtemmen, die van *Zeelandt* twee, en die van *Vrieſlandt* een ſtem.

XV. Niemand zal vermogen eenige Schepen op de Neering van de Walviſchvangst uit te zenden, ten zy al te vooren by gemeene Vergadering order en taut op de Viſſchery zy geſtelt.

XVI. Niemand zal vermogen te excedeeren den taut van zyne Equipagie.

XVII. Niemand zal vermogen eenige Traan, Spek, of Walviſch-Baarden te vervoeren, van de plaats van de Neering, op eenige andere plaatſen; maar zal een-ieder gehouden zyn, die in te brengen binnen deeze Landen, de zelve te loſſen en op te leggen, ter plaatſe daar men gewoon is op een Walviſchvangst te equipereen.

XVIII. Niemand zal vermogen buiten deeze Compagnie of *Oftroy* op de Walviſchvangst te equiperen, of in zoodanig een Equipagie te herideeren, directelyk noch indirectelyk, het zy buiten of binnen deeze Landen.

XIX. Niemand zal vermogen de ontdekking van eenige nieuwe Zee- Havenen,

nen, Wateren, Stranden, Rivieren, Stroomen, Bayen, Landen of Eilanden, of de advertentie of bevinding van dien, hoedanig die zoude mogen geschied zyn, voor deezen of in 't toekomende noch zoude mogen geschieden, tot zyne particuliere profyte te applificeeren, of aan iemand buiten deeze Compagnie te communiceren, noch ook uit kracht van zodanige ontdekking of advertentie eenig particulier *Ostroy* te verzoeken, of geïmpetreeert zynde, hem daar mede te behelpen, om op zodanige Zeestranden, Rivieren, Bayen, Landen of Eilanden apart en buiten 't voorz. *Ostroy* te negoticeren, noch daar aan te participeren, maar zal een ieder gehouden zyn op alle eer, vroomheit, en trouwe al het zelve tot profyte van de gemeene Participanten te confereren, en ter generale Vergadering van de Kamers daar van te doen, op de eerste Vergadering naa 't arrivement van de Schepen die de voorz. ontdekking of vinding gedaan hebben, met een ronde en klare opening en verklaaring van alle gelegentheden van de zelve nieuwe Zeestranden en Rivieren, Bayen, Landen of Eilanden te doen.

XX. En zoo wie eenige nieuwe Landen of Eilanden, het zy buiten of binnen de Limiten van 't *Ostroy* gelegen, komt 't ontdekken, de zelve zal de profyten daar van, voor vyf achter een volgende Vojagien genieten, daar in rekenende het Jaar van de vinding, en zal de zelve ontdekking, naa den voorschreeven tyd komen, ten profyte van de gemeene Compagnie van *Hollands, Zeslands en Vrieslands*.

XXI. Niemand zal mogen van deeze Compagnie by directe of indirecte middelen van eenige verleende Prinsen, of Republiquen verzoeken eenige Savogarden.

XXII. Indien different of questie tusschen de voorzeide Kamers, of ook onder eenige Leden uit de zelve zoude komen 't ontstaan, zoo zal het zelve bevreedigt of gedecideert worden, by de neutrale Leden van de voorz. Compagnie, of by manquement van neutrale Kamers, anderszins by goede Mannen, ten wederzyde te verkiezen.

XXIII. De Minutie van Oorlog die bevonden zal worden op de Bateryen of Forten ter plaatse van de Neering, daar in zullen die van *Vrieslands* mede haar contingent als vooren gelden, en in redelykheit voldoen.

XXIV. Dat de Contraventeurs en Overtreeders van deze conditiën en elk point van dien vervallen en verbeuren zullen, eens zoo veel als de overtreding bevonden zal worden te bedraagen.

Verbinden de Partyen ten wederzyde, en ieder in 't zyne, de Persoonen en Goederen van de Kameren, die ieder in dezen zyn representerende, subject alle rechten en Rechteren.

Overgeevende en consenteerende ook by dezen om hier in by den Hoogen Rade goetwilliglyk te worden gecondemneert, daar toe constitueerende en magtig maakende, *Jas van Rhyn, Hendrik Boom, Cornelis van Hysfelendoorn* en *Gerard de Rodere*, alle Procurcurs voor den voorz. Rade, 't samen en ieder byzonder, belovende zulks dankelyk te neemen en van waarde te houden. Aldus gedaan en gepasseert by

Abraham la Fevre van wegen de Kamer *Amsterdam*.
Jacob van de Graaf en *Dirk de Haan* van wegen de Kamer *Delft*.
Paulus Timmerz. van wegen de Kamer *Rotterdam*.

Willem

Willem van Someren de Jonge, van wegen de Kamer *Hoorn*.

Jacob Meim, van wegen de Kamer *Enkhuizen*.

Pieter Boudaan Coerten, van wegen de Kamer *Middelburg*.

Cornelis Lampſius, van wegen de Kamer *Vliſſingen*.

Hillebrand Dirksz. en *Cornelis Damis*, van wegen de Provincie van *Vriſlands*.

Voor *Johan van Warmenhuizen*, openbaar Notaris by den Hove van *Holland*, *Zeeland* en *Veſturieland*, geadmitteert in 's *Gravenhage*, reſiderende, ten preſentie van *Jan Nederwaarts* en *Matthys Credenbach*, op huiden den 25^{den} July, 1636.

De Compagnie hoopte / dooz deeze vereeniging geſterkt zynde / des te beeter verſcheide Steden in *Holland* te zullen konnen tegenſtaan / die mede begeerden ingelaaten te worden. Alhoewel nu het Octroy dooz deeze Noordſche of Groenlandſche Compagnie by de Staten Generaal was gepaſſeert / en zelf in 't bywezen van d'ordinaris Gecommitteerden der Staten van *Holland*, die mede uitdrukkelyk 't zelfde Octroy of laaſte Prolungatie toekenden. Niet tegenſtaande hebben de Staten van *Holland* op den 11^{den} December deezer Jaars verklaart / dat die van de gemelde Groenlandſche Compagnie binnen 14 dagen aan de Steden / die mede deel in deeze Compagnie begeerden te hebben / redelyke voldoening ſoude geeven / of dat ze 't Octroy dooz vernietigt hielden / en de Viſſchery by en opengeſtelt.

Deze Wiſen of Harlinger / nu mede in de Compagnie van *Holland* en *Zeeland* ingelyft / hadden ingelyphs hunne Craankookery in de Zuid-Baay by 't Doodemans Eiland, hebben noch de Harlinger Kookery genaamt / en de Zeeuwen onder den Zeeuſchen-Vitkyk; alle deeze Kookherpen en Pakhuizen langſ de vlaſte van *Smeerenburg*, maakten gelykzaam een buurt of klein Doorp uit / dat dieſhalven niet onelygentlyk naar de neering / het Doorp *Smeerenburg* wierd genoemd. Hoe veel Craankookherpen en Pakhuizen aldaar in 't geheel zyn geweest / is ons nooit klaar gebleven / maar tegenwoordig zyn 'er noch de Fondamenten en Muuraadjes van 8 of 10 Craanketels / behalven die van de Pakhuizen / onderſcheidentlyk te zien / d' overige zyn alle dooz den tyd t'eenemaal verballen / zulkig 'er niets meer van te vinden is.

Ademaal nu deeze Schepen / om de gemelde reden / dubbelt volk boerden / zoo was 't 'er dagelyk 't zy in de Schepen / in de Sloepen of op 't Land niet weinig drom; derhalven quamen 'er ook met deeze Schepen / gelyk in de Leegers / eenige Zoetelaars over / die in hun elſchery behuizing / of in de gemelde Pakhuizen hunne Waaren / als *Bjandewyn* / *Cabali* / en meer diergelyke dingen verkochten; ingelyphs quamen 'er ook Bakkers om Brood te bakken / wordende des morgens wanneer de warme bollen en 't wittebrood uit den oven quam / op den Hoorn geblaazen; zulkig dat aan dit *Smeerenburg*, omtrent een zelve tyd met *Batavië* geſicht / in dien tyd luſtig wat te doen viel /

Groot gewoel omtrent *Smeerenburg*, toen de Viſſchery in haar fleur was.

De Groen-
landſche
Compagnie
in den zelf-
den tyd met
d' Ooft-Indi-
ſche Com-
pagnie be-
gonnen.

Redenen
Waarom de
Groenland-
ſche Com-
pagnie al-
lenka ver-
nietigt is.

ſchoon echter niet in vergelyking met deeze Javaanſche Hoofdstad / niet te min was 'er mede al by veel getoel / en naar de gelegentheit van 't Land taamelſch wat te bekomen / mogelyk ook de Wyu en Zande-
wyu reedelſch goed hoop. Vermits dan deeze ſteder / met die van Ba-
tavië, omtrent een en den ſelven tyd haaren aanbang nam / of wel
voorzamenlyk in den ſelven tyd wierd voortgezet en by der hand ge-
nomen / zoo zullen 't mogelyk ook voor het meerendeel de zelfde ſtee-
ders zyn geweest / dat we echter niet nader willen onderzoeken. Gelyk
men dan / niet zonder groote koſten / zich in Indië wel gegrond ter neder
heeft gezet / zoo trachte men ingelykſch hier mede te doen / vermits het
hen toefcheen / als of de voortteeling en aanwas deezer Viſſchen / voor
alzoos / zoo menigvuldig diuren zonde / als hunne Wangſt jaarlykſch
vertierde ; derhalven was 't niet vzeind dat 'er tot zodanige groote
koſten een beſt. genomen wierd / om zich mede alhier in de wel ſlaa-
gende meering vaſt te zetten ; want in zeker opzigt was men in de ver-
wagting niet bedrogen / hier in beſtaande : vermits / gelyk wy reeds
gezegd hebben / de Walviſchzee van een zeer wyde uitgeſtrektheit is / der-
halven moeft de voortteeling in deeze ongemeene ruimte zeer menigvul-
dig zyn / waar door de jaarlykſche Viſſcherij op de gewoone plaatſen /
die naar maate van de gemelde uitgeſtrektheit / zeer weinig verinogt / en
in dit luttel hinderen kon ; maar een ander geval / heeft deezen toelag
niet weinig gezwakt / daar men in d' Indiën niet voor te duchten had ;
want ſchoon het gemelde zeer groote quekvelde der Walviſſchen / by de
Indiaanſche Mughat / Kameel en Nagelboomen in der ſelver voort-
teeling mag vergeleken worden / zoo is echter d' ene voortteeling van
een beſtandiger natuur dan d' andere / dewyl de Walviſſchen beweeglyk
in hun ruhm element allerwegen kunnen omzwerven / en de gemelde
Speſterpboomen onbeweeglyk in d' aarde ſtaan / groeyen / voortteelen
en vruchten draagen / waar op dan 't gemeene ſpyeſchwoord kan toege-
paſt worden ; beter een vogel in de hand / dan tien in de vlucht ; want
niet het opvangen van deeze Viſſchen / maar hunne beweging en plaats
verandering / heeft deeze grondlegging zodanig verzwakt / dat de Com-
pagnie al voor lang t' eenemaal geſcheiden en vernietigt is / zulks van
alle hunne daar toe dienende gebouwen / niets dan eenige oude overblyf-
ſelen van Fondamenteen en Muuraadjes te vinden zyn.

By deeze verzwakking der Viſſcherij / quam noch / dat 'er eenige
Jaaren zoo ongelukkig uitvielen / zulks men in 't Jg ſomtyds omtrent
20 Schepen zitten liet / dat toen de luſt niet weinig verſlaauwde / en
de Waatſchappyn allenſch de klem quyt raakte ; welk overſchot noch
een gedaante heeft nagelaaten / gelyk de Groenlandſche Pakhuſen t'
Amſterdam op de Keizerſgragt / en de reeds verhaalde overblyfſels in
de Groenlandſche Geweſten te kennen geeven. Echter blyft uit de ver-
kterge Continuatie op hun Oſtroy in den Jaare 1633 voor den tyd van
agt Jaaren wederom verleent / dat toen de Viſſcherij noch op een ge-
noegza-

noegzaame voordeelige wijze gehandhaaft wierd ; waar van hier nader den inhoud volgt ;

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden , Allen den geenen die deze tegenwoordige zullen zien of hooren leezen , Saluit ; *doen is weten* , dat Wy ontfangen hebben d' ootmoedige Supplicatie aan ons gepresenteert by de Bewinthebberen van de Geoctroyeerde Noordsche Compagnie van Hollandt , Zeelandt en West-Vrieslandt , inhoudende hoe dat die van de zelve Compagnie over lange Jaaren tot haare groote zwaare kosten en periculen , uitgerust hadden verscheide Schepen , om te ontdekken de Kusten van *Nova Sembla* , *Waygass* , *Straat-Davis* , en de Zee-Rivieren , Landen en Eilanden ten Noorden gelegen , in diverse reizen by de voorz. hunne Schepen ontdekt zyn geworden veele Landen , Eilanden en Rivieren , Kusten en Reden aldaar , en onder anderen ook 't Landt *Spitsbergen* , 't *Beeren-Eiland* , en daar naa 't Eiland *Mauritius* of *Jan Mayen Eiland* ; aan welke plaatsen zy Supplianten hadden begonnen te planten de Visschery van Walvisschen , en andere Zee-Monsters , en daar door de Neering en handeling van de Traan , hier in deeze Landen gebragt , en tot conservatie van de zelve , van Ons verkreegen Octroyen om de Kusten hier vooren geroert , van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davids* , alleen en met seculsive van alle anderen te mogen bevaaren en bevissen : Gedurende welke Octroyen zy Supplianten de voorz. Visschery en Neering met groote excessieve kosten hebben gecontinueert , en onderhouden : Niet tegenstaande veel Traversien die zy lieden daar over hadden moeten uitstaan en lyden , als verscheidemaalen by de Engelschen van haar goed berooft geweest zynde , en tegen de zelve , als tegen andere Natiën , ook hebbende groote en zwaare Processen moeten sustineren en uitvoeren , zulks dat zy Supplianten daar over , heele Capitalen hebben verlooren en geconsumeert ; waarom oorzaak genoeg hadden gehad , om de zelve Visschery te staaken en te abandonneren , doch hadden zy Supplianten alle deeze zwaarigheden (alhoewel met smarte) door een goede couragie en hoope van beterschap overkomen , zoo om te maintainen de reputatie van den Lande , als ook op een vast vertrouwen , dat Godt haaren arbeid en kosten zoude zeegenen , en tot een goed einde laten komen , hadden ook zy Supplianten tot conservatie en dienste van de zelve Neering en Visschery met groote kosten , gemaakte Forten , Huizen en Logien , tot woning en defensie , om haare possessie buiten dispute te stellen , en de zelve tegen alle uitheemsche Natiën , en anderen des te krachtiger te maaken , eenige Schepen expresselyk en extraordinaris met groote kosten gecquippeert , met Volk en alderly behoeften verzien , die zy aan *Spitsbergen* , als ook aan 't Eiland *Mauritius* hadden laten woonen en overwinteren , om voortaan aldaar gestadiglyk Domicilium te houden , en alzoo door de voorz. Neering en Visschery des gemeenen Lands middelen grootelyks werden versterkt en gebeneficeert , en groote nuttigheden den Lande word toegebragt , ook meenigte van Menschen haaren kost daar aan zyn gewinnende , zy Supplianten wel geeneegen zouden zyn , de zelve Neering en Visschery te continueren , de ontdekkingen en bezoeken die zy hadden beginnen te doen van noch meer notable onbekende Plaatsen en Landen te volvoeren , waar uit deeze Vereenigde Nederlanden groote profyten en voordeelen met Godes zegen zoude staan te verwachten : Maar alzoo zonder ons Octroy of Continuatie van dien , de

voorz. Neering en Visschery hier te Lande niet konde werden geconserveert noch behouden, maar by vreemde Natiën ondergeslagen, ongetwyffelt in andere Landen zoude werden gediverteert, tot inerklyke schade en nadeel van de vereenigde Nederlanden, en de goede Ingezetenen van dien, mitsgaders tot totale ruine van de Geootroyeerde Compagnie: zoo keerden zy Supplianten in alle ootmoedigheid aan ons, verzoekende onderdaniglyk, dat wy beliefden henlieden te vergunnen en te consenteren, naar d' expiratie van 't jegenwoordig Oetroy, noch Continuatie en Prolongatie van dien, voor dentyd van vier en twintig als dan naastkomende Jaaren, om binnen de voorz. Limiten en Plaatsen in der zelve Oetroye begreepen, als namentlyk van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen het Landt van *Spitsbergen*, 't *Beeren Eiland*, 't Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, of alreede gevonden en noch te vinden, alleen en met seclusie van alle anderen, te mogen bevaaren en bevissen, met Interdictie en op zulke pene als in den laaften Oetroye begreepen zyn. Welke aangemerkt: ZOO IS 'T, dat wy geneegen zynde ter ootmoedige bede van de voornoemde Supplianten, de zelve gegunt, geootroyeert, en geconsenteert hebben, Gunnen, Oetroyeren en Consenteren, by dezen, Continuatie van onze voorgaande Oetroyen, voor den tyd van agt Jaaren, ingang neemende met d' expiratie van de jongste confessie, noopende de bevaaring van de voorz. Landen en Kusten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk mede het voorz. Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, zoo die geenien die alreede gevonden zyn, als die noch gevonden zoude mogen worden, henlieden consenterende de voorz. Landen en Eilanden alleen te mogen bevaaren, en de voorz. Neering en Visschery voor den zelve aldaar te mogen exercereen, met seclusie van alle anderen. Interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk van wat conditie en qualiteit die mogen zyn, anders als de Supplianten in dezen binnen den voorz. tyd van agt Jaaren, te vaaren, handelen of te vissen, op de Kusten, Landen en Eilanden van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle Landen hier vooren geroert, en namentlyk 't voorz. Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voornoemde Limiten gelegen, zoo alreede gevonden als noch te vinden, directelyk noch Indirectelyk, op de verbeurte van haare Schepen en Ingelade Goederen, en daar en boven in een peine en boeten van zes duizend Guldens voor ieder Schip 't welk aldaar bevonden zal worden in eeniger maniere aldaar te vaaren, gehandelt of gevist te hebben, te appliceeren de eene helft ten behoeven van de gemeene zaake, en de wederhelft ten behoeve van de Supplianten. Ontbieden daarom en bevelen wel expresselyk allen Gouverneurs, Justificieren, Officieren, Magistraten en Inwoonders der voorz. Vereenigde Nederlanden, dat zy de voorz. Compagnie Supplianten rustelyk en vredelyk laaten genieten en gebruiken 't volkomen effect van dezen onzen Oetroy en consent, cesserende alle contradictiën en Empeschementen ter contrarie, want wy 't zelve ten dierste van den Lande bevonden hebben alzoo te behooren. Gegeeven onder onzen Cachette, en Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage den 25 October, 1633.

Naa deezē is geen verlenging van Oetroy meer verleent; maar de ^{'t Oetroy ten} Visschery open gelaaten; want in 't Jaar 1641. werd door de ^{einde gela-} Heeren van Overijssel ter vergadering verscheenen / voorgedragen / van hun- ^{pen, wierd de} ne Principalen gelast te zijn / om Devoir te doen / dat by vernieuwing ^{Visschery} van 't zelve Oetroy, d' Ingezetenen van haare Provincie daar mede ^{weer open} zouden ingesloten worden; gelyke Instantie is vervolgens door de Heeren van Utrecht door de Waaren gedaan / en by die van Gelderlande inge- ^{gelykt.} gelypt. Ook waren alle Steden in Hollandt, die te vooren in de Compagnie niet waren geweest / van de zelve gedachten; zulks dat naa 't eindigen van 't Oetroy, 't zelve is in 't wild geloopen / zonder dat 'er eenige vernieuwing of prolongatie is op gevolgt.

Schoon nu de Maatschappij haaren eersten stand verloor / 300 is ^{En met yver} echter met geen minder lust / deezē Walvisschvangst onvermoeit voort- ^{voortgezet.} gezet / en in een bloeyende Staat gebleven / waar by zich ook verscheide aanzienlyke kooplieden van Zaandam, Oostzaan, de Ryp, enz. voegden.

Welhalven dat deezē Visschery en Groenlandschen handel meer wederwaardigheden dan den handel van andere Handelaars onderhevig is / ^{Om wat reden somryde de Visschery verboden werd.} zoo moet ze ook niet weinig met het bulderend Noorden woestelen / waart by mede het Hs telkens eenige Schepen en Sloepen 't onzuikbaars maakt; hierom was 't / en om de jaarlyksche voordeelen die echter uit deezē Visschery genoten werden / dat haare Hoog Moog: de vaart op Groenlandt en d' omleggende Noorder Gewesten aan een ieder hadden open gezet; alhoewel somtyds tot voorspoeding van gedrigde schaaden / 's Landes Overigheid haare Ingezetenen deezē Waart verboden hebben / 't zy om de Manschap / die anders tot deezē Waart gebezigt wierd / tegen den Wyand ter Zee te gezuiken / 't zy om 't waagen van gewinlychtige kooplieden niet te veel den ruimen toom te geeven / en om geen wyandlyke Kapers / ten nadeele van 't Vaderlandt / door de gewaagde Schepen ter Walvisschvangst uitgerust / te verrphen; of ook dat zich de Waatzucht niet zou moogen inslaan / om ten nadeel van den Lande in uitheimsche Compagnien deel te nemen. Welk verbod voornamentlyk tot spyding van de noch bereende Compagnie verstrekte / en in 't Jaar 1633. uitquam / aldus luidende:

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deezē jegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit. DOEN TE WETEN; Alzoo met groote kosten en zwaare Periculen, alhier te Lande ingebragt is de Neering van de Walvisschery en andere Zee-Monsters, om de zelve te doen en te exerceren binnen de Limiten van Nova Zembla tot *Eritum Davis*; tot conservatie van welke Neering, wy hier bevoorrens hebben verleent Oetroy aan de Bewinthebberen van de Noordische Compagnie, om de zelve uit deze Landen privative binnen de zelve Limiten te doen. Doch nu komen wy in ervaring, dat door toedoen van eenige ongeruste Menschen, de welvaart dezer vereenigde Nederlanden benydende, getracht word de voorsz. Visschery,

by directe en indirecte wegen en middelen , te contramaneeren , om de goede Ingezetenen dezer Landen van de voorz. Neering t'ontzetten , en de verwachte vruchten zelf te genieten , poogende tot dien einde in deeze Vereenigde *Provinciën* tot hun te trekken veele Ingezetenen en Inwoonders dezer Landen , om by andere wegen als door directie en belyd van de voorz. Noordfche Compagnie , binnen de voorschreeve Limiten te vaaren , en de Neering van Walvischen en andere Zee-monsters te pleegen , exerceeren , en de zelve elders buiten deeze Landen te diverteren . En dat veele onzer voorschreeve Ingezetenen hun vervorderen zodanige diensten aan te neemen , anderen daar toe te indiceren en helpen aanneemen , mitsgaders in uitheemsche Compagnien en Vojagiën te participeeren , ende zelve met hunne middelen te helpen formeeren , strekkende al 't zelve tot groot nadeel van de voorz. Compagnie , interest van de gemeene welvaart dezer Landen , en uitneemende groote schade van veele Ingezetenen van dien , daar uit de voorz. Compagnie is geformeert , waar tegens naa behooren dient voorzien en alle mogelyke order gestelt . ZO O IS 'T , dat wy naa voorgaande deliberatie geordonneert , gestatueert en bevoolen hebben , ordonneren , statueren en bevelen wel expresselyk by dezen , dat geene Ingezetenen of Inwoonders van deeze Vereenigde Nederlanden , 't zy Commissen , Schippers , Stuurlieden , Zeevarende mannen , noch anderen van wat qualiteit of conditie hy zy , directelyk of in directelyk zullen onderstaan uit deze Vereenigde *Provinciën* of andere Landen te vaaren op de Walvisch-neering , of van andere Zeemonsters , in eeniger manieren binnen de Limiten van *Nova Zembla* tot *Fretum Davis* , anders als in dienst van de voorz. Geotroyeerde Compagnie , op peine van zes hondert ponden van veertig grooten 't pond ; verders verbieden en interdiceren Wy mede allen en een iegelyken Ingeboorne , Onderdanen , Ingezetenen of Inwoonders , eenige Schepen of Zeevarende Lieden dezer Landen , tot zodanige Schepen te verhuuren , op peine van verbeurte der zelve Schepen en Goederen , en voorts van een peine van zeshondert ponden van veertig grooten 't stuk , en arbitrale correctie , en daar en boven daar van moeten desistieren , en zulks laten vaaren . Verders ordonneren , statueren , en bevelen by dezen , dat de Ingezetenen dezer Landen die haar al bereits buiten den dienst van de meergenoemde Compagnie zoude mogen hebben verhuurt , om te vaaren op den Walvischvangst en andere Zeemonsteren binnen de voorschreeve Limiten , dat zy haar buiten den zelve dienst zullen hebben te begeeven en onthouden op peine als vooren ; Gelyk ook de huuren noopende de Schepen die uit deze Landen directelyk buiten de meergenoemde Compagnie binnen de meergemelde Limiten aangenomen zyn te vaaren , zullen komen te cesseeren , en zoo de voorschreeve Overtreeders haar buiten deze Vereenigde Nederlanden quamen t'onthouden , zullen de Sententiën ter zaake van de voorschreeve multen te wyzen , evenwel geexecuteert worden aan hunne goederen hier te Lande gelegen , of bevonden wordende . En zullen alle Officieren en Justiciëren in deeze Vereenigde Nederlanden , mitsgaders ook alle anderen in onzen dienst wezende , hun hier naa respectivelyk reguleren , en de peinen by dezen gestatueert tegens de Overtreeders der zelve vervolgen , decreteren en executeeren , zonder eenige conniventie , dissimulatie , of verdrag ; en zullen de peinen verdeelt worden , een derde voor den Officier die de executie doen zal , een derde voor den Armen der plaatze , en een derde ten behoeve der gemeene zaake : A'zoo Wy

Wy zulks ten dienste van den Lande bevonden hebben te behooren. En opdat Niemand hier van Ignorantie hebbe te pretenderen, ontbieden en verzoeken wy de Heere Staten, Stadhouderen Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de *Provinciën respectie*, van *Gelderland*, 't *Graafschap Zutphen*, *Holland* en *West-Vrieslands*, *Zaeland*, *Utrecht*, *Vrieslands*, *Overyssel*, en *Stadt Groeningen* en *Ommelanden*, en alle andere Justiciëren en Officiëren, dat zy deze onze Ordonnantie van stonden aan alomme doen verkondigen, uitroepen, publiceren en affigeeren in alle Plekken van deze Landen, daar men gewoonlyk is, dusdanige uitroeping, publicatie en affixie te doen. Gegeven in 's *Gravenhage* in onze Vergadering, en onder onze Cachet en Paraphure en Signature van onzen Griffier, op den 11 Maart 1633.

V Y F D E H O O F D T S T U K.

Eilandsche Walvisch allenks van voor Spitsbergen verjaagt en verdreeven, en werwaarts geweeken, word onderzocht. De geweekte Visch op de Noortbank vervolgt. Zeevisschery ondernomen. 't Traankooken gettaakt. Traanketels en andere Gereedchappen weder vervoert en Pakhuizen gesloopt. De Visch 't eenemaal in Zee en 't Ys geweeken. De Compagnie gescheiden, word de Visschery voor byzondere Rederyen vry, doch veel bezwaarlyker als eertyds verricht.

Deze beweging der Walvissen / (in 't voorgaande Hoofddeel gemeld) naa te speuren en te vervolgen / zal ons gelegentheit geven / om ons eigentlyk boozneemen / het onderwys in de tegenwoordige Visschery raakende / wat naader in te zien. Wy hebben dan hier booz in de ruimte en wyde bepaaling van den Noordhaper / mede zyne tyd en plaats onderscheidentlyk aangewezen / vervolgens ook / de van ouds en hedendaagsche Robbe en Walrus-bangst overwoogen / desgeliks de paalen van de Eilandsche Walvisch niet alleen wyd en breed uitgestrekt gevonden / maar hen ook als in 't midden van deeze bepaling / aan dit gemelde en welgelege groot en aagryk Eiland Spitsbergen, om booz gegrevene reden / in groote meenigte zien vergaderen / zulks deeze Visch / gelyk de Noordhaper naar de Noordkaap, mede niet onelgentlyk naar dit Eiland / de Eilandsche Walvisch mag genoemd worden. Insgeliks hebben we reeds getoont / alhoewel eenigzins booz 't verschil zynet gestelt / dat d' Eilander zyn gewoon verblyf wat Noordelyker als de Noordhaper neemt / doch dat booznaamentlyk het onderscheid van Doed-fel / hen / gelyk de Reijger in Leuwerk / aldus van elkander afzondert / en sekerz aangeweze plaats doet verkiezen. Ook hebben we niet verscheide redenen onderzocht / hoe de Noordhaper in zyn ruim gewoon en natuurs-

Eilandsche
Walvisch,
waaron dus
genoemt.

Hoedanig
die door de
sterke hand-
having der
Visschery
van voor
Spitsbergen
verdieven
is;

En wer-
waarts ge-
weken on-
derzoekt.

natuurlyk geweest aan de Noortkaap, en byzonder by Ysland op 't zekherste is aan te treffen; en om de zelve reden is den Eilander genegen zyn verblyf om en omtrent Spitsbergen uit te kiezen/ vernits dit Eiland om des zelfs welgelegenheit en aangrype gronden hem zeer behaaglyk doorkomt; maar alzoó deze zyne keurlyke verblyfsplaats / vervolging dooz een meenigte van Wyanden zodanig is bezocht / dat het scheen men alleen toegelegt had om hem t' eenemaal op 't lyf te vallen / waar dooz hy alleniks zodanig in zyne rust is gestoot / dat hy naar een ander verblyf heeft moeten omzien / dies zullen we nu onze gedachten / laaten gaan / werwaarts hy zyn verblyf sedert genomen heeft / en teffens onderzoeken / of men niet eenigen blyk van voordeel / gelyk de Noortkaper tyd en plaats zou vereten t' onderscheiden / om hem in zyne tegenwoozdige schuilplaatsen op te zoeken.

Widderwyl wy dit onderzoek doen/zullen we ook teffens van onsbeoogde kunnen handelen; derhalven staat ons eerst t' overdenken / werwaarts deze Wifch de wylh genomen heeft; en wanneer we die hebben naagespeurt / hoe men zich omtrent den zelve te gedragen zal hebben; wat list en verschalkingen dienen aangelwent om hem te betrappen / en hoe men de byzondere tyden en plaatsen / in de algemeene tyd en plaats / op een gaantsch andere wyze als met de Noortkaper / t' onderscheiden heeft / zal mede vervolgens aangemerkt worden.

Deze Wifch / die dooz zyn groote meenigte en sterke doozteeling / gelyk uit het aangetoonde ruime queekveld kan afgeleid worden / niet lichtelyk was t' eenemaal op te vangen / echter kon dooz dit geweldig vervolgen / moozden en dooden van verscheide Natien langs de geheele kust / zyn hoofd dooz de meenigte zynere Wyanden naanlyks boven water opbeuren; dies wierdze genoodzaakt dit Gewest / alhoewel hen aangenaam / alleniks te verlaaten. Om nu kortteghalven by de Visschery der Hollanders alleen te blyven / waar uit alle de andere Visscherpen kunnen afgeleid worden / zoo begonnen deze Wifchen / het gemelde Smeerenburg in de Hollandsche-Baay, t' allereerst te leeren kennen / en bemerkende dat alhier de verzaamelplaats hunner Wyanden was / begonnen ze die te schynwen / want zoo daz zy deze Baay gelwaar wierden / als mede de Schepen en meenigte der Sloepen daar om heen zwervende / kenden ze aan dit gewoel / wat hun naakende was / schoon zy te vooren in hunne onnozelheit op de zelve aan en om zwommen / en zich dus als weerlooze Schepselen lieten dooden; maar nu op 't enkel beschouwen van de zelve / leerden ze hunnen vyand kennen / en stelden 't eerlang op 't vluchten. Dus moest men dan deze schuld en vliedende Wifchen / met zeer grooten arbeid naa roejen / en eindelyk waren 'er zoo weinig meer overgebleven / dat men somtyds naa veel gedaane moeite en krachtig naa roejen / echter niets opde / zulks de Sloepen wederom leedig aan boord quamen. Dit nu klaagde men den Commandeurs / en men pleegde raad wat verder te doen stond; de

De Eiland-
sche Vifch
dus schuw
gemaakt,
viel de Vis-
schery moei-
lyk te vol-
trekken.

de Visschen vond men 'er niet meer 300 overbloedig / en die daar ge-
vonden werden / waren 300 schuul / dat ze bezwaarlijk konden ge-
vangen worden. Hier op gaf men last naar de Noordbank te vaaren /
dewyl daar noch Viscb genoeg was. Deeze Noordbank liet vooz aan
in de Noordbaay, omtrent twee mylen van de Schepen die onder Smece-
renburg leggen; deeze gemelde Baay is groot en wyd / en was loben
dien benevens meer andere Bapen / ten dien tyde / een ongemeene Viscb-
ryke Baay. Op deeze Noordbank , als gezegt is / vond men Viscb
genoeg / want schoonz om de gemelde reden van Smeerenburg afwech-
echter was ze noch op andere plaatsen t' eenemaal niet geweest. Hier
dan Viscb genoeg vindende / schoon eenigen dooz den tyd mede schuul
wierden / kon men 'er dooz de meenigte nu en dan eenige betrappen / en
dus weder magtig worden ; maar deeze Visschery viel des te moetsel-
lier / nademaal 300 veel meer tyd / wegens de afgelegentheit der Sche-
pen in 't roeyen en in 't boegseeren der Visschen verleeten wierd /
dat men 300 veel niet kon uitvoeren als te vooren / toen de Visschen by
en om de Schepen / gantsch weerloos gebangen wierden ; derhalven
bleef het afshuuren der Noordvaarders / om traan te laaden / mede
achter. Eindelyk konden de Groenlandsvaarders zelfs geen volle laad-
ding meer bekomen ; en dit verliep allenlis zodanig / dat 'er geen Vis-
schen / noch in de Hollandsche-, noch in de Noord- en Zuidbayen , vervol-
gens ook op de Noordbank meer gezien wierden / vermits ze alle buiten
de Wal weeten / waar dooz deeze Landvisschers niet alleen schaars vol /
maar vervolgens schaars half vol / en eindelyk met een schraale vangst
t' huis quamen. Dit maakte dan met een dubbelen manschap / die op
't Land en op de Schepen gebezigt wierd / wegens 300 een zwaare uit-
rusting / een genoeg schraale uitdeeling / en eindelyk begonnen ten laat-
sten 300 sterkt te verliezen / als men in 't eerst krachtig gewonnen had ;
dus liet het de Compagnie ten laatste zakkien / en gelyk men zich in
den beginne onderling verbonden had / sprak men nu om te scheiden /
waar dooz de oude Visschery / die te vooren onbepaalt en wy was
daar naa bepaalt en alleen vypheld op Zee had / nu weer geheel vy-
stond / beide aan Land en op Zee te Visschen / zullis het weder een ge-
heele vyse Visschery wierd.

Maar aler de Maatschappij het noch geheel opgaf / liet men 't boeg-
seeren met de Viscb naar de Schepen achter ; men ging met de Sche-
pen / in plaate vooz Smeerenburg te leggen / in de Bapen visschen / en
men begon de Viscb te stienffen / die te vooren aan Strand by de Noor-
dkerpen wierd gebragt ; doch vervolgens de Viscb op Zee wyphende / stak
men mede in Zee / en ging buiten 't Land langs de Wal visschen. Nu
gebeurden 't wel dat men elhanders Bapen quam bezoeken en beghui-
ren / maar 't wierd vooz eerst niet toegelaaten / een ieder wilde zyn eigen
vypheld behouden ; eindelyk wierd noch toegelaaten dat men wel in
eeng anders Baay havenen mogt / maar niet visschen / gelyk dit onder

Men ver-
volgt de wy-
kende Viscb
op de Noord-
bank , al-
waar de Vis-
schery weer
hervat wierd.

't Afshuuren
der Noords-
vaarders
wordt einde-
lyk gestaakt

En de Vis-
schery al-
lenis
schaars

Daarvoor de
Compagnie
een schraale
uitdeeling
veroorzaakt,
en eindelyk
schaade,

De Zeevis-
schery word
ondernoo-
men ,

de byzondere Zee-Visschers mede wel toegelaaten wierd / want schoon 'er maact een eenige Sloep in een vzeemde Baay quam / moest men de Harpoen uit de Dijk weg neemen en bergen / of men mogt 'er niet inkomen. Eindhelyk was men in de Visscherij een groote verandering onderwoopen: want de Viscb / die uit zyn eigen natuur als gezegt is / van allerwegen naar dit groote en welgelegen Eiland / om des zelfs vette en aasryke gronden en Bapen / gewoon was af te zaktien / wierd dus niet alleen onder de Hollanders / maar ook onder alle de andere Natien / tegens hunne natuur / gewelddadig verdrzeven / en rondbom de gantsche Kust verjaagt. De Viscb dan buiten de Bapen blyvende / kon men den dienst van de Traankookerpen en Pakhuizen als vooz deeze niet meer hebben / als toen men de Viscb in meening en overbloed / in de Bapen omtrent deeze Kookerpen ving / naar Land boegseerde / het Spek afsneed / op 't Land in vinken kapte / en verbolgens tot Traan kookte; buiten de wal visschende viel dit te verre van de hand / om derwaarts te boegseeren / men moest gelph de Zee-visschers / de Viscb sleissen / en het Spek te Scheep in vaten styden / en dus mede voeren / vermits het gereeder was / dan naar Land om daar te lossen er verbolgens weer te laaden. Derhalven begon men dit groote werk / dat met zeer zwaare kosten langs de geheele Kust was opgerecht / nu alleniks weder af te zeeken; men burg vooz eerst de kopers Traanketels / en mit de Pakhuizen de vaten / lynen / lenissen en meer andere gereedschappen. Ook verbielen wel haast deeze Pakhuizen / of ze wierden dooz den moedwil der Mattroozen gesloopt en verbrand. Dus zyn 'er van al dit kostbaare werk / in alle de Bapen / langs de geheele Kust / niet meer dan eenige der gemelde overblyfsels van Muuraadjes en Fondamenten te zien.

Het Traan-
kookken ge-
staakt, en 't
Spek in Va-
ren gedaan.

Traanketels
en andere
gereedschap-
pen weder-
om medege-
siomen, en
sommige
Pakhuiszen
gesloopt.

De Visschery
te lande af-
geschafft, en
aan eenie-
der vry ge-
geeven.

Dit schoone en welgelege Land tot de Visscherij / waarom / als gezegt is / al veel te doen was geweest / zulks 'er de Dofsten en Mogentheden zelfs ober gemoet wierden / t' eenemaal van de Viscb verlaaten zynde en blyvende / zoo wierd deeze Visscherij van alle Natien wederom aan een ieder byzwillig overgegeeven / of t' eenemaal verlaaten. Dus wierd dan dit Eiland / dat om de Visscherij der Eilandsche Walvissch onbyp was gelworden / wederom vooz een ieder byz gemaakt / zulks men 'er nu niet alleen habenen mogt / maar ook byz visschen / indien 'er was te visschen viel; maar dooz de zeer gevoelige indrukfelen die deeze Viscb had opgevat / heeft ze zodanig een schrik vooz dit Gewest gekreegen / dat ze niet alleen vooz een tyd van daar geweest is / maar ook noch tot heden deeze Kust ontwykt en myd: ten zy om de Dofst / of zoo verre het Is de Kust bereikt; doch buiten het Is / word 'er naauwlyks een eenige Viscb omtrent dit schoone wel eer Visschryke Land gezien.

De verlaating der Visschen van dit zeer welgelege en aasryke Eiland / baarde geen kleine verandering in de Visscherij / waar op men te hooren nooit zou hebben gedacht / wanneer men langs deeze Kusten / op

op der zelfver vette gronden / en binnen in de Baayen / by en omtrent de Kookerpen / zodanig een ontelbaare meenigte Wifch vond / die 300 gemalklyk by en om de Schepen gebangen wierd / dat ze himmen Wyand gelphizaam van zelfs byquam en in hun geweld viel; want had men dit gedacht / of eenigzins te ontmoet gezien / wat zou men niet al onwaardderbaare kosten hebben konnen spaaren / die alletwegen langs de Kusten door alle Natien waren gemaakt? Nademaal wy reeds de reden tot deeze 300 wichtige verandering hebben verstaan / en inggelyk getoont dat deeze Wifch / zodanig een breed en ruim queekveld hebben / niet t' eenemaal is opgevangen / maar alleen van daar geweeken / 300 zou men konnen vzaagen / of het den Visschers bekend is / werwaarts de Wifch geweeken zy / of waar hy zich nu onthoud?

Maar nademaal dit alles voor onzen tyd is voor gevallen / 300 zullen wy hier van mede / als by overlevering en uit eenige Journaalen van oude Commandeurs en anderen gehouden / gelyk uit de voor gaande berichten / een beknopt verhaal doen. Schoon nu deeze Wifch / om de getoonde reden / alhier weleer in groote meenigte van alletwegen vergaderde / 300 blykt echter uit zyn ruime uitgestrekte bepaaling / hier voor aangewezen / dat dit nochtans niet dan een klein gedeelte van deeze zeer groote meenigte is geweest / die alom / doch op d' eene plaats min en op d' andere meer / door deeze wyde uitgestrektheid is verstroot. Mogelyk is 'er aan eenige plaatsen in 't Oost-of Westys / Out-Groenland / te Zembla of omtrent de Tartarische kusten / alwaar tusschen de Sibieren zich veel Walvifchen onthouden / niet min zodanig een groote toeloeving van Wifch geweest / en misfchen wel noch / als goit omtrent Spitsbergen plagt te wezen. Immerg aan Jan Mayen Eiland is 'er inggelyk een grooten toevloed / gelyk aan Spitsbergen / geweest dat aan vele overgebleeve Raadaies van Graankookerpen en Pakhuizen / in eenige der zelfver Baayen noch tegenwoordig te vinden / kan bewezen worden / gelyk men vervolgens zal toonen.

Wanneer wy van 't wyken der Wifchen sprekten / verstaan we die Wifch die jaarlyks gewoon was aan deeze kusten te komen : deeze is door het gemelde sterk opvangen en vervolgen / allenks van daar geweeken / eerstelyk schuulden ze deeze Kookerpen en legplaatsen der Schepen / Sloepen / en wat daar van afhing / vervolgens de Baayen en verders de Gronden langs de wal / vernits zy overal vervolgt werden. Dus weeken ze dan van de geheele kust naar alle oorden / van waar zy gewoon waren te komen / en allenks wat meer op Zee / en in 't Hg. In deeze ruimte waren ze wat meer verstroot / en in zodanig een meenigte niet by malkander als in de Baayen / derhalven wierd de Visschery hier door wat meer gevallen / en met veel meer moeiten en arbeid verzeeld. De Compagnie het geluk hen t' eenemaal begeevende / gaf men 't dan eindelyk op. Toen wierd deeze Visschery van byzondere Reederpen / 300 van de Hollanders als ook van andere Natien achter

Aan Jan Mayen Eiland eertyds mede een groote Visschery geweest.

De Vifcht' eenemaal in Zee en in 't Ys geweest.

De Compagnie gescheiden.

Wierd de Visschery aan byzon-

dere Rede
ryen vry ge-
stelt;

En word
noch ge-
oeffent:

Doch veel
bezwaarly-
ker als cer-
tys verzicht.

volgt / die het eene Jaar meer en 't andere min opdeeden / waar in men noch tot heden toe volhard; maar de Engelsen en Deenen lieten ten eenemaal zakkien. Die zich tot heden noch in deeze Disscherp bezig houden / zyn Hollanders / Franssen / Hamburgers en Bremen's / waar van de eersten het grootste gedeelte uitmaaken.

De Dissch dus van de Wal in Zee getweeken / en van de Zee-disschers aldaar geduurig vervolgt / wierd alleniks noch wilder en schuutwer / zulk's ze in de ruime Zee t'eenemaal verstrooiden / dat de Disscherp nu gevalliger en moeilijker maakt; want schoon de geheele Zee tusschen Jan Mayen-Eiland en Spitsbergen, alwaar de Disscherp toen wierd gepleegt / vooz eerst met deeze en meer andere Disschen gelykzaam was bezaalt / zoo wierd echter deeze Dissch / dooz 't gestaadig jaagen en vervolgen / mede aldaar in Zee zodanig ontrufft / en in deeze ruimte van de eene ter andere plaats gedreeven / dat 'er dikmaals maar een enkelde en somtyds geheel geen Dissch wierd gezien. Men begon dan in Zee mede naar de Banken te zoeken / alwaar men toen veeltyds groote Scholen by elskander kon aantreffen / vermits de Dissch alhier op hun aas afquam. Maar eerlang wierden deeze Banken zoo sterk met Schepen en Sloepen bezocht / dat het de Dissch daar mede niet lang houden kon. Ten dien tyde was 'er onder anderen een ongemeene Disscherpe Bank vooz de Zuid-baay, omtrent ter halver gezicht onder 't Land / alwaar dooz een zeker Commandeur / Keere genocint / verscheide Jaaren naa den anderen veel Dissch gevangen wierd / en derhalven lang naa dien tyd / ook heden noch dooz eenige oude Commandeurs Keers-Kaar geheeten / maar 't is dooz het gestaadig vervolgen nu mede een leedige Naar geworden.

Deeze Dissch dus geweldadig van de kust gedreeven / moest eindelyk dooz de zelve geweldpleeging mede de Zee ruimen / vermits ze dooz dit geduurig jaagen / dooden en vervolgen / niet alleen hoe langer hoe schuutwer wierd / maar men moest noch onderhebig zyn / dat 'er somtyds eenige Disschen / reeds gequest / ontquamen; want niet alleen dooz een opkomende mist / storm of onweer / moest men somtyds de lynen knappen / en de Dissch aldus gequest met den Harpoen verlaaten / maar zelf by schoon weer / wierd men in deeze ruimte / dikmaals zoo verre in den wind van de Schepen weg gesleept / dat men om niet t'eenemaal van de Schepen af te dwaalen / genoodzaakt wierd om te knappen. Ook begon de Dissch alleniks zich meer naar 't W. als in een sterkte of beschutting te begeeven / zulk's dat het dikmaals gebeurde / zoo draa men een Dissch geschoten had / dat ze zich aanstonds naar 't W. wende / schoon men nergens daar omtrent geen W. beoogen kon; waar uit dan genoegzaam kon voorspelt worden / dat ze hun koers wel wist te houden / en men derhalven niet verre van 't W. wezen moest. Wanneer dan de Dissch in 't W. liep / vermits men toen met de Schepen schroomde in 't W. te zeilen / knapte men de lyn af / en liep ze dus gewond met

De Dissch be-
reeft zich
eindelyk in
't W. om
veiliger te
wezen.

de Harpoen in 't Ijs bluchten; hier mede raakte ze / zich gewond vor-
lende / noch verder aan 't bluchten / en met zodanig een verbaasheit /
als of ze noch gestaadig met de Sloepen vervolgt wierden / zulkis ze by-
na tot geen bedaaren konnen / en deeze bluchtende Visschen bragten
'er meer anderen aan 't bluchten. Hier dooz kreeg nu de Vissch zodani-
ge scherpe en gevoelige indrukken / en een geweldigen afkeer dooz 't
Land en d' ope Zee / dat het hen scheen in 't zaad / merg en gebeente
als doozgezongen / zo dat ook de Jongen de zelve indrukken schynen
aangevooren te zyn / want zoo wel de Jongen als d' Ouden zyn alle
gezaamentlyk uit Zee geweeken / en zwemmen nu zelden in de ruime
Zee / en met den rug bloot / maar onthouden zich liever in 't Ijs /
waar in zy zich beter bedekt konnen houden. Deeze Vissch van aldus
uit het Land op Zee gedreeven / en dooz de meenigte zynner Opanden
het daar mede niet konnende harden / is ze allenigst eenemaal in 't Ijs /
het Westys genoemd / geweeken ; maar eer zy de Zee ruimden / ont-
hielden 'er zich noch veel aan den Zoom van 't Ijs / en somtyds in en
buiten 't Ijs. Nu wierd goede raad duur ; men schroomde het Ijs te naa-
deren / en echter noodzaakte hen de Vissch / dat men 't derwaarts wen-
den moest / doch eer men besloot in 't Ijs te loopen / viste men langs den
zoom en in groote bogten en konnen met een raamselke vangst /
maar eindelyk / om zyn Opand / waar 't mogelyk / noch verder t' ontwy-
ken / hielt zich de Vissch gelyk als schuil en bleef in 't Ijs. De Visschers
dit merkende / vernitst ze buiten 't Ijs niet meer te vinden was / maar
echter van de Steng in 't Ijs kan gezien / en mede by stilte hun geblaas
gehoozt worden / beslooten / alhoewel schroomlyk / om ze in 't Ijs op
te zoeken / dat ze dooz eerst niet verre behoefden t' onderneemen / of von-
den de Vissch ; men maakte dan slegt de Schepen aan eenige schotten
vast / eer men zich noch aan de velden vertrouwde / en veelen hadden
toen in 't los Ijs noch een goede vangst / want in 't eerste vond men 'er
zeer veel Vissch / waar dooz by onderblindig geleert wierd / dat de Vissch
niet was opgevangen / maar alleen van d' eene naar d' andere plaats
verjaagt.

En word af-
lenks schuw-
wer.

Afen besluit
dan mer de
Schepen in
't Yste loo-
pen om de
Vissch na te
speuren.

Z E S D E H O O F D T S T U K.

De Ysvisschery ondernomen , waar in veele Schepen blyven.
Hechter en sterker Schepen op de Groenlandsche Visschery
uitgerust. 't Wyken der Visschen naader ingezien en over-
woogen. Of de Vissch zich naader aan de Pool zou konnen
onthouden onderzocht ; en werwaarts de geweekte Vissch zich
veilig vinden zou , naagespeurt.

De Visschery / eer men tot het in zeilen van 't Ijs besloot / was
reeds al by wat aan 't quipen geraakt / maar wierd nu weder-
om

De Visschery
in 't Ys on-
dernomen.

word veel
woondeeli-
ger uitge-
voert, maar
is het bly ven
van veel
Scheper ou-
derhevig ge-
worden.

Waarom ou-
de Scheper
vervolgens
werden uit-
gerust, en
in de Vis-
chery ge-
waagt,

Door 't ver-
der indrin-
gen der Vis-
schen in 't
Ya word
men ge-
moedzaakt
sterker Sche-
pen dan ooit
naar Groen-
land te zen-
den.

om goed; echter openbaarde zich toen een andere zwaartigheid / hier in
bestaande: dat by mistig weer of by storm / nu veel meer Schepen ver-
looren wierden / die op de schotfen breeven of daar tegen aan zeilden /
dat men in de Zee-en Land-visschery 300 niet onderhevig was geweest /
derhalven zoekt men in 't eerst / vooz deeze Wsvischery / naar oude en
niet kostelphke Schepen / die op de koopvaardp niet meer bequaam wa-
ren / en geen drooge waaren meer voeren konden; deeze Schepen wier-
den 'er / om de hooge pryzen van Craan en Baarden / aan gewaagt /
want als 't quardeel craan den pyys van 60, 70 ook wel 80 gulden
haalen kon / gelyk dikmaals is gebeurt / en de baarden onttrent half
300 veel waarde opbragten als de craan / als mede wel is geschied /
maar veeltyds iets minder / 300 maakte een Schip / met eene laadng
van 600, 7 of 800 quartdeelen Spelt een zeet goede uitdeeling vooz de
Reederp.

Maar alzo de veranderlyke loop der Wsvischen / ook zodanig een ver-
andering in de Wsvischery maaken moest / 300 maakte de gemelde hooge
pryzen der waaren / mede wel haast een verandering in de Schepen /
vermits de Wsvischen allenks verder in 't Ws hunnen Wyand ontweken;
dies moest men met de Schepen / die in 't eerst aan een schotst stil ble-
ven leggen / en alzo den laadng inkreegen / nu wat dieper in 't Ws ze-
len / dat zonder schotzen te maaken niet wel geschieden kon / waar dooz
men toen by ondervinding lorde / dat een sterk Schip / beter een bong
van een schotst kon tegenstaen / als een oud of zwak Schip ten deelen
of geheel volkaaden zynde / welke duurbare waarde men in 't verliezen
der zelve Schepen missen moest; dus bezigde men toen vooztaan tot de
Wsvischery wat sterker Schepen / of men liet 'er nieuwe in 't byzonder
daar toe maaken. Om de zelve reden worden nu de Groenlandsbaa-
ders / zeer sterk / en veel sterker als andere koopvaardp Schepen ge-
maakt / echter worden 'er jaarlyks noch eenige in 't Ws verlooren /
want schoon ze tegens het inzeilen vooz de schotzen wat beter verzien
zyn / niet te min konnen ze gelyk eertyds de byning / dely in 't Ws zynde /
insgelyks de parssing van velden en starden niet uitstaan; maar in 't
los Ws bezet zynde / vermits daar de parssing 300 zwaar niet is / vind
men zich noch wel veilig / ten zy dat eenige Welden van achteren dit los
Ws aanvoeren; doch met mistachtig en stormig weer zich tusschen de
velden en starden bezet vindende / zonder te konnen opruimen / 300 moet
alles / hoe sterk en zwaar het zy / dooz dit aandringende Ws / buigen
en barsten; want men vind 'er zodanige Wsvelden of groote byok-
ken van dit t' saamgestremde element / als in d' Wsvischery bree-
der zal blyken / die 6, 7 of 8 Wslen en meer in den omtrek groot
zyn / zulks 'er somtyds 50 60 of 70 Schepen om leggen / die el-
kander over zodanig een Wsvelde van 't eene tot 't ander eind naan-
lyks konnen zien; de parssing van dergelyke velden / of andere veel
kleinder / starden genoemt / wanneer men die niet ontlopen kan / is
dan

/ hier in
iepen ver-
n seilden /
geweest /
oude en
aam wa-
pen wler-
gewaagt /
o guldens
trent half
geschied /
e laading
g booz de

g een ver-
elde hooge
Schepen /
atweeten;
stil bleef
t 28 sei-
baar door
een bong
ten deelen
verliezen
aan tot de
byzonder
indgvaar-
gepen ge-
verlooren /
er verzien
28 ynde /
naar in 't
is / vind
en dit log
ffchen de
300 moet
/ bulgen
ote vzoek-
herp bree-
reli groot
/ die el-
nd naau-
ndere veel
kan / 12
dan

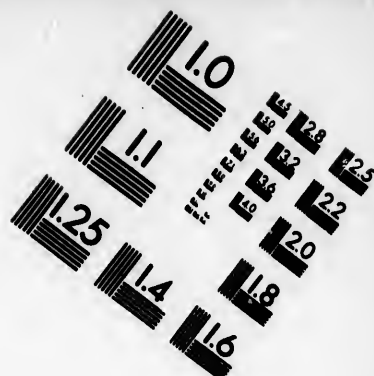
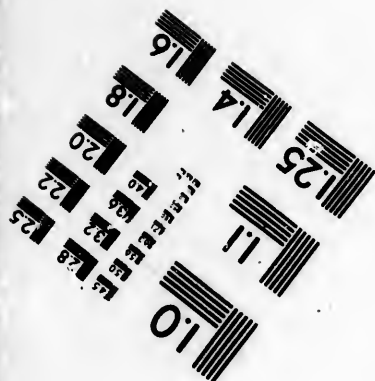
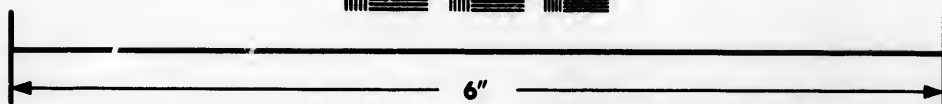
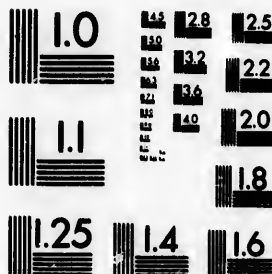

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

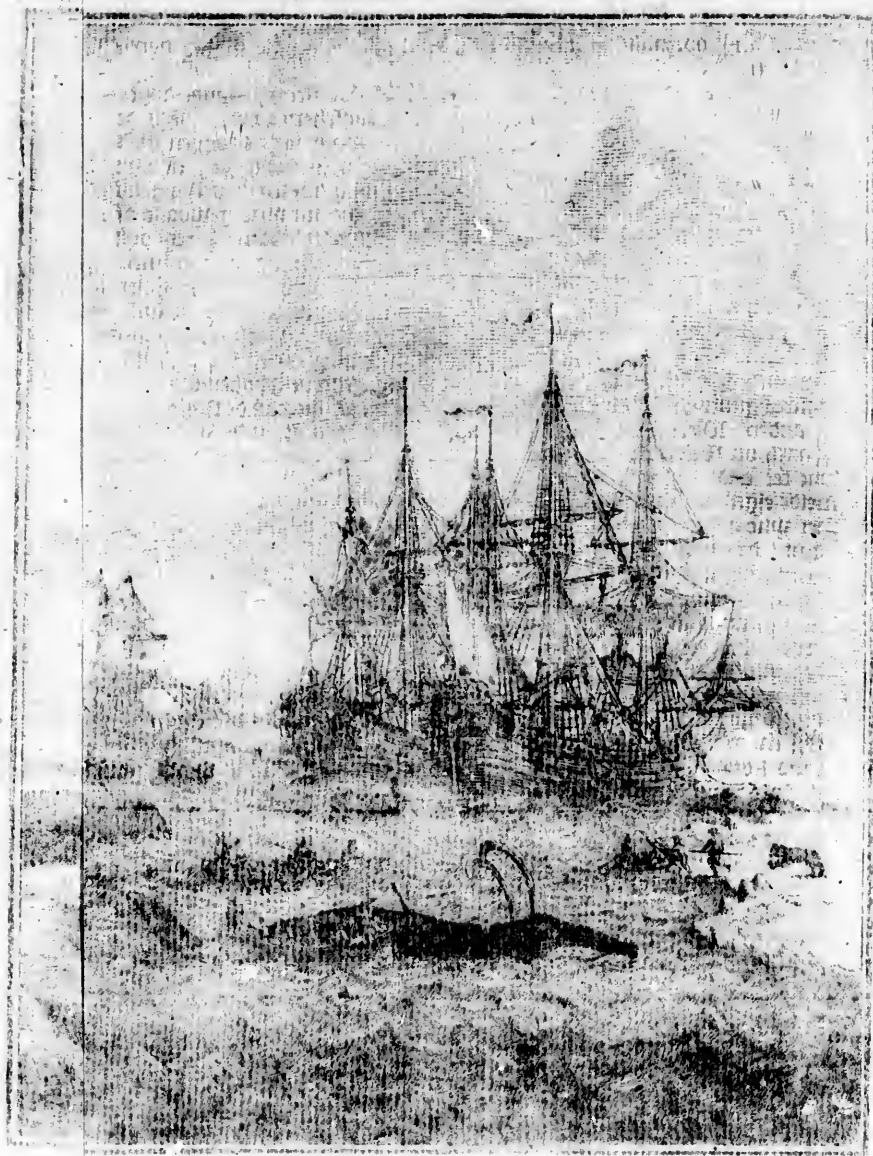

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

1.8 20 22 25

10

dan eindelijk oorzak / dat 'er somtyds eenige Schepen door verloren worden.

Wat het meerder gebaar der Schepen in d' Ijsvisschery aandelange / als wel voór deezzen in d' oude Land-en Zeevisschery was / heeft de schaadelijke onderbinding genoeg doen leeren ; maar het verloopen en 't verplaatsen dier Visschery / wat meer ons oogmerk raakende / en ook van meerder belang zynde / zal 't niet ondienstig wezen / vervolgens daar van wat breeder te handelen. Overmits we nu onze gewoone of regentwoozdige Westys-Visschery allenks beginnen te naderen / en ook thans wel het zaakelykste is ; zal 't onze opmerking dies te meer waardig zyn / wanneer we daar uit eenig onderwys en licht zullen binden / dewyl 't niet alleen op mondelinge overlevering steunt / maar ook door eigen onderbinding is waargenomen. Doch eer wy hier in voortgaan / zullen we onze opmerking op 't verplaatsen der Visschen wat naader inzien / vergelykende die met de gegeeve gelphenis van 't Haarelemmer Meer en der zelve Meer-Visch / of die van de Rotganzen en andere Wiervogels / op de Wieringer Gronden of in de Wieringer Waard by Wieringen zich onthoudende ; dus zoude deeze Viscy van de eene ter andere plaats kunnen verdrzeven worden / maar door de gemelde eigenschap zyner natuur / en door het aldaar bindende aas / dat met zyne natuur / gelyk de Geyger op de aal aas / zeer wel over een komt / dies kan deeze Viscy buiten zyne bepaaling / en bygevolge zyn Gewest / geheel niet wyken.

Het wyken der Visschen naderingezien, en wat er uit volgen zou overwoogch.

Echter zou hier uit wel eenige bekommering kunnen opgevat worden / nademaal deeze Viscy zyne Wyanden geduurig ontvlledende / in vervolg van tyd het Westys mede ontwyken moogt / dat tegenwoozdig de jaarlykse Viscy plaats is / alzoó zy 't uit de gegeeve ruime bepaaling genoeg zou kunnen doen ; wat raad was 'er dan overig / en waar zou men ze dan zoeken ? Nu zyn ons in dien opzichte de voornemende gelphenissen troostelyk / overmits we hen eenige ruhnte op Zee en aan Land kunnen geeven / gelyk ook waarlyk geschied / dat zy dan eindelijk / als het hart van hun gewoon Gewest zynde / weder naar hun oude verblyfplaats zullen toezakken ; inzonderheit naar 't Land / vermits dit door de daar omtrent gelege vette en aasryke Gronden en Wapen / zoo zeer met hunne natuur overeenkomt. Maar wat hier mede niet wel overten schyn te komen / is / dat deeze Viscy zodanig een schyk voór de Zee en vyze wateren heeft opgevat / dat hen die als aangebooren schynt te wezen / zulks hier door deeze hoop weder verdwyn / van nooit zodanig een vermaakelyke en voordeelige Zee-en Landvisschery te zullen genieten ; En dewyl de schyk waar mede de Viscy bevangen is hen nu zelf belet / lang met de rug bloot en boven water te zweemen / zoo kunnen ze dan moogelyk zoo naaukeurig niet waarneemen waar zy zyn / als wel voór deezzen / en ook het Land zoo gemaklyk niet betrekken / dan alleen om de Oost / of zoo verre het Ijs de Wal raakt /

raakt / of derwaarts gedreeven woꝝd. Eer wy dan met het onderwys en 't verhaal van de Westys-Disscherp voortgaan / en ons tot het Westys naderen / zullen we daar van voorsz alhier iets melden.

Of de Visc
niet wat
naader aan
de Pool zou
kunnen ont
houden ,
in overwee-
ging ge-
bragt.

Uit de ruime bepaaling aan deeze Dissch gegeeven / is nu wel te vermoeden / dat ze door dit geweldig vervolgen wat heen en weer woꝝd gedreeven / maar niet / dat ze ooit 't eenemaal zal woꝝden opgehangen ; dus hebben we niet zonder reden / 't gemelde verdryven beoogende / beswogen wat langwylig geweest / om zyne paalen / niet alleen / zeer wyd en echter naar waarheit uit te rekken / als mede in deeze ruime bepaaling vele vette / vreedzaam en stille ooyden voorsz hunne queeking aange-merkt / alwaar zy noch heden nooit woꝝden of zullen woꝝden ontruff / of gestoot ; welke een der voornaamste is / rondom en wat nader aan de Pool / wertwaarts wy zo wel van onze zyde als van de Tartarsche kant / wegens het Ijs nooit kunnen koomen ; en schoon dit in den Winter door 't toelopen van 't Ijs geen plaats kan hebben / is 't echter in den Zomer rondom deeze wyde uitgestrektheid van een andere geselschap / daar dit selve Ijs den toegang der Schepen wel belet / maar zoo veel te vyer een verblyf der Disschen vergunt. Behalven het reeds gemelde / zou men dit daar noch kunnen byvoegen ; by voorszbeeld : de Vogelen woꝝden immers zoo wel in onbewoonde als bewoonde Landen en Ellanden / in zodanig een ontelbaare menigte aangerekt / dat 'er het opvangen der zelve gantsch geen hinder aan geeft / gelyk veelen met ons / die ooit onbewoonde Landen bezocht hebben / wel kunnen begrepen / en dat mede de Vogelvangers niet onbetwist is / die met schietten / en voornaamentlyk in den Herfst met netten hun werk daar van maaken / om een goede vangst te doen ; deeze Vogelaars merken uit de hoers veeler Vogelen / dat ze uit ons Land niet zyn voortgekomen / en niet dan in den vertrek-tyd / wanneer ze naar 't Zuiden de wyk neemen / alleen maar ter verberfching ons Land aandoen. Uit de hoers dezer Vogelen zeggen we / en mede by onderzoek kan men genoegzaam weten / dat haare voortteeling in zeer groote Duitsche / Zweedsche / Noordsche en andere Boschen / en de daar omtrent gelegen Heiden / Bergen en onbewoonde Woestenen / zodanig overvloedig moet zyn / dat 'er geen opvangen eenigen hinder aan kan doen. Men aanmerke insgespys de Huit-Disschen / wiens Disscherp mer in 't vers of andere enge Wateren met vrycht verbleeden kan / maar 't is niet zeldemmer Meer / de Zuidzee / Noordzee of andere ruime wateren , onbesloote Meeren / waar in de Dissch zich elders schuil houden kan / zou zulks noodeloos zyn ; want den overloed of schaarsheit van Dissch / in zodanige Wateren / hangt voornaamentlyk aan den Goddiken Zegen / in 't wel of qualph slagen van de geschoote huit / en kan 'er alsdan mede de Disscherp weinig hinder aandoen.

Schoon nu de Ellandsche Walvisch geen huit schiet / maar gelyk eenige Pieren / waarschynlyk niet meer dan 2 of 3 Jongen te gelyk voort brengt

bzengt / 300 is echter uit het reeds getoonde ruime queekveld wel te begrepen / dat het opvangen aan zodanige kleine en geringe oorden / weinig hinder / aan dus een meernigte / uit 300 een wyde uitgestrektheid voorszommende / geeven kan.

Men staat ons voorzaan op hunnen hoers / waerwaarts die in hunne vlucht word genomen / en nevens meer andere reeds gemelde zaaken te letten; vermits wy aangaande het opvangen derzer Visschen niet behoeven beducht te zyn / nademaal 'er echter op d'eene of andere plaats in hunne bepaaling genoeg te vinden zyn: Want alzo wy in de Zuidys-Visscherij nevens andere zaaken hunne hoers raakende / aldaar iets van gemeld hebben / 300 staat 'er ons nu in de Westys-Visscherij / insgelijks als op een der gewigtigste zaaken te letten. Doch voorsz zullen we / aangaande het wederkeeren naar den ontweken oort van Zee en Land / dit noch zeggen / vermits we dooz onze redenboering wegens 't opvangen wat geruster zyn / dat de gemelde schijk onder deze Visschen / zeer weinig hoope geeft / de Zee-en Land-Visscherij ter dezer plaats met veel vrycht te zullen doen; ook is de ruimte en uitgestrektheid / aan deezee oort op Zee en aan 't Land geverden / van zodanig een belang niet als 't wel schijnt. Waar is 't / dat nu hoornaamentlyk de Visscherij in 't Hs word geoeffent / maar jaarlyks in 't zaaijzen komen 'er ook dagelyks vele Schepen / by stozmachtig weer / of om ververfching in verscheide Wapen / steden en havens / zulks dat 'er naaulphs eenige Vissch in een der Wapen kan komen / gelph somtyds noch wel dooz een afgedwaalde gebeurt / of men jaagt ze naa; en wat aanbelangt in Zee / zyn 'er van 't begin tot in 't laatste van 't Zaaijzen geduurig vele Schepen in dit Gewest / die in 't eerst hoers langs het Hs heen er weer houden / om een bequaame gelegentheit te zoeken / hoe best in 't Hs te komen / wanneer ze vervolgens in 't midden van 't zaaijzen of wel op 't laast / Zuidelyk weder uit het Hs gekomen / en een schyaaile vangst hebbende / 't zy om de Hoord / Oost of naa hooger graden zellen en aldaar weer in 't Hs loopen; vinden ze dan ondertusschen Vissch op Zee / dat nu zelden om de aangehoorne schijk geschied / word 'er alle pooging aangewend om ze magtig te worden. Om dan het vergeleekene hier aan toe te passen / zou men vooz eerst deezee oort / 300 wel ter Zee als naar Land / vooz een tyd op deez wyze niet moeten bebaaren / en dit noch enige Jaaren na den anderen / zulks allenks de diep gebarre schijk der Visschen moogt komen te sijten. Om echter de kracht van de gemelde gelphenis / buiten deez niet wel gebeentlyke zaak / genoegzaam te begrepen; laar ons dies aangaande eens letten / op de reeds gevoerde redeneering over de Zuidys-Vissch / hier vooz aangewezzen / die meerde jaarlyks / by onderbinding / al by wat schijkachtiger en schuurwer is geworden / schoon de zelve daar dooz 300 veel Zee en Land mpy en vlyft mpyden / 300 ziet men echter een meernigte van deez Vissch met het zelve Hs afkomen / en

Waarom de geweekte Vissch zich veilig zou onthouden kunnen, naagelpout.

dus ons opgevangen of verlooren deel / volgens de geslachts / dik-
maals vergoeden.

Dus kan men hier uit wel merken / wat de verschuiving dezer Wif-
schen aanbelangt / indien ze zich anderwerf in gevolg van tyd verplaat-
sen mochten / dat ze zoo lange onze Wifschepn zich jaarlyks daat onthou-
den / niet licht weder hunne verlaate plaatsen zullen opzoeken en inne-
men / maar dat men ze verschuiven elders anders in hunne gemelde rui-
me bepaling zal moeten opzoeken.

Maar nademaal wy nu tot onze tegenwoordige Wifsch-plaats / na-
mentlyk onze jaarlykse Westys-Wifschep genadert zyn / zullen wy tot
dat onderwys overgaan / hoe men zich in deze tegenwoordige gesels-
heit / of in gevolge van verdere verandering / best zal hebben te ge-
djaagen.

Z E V E N D E H O O F D T S T U K .

Westys-Visschery hoe verre die zich uitstrekt , en hoedanig
kan verdeelt worden. Hooge Graden tegenwoordig de
Visschrykste. Bequaame plaatsen en tyden noodig in acht
te neemen. 't Zuidelykste van Spitsbergen 't voordeelgste
in de Visschery geacht ; waar de Visch geduurig aas vind ,
en dus gereeder op hooge dan op laage Graden gevon-
den word.

Westys-Vis-
schery hoe-
danig uitge-
strekt.

In vier ver-
deelingen
aangewe-
zen,

De Eerste
Verdeeling
op hooge
graden.

Alwaarte-
genwoordig
de meeste
visch gevon-
den word.

De Westys-Wifschery is ten opzichte van de geheele uitgestrekt-
heit / een klein en gering gedeelte / doch ten aanzien van de De-
len die wy daar in onderscheiden zullen / is dit gedeelte echter als een ge-
heel aan te merken. Dus zullen wy van de Westys-Wifschery in haar
 geheel / tusschen de Straat-Davis en 't Eiland Spitsbergen begryppen / en
 wat aanbelangt haare deelen / die wy daar in zullen aanmerken / zyn
 voornamentlyk deze vier ; te weten : op hooge graden in 't 75 ; Om
 de Oost ; op laage graden in 't 55 ; en 't Jan Mayen-Eiland.
 Dit eerste / als ook het voornaamste Deel / is begrepen / op hooge
 graden in 't 75 / te weten : tusschen de 77 en 79 graden / hier voos
 reeds aangewezzen. Hier ter plaatse tracht het meeste groos der Sche-
 pen in 't 75 te houden / weinige zyn 't / die op een halve graad Zuid-
 lyks de meeste Wifsch gevangen / niet alleen om dat 'er de meeste Schepen
 zich onthouden / maar ook om dat 'er de meeste Wifsch tot dezer tegen-
 woordigen tyd toe noch gevonden word. Hier onthoudt zich / ge-
 voos dezer omtrent Spitsbergen hun aas / derhalven is 't niet byzand /
 dat

dat ze zich nu alhier / gelph eertyds aldaar om dit aas vergaderen. Dee-
ze Visfch die als gezegt is / eerst van 't land en vervolgens uit zee ver-
dyren / heeft nu op gemelde hoogte 3yn boormaamste verblyf zedert ee-
nige jaaren genomen / en onthoud zich als noch alhier.

Wat het Jan Mayen-Eiland aanbelangt / alwaar van ouds gelph te
Spitsbergen een groote Visfchery is geweest / doch nu weinig meer be-
vaaren word / echter om de Oost of op laagere graden / konnen 'er
soommigen noch wel een gelukkige Visfchery aantreffen ; maar
naar ons oordeel / is de beste plaats tot de Visfchery op de reeds
gemelde hooge graden / en wy merken / dat de Commandeurs / veel-
tyds deeze plaats boven anderen uithiezen ; doch of ze dit meest geval-
liglyk en naar volgens den gewoonen sleutel van anderen naadoen /
dan of ze dit door zekere kundigheid in acht neemen / staat ons eene
onderzoeken ; want wanneer men 3yne berichting niet gevalligetwyse
maar met een by zich zelve overgelegde kundigheid volvoert / kan men
in buitengewoone ontmoetingen en voorspallen / zich te beter naar de ge-
legentheit schikken / of herschikken / indien zulks word vereischt / daar
men anders taadeloos niet weet hoe of wertwaarts zich te heeren of te
wenden.

't Is dan een algemeene kundigheid of wetenschap die by ons niet
alleen / maar by vele oude Commandeurs genoegzaam bekend is / Niet alleen
en is 't noodig
de bequame-
ste plaats
't onderschei-
den, maar
ook de ge-
voeglykste
tyden wel in
acht te ne-
men.
gelph wy van de Doorkaper hebben gezegt / als mede van den Eilan-
der hebben bygebragt / dat niet nevens de gemelde plaatsen / insgelphs
de tyden moet onderscheiden ; en verhalven is 'er dan mede een tyd / op den, maar
een bysondere wyse tydig / op de gemelde hooge graden / en weder na
een andere tyd om de Oost / een andere op laagere graden / een andere
voor in 't ys / een andere dieper in 't ys ; en of boven de reeds gemel-
de / noch eenige andere ongenoeinde plaatsen / in aanmerking mogten
komen / deeze zullen in de verhandeling zich genoegzaam zelf open-
baaren.

Dit nu voorsz gezegt / staat ons te letten / om wat reden de gemel-
de plaats op hooge graden / doch mede op 3yn tyd / boven alle anderen
uistmunt.

In onze voorgaande verhandeling over d'oude Landvisfchery / heb-
benwe reeds getoont / hoe uitnemende het groot Eiland Spitsbergen
tot de Visfchery gelegen was / en zulks niet alleen om de menigte der
allom leggende aasryke Gronden en Bassen / maar ook om de welgele-
gentheit zoo wel voor Visfchers / en op een bysondere wyse voor de
Visfchen / leggende niet alleen gelphzaam in 't midden en in 't harte van
de Walvis-Zee / maar ook by uitnemendheit voorspellig voor de Vis-
fchery / en in 't bysonder voor de Visfchen / strekkende zich ten Noorden
in het Is / en niet het Zuidende buiten 't Is / verhalven het veel be-
ter dan Oud-Groenland en Zembla gelegen legt / alwaar 't des Win-
ters eenemaal in 't Is besloten word / zulks dat 'er geen Visfch
daar

't Spitsberger
Zuideind 't
voordeelg-
de voor de
Visschery.

Alwaarsch-
de Vlich al-
toos onthou-
den kan;

en geduurig
van genoe-
zaam aas
word versien

Welk aas
door de be-
weeging van
den stroom
telkens ginte
en herwaarts
dryft;
Doch meest
omtrent dee-
ze kust ge-
vonden word.

daar omtrent zijn verblijf houden kan; daar en tegen het Spitsberger Zuid-
einde, verre in Zee zich uitstreckende / noch zeer lange onbesloten van
't Wg blyft / en niet dan by harde en selle winters t'eenemaal in 't Wg
wozd bezet / en dus bezet zynde / zelden of opna nooit in 't vast Wg in-
gestoren wozd / vermits de Zee den buiten rand telkens tot aan de Wal
in stukken breekt / zulks dat 'er de Wsch 't geheele jaar dooz zich ge-
noegzaam onthouden kan / en ook begeertig is zich albaar t'onthouden /
om reden van den overbloet van 't gerelbe Walvisch-aas / dat gestaa-
dig by en om de Wal blyft / 300 dat het dooz de veelheit der omleggen-
de gronden / en diep in 't land loopende Wassen gestaadig wozd afge-
keert / vermits eenige derzer Wassen 10, en 12. mylen landwaarts in
loopen / die dooz de veelheit haarer gronden / ingeslyp dooz de vette en
slibberige afwateringen / van 't veelvuldige valsegen en ysbergen / alwaar het
derzyds aan de Ribieren gelegen / een zeer sterken groel en wasdom aan
dit aas veroorzaaken / dat dooz de jaatlyksche onderbinding genoeg be-
vestigt wozd; want wanneer men een weinig de Ribieren landwaart in
loopt / blind men nevens de gerelbe valsegen en ysbergen / alwaar het
versche en grondige van 't land afstroomende water / dooz de warmte
der zonne / die landwaarts haar meeste kracht heeft / een meenigte van
dit aas / zulks dat albaar een sterken aangroet wozd bespeurt; want op
sommige deezer plaatsen sehynt het water geslysaam van dit aas te lee-
ven: en dit is de reden waarom de Wsch wel eer van allerwegen op dit
Eiland afkomende / der zelver Wassen zodanig heeft veruult gehad /
als in de Landvisschery is gemeld; en om de zelve reden zal de booz-
noemde plaats op hooge graaden / boven alle andere oorden booz de
Wschery uitmunten.

Genomen dat het gemelde aas / behalven wat op de buitengronden
wozd voortgeteelt / met d'afwatering der Ribieren t'zeewaarts blyft /
en vermits het onbestierph in zich zelve is / 300 volgt het geduurig de
stroom; of nu wel een groot gedeelte met stroomen en weersstroomen /
zeer verre in zee blyft / 300 blyft doch het meerendeel / vermits het daar
gestadig aangroeit / in en omtrent het land / en deshalven hoe dieper

Laat nu met de stroom / die meest om de Zuidwest gaat / een groot ge-
deelte dooz zee / dooz en met het yg / op laage graden byppen / 300 zal
't echter op de gereedste plaats / allereerst / ook 't allervoelt en meest
aandypen: en deeze is de gemelde plaats / tusschen de 77 en 79 graden
in 't Westys begrepen. Deeze plaats is wel de naaste en gereedste / te
meer / om dat de stroom / eer zy zynen Zuidwest hoers noemt / booz
eerst langs het land meer om de boozd dan om de zuid gaat / en dus
wozd het met de zelve / daar 't anders dieper in zee zou byppen / der-
waarts gevoert.

Deeze plaats is gelegen / dwars of recht midden booz 't Land / al-
waar ook de grootste en beste Gronden en Wassen zyn / die wel 't meeste
aas

aas uitleeten / te weten : de Horizont en Klok-Baijen , d'Ysont , 't Achter Voorland , de Kruis- en Magdelene-Baijen , behalven noch veel meer andere kleine Baijen / aan de gemelde groote Baijen grensende. Hier uit blykt nu / waarom deeze Vifch uit zee en van land gedreven zynde / en echter zyn aas zochende / beswogen zyn gewoon geweest niet t'eenemaal kan verlaaten / en derhalven deeze plaats vooz alle anderen uithieft.

Indien wy hier noch een uitboegende wind byboegen / als dikmaals uit de Liefde-Baay , Wyc-Baay en 't Waigat voortkomt / insgelijks de gemelde uitbuiing in 't los dooijen en gaande raaken van 't ps / by een hand vol stof op 't water vergeleken / zou zal een groot gedeelte van het afkomende aas / mede deeze plaats moeten passeren ; derhalven komt naat 't meeste aas alhier de meeste Vifch / en op de meeste Vifch komen de meeste Schepen af.

Dus kan men genoegzaam begripen / dat / vermits het gemelde aas op de binnen en buiten gronden vallende / in en om het land op de vooz- zeide hooge graden veel gereeder en voller zal aankomen als op laager graden / want het deeze graden met de gemelde Zuidwest stroom eerst passeren moet. Hier vooz hebben we reeds gezegt / dat ook op laager graden in 't ps / volgens onze peiling verscheide Banken worden gevonden / alwaar nevens het dug van land afstroomende aas / insgelijks in den zomer mede veel aas wordt gereekt / waar zich als dan ook by veel Vifch schijnt t'onthouden / gelijc eenige gelukkige Vifschers / somtijds aldaar een gelukkige Vifschery hebben gehad.

Het aas op
deze gron-
den vallen-
de, is gereeder
op hooge
dan laage
graden te
vinden.
Zulks het
daar ook een
voordeeligen
Vifschery
maakt.

AGTSTE HOOFDTSTUK.

Werwaarts de Vifch te vinden , wanneer plaatsen en tyden wel worden onderscheiden , naa 't verloop der Zaizoenen , komt de Vifch naar de gewoone plaats weer afzakken. Werwaarts de Vifch zich 's winters onthoud , die in 't voorjaar 't best langs den zoom van 't ys te vinden is , en waar , maar laater in 't ys , en om wat reden. Welke tyd om de Oost in de Visschery waar te neemen , en hoe gevaarlyk in 't Oostys te loopen is.

MEn moet benevens de plaatsen ook de tyden wel onderscheiden / vermits ieder plaats zynen bezonderen tyd bereijst. Daar is 't / dat men wat laater in den zomer op laage graden mede op de rechte plaats zoude kunnen wezen / als vervolgens breeder blyken zal ; maar in den vroegtijd / wanneer het ps noch niet tegt gaande is / en alles /

Plaatsen en
tyden wel in
acht gene-
men , wer-
waarts men
de Vifch dan
vinden zal.

behalven de buiten rand / noch t'eenemaal vast legt / 300 zat men deze Wifch veel zekerder op gemelde hooge graden binden / dan wel op laagere graden ; de reden waarom / kan uit onze voorjaande toemering genoegzaam afgeleid worden. Doch 't lust ons alhier een gedeelte van 't voorjaande te herhaalen.

Wp hebben dan de Walvifchen de zelfde voorhemis toegefchreven / gelph de Ofebaars / en meer andere Vogels van natuure bezitten / die volgens de gemelde bakens / uit Egypte onze en andere Landen kommen binden ; dus kommen deze Wifchen / op den Herft / in 't dichte loopen van 't p / ieder zyne gewoone plaats / daar hy gewent en welbedreeven is / langs de gemelde bakens / onderwater de kortste weg naar den buiten zoom van 't p binden ; en om dat hun leven dooz een genome dwaalkodis / alhier niet min in gebaar staat / als dooz een dwaalkodis der gemelde Vogelen / 300 moetenwe de Wifchen in hunne zeer ruime uitgestrektheid / gelph als aan een zeker gedeelte of getoef / daar zy dooz gewoonte beken zyn / verbinden of bepaalen.

Alhoewel nu de Westp Wifch van laagere / met die van hooger graden / jaarpis in 't Westp wat meer te samen komt / als wel de Zuidp Wifch / die niet anders als in harde Winters met het Zuidp / 300 als gezegt is / tot het Westp overkomt / 300 zynze deshalven in vele opzichten van elkander niet t'onderscheiden / gelph van de Zuidp Wifch is gemeld ; egypt is 't zeer waarschynph / dat de Wifchen / op de kusten van Oud-Groenland gewent / met de Wifchen by Spitsbergen zich onthoudende / alsdan met het openen van 't p / in 't zelfe p te samen komen / en dat ze dan ook in 't dichte loopen van 't p / ieder weer dooz hunnen bekenden weg / naar hun gewoone plaats zullen keeren. Deezē die dan aan de kusten van Oud-Groenland zyn gewent / zullen waarschynph aldaar 300 verre dooz 't p wipfen / als 't langs de zelfe kusten vast byeft / en mogelph in harde winters wel geheel tot aan de Straat-Davis / ingelphs die by en omtrent Spitsbergen zyn gewent / zullen van onder de Pool / of van 300 verre zy het p ingedrongen zyn getoef / weder naar Spitsbergen keeren ; eensdeels om dat hen dien weg beter / als naar Zembla of Oud-Groenland beken is / want alhier te dwaalen is te gevaarph / zulks hun leven van een etmaal stil vliezend weer afhaalt ; anderdeels / om dat ze mede kennis hebben / aan 't daar te binden aas / waar van zy op andere verre afgelege plaatsen onkundig zyn / vermits wy hunne paalen al te wpt hebben uitgebreid / om op alle plaatsen beken te konnen wezen. Ook is 't met deezē Wifchen als met alle andere Schepselen / daar wat te doen valt / schoolenze met vele ingebooznen te samen / gelph by d'oude Landvolkschep is gebleken / zulks byeenbelingen bezwaarph plaats vinden / en indien zy niet getoef wilden indringen / zouden ze mogelph als een byeende hoe uit de wip / of een byeenend eend in de wpt / uitgebeeten worden. Maar behalven dit / 300 is de greenigte te groot / zulks ze hun

De gewoone
Vifch zal na
't verloop der
Zaizoenen
weder naar
de gewoone
plaats afzak-
ken.

in verschelde wippen moeten afzonderen / vermits ze niet allen in een der gemelde plaatsen hun verblijf konnen neemen / immers zodanig niet / dat ze hun bestaan aldaar binden zouden / want tot dusdanige groote lichaamen word veel vereischt.

Men staat op deze twee redenen te letten / eenfelph / al de Viscb aan wat oest die ook sp / moet in den winter zich naar den soom of buiten rand begroeven / en sp kan 'er ook verder nergens inkomen / dan de zee met min of meer storm / den soom breekt of smakt breekt / om deze reden is 'er voorsz in den voogetyd de beste Visschers / om dat men als dan / langs den geheelten soom / de Viscb noch aan den buiten kant verzamelt vind / daar men anders wat verder in den soort / dikmaals dooz groote ruitens / het haer van 't ps dooz den doop gaande geraakt / van veld tot veld zeilen moet / en naduyls Viscb vernemt / om dat ze dan dooz vele openingen kunnen vrand beter kunnen onttoppen. Dus is dan de voogetyd vooz eerst allerweegen 't best / zoo wel op hooge als laage graden / te weeten / langs den soom van 't ps / maar om de Oest / vermits het daar dan noch vast legt / heeft dit geen plaats. Een tweeden / waarom nu de voogetyd niet alleen in 't algemeen / maar ook in 't bijzonder best geacht word / op de gemelde hooge graden / kan uit het voorgezette lichtelph afgenomen worden ; te weeten / om dat 'er als getuont is / het meeste aas te vinden is. De Viscb die dan in 't licht loopen van 't ps op laager graden / als vooz den hooftste weg zynde / uitkomt / zal waarschynlyk naar dat aas / de gemelde hooger graden zoeken / of laager naar de Gronden van Jan-Majen Eiland en Oud-Groenland / langs den soom afzakken / om dat 'er moogelyk op deze Gronden / meerder aas dan in de ruime zee langs den soom te vinden is / dochselven is nevens de jaarlykze onderbinding / uit deze redenering licht te begreppen / waarom de gezeyde plaats op hooge graden / boven d'anderen uitmunt / doch mede op syn tyd / te weeten / om de gemelde reden in den voogetyd vooz / want als de tyd wat verder verloopen is / en 't haer van 't ps dooz de voozjaars storm / en dooz 't doozen begint te breeken en gaande te raaken / of dooz winden stroomt en ontsluit / zulks dat de Viscb op een byzondere wyze alhier verzameld / zich als dan weder dooz 't ps kan verspreiden ; waar by dan komt / dat zich eerlang weder een groote vloot Schepen van alle staten opdoet / die meerendeel op deze kleine plaats / alleen maar twee graden begreppende / in 't ps tracht in te dringen / om deze Viscb naa te speuren of te verolgen. Als deze vloot dan in den eersten en hebighen aandel / van ieder Schip 5 ; 6 ; of 7 / sloepen te water stiepen / vertoont dit een opzichte van de kleine plaats een magtige vloot / en ten danielen van de Visschen een zeer verbaatlyk vrande leger / waar dooz dan eerlang onder de alhier verzamelde Visschen / een geweldige slachting geschied / gelyk genoegzaam uit de jaarlykze Visschery kan gedoodt worden / want op sommige jaaren worden 'er dooz deze Sche-
 pen

Werwaars
 zich de Viscb
 des Winters
 onthouden
 moet.

In 't voozjaars
 de Viscb 't
 best langa
 den soom
 van 't ps te
 vinden ;

en meek op
 hooge gra-
 den ;

of omtrent
 de gronden
 van Jan-Ma-
 jen Eiland
 en Oud-
 Groenland ;
 Maar laaten
 in 't gebro-
 ken ys.

en om wat
 reden.

Wat geral
 van Visschen
 somtyds ge-
 vangen wor-
 den.

pen en meest op dese plaats / 18 of 1900 Dissen gebangen / behalven noch veelen die gedood zynde hen ontsinken / of onder 't zjs smooeren en zitten blyven / en eenige die gequest zyn / echter noch doozslippen / of dooz 't bjecken der linnen het met den sparpoen ontvluchten; zulks het niet vjermd is / dat d'overigen alsdan naar een goet herikomen omzien / en dus de verscheyding dooz 't zjs te meer verhaasten; waar uit nu licht te begryppen is / dat derze plaats mede van zyne welgelegentheit allenks veranderen moet / en dooz derze gesteltheit / voozraan de naam van boven andere uit te munten / niet lange zal behouden. Gelyk zich van de Dissen hier dooz verscheyden / 300 verscheyden zich mede de Schepen om derze vluchtende 300 veel mogelijk is naa te zetten / en hen ontweken zynde / elders wederom naa te streuen; dus dypen ze ook wel met den stroom / wpd en zpd van elkaander / waar dooz derze plaats / de spannen getweken zynde / allenks weder met andere word gelyk gestelt.

Wattyd om
de Oost in de
Visschery
waer te neem-
men;

Wat aanbelangt de tyd op andere plaatsen te Dissen / en vooz eerst om de Oost / derze is op een gemeen jaar / daar wp nu van spjecken / 300 vooz niet / als wp dezelve op een Zuyd-zjs-jaar hebben aange-merkt; want op een gemeen jaar / is 'er op verre naa 300 veel ps niet / zulks dat het Spitsberger Zuid-einde alsdan in 't ps niet ingeslooten word / maar bloot in vyse zee buiten 't ps blyft uitsteecken. En vermits dan de gemelde Zuidps-Disch / met het Zuydps zeer verre van 't West-ps gescheiden / beoosten Spitsbergen blyft; verhalven valt de koers derzer Westps Dissen in 't eerst voozdelphet / doch niet t'eenemaal / eenige uitgezondert / 300 Oosteljk als van de Zuidps-Disch is gezegt; dies zal 'er 300 vooz niet / en ook in 't geheel om de Oost / nu 300 veel niet te doen wezen / als dan; daar en boven indien 'er weinig ps is / zal 't wel haast met de Zuidwest stroom / om de Zuid worden afgelevert; dus kan het met een uitlandige wind / ertlang om de Oost 300 ruim worden / dat de schijk derzer Dissen niet toelaat derwaart te komen afzaken / zulks dat men om de Oost alsdan meer ruimte te zeilen heeft / eer men eenige Dish zal verneemen; Om dan aldaar diep in 't ps te zeilen / alwaar men ze insgeljks in rust buiten schijk vooz hunnen spand vinden zou / en dat alzoo zeker als op veele andere plaatsen; echter is men 't niet gewoon / en dit om verschelde redenen / alzoo min als op laager Steden te waagen / want beide Schip en leven staan 'er veel meer in gevaar / dooz de sterke passing van 't ps uit de wyde Bapen en 't Waygat afkomende; ook kan men 'er dooz andere schepen 300 wel niet geburgen worden / wanneer men zich tusschen 't land en 't ps bevind / en dus verre inwaarts is gezelt; daar noch bp komt / dat de stroom / die aldaar voozwaarts schijnt te trekken / zulks men om de vooz maallende / 300 magtig verre van de hand afdwaalt / en midden in 't ps verwart / dat 'er geen mogelijshheit meer word gezien / om met sloepen den buiten zoom van 't ps te bereiken.

Gevaarlyk
aldaar in 't
ys te zeilen
en om wat
zedes.

't Is hier dan met een gemeen jaar in den Graad-tyd / alzoortydig / als ^{Wanneer de Viſſchery aldaar 't beſtydig is.} in den Boortyd / en geheel anders als op de Wiſch-plaats van hooge graden gelegen / wanneer de Wiſch van onder de Pool / of uit het Boortydig is. den / 't is zo Noord-weet / Noord-oost / en van allertwegen / d'eenre waer voeger. en d'andere waer laater / om niet in 't is bevoogen te worden / weder den buiten zoorn van 't is begint te zoeken / en om boortydig de reden meer op Spitsbergen als elders anders doet / om van hunnen vrand / zich dan uit het is bevindende / niet gehindert te worden ; zo zal 't zelden miſſen / indien 'er eenige ſtrooken is langs de wal afkomen / of men zal 'er mede Wiſch vinden ; wy zeggen dit van een gemeen jaar / want anders kan dit in 't midden van de teelt-tyd / en noch voeger als getoont is / mede wel plaats hebben / doch deze Wiſch is zo een andere koers in 't vlychten / zo verre in 't Boortyd en Noord-weeten opgeweken / dat men ze veel zekerder om de Oost zal vinden / wanneer zitt den Graad-tyd wederkeert / dan dat men ze in 't midden van de teelt of voeger ontdekken zal.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

De Viſſchery op laage graden wanneer die tyd is. Oud-Groenlands ſtrekking , en hoe het zich gemeenlyk opdoet ; voor wiens kust mede Walviſch-aas te vinden is , waar omtrent zich ook wel Viſch onthoud. 't Onderſcheid in de wyking der Viſſchen naar hooge of laage graden aange-merkt ; wat koers naar de gemeene Viſſchen te houden , en hoe die in 't wederkeeren af te wachten zyn. Des Schryvers eigen ondervinding en waarneeming in de koershouding getoont.

Wilt de Viſſchery op laage graden / en wel boortydig de tyd ^{Wanneer de Viſſchery op laage graden tyd is.} der zelve aanbelangt / die wy kortſtylshalven onafſcheidelyk verhandelen zullen ; dat men dan op dit volgende lette : Oud-Groenland ^{Hoe verre zich Oud-Groenland ſchyn uit te ſtrekken.} ſchynit zich volgens de ſtrekking van 't is / en den koers der ſtroomen / omtrent Zuid-weet en Noord-oost tot de 77ſte graad uit te ſtrekken / waar het gelphzaam eindigt / of Noordwaarts op ſchynit t'ontvallen / ^{Waar de ſtroomen gemeenlyk 't is doen koers houden , aangeweezen.} vermits de ſtroom op dezen hoek / eer die zyden Zuid-weet koers neemt / Zuidwaarts ſchynit uit te vallen / zulks dat het is op de boortydige hoogte / gemeenlyk zeer verre buiten 't ander is zeelwaarts woerd uitgezet / en daarom gemeenlyk de ſtaert van 77 genoemd ; het ſchynit ook dat de zelve ſtroom langs Spitsbergen om de Noord vallen- de / het is mede Noordwaarts tot op heele hooge graden trekt / en ver-

volgens in 't yd rond maaiende / by dezen hoek weder Zuidwaarts uitvalt / en dan zyner hoers langs 't gemelde land / eerst recht om de Zuidwest begint te neemen : 300 dat men op hooge graden / door deze maaling / met 300 zeer om de Zuidwest loopt / als op laage / zulks 'er de Schepen veel meer gemaat onderwerpen ym / maar / bezet ynde / ook te lichtre los maalen zullen / dan wel op laage graden / waar men met den gelykmaatigen stroom / lang kan bezet blyben / doch de perysing veel min gevaarlyk is / tenzy by ston / die dan mede het yd door sommige winden kan openen / en dus behouden ynde / de bezette Schepen weder verlossen en redden.

Noedanig
zich Oud-
Groenland
opdoet en
vertoont,

Voor wiens
Kusten waar-
schynlyk me-
de veel Wal-
visch-aas te
vinden is,

en waar zich
ook veel
Visch ont-
houden
moet.

Dit Land nu heeft zich aan veelen op eenige plaatsen met hooge bergen vertoont / op andere plaatsen met groote inhammen; waar uit blykt dat 'er gelyk aan Spitsbergen, insgelijks diepe Bejen en Rivieren zeer vette landwaarts in schynen te loopen / 300 dat dit Land van de 77ste graad / verder Noordwaarts onbekend is / en waarschynlyk mede van vele vette en aasryke gronden / binnen en buiten lands zal vertzien ym; en nademaal het in ym geheel iets Zuidlyker als Spitsbergen ligt / zal 'er mooglyk den aangroei van dit zaad en aas landwaarts / in de siberige afwateringen der vascen / in 't Zomerzaaijoen ook zeer sterk ym / naar welk aas dan / gelyk omtrent Spitsbergen, zich insgelijks wel Visch onthouden zal. Gelyk we nu dezen van de Spitsberger / en die van de Zuidys-Visch mede eenigzins hebben afgezonderd / zyn 't dan ook wel kunnen wezen / dat deze Visch aldaar geen vrand vernemende / zich in de Straat-Davis met meerder bymoedigheid / als omtrent Spitsbergen, in deszelfs Wasen ongedekt quam aazen / maar of ze in 't yd mede aldaar / met de Spitsberger / gelyk de Zuidys-Visch in harde Winters ook eenigzins te zaamen komt / en de gemelde schyik mede 300 zeer heeft gevat / dat ze / dit yd met een uitlandige wind van land byvande / zich met het selve mede laat afvoeten / gelyk om de Oost of omtrent Spitsbergen veldys geschied / zulks is noch onbekent; immers is 'er aan een meenigte zich daar onthoudende Visschen / volgens gemelde redenizing niet te twyffelen.

Men sette nu eens / vernits we wat meer ter zaake komen; nademaal deze Visscherp op laage graden / alleniks wat meer begint in gebruik te raaken / 300 zal dan de voorige redenizing verodigens ook met d'onderbinding ten deelen overeenkomen.

Dit voornoemde Land / word des winters / 300 vette als wy langs het selve gewoon ym onze Visscherp te oefenen / en somtyds noch verder / t'eenemaal in 't vaste yd ingesloten / 300 dat de Visch als dan het selve ten deelen langs het Land om de Zuid / ten deelen dwars door 't yd naar den zoom of buiten rand / moet ontculmen; derhalven moet de Visscherp op laage graden / mede in den byogen tyd door in 't yd waargenomen worden: maar daar / zullen mogelyk 300 veel verzaamelde Visschen niet te vinden ym / als van deze op hooge graden is ge-

zegt / om dat het meeste groos waarschynlyk langs het Land de wyk neemt / en verder langs den zoom naar 't gemeelde Land en landaag laagst afzakt / en voór een gedeelte naar 't Spitsberger aag / of noch hooger zynen koers heeft genomen ; nochtans is 't hier in den Dooztid somtyds goed / maar op hooge graden / om de gemelde redenen / en volgens jaarlykse onderbinding / wel zoo zeker en beter. Echter zal 't in 't midden van de teelt waarschynlyk hier wederom beter wezen / gelph we nu vervolgens voornemens zyn / dit wat klaarder aan te toonen.

Deeze Diefch zal in 't openen van 't ys / met die van hooger graden / alleniks verder in 't ys wyken / ten deelen mede om de zelve oorzaken / als voór zynen vpynd bluyvende / en zulks voornamelyk naar het voornoemde Oud-Groenlands aag ; die halven 'er dan tusschen deeze en de Spitsberger Diefch een merklyk onderscheid word gevonden ; de Spitsberger Diefch blucht voór mede van den vpynd geperst / en komt naa een verloop ten tyd / de vpynden meest geweeken zynde / alsdan voór een gedeelte / weder naar hunne aagplaats afzakken / maar deeze wykt vpywillig en blyft geweeken / tot aan / of naby de kusten van hun gewest / want hunne voornaamste aagplaats is diep in 't ys / en de Spitsberger / voór in 't ys / hun aag word met de gezelde afwateringen van landwaarts op den binnen zoom tegen dit ys / en een stuk weegs daar in gedreven / en 't Spitsberger aag daar en tegen naar den buiten rand / want de voornoemde Bassen en Rivieren / zullen met haare afwateringen te gelph met d'algemeene stroom / 't gemeelde aag voór een gedeelte wel in 't ys dypen / maar zelden tot in 't harte / en noch minder naar den buiten kant. Dit aag dan / komt veel eer van Spitsbergen / wyl het deezen stroom wat meer te baat heeft / of van de daar leggende banken afzakken.

Hier uit begrypt men lichtelyk / dat het oude gebruik / indien 't op deeze wel of qualph word begrepen / in een zeker opzicht / echter niet vzeemd is / wanneer men op laage graden gedreven / tracht uit het ys te komen / en op hooger graden het wederom zoekt te hervatten. Alzys oordeels was 't anders beter / dat men / aldaar gedreven zynde / of van den eersten aankomst af / zyne Diefchery op laage graden trachte te voltrekken / en geen genoegen in den eersten aanbald vindende / zulks men de Diefch bebind te wyken / dat men de zelve dan verlaag volge doch op een gemeen jaar alhier met een geheel andere koers / als op een Zuidys-jaar / gelph reeds van de Zuidys Diefch is gemelt / te moeten Oost / en hier West op ; en of 't gebeurde / vermits de Diefch spoediger voór 't ys kan ontpyken / als ze voór de Schepen en Sloepen beeltyds konnen gevolgt worden / die voór het van 't ys lichtelyk weerhouden zynde / de Diefch tyd heeft om midderwyd te vernieuwen / en ontkomen / zulks 'er dan in eenige dagen geen Diefch vernomen word ; echter moet men zyn oogmerk op ieder plaats in 't byzonder wel in acht nemen /

Wat onder-
scheid in de
wyking der
visschen van
hooge en
laage gra-
den, aan te
merken is,

Wat koers
naar de ge-
weeke vissch
te houden,

men / nu op deeze / en volgens met d'eerste gelegentheit wederom West of Nooyd-West op / naa de ruilste zich sehliken wil / namentlyk recht op 't land aan / want de Wsch wykt hier maar alleen / en blycht niet weg ; men zal ze / niet alleen volgens gezegde reden / maar naar onderbinding / als noch te toonen staat / dus doende / eer men 't land bereikt wel weer vinden ; ontmoet men ondertusschen een velt of bank daar zich Wsch onthoud / kan men 're wat vertoeven / want waar Wsch is / vind men de rechte plaats ; 300 niet / men worde echter niet verdoetig / noch men blyft 'er zonder opdoening van Wsch ook niet 300 lang leggen / als op hooge graden / daar de Wsch verdoeven zynde / zelf uit eigen beweging en natuur weer naar toe zakt / van hier volgt men ze dan / indien 't geschieden kan / tot onder 't gezicht van 't Land / alwaar men niet alleen deeze wphende Wsch eindelijk wederom vinden zal / maar ook een gedeelte van de booynoemde / langs het Land / en om de Zuid geweezene Wsch / zullen / dus doo 't ps zellende / en weder om de Nooyd gaande / verscheiden ontmoet worden / trachtende mogelyk den gemelde hoek naar 't Nooyden om / of anders met t'ontsliken van 't ps / in 't hart van 't zelve naar bantien te zoeken / en dit hoe nader aan land / hoe eerder de wphende Wsch mede aldaar te vinden zal zyn. Dit leert ons niet alleen de gezegde reden / maar ook d'onderbinding ; want gelph de Spitzberger Wsch zyn aas by en ontmoet dit Eiland zoekt / ingelphs doet deeze in en by dit Land.

Wat dan aldaar / te weeten by Gale-Hamkes of Oud-Groenland , zich veel Wsch onthoud / zal mede nevens deeze redeingeeving / by d'onderbinding worden vertoont :

In den jaare 1684 of 1686. (de jufte tyd is ons ontschooten) was 't dat Commandeur Cornelis Pieterz. Duinker , toen Stuurman zynde / en vervolgens ook onzen Stuurman geweest / volgens zyn eigen verhaal / nevens verscheide Schepen aan een psveld leggende / onderanderen ook die van den Admiraal Alemonde , te weeten : Gerbrand en Jan Dirksz van der Velde , en Martin de Bas , met dit veld eenige dagen / langs en in 't gezicht van 't land dreeven ; dus iets meer naar de landzyde van dit psveld dan d'andere Schepen leggende / zagen ze / dat ze geduurig langs dit land om de Zuid-West dreeven / ziende dagelphs verandering van land / dan eens hooge uistreckende hoeken / dan weer diepe dogten en Wafelz. / somtyds / als zich het ps wat opende / stonden ze in bevaad om naar land te zellen / doch de Wschertp belette dit telkens / want zy zagen geduurig Wsch / jufst by geen groote scholen / en ook somtyds geen ; wanneer ze dan de gebangene stensen en afge maakt hadden / zagen ze eerlang weer Wsch / welke tyd wederom waargenomen wierd / om te vifchen. Zy kreegen dan een volle landing / en verscheide van d'andere Schepen vertrokken / reeds vol zynde / vooz hen naar huis. Jan Dirksz van der Velde geraakte aan dit veld in den grond / doch wierd van de twee anderen by zich hebbende gered /

en hoe men
dazelve we-
der afwach-
ten moet.

Wat by de-
ze afwach-
ting waarge-
nomen is :

Waar uit een
goede vangst
volgde.

werd om West
namenslijk recht
en blucht niet
aar naar onder-
men 't land be-
ren belf of bank
n / want waar
oyde echter niet
ch ook niet zoo
rdzeven zynde /
van hier volgt
et van 't Land /
wederom vlin-
ngs het Land /
't ps zellende /
woyden / trach-
of anders niet
nien te zoeken /
ch mede aldaar
de reden / maar
zyn aag by en
dit Land.

roenland, zich
g / by d'onder-
chooten) was
uurman zynde /
zyn eigen ver-
e / onderande-
Gerbrand en
eld eenige da-
meer naar de
zagen ze / dat
nde dagelphs
n / dan weer-
ppende / ston-
erp belette dit
ote schoolen /
sten en afge-
d: wederom
een volle la-
eds vol zyn-
akte aan dit
ch hebbende
ged /

gered / en 't Schip / wiens mast reeds gekapt was / werd weder her-
stelt / raakende nevens d'andere twee mede vol / zulks / toen deese drie
Schepen van dit veld vertrokken / hadden ze te saamen / 300 onse be-
richt wierd / meer dan 60 Dissen gebangen.

Op zodanig een wyze / is Jacob Hardebil , toen Commandeur / en
vervolgens in 'n Spekschip geweest / mede eens langs dit land geze-
ven / alwaar hy zeer veel Dissen vernam / doch vond zich telkens bezet /
zulks 'er niet kon gevischt worden / en ook in den laaten Maay-tyd zyn
Schip moest laaten zitten / komende niet sloepen in omtrent 21 etmaal /
met veel sukkeling / zeer afgemat en byna wanhoopende / eindelyk in
zee / en vervolgens in 5 etmaal over zee aan Ysland aan te landen / en
dan daar onbetwacht zeer laat wederom t'huys. Deze Commandeur
heeft ons mede veel van de vertooning dezes lands verhaalt / hoeda-
nig het zich in hooge bergen / laage valesen / uitstekende hoeken en
diep in 't land loopende rivieren / of Bassen heeft vertoont ; maar de-
wyl hyu ontmoet dooz angst en bekommering byna wanhoopende was
gewoeden / waar dooz hyu verstand scheen verbystert / en hyu gezicht
byna gebroken / zoo vertoonde dit land zich veelmaals niet naar zyn el-
gentlyke gesteltheit ; somtyds dachten ze kasteelen te zien / waar van zy
zich verbeelden de vlaggen te waajen / bekommert zynde als of ze vooz
vanden te duchten hadden. Maar het verhaal der eersten / als verer
by hyu verstand zynde / dan de laasten / verbienden ook beter ge-
loof.

Verder be-
richt hier
van geze-
ven.

Meer zoudenwe van dit Land / en de daar onthoudende Dissen
dooz 't verhaal van anderen konnen bybrengen / maar om niet te lang-
wylig te zyn / zullen we dit liever met eigen onderzinking beslu-
ten :

Op hoerden dan in den jaare 1698. een klein Scherpje de vier Ge-
broeders genaamt / daar wy 't voorige jaar 7 Dissen mede t'huys ge-
bzagt hadden ; den eersten Juny vongen we 3 Dissen op de bzeete van
77¹ graad / aan een groot ysbeld / alwaar drie Schepen aanlagen / en
eerlang noch vier anderen by quamen ; wy dzeven hier mede in den tyd
van 18 dagen om de Zuid tot op 75¹ graden / zynde eene ruinte van
2 graden / in welken tyd wy noch 5 groote Dissen vingen / maakende
met de voorige drie / te samen 8 Dissen uit. Barent Orse quam toen
mede by ons met 3 Dissen ; verders zagen we geen meer Schepen /
en de doozgemelde / waar onder zich Simon Jansz en Klaes Keuke be-
bonden / waren reeds vol / of meerendeel vol naar huys vertrokken.
Barent Orse quam alhier t'oberlyden / en zyn Volk vingen in hooren
tyd / by ons leggende / 7 of 8 Dissen / in welken tyd wy alleen zyn-
de / onze agtste Dissen machtig wierden / vernits het ons met doozslip-
pen / 't dzeffen van lynen / en 't niet konnen vast geraaken / in 't laast
wat tegen liep ; nademaal 'er dan eindelyk wat maaling in 't ps quam /
en wy niet meer als een of twee Dissen / naa zy groot waren / kon-

Des Schry-
vers eigen
ondervin-
ding aange-
wezen.

den bergen / 300 beflooten we / om alle gebaar t'ontgaan / hoopende in
't ultzelsen noch wel een levende / of doode Difch te zullen vinden / van
daar te vertrekken / schoon we noch al telkens Difch zagen; maar ver-
mits we onze lading al te duurbaar achtten / om 't gemelde gebaar
t'ontgaan / lieten we alhier alleen het Schip van Barent-Orde, met het
sienfen bezig / en die verdoelgens mede meest vol t'huis quam.

Zyne waarneming en koers houding getoont :

Dit g'gelyd / schoon wy 't land nooit hebben gezien / s'cheen echter al-
 hier niet verre van land te wezen / want wy bevonden ons in 't uitze-
 len / dat ons geweldig ontschoot / met zeer goede giffing / om trent 40
 mylen in 't yd geweest te zyn / houdende onzen hoers in 't zeilen Oost
 ten Zuiden 33 mylen door zwaar yd / eer we in zee quamen / alwaar we
 toen noch al eenige mylen door losse streemen en staden hoers hiel-
 den.

“ Was dan den 26ste Julp / dat we beslooten / dus verre dooz? Gocht? zegen redelph gebangen hebbende / van ’t boognoemde Hsvelp los te maaken / namen afscheid van ons gezelschap / en zeilden Gostfeld uit / waar wip buiten ’t veld-veel los ps en flarden vonden / en noch verscheide Bisschen vernamen / waar naa wip mede vielen / maar konden niet vast raaken ; dewyl we dan tusschen deesse flarden zwaarigheid dooz ons Schip maakten / en ooh geballig vast raakten / echter beslooten we / hoe ’t zich tusschen deesse flarden met de Bisch schikken mocht / terwyl ons de wind gunstig waar / om weder dooz te zeilen. Agttien mylen Oost Zuid-Oost gevordert / vonden we hi een der flarden een doode Bisch / daar wip ’t wederom vast maakten / beginnende het toeg met een donkere sneeuwlagt hard te waagen ; dit was onsenegende Bisch en wip sneeden die / vermits hi al begon te traanen / van over dooz in onze hafen / en bulden ’er 32^e quardeelen van / maakhende met de voorgede 8 Bisschen te samen 390 quardeelen sprek. Open wip tot den 3den Julp dooz stroom en tegenwind / aan de gemielde pschots gelegd ; hadden / raakten we weder los / en verbolgens noch eens aan een ander psveld vast / zulk wip den 9 Julp in rutine zee quamen / en verder onzen koers naat ’t Vaderland namen / na dat we Oost-Zuid-Oost dooz verscheide schotsen noch twintig mylen gezelt hadden.

**Verdere
waarne-
ming aange-
wezen.**

Du staat hier aan te merken / schoon wy nooit land hebben gezien /
vermits 't gemelde pſveld 300 verre zich uitſtrekte / datwe echter niet
verre van land zullen zyn geweest. Wy zagen den 20ſten Juny van
daar zellende / aan en by het zelve pſveld en in eenige ſtarden noch
duuntig viſch / en ſedert tot den 9de Julij / toen wy in zee quamen / von-
den we geen eenen Viſch meer / behaſten de gemelde doode: echter paſ-
ſeerden we in groote tuſſentien verſcheide welgelegene pſvelden en vele
ſtarden / inſgelyk by Schepen / 2 aan een veld leggende en 3 om de
Noord-Ooſt zellende; men zou hen van ons veld gerne kenniſſe gege-
ven hebben / maar onze ruimte die wy te volgen hadden / leidde ons te
verre buiten hen om / zulk wy geen gelegentheit vonden om hen te ken-
nen!

nen / noch min om te spreken; wy vernogden ons dan alleen niet te denken / dat inden 3^{en} wisten wat ons wederbaaren was / 3^{en} eerlang een andere hoers in 't zellen neemen zonden / en aldaar niet blijven leggen. Meerder zal 't niet noodig 3^{en} om onze redeneering niet d'onderbinding te doen bevestigen.

Du is noch overig de Visschery aan Jan Mayen-Eiland te gedenken; maar nademaal deeze eenemaal buiten gebruik is geraakt / zullen we 'er dieghalven maar kortelyk in 't volgende Hoofdstuk van gewag maaken.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Visschrykheit eertyds aan Jan Mayen-Eiland, mede allenks afgenomen. Overwintering aldaar en op Spitsbergen onder-
nomen; wat deezee op Spitsbergen zyn ontmoet. Verscheide Observatiën over 't Noorderlicht, en een Redeneering over der zelve vreemde verschynselen, volgens ingekomene berichten.

Van ouds is aan Jan Mayen-Eiland gelyk te Spitsbergen, mede Jan Mayen-Eiland eertyds zeer visschryk geweest, een groote Visschery geweest / als uit het reeds verhaalde van onze Schuurman Teunis Balck. kan afgeleid worden / volgens Vader / gelyk gemeld is / op een Jaar in twee reizen voer de Compagnie omtrent 2000 quardeelen traan van daar heeft gebragt.

Allereerst is dit Eiland voer eenen Jan Muyen ontdekt / en gelyk in 't 2de Deel is gezegt / in den Jaare 1611 voer d'eerstemaal bevaaren; tot den Jaare 1633 heeft de Compagnie mede aldaar haare Visschery niet alleen achtervolgt / maar ook gelyk te Spitsbergen verscheide Hoerpen gezet en opgerecht; en zich in eenige Wapen vast gemaakt heb-
bende / scheemzenze toen voer een volkplanting zich aldaar allenks noch vaster te maaken / latende daar en te Spitsbergen zeven mannen over-
winteren / die ook gezamentlyk overgebleven 3^{en}; waat van we deeze te Spitsbergen overwintert / van hun wederbaaren dit kort bericht ge-
ven zullen: Overwintering aldaar en op Spitsbergen.

't Was in 't Jaar 1633 dat des Compagnies Schepen op den 30 August uit de Noord-Baay in zee liepen. Des anderen daags viel 'er voer 't overwinterende volk weinig voer / dan alleen dat ze eenige Meerulwen en Reen schooten / om 'er zich gedurende den winter van te bedienen / en slaa tot verversching zochten. Den volgenden dag zond men de sloep uit om Reen te schieten / doch wierden genoodzaakt in de Zeeuwische-
Bay te loopen / aldaar een tent van 6 overendstaande riemen te ma-
ken / Wat deeze te Spitsbergen geduurende dien tyd weder-voet.

lien/ en met een zeil van de sloep te dekken: men hakten 'er eenig byandhout uit het ijs aldaar dooz de zee opgewoopen. Naa 't verloope gup byakimen de tent weer af/ en met de sloep te water zynde/ hoorde en zag men verscheide groote Walvisschen; vervolgens mistig en buijch weer uitgestaan hebbende/ quam men zonder verdere verrichting 's nachts weer by de Loots.

Men viste den 3 September vele Walvischbaarden/ die met hoogwater op strand gehaalt/ schoon gemaakt wierden en geburgen; ook vertoonden zich somtyds Walvisschen in de Baap. Op den vyfden toelde men met de sloep naar de West-Baay om naar Wisch of eenig ander woortdeel om te zien/ doch zonder iets uit te rechten. Den volgenden dag wierd de sloep bemant; men toelde naar de Engelsche Baay om 'er doode of gestrande Walvisschen naa te speuren/ of ook om Beeren te schieten/ Walcussen te vangen/ of eenig ander wild op te doen; maar te vergeefs; in 't wederkeren vertoonden zich echter verscheide Walvisschen/ waar van eenigen seer tam waren. Weder aan de Loots gekomen/ maakte men twee sloepen dusdanig tot Wiffchen gereet: men hielp te twee baten winddicht/ die als boepen dienen zouden/ met een lijn ter lengte van omtrent 70 of 80 vademen daar aan vast gehecht; derze baten bzagtmien in de sloep waar in de Harpoenier was met vier mannen verzeil/ en in d'andere sloep de twee overige/ die ten dienst van d'anderen wezen zouden.

Toetel tot
het visschen
gemaakt en
hoe.

Den zebenden wierden 'er weer eenige Walvisch-Baarden gevis/ die men schoonmaakte en in 't Pakhuys burg. Vervolgens scherpte men de Lenffen en Harpoen/ droogden de boozgangers en verbaerdigde alles wat men in 't visschen noodig had. Sakten de Noord-Baay hoorde men verscheide Walvisschen blaazen/ doch derden niets op. Van den agtsten tot den twaalfden viel 'er weinig vooz/ dan dat men eenige Zeerobben zag en echter niet magtig wierd; met de sloep/ om verdersching te zoeken uitgeroet/ bond men op de zoogenaamde Slaaberg eenen overbloed van dit gewas/ naar waterhoz gelphende/ doch 't moest met groote moeiten van 't gebergte gehaalt worden/ alwaar zich jaarlyks vele Meeruwen onthouden/ dooz wiens mist het aankleevende mog als gemest/ dit kruid weeldzig boezthont/ waar onder ook een soot van zuring gebonden wierd. Van dit gebergte wierden ook zeevaart eenige Walvisschen gezien. De sloep naar 't laage land op de Kersacht uitgezonden/ dee men den Biskayer-hoek aan/ en 't laage land bereikt/ sloeg men 'er een tent op om 's nachts yn verblyf onder te neemen. Op de jagt uitgegaan/ verdeelde men zich in twee/ ieder met een hond verzeil/ dus wierden 'er drie keern opgedaan en naar de sloep gebjagt. Vervolgens zag men weder eenige Walvisschen/ als mede eer vuurstraal op een der psbergen nederdaalen/ waar op de zelve eenigen tyd staan bleef en daar naa verdween. Den dertiende quam men niet de drie gebange keern en de verzamelde kunden weder aan de Loots/ alwaar het Kerscheleesch

Reen gevangen, en kruiden tot ver-verseling gezocht.

bleefsch gesuivert wierd en opgehangen / om het dings dooz 't vriezen te beter te bewaaren / zulk's het hen in den winter booz ververfching dienen mogt. Ook zag men toen buiten de Noordbaay vele Walviffchen.

Des anderen daags wierd 'er een versche gestorbe Walviffsch gebonden /

Een doode
Walviffsch
opgedaan.

sonder dat 'er lenssteecken of een harpoen-wonde aan bespeurt wierd / mogelyk was derze Diffch booz haaren vband de Zwaartviffsch overwonnen en dood geslaagt. Veel arbeid en moeiten wierd 'er besteed / om deezze Diffch / die groot was / en men een wopje bevond te zyn / uit den stroom in zekerheit te boegseeren / maar alles was vruchteloos / zulk's de stroom hen naa een afgesloofden arbeid weder zeevaart dreef / tot ze het eindelyk moesten opgeeven / en naa zwaar stormachtig weer uitgestaan te hebben / den volgenden dag weder aan de Loofs quamen. Die da-

gen naa den anderen had men stormachtig weer / zulk's 'er niets kon uitgerecht woorden; maar op den 19 September bemande men de sloep met al den manschap booz 4 of 5 dagen van alle behoefte verzien / om de verlaate Diffch die aan dreggen gelegd was / weder op te zoeken / doch niet gevonden wierd / wat moete men in 't naspeuren aanwende. Op

die men echter naa veel langewende moeiten, verlaaten moest.

den 20sten 's avonds zagmen de maan 20 dagen oud en 2 graden in Aries, booz d'eerstemaal boven 't gebergte / Zuid-Oost ten Zuiden / tot des anderen daags de Zon zich weder vertoonde. Op den agten twintigsten wierden 'er weder eenige Diffchen in de Baap gezien / zonder dat 'er iets op uitgerecht kon woorden. Den volgenden dag wederom Diff-

chen omtrent de Oevers gezien / getaakte een der zelden booz de Loofs aan den grond vast / die zich met groot geweld wederom blot arbeide / slaande geweldig met den staert en vinnen / waar naa zy zich weder naar 't diepwater begaf. Den dag wende men alle mogelyken blyt aan / om

een dezer Diffchen die zich toen veel vertoonden / magtig te woorden; men werkte eindelyk zoo veel uit dat 'er ten Zuid-Oosten van de Loofs omtrent den Hsberg een Walviffsch geschooten wierd / waar op de gemelde vaten buiten boozd geworpen wierden / die een groot gewoel in 't

Een Viffch geschooten / die 't echter mede ontflaapt.

water maakten / doch de harpoen / na dat de Diffch met de vaten eenigen tyd gelopen had / getaakte aan 't slippen / zulk's men zich in zyne verwachting bedroogen zag / vermits men meende / naa 't afnatten van de Diffch / booz deezze vaten / de zelve met Leiffen verder af te maaken / doch de manschap te zwak zynde / liep alles vruchteloos af.

't Was dan op den derden October dat het Gebogelte allenks begon te vertrekken / ook verzamelden zich mede de Meeuwen / om gelyk den

Het Gebogelte verlaakt,

Opbevaar een gemaatigder Gewest op te zoeken; en in de Noord-Baay vertoonde zich weder eenige Walviffchen. Dooftaan tot den 13den zag men noch al veel Diffch; nu begon het reeds zoo fel te vriezen / dat men

en 't begint fel te vriezen, terwyl de Zon zich naauwlyks weer laag zien.

een van de vierbaten overend gezet / ter dikte van 3 duim bezwooren bond / eer men vier honde bereikten / zulk's de bodems der vaten van 't bevrozen uitwaarts weeten. Op den 15den op 't Gebergte zich begeeven hebbende / zag men de Zon in 't Zuiden noch even boven den Horizont

zien.

waar op staat gemaakt wierd / dat men ze dat jaar niet meer zien zou.
Ook wierden 'er weder eenige Disschen in de Baap gezien / waar op
echter niets konde ondernomen worden. Het hier omtrent agt voet van
den haart staande / bevond men nu tot den grond bezoooren / zulkis het
bat opgeslagen wierd / het yg in stukken gehakt en dus gesmolten / een
schaaal drauk maakte. Den 22sten vertoonden zich wederom eenige
Walvisschen in de Baap / waar op mede niets kon ondernomen worden.
Maar den 25sten vernam men de eerste Beer die niet leiffen en roers
nagezet wierd / doch te water gaande / het weder ontsnapte. Op den
27sten moest de Zon volgens uitrekening om graad onder den Horizont
blyben / echter bevond men noch 7 of 8 uren scheemering. Op dien
dag wierden 'er in de Noord-Baay noch eenige Disschen gezien. Verder
in drie of vier dagen niets voorgevallende / als dat 'er twee Walrussen gezien
wierden / waar van d'een voor den kop geschoten / het echter ontquam.

Voortaan
een afree-
mende
scheemering
gezien.

Op den vyfden November had men noch 4 of 5 uren scheemering /
die voortaan dageliks afnam. Sedert den zedden tot den veertiensten
wierden 'er nu en dan eenige Beren en Dossen gezien / waar van een
gevangen wierd. Nu sloeg men weer een bezoorde vat hier op / welk
yg stukken geslagen en gesmolten wierd om te drinken / schoon 't nabij
't vuur had gestaan om niet te bevrozen. Op den 26den voor het 300
sterk / dat men in een open gehalte opt / om 'er een stuk in te zetten /
naa twee of drie uren weder een hand dikte yg vond. Verder is 'er
tot den vyfden December niets merkwaardigs voorgevallen dan dat 'er
een Beer bestreed en gedood wierd / gebild en 't vet en de huid in de
Loots gehragt. Den zehenden gevoelde men zodanig een bittere koude /
dat schoon men een groot vuur aan den haart en in de kachel stookte /
echter niemand zich in zyn koop verwarmen kon / zulkis men genood-
zaakt was voor 't vuur te gaan zitten. Ook bevond men toen 't Azp-
vat mede bezoorren. Om deeze onpleghke koude te maatigen / ver-
plaatsten eenigen hunne koopen nabij de kachel / en anderen bleeven met
de voeten voor 't vuur zitten : ja 't was 300 bitter houd / dat hoe sterk
de kachel gestookt wierd / hielen men maar een korte poos in de koop
gelegen had / moest men 'er weder uit / en om de leden warm te houden /
gestaadig wandelen.

Onverdrag-
lyke koude.

Den twintigsten December ontrent den middag met Zuidelyk licht /
dat noch voor de scheemering van den dag wierd aangezien / vernam
men eenige dagen geen licht vernomen had / want de Zon in 't teeken
van Capricornus zynde / had ze de Zuidelykste breedte bereikt ; de Maan
toen 20 dagen oud en 23 graden in Leo ; twyfelde men deeze scheeme-
ring te veroorzaaken / of dat het een Noordelyk licht geweest ; vier dagen
hier naa schoot het Noordelyk licht 300 sterk / dat men 'er over verbaast
stond / welk licht opna de gantsche nacht bestand bleef. Vervolgens
quam er nu en dan eenige Beren omtrent de Loots snuffelen / waar
van een geschooten wierd / doch bulderende weg liep / als mede den volgenden
dag

Sterk Noor-
derlicht ge-
zien.

dag die 't ook ontquam / wordende toen noch meer Beeren vernomen; 't Noozderlicht was dien dag en volgende nacht uitnemende sterk / over welk verschynfel men verwondert was. Dervolgens wierd 'er noch op eenige Beeren jagt gemaakt / waar op om de diepe sneeuw geen voozdeef kon behaalt worden. Op den laatsten dag van 't Jaar vernam men weder eenige Beeren / waar van 'er een geschooten wierd / die 't echter noch ontquam.

Met den aanvang van 't Nieuwjaar / wierden 'er somtyds noch eenige Beeren vernomen / als mede vele Dossen waar van 'er een geschooten wierd. Den zevenden Januarij wierden verscheide Beeren ontrent de Loots gezien; twee daar van geschooten / wierden verder niet Leiffen gedood / dervolgens gevilt / en de huiden en 't ber geburgen. Dooftaan tot den twaalfden / zag men en vernam vele Beeren / twee wierden 'er geschooten en mede met Leiffen gedood / tot den tweeentwintigsten stond men onbepelde houde uit / en wierden somtyds noch verscheide Beeren gezien / waar van eenige geschooten wierden / die men wilde en de hant en 't vet naar de Loots bragt. Dreezen dag wierd men een heldere schemering in 't Zuiden gewaar / en den volgenden Nacht een zeer sterk Noozderlicht. Den 25sten zag men 6 of 7 uren dag-schemering en den volgenden dag wierd het volkomen licht / zulkis het gesternte ontrent den middag in 't Zuiden niet meer gezien wierd. Dooftaan tot den 31sten wierden 'er noch verscheiden Beeren gezien / en somtyds eenige geschooten die 't echter noch ontquam. Maar op den derden Februarij wierd 'er wederom een Beer geschooten en verder met Leiffen gedood / gevilt en de huid nevens 't vet in de Loots geburgen. Nu viel 'er verder deeze geheele Maand weinig aanmerkelijks vooz / dan dat 'er somtyds noch al Beeren gezien wierden en eenigen gedoodt / en op den 22

Eenige Beeren geschooten.

De Zon wederom gezien.

Op den derden Maart was 't dat 'er een hevige strop tegen een groote Berr voozviel / deeze met twee kogels ontrent de haaken geschooten / viel daar op onder den voet / kloutwende met de poten daar de schoor getroffen was / waar op men met Leiffen op deezen Beer aanviel; de zelve weder opgestaan / stelde zich te weer / en ontweidigde een der bestijders de Lens / springende naar hem toe / zulkis hy neerviel / waar op een ander man roeschoot om zyn maat tontzerten / wiens Lens mede in de loop bleef / zoo dat dan deeze Beer met al den manschap aangevallen / echter het noch ontwozfelde en Waapwaart liep. Tot den vyftienden wierden 'er noch vele Beeren gezien / eenige gedood / als mede verscheide Dossen die zich nu weder begonnen te verroonen; 's Avonds zag men de Maan byna geheel verduisteten / doch naar d'uitrekening der Eclipsen in den Almanak / moest deeze verduistering een dag eerder zyn geschied. Dervolgens schoot men dan gepelsig vele Dossen; deeze Dossen gevilt zynde / liet men 2 of 3 dagen in de lucht hangende bevrozen / welk vleesch als dan gekookt en met priemen

Maan Eclipsen een dag vroeger dan d'uitrekening.

men en razpnen gestoofst / vooz een goede en smaakpke verbetering verstrekte. Voortaan toe den zedden April viel 'er weinig vooz / als nu en dan op Beeren en Doffen jagt te maaken / waar van ook eenige geschooten wierden ; maar op den zevenden de Sloep weder te water gebozt / maakte men jagt op twee Walvissen / waar van d'ene met den harpoen geschooten wierd en verder geleist / den kop afgesneden en tanden uitgebohten.

Dus verder niets van belang voozvallende / dan dat het noch sommig sel hond wag / en dat men tusschen beiden taamelyk gemaatigd weert had / zoo wag 't op den 27sten dat men omtrent den avond wederom twee Walvissen gewaar wierd / die langs de strand hoers naar de Noord-Baay namen. Men maakte van toen af de Sloep weder tot de Visscherij gereed / om by gelegentheit eenig voozdeel op te doen.

Spitsberger
Kerimis in-
geheit en
geveet.

Wederom
een Sloep
mit 't Vader-
land gezien.

Waar op de
aankomst
van eenige
Schepen
volgt.

Op den eersten May vermaakte men zich met twee mannen goed Bier en een bak warme Wyn / waar mede dien dag de Spitsbergische Kerimis wierd ingestelt. Omtrent deezem tyd vertoonden zich weder veel Berg eenden / doch waren zoo schuw dat 'er geen gevangen wierden. Sedert tot den 25ten wag men dagelyk bezich op Beeren / Walvissen / Robben / Berg eenden en ander Gevogelte dat zich wederom vertoonde / jagt te maaken / waar van eenige geschooten en gebodt wierden ; Maar 't wag op den 27ste May dat men een bemande Sloep gewaar wierd / zulks dit geen kleine vzeugde baarde / als zinde deeze de eerste die in 9 Maanden min 5 dagen gezien wag. Deeze Sloep wag / dooz den Commandeur Cornelis Crouff , toen met zyn Schip vooz de Robbe-Baay gekomen / voozafgezonden / en quam mede dien zelven avond vooz de West-Baay ten Anker ; en den zotten quamen noch vyf Schepen / namentlyk d' Ammiraal / Vice-Ammiraal / Schout by Nacht nevens twee anderen in de West-Baay ter steede.

Dus wierden deeze zeven mannen / op Spitsbergen overwintert / in volkome gezondheid op d'aankomst der Schepen gevonden ; Maar in dit Jaar 1634. wederom zeven andere Mannen aldaar gelaten / stozven die allen / waar dooz de verdere onderneming om 'er Doll te doen overwinteren achterbleef.

Vervolgens is echter noch gebleeken / datmen de Landvisscherij zoo wel hier als op Jan Mayen-Eiland, toen noch t' eenemaal niet wilde opengeven / maar hoe lang die naa derzen noch heeft geduurt / hebbenwe nooit vernomen ; Immers heeft den tyd doen leeren / dat 'er zoo wel hier als aan Spitsbergen, een Visscherij Visscherij is geweest. De Vissch dan met der tyd alhier gelph te Spitsbergen van Land en uit Zee verzeeden / zyn eindelyk de Graanketels en verdere gereeds en beste Groenlandsehe Gereedschappen / weder uit de Pakhuizen gehault / en de Compagnie scheidende / is dan mede Jan Mayen-Eiland gelph Spitsbergen verlaaten / zulks dat de Eilandsehe Walvisch beide deeze Eilanden eerst onbyp.

De Visscherij
op Jan Mayen-
Eiland
en te Spits-
bergen ge-
maakt.

onbep. hebbende gemaakt / in dooz hünne wplneeming weder tot een
vrij-land zyn gewozen.

Mi 't hier pas geeft / ons over het Noorderlicht / waar van we zoo
even gesproken hebben / en ook in 't eerste Deel / 't derde Hoofdstuk
gewag is gemaakt / een weinig uit te laten / zullen eenige Observatiën
dooz den Heere Maraldi en anderen daar over gedaan / en de * Koning-
sclie Societät der wetenschappen te Parys opgebjaagen / ons dit volgen-
de berichten :

Observatiën
over 't Noor-
derlicht van
den Heere
Maraldi
bygebragt.

Sedert eenigen tyd heeft men reeds / alhoewel met een onvolmaakte
hemis / van een zeker byzonder Licht in de Noorderlyfste Landen /
als Noorwegen, Ysland, en andere Gewesten / geweten; welk Licht
den Heer Cassendi de Noorder Dageraad heeft genoemd / nademaal het
in helderheit den Dageraad nabij komt; dit Licht is echter met het zel-
ve zeer verschillende / dooz den nachteliken tusschen tyd waar in het
zich vertoont / en men kan het noch vooz den Dageraad / noch vooz
een Scheemering weemen.

Wy hebben, zegt den Heer Maraldi, in 't Jaar 1716. te Parys een
naamrechthk en zeldzaam * Verschynsel beschouwt; 't was op den 11den
April 's Avonds ten half elve / toen het zich begon te vertoonen / na-
dat de Scheemering zich omtrent twee uren geindigt had: 't Bestond
in een groot en helder Licht / zich langs den Horizont Noordwest ten
Noorden verspreidende. Het begon met den ondergang van Eris, onder
den Westeliken voet van Auriga, en 't strekte zich vervolgens over 't
westelike been van Perseus uit / passerende tusschen de * Gestarntens
Andromeda en Cassiopea, en eindigde in 't Heemelsteken onder 't hoofd
van Cepheus. De uitgestrekthst van dit Licht / van 't Westen tot in
't Noorden / besloeg omtrent 80 Graden. De byzete strekte zich ter
eene zyde onder den Horizont, van waar het scheen voozt te komen / en
ter andere zyde tot 7 Graden in hoogte uit / behalven ter wederzyds uit-
breiding waar 't minder byzet was. De helderheit van dit licht ver-
spjelde zich overal even krachtig / en 't verzwakte niet dan omtrent het
verhevenste deel. De lucht was zoo klaar / voornamentlyk omtrent
den Horizont / en dit Licht zoo helder / dat n en 'er met het oog zelf /
de voornaamste Starren van Perseus, Andromeda en Cassiopea dooz
zag. De Star in de Westelike knie van Perseus, was omtrent twee
graden laager dan d' uiterste strekking opwaarts van 't licht; de schoo-
ne Star van 't hoofd van Medusa, scheen midden dooz zyn byzete;
ook zag men omtrent de bovenstrekking de kleine Noorderlyfste Starren
van Andromeda en de Zuidelyfste van Cassiopea.

Wy beschouwden vervolgens / dat de Starren van Medusas hoofd
en de knie van Perseus, zich in den aanvang minder van 't verscheene
licht / dan in 't vervolg verdoofden; bovenal vertoonde zich de Star
van :

ff 3

* Zie Memoires de l'Academie Royale des Sciences, 1716.
† Phenomena. ‡ Constellations.

van Perseus, toen veranderlyker in hoogte dan d'anderen / terwyl het licht egaal byet was / en geduurig dooz de zelve Starren naby den Meridiaan passeerde / die ten opzichte van den Horizont, niet zichtbaaryk van stand veranderden; waar uit bleek / dat dit Licht / geen deel met de beweging van 't Primum Mobile had / en bygevolge niet Hemels was / maar veel eer aan ons * Dampgewest verhuucht / en dat het verschillig was met het licht dooz den Heer Cassini op den Zodiac ontdekt / gemeenschap met de beweging van 't Primum Mobile en de eige beweging van de Zon hebbende.

Behalven het bestendige en overeenkomende licht / was 't met den Dagetaat weinig verscheelende / maar helderder en wicachtiger; men zach vervolgens eenige Kolommen van een weinig levendiger licht / die naar den staart van Comeeten geleken. Deeze Kolommen van onder den Horizont opgekomen / en zich van beneden naar om hoog strekkende / byebden haar een weinig boven de opperuitgestrektheid van 't licht uit. Zy geleken naar rook- of water-stralen / en scheenen niet dan 300 veele lichtstraalen te zyn. Men zag 'er telkens veele van / die op verscheide plaatsen het Horizontale Licht doozstraalden / en hooger doozgebyongen / wierden haare opperdeelen hoek of spitsachtig. Twee graden waren ze omtrent byet / strekten zich ter hoogte van 7 of 8 graden uit / en waren naulphs een half minuut zichtbaar. Wanneer deeze Kolommen verdweenen / zagmen 'er in acht oftien minuten geen / maar aldan verscheenen 'er wederom anderen op verscheide plaatsen van 't licht; Dus vernieuwde telkens dit verschynfel in den tyd van een uur / en duurde tot 's nachts ten half twaalve. Dervolgens zag men deeze † rechtstandige Kolommen niet meer / en het Horizontale Licht dat tot dus verre helder was geweest / verminderde allenhs / 't zy dat het dooz d' opkomende Maan verzwakt wierd / die toen een quartier na elve den Horizont bereikte / te weten / een quartier-uur vooz dat de Kolommen verdweenen waren / en dat het licht zwakker wierd; 't zy dat de stoffe die 'er oorzaak van was / niet meer zoo overvloedig dan in den beginne waar. Hoedanig dit ook wezen mag / het licht nam af / en 't wierd / weinig meer dan in een minuut / bynaa onzichtbaar.

Den volgenden dag / 's avonds ten half tien / met een heldere lucht / zagen we een strek van diergelyk licht als den voozgaanden avond verdweenen was / onder 't Gestarte van Cassiopea, maar 't was zwak en verdween eerlang. Deeze lichtstraalende Kolommen wierden toen maar eens gezien / zich ‡ rechtstandig uit den Horizon verheffende. Deezen dag en dien zelve avond / woel het styf uit den Zuid-Oosten.

Op den 13den Apryl / 's avonds een quartier vooz negenen / naa 't eindigen van de Scheemering / de lucht helder en stil weer zynde / begon men aan den Horizont / onder de Starren van Cassiopea een zwak licht

te

* Atmosphere, † Perpendiculaires, ‡ Perpendicular.

deren / terwyl
arren nabij den
niet zichtbaar-
cht / geen deel
volge niet be-
nocht / en dat
op den Zodiac
n Mobile en de

was 't met den
achtiger ; men
diger licht / die
men van onder
hoog strekhen-
heit van 't licht
men niet dan 300
/ die op ver-
hooger doozge-
Twee graden
8 graden uit /
meer deeze Ho-
m geen / maar
plaatzen van 't
van een uur /
zag men deeze
t Licht dat tot
p dat het dooz
ter na elve den
de Holommen
p dat de stoffe
in den begin-
f / en 't werd /

niet een heldere
voorzaanden
bea , maar 't
de Holommen
t den Horizon
et stp. uit den

enen / naa 't
zynde / begon
een zwak licht
te

te zien / dat ten tien uren noch in den zelfden staat was ; maar omtrent
half elf / was 't krachtig vermeerderd / 300 wel in uitgestrektheid als
helderheit. Het was grooter en klaarder dan den vorigen Avond/
maar niet 300 helder naar d' uiterste uitgestrektheid / als dat van den
12den zich had vertoont. De stand en d' uitgestrektheid waren / gelijch
het licht van den eersten dag / en het verschynfel duurde omtrent een half
uur. Terwyl men op de gestrektheid van 't licht acht gaf / zag men
by de uiterste en Oostelykste strekking / een deezer Licht-Holommen/
die dooz een achtereenbolgende beweging van 't Nooyd-Oosten naar 't
Nooyd-Westen / in weinig min dan een minuut haat gantsche uitge-
strektheid doozliep / en zich aan 't Westelyk uiteinde verspreide. Dervol-
gens begon het Horizontale Licht te verzwakken / en verdween omtrent
half twaalf uren 't eenemaal. Twee achtereenbolgende dagen waren
de Wolken het belet onzer verdere observatiën , en men zag het licht niet
meer / doozdien de Lucht betrokken was.

Dooz een bericht aan den Heere Valincour gezonden / verstonden we / Bericht van
een Ver-
schynzel te
Dieppe be-
schouwt
dat men te Dieppe , op den 11den April des zelfden Jaars / 's avonds
ten half elfen / aan den Horizont ten Westen een Wolk beschouwt had /
die zich naar 't Nooyden uitstrecte / en in den tyd van een uur / ter-
hoogte van 35 Graden verhefte ; zich toen klooksgewyze in een trek-
kende / wierd ze vervolgens roodachtig / en noch meer rechtstandig ge-
reezen / wierpze een vlam uit / die omtrent een quartier uur gezien wierd.
Deeze klook daalde vervolgens naar by den Horizont , alwaar ze zich
verspreide / en de lucht voortaan tot Middernacht betrokken zynde/
verdwien dit verschynfel. Deeze observatie te Dieppe , is op den zelf-
den tyd als d' onze van den 11de April gedaan / en ze komt ook in ee-
nige omstandigheden daar mede overeen / want het verschynzel liet zich
ten Nooyden zien / en 't duurde beide omtrent een minuut. Maar in
d' andere omstandigheden / quamen de verschynselen van Parys met dit
van Dieppe niet overeen. Te Parys begon men het licht ten half elfen
te zien. Te Dieppe zag men ter zelfder tyd in 't Westen een Wolk / en
deeze wolk vertoonde zich niet rood / dan ten half twaalfen in 't Nooy-
den ; dus zag men te Dieppe het licht niet / dan een uur naa d' eerste
observatie te Parys gedaan. Wy zagen geduurende een uur in 't Ho-
rizontale Licht / vele Lichtgeebende Holommen / daar in 't bericht van
Dieppe , niet dan van een vlam gesproken wozy / die maar een quartier
uur duurde.

Deeze verschillende omstandigheden doen blyken / dat dit het zelfde
Verschynfel niet is geweest / ter zelfder tyd in beide deeze Steden gezien /
maar twee onderscheidenen / die dooz een stoffe van de zelfde natuur kon-
nen veroorzaakt zyn / zich dooz 't * Dampgewest deezer byzondere Ste-
den verspreidende.

In Engelandt en in eenige Steden ten Westen van Frankryk , heeft Als mede in
Engeland,
men.

* Perpendiculairement , † Atmosphere.

men op den 17den Maart in 't zelve Jaar een groot Werschipnzel gezien / schijnende met het licht dooz ons te Parys beschouwt / overeen te komen.

Te Nieuwark, in 't Graaffschap Nottingham, zag men ruim een uur naa zonnen ondergang / ten Nooyd-Westen / twee genoegzaam donkere wolken / een weinig van elkander gestrekt / en 20 of 25 graden boven den Horizont. Uit ieder dezer wolken quam met een groote snelte / een licht doozt / staersgewyze uitstraalende / en gelykende naar de stralen die somtijds de zon naby den Horizont gekomen / dooz de wolken scheit. Deeze stralen speelden zich van 't Nooyd-Westen tot het Nooyden / dooz een groot gebreke van de lucht uit / en verhinderden echter niet / dat men 'er de Starren dooz zag / alhoewel iets flaauwer / gelykterwyse men die dooz nevelachtige wollighe ziet. In 't overige van de Lucht / zag men de Starren blinken / gelyk by helder vliezend weer en donkere Maan. Van 9 uren 's avonds verninderden deeze licht-stralen tot 10 uren / waarmede ze toen weder toenamen / en tot half twaalf uren duurden. Het licht uit deeze 3 Werschevelingen doozgehoemen / was zoo krachtig / dat men 'er haplaale letteren by leezen kon.

Te Londen scheen de Horizont, ten Nooyd-Oosten niet zeer donkere en dikke dampen bezet / in welker midden / men gelykzaam een Maalstroom van een rofsachtig licht zag / dat allengs lichter wierd / en 3yne stralen / als van vuurpylen / naar veel plaatsen dooz de lucht schoot. Deeze stralen zich met een groote snelheit verspreidende / verooorzaakten in de gassachtige lucht / een liechten rook / die byna tellens op de zelfde wyse / en met de zelfde uitwerking weder hervat wierd. Deeze licht-rook / was zoo doozzichtig / dat men 'er de Starren dooz zag / en zoo lichtschynend / dat men 'er de hulzen dooz onderscheiden kon / zullig het met het maanlicht byna overeen quam.

Bericht
van een ver-
schynel te
Zich gezien:

Volgens een ander bericht / aan den Heere Valincour uit Brest gezonden / had men op den 17den Maart / by een zeer heldere lucht / 's avonds omtrent 7 uren / een soot van een Regenboog vernomen / van kleine doozgaans wit en zeer helder. Hy wierd in 't Zuiden gezien / en bestoog van 't Oosten naar 't Westen / een ruime uitgestrektheid van lucht. Van 't Oosten nam 't een eind 3yn aanvang / naby den * Leeuwe-kaart / hy breide zich vervolgens over het gestante van Gemini uit / dat ter midden van den Hemel stond / waar deeze Boog 3yle graden byet was / en dooz de Pleyades vervolgende / eindigde de boog aan het hooft van Ariës. Hy vertoonde zich als een witte en doozschynende wolk / wiens licht een weinig het aardryk verlichte / zonder dat 'er de doozzichte der Starren dooz gehindert wierd.

Deze Boog omtrent 9 uren allengs verdween / zag men ten Nooyde naby den Horizont een licht / naar een schoonen dageraad gelykende / dat zich van 't Nooyd-Westen tot aan 't Nooyd-Nooyd-Oosten uitbreide. Uit die licht quamen geduntig zeer witte en heldere stralen

† Miccoris. * Canda Leonis.

voort /

voort / die aan 't Wardrph een soort van daglicht gaben / naar een schoo-
nen zomerschen Dageraad gelykende. Deze straaLEN waren alle 4 eben-
wijdig / en strekten zich tot op 48 en 50 graden hoogte uit : Telkens
quamen ze te voorschyn / en verdweenen weder : maar als men ze niet
zag / vertoonden zich / voort dat ze wederom verscheenen / uit het hori-
zontale licht een weinig donkere danipen / in de gedaante van gouden
eventwijdig met den Horizont , die zich met een uitnemende snelle / tot
aan 't Coppinit verheften / waar ze verdweenen. Deze verwisse-
ling / duurde tot 11 uren / en midlertwyl zag men noch onderscheident-
lyk / dooz deze danipen de allerslupste starrén. Ten 11 uren vertoon-
de zich in 't Noorden / een licht / sterker dan 't voozgaande / verspre-
dende allerwegen zeer witte straaLEN. Ten half twaalfen wierden de
starrén betrouwen / en een wolk / waar mede de licht betrou / de die
licht verdwynen.

Men staakte toen deze observatiën , geloovende het verschynfel ge-
eindigt was ; maar den volgenden dag / bragten de Visschers bericht /
dat ten twee uren naa midnacht / de licht wederom opgeheldert
zynde / het licht van nieuws weder sterker scheen / zeer heldere straaLEN
uitwerpende.

Den zelfden dag / 's avonds tusschen 7 en 8 uren / zag men nabij
Dieppe , twee mylen van de Zee / gelykzaam een langhattrige Comeet
uit Zee ophomen / die zich tot 9 uren zien liet / waar uit een verbaa-
zende helderheit naar de kusten van Engeland vooztquam. In dit
Licht zag men vlammen ontsieken / die zich in de wolken als een sel-
le brand vertoonden.

En Inge-
lyks op de
kusten van
Langudoc,

Op den zelfden nacht van 17 Maart / heeft men mede een groot
Licht op de kusten van Langudoc gezien. Volgens 't onderzoek dat
hier over dooz den Luitenant van d' Admiralliteit van Agde werd ge-
daan / en aan den Abt Bignon gezonden / hebben verscheide Schippers
van Cartaanen / om te Visschen uitgebaaren / bericht : dat ze omtrent
9 of 10 uren / tusschen de kust van Agde en de Golf van Vendres ,
ten Westen van dezen Zeeboezem / een groote helderheit gezien hadden /
byna den Dageraad in 't ophomen van de Zon gelyk / doch te s roo-
der en in kolommen verdeelt / d' eene klaarder dan de andere ; dit was
gezien dooz die geenen die 't naast aan land waren / tusschen de Golf
van Vendres en ten Westen 't kleine Steedsje Grovissa genoemd. Dit
Licht scheen 300 helder / dat men de Kaap Saint Pierre genoegzaam be-
kennen kon / een afstand van drie mylen ten Westen van de Golf.
Naar de Visschers / verder in Zee zynde / zagen dit licht 300 schoon
noch helder niet. Men zag het omtrent een uur / en 't verdween ver-
volgens ten Zuiden. Drie dezer Cartaanen waren genoodzaakt ge-
weest / aan de Kaap Quiers een haven te zoeken ; men versond 'er / dat
de bewoonders van deze Kaap / dit Licht mede op de kusten van Lan-

g g

gudoc

1 Parallel,

1 Zenit.

verschynfel ge-
wilt / overten te

men rust een
der genoegzaam
10 of 25 graden
een groote snel-
phende naar de
/ dooz de wol-
Westen tot het
en verhinderden
terg staalwilt /
't overige van
t vlezende weer
den deze licht-
/ en tot half
den vooztgeho-
op leezen kon.

er zeer donkere
am een Maal-
wilt / en zynde
de licht schoor.
/ verdoorzaak-
liens op de zelf-
d. Deze licht-
vooz zag / en 300
kon / zulks het

te Brest gezon-
ht / 's avonds
/ van kleine
gezien / en be-
heit van lucht.
en * Leenwe-
Gemini uit /
/ drie graden
boog aan het
voozschynende
der dat 'er de

sag men ten
ageraad gely-
voozd-Doften
idere straaLEN
voort /

gudoc gezien hadden / en geloofden 't dooz een hevige brand elders ontstond.

Zoo veel men dooz dit bericht begrepen kan / met een byzondere en naaukeurige Maart van deeze Maften vergeleken / scheen het / ten opzichte der greenen / die zich in gelphen Rant van de Golf van Vendres bevonden / en ingeslups met deezen van de Maap Saint-Pierre , dat het licht zich van 't Noord-Westen tot het Zuid-Westen vertoonde; in plaats dat het in de Noorderlyke gedeeltens van Vrankryk , zelf des nachts tusschen 't Noord-West en Noord-Oosten gezien wierd.

Bericht van
een Ver-
schynfel in
d' Ukraine
beschouwt.

De Heer Abt Bignon , ontfing mede een andere Observatië over een byzonder verschynfel / dooz den Prins van Moldavië te Solnin in de Ukraine, op de volgende wyze in acht genomen: Op den 15den Maart 1716, in den nanacht ten vier uren in 't Noord-Oosten / en ter hoogte / waar de Zon gemeenlyk twee uren naa syn opgang staat / zag men een soot van langstraalend en zeer fyn licht; dat zich vervolgens bovenmaate kolomsch-gewyze uitbreide, waar van 't beneden deel hoekig en kantig was / en 't boven deel zich splitst als een lang eindigde. Het was buurig van kleur / en syn breete wierd dooz veele witte groeven onderscheiden / die allerwegen van 't beneden deel tot aan 't top punt doorgingen. Een uur na dat het zich uitgebreid had / veranderde allenäs de roode kleur en wierd wit; deeze verandering / aan 't boven eind begonnen / vervolgde dus 't eenemaal tot naar 't beneden deel; en eenige minuten naa deeze verandering / verdween de kolom.

Dit Verschynfel is 't eerste / van allen die dit Jaar in verscheide Gewesten van Europe gezien syn. 't Is op den 15den Maart beschouwt / twee dagen dooz die / die men in Duitsland; Engeland en Vrankryk heeft gezien / en byna een Maand dooz dit / dat we beschouwt hebben. 't Scheen eenige overeenkomst met deeze Pyramiden van 't Licht te hebben / in Engeland op den 17den Maart in verscheide deelen van de Lucht waargenomen / en van 't Horizontale Licht gescheiden.

Observatien
over dusda-
nige Ver-
schynfelen te
Coppenna-
gen.

Onder de Berichten van de Koninklyke Societeit der wetenschappen van Berlin , vind men Observatien van drie diegelyke Verschynfelen te Copenhagen in de Maanden Februari en Maart van 't Jaar 1707. gedaan. 't Is te geloopen / dat deeze Observatien van den Heere Roemer syn / een berucht Mathematicus. In de eerste deezet / die den eersten Februari gedaan is / ziet men omrent ten elf uren 's avonds / een soot van Zoog / die zich van 't West-Noord-Westen tot aan 't Noord-Noord-Oosten uitbreide / en in d' afgelegenste plaats van den Horizont, drie graden hoogte had. Deeze Zoog / rees verhoogens en scheen zeer helder in syn gantsche uitgestrektheid. Een half uur naa middernacht quam 'er allenäs een nieuwe Zoog / boven den eersten te voorschyn / en ten een uure zach men Straalen als ballen zich vertoonen / die zich naar om hoog begaven / als of ze gewoopen waren. De

ze Straalen begonnen zich torn in den bovensten Boog te vertoonen / vervolgens in den benedenste / en 3p reezen 4 graden boven den bovensten Boog. Ten twee uren was die Verschynzel in 3pi volle klaarheit. 't Was verre boven den Horizont verheven / en 't verspreide zich allenks dooz de gantsche Lucht. Daarnaa een ophomende mist / die verschynzel des verdwynen.

De selve Astronomist bericht van een ander dergelyk Verschynzel waargenomen / maar niet zoo schoon noch volmaakt als 't eerste; het vertoonde zich den eersten Maart in 't selve Jaar / van tien uren 's Avonds tot een uur naa Middernacht / en in 't selve Luchtgewest. Eindelyk meld hy noch van een derde Verschynzel / dat zich den 6den Maart in 't selve Jaar tusschen 7 en 8 uren 's Avonds zien liet / doch nult regelmaatig dan het eerste was. Het had dit in 't byzonder / dat de meeste Straalen die uit deze Boog voortquamen / tot aan 't boven-deel der Lucht reezen; die weening tyd daar naa betrok / en 't Verschynzel verdween. Hy merkt aan / dat dit Verschynzel / klaarder en krachtiger te Pinemburg / twee mylen van Coppenhagen gelegen / verscheem; waar uit hy besloot / dat het daar toppig wierd / en dat het bygevolge 300 laag en naby het oppervlak der Arde was.

In deze Berichten van de voornoemde Societeit / staat 'er noch een andere Observatie over het selve Verschynzel uitgedrukt / op den zelfden Dag van den 6den Maart 1707. te Berlin dooz den Heere Kirchius gedaan. Deze Astronomicus / beschouwde 's Avonds ten agt uren een soot van Regenboog / maar breeder / wiens lengte uit den Horizont omtrent 100 graden besloeg. Het opperste gedeelte van dezen Boog stond 8 of 10 graden boven den Horizont / waar uit verlichtende Straalen voortquamen / die naar 't * toppunt hoers namen. Dervolgens zag men boven den eersten Boog / een tweede / ter hoogte van 30 graden te voorschyn komen / maar hy was niet volkomen.

Indien de Observatiën van dit Verschynzel / op een zelvigen nacht te Coppenhagen en te Berlin gedaan / van een weinig meer omstandigheid waren / zou men den afstand hebben kunnen bepaalen / als deze 4 Verheveling boven 't oppervlak der Arde had; Maar nu wy in twyffel staan / of de bovenste Boog te Berlin gezien / de zelve is / die men te Coppenhagen zag / of indien hy veel eer de benedenste is geweest / dat waarschynlyker 3p; want te Coppenhagen wierd dit Verschynzel van wegen de Wolken / niet dan tusschen 7 en 8 uren zichtbaar / en te Berlin wierd de benedenste Boog ten 8 uren gezien / daar het schynt dat de bovenste / niet dan omtrent 9 uren zich opde / wanneer reeds dit Verschynzel / meer dan een uur te Coppenhagen zichtbaar was geweest. Indien men voornedersteile / dat deze de benedenste Boog 3p / die op beide plaatsen zichtbaar was geweest / dat 't waarschynlykste is / en dat het verschil van Hoogte tusschen Coppenhagen en Berlin / byna onder

En te Berlin
gedaan.

Redeneering
daar over.

den zelfden Meridiaan gelegen / dyle Graden 3p / reekent men den afstand van 't Verschynfel boven 't oppervlak der Warde / vyftien mylen van Parys te 3yn. Maar 300 men ondersfelt / dat de bovenste Boog te Berlin gezien / deeze 3p / die te Pinemburg of te Copenhagen is gezien geweest / zal den afstand van 't Verschynfel / boven 't oppervlak der Warde / vyfemaal grooter moeten 3yn.

De Observateur van Copenhagen heeft genoegzaam te kennen / dat hy in 't voorszgaande Jaar / andere diergelyke Verschynselen beschouwt heeft / en voegt 'er by: dat ze jaarlyks in Noorwegen en in Ysland gezien worden. Noch word 'er gezegt / dat den Historischypher Saxon gewag maakt van een groot Noorderlicht in 't Jaar 993. den 26ste December / gedurende een uur gezien.

Observatiën
van den Heer
Gassendi by-
gebragt,

Noch vinden we een Observatie van een Noorderlicht in de voorszgaande eeuw / door den Heere Gassendi gedaan. In 't Jaar 1621. den 12den September / naby Aix in Provence 3ynde / wanneer de Abondscheemering omtrent geëindigt was / zag hy naar 't Noorden boven den Horizont een Licht / dat naar een zeer helderen Dageraad geleek / en tusschen d' op- en onder-gang van Eris begrepen / 60 graden boven den Horizont besloeg. Het boven einde was als een Boog / die op een ongeboelige wyze / ter hoogte van 40 Graden reeg. De stoffe waar uit dit Verschynzel bestond / was 300 dun / dat ze niet belette de Starren te zien. Van den Horizont tot de opper gedeeltens / was 't door vele lichtende balken door straalt / die ten einde tandachtig waren. Deeze balken waren beurtsgetoys helder en donker / ieder van twee graden * rechtstandig met den Horizont. Dit Verschynfel vertoonde zich niet alleen in en omtrent Provence , maar de Heer Gassendi bericht / dat het was te zien geweest te Cioutat , te Digne , te Grenoble , te Dijon , te Parys , te Rouan , te Toulouse te Bourdeaux , en in 't Weld door Montauban , welke Stadt toen beleegert was.

Hy toont aan / behalven dit Verschynfel / noch vier andere diergelyke gezien te hebben / een in Februari / een in April en twee in September / maar dat ze 300 krachtig niet / dan het eerste waren / en dat alle deeze Verschynselen / door eenige dagen met schoon / helder en stil weer verzelde / gevolgt wierden.

De gewoone
tyd der Verschynselen
aangeweezen,

Door deeze Observatiën alhier aangehaalt / blykt dat alle deeze Verschynselen byna van de zelve natuur waren / schoon d' eene zich grooter / klaarder en beter dan de anderen vertoonden ; dat de eigentlykste tyden van 't Jaar door dusdanige Verschynselen / de Maanden Februari / Maart / April en September 3yn / alhoewel 'er zich volgens 't getuigenis van den Jaarboekschypher Saxon , noch in December / omtrent den Winter + Zonnestand hebben laten zien ; dat deeze Verschynselen zich vertoont hebben / in een helder weer en naar een of verscheide warme dagen / is dat Gassendi en Kirchius getuigen / en dit

nt men den af-
vustien inplein
at de bovenste
Copenhagen is
en 't oppervlak

re kennen / dat
selen beschouwt
n in Ysland ge-
pber Saxon ge-
. den 26ste De-

in de booggaan-
jaar 1621, den
meer de Abond-
yden hoben den
aat geleeli / en
laaten hoben den
lele op een onge-
ffe waar uit dit
de Starren te
g 't door veele
waren. Deeze
aan twee genden
onde zich niet al-
erliche / dat het
te Dijen, te
heid voor Mon-

dere diergelphie
 in September/
 dat alle deeze
 n sijn weer ver-

alle derze Ver-
ene zich groo-
de eigentijpste
Maanden Fe-
e zich volgens
n December /
at derze Ver-
naar een of
getuigen / en
dit

Wat het
Schip de
Bleeker we-
devoert,

In den Jaare 1670. gebeurden 't Jan Lourensz. Pit Commandeur op 't Schip de Bleeker, een Wilsch gevangen en gestenst hebbende / dat hy / om uit te rusten / wat ging slaapen / beveelende den Stuurman met een Sloepjs Volk de wacht te houden; maar naaulphs een half uur gerust hebbende / stak 'er een harde Zuid Oosten wind op / zulks de Zee zeer hol schoot: Het Schip in 't Ws bezet / byaken de Schotfen dooz 't hol gaan der golven. Corn gelaste de Commandeur / de Doozzellen los te maaken / om dieper in 't Ws te zellen; doch 't stoer dwerssch boven 't water uit zyn Dingerlingen gehangen / en geen tyd vollende verpillen om 't aan te hangen / zelde men dus voort / om met de Schooten en Wassen te stuurken. Dooz deezn stercken wind / wierden de groote Wschotfen 300 geweldig bevoogen / dat ze somtids tot aan de kusten van 't Schip reikten: en 't Schip den verkeerden weg op willende / en met den neus naar Zee / wierd het volk 300 zeer verlegen / dat ze 27 sterck zynde / zich van 't Schip op de losse Schotfen Ws begaven / die geweldig op en neer woelden. Zy kroopen dan over eenige Ws-boomen / van d' eene op d' andere Schotjs / ysgwaard in / op hoop van een Wsbeld te zullen aantreffen / hebbende ter lpfbergging drie Sloepen by zich / die zy over 't Ws arbeiden moesten.

Dar in 't Ys
blyft, en
hoe lanig
het volk
sukkelte om
zich te red-
den.

Dus van d' eene op d' andere Schotjs zwerbende / geraakten ze eindelijk op een Wsbeld / daar zy zich toen een etmaal onthielden. Ondertusschen de Commandeur met noch zeven mannen 't Scheep gebleeven / zette het dooz Marszell by / hopen de dooz 't krachtig aan zellen de schotfen te doen wyken / om 300 in ruime Zee te geraaken. Maar op een voorby dybende schotjs / byak de loef-mars-schoot stukken / waar op het Schip tegen de buitenste schotjs aandaaide / en zodanig / dat de geheele zyde in week / draapende vervolgens in Zee / en viel eerlang op zy / zulks zy / schoon d' overige Sloepen getred hingen / genoeg te doen hadden / om 't met een Sloep t' ontvluchten / en hun leven te redden. 't Schip dus gelyt zynde / zwurben ze met de Sloep in Zee / langs den zoom van 't Ws / in een geweldige jagtmeent / zulks ze naaulphs konden van zich zien. Eindelijk de lucht ophlaarende / wierd de Commandeur zyn ander Volk gewaar / en gewilft hebbende / quam de Harpoener met een end lpgs / naar de buitenste schotjs / en wierp die den Commandeur toe / waar op vervolgens de Sloep op 't Ws wierd getrokken. Ze zamen aldaar anderhalf etmaal hun verblyf genomen hebbende / zonder enig Schip te zien / zelde de Commandeur: Mannen, die my en zyn leven lief heeft, volge my; En 't volk in de Sloepen verdeelt hebbende / bragten ze de zelve van 't Ws weder in Zee. Naa 12 uren omzwerbens / geraakten ze behouden in 't Schip van Commandeur Parshout, die hen vooreerst borg / en vervolgens een gedeelte van 't Volk in andere Schepen overzette.

Comman-
deur Corne-
lis Sille,

Commandeur Cornelis Claasz. Bille in den Jaare 1675. een volle ka-
ding bekomen hebbende / verloor zyn Schip in 't Ws / vermits het dooz
't aan-

't aanzetten en perſſen der ſchotzen 't eenemaal bezet lag. Toen moeſten ^{zyn ſchip verlezende,} ze zich met 34 Perſoonen 14 dagen lang / met 8 halve hooften ieder ^{moet zyn} van 6 pond en 4 Eſtamiſche Kaaſen / behelpen. Deezen duſ 14 dagen ^{volk zich} met roeijen en zellen in Zee gezwurven hebbende / wierden eenigen wan- ^{zeer kom-} hoopig / vermits ze nu dooz den honger / doſt en koude zodanig afge- ^{merlyk be-} mat waren / dat zy 't ſcheenen op te geven / echter quamen ze ten laaſten Schepen te zien / die hen borgen. Zeg van deeze zwerbelingen / quamen dan naa veel ſukkelens met hun Sloep aan 't Boord van den Commandeur Dirk Pieterſz. van de Velde, boerende 't Schip de Kruiskerk van Haarlem. Dit Schip lag by Spitsbergen booz Smeerenburg, ^{En word ten} aan een groot Iſveld / toen 'er deeze 6 mannen aangquamen / en ver- ^{laaſten ge-} zochten den Commandeur Iſbergſing / die hen niet geweigert wolerd / ^{bergen,} laatende hen van alles volop diſſen. Maar vier van hun / zeer pynli-
 3pnde / vzoeg hen den Heelmeeſter wat hun deerden / en waarom ze noch 300 bedrukt zagen / vermits ze nu uit den nood en geburgen waren? zy gaven hem te kennen / dat ze onſydelpke pyn aan hunne voeten had-
 den / dooz de geleedene koude veroozsaakt. De Heelmeeſter hunne voe-
 ten beziende / oordeelde ze bezoooren te zyn / zulſ hy aanſtonde
 vleechſpekkel warm maakte / en in een balp gegooten / liet hy ze met de
 voeten daer in zitten. Omtrent een uur hen duſ geſtooft hebbende / ge-
 boelden ze noch meerder ſimerte / dat den Wondheelder moed ter genee-
 zing gaf. Dervolgens het doode vleech weg geſneden / verband hy
 hunne voeten met bequaame geneesmiddelen / waar dooz zy in weinig
 dagen duſ verre geneezen wierden / dat ze wederom dienſt konden
 doen.

Ondertuſſchen nadat de Commandeur Cornelis Bille met byf van zyn
 manſchey / in een andere Sloep elf dagen lang / in zwaare ſtoym / ſagt-
 ſueuw / ſtrengte koude / honger en doſt / jammerlyk gezwurven had-
 den / zagen ze mede Schepen / en wierden dooz een Schip van Stave-
 ren geboorgen. Dyle van deeze byf mannen waren de beenen mede be-
 zwooren / en noch erger dan de vier gemelden. De Heelmeeſter van dit
 Schip geen kans ziende hen te geneezen / of moeſt hen de beenen afzet-
 ten; daar in Commandeur Bille niet bewilligen wilde; dies hy zich me-
 de met de Sloep naar 't Schip de Kruiskerk van Haarlem begaf / den
 Commandeur van de Velde zynen Wondheelder verzocht / om naar zy-
 ne dyle ellendige matroozen eens te komen zien / dien hy op 't Schip
 van Staveren gelaaten had. Dit hem ingewilligt / voert hy met den
 Heelmeeſter aan 't boord van 't boornoemde Schip. By deeze Patien-
 ten gekomen / en alles naaukeurig onderzocht hebbende / nam hy aan
 hen onder Godſz zegen te geneezen / dies hem alles aanvertrout
 wierd: waar op hy al 't doode vleech wegneed / en kragtige genees-
 middelen gebrykende / zulſ 'er in 18 uren een ſcheiding quam / en
 dervolgens doort vaarende / zag men hen in 10 of 12 dagen buiten ge-
 waar; waar op toen den 27. Auguſt 't volk van de gebleeve Schepen
 ver-

Commandeur
 ebvende / dat
 tuurnian met
 half uur ge-
 zulks de Zee
 horſen dooz 't
 de Boorzellen
 wterſch boven
 nde verſpillen
 Schooten en
 oote. Hſſhot-
 kuſſen van 't
 nde / en met
 dat ze 27 ſterk
 n / die gewel-
 Hſ-boomen /
 van een Hſ-
 epen by zich /
 akten ze einde-
 den. Onder-
 eep gebleeben /
 aan zellen de
 1. Maar op
 ukken / waar
 panig / dat de
 viel eerlang op
 genoeg te doen
 ven te redden.
 ſee / langſ den
 naaulphs kon-
 de Commandeur
 m de Harpoe-
 die den Com-
 wierd getrok-
 genomen heb-
 r: Mannen,
 n de Sloepen
 n Zee. Naa
 ip van Com-
 s een gedeelte
 een volle kan-
 niſſſ het dooz
 't aan-

verdeeld wierd / vermits 'er aan een **Wsveld** vooz Smeerenburg 13 **Sche-
pen** gebieeven waren; zulks einigen van 't volk / op een **psveld** om-
trent 72 dooden hadden gezien / en de noch overgeblevene zelden / 300
uit de Zuid-als **Woojd-Way** met 125 **Schepen** wederom naar huis.

Eenige
schepen in 't
ys bezet, hoe
dit afleef.

In den jaare 1676 / de **Commandeure** Cornelis Gerritsz Ouwe Kees,
voerende het **Schip** de Gortmolen, en **zyn** broeder Cornelis Gerritsz
Jonge Kees, de Hoop op de Walvisch, als mede Jan Dirksz Veen **Com-
mandeur** op 't **Schip** de Vaandrager / in Groenland op de **Peering** leg-
gende / en zulks by den grooten **psberg** in de Straat van Hinlopen, of
't Spitsberger Waigat, wierden ze op den 13den Augusti / wanneer de
Schepen zich gemeenlyk / om 't gevaar van 't **ys** / naar huis begee-
ven / van zodanig een meenigte schotten en **psvelen** bezet / dat ze in de
Warg gekloommen / de zelve niet overzien konden / noch reghens open
zee gewaar wierden; waar dooz de **Schepen** dus tegen den grond aan-
gedrongen / schoon 't water op **zyn** hoogste gebloeit was /
echter noch anderhalf voet / op een harde grond verboeit zaten; leg-
gende het **ys** tot op den grond / en zulks op d'aanheg neer / die wel dyle
vadem onder 't water in den grond staken; waar dooz deeze dyle **Sche-
pen** dus t'eenemaal bezet bleeven. Toen nu de tyd van 't jaar verloo-
pen was / en dat hen de **Zon** allentiks begon te begeeven / als mede de
koude en voest dageliks toenam / begon de manschap niet weinig ver-
leegen te worden / geen uithomst ziende / om van daar te raaken. Wel-
ke verleegentheit zoo verre ging / dat het volk van den **Commandeur** /
Cornelis Gerritsz Ouwe Kees begon te morren / zulks ze hem dzeigden
te verlaaten / om het gevaar t'onbevuchten. Dies dit **zyn** volk vooz het
meerendeel besloot / zich van eenige **Sloepen** te verzien / en alles wat vooz
2 of 3 weelen onderhoud noodig was / vermits **zy** de reekening maak-
ten / dat het hen niet weinig zuur zou vallen / de **Sloepen** enige mpen
over 't **ys** te slepen / eer **zy** d'open Zee bereikten.

Eenig
scheps volk
onwillig be-
sluiten nu
Schip te ver-
laaten,

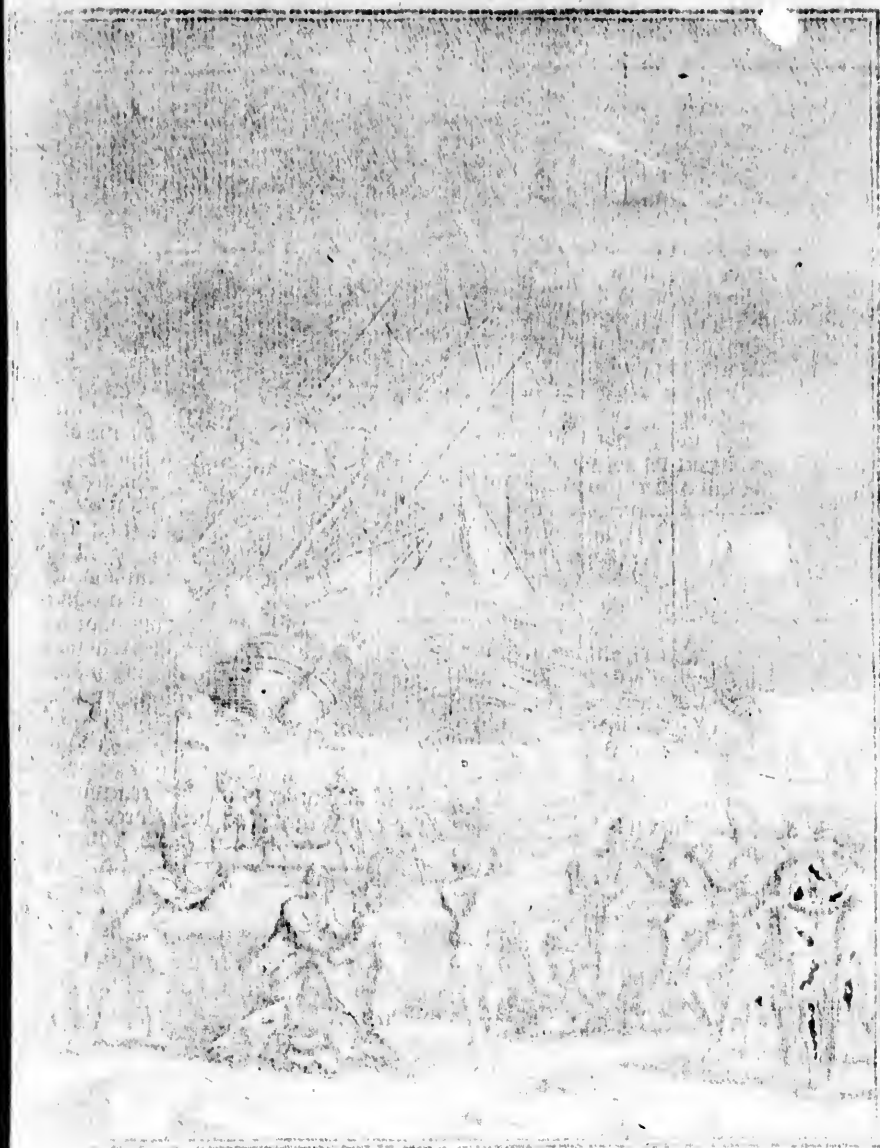
De **Commandeur** insgelijks niet liever wensschende / als **zyn** en hun
leven / nevens het **Schip** te redden / en in behouden haben te brengen /
kon echter niet besluiten / 't **Schip** en al wat 'er in was / t'eenemaal te
verlaaten; dies zocht hy **zyn** volk te beweegen / by hem schep te bly-
ven / 't **zy** dooz harde / 't **zy** dooz beweeglyke redenen / naar 't volk en
hy gemoed was: hen voozhoudende en trachtende in te boezemen / dat
Godt Almachtig was; dat / 't **zy** dooz storm of ander toeval / 't **ys** zou kon-
nen scheuren en van elkander wylende / eenopening maaken / enz. Dooz
dusdanige redenen 't volk een weinig tot bedaaren gebzagt / konden ze
echter hune angst en vreeze / van eindelyk daar te moeten hun leven
eindigen / niet verzetten; weshalven **zy** ten laastten besloten met de **Sloe-
pen** hun uithomst te zoeken; tot welk besluit **zy** den **Commandeur** dus
aandrongen / dat hy 't hen onder deeze reden toefond; zeggende: Na-
demaal gy volgens myn raad, de goedheit Gods niet afwachten wilt,
maar u zelve tracht te redden; neemt dan **Sloepen**, en zoo veel **Lyfsbe-
hoefte**

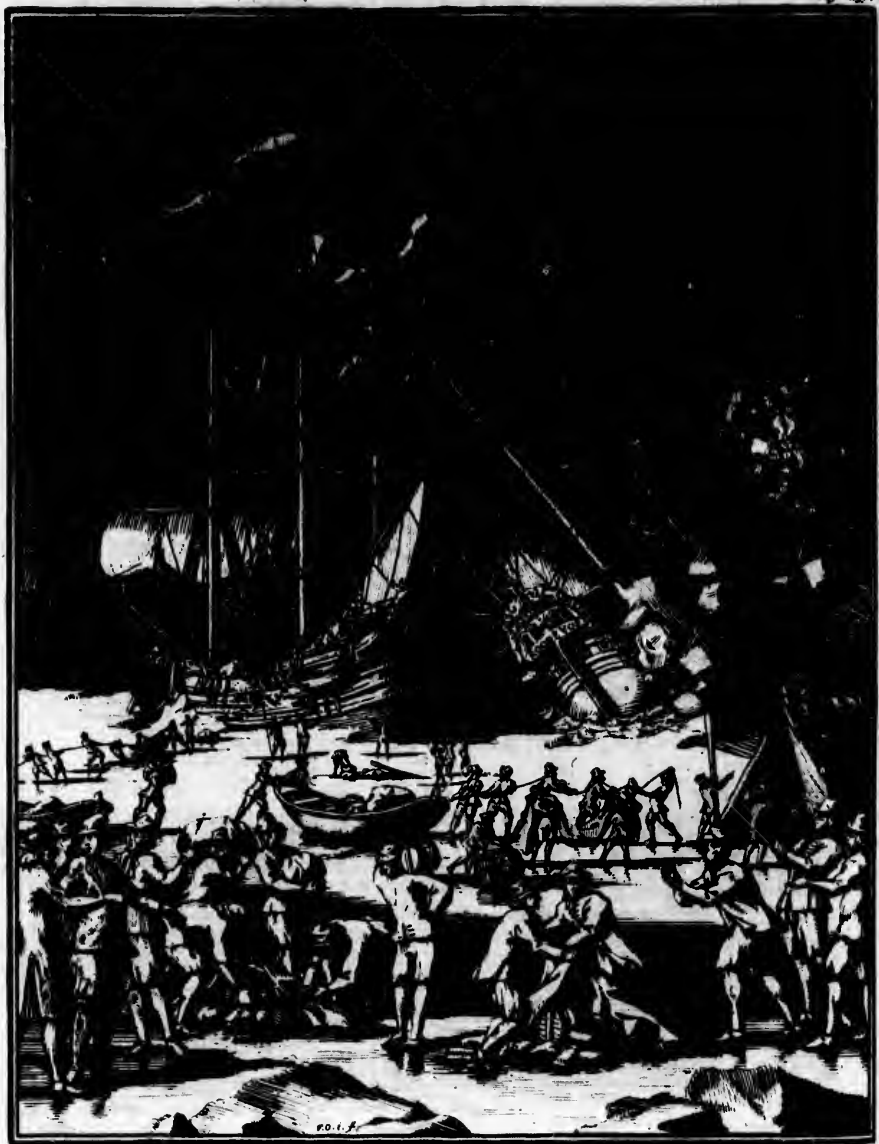
Dat echter
door een
aanspraak
van den
Comm-
deur gehin-
dert word.

burg 13 Sche-
n psveld om-
e zelden / 300
naar huis.

z Ouwe Kees,
rnelis Gerritsz
sz Veen Com-
de Meering leg-
Hinlopen, of
/ wanneer de
ar huis begre-
/ dat ze in de
h ergens open
en grond aan-
bloeit was /
eit zaten; leg-
r / die wel dyle
zeze dyle Sche-
't jaar verloos-
/ als mede de
et weinig ver-
raaken. Wel-
Commandeur /
hem dzeigden
volk vooz het
alles wat vooz
kening maak-
a renige mplen

als 3yn en hun
en te bzenen /
t eenemaal te
scheep te bly-
aar 't volk en
bezemen / dat
't ps zou kon-
n / enz. Vooz
/ konden ze
een hun leven
met de Sloe-
mandeur dug
ggende: Na-
vachten wilt,
veel Lyfsbe-
hoeft

hoefte als gy begeert, en vaar wel op uwe reis. Ik blyf; die by my blyven wil, die kan; die gaan wil, mag gaan. Maar gy die gaat, moet weeten: wanneer gy dus vertrekkende, 't Schip verlaat, en naa eenige dagen sukkelens, niet voort kont geraaken, alsdan weder t'Scheep zou meenen te komen, om uw leven hier te bergen, dat 'er dan geen lyfberging voor u wezen zal. Hier mede zet ik u dan uit. Gy moet 'er by leven en sterven, want met den voorraad die in 't Schip overblyft, kan ik en alle die by my blyven, te langer als dan bestaan. Deeze reden doorden Commandeur / te gelyk met een streng en betweeglyk wezen uitsgesproken / troffen 't Volk zodanig / dat ze t'eeneemaal als radelooze menschen stonden / en zich niet durfden onderwinden 't Schip en den Commandeur te verlaaten.

Als 39 nu dus 19 dagen in 't Ijs bezet gelegen hadden / ontstond 'er 's Nachts tusschen den 31 sten Augusten / 1 sten September by stil en moete weer / zonder iets te merken waar uit zulks mogt ontstaan / een onbetwachte beweging en woeling in 't water / waar dooz de Schepen genoegzaam een gang over en weer bewegden / blot / los en drijftig werden; toen spoede men om d' Ankers aan boord te winden; boegsterden de Schepen / 't Waigat uit / en zulks boord op de Papegaaihoek, zellende / met een Boordbooste Wind / dooz 't Oosters heen / tot den Biskayer toe / en quamen den volgenden dag in de Zuid-baay, en vervolgens behouden 't huls.

Waar op een Onverwachte ontslag van 't Ya volgt.

In 't Jaar 1678. voerde Cornelis Claasz. Bille een nieuw Schip. In Groenland op de Peering 3pnde / en reeds twee Visschen in hebende / lag hy aan een Ijsveld vast / en zoo dicht by 't Schip de Roode Vos, dat de achterstevens naaulphs een baam van elkander lagen. Deeze Schepen dus dicht by den anderen 3pnde / en booz geen gevaar beducht / vernam men / dat / zeer schielph / vermits men wegens een dikke mist niet van zich zien kon / eenige losse schorsen / en daar op een Ijsveld op hun aangedrongen / waar dooz het Schip de Roode Vos, dat noch bynaa leeg was / en dieghalven hoog uit 't water lag / (wie schijkt niet booz dit ongeval!) geheel en ongebooken onder 't Veld / daar het aan vast lag geschooven wierd / met al wat 'er in was / zulks men 'er noch Maest noch vleugels meer van zag / noch ooit van gezien heeft; en dat in zoo een korten tyd / dat het Volk genoeg te doen had / juist boden 3pnde / om hunne behoudenis te zoeken / en ziende het Ijsveld zoo geweldig aankomen / zoo sprongen ze alle uit het Schip op 't Veld daar 3p aanlagen / om t'onthomen. 't Nieuwe Schip van Cornelis Bille, wierd zodanig dubbeld geneepen / dat 'er eerlang de balken ter 3pden uitstaken; en 't Volk burg zich mede op 't gemelde Veld. Vermits nu het Schip dus noch 4 of 5 uren geprangt tusschen de Ijsvelen bleef hangen / der men allen mogelpken blift / om 'er de Ijsrogt uit te lichten / nebens bys Sloepen; en naar bys uren werken de Welten weder van elkander / 't Schip bleef om / en liep vol

enige Schepen deerlyk in 't Ya bezet en vergaan.

Den Manschap zich op 't Ijs reddende, staar groote bekommering uit,

water / zulks erlang het eene gedeelte te gronde ging / en 't andere weg dreef. De menschen toen omtrent 60 sterf / op dit Hgveld staan de zagen / elkander niet bedroefde oogen aan / hun beider Schepen quyt gewoiden / zonder dat ze andere Schepen vernamen of wisten te vinden. Nu was goet raad duur / het leven te redden / was aller oogmerk / maar in 't middel om 'er toe te komen / daar in waren ze verschillig. De Commandeur Cornelis Bille wilde nevens zyn Stuurman met twee Sloepen vertrekken / om zonder vertorben andere Schepen op te zoeken / gelpk zy ook met eenig Volk deden / na dat ze te hooren enige Verfocht hadden verdeelt : ook raakten ze van den anderen af / zulks d' eene vzoeg en de andere laat 't huis quam. De Wapoenier Jacob Dieukes en 't overige Volk / stonden d' andere dyle Sloepen by zich te houden / op 't Hgveld te blijven tot het weer wat bebaard was / en de mist op klaarde ze snieuw ophield / zulks op / te eerder Schepen konden zien. Dies maakten ze van de riemen en geburgen zeilen een tent op 't veld / waar in zy zich twee dagen ophielden ; ma. geen Schepen vernemende / begaven ze zich mede in Zee.

Enalgen geburgen,

Doeh andren onmenschelyk afgeweezen.

Eenigen te oingezwerven hebbende / quamen ze by een Frans Schip dat hen vooz eerst kwam. Vervolgens zag Jacob Dieukes 't Schip de Karleboorn / wist 'er niet met agt man naa toe / verzoekende den Commandeur hen te willen inneemen ; waar toe hy geenzing bewilligen wilde ; echter aanhoudende / sloegen ze weder een tent op 't Hg op / ter zyden 't Schip ; maar alzo 't zeer bitter koud was / en niet wel op 't Hg te harden / zoo liet den Commandeur van de Karleboorn , alhoewel hy de haarmhartigheid scheen uitgetrokken te hebben / hen binnen 't Scheepshoofd slaapen. Na 8 of 10 dagen toebens / gelast den Commandeur / 't Schip en zeilen los te maaken / om vooz 't Hg boorende van daar te vertrekken. Jacob Dieukes met zyn Volk dit ziende / hielden met de Sloep achter aan 't Schip vast ; maar zy wierden niet het werpen van brandhouten zodanig begroot / dat ze genoodzaakt waren los te laaten / en weder een ander Schip te zoeken. Eindelyk vonden ze naa 12 uren omzwerbens / Jan Kaar , die hen bergde / en in 't Vaderland bragt.

En ten laatste geburgen.

't Schip de Eendragt word jammerlyk met een ryke vangst door 't Ys overkruit, en hoe.

In 't zelfde Jaar was 't / dat Jan Dirksz. Veen , Commandeur op 't Schip d' Eendragt , den 2den Julp in 't Westys op de hoogte van 76 graden gekomen / en een ongemeene vangst van 22 Visschen in hebbende / van een gebleve Schip op 't Hg vond leggen / eenige baarden van omtrent 5 Visschen / die hy / als merde een groot Reeder van zyn Schip zynde / om vooz zyne Reeder des te rphier 't huis te komen / in zyn Schip boeg. Dit naaulphs verricht hebbende / zag hy een Hg veld op hen afkomen / en kluit derhalven in de Wozmarg / laat de touwen los / en de zeilen byzetten ; Maar 't Schip blyft echter leggen / zonder zich te bewegen ; men wist niet wat 'er aan haaperde / en al leetwegen omgekeeken hebbende / merkte men niet / dat de paardelyk / vooz

doe
aan
deur
te z
dan
men
neve
wede
H
Doo
twie
mide
H
sten
den
volle
over
schod
de
zagen
wein
ziende
toen
Sch
vond
zynde
dik
vooz
vooz
nirbo
den
hoo
betel
met
en lo
dekte
gend
Com
wel
mar
naa
met
Zp

door verbaasheit wegens 't *W* in Zee gestuerten / daar een reuschaak aan vast was / onder water in een doolgat vast zat. De Commandeur haastig uit de Doozmars / in de Bespanningsmars geklommen / om te zien waar 't aan schopte / wierd dit gewaar ; op zyn geroep word dan de *T* in 't *S*chip los gemaakt / en tuim op geveert / zulks de Reuschaak / gemahelyk valsch uitgesligt. Aanstonds hier op zeilen ze nevens 't gemelde *W*eld heen ; inderwyl begeeft zich de Commandeur weder op de Doozmars / om uit te zien / waar best het gevaar van 't *W* is 't ontkomen : maar in 't omkruipen naar den opening / daar 't Dooz-Schip al dooz was / wierd het Achter-Schip / zodanig tusschen twee *W*elden in geeneepen / dat de Commandeur haastig uit de Doozmars beleden klonde / aanstonds zyn voeten van Scheepsgoed op 't *W* zette / gelph ook eenige van zyn Volk beiden / die nochtan spoedigsten dyle Sloepen buiten doord kregen / om 't leven op 't *W* te redden ; dit naauwelijks bericht / zagen ze hun rph geladen *S*chip / met volle Zeilen / dyle Sloepen / en alles wat 'er in en aan was / zelf tot over de toppen der *W*asten en vleugels / 't eenmaal onder 't *W* geschooven / zulks zy genoeg te doen hadden de zinking van 't schubben- de *W* 't ontwerpen. Het *S*chip dus onbetwacht verloren hebbende / zagen ze elkanter met treurige oogen aan / vernits zy van geen of zeer weinig levensmiddelen verzen waren / en geen Scheyen noch Land ziende / niet wisten wertwaarts 't te wenden. Daar de Commandeur roen hy in de Doozmars was / had 3 mylen Noord-Oostwaarts een *S*chip gezien / waar mede hy zyn Volk trooste / zulks ze geraaden vonden zich derwaarts te begeven. Daar op 3p / 42 Mannen sterf zynde / zich met dyle Sloepen op weg begaven. Maar 't heubelig en dik bestreuwde *W* / daarden hen niet weinig arbeids om de Sloepen dooz te slepen / zulks de Commandeur veel moesten had / zyn Volk / doort te zessen / vernits hy zelf 't inderpelykste en gevaarlykste werk moest uitvoeren. Dus met veel sukkesens twee mylen gebordert zynde / konden ze niet langer voort. Doch daar te blyven hadden ze niet dan de dood te verachten / dies schepten ze weder moed / om 't *S*chip te bereiken. Men liet dan twee Sloepen op 't *W* veld / en begaf zich met de andere derwaarts / die niet een ongelooft moesten over vast en los *W*eld getrokken / zulks ze ten laastten 't gemelde *S*chip ontdekten. Toen bereikte men met een overmoeden arbeid den volgende dag het *S*chip / 't Raadhuis van Jisp genoemd / daar P. P. Pater Commandeur op was / waar in zy geborgen wierden.

In den Jaare 1668. is 'er een haghelyke Beestryd voorgevallen / welk verhaal wy mede hier in zullen lassen. 't Gebeurden dat Commandeur Jonge Kees , voerende het *S*chip de Hoop op de Walvisch naa eenige Wistchen gebaigen hebbende / zyn *S*chip / in 't *W* gelegen / met twee touwen achter uit / aan een *W*schors vast gemaakt lag. Zyn Volk dooz 't afmaalen van 2 Wistchen / verandert in de Hoop

Het Volk
zich op 't *W*
bergende
moet ellen-
dig sukke-
len.

Doch wor-
den ren
laastten ge-
borgen.

Haghelyke
Beestryd,
en hoe die
afleef;

leggende om te rusten / waren 'er maar weinig van d' overige Manschap / die boven de wacht hielden. Een van hen achter uit van boord ziende / wierd aanschoude een groote Beer gewaar / zittende op de schotg waan aan hun Schip vast lag. Hier op besloot men / in stilte / om het in de hoop leggende Volk niet t' onrusten / een Sloep af te stuylen / om op den Beer een rogt te waagen; maar de Loper van het Kasteel / hoe zacht men die om de klamp sojde / echter welte ze den Commandeur / die / wanneer 'er t'ers te doen was / niet veel stiep. Welker gewoorden / spoede hy zich naar boven / vragende : wat is 'er te doen ? want zoo dja men een Sloep hoort stuylen / hoopt men D'isch te zien en aan den lyn te luygen. Hier op ronde men hem dien Beer. De Commandeur die wel gewoon was d' eerste in beweging te zyn / gaf last een tweede Sloep te stuylen / en noch eenig Volk uit de hoop te porren / om bestand te zyn. Men stak daar op van boord ; de Beer ziende het hem te gelden / neemt over de schotg de vlucht en begeeft zich te water. Midlerwyl roepen ze met de Sloepen ter andere zyde van de schotg. De Commandeur de voozste zynde / en d' eerste by den Beer / bryngt hem met een Lens zodanig een zwaare wonde toe / zulks hem de darmen den Buik uit hingen.

Om dien Beer niet meer te quetsen / waat dooz zyne huid te zeer beschaadigt wierd / liet men hem vervolgens een tyd lang zweemmen / met gedachten dat hy 't niet lang maaken zou. De Beer echter hoe doodelph gewond hy was / stelde zyne uiterste krachten te werk / en klauterde zeer vaardig op een vlakke / doch bys voeten hoog uit het water dyyvende schotg. Hier meende men dat hy den geest geeven zou. Deeze Beer op zyn buik neer geleege / ruste met den bel op zyn voozste pooten / gelyk de kat op een muig loert. De Commandeur om deezen stervende Beer / zoo hy meende / verder de rest te geeven / ruht met zyn Sloep naar deeze schotg en springt 'er op / met een schietlens gewapent / waar aan een eind lyn / agt of negen vademmen lang / vast was / om des noot zynde de lens weert te rug te trekken. Op deeze Wschotg voozgestapt / ziet men hem gantsch onverwacht / dooz deezen woedende Beer overvallen / die met een bylullend gelaat / eilings opspringt / ter wyte van bynaa 24 voeten. Dooz deezen sprong verrast / geraakte de Commandeur onvoorzachtelych onder den Beer / zulks hem zyn schietlens uit de hand en over 't hoofd vloog. Dus overmant / sette hem de Beer zyn linker poot in 's mans rechter zyde / en zyn rechter klautw / op zyn linker doft / blikkende met zyn vreesfelyke tanden om den stot af te byten. Een verschrikkelph Schouspel waartyl ! Die van de Sloepen met d' uiterste verbaasheit dit ziende / maakten niet weinig gerucht / schreeuwende : help , help , springt op de schors , op dat men de Commandeur ontzette ! een van hun allen de kloekmoedigste zynde / sprong uit de Sloep / met een Sloeps haak in de hand / om den Commandeur t' ontzetten ; een zwah geweer waartyl tegen zoo een

Waar in de
Comman-
deur in 't uit-
erste ge-
vaar ge-
raakt.

'overige Man-
r uit van boord
de op de schots
n stilte/ om het
af te strepen/
van het Calhel/
den Comman-
. Mahier ge-
is 'er te doen
n Diefch te zien
len Beer. De
ig te zyn / gaf
uit de hoop te
oord; de Beer
ucht en begeeft
ter andere zyde
d' eerste by den
onde toe/zulkis

stind te zeer be-
ng zwermmen/
Beer echter hoe
te werlt / en
doog uit het wa-
est gevein zom.
h op zyn booz-
mmantende om
e gevein/ ruht
een schietleng
en lang / vast
en. Op deeze
cht / dooz dee-
at/ eilings op-
pyong verrast/
et/ zulkis hem
us overmant/
/ en zyn rech-
stelphe tanden
paarph! Die
maakten niet
de schots, op
loekmoedigste
de hand/ om
tegen zoo een
woe-

woedend Beest. Doch 't zy dooz deeze gebaarmaking / of 't snie voozt-
roepen van d' achter zynde Sloep / de Beer niet min schielph bespion-
gen / nam aanstonds de blucht. Dus wierd van de Commandeur
uit 'g doods haaken gerukt / en quam t' eenemaal van doods schijlt
bevangen weder by zyn Volk. Dervolgens wech de Beer weder ter zy-
de van de schots / en zoo dicht aan de kant / dat ze hem uit de Sloep
met een lens bereiken konden. Waar op men vooz had / hem met
lenssen vooztaan de rest te geeven/ daar in de Commandeur niet betwil-
ligen wilde/ zeggende: Indien men het Beest in de Sloep kreeg, 't wa-
re op een man twee drie gewed. Doch een end houts in de Sloep
leggende/ en naar den Beer gewoopen / met gedachten om hem vooz
den hop te treffen / dat echter miste / zoo leep 'er die Dier naa als den
Hond naar een steen/ maakende een afgrpsfelph misbaar. Ondertus-
schen verdoot het den bestripdery met deezen Beer zoo veel werks te
hebben / dieg sloegen ze den Commandeur vooz zich op 't Hg by den
Beer te begreven / om hem van allerwegen te besloten en dus van
kant te helpen / of naar boord te roepen / en zulks om dat het sterck
sneeuwde. 't Eerste ingewilligt zag eerlang de Beer zich dooz acht
mannen aangestast; waar op dit Beest voet vooz voet achterwaarts
delngde/ en telkens met het optrekken van zyn snoet/ vertoonde hoe-
danig het in den bek gewapent was. De Commandeur hier op zyn
schietleng vattende / met gedachten om het Dier in de boort te treffen /
dat echter weinig scheelde/ maar ze vloog tusschen zyn voozste pooten dooz.
De Beer bleef boden deeze lens staan / afwachende wie die weder
haalen zou; dervolgens het Beest van d' een op d' andere schots ge-
dreden en magtelooz gewoopen / heeft het eindelph moeten opgeeven/
er is ten laatsen noch ten yzoop zynet overwinnmaaz gebleeven.

Een ander geval van gelukkiger uitslag/ is een Jongeling gebeurt/
die zich met een jongen wat te verre van de Sloep te land had begre-
ven / en wel haast een groote Beer op hen zagen afkomen; zy geen
kans ziende het t' ontsloopen / besloot den oudsten / die een lens in de
hand had / zich te weer te stellen / plaatsende de jonge achter hem.
Eerlang komt dan de Beer met een groote verwoedheid toegeschooten/
meenende deezen Jongeling op de boort te springen; doch hy wierd niet
de eerste steek / zodanig van zyn doodbyand getroffen / dat hy vooz hun-
ne voeten neerviel/ en naaulphs zich meer verroerde/ vernutis dit Beest
in 't hart getaalt/ dus eerlang den geest gaf.

Commandeur Dirk Janz. Muizer is 't in den Jaare 1679. gebeurt /
dat zy op den tweeden Juny vier Diefchen hebbende gevangen / op dien
dag mede vier Beeren schooten. Dat 'er ook ongemeen veel Beeren/
onder een felle koude en jagtsneeuw / op de gevangne Diefchen afqua-
men/ waar mede zy genoeg te doen kreegen. Dervolgens weder een
Diefch ziende / wierd die dooz den Commandeur zelf geschooten / doch
de Diefch sloeg de lyn stukken / en ontsnapten 't. Eerlang hier naa
schoot.

Wat den
Comman-
deur Muizer
weder voer,

de Stuurman mede een Visch / die zoo snel liep / dat hy de Sloep vooreen schotss Hs komende / met de kiel om hoog toynde / waar door de Kuiper Simon de Vos de lyn om de beenen kreeg / en dus zyn leven verloor. De Sloep onder eenige schotsen doorgehaald / wierd vervolgens zonder weinig beschadigt te zyn weer gebonden; en de lyn die noch aan de Sloep en Visch / als ook om des Kuipers beenen vast was / toynde men zoo sterk naa zich / om de Visch magtig te woynen / dat het Harpoen brak / waar door zy de Visch missen moesten.

En Insgelyks
anderen we-
derwaars is.

Vervolgens 10 Bisschen op zyde hebbende / wierden ze geweldig van de Haapen bestreden / zulkis twee mannen werks genoeg hadden / om ze van de Visch te houden / en hoe naaukeurig dat 'er op gepast wierd / bevond men dat ze wel 13 quardeelen Spek van de Visch gehaalt hadden. Deze Haapen zyn logge en groote Zeedieren / de grootste om trent ter groote als een Tol; boven in den bek hebbende drie regels tanden als de tanden van een zaag / en zulkis binnen en buitenwaarts / waar mede ze groote hachten uit de Visch konnen haalen; zoo dat het schadelijke dieren zyn.

Insgelyks is 't Commandeur Dirk Storm in 't Jaar 1681. geweest / dat ze op den 20ste Juny op de hoogte van 78 Graden 38 Minuten gekomen / zodanig in 't Hs tusschen de schotsen en Welden bezet en gedrongen wierden / dat het Doozschip t'eenemaal uit het water wierd geligt; dieghalven het Volk eenige Sloepen op 't Hsveld rukkende / en zich met eenigen Scheepsteeltogt hebbende voorzien / zich aldaar een tyd lang behelpen moesten / tot dat het Schip weder blot wierd.

Noch is 't den zelven Commandeur in den Jaare 1682. op den 1sten Juny wederwaars / dat ze een Visch geschoten hebbende / de zelve West ten Noorden aan 14 glazen lang / lynrecht / zoo geweldig doortliep / dat ze geduurig met vier Sloepen naasleepen / en zoo snel / dat hun Schip hen niet alle onder-en boven-zeilen / blinden enz. volgende / nergens naa zodanig een vaart maaken kon. Eindelyk tegen 't Hs komende / toynde de Lyn aan stikken / en dus verlooren ze hun buit. Vervolgens schooten ze een andere Visch / die 15 lpen uitliep / zulkis ze hem uit het gezicht quyt wierden; doch daar naa vonden ze die vast aan 't Schip de Karlsboom, die schoonzee hem gebodden hadden / gedrongen moesten / dat d'eerste Schieters hem mede namen.

De Schryver
in 't Ysne-
vens anderen
bezet ge-
weest.

Om nu tot ons eigen wederwaars wederom over te gaan: zoo zyn we in den Jaare 1699. toemaals de Vergulde Bykorf voerende / den gantschen Zomer in 't Hs / door langduurige Doozdooste Winden / hy drie Franse en een Hollander bezet geweest / midtrewyl wy wel veel Visch vernamen / maar konden niet Bisschen; die zyn we in 't laatt van Julij / noch sehoon zynde / weder uit het Hs gekomen / en aldaar langs den Zomr naar Land volende / versonden we uit de ons tegenkomende Schepen / dat 'er om de Oost niet te doen was / en dat 'er

'er wel 100 Schepen bezet lagen: dug besloot men/ met een blind en tegen ons oogmerk stypdend besluit / derwaarts niet te sterven / maar het naar Ysland te wenden / dat gantsch verkeert uitviel; want daar naa ging de Oost open / en wierden 'er noch veele Visfchen gebaangen / daat 't aan Ysland met de langduurige Noor'd Ooste Wind / dooz 't 's niet te doen viel.

Wy passerden dan den vierden Augustus 't Jan Mayen-Eiland, en lieten 't binnen dooz vooz de Noor-Baay dypen. Zelf voeren we toen met twee Sloepen aan Land; daar gekomen / zagen we 'er noch wel 20 Sloepen tegen elander opgekant / op de zelve manier gelyk men de Sloepen in Holland overwintert; insgelyk twee groote Boorts / eenige Craanketels en Vaten / en een groote stapel habeltouw / naar giffing 4 of 6 op malkander leggende / maar 't was alles reeds zodanig bedorven / dat 'er niets dan brandhout aan was / ende toulwen vooz papier-stoffe diensu konden. Men kon van dit alles en verdere fondamenteu van Craanketels en Pakhuizen wel afneemen / dat 'er wel eer / gelyk aan Spitsbergen mede lustig wat te doen was geweest / doch nu niet meer overig / dewyl 'er by / noch omtrent dit Eiland / niet een enkele Visfch / dan eenige Winvisfchen worden gezien. Echter is 't er nooit in vergelyking van Spitsbergen, zoo overbloedig Visfchryk geweest / want de Noord-Baay, die de grootste van alle 3yne Bapen is / als de Marimuts-Baay, Zuid-en Hoepstoks-Bayen enz: 3yn ook toen aanzien van de Spitsberger Bayen, vooz geen Bapen te reekenen / en niet anders dan Bogten by de Biskayer- of de Mossel-Bayen te vergelyken; zelf kan 't geheele Eiland met alle 3yne Bapen / ruim genoeg in Zee / wel 't eenemaal in deeze wyde Bapen beslooten leggen / vermits deeze ruime Bapen omtrent tweemaal zoo diep Landwaarts opgaan / als dit geheele Eiland lang is / en in byzete kan het 'er ook naaulphg by haalen; zulkz dit met elander gantsch geen vergelyking heeft.

Om dan van dit Eiland af te zien / zoo is onze meening / dat men de Visfch alhier / naar dit aas op den zoom van 't 's zodanig niet kan zien vergaderen / als we op hooge Graden by Spitsbergen hebben gezoont / om reden / dat 'er de Stroom / die langs dit Eiland / dat verter in Zee legt / om de Zuidwest valt / en dug het 's in de byke Zee doet wegdypen / daar en tegen de Spitsberger Stroom het gemelde aas / op de gezegde hooge Graden tegen den Zoom van 't 's aanzet; en indien men zulkz echter wilde stellen / dat om gemelde reden / zeer quaalyk kan geschieden / zoo kan men 't niet anders dan naar evenmaatigheit doen / welke Visfch / dan by deeze Visfch die op hooge graden vergaadert / te vergelyken is / als van dit Eiland in vergelyking van Spitsbergen is gezegt; maar men kan echter wel vermoeden / wanneer de Visfch in den Herfst den buitenkant van 't 's zoekt / en de vozft het zelve / gelyk veldyds in den Winter gebeurt / geheel tot aan 't Eiland.

Aan Jan Mayen Eiland gekomen, vind 'er verscheide overblyfselen van de Oude Visfchery.

Wat 'er omtrent dit Eiland in 't achteveen op de Visfchery waar te neemen is.

Eiland uitzijde / dat dan de Vifch / met het Hs op de Gonden van 't Land zich wederom zal beginnen t'onthouden/ als een gedeelte Woonorden of Bezuiden 't zelfe aan den Zoon/ en in den vroege Dooztijd daar gekomen/ zou men in 't Hs zynde/ bynaa niet min een goede vangst kunnen doen/ als op zyn tyd om de Oost; maar 't Hs met den doop snalder wordende / en als dan de Vifch weder dooz den gemelden schrik wijkende / zal deeze Vifch dan mede met het Hs / gelyk ze om de Oost doet/ inggelyk van 't Land afwyken.

Deeze onze langwylige en over verſcheide zaaken niet min merkwaaardige redeneering / twyffelen wy niet / of zal reeds een tamelyke voldoening gegeven hebben; maar nevens 't geen ons noch overig is / zouden we noch geerne eenige nadere oplossing over het gezegden willen geeven.

Hoedanig de loosheit tusſchen de Weſt-en Zuid-Ys Viſſchen t'onderscheiden; Dooz eerst is 't overige / d' aanmerking over de loosheit der Weſtys boven de Zuidys Viſſchen/ en hoe men 'er op een gemeen Jaar moet acht op geeven/ of wanneer ze nageſpeurt zyn/ war liſten men gebuikt om ze te betrappen.

Men zal nu reeds wel kunnen begrypen / hoedanig de Spitsberger Viſſchen/ by en omtrent dat Eiland gewend/ op den Herſt in 't dicht loopen van 't Hs/ in een grooter getal / uit het Doozden en Ooſten/ naar dit vermaarde Nagryke Eiland/ zullen weder afzakken/ en zulks te eerder als naar eenige andere plaatſen; 't legt ook verder in de reden opgeſloten/ ten waare het hunne gemelde en aangeboorne ſchrik belette / of ze zouden / op een gemeen Jaar / wanneer het Zuidelind verre buiten 't Hs blyft uitſtreken/ niet alleen noch het land / maar ook de open Zee tuſſchen 't Hs en Land/ gelyk van ouds/ de gantſche Winter dooz in bezit neemen. Wy zullen verbolgens hier op byeen een aanmerking voordraagen / of ze dooz deeze ſchrik nooit verder afwykt / dan de Zee en 't Land van 't Hs word bezet / dan of ze hunnen Wyand geweeten zynde / noch wel eens een ſlootje zou durven overſpyngen.

Waar over geredeneert word.

Deſgelyk zal men ook uit onze redeneering wel kunnen begrypen/ dat men in de Viſſcherij op laage graden / immers zoo wel als op hooge graden/ een geheel anderen koers moet neemen op een Gemeen-als op een Zuidys Jaar/ en byzonder op een buiten gewoon Zuidys Jaar/ wanneer Spitsbergen geheel in 't Hs beſloten legt/ en het Zuidys om de Zuidkaap met een langduurige Dooz-Ooſte wind/ zeer laag tot aan het Weſtys word afgedreeven / en dat het alſdan op laage graden aan de Ooſtelijke of Zeevelden / mede zeer goet Viſſchen kan wezen; maar behalven dit / zien we / dat op een gemeen Jaar / de hooge boven de laage Graden/ en op de laage Graden / de Weſtelijke of diep in 't Hs leggende Velden/ op haaren tyd/ boven de Ooſtelijke of Zee-Velden zyn te ſtellen/ en hoe verder in alles / de vroege en laa-

ter tpden zyn t'onderſcheiden / nevens meer andere wel aangemerkte zaaken / zullen wy mit beter dan vooz deezen begreppen kommen.

t Schynt nu vzeind / dat op het Viſcheryke Oud-Groenland verder geen toelag word gemaakt / om 'er mede van onderen op / langs dit Land Viſcherpen aan te ſtellen / want dat 'er in 't dicht loopen van 't Hs / een meenigte Viſſchen langs dit Land / dooz de ſchoſen en ſlatden / en langs den Zoom / om de Zuid topken / dikke mede uit d' algemeene getulgen van meest alle de Commandeurs ; vernutts eenpaartig van hen getuigt word / dat 'er jaarlyks in den Voortyd / een groote meenigte uit het Zuiden dooz 't Hs / om de Noord paſſeren. Dit zoo zynde / zou men aldaar met veel minder gevaar vooz Menſchen en Schepen / een bequaamer Viſcherp kunnen aanſtellen / als om de Ooft / want men ſou 'er van de Straat-Davis zyde / of van onderen op / zoo verre dit Land van 't Hs bezyd was / allenks langs het land tot naby het Hs / een bequaame Baan of ſtede kommen zoeken / waar het Schip of de Schepen vooz gevaar bezyd lagen / om midlerwyl met Sloepen / nevens 't waarnemen der Viſcherp / de Kuſt verder t' onderzoeken / zulks men al verder op / goede ſtede vindende / zich als dan met een uitlandige en Hs aſzettende wind / of andere voozkomende gelegentheden / zou kunnen verplaatsen / en dus verder en verder indringen ; gebiet 't / dat men 'er bezet wierd / en naar benedenwaarts langs de wal niet wilde aſzakken / zoo kon men by d' eerste gelegentheit / alſdan dwars in 't Hs ſteeken / en zich / gemerkt dat men 'er mede op de Her-ring wezen zou / aldus dwars dooz 't Hs / op een gemaklyke wyze redden / dat anders om de Ooft niet geſchieden kan / dewyl men 'er genoodzaakt is het Land te houden ; want wilde men aldaar dwars van Land in 't Hs ſteeken / was 'er geen doozkomen aan / men zou volgens het reeds gezegde / alſdan zeer verre van de hand vervallen / en zich midden in 't Hs belemmert vinden / zulks 'er geen redden meer aan was. En wat de Menſchen aangaat / deezen zouden zich met Sloepen langs 't Land of dooz 't Hs naar Ysland , gelph ſomtyds gebeurt is / des te beter kunnen begeen. Het luſt ons hier over noch dit volgende aan te merken.

Des Schryvers overweeging, om een bequaame Viſchery voor Oud-Groenland op te ſteuren.

Des Schryvers overweeging, om een bequaame Viſchery voor Oud-Groenland op te ſteuren.

Des Schryvers overweeging, om een bequaame Viſchery voor Oud-Groenland op te ſteuren.

Gronden van gedeelte De-
wegen Voort-
min een goe-
ar 't Hs met
dooz den ge-
t Hs / gelph

et min merk-
een tamelyke
och overig is /
tezegden wil-

it der Weſtys
n Jaar moet
men gebzuikt

Spitsberger
ſt in 't dicht
en Ooſten /
en / en zulks
er in de reden
ſchlyk belet-
uideind verre
naar ook de
antſche Win-
p breeken een
it verder af-
in of ze hun-
zou durven

n begreppen /
wel als op
en Gemeen-
don Zuidys-
en het Zuid-
d / zeer laag
an op laage
Viſſchen kan
Jaar / de
e Weſtelyke
e Ooſtelyke
e en laa-
ter

TWAALFDE HOOFDTSTUK.

Zaaken wegens de Visschery noodig in acht genomen. Eerste achtgeving. Hoe men zich in 't verschalken der Visschen bedient. Tweede achtgeving overwoogen. Overweeging aangaande de wyking der Visschen. Derde en laatste achtgeving betracht. De geweeke Visch 't naast in 't Ys op te speuren. Wat best by verdere verandering in 't wyken der Visschen dient in acht genomen. Oogmerk en waarom men deeze verkreege ervarings mededeelt.

Die zaaken zyn 'er / die ons nu verder staan t' onderzoeken / te weten :

Wat verder wegens de Visschery dient in acht genomen, en in overweeging gebragt.

- I. 't Overige dat ons te verhandelen staat / namentlyk hoedanig de looſheit der Westys Visschen in acht te neemen is.
 - II. Of de Visschen / wannert de Schepen vertrokken zyn / zich wel weder buiten 't Ys / in Zee en aan Land duynen betrouwen.
 - III. Of men aan Oud-Groenland geen bequaame Visscherij zou kunnen overrechten.
- De alles zullen we nu zoo hoijt en klaar als 't mogelyk is / trachten te beantwoorden.

Eerste achtgeving waar in die bestaat.

Op 't eerste zullen we / namentlyk wat de looſheit der Westys Visschen boven de Zuidys Visschen aangaat / alleen kortelyk zeggen / dat we ons gedragen / aan dat geene dat reeds daar van in d' onderscheiding dezer Visschen is gezegt : en om dan zulkz in 't hoopnaamste deel in 't waar te neemen / zal men daar uit kunnen gewaar worden / waar men deeze Vissch zoeg / en waar laater / moet opzoeken / en gevonden hebbende / wel letten / als ze ons van plaats tot plaats / en allenks zal ontwyken / hoe men dan zyne verdere looſheit / in 't betrappen / niet list en weder-looſheit zal moeten aanleggen en tegen gaan / zulkz zy 't niet t' eenemaal ontwyken kunnen / wannert ze het diep in 't Ys trachten te ontkomen / alwaar ze gaatige Ijsvelden vinden ; hier dient dan wagt by zodanige gaten gestelt : wykt deeze Vissch naar 't midden / om niet geraakt te worden / of is 't gat te klein / zy wyngt zich zoo veel mogelyk is / met het ijs weg / en sluit de neus toe / zulkz ze dan wel gequest / maar niet gedood kan worden. Zieh dan wat uit gerust hebbende / en niet onervaaren zynde / wat hen by de Sloepen naakende is ; neemt ze de wyk dwars van de Sloepen af / en vermits ze niet te houden is / moet de Lyn stukken of de Harpoen weg.

Wint

STUK.

genomen. Eer-
likken der Vis-
schen. Over-
nemen. Derde en
Vissch 't naast
re verandering
omen. Oog-
waarnis mede-

onderzoeken / te

ph hoe danig de

3pni / zich wel

Wisscherp zou

ph is / trach-

te Westys Dis-

ph zeggen / dat

n d' onderschei-

t booznaamste

waat worden /

opzoeken / en

in plaats tot

edere loofheit /

aanleggen en

wanneer ze het

Wesvelden bin-

lit deeze Vissch

at te klein / 3p

sluit de neus

worden. Zich

wat hen bp

bloepen af / en

harpoen weg.

Wind

Wind men deeze Vissch aan een effen en vlak Wesveld / wykt ze 30 daa
men 'er aankomt / of men ziet ze nooit weer ; is 't op een Bank of
Wagplaats daar 3p zich onthoud / wykt ze naat de naast daar aan-
lege staden / daar ze gemaklyk onder doot kan / of in 't los 3p / en
indien dit op eenige plaatsen genaakbaar of open is / zoekt ze de dichtste
plaatsen uit / alwaar men niet geen Sloepen in kan roeyen / betruyt
deeze Vissch van onder in 't water kan naaspreuten en zien waat 3p we-
zen moet om ons 't ontfopen ; zulks dat ze zodanige plaatsen uit-
kieft / die booz ons ongenaakbaar 3pni / schoon men ze ziet / of indien
men 'er echter bykomt / niets op uitwerken kan. Worden ze in groo-
te ruimtens ontdekt / bind men ze 300 schuuts / dat 'er 't remnaal niet
of zeer zelden bp te komen is / wat liden daar toe worden aangewend /
't 3p dat men ze van achter een schot / of met wylken / zoekt te be-
trappen / echter 3pni ze 300 eeg / dat ze liggen te wachten / van waat
het geluk komt / en 3p weeten dan hun dog derwaerts te wenden /
om ons alzo 't ontaant. Verdoet men de Sloepen in een rustige
kringsgevoeg wyk van elander / weeten ze die van onderen zijnde / in
't opkomen wel 30 verre te myden / dat ze gedre genoege kommen 3pni
om weer 't ontfopen / eet een bawellen hen haderen kan. Wy heb-
ben in zodanig een geval / twee witte Sloepen ten dien einde gebruykt / ons
selve en de onder harpoentier met een zeldboefse rok in 't wit gekleed
de riemen doen innemen en den Stierder laten wraken / om hen dus
als over een stuk 3p te verschalken / maar alles was verzees / der-
mits 3p ons wel haast gewaar werden ; en om deeze reden zoekt men
aan de Wesvelden naat groote en diepe bogten / om ze 't eerder te be-
trappen / 't Zoude te lang vallen / alles te verhaalen wat ons wegens
de loofheit deezer Visschen is ontvint / en dooz eigen onderwindig op
deeze en diergelike boozvallen bejagte is.

Dooz Godes zegen 3pni we veeltyds in 't naaspreuten der Visschen /
niet zeer ongehuikig geweest ; maar 't ontmoeting van zodanige looze
Visschen / heeft ons geluk al byp wat gemaakt / en onder de onkun-
dige of min looze Zuidys Visschen / heeft het Gode beliest / ons twee-
maal te bezoeken / en zulks op de krachtichste Jaaren van onzen tyd /
met ons Schip in 't Jeste of 't doozste van den reet te verliezen / 't eer-
ste geschiedt in een storm / dooz 't springen van de Neushaak en 't bree-
ken van het ander touw / reeds by de Visschen binnen 't boord hebbende ;
't laatste viel booz / bp maop weer / dooz middel van een Vissch / toen
we al 7 Visschen gevangen hadden / en mogelyk de volle laading zou-
den gekregen hebben / gelph booz 't eerste insgelphs goede gelegenheit
was / om noch verschelde Visschen miagtig te worden ; want het
Schip dat een gedeelte van ons goed burg / boerde Jacob Caspersz.,
die vervolgens noch 5 of 6 Visschen ving. Dit nu op 't eerste gezegt
hebbende / gaan we tot het tweede over.

't Tweede bejelt dan / of de Visschen / de Schepen vertrokken 3pni-

Al 2

de /

Waarvan
zieh de
Schryver in
't verschal-
ken der loo-
ze Visschen
bediende,

Rampen
door den
Schryver
geleeden,
cu hoe.

Tweede acht
geving en
overwee-
ging.

de / niet wel een stootje / gelyk men zegt / durven over stappen / en zich
dan buiten 't Ijs / op Zee en ook naar Land begeeven; te meer / de-
wyl de onbewoonde Landen / voortaan door overwintering geen be-
let aan deze Visschen geeft; echter is 't waarschynelyk / voor 300 ver-
te men naaspeuren kan / dat de gemelde Spitsberger Visc / by en om-
trent dit Eiland gewend / en die van Zembla, Tartarië, Oud-Groen-
land en alle anderen / buiten 't Ijs niet komen / nademaal de gemel-
de schrik voor Zee en Land / door deze langduurige en zeer scherp
gevoelige indrukselen / zodanig bley in 't bloed / zaad / merg en bee-
nen / is in en door gedrongen / en derhalven hen als aangebooren / en
tot een tweede natuur geworpen; want hoe vroeg men daar ook mag
komen / 300 vind men de Visschen op voornoemde hooge Graden / en
om verscheide redenen / somtyds tegen over en midden by 't Land /
ten zy dat 'er stroomen Ijs naby Land dyven / of anders niet; en
niet tegenslaande hoe laat men van daar vertrekt / wanneer de Visc
reeds al in 't wederkeeren is / om uit het Doozen / of van allerwe-
gen uit het hart van 't Ijs naar den buiten zoom af te zakkhen / om
niet schielph onder 't Ijs beslooten te worden / 300 wykt ze echter
nooit verder op Zee / of komt aan of voor het Land / als het Ijs de
Zee en 't Land nabert / gelyk we zulks met opmerking verscheide-
maalen hebben vernomen; doch onder anderen om hier van af te tree-
den / zal 't merkwaardig zyn dit volgende te verhaalen:

't Was in den Jaare 1703 of 4, dat we met 2 Visschen uit het Ijs
komende / geraakte met het Schip 't Witte Schaap, nevens vier an-
deren voor Spitsbergen onder den Zeeuschen Utykyl bezet / maar al-
300 wy vervolgens onze Journaalen met dit Schip verloorren heb-
ben / is ons de tyt ontschooten / wanneer wy aldaar quamen; Im-
mers wy lagen 'er verscheide weken / en 300 wy meenen geraakten
we den 24sten Augustus van daar / vaarende langs de wal binnē
door / tot onder Smecrenburg, en den 26sten van daar door de Zuid-
Baay in Zee. De blydschap / van zich weder uit deze langduurige en
benaude bezetting in ruime Zee te zien / was onder ons Volk onge-
meen groot / waar in wy mede niet weinig deel namen. Midelwyl
wy aldaar lagen / hoorde en zagen we byna dageliks Visc / som-
tyds eenige weinigen en dan weer meer / veeltyds ook wel binnen /
inaar meest buiten de Baay / doch wy lagen zo dicht bezet / dat men
niet visschen kon; dikmaals begaven we ons aan den voornoemden
Utykyl te Lande / en zagen van daar in kleine openingen en wakkhen
tusschen de schotten in gelegen / op verscheide plaatsen Visc boven ko-
men / die telkens van anderen / wanneer ze weg dooken / gevolgt
werden; en in 't vertrekken zagen we in de Noord-Baay mede ver-
scheide Visschen / waar van een der zelven ons heel naby quam / vin-
dende toen wel bequaame ruimte om te Vissen / maar wy hadden ge-
noeg te doen om onze Schepen te redden / zulks wy de Visschen niet

aan-

Deschryver
in 't Ijs be-
zet, geraakte
'er noch ge-
lukkig van
ontslagen.

Wat hem
midlerwyl
is ontmoet;

appen / en zich
; te meer / de-
tering geen be-
/ voor 300 ver-
sch / by en om-
Oud-Groen-
maal de gemel-
en zeer scherp
/ merg en bee-
ugebooren / en
daar ook mag
de Graden / en
wooby't Land/
ders niet ; en
neet de Diefch
/ van allerwe-
zakken / om
wipt ze echter
als het Hs de
ing verscheide-
van af te tree-
hen uit het Hs
vengs hier an-
et / maar al-
verlooren heb-
uamen ; Sin-
nen geraakten
de wal binnen
door de Zuid-
ingduurige en
Wolk onge-
Midstopt
Diefch / som-
wel binnen/
et / dat men
hoofznoemden
en yzakken
ch boden ko-
en / gevolgt
ey mede ver-
quam / bin-
 hadden ge-
Disschen niet
aan-

aanderden. Onder Smeerenburg leggende / zagen en hoorden we me-
de verscheide Dissen om trent Maklyk Oud en in de Hollandische-Baay
blaazen ; terwyl wy hier lagen / zagen we op den Berg Marri-
met de Borken genoemd / welke Borken niet van grote Scheutels
300 / ter groote van een Hollandische kleine Wolk of groote Hoofstolp
waar op wy ons begaven / en lieten ons verblijgens tot op den groo-
ten Berg af fullen.

Wier zynde / zagen we van deezzen Berg verscheide Schepen door
de Magdalene-Baay en omtrent de zelve in Zee / en aan den Zoom van
't Hs / die aldaar niet verre van Land lag / kruissen / terwyl de ge-
heele vloot in de Kruis-en Magdalene-Baay / de zeldag verscheenen
zynde / op onzen komst waren wachtende ; wy konden toeh niet be-
speuren / en hebben 'er ook verblijgens nooit van gehooft / dat ze al-
daar in Zee of onder het Hs / by 't land Diefch hebben vernomen
maar by ons 300 verre de Zee en 't Land van 't Hs wierd geraakt /
zagen we zeer veel Diefch / die noch dageliks scheren te vermeederen ;
dat by deese Schepen zich geheel anders vertoonde ; gelijk als of het
buiten den tyd was / en buiten de paalen van de Walvisch-
Zee scheren te wezen / zulks 'er naaulphs Diefch bespreekt wierd /
niet tegenslaande ze in 't Hs by ons / gelijk gezegt is / dageliks
wierd gezien en gehooft ; en wat het Zaarjoen aangaat / dit stond
om verscheide reeds gemelde redenen / noch dageliks te vermeerren.
Men zou hier op mogen denken / dat deese Diefch / eveneens gelijk wy
van den Berg in Zee 300 verre over 't Hs de Schepen konden zien /
wy van gelijken met 300 diep en noch dieper te daalen / ingelphs het
zelve zien / en de Schepen als hante Spanden verneemende / de Zee
als dan noch in den / maar weg zynde zullen ze zich dan mogelijk
Zee begerben / en ook aldaar buiten 't Hs / naat 't gemelde aas af-
komen en de Bayen en Gronden bezoeken ; doch het tegendeel is blyk-
baar / schoon wy nooit 300 weg daar komten / of 300 laar van daar
vertrekken / zulks men 't vernemen kan / 300 is 't echter uit meer
andere reeds getoonde redenen kennelph : want konnen ze zich somtijds
om de Gof / doch bliuen den omtrek van 't Hs by de Schepen in de
ruimte begrepen / of ook in 't Hs in een groote ruimte omtrent de
Schepen en Sloepen / als gezegt is / hoelen / zouden ze ingelphs de
Zee van Schepen meere den ontlood en opgeruimt zijnde / de zelve
bles te meer konnen in den / en verre buiten 't bereik der overige Sche-
pen / een by gebuik van de Zee neemren ; en niet tegenslaande zagen
we toem de Zee nader by ons / dan de Schepen lagen / maar vernamen
geen Diefch buiten 't Hs ; zulks het blykbaar is / dat haare natuur /
die eertijds bynoedig op Zee was / ingelphs naar 't Land en d'aas-
rphs Gronden plagt te trekken / nu door de gemelde scherpe Indrukke-
len / 300 verre is verbejmt of verandert / dat ze noch Zee noch Land

En wat hy op
een Berg ge-
klommen al-
daar waar-
nam.

Des Schry-
vers over-
weeging om-
rent de Vis-
schen in 't
ontwaken
der Schepen.

zonder van 't *W* *W* als huime bescheiding behoeft te zijn / aldaar noot
dervan te voorschijn komen.

Wanneer men dan op deze en de voorsz. gegebene redenen acht
geeft / schijnt het klaar / dat het jaatzoot niet zoo zeer // als wel de ge-
melde schipk. door de vyre en ruime waeren / door huime veranderde
natuur / hen nu hinne 't *W* doet blijven. Echter dapt hen het Zaatzoot
in een ander geval / als gezegt is / somtijds uit het hart van 't
W / tot aan den buiten zoom : maar door de aangereyde schijn / nu
zoo zeer niet als eertijds geheel op Zee ; want in dit geval is huime
gemelde neerdaaling mede zeer dienstig / vermits wy van de Steng
af / of van een Berg niet alleen de blaute der Zee / maar ook de Zee
zelf zeer verre oyer 't *W* konnen zien / alzo ook op / diep neerdaalen-
de / konnen mede deze blaute en ook de Zee zelf zeer verre onder 't
W door zien / dat hen by 't Winter Zaatzoot / in hun wederkeeren uit
het Noorden en het hart van 't *W* zeer dienstig is / nevens noch an-
dere tekenen niet alleen in 't stellen van hun koers / maar ook in 't
hoeven van hunnen weg / want de Wost ophomende / wanneer ze dan
geen Zee of blaute daar van zien / moeten ze zich niet diep te meer
der vier langs de gemelde baakens naar buiten haasten ; maar de ont-
dekkende / kunnen ze op huime Banken of Nagplaatsen diep te vyer
vertoeden : zoo dat men besluten kan / dat ze zich allen wel met het
zaatzoot binnen en buiten 't *W* onthielden / maar nu om 't aange-
toonde reden zodanig niet als eertijds / geheel op Zee / of buiten 't *W* /
't *W* in en buiten de Waepen onthouden.

Derde en
laatste acht-
geving o-
verwoogen.

De derde of laatste bevelst / of 'er mogelyk volgens deze getoonde
bepaalingen / geen bequaame Wiffchers aan Ond-Groenland te maaken
was : hier op zullen we antwoorden : Dat de Wiffchers als gezegt is /
van Land op Zee / en uit Zee nu in 't *W* verplaatst zynde / en om
de getoonde reden / zynen voornaamsten stand op de voorsz. de hoo-
ge graden heeft begrepen / zoo zien wy / zoo lange dit op de zelfde top-
ze geschied / geene redenen tot verandering : want dit naar onze ge-
dachten d' aller bequaamste plaats is / steunende op de gegeeve rede-
nen / die oyer de gehele ruime uitbreiding van de gantsche Walvisch-
Zee te bejehen is : Maar 't zou konnen gebeurten / dat door de veel-
wuldige ontroerenissen / derse Wiffch jaarlyks aldaar door omzwerwen-
de Schepen aangebaan / de Wiffchers allezins / gelyk onder 't Land en
op Zee is geschied / mede wel moge bedurven worden : vermits men
zich voogtaan jaarlyks voeger derwaerts begeeven moet / indien men
ze noch aan den buiten Zoom / om de gemelde reden / aldaar verzaa-
met wil binden ; want by een slappe Winter / wat laat aan 't *W* ho-
mende / zal ze merendeel dikmaals in 't hart van 't *W* geweeken zijn /
ter men 'er naberen kan / sulks dat we dan somtijds geneegzaam in groo-
te rijntens en openingen van Veld tot Veld konnen zellen / en echter
naauwlyks Wiffch verneemen of te zien konnen.

Daar

albaar nooft

redenen acht
nig wel de ge-
nne veranderde
hen het Taal-
het hart van 't
de fchik / nu
eval is hunne
aan de Steng
ar ook de Zee
ep meerbaalen-
berte onder 't
wederkeren uit
mens noch an-
aar ook in 't
wanneer ze dan
t dief te meer
maar die ont-
dies te vyer
wel met het
om d' aange-
buiten 't p/

deze getoonde
nd te maaken
als gezegt is /
vnde / en om
vnderide hoo-
de zelfde top-
aar onze ge-
gegeve rede-
the Walvifch-
dooz de deel-
omzwerben-
er 't Land en
vdermits men
indien men
daar verzaa-
an 't p/ ho-
eweeken spij /
aam in groo-
/ en echter
Daa

Maar zodanige flappe Winters / wanneer 'er opening gemoen word
grvonden / als dan is 't / om de getoonde reden / die nu wel behoofde
begrepen te worden / op de voornoemde hooge graden 300 gerd niet /
als naa hante Winters / wanneer het p/ op onzen aankomst noch ge-
flooden is / en dierhalven de daar verzaamelde Wifch noch op zyn plaats
en aan den buften Zoom van 't p/

Maar dusdanige flappe Winters dan / alwaar 't op de gezelde hoo-
ge Graden en om de Oost al te ruims is / vind men 'er weinich blyf-
baarheit tot een goede vangst / dies zou men wel doen / vooz 300 veel
Oud-Groenland aanbelange / dat men vooz eerst / volgens de vooz-
gaande onderwyfing / van deeze hooge graden op laager van 7 / 6 of
75 graden gedreeven zynde / in plaats van uit te zellen / om naa ge-
woonte het alhier of om de Oost were te herbatten / liever dooz 't p/
zelfde / tot byna of binnen het gezichte van 't Land / want men behoof-
de uit onze gantfche redenering nabys d' onderbinding nu wel te de-
grypen / dat de voorgefelde meenigte der Wifchen niet opgevangen
of weg is / maar dat de Wifch alleen getweken 3p / dies zelt men der-
halven inaar vyvmoedig toe / schoon dat wel 't grootste gedeelte al te
verte ten voozden onblycht is / echter zal men 'er noch een goet ge-
deelte langs de kust vinden / want met deeze flappe Winters / gullen
de voornoemde Wapen en fchieren 300 veel te meer uifvroogen / en 't
getfelde aas als dan in en dooz 't p/ gedreeven worden / naa welk
aas men dan e' getwyffelt de Wifch gerust zal vinden te aagen / en die
zal genoegzaam uit onze voozgaande redenering en bevinding 300 van
ons als anderen vofthomen blyken / en kan volgens de reden daar uit
afgeleid worden.

Maar indien men / uit het bedryf derer Wifchen / als uit een vooz-
beeld wilde bezogt zyn / wat noch nooftig gebeurt of ondernomen / als
of deeze Wifch allenks in 't wederkeren uit het voozden / wel een an-
dere hoers mogt leren neemen / en zich wat meer naa Zembla of
Oud-Groenland / als naa Spitsbergen mogt begeeven / vermits ze ons /
op deeze laaste plaats p/naart in / naaulps gheet ontfopen kan /
om dat wy hen verftypd wat te vooz bykomen / eer dat het hart van
't p/ zich geyne heeft / zulks wy in 't opemen allenks indyngen /
tot dat de ruims en uifgetretheit meer opening geeft / en wy hen ook
meer beginnen te verliesen.

Indien 't nu mogt gebeuren / dat 'er met der tyd zodanig een ver-
andering in hun wederkerende hoers wierd befpuit / en wy gelyk
eerftinaals het Land / vervolgende de Zee / en eindely de voornoemde
plaats op hooge graden mede leedig vonden / en dierhalven ook daar
dooz genoodzaakt wierden / wederom een nieuwe verandering in onze
Wifchery te maaken / dan zouden wy 't liever op de gezegde manier
van anderen op / of dooz 't p/ aan Oud-Groenland en de
zoeken / als aan Zembla , ut Disco , of tuffchen Zembla en Disco in
't Zuid men 't

Des Schry-
vers aanpy-
zing by 't
mullen van
Vilich , in 't
ys of naas
de Walte
zeilen.

Wanneer we-
derom een
verandering
in de Wifche-
ry wegens 't
vifchen
moest ge-
maakt wor-
den ; Wat
dan dient in
acht gene-
men ;

te Zuid of Oostsp / want volgens onze redenering is 'er op alle deeze plaatsen Wsch / laat nu op alle deeze plaatsen de blybaare Wschierp even goed zyn / 300 is 't echter aan Oud-Groenland van 'en grooter verwachting / niet alleen / om dat het daar voór ons wel 't geredste is / maar ook om dat 'er ons leven dóór 't verliesen van Schepen wat minder gebaar loopt / als op d' andere plaatsen / en verhalpen zal 'er de Wschierp ook niet meerder bypnoedigheid kunnen waargenomen worden / dewyl men aldaar met Sloepen langs deeze kust / dwerssch van en op Ysland , en van daar met Deensche Hoopvaarders / zich zelven veel beter als van de voornoemde andere plaats reddan kan.

Waarvoor
echter de
Schryver
noch voor
eerst niet be-
ducht schyn-
te wezen.

Doch deeze bekoimmering voór het tegenwoordige noch noodeloos zynde / dewyl de Wschierp op hooge graden als noch taamelijk wel slaagt / 300 is deeze verandering tot dus verre niet noodzaaklijk / nademaal 'er noch geen reden tot deeze verwisseling word gevonden / en 't zal mogeljk noch in lange niet noodig zyn / nademaal telkens de Wsch dóór 't gemelde aas angelokt / zich niet 't eenemaal van het gedyeigde gebaar ontslaan kan / en mogeljk daar in noch lange zal volharden.

Wanneer echter iemand / die de Fozitum alhier tegen liep / eens wilde veranderen / men kan 't hem niet ontraaden / noch ook niet aantaa- den / waar van dit de reden is : Dit Land onderhangt de Stroom / eveneens als d' Oostspde van Spitsbergen ; van de Westspde / zet de Stroom / als hier voór gezegt is / het Hs af en op de Oostspde aan ; desgeljks zal dit Land met de gemelde Oostspde vergeleken / (doch niet 300 erg) met een uitlandige Wind / geheel byz van Hs komen zyn / maar met een laagerwal / zal ook het Hs / de Stroom te baat hebbende / waarschijnlijk veel eer 'n geredet wederom aan de Wal zyn / als met een laager op de Westspde van Spitsbergen ; wanneer van een Commandant / met een wankelend of onvast ontwerp hy zich zelven / aldaar aan de Wal komende / 't zj te vooz of met een Oostspde Wind / het Hs noch 't eenemaal vast bind / zal hy dan licht / om volgens zyne inbeelding den tyd aldaar niet te verzuimen / zonder berichtiging van daar weder naar de gewoone Wsch-plaats keeren / vermits men wel gelukkig zyn zou / indien men op zynen aankomst ten eersten 't Hs los gadoolt vond / en met een Westelike Wind een byze en open Zee tusschen 't Hs en 't Land aantrof ; dewyl men 't niet zodanig een onvast ontwerp aldaar / gelyk om de Oost / lang daar op te wachten / op 300 een ongewoone plaats niet durft be- staan : Verhalven zullen wy 't noch raaden noch ontraaden.

Voor en te-
gen beden-
kingen over
des Schry-
vers oog-
merk ter on-
derwys by-
gebragt.

Wat nu onze Beschypving van deeze Wschierp aangaat / die wy / met een uitboerigjk onderwys hebben voorgebragen ; hier van zal dóór eenigen mogeljk geoordeelt worden : Dat deeze Wschierp 300 onregelmaatig / wisselvallig en veranderlijk is / dat men 'er dóór onderwys geen voordeel mee behalen kan ; maar wat ons aangaat / wy

wy hebben 'er onzen dienst van gehad / en 't zal ons waarschynlyk nooit meer te pas komen; doch indien we ons daar in noch bezigen lieten / zouden wy 't vooz ons zelve nog niet geerne misſen. 't Is ons wyders genoeg / dat we alles ten beſten vooz d' ongelukkigigen en vooz de jonge eerst beginnenden en noch ongroeffenden Commandeurs voozgedjaagen hebben. Welke wiſſelvallige en veranderlyke voozballen / die daar in kommen vooz-komen / zyn ons vooz den tyd en vooz opmerking niet onbekend gebleven / en hoe wy veel daar van / niet in 't algemeen / maar ieder naar zyne byzondere voozballen oordeelden / is ons mede wel betruſt / en derhalven vooz ons gantſch geen vreemde zaak; ook hebben we in een ander geval wel bevonden en noch meer gehoozt / hoe men over een ongemeene in- of uſtwendige quaaſe des ligchaams / met verſcheide Doktoren en Wondheelders raad pleegende / naaulphs twee onder allen eensgezind daar over zal vinden; doch hierom kan men echter de Genees- en Heel-kunſt in 't algemeen t' eenemaal niet wzaaken. Inſgelyks is 't 'er meê gelegen / indien iemand vooz te weinig opmerking / van de Viſſchery in 't algemeen geen kennis genoeg heeft / en daarom van de zelve uit haare veranderlyke voozballen wilde oordeelen / dat 'er noch vooz erbaarentheit / noch vooz opmerking enige weetſchap in te pas kan komen. 't Is dan onboozichtig / indien men zodanig een onkundig en onetbaaren menſch / ten eerſten zonder onderzoek wilde vooz geloofbaar aannemen; echter zyn 'er wel zekere voozballen / waar in men noch vooz erbaarentheit / noch vooz opmerking niet wyzer ſchyn te kunnen worden; maar deezyn zyn alleen vooz zich in 't byzonder / en niet algemeen / waar van wy enige der zelden alhier eens zullen voozſtellen.

Hier vooz hebben we de plaatſen in 't Weſt-ys tuſſchen de 77 en 79 graden beſchreeven en begrepen / en vooz onze redeneering aangemerkt / als de beſte van alle anderen in onzen tyd bekennt. 't Zy dat het weertende of onweertende geſchiede / meêſt allen volgen ze dan hier in / vooz 300 verre een regelmatig order / dat ze het meertendeel / einigen uitgenomen / op deeze plaatſen trachten in 't Is te komen; Die dit nu onkundig doet / ducht 'er te meer gevaar / en denkt op meer andere plaatſen als deezyn / maar volgens eigen bekentenis / noch regel noch order alhier willende bekennen / zoekt men dan dikmaals Zuid en Noord / zonder te weten waar te vinden: Maar die dit weertende doet / ziet dit gevaar niet aan / en byngt verder vooz / eer zyn snellen tyd aldaar verloopt / welker vooznaamſten tyd / als getoont zy / om de betoogde reden niet lang van duur is.

Dus ziet men ze dan alhier meêſt allen zoo gezamentlyk gelukkigigen / als ongelukkigigen / naar vermogen in 't Is zeilen; als dan treffen het nu de Zuidelykſten / dan de Noordelykſten / dan de Oſtelykſten / dan de Weſtelykſten; en ſommigen treffen mede dit ongeluk / dat ze vooz miſt of ſtojm hun Schip verliezen / of bezet wordende / hen het

Wat order
men in de
Viſſchery te
volgen en
in acht te
neemen
heeft.

Die in som-
mige deelen
gevalligly-
ke uitkom-
sten geeft.

Voorbeelden
hier aange-
wezen;

snelte Zaaizoen verloopt / zulkis ze niets daar toe kunnen doen. Ook
treffen 'er sommigen een groot Veld aan / daar 20 / 30 jaar 40 Schep-
pen het rondom aanklampen : enige mylen van daar / doet zich een
ander groot en schoon Veld op / daar somtyds 40 / 60 en ook wel
80 te gelph uit verscheide Natien bestaande / zich rondom vast maaken.
Legen dit eerste Veld / komt dan uit den Zuiden een ander groot
Veld afzakken / en plaast zich juist 300 / dat het met een groote uitstee-
kende punt / de Visch / die veldtjds uit den Zuidwesten om de Noord-
Oost gaat / verre buiten de Schepen / t'zeewaard van dit Veld gele-
gen / komt om te wyzen; enige andere Schepen dan / op deze gewys-
de hoers aan schotsen in 't los Hs leggende / komen hier dooz gelukkig
te worden / en de Schepen dieper in 't Hs / aan de Westzyde van dit
Veld gelegen / dooz de zelve vertoont zich het gemelde Veld / gelph als
niet een tusschen ruimte een schoone loop van Visch / recht op deze
Schepen aan / waar dooz 3p allen aldaar / d'eene min d'andere meer /
een gelukkigen slag doen; naa verloop van tyd / met dit Veld om en
om te zellen / komen eindelph deze Schepen / by die geenen die t'Zee-
waart van dit Veld gelegen / en niets opgedaan hebben; by elkander
gekomen / hangt hen / die niets gevangen hebben / t'hoofd /
en 3yn zeer moeijelph dat 3p 't niet mede aan de Westzyde hebben
aangeleid / daar eenigen wel hadden kunnen aankomen / en anderen
niet / maar deze gelukkigen 3yn in 't tegendeel vrylph en wel ge-
moed.

En de geval-
ligheden uan-
der aange-
toont.

Doch met het andere Veld / heeft het een gantsch anderen uitslag /
hier woide de Schepen aan de Westzyde dooz Velden en starden zodanig
bezet / dat 'er naaulphs Visch kan by komen / maar een lange
reeks van Velden en starden / wyzen langs een gladde kust / een groote
loop van Vischen / gelphzaam recht op de Schepen t'Zeewaart ge-
legen aan; juist loopt dan de Wind uit Zee of naar t'Oosten / en
maakt alhier een laagte op dit Veld / waar dooz men zich tot ruimen
gereet maakt / om met het omzellen weder een opper te zoeken; naaulphs
hier toe gereed / komt dan de Visch by hun / waar dooz 3p aldaar
worden opgehouden / en leggen blyvende / een zeer goeden Wangst
doen / zulkis 'er eenigen 6 / 10 / 12 jaar 20 dooden op 3p haalen;
midletwyl komt het los Hs op de laagte afdzynen / zulkis ze bezet
worden / waar dooz d'anderen aan de Westzyde gelegen een opper en
schoone ruimte bekomen / doch derzen loop Visch is bezet hen om
gepasseert; echter 3yn ze verheugt wanneer ze deze Schepen over 't
Veld zien / waar aan ze wel haast bespeuren / dooz het langs / dwerssch
en verward leggen / bezet te 3yn / dat ze daar aan geen deel hebben;
maar naa verloop van tyd verandert deze hunne blydschap in droef-
heit; deze hunne Visch in de bezetting overgenomen / raaken ze we-
derom los / behalven een der gelukkigste / 18 of 20 Vischen gevangen
hebbende / deze word van de starden zodanig beloopt / dat 'er het
Schip

Schip blyft / maar alle d' anderen ten deelen wel volllaaden / komen met het omzeilen by deeze leedige Schepen. Hier nu zyn derse Weste-lykste zeer bedrjefig / dat ze het niet mede aan d' Oostzyde hebben aangelegt / maar wat raad ? dit is gehuurt / en in 't toekomende zie beier toe. Wat gebeurde 'er nu / weder by een ander Eiland gekomen ? juist leggen het d' ongelukhigen weer aan de verkeerden / en de gelukhigen aan de rechte zyde aan ; insgelijks gaat het ook met de Schepen uit de Zuid en Noord by elkander gekomen / d' eene is dooz een goede vangst verheugt / en d' andere / leedig zynde / bedrjefst.

Wp hebben dooz Godes zegen / met veel moeite / peplen en naarstige opmerking / wel een redelyk goed begrip van de Visscherij behouden / en echter hebben wy 't mede verscheidermaalen buiten ons weten op de verkeerde zyde aangelegt ; maar dit Casereel volgens onze rede-nering / van de plaats / aart en hoers der Visschen in ons verstand presentende / hebben we echter in dierzelpke tegenspoeden / zeer zeiden moedeloos geweest / en beeltyds ons Volk moed gegeven / zeggende : Vissch is 'er genoeg / ze is alleen maar dooz de verandering van Zaalzoen van deeze plaats wat geweken / dog niet weg / Godt geef ons het geluk aldaar komende / wp zullen ze wel weder vinden ; gelijks we vervolgens noch wel iets daar van melden zullen.

Alle zodanige voorvallen nu / zyn ons niet mede onbekent / en wp zouden uit onze naarsstige opmerking / noch veel van dierzelpken konnen bybrengen / als nevens het slippen en breeken van lynen ; bezetting in 't beslooten Ws enz : waar in noch regel noch orde ooit te vinden is ; doch dit alles zyn alleen maar de byzondere voorvallen onderhevig / en niet het algemeen / en buiten dit blyft echter de Visscherij in 't algemeen / als 't voornaamste deel der zelve / zoo als die in 't beschreevene doorgaans zeer wel geregelt dooz komt.

Het lust ons noch eenige zaaken de Visscherij in 't algemeen raaken- de / by nader sinderwys dooz te stellen / waar uit dat blyken zal / dat men zich noodzaakelyk / naar een wel geregelde order schikken moet. Men sette dan / dat behalven op onze uiterste plaats / tusschen 77 en 79 graden het landaas op de voorschreeve wyze / dooz de bestiering van den stroom 't allereerst en meest woerd aangevoert / en behalven dat is 't 'er ook zeer bankig en heel breed grondig / gelijks wp in den Jaare 1698. op 78 graden 36 minuten / 36 mylen van 't Voorland, dit by verscheide peilingen tusschen 100 en 200 bademen diep bevonden hebben ; en in den Jaare 1699. op 77 graden 15 minuten van 't naaste Land / by goede giffing omtrent 56 mylen / vond men 'er 150 bademen diepte / op 77 graden 9 minuten 170 bademen / en een ander omtrent ons leggende / heeft 'er het loot op 80 bademen geworpen.

Op deeze hoers hebben we het in 't zelve Jaar / en meermaals byzre- grondig gebonden / en meest een zachte vette geelachtige asgrauwe kleigrond / waar dooz deeze plaats nevens haar natuurlyken aanwas /

Hoedanig den Schryver zich somtyds verleegen heeft gevonden, doch echter het nooit t'eenemaal heeft opgegeven.

Zaaken in 't algemeen in acht te nemen, en hoe.

met het aanduyvende naag rphlyk word verzien; derhalven is 't niet ongeroegst/ al onthoud sich hier Wsch / en men zal 'er ook mogelyk nader by land wel grond vinden/ maar wy hebben 't geluk niet gehad/ nusschlen de banken mis gezelt synde / om 'er grond te werpen / ten 3p een myl 2 of 3 van Land en zulst op veel minder diepte; maar by gemeene tyden moet men dus verre van Land syn/ eer men eerst rec't aan d' Wgvelen komt.

Verdere re-
deneering
over dit on-
derwerp;

Van deze plaats / hebben we hier vooz een veel breedte geregelde oozzaak getoont / als mede hoedanig en van waar de Wsch sich al- hiet in zoo een grootte meenigte vergadert; hoe in 't Doozjaar / hoe in Gemeene Jaaren/ en hoe op Zuid-ps Jaaren/ gelyk op meer andere plaatsen gebeurt. Nebens de welgelegentheit van deze plaats / staat ook te letten op de welgeregeltheit van den tyd / en men zal / als van den Waring bespeurt word / bevinden / dat men deze Wsch in 't Dooz- jaar in geen diep water / en in 't Najaar onder 't Land niet behoeft te zoeken; inngelyk vaart men wat laater als de Vloot uit/ of een traag Schip hebbende / of met slagboegen op d' reis was ongelukkig synde/ en alhier merklyk laater dan naar gewoonte komende / zoo be- denkt men sich wel / eer men in 't ps zeilt / en onderzoekt uit alle de teekenen die konnen bespeurt worden/ of het een Gemeen-Jaar dan of het een Zuid-ps Jaar is. Men houde met stipjes in de Kaart/ gelyk wy gewoon waren te doen / van der zelfte lengte / een jaartlyke aantekening / en men zal 't met goede gissing / breed of smal bevin- dende/ daar uit ten deelen konnen getwaar worden; indien niet: zeilt men liever een stukweegs naar Land / en tracht deze kennig dan uit de beschouwing van 't Land te bekomen; is 't dan een Zuid-ps Jaar/ men zoek volgens onze beschyving als dan op heele hooge graden te komen / en zoo veel mogelyk is / boven alle de Schepen in 't ps te loopen / want op deze plaats is 't wel goed geweest / maar vooz de daar leggende Vloot/ dan veel te laat / als mede vooz die geenen die in 't ps leggen / vermits de beste tyd vooz is; doch is 't niet al te laat/ kan 't 'er somtyds noch wel goed syn / bewyl het hier dan lan- ger als met een Gemeen Jaar / volgens onze beschyving / goed kan blyven; Maar is 't een Gemeen Jaar / zal 't dan min verschillig we- zen; als dan kan men keur neemen / 't 3p boven of beneden 't geme- ne gros der Schepen / doch niet by de zelve; en voozt waar / of op wat tyd / diep of ondiep / of in 't ps / 't 3p Oost of West te zoe- ken/ men volge onze Beschyping/ en men zal bevinden/ dat 'er in de Wscheryp in 't algemeen/ behalven de gemelde byzondere gevallen/ een zeer oydentyke ojder/ in plaatsen en tyden moet onderhouden en waargenomen worden / of anders/ behoeft men / zonder Godes Zegen/ hier niet te komen.

En wat daar
in waar te
neemen
staat,

Sommigen syn 'er echter / die in 't Zaaijoen van den gewoonen regel afwypen / en 't schynt hen wel te gelukken; hier op zou men kon-

en
 chalven is 't niet
 er ook mogelyk
 geluk niet gehad/
 te werpen / ten
 diepte ; maar by
 er men eerst recht

breeder geregeld
 de Viſch zich al-
 doojaar / hoe in
 op meer andere
 plaats / staat
 en zal / als van
 Viſch in 't doo-
 d niet behoef te
 uit / of een traag
 wat ongelukkig
 nende / zoo be-
 zoekt uit alle de
 en Jaar dan of
 de Jaart / gelph
 een jaarlyſche
 of ſmal bebin-
 inden niet : zelt
 kennis dan uit
 Zuid-ys Jaar/
 hooge graden te
 jepen in 't ys te
 maar doo; de
 die geenen die
 is 't niet al te
 et hier dan lan-
 ving / goed kan
 a verſchillig we-
 neden 't geme-
 p; waar / of
 of West te zoe-
 / dat 'er in de
 e gevallen / een
 uden en waar-
 g Zegen / hier

den getwoonen
 op zou men
 kon-

konnen zeggen : dat men dieſe aangaande niet min erbaaren dan e'll
 ander is / doch wy zullen 't gezins tegenſpreken / maar 't is ook
 geen gemeene regel ; want indien zy dit alle beeden / dan was en bleef
 weder deeſe plaats / volgens de reden / de beſte van alle plaatsen.

Eindelyk zullen we alhier ter zaake / noch iets van ons eigen we-
 derbaaren verhaalen / waar uit het ſchynen zal / als of we ons zelve
 pypzen wilden ; echter zullen we op hoope van dienſt aan anderen te
 doen / hier in niet nalaatig zyn / want de wanſoytuh heeft doo; Godts
 goedheit en beſtierting onze ingebeelde wyſheit t' eenemaal tot zoetheit
 gemaakt / dat ſchoon ons iemand wilde pypzen / hoopten we / dat wy
 doo; onze eigen nietigheit / deeſe pdele ſchaamteloosheit wel zullen ter
 zyden ons konnen laaten neerglyden / immers eenige lof doo; ons te
 willen zoeken / zou nu ontpydg zyn ; wy moeften 'er toen naar getracht
 hebben / toen men 'er dienſt of genot van had konnen genieten. Wy
 waren dan in den jaare - - alhier met een klein Scheepje / het wa-
 ren van Texel genaamt / nevens veele anderen op den zoom van 't
 ys en kruiften / terwyl 't alles noch vaſt en wel geſloten lag / en ver-
 mits wy meeft alle buiten de zelve waren / verſlep het zaaiſoen binnen
 deezen zoom noch zoo ſchielph niet ; maar eindelyk bewuſt zynde / dat
 de Viſſchery wel eer hier buiten in Zee plegte te geſchieden / en nu reeds
 lange tye in 't ys was geweest / konden we ons gedult niet langer
 opſchorten / waar zagen eindelyk een ſteuf die een goed ſtuk inwaartg
 ſlep / doch niet doo; / echter zeiden wy 'er op goed vertrouwen in / zo
 lange tot ze vaſt ſlep. Daar leggende / was 't Zeevaart wel haast
 dicht / en wy zagen ook aanſtonds Viſch / doch 't was 'er
 te dicht om onze Viſſchery te konnen verrichten ; maar tot ons ge-
 luk : Eerlang begon het ys inwaartg zich te openen / en wy geraak-
 ten 'er wel haast doo; / en aan de ysvelden by taamelph veel Viſch /
 vingen eerlang by een Gemeen Jaar / namentlyk 7 groote Viſſchen ;
 wy vulden onze twee onderſte laagen en quamen wel haast met ons
 ſienſgat vol Spek weder in Zee ; daar zynde / lieten wy 't dypben / om
 het Spek in de Vaten te beaarden / die ook meeft alle vol raakten/
 zulks dat 'er mede een gedeelte van onze Schooven * moeften opge-
 maakt worden / doch wy zouden in d' overige en verder in de Dista-
 lie-baten / noch wel een halve Viſch hebben konnen bergen. Hier
 dyppende / zagen we verſcheide van de gemelde Schepen / noch leedig
 zynde / die zoo zy meenden / in 't ys niet konden komen / en derhalven
 noch allerwegen kruiften.

Om dan onze redenering over deeſe gewichtige Viſſchery te ſluiten /
 zoo zy deeſe onze gedachten alleen ter neder geſtelt / om doo; nament-

th 3

Oogmerk
 waarom by
 deeſe Be-
 ſchryving
 van de Viſ-

* Schooven zyn geloopte Vaten ; of Duigen , die van ieder Var door twee of vier
 Hoepbanden worden in en by elkander geſtooken , en dus geknipt , om te gemaklyk t'
 Scheep te konnen voeren , zulks , wanneer men elders Vaten noodig heeft , deeſe ge-
 loopte duigen weder op zet , en tot Vaten maakt ,

schery en zy-
ne erwaarnis
meededeeft,
die echter
aan eenie-
ders goed-
vinden word
gekeert.

lyk tot onderwys voor alle jonge en eerst aankomende Commandeurs en andere Bedienden der Groenlandsche Visschery te dienen; hierom is 't dat we de moeiten op ons genomen hebben / om deeze 300 wjd ver-
maarde Visschery / tot dus verre noch onbescheerden zynde / dus een-
voudig en klaar te beschrijven / als ons mogelyk is geweest. Voor
een gedeelte hebben we ons van de getuigenis der voornameste oude
Commandeurs en anderen bedient / doch voor 't meerendeel alles
uit onze eige Journaalen en Aanteekeningen naar eigen onderbin-
ding op een gestelt. Echter laten we dat / als in een Case-
reel voor 't verstand en de bequaamheit van een ieder opgelegd /
mits vyphelt genietende; om 'er zich naar eigen goeddunken van te
bedienen / 300 en zodanig als best naar een leders begrip zal geoor-
deelt worden.

DAFTIENDE HOOFDTSTUK.

Misbruik in den handel van Traan en Baarden certyds in-
gesloopen, en wederom afgeschafte, door een Mandat-
ment daar tegen uitgegeeven. Den Groenlandschen han-
del van inkomende rechten ontheven. Wat deeze Vis-
schery sedert den Jaare 1670. heeft opgedaan en gevan-
gen. Reglement over 't bergen van Goederen uit de
verongelukte Schepen. Naamlyk van alle de Hoofd-Ree-
ders en Commandeurs van de Groenlandsche Visschery.

Nademaal we wat het oeffenen en waarnemen van deeze Wissel-
vallige Visschery aangaat / voor 300 verre ons oogmerk was / in de
voorgaande Hoofdstukken reeds breedvoerig genoeg hebben afgehan-
delt; zullen we nu noch / doch kortelyk / een schets van den Handel
uit deeze Visschery ontsprooten / voorstellen / en vervolgens wat den
geheelen omflag en de behandeling van de Walvischvangst aangaat /
mede een kort bericht geeven / op dat een leders weetgierigheid omtrent
deeze verrichting mag worden voldaan / nademaal we ons vleyen / dat
het den Lezers niet onbehaaglyk voorhoimen zal.

Ongegronde
Windhandel
door baat-
zucht inge-
voert;

Om nu de Welstand van den Koophandel / uit deeze Groenlandsche
Visschery spjuitende / ten besten te bevoorden: 300 hebben 's Lands
Overheden zoige gedaagen / dat alle bystige / winterige en ongegron-
de Voorkooperven van Traan en Walvisch-Baarden betrugelt wien-
den / die eertyds voor loofheit van baatzuchtige Maakelaars nu en
dan waren ingevoerd. Deeze Wind-Negotie / had in Partyn te lee-
veren of 't ontvangen / eenige kooplieden somtyds zodanig belemmert /
dat men 'er op meenigte zou hebben zien springen / wanneer den tyd
van

van de keezering of den ontfang verstreken waar ; midlerwyl 'er niet weinig valsche en bedrieglyke konstenaars in zwang gingen.

't Was om deeze reden / dat omtrent den Jaare 1658 of 308 ^{die tydelyk} ^{word afge-} ^{schaft.} sig van de verleedene eeuw / een Mandament tegen zodanige Wind-Oprie-Partypen uitgegeven en verleend wierd ; welk Mandament, waar in de naam van Wylm Frederik Hendrik aan 't hooft stond uitgezukt / tot ontslagting van zodanige Wind-Partypen diende / en men vervolgens gewoon wierd / den geenen te noemen / zich met Wylm Frederik Hendrik te behelpen / die zich 'er van bedienden.

Maar om deezen Groenlandschen Handel / die als een Goudmyn ^{De Groen-} ^{landsche} ^{Visschery} ^{van inko-} ^{mende Con-} ^{vooygelden} ^{ontlast.} vooyz Nederlandt verstrekte / des te beter te bevoorzeelen en vooyz te zetten ; 300 wierden in den Jaare 1675. de Craan / 't Walvisch-Spek de Baarden / Walruistanden en Robbevelen / wederom van inkomende Convooygelden bevooygd / waar mede deeze Visschery sedert ten tyde van de Nooydsche Compagnie was belast geweest ; dat niet weinig de lust tot deeze onzekere Visschery verwakkerde / ja zodanig / dat onze Nederlanders de andere Natiën byna t' eenemaal doodvoeren.

Goedanig de Groenlandsche Keederp Jaarlyks met haare Wisselvallige Visschery en Walvischvangst gestaan heeft / zal blyken in de volgende Tyst / uit een voornaame Keeders hand ons medegeelt ; waarin sedert den Jaare 1670. tot deezen tegenwoordigen tyd vertoont word het getal der Schepen telkens op de Groenlandsche Walvischvangst uitgezukt / wat Schepen in 't Hs gebleven en betongeluke zyn / en hoewel Visschen jaarlyks gevangen ; welk getal van Quardeelen Spek deeze gevange Visschen hebben uitgelevert / en ten welker pyzen de Craan en Baarden jaarlyks zyn verchocht ; en dit alles als in vergelyking met de pyzen van de Kaapoly / die / naa dat 'er een schjaale of rpkie vangst is geweest / gemeenlyk volgens den pyz van de Craan pyzen of daalen moet. Maar alzo in de eerste lyst van deezen handel / wanneer men de tydning van de wel of qualpk geslaagde vangst ontfangt / deeze pyzen somtyds geweldig pyzen of daalen / en alsdan noch niet bestendig zyn ; 300 word deezen Groenlandschen Handel / in 't voornaamste vertier van Craan en Baarden (dat in de Maand October is) echter met een bestendige koershouding gedreeven / gelyk alles in deeze volgende Tyst word vertoont ; waar in wy ten dienste van naaukeurige Keeders / Hooplieden en Anderen / een uitteekening over 't gaante Hys der Groenlandsche Vloot en haare Vangst / dooz elkaandre gereekent / gevoegt en opgemaakt hebben ; en beneerden aan 300 veel leedige plaats gelaaten / om jaarlyks alles wat vervolgens in deeze Visschery en Craan en Baarden-handel vooyballen mogt / daar in aan te teekenen ; zulks / indien men deeze Tyst gebuurig met een naaukeurige aantekening achtervolgt / altoos een nette schets en waare afbeelding van den Groenlandschen handel hebben kan.

NAAU-

Commandeurs
en ; hierom is
300 wyd ver-
ende / dus een-
eweest. Dooz
naamste oude
leerenderl alles
gen onderwin-
in een Case-
er opengelegt /
unken van te
grip zal grooy-

T U K.

certyds in-
een Manda-
ndschen han-
deeze Vis-
en en gevan-
eren uit de
Hooft-Ree-
schery.

deeze Wissel-
eck was / in de
ben afgehan-
den Handel
genig wat den
lyst aangaat /
ghet omtrent
s vleven / dat

Groenlandsche
en 's Lands
en ongegron-
teugels wier-
elaars nu en
rpen te lee-
belemmert /
neer den tyd
van

Warvoor-
doelen deeze
Visschery in
een reeks
van jaaren
heeft byge-
bragt.

Naaukeurige LYST van de Hollandtsche

Sedert den Jaare 1670. tot

Jaaren	Schepen uitgeva- ren.	In 't Ys geblee- ven en veron- gelukt.	Visschen gevangen.	Quar- deelen Spek.	Door elkan- der gereekent, Vis- schen.	Quard. Spek.	
1670	- 148	- - 4	- 792	- -	- -	- -	
1671	- 155	- - 6	- 630½	- -	- -	- -	
1672	}	Om de Troubel Tyden verbod op de Groenlandsche Visschery geweest.					
1673							
1674							
1675	- 148	- - 14	- 881½	- -	- -	- -	
1676	- 145	- - 7	- 808½	- -	- -	- -	
1677	- 149	- - 3	- 686	30050	4½	201½	
1678	- 110	- - 18	- 1118½	- -	- -	- -	
1679	- 126	- - 3	- 831	39857	6½	316½	
1680	- 148	- - 12	- 1373	52406	9½	354½	
1681	- 172	- - 6	- 889	30306	5½	176½	
1682	- 186	- - 9	- 1470	62960	7½	338½	
1683	- 242	- - 11	- 1343	43540	5½	179½	
1684	- 246	Om de Oock blyven zittende. Gebleeven.	11	- 1185	44730	4½	181½
			14	- 1383½	55960	6½	263½
1685	- 212	- - 23	- 639	49543	3½	156½	
1686	- 189	- - 11	- 617	23211	3½	110½	
1687	- 194	- - 16	- 345	14600	1½	68½	
1688	- 214	- - 7	- 243	10120	1½	62½	
1689	- 163	- - 11	- 818½	34960	6½	298½	
1690	- 117	- - 5	-	-	-	-	
1691	- 2	Van Hamburg en Bremen uit- gevaaren, en hier verboden.					
1692	- 32	- -	- 62	5748	1½	87	
1693	- 89	- - 8	- 175	8480	1½	95½	
1694	- 62	- -	- 156½	7562	2½	121½	
1695	- 96	- -	- 201	9106	2½	94½	
1696	- 100	- - 6	- 380	14975	3½	149½	
1697	- 111	- - 8	- 1274½	42281	11½	380½	

Jaaren

Groenlandtsche VISSCHERY;

deezen tegenwoordigen Tyd.

Door elkan-
der gereekent.
Vis- Quard.
schen. Spek.

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly:
1670					
1671					
1672					
1673					
1674					
1675					
1676					
1677					
1678					
1679					
1680					
1681					
1682					
1683	31 = 26	31 = 27	- - 30	- - 30	34 = 28
1684	34 = 29	29 = 24	- - 33	- - 27	30 = 45
1685	34 = 27	28 = 18	- - 28	- - 18	47 = 33½
1686	48 = 29	29 = 19	- - 38	- - 23	35 = 27½
1687	55 = 40	42 = 26	- - 49	- - 36	30½ = 37½
1688	54 = 43	52 = 27	- - 52	- - 52	31½ = 37
1689	68 = 53	80 = 45	- - 56	- - 74	37½ = 45
1690	60 = 32	77 = 36	- - 35	- - 40	48 = 32
1691	63 = 45	110 = 73	- - 61	- - 105	41 = 33½
1692	65 = 51	205 = 100	- - 65	- - 155	34½ = 37½
1693	72 = 62	205 = 165	- - 62	- - 185	44 = 37½
1694	65 = 57	180 = 50	- - 60	- - 160	42 = 45
1695	63 = 55	240 = 160	- - 58	- - 180	43 = 52½
1696	76 = 40½	240 = 125	- - 50	- - 135	48 = 46
1697	31 = 30	140 = 50	- - 32	- - 55	- - 37

II I

Jaaren

Jaaren

Jaaren	Schepen uitgeva- ren.	In 't Ys geblee- ven en veron- gelukt.	Visschen gevangen.	Quar- deelen Spek.	Door elkan- der gereekent. Vis- schen	Quard. Spek.
1698	- 140	- - 6	- 1488½	55985	10½	399½
1699	- 151	- - 3	- 775½	30835	5½	204½
1700	- 173	- - -	- 907	36548	5½	211½
1701	- 207	- - 12	- 2071½	67507	10½	326½
1702	- 225	- - 5	- 697½	24388	3½	108½
1703	- 208	- - 5	- 646½	24527	3½	117½
1704	- 130	- - 1	- 651½	23701	5½	182½
1705	- 157	- - 3	- 1664½	52346	10½	333½
1706	- 149	- - 1	- 452½	15209	3½	102½
1707	- 131	- - 1	- 128	5431	0½	4½
1708	- 121	- - 3	- 525½	20731	4½	171½
1709	- 127	- - 1	- 190½	8237	1½	64½
1710	- 137	- - 2	- 62	3379	0½	24½
1711	- 117	- - 5	- 630½	20589	5½	175½
1712	- 108	- - 5	- 370½	14203	3½	131½
1713	- 94	- - 3	- 256	12854	2½	136½
1714	- 108	- - 3	- 1234	37490	11½	347½
1715	- 134	- - 5	- 696½	25830	5½	192½
1716	- 153	- - -	- 519	20216	3½	132½
1717	- 180	- - 5	- 391	14463	2½	80½
1718	- 194	- - 8	- 281½	13103	1½	67½
1719	- 182	- - 3	- 308	10100	1½	55½
1720						
1721						
1722						
1723						
1724						
1725						
1726						
1727						
1728						
1729						
1730						
1731						
1732						
1733						
1734						
1735						

Hedendaagsche Groenlandsche Visschery

265

Door elkan-
der gereekent.
Vis- Quard.
schen Spek.

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1698	25 = 26	76 = 42	- - 24	- - 36	36 = 40
1699	36 = 37	80 = 51	- - 37	- - 66	41 = 40
1700	37 = 41	58 = 51	- - 38	- - 54	- - = 36
1701	31 = 33 = 35	80 = 48	- - 31	- - 54	36 = -
1702	36 = 40	85 = 57	- - 40	- - 76	29 = 30
1703	39 = 27	69 = 48	- - 39	- - 62	- - = 30
1704	41 = 42	69 = 56	- - 40	- - 58	- - = 31
1705	30 = 27	57 = 35	- - 27	- - 36	28 = 27 = 29
1706	43 = 42 = 40	58 = 36	- - 42	- - 57	28 = 29
1707	60 = 58	75 = 50	- - 59	- - 75	32 = 34
1708	50 = 63	66 = 50	- - 53	- - 61	40 = 50
1709	90 = 65 = 80	77 = 58	- - 86	- - 74	50 = 80
1710	100 = 90 = 78	110 = 58	- - 86	- - 110	66 = 30
1711	76 = 39	97 = 59	- - 53	- - 63	33 = 30
1712	41 = 44 = 50	100 = 67	- - 40	- - 78	31 = 28
1713	45 = 65	176 = 100	- - 54	- - 130	30 = 45
1714	70 = 52 = 43	165 = 80	- - 49	- - 140	50 = 40
1715	52 = 42 = 47	145 = 80	- - 44	- - 100	50 = 34
1716	47 = 48	136 = 82	- - 47	- - 126	40 = 36
1717	45 = 55	120 = 60	- - 53	- - 147	29 = 31
1718	53 = 64	145 = 170	- - 54	- - 162	31 = 32
1719	53 = 56	185 = 215	- - 54	- - 215	30 = 31
1720					
1721					
1722					
1723					
1724					
1725					
1726					
1727					
1728					
1729					
1730					
1731					
1732					
1733					
1734					
1735					

Jaaren

Bl 2

Jaaren

Jaaren	Schepen uitgeva- ren.	In 't Ys geblee- ven en veron- gelukt.	Visschen gevangen.	Quar- deelen Spek.	Door elkan- der gereekent, Viss. Quard. Spek.
1736					
1737					
1738					
1739					
1740					
1741					
1742					
1743					
1744					
1745					
1746					
1747					
1748					
1749					
1750					
1751					
1752					
1753					
1754					
1755					
1756					
1757					
1758					
1759					
1760					
1761					
1762					
1763					
1764					
1765					
1766					
1767					
1768					
1769					
1770					
1771					
1772					
1773					
1774					

Jaaren

Hedendaagsche Groenlandsche Visschery.

267

Door elkan-
der gerekent,
Viss. Quard.
Spek.

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in Oftober.	Prys van Baarden in Oftober.	Prys van de Raapoly.
1736					
1737					
1738					
1739					
1740					
1741					
1742					
1743					
1744					
1745					
1746					
1747					
1748					
1749					
1750					
1751					
1752					
1753					
1754					
1755					
1756					
1757					
1758					
1759					
1760					
1761					
1762					
1763					
1764					
1765					
1766					
1767					
1768					
1769					
1770					
1771					
1772					
1773					
1774					

Jaaren

Noch

Noch staat hier aan te merken / dat 'er in Oorlogstydten met Vantieren / in deeze voornoemde Jaaren / 87 Schepen genomen zyn / en ook wederom van deeze genomen Schepen / 3 heronnen en 5 gerantzoeneert ; als mede dat 'er in den Jaare 1677 en 1701, 2 Schepen zyn verbrand ; welke geleedene schaafe over 't grof van deeze Disschery / by deeze verongelukte en in 't Hg geblevene Schepen mede gevoegt worden kan / indien men over d' overschietende voordeelen van deezen Groenlandschen handel een overslag zou willen maaken.

Om nu op 't allernaauwkeurigste de Groenlandsche Kreebery en Beminnings van alle weetenswaardige zaakhelpheden / 't zy belang of geen belang in deezen hebbende / te voldoen / haddenwe wel voorgenomen / een jaarlyksche Lyst van alle de Schepen / ieder in 't byzonder / op deeze Disschery uitgerust / op te maaken / en hier inlassende / hen mededeelbaar te maaken ; waar uit niet alleen het jaarlyks bestier der Hoofdreeders of Boekhouders zou konnen worden ingezien / maar ook wat Schepen en Commandeurs onder hun opzichte van tyd tot tyd op deeze Walvischvangst zyn uitgezeed / en hoe ieder in 't byzonder 't een Jaar gelukliker of ongelukliker dan 't andere in deeze wisselvallige Disschery zyn geweest. Maar alzo dit / in een Boek / van inhoud als ons bestel had toegelaaten / al te verre uitwypden zou / nademaal het dooz zodanig een breed uitloopende aantekening / wel een apart Boek / Deel vereischte ; zoo hebbenwe ons gebleyt / met deeze beknopte Lysten van de jaarlyksche uitrusting ter Groenlandsche Walvischvangst in 't algemeen / zoo wel van die van onze Nederlanders reeds getoont / als van de noch volgende Hamburgers te zullen voldoen.

Wat voor-
deelen de
Hamburgers
in de Groen-
landsche
Visschery
hebben be-
haalt.

Overmits wy dan meenen / met het vertoonen van een Lyst van de Hamburgsche Groenlandsche Walvischvangst / de Kreebery geen on-
dienst te zullen doen / waar in men gelijc in de Hollandse Lyst is
aangevezen / merde naaukeurig vind aangekeent / het getal der
Schepen jaarlyks op deeze Disschery uitgerust en in Zee geloopt ;
wat Disschen die gevangen hebben / en hoe veel Walvisch-Spek die
hebben uitgekevert ; om daar in mede / als met eenen opslag te kon-
nen zien / wat voordeelen de Hamburgers in deeze Disschery somtyds
genoten hebben : doch die hen nu en dan almede wel eens zeer schaaf
is uitgevallen. Maar by noch hoort / dat hen gedurende dien tyd /
34 Schepen byandij ontweelicht of verbrand zyn / waar van een-
ig met een zwaar rantzoengeld somtyds wierden gelost. Hoeda-
nig wisselvallig deeze Disschery by hen mede jaarlyks is uitgeval-
len / word in deeze volgende Lyst / die met een naaukeurige aantek-
ning is achtervolgt / blykbaar getoont.

Naar-

Naaukeurige LYST van de Hamburgſche Groenlandſche VISSCHERY;

Sedert den Jaare 1670. tot deezen tegenwoor-
digen Tyd.

Jaaren	Schepen uitgeva- ren.	In 't Ys ge- bleeven en verongel- ukt.	Viſſchen gevangen.	Quar- deelen Spek.	Door elkan- der gerekent, Vis- ſchen.	Quard. Spek.
1670	- 40	- - -	- 155½	8652	37½	216½
1671	- 40	- - -	- 351	16937	8½	425½
1672	- 47	- - 1	- 516½	23365	10½	490½
1673	- 53	- - 7	- 589½	29128	11½	549½
1674	- 74	- - -	- 521	30275	7½	405½
1675	- 83	- - 2	- 484½	25710	5½	309½
1676	- 53	- - 1	- 103½	4833	1½	91½
1677	- 72	- - 1	- 295½	14685	4½	203½
1678	- 55	- - 2	- 513½	23527	9½	370½
1679	- 44	- - -	- 217½	11906	4½	270½
1680	- 49	- - 5	- 467	19128	9½	390½
1681	- 51	- - 5	- 286½	10193½	5½	199½
1682	- 51	- - 2	- 414½	18577	8½	364½
1683	- 54	- - 3	- 307½	10904	5½	201½
1684	- 57	- - -	- 227½	11333	3½	198½
1685	- 56	- - 4	- 335½	14857	5½	265½
1686	- 54	- - 1	- 126½	6840½	2½	126½
1687	- 54	- - 2	- 135	5696	2½	105½
1688	- 56	- - 2	- 41	1855	0½	33½
1689	- 43	- - 2	- 38½	1860	0½	43½
1690	- 35	- - -	- 180½	8752	5½	250½
1691	- 43	- - -	- 20	979	0½	21½
1692	- 33	- - -	- 105	5000	3½	151½
1693	- 52	- - 5	- 83½	3873	1½	74½
1694	- 54	- - 6	- 75½	4221	1½	78½
1695	- 45	- - 1	- 51½	2732	1½	60½
1696	- 52	- - 1	- 136½	6295	2½	121½
1697	- 57	- - 4	- 515	18344	5½	321½
1698	- 54	- - 3	- 471½	20041	8½	371½
1699	- 52	- - 1	- 111	5057	2½	97½
1700	- 53	- - 1	- 189½	8341	3½	157½

Jaaren

Naar

Jaaren	Schepen uitgeva- ren.	In't Ys ge- bleeven en veronge- lukt.	Viſſchen gevangen.	Quar- deelen Spek.	Door elkan- der gereekent; Vis- ſchen.	Quard. Spek.
1701	- 54	- - 3	- 544½	19521	10½	361½
1702	- 58	- - 2	- 109½	4141	1207 3½	71½
1703	- 54	- - 2	- 102	5266	1½	97½
1704	- 8	- - -	- 33	1298	4½	162½
1705	- 32	- - 1	- 175	6511	6½	224½
1706	- 34	- - -	- 33	1500	0½	44½
1707	- 26	- - 1	- 35½	1470	1½	56½
1708	- 22	- - 1	- 39½	1810	1½	86½
1709	- 23	- - 1	- 71	2682	3½	116½
1710	- 32	- - -	- 8	- 427	0½	13½
1711	- 26	- - -	- 152½	4352	5½	167½
1712	- 18	- - -	- 41	1811	2½	101½
1713	- 18	- - 2	- 27	1465	1½	81½
1714	- 32	- - 2	- 205	5814	6½	181½
1715	- 40	- - 1	- 125	5247	3½	131½
1716	- 44	- - 1	- 79½	3447	1½	78½
1717	- 49	- - 2	- 60	2883	1½	58½
1718	- 49	- - 1	- 41½	2229	0½	45½
1719	- 54	- - 2	- 33	1586	0½	29½
1720						
1721						
1722						
1723						
1724						
1725						
1726						
1727						
1728						
1729						
1730						
1731						
1732						
1733						
1734						
1735						
1736						
1737						
1738						
1739						
1740						

Wij hadden we geerne ter voldoening van ons voornemen gezien / dat we alhier mede zodanig een volkome Lpft / van de Schepen / booz Byemen op de Groenlandfche Viffcherp uitgerust / hadden konnen inlaffen / nademaal van deeze Stadt Jaarlijks omtrent van 15 tot 20 Schepen op de Walviffchvangst uitgereed / in Zee loopen / die mede somtijds niet alleen met een taamelyke / maar ook ryke Dangst syn t' huis gekomen ; doch alzo we de zelve 300 volkomen als die van de Hollandfche en Hamburger Schepen niet konden magtig worden / zullen we ons dan met het aangetoonde moeten vergenoegen.

Om mede 300 veel mogelyk was allen wanoder in 't bergen van den Manschap en Goederen / van de in 't Ys blyvende of verongelukte Schepen booz te komen ; hebben de belanghebbende Heeders van de Groenlandfche Viffcherp / dooz hunne Gemagtigden een Reglement ontwoopen / en aan haar Hoog: Mog: geprefenteert ; waar op toen die volgende besluit genomen wierd :

EXTRACT uit de RESOLUTIE van de HEEREN STATEN
van HOLLANDT en WESTVRIESLANDT, in haar Ed:

Gr: Mog: VERGADERING genomen , den 22sten

Januari , 1695.

BY refumptie gedelibereert zynde op 't Advis van de Heeren haar Ed: Gr: Mog: Gecommitteerden , hebbende , in gevolge en tot voldoening van der zelve Resolutie Commissoriaal van den 30sten October laastleden , geexamineert de Requête by eenige Gecommitteerden uit de Geintresseerden van de Groenlandfche Viffchery , aan haar Hoog: Mog: geprefenteert , houdende , dat in den Jaare 1677. door haar was beraamt , valt gefelt en gedaan drukken de Ordonnantie hier naa geïnferreert ; en dat die van dien tyd tot nu toe , niet alleen by de Viffchers deezer Landen , maar by die van Hamburg, Bremen en Embden was achtervolgt en nagekomen , doch dat niet geapprobeert zynde , daar door zoo nu en dan eenige moeyelykheden quamen t'ontlaan , verzoekende mitsdien dat haar Ed: Gr: Mog: die Ordonnantie geliefden te Approbeeren , breeder onder de Notulen van den 6den November laastleden gementioneert ; hebben haar Ed: Gr: Mog: geapprobeert , zoo als geapprobeert word mits deezen het Reglement en Ordre hier naa volgende :

Order op 't
bergen van
den Man-
fchap en
Goederen,
der in 't Ys
verongeluk-
te Schepen.

Reglement en Ordre , beraamt by de Gecommitteerde van de
Groenlandfche Viffchery , over 't bergen van den Man-
fchap en Goederen der in 't Ys verongelukte Schepen.

I: WAnncr een Schip verongelukt , en den Commandeur en 't Volk hen
zoekende te falveeren , zal het eerste Schip daar ze by komen , dit moe-
ten doen , en dezen een ander Schip aantreffende , zullen die de helfte van
't voorfz. Volk overgeeven , gelyk het zelve geburge Volk ook zal moeten

III m

over-

Door elkan-
der gereekent ;
Vis- Quard,
schen. Spek.

10½	361½
12½	71½
1½	97½
4½	162½
6½	224½
0½	44½
1½	56½
1½	86½
3½	116½
0½	13½
5½	167½
2½	101½
1½	81½
6½	181½
3½	131½
1½	78½
1½	58½
0½	45½
0½	29½

overgaan , ten ware het tweede Schip alreede geburge Volk in hadde , in welk geval het Volk naar rato zal worden verdeelt , ieder evenveel , de voorſz. twee Schepen elk de helft van 't Volk in hebbende , en by andere Schepen komende , zullen alsdan weder verdedeling doen , als vooren is geſchied.

II. De Viſtuaille die de geborgenen aan boord brengen , zal by hun zelfs worden geconſumeert , en wat noch over wezen mogt , als ze aan het tweede of volgende Schepen gekomen zyn , zullen ze 't zelve naar rato het Volk overgeeven ; van geiyken de geſalveerde Sloepen geen Viſtuaille mede brengende , zullen dan uit Chriſtelyke Liefde worden geaſſiſteert , mits ook werk doende als andere Matroozen.

III. Zoo wanneer Schip , Schepen en Goederen in Groenlandt quamen te blyven , of verlooren wierden , zoo zal den Commandeur en Schipper , of hunne plaats repreſenteerende , ieder voor zoo veel hen aangaat , zoo lange zy daar by zyn , hun vrye keur hebben , of zy 't goed willen laten bergen , en voor wie , mits dat de Commandeurs daa. preſent zynde , mede hun believen zullen hebben , om alzulke Goederen over te neemen , of niet.

IV. Doch iemandt by zodanig gebleeven of verlooren Schip , Schepen of Goederen komende , die verlaaten mogten wezen , en niemandt daar by vond , zal vermogen zodanig Goed te bergen , van welke geborge Goederen , het zy Walviſchvangers Gereedſchap , Spek , Traan en Walviſchbaarden , inſgelyks Walruſtanden en ook Scheeps Gereedſchap , of wat diesaangaande meerder zoude mogen wezen , hier te Lande komende , de eene helſte zal genoooten worden by den Berger , en d' andere helſte by die het verlooren hebben , aan wie den Berger de helft zal moeten nitkeeren , zonder daar voor vracht , par-
teniers-geldt , of andere onkoſten te mogen eiſchen of pretenderen.

V. Indien geburgen Schip , Schepen of Goederen voor het bergen , door de Maantgelders en Partieniers mogte verlaaten zyn , zullen zy Maantgelders , noch Partieniers van het geburge Schip , Schepen noch Goederen niet genieten of vermogen te pretendeeren , en zal in dat geval het Goed van 't Schip , en dat van de Walviſchvangst gaan en genoooten worden by ieders Reeders.

VI. Maar het Volk van 't gebleeve Schip , Schepen en Goederen daar by zynde , en de goederen hebbende helpen bergen , zullen uit het zuivere vierde part van al 't geborgene , de Maantgelders van 't Schip hun bedonge Maantgeldt , en de Partieniers voor hun gedaanen arbeid , Maantgeldt tot 20 guldens 's maands genieten , tot het blyven van 't Schip toe , alzo de Partieniers in dat geval als Maantgelders tegens de gemelde 20 guldens 's maands worden geconſidereert , te reekenen van de Geldelooze maandt , doch het voorſz. vierde part zoo verre niet konnende ſtrekken , zal een ieder , zoo Maantgelder als Partienier , naar advenant moeten miſſen , en 't geene boven de voorſz. Maantgelden van 't zelve vierde part overſchiet , zal komen ten profyſte van de Reeders.

VII. De Commandeur die eenig Goed bergt , zal de bedonge portie reekenen , ten aanzien van zyne Partiniers , naar advenant van 't Capitaal dat 'er van komt , gereekent het zelve Capitaal als vangt van Traan en Baarden ; maar de Maantgelders zullen 'er niet van genieten , en zullen vyftig quarddeelen Traan , en zeftien hondert pond Baarden voor een Viſch gereekent worden , 't geborgene tot Capitaal te maaken , en de Traan en Baarden te begrooten naar de Markt.

VIII. Alzulke Goederen geborgen en in 't Schip zynde , zal alle voorval van schade en avcry zoo wel subject zyn als eigen goedt.

IX. Iemandt in 't Ys een Visch gedoodt hebbende , en door ongelegentheit niet konde aan Boord krygen , blyft Eigenaar zoo lange iemandt van 't Volk daar by is , en geen Volk daar by zynde , schoon aan een Schots vast gemaakt , zal die daar by komt deeze Visch mogen naar zich neemen.

X. By 't Landt zich bevindende , en iemandt een Visch hebbende , mag die voor Anker , Dregge of een Touw vast leggen , nevens een merk of boey daar op , en schoon 'er niemant by is , blyft ze echter voor den Eigenaar leggen.

XI. Zoo in 't gaan naar Groenlandt , onder 't Ammiralschap , in 't defendeeren iemandt verminkt wierd , zal daar voor in redelykheit by de Gecommitteerdens van de Groenlandsche Visschery te considereeren , betaalt worden , en zulks te reparteren over de gantsche Vloot , zoo ook in 't wederkeeren.

XII. Eindelyk , of 't geviel dat eenige zaaken , in deezen niet aangevoert , mogten te voorschyn komen , zullen 't zelve by goede Mannen laten afdoen.

Was geteekent :

Simon van Beaumont.

Al 't geene de ondergeschreeven Gecommitteerdens ten dienst van de Visschery hebben noodig geoordeelt , door deezen aan de Geïntresseerdens kennis te geeven.

Willem Bastiaanz.

Jan van Tavelink, Pieterszoon.

Cornelis Beets.

Albertus Doornekroon.

Cornelis Cornelisz. Blaauw.

Meyndert Arentsz.

Lucas de Lange.

Simon Gerritsz. Visser.

Seger Eenboorn.

't Lust ons mede een Naamlyst van alle de Hoofd-Reeders of Directeurs en Commandeurs over de Groenlandsche Visschery / niet alleen van de Hollanders / maar ook van de Hamburgers en Bremeners / ieder afzonderlyk / volgens ordie van 't A B C / hier te laten volgen / tusschen beiden zoo veel plaats latende / om in vervolg van tyd / de verandering daer in voorsz. jaarlyks te konnen wozden ingebult :

NAAMLYST van alle de DIRECTEURS Over de HOLLANDSCHE GROENLANDSCHE VISSCHERY.

<i>Rotterd.</i>	{ Adriaan de Ruiter en Zoon	Cornelis Simonfz. Horing.	
	{ Abraham van der Pot.	Cornelis en Jan Horing.	{ <i>Zaand.</i>
	{ Albert Doornekroon.		
<i>Amsterd.</i>	{ Anthoni en Henr. van Vollenhoven.	Cornelis en Dirk Eyf.	{ <i>Westza.</i>
	{ Albert Kramp.	Dirk Klaafz. Muizer.	<i>Sardam.</i>
<i>Sardam.</i>	{ Arent Claafz. Blom.	Dirk Timmer.	{ <i>Fijp.</i>
	{ Aris Haring.		
<i>de Koog.</i>	{ Arent Nanning.	Evert van Hussen.	<i>Rotterd.</i>
<i>de Ryp.</i>	{ Adriaan de Lange.	Elias van Laar.	{ <i>Amsterd.</i>
<i>Rotterd.</i>	Barthold de Ruiter.	Frans Karel Geun.	
<i>Amsterd.</i>	Bartholomeus van Haalen.	Francois van den Bogaart.	{ <i>Amsterd.</i>
<i>Hoorn.</i>	Burger Schuurman.	Floris Cornelisz. de Lange.	{ <i>Zaand.</i>
<i>Purmer.</i>	Boudewyn Pereboom.	Frans Verwer.	<i>Nieuwd.</i>
<i>Edam.</i>	Boudewyn Pont.		
<i>Sardam.</i>	Bruivis en Louwe.	Gysbert de Lange.	<i>Rotterd.</i>
<i>Rotterd.</i>	Cornelis de Ruiter.	Gerrit en Kryn van Hoolst.	<i>Krimpe.</i>
	{ Cornelis Schaap.	Gale Gales.	
<i>Amsterd.</i>	{ Cornelis van Ommeren.	George Bruin.	
	{ Cornelis Danfer.	Grieland en Blasius.	{ <i>Amsterd.</i>
<i>Hoorn.</i>	{ Cornelis Avenhorn.	Gerrit Reverant en Jacob Rauwenhof.	
	{ Cornelis Dirkfz. Tewezf.	Gerrit van Sante.	{ <i>Sardam.</i>
<i>Sardam.</i>	{ Cornelis Simons Muze.	Gerrit Janfz. Rog.	{ <i>Ooftzaan</i>
	{ Cornelis Michielfz. Kalf.	Gerrit Backer.	{ <i>Zaand.</i>
	{ Cornelis Klaafz. Groot.	Gerrit Best, Gerrit en Klaas Vis.	
<i>Uitgeest.</i>	{ Cornelis Janfz. Aris.	Gerrit Aris Kaaskoper.	<i>de Koog.</i>
<i>de Ryp.</i>	{ Cornelis Muuze Blaauw.	Gerrit Wagenaar.	<i>Broek.</i>
	{ Cornelis Eenhoorn.	Gerrit Hoofdt.	<i>Westza.</i>
<i>Zaand.</i>	{ Cornelis Floris Kaars.		<i>Hen.</i>
	{ Cornelis de Lange.		

TEURS

HERY.

Io- }
Io- }

Zaand.

Westza.

Sardam.

Fisp.

Rotterd.

Amsterd.

o- }
n- }

Zaand.

Nieuwd.

ft. }
a- }Rotterd.
Krimpe.

a- }

Amsterd.

Sardam.

Oostzaan

Zaand.

de Koog.

Broek.

Westza.

Hen-

Hedendaagsche Groenlandsche Visschery.

275

Rotterd.	Hendrik Brakels Wed. en Zoon.	Klaas Kroon. Klaas Groot.	Edam.
Amsterd.	Hendrik van Esterwe- gen.	Klaas Arentsz. Meyn.	Sardam.
	Hendrik van Dorsten.	Klaas Janfz. Floor.	Purmer.
		Klaas Wormer.	
Rotterd.	Jacob Noordhy Wed.	Van der Lip en Boele- ma.	
	Jacob Beyerman.	Leendert Witte.	Amsterd.
	Jan en Paul Charron.	Lambert Mets de Jon- ge.	
	Jan, Pieter, Hermanus en Abraham van Ta relink.	Leendert Schelte.	
	Jan dn Pierou Wed.	Lyn Klaafz. Schaap.	Sardam.
	Jacob du Pierou Janfz.	Lourens Cornelisz. Lou- we.	
Amsterd.	Justus de Vries.	Lourens Mol.	Fisp.
	Jacob Victor.		
	Joan d'Orville.	Matthys Bosch.	Rotterd.
	Joost Voogt.	Mattheus Rees Wed. en Zoonen.	Dordr.
	Jacob Looten.	Michiel Bruinvis.	Sardam.
	Jan van Vembergen.	Muus Mannis.	Fisp.
Amsterd.	Jacob Alewyn Ghyzen.	Marten Mol.	
	Jan Wynkoop.		
	Johannes Einthoven.	Nicolaas Cornelisz.	Sardam.
	Jan en Jacob Blom.	Kalff.	
Hoorn.	Jan Boterpot.	Nanning Theunisz.	de Ryp.
Edam.	Jan Boendermaker.		
	Jacob Theengs de Jon- ge.	Pieter Jacobus en Abra- ham Kops.	
Sardam.	Jan Aris Korver.	Pieter Verniers.	Amsterd.
	Jan Louwe de Jonge.	Pieter Kaarsgieter en Jan Riethoven.	
Westza.	Jan Moll.	Pieter van Dorsten.	
	Jacob en Jan Hoofdt.	Pieter Vaartfz.	Hoorn.
	Jan Dirksz. Blaauw.	Pieter Haak.	Enkhui.
Fisp.	Jan Jacobfz. Mol.	Pieter Gerritsz. Zalm.	Sardam.
	Jacob Mol.	Pieter Blecker.	
	Jacob Soet.	Pieter Gerbrantsz. Gor- ter.	Zaand.
de Ryp.	Jan Albertfz. Boom.	Pieter Lubbertfz.	Fisp.
	Jan van Hoorn.	Pieter Mol.	
	Jofua Eenhoorn.		
	Jan Klaafz. Kee.		
Nieuwd.	Jan Moen.		
Amsterd.	Karel Marchand.		

<i>Rotterd.</i>	Roelof en Anthoni Eelbo.	Teunis Winding.	<i>de Ryp.</i>
<i>Amsterd.</i>	Reyellein en de Vries.	Vechter Otto.	<i>Edam.</i>
<i>Edam.</i>	Roelof Boot.	Willem van Os.	<i>Rotterd.</i>
<i>Sardam.</i>	Simon Groot.	Ysbrand Lely.	<i>Wormu.</i>
<i>Zaand.</i>	Simon Klaafz. Baas.	Zeger Mol.	<i>Fijp.</i>
<i>Fijp.</i>	Simon de Lange.	Zeger Vettes.	<i>de Ryp.</i>
<i>Alkmaar.</i>	Teunis Strop.		

*de Ryp.**Edam.**Rotterd.**Wormu.**Fijp.
de Ryp.*

**NAAMLYST van alle de COMMANDEURS,
voor de Hollandsche Groenlandsche REEDE-
DERY naar GROENLANDT en de
STRAAT DAVIS op de Wal-
visch Vangst uitgerust.**

Aldert Aldertsz.
Adam de Jong.
Adriaan Adamsz. Oom.
Adriaan de Beste.
Adriaan Teddes Bakker.
Adriaan Janz. Blank.
Abraham Ravestein.
Adriaan Breet.
Adriaan Cornelisz. Klein.
Ary Pieterz. Visser.
Adriaan Willemsz. Vader.
Aart Dirksz.
Andries Willemsz.
Adriaan Amoureux.
Ary Crooswyk.
Aris uit de Woude.
Arent Claasz.
Adriaan Jacobsz. Oom.
Andries Fredrikz.

Bouwe Clynzorg.
Bruin Janz.
Broer Snyder.
Baart Jan.
Baart Simonz.
Bartel Koopman.
Barent Hendrikz.

Cornelis Gybertsz. Zorgdrager.
Cornelis Olferts.
Claas Schaap.
Cornelis Eelmers.
Claas Govertz. Visser.
Cornelis Adriaanz. Klein.

Claas Pronk.
Cornelis Aves.
Claas Jurriaanz.
Cornelis Root.
Claas Willemsz. Bróuwer.
Cornelis Florisz. van de Helder.
Claas Arentsz. Thuin.
Cornelis Gerbrandz.
Claas Mol.
Cornelis Pieterz. Ruiters.
Coenraat Egertsz. Vlieger.
Claas Daminez.
Claas Kok.
Cornelis Jurriaanz.
Cornelis Leek.
Cornelis Janz. Ligter.
Claas van Marken.
Claas Danielsz. van Borkum.
Cornelis van Leeuwen.
Claas Pranger.
Claas Pranger de Jonge.
Claas Valk.
Cornelis Janse Spits.
Claas Keuke.
Cornelis Adriaanz. Bakker.
Cornelis Gieles.
Claas Adriaanz. de Jong.
Cornelis Pieterz. Rykers.
Claas Pieterz. Rykers.
Cornelis Janz. Bakker.
Claas de Leeuw.
Cornelis Heikoins Abbo.
Cornelis Visser.
Claas Janz. Donker.

Corne-

NAAM-

Cornelis Halfkaag.
 Claas Visman.
 Cornelis Groenendyk.
 Cornelis Bonk.
 Cornelis Root.
 Claas Pieterfz. Top.
 Cornelis Dirkfz. Suiker.
 Cornelis Loots.
 Claas Kriek.

Dirk Janfz. Ryker.
 Dirk Pieterfz. van de Velde.
 Dirk Willemfz. Voogt.
 Dirk Hugo Roodbol.
 Dirk Alders.
 David Janfz.
 Dirk Zachariafz. Bakker.
 Dirk Ariaanfz.
 Dirk Meynderfz. Spyker.
 Dirk Zwik.
 Dirk Kuiper.
 Dirk Sling.

Eelmer Janfz.
 Erik de Leeuw.
 Engelbregt Couwenhoven.

Fredrik Nanningfz.
 Fulp Wybrantfz.

Gerrit Janfz. Hoorrier.
 Gerrit Arifz. Kramer.
 Gerrit Kragt.
 Gerrit Abrahamfz. Hogerwerf.
 Gerbrand Remmerfz.
 Gerrit Mayer.
 Gysbert Jacobfz. Ommeekomme.
 Gerrit Willemfz. Groot.
 Gysbert Jacobfz. Pille.

Huibert den Draak.
 Hidde de Vries.
 Hendrik de Leeuw.
 Huibert Adriaanfz. Vissier.

Hendrik Alberts van Marken.
 Heyn Meyne de Vries.

Ian Dirfz. van de Velde.
 Iacob de Boer.
 Ian Cornelisfz. Bogaart.
 Ian Iorifz. van den Broek.
 Ian Iacobfz. van Bel.
 Iacob Adamfz. Oom.
 Iacob Hoek.
 Iob van Royen.
 Iacob Hugo van der Plas.
 Ian Michielsfz. Calff.
 Ian Ianfz. Goedhart.
 Ian Springer.
 Iacob Los.
 Ian Karnemelk.
 Ian Cornelisfz. Groot.
 Iacob Hagel.
 Iacob Cornelisfz.
 Ian Thim.
 Iacob Roos.
 Iacob Willemfz. Leeuw.
 Ian Spaander.
 Ian Ianfz. Trompetter.
 Iacob Lambertfz.
 Iacob Cornelisfz. Korf.
 Ian Geus.
 Ian de Vries.
 Iacobus Groeneveldt.
 Iacob Bras.
 Ian Iacobfz. Bras.
 Ian Adriaanfz. Vissier.
 Jillis Pikelharing.
 Ian Cornelisfz. Prince.
 Iacob Cornelisfz. Broertjes.
 Ieremias Ieremiasfz.
 Ian Steenhuis.
 Iacob Willemfz.
 Iacob Arentfz. Zey.
 Iacob Schol.
 Ian Koog.
 Iacob Klok.
 Ian Simonfz.

Ian Roeland Zweeve.
 Jacob Soet.
 Ian Byl.
 Jacob Zegerſz.
 Ian Cornelisz. Nannis.
 Ian Daane.
 Ian Sloot.
 Jacob Kammel.
 Ian Reus de Jonge.
 Ian Willemſz. Mulder.
 Ian Harmenſz. Kok.
 Ian Bakker.
 Ian Adriaanſz. de Jonge.
 Iaye Koopman.
 Ioris Pronk.
 Jacob Rintjes.
 Ian Cornelisz. Droeviger.
 Ian Spyker.
 Ian van Buuren.
 Itſe Fredriſz.
 Ian Klaafz. Bakker.

Karſten Fredrikſz.

Leendert de Wit.
 Laurens Ariaanſz.
 Lourens Fykes.
 Liewe Hals.
 Lourens Verbeek.

Marten Floore de Wit.
 Marten Pieterſz.
 Marten Simonſz. Waling.
 Meyndert Darſcher.
 Meyndert Knol.
 Marten Pieterſz.

Outger Rep.
 Otto Alders van Molqueern.

Pieter Dirkſz. van de Velde.
 Pieter Pieterſz. Winter.
 Pieter Gouda.

MAAM

Pieter Gerritſz. van Emden.
 Pieter van Dam.
 Pieter Alderſz.
 Paulus de Ruitſer.
 Pieter Maartſz.
 Paulus Thim.
 Pieter Franſz.
 Pieter Kreſting.
 Pieter Dirkſz. Soetelief.
 Pieter Willemsz.
 Pieter Groen.
 Pieter Schol.
 Pieter Zeeman.
 Pieter Dykerman.
 Paulus Kramer.
 Pieter Valk.
 Pieter Cornelisz. Hottentot.
 Pieter Baartz Steenhuis.
 Pieter Nanning.
 Pieter Claafz. Rykers.
 Pieter Cornelisz.
 Pieter Ianſz. Smit.
 Pieter Klaver.
 Philip Silo.
 Pieter Beurs.

Quirynd Adamſz. Oom.

Riewert Andriefz.
 Reyer Cornelisz.
 Remmert Remmerſz.
 Riewert Dirkſz.
 Reyer Cornelisz.
 Reltje Cornelisz. Bonk.
 Riewert Roelofz.

Simon Ianſz. Walig.
 Simon Hottentot.
 Simon Quaſt.
 Sybrand de Jong.
 Simon Sleeveoogt.
 Simon Dekker.
 Simon Cornelisz.

n

Schou-

Schouke Douwesz.
Simon Iansz. Tel.

Tys Simonz. Wardes.
Theunis Duif.
Theunis Iansz. Giet.
Theunis Pauw.
Theunis Strop.
Theunis Dogger.
Tide Lolling.

Tobias Boekholt.

Willem Iacobsz. Krook.
Willem de Heer.
Willem Leeuw.
Willem Poort.
Willem Schokker.
Willem Brouwer.
Willem Koster.

NAAMLYST van alle de DIRECTEURS
Over de HAMBURGER en BREMER
GROENLANDSCHE VISSCHERY.

A Rent Biljet.
 Albert Br. Wreede.
 Albert Bruins.
 Abraham Eſchbach.

Barent Berkhy Senior.
 Barent Berkhy Junior.

Cornelis Laurenſz.

David Worms.
 Daniel Meinertſhaage Wed.

Ernst Goverts Pieterſz.
 Everard Knubel.

Fredrik Waan.
 Frans Poppe.

Gerard Gull Wed.

Herman Munſter.
 Hans van Laar.
 Hendrik Otto.
 Hendrik Nieuwerk.

Iohan Beets Wed.

Iacob de Vlieger Karelfz.
 Iohan de Lanoy Junior.
 Iohan Albert Ankelman.
 Iſaak Delboe.
 Iohan Preſent.
 Iohan Jurge Ruter.
 Iohan Will: Schaufhauzen.
 Iohan Plump.
 Iohan Witt.
 Iohan Maximiliaan Winkeler.
 Iohan Bernhard Mulhauzen.

Lucas Kramer.
 Laurens Kramer.

Nicolaas Burmeeſter.

Pieter Eden.
 Philip d'Erberveld.

Rudolf Amſing.
 Roelof Aſpes.

Salomon de Vlieger.

Willem Sander.

NAAMLYST van alle de COMMANDEURS van de Hamburger en Bremer Groenlandsche REEDERY, naar GROENLANDT en de STRAAT DAVIS op de Walvischvangst uitgerust.

Andries Pieterfz.
Andries Jacobfz.
Andries Jurgenfz.
Andries Pieterfz. Haan.
Afinus Nanningfz.
Aris de Weert.

Baltzer Man.
Boye Theunifz.
Broer Rykefz.
Bleyke Michielfz.
Broer Boysen.

Claas Karstensen.
Cornelis Riewerfz.
Christiaan Brink.
Claas Janfz.
Cornelis Cornelisfz.
Claas Rootspreek.
Cornelis Fredrikfz.
Cornelis Boysen.
Cornelis Jurgens.
Cornelis Pieterfz. Haan.
Cornelis de Vries.
Cornelis Willemsfz.
Cornelis Haayen.

Dirk Dirkfz.
Dirk Albertfz.

Dirk Sielrand.
Dirk Taken.
Dirk Claafz.

Efelke Ariaanfz.

Fredrik Riewerfz.
Ficke Dreyer.
Fredrik Simonfz.

Gerzon Krop.
Gerrit Cornelisfz. Geus.
Gerrit Andriesfz.

Hendrik van der Smiffen.
Hans Boysen.
Hendrik Claafz.
Hans Jorgen Duhn.
Harmen Kok.
Hans Janfz.
Hans Jasperfen.
Hendrik Brand.
Hauwelke Pieterfz.
Hans Karstensen.
Hendrik Boysen.
Hendrik Roelofffz.
Hendrik Leursen.
Hendrik Segelke.
Hendrik Bilewig.

Hen-

Hendrik Segelke Fredrikfz.
Herman Wesselfz.

Ian Toomfen.
Jurriaan Hendrikfz.

Ian Vos.
Ian Pieterfz. Haan.
Jacob Olkers.

Jacob Floris.

Ian Paap.

Jurgen Riewersfz.

Jochent Janfz. Vos.

Jurgen Eschelfz.

Jurgen Kröger.

Ian Jacobfz.

Jurgen Molman.

Ian Geertfz.

Ian Coordes.

Ian Hazelqop.

Jacob Roeloffz.

Karsten Janfz.

Karsten Cornelisz.

Laurens Pieterfz. Haan.

Laurens Boyzen.

Leendert Rykfz.

Meyndert Pieterfz. Haan.

Michiel Feddes.

Matthys Claasz.

Nanning Boysen.

Otto Segelke.

Pieter Pieterfz.

Pieter Boysen.

Pieter Janfz.

Pieter Molman.

Pieter Dolk.

Pieter Janfz. Poen.

Pieter Vilelander.

Paul Paulfz.

Roelof Roeloffz.

Reikmer Roelofz.

Roelof Walman.

Riewert Jacobfz.

Riewert Fredrikfz.

Ryke Haayen

Simon Hendrikfz.

Simon Boysen.

Tjerk Rintjes.

Tonjes Meyer.

Volkert Nanningfz.

Volkert Roeloffz.

Volkert Nanningfz.

Volkert Roelofz. Junior.

Volkert Paulfz.

Willem Cornelisz.

Willem Dirkfz.

Willem Willers.

Willem Ariaanfz.

NAdemaal ons naa 't afschrijven van onze Verhandeling een bericht ter hand quam / aangaande een ongemeene Diefch het voorgeleefte Jaar gevangen / gemeenlyk Cachelot of Potvifch genoemd / die's honden wy niet nalaten / dit den Lezer alhier mede te deelen: Deeze Diefch van de Walviffchen t'eenemaal t'onderscheiden / zoekt een Nag ten voetz / niet dat van 't Walviffchaag niet over eenkomende / en derhalven zal die zich mogelyk meer in andere Gewesten / dan in Gvoenlandt onthouden.

Men acht het een deezer Diffchen is geweest / in den Jaare 1635. op de Hollandsche Kust te Scheveningen gestrand. Ook zyn 'er nu en dan eenigen dooz de Wifkapers omtrent hune Kusten gevangen. Maar / de reden waarom wy hier van deeze Diefch gewag maaken / is / dat 'er in den Jaare 1718. en 1719. eenigen in of omtrent Gvoenlandt en de Hoofdkaap gevangen zyn. De aammerklykste deezer Diffchen was omtrent 70 voeten lang / uit wiens hoofd 24 Connen bryng gehaalt en gebuld wierden / een stoffe waar van de Sperma Ceti (alom by de Geneeskundigen bekend) wo:rd bereid.

De gestalte deezer Diffchen is dusdanig: Het Hoofds bobendeel is uitneemende groot en veel dikker dan van de Walviffchen / hebbende 3yne blaasgaten booz in 't hoofd / ter onderscheiding van de Walviffchen / die de zelve achter op 't hoofd en boven de oogen hebben. De mond / van de laatst gevangene Diefch was in d'onder kaak van 42 Tandten verzien / waar van d'afbeelding hier mede wo:rd vertoont. De Tong Spits en dun was geelachtig van kleur; leeberende deeze Diefch omtrent 27 Water Spekt uit / welkers traan niet minder van deugd als die der Walviffchen bevonden is. Verder wat zyn Ligchaam aangaat / 't zelve is meer / dan 't hoofd / met de Walviffch over een te brengen / inggelyks de oogen / vinnen en een blakleggende staart / zynde van kleur op den rug bruin en onder aan de buik wit.

Het Bepm deezer Diefch / gezuivert en tot Sperma Ceti bereid / had eerstys een waarde van 20 of 30 guldens het pond / doch met deeze twee jaarige vangst / is dit waardig geneesmiddel / om der zelve overbloed / booz 3 of 4 guldens verkocht / wo:rende eerstys booz een Con ongezuivert of onbereid 100 en ook wel 120 guldens besteed / daar men die nu tot tien of 15 guldens koopen kan.

De bereiding deezer Sperma Ceti geschied op de volgende wyze: Men neemt een tobbe / waar in deeze stoffe / uit het Hoofd van den Cachelot of Potviffch genomen / wo:rd gedaan / die dan met Zout en water daar by gedaan / genoegzaam wo:rd omgeroert / en men alsdan het vuile en bloedige bobend:puende / afschuimt / telkens tot drie of viermaal weder zout en water daar by doende / tot de stoffe gantsch wit wo:rd; vervolgens met versh water 300 dikmaals begooten / tot 'er het zout wederom afgeschpoelt is. Als dan laat men deeze witte stoffe booz grys hardoes papier zygen of trekken / tot ze t'eenemaal wit en zuiver wo:rd / wanneer men ze dan weder booz vfg grys papiere vellen zygen laat / en vervolgens geprest zynde / een schijfachtige gedaante krypt.

C. G. Z O R G D R A G E R S

H E D E N D A A G S C H E

G R O E N L A N D S C H E

W A L V I S C H V A N G S T.

In alle haare Hoedanigheden , Behan-
delingen en 't Scheepsleven be-
schouwt.

Behelzende d' uitrusting der Schepen , d' aanneeming
van 't Volk , 't koershouden naar Groenlandt , en wat
bedieningen , op de Neering , gedurende de Vis-
schery worden waargenomen ; verders det ' huis-
komst der Schepen en afdanking van 't Volk ;
als mede hoedanig de Traan gekookt en
Baarden gezuivert worden.

GROENLANDSCHE WALVISCHVANGST.

In haare Behandeling en byzondere Scheeps-
leeven en gedrag beschreeven.

Naa dat wy voornamentlyk ter onderwys van noch jonge en weinig erbaare Commandeurs en andere Bedienden van de Groenlandsche Disscherp / breedvoerig genoeg in onze afgehandelde Beschryving hebben uitgewyd / en dooz naarsige opmerking en eigen erbaarentheit / deeze onze gedachten meer ten nutte van hen / dan vooz opmerkende Boehoeffenaars ter neer gestelt ; zoo hebben we daarom ook veel geringe / doch echter wel weetenswaardige zaaken / deeze Disscherp aangehoorig / allen Commandeurs zoo wel als ons bekent / met voozdacht aldaar overgeslagen / zulks onze redeneering daar dooz niet buiten haar gewicht wierde gestelt / noch den onderwezenen mogte belemmert hebben : Doch wy zullen nu kortelyk al wat dies aangaande is / hier van melding doen.

Hoedanig de GROENLANDSVAARDERS worden
uitgereed!

De Reederp willende Schip of Schepen tot de Groenlandsche Disscherp uitrusten / zoo bestaat de zelve uit een Maatschappij van eenige Personen die dan gezamentlyk een Vleet of Armazoen doen vervaerdigen / zynde deeze Maatschappij in 4. 5. 6. 7. 8. parten verdeelt ; hier toe word gemeentlyk een der Meede- of Hoofd-Reeders tot Boekhouder of Directeur aangestelt / die met bewilliging der gezamentlyke Belanghebbers een bequaam en erbaaren Persoon tot Commandeur aannemen / om met deeze Vleet op de voozhebbende Walvischvangst in Zee te gaan / en 't gezag van dien op zich te neemen.

Wanneer men zodanig een Vleetwerk gereed maaken zal / voornamentlyk als het gantsch nieuw word aangelegt / en een Schip daar toe uitgehaalt / laat den Boekhouder ondertusschen veel goederen daar

288 Hedendaagsche Groenlandsche Walvischvangst,

toe / in de Maanden November of December byeen zaamen / en word dan ook door den zelven een bequaam Schip gehuurt / om in 't aanstaande Doorzaar op de Walvischvangst uit te rusten. Deze Groenlandsche Schepen zyn naar maate van de Vleet en Equipage dusdanig:

Wat Schepen daar toe bequaam en noodig zyn.

	voet.	lang.	wyd.	hol.	t dek.		Sloop.	Mannen.
Een Schip van	100	26	11½	6		vereischt een Vleet van	4	28
	107	28	12	6½			5 en	35
	112	29	12½	7			6	42
	118	30	12½	7½			7	50

welke Schepen / door van de Steven / tot achter aan de Fokkerust met een pzeze bozslay moeten veroudbelt zyn / en verder ingesloep ter zyde tot achter aan de Waalbank verdubbelt en met pzeze Bonten of Snyphers wel gehecht en verzien ; 't zy het Schip nieuw is of welker in Zee geweest / echter is 't noodig dat men hier voor zorg draagt / op dat het te better tegens 't Groenlands Ijs bestaan kan / om 't Schip daar door niet te verliezen / of genootzaakt te worden met het zelve naar Spitsbergen te zenden / de Visscherij te staaken / en het aldaar te doen kalesaten / gelyk nogtans dikmaals geschieden moet.

Hoe deeze Schepen noodwendig moeten verzien worden,

en waar van.

Indien men zelf een Schip tot de Vleet koopt / laat men 't verbolgens wel verdubbelen / en zulks tot aan de achtersteeven toe / als ook onder 't Dak tot aan de Kiel. Wanneer men een of de Vleet heeft gehocht / moeten de Baten verhaalt of verkleipt worden en met nieuwe hoepen verzien / die omtrent 10 voet dienen lang te zyn ; dit word gemeenlyk door den Kuiper gedaan / die met de Vleet naar Groenlandte vertrekken zal. Hier voor geniet deezen Kuiper 3½ stutber voor 't Quardeel / als mede voor de Pypen / maar voor de halve Quardeelen worden 3 halven voor 2 heelen gerekent. Als 'er eenige baten beschaadigt zyn / 't zy den bodem uit of koppen af / daar voor geniet den Kuiper een byzonder arbeidsloon / te weten : 5 stutbers voor ieder vat of anders word hem dit onder dagloon voldaan / gemeenlyk op 24 stutbers 5 daags en by dank uitkomende. Deze dus verhaalde Baten in de Schuit afleeverende / ontfange hy van ieder volle Schuit 6 stutbers. Ook moet men den Kuiper van biesen / krypt en snyphers verzien.

Toetfel voordien Leefloft. en hoe vervaardigt.

In de Maand Maart is 't wanneer men de Dietalle tot de uitrusting begint gereed te maaken ; als dan geeft men last om hard Brood te laaten bakken / uit 3 Rogge en 4 Caruw bestaande. Vooraf verzoekt men van den Imposmeester van 't gemaal een Cedul van - - - zakken Rogge en - - - zakken Caruw tot Brood naar Zee aan den Bakker - - - vermits men 4 minder als den vollen Impost betaalt. Om dan 18 baten hardbrood te laaten bakken / heeft men daar toe noodig :

24 zakken

In haar byzonder Scheepsgedrag Beschreeven. 289

24 zakken Rogge, als deeze 't Last 103 g. guld. kost,
 komt de zak tot $f 4 = -$ is $f 96 = -$
 12 zakken Tarw, als deeze 't Last 154 g. guld. kost,
 komt de zak tot $f 6 = -$ is $f 72 = -$
 Voorden Impost op de Rogge tot $17\frac{1}{2}$
 stuiv. de zak $f 21 = 4 = -$
 Voorden Impost op de Tarw, tot 35
 stuiv. pen. de zak. $= 21 = 4 = -$

Voor de Ceelen

't Maalloon van de Rogge tot 3 stuiv.
 de zak $f 3 = 12 = -$
 't Maalloon van de Tarw tot $4\frac{1}{2}$ stuiv.
 de zak $= 2 = 14 = -$
 Voor 't bakloon tot $f 2 = -$ de zak $= 72 = -$

Kostend dan deeze 18 Vaten Hardbrood, ieder op
 200 lb gereckeit $f 289 = 2 = 8$

In April laat men 't weeke Roggenbrood bakken / waar toe dan
 omtrent 12 of 14 zakken gebezigt worden.

12 zakken Rogge tot 103 g. guld. 't Last is de zak
 tot $f 4 = -$ is $f 48 = -$
 Voorden Impost tot $17\frac{1}{2}$ stuiv. de zak $f 10 = 12 = -$
 Voor de Ceel $= 4 = 4$
 't Maalloon tot 3 stuiv. de zak $f 1 = 16 = -$
 1 Schepel Zout $= 15 = -$
 Bakloon van 336 halve Brooden
 tot 1 stuiv $= 16 = 16 = -$
 $= 19 = 7 = -$

Zo dat deeze 336 halve Brooden kosten: $f 78 = 3 = 4$

De zemel / die van deeze Rogge en Tarw komt / onder 't Hardbrood
 verbakken / wordt voor een gedeelte onder 't weeke Brood gebezigt /
 en 't overige by een opgehoopte maat verkocht.

Men zou bereiffchen dat hier de noodige Scheepsvoorraad en Leef-
 tocht

290 Hedendaagsche Groenlandsche Walvischvangst,
tocht beschreeven wierde / die naar maate van den Manschap moet
op gedaan worden / en waar van wy hier een Lyst zullen laaten vol-
gen; te weeten / voor een Schip voerende:

4 Sloepen met 28 Eeters	} ieder zoo veel als noodig zy.
5 Sloepen met 35 Eeters	
6 Sloepen met 42 Eeters	
7 Sloepen met 50 Eeters	

**LYST van den LEEFTOCHT tot uitrusting
van een Schip naar Groenlandt, met 4 Sloe-
pen en 28 Eeters.**

13 Vaten hard Brood.	2 Loot Nagelen.
12 Zakken week Brood.	2 Loot Foely.
1 Vaatje Beschuit.	2 Loot Kaneel.
1 Vaatje Meel.	2 Loot Notemuskaat.
16 Zakken Gört.	20 Vaten Bier.
12 Zakken graauwe Orten.	4 Halfvaten beste Bier.
12 Zakken witte Orten.	2 Halfankers Wyn.
7 Tonnen Vleesch.	1 Halfanker Brandewyn.
12 Vierendeels Boter.	2 Ankers Jenever.
500 ff Zoetemelks Kaas.	2 Ankers Azyn.
350 ff Edamsche Kaas.	1 Vleskelder Rinsen Annys.
400 ff Spek.	1 $\frac{1}{2}$ Vierendeel Mostert.
800 ff Stokvisch.	18 Vaamen Brandhout.
100 ff Siroop.	22 ff Kaarssen.
6 ff Pruimen.	6 Vaten of 9 Ton Turf.
4 ff Rozynen.	2 Halfvaten Greene Zaagsel.
6 ff Vygen.	2 Zakken ongerafineert Zout.
2 ff Stoksuiker.	Eenige Rollen Stopdoek.
5 ff Brood of Poeyer Suiker.	Sponssen, Biezen, Kryt en an- dere Kuipers behoeften.
4 ff Koffi.	Hey en Reys Bezems.
2 ff Peper.	
	25 ff Buskruit, Kogels van 1 of
	2 ff Musketkogels en Hagel.

LYST

LYST van den LEEFTOCHT tot uitrusting
van een Schip naar Groenlandt, met 5 Sloe-
pen en 35 Eeters.

15 **V** Aten hard Brood.
16 Zakken week Brood.
1 Vat Beschuit.
1 Vaatje Meel.
18 Zakken Gort.
14 Zakken graauwe Orten.
14 Zakken witte Orten.
8 Tonnen Vleesch.
13 Vierendeels Boter.
600 **℥** Zoetemelks Kaas.
400 **℥** Edamsche Kaas.
500 **℥** Spek.
900 **℥** Stokvisch.
100 **℥** Siroop.
6 **℥** Pruinen.
4 **℥** Rozynen.
6 **℥** Vygen.
5 **℥** Brood of Poeyer Suiker.
4 **℥** Koffi.
2 **℥** Stoksuiker.
2 **℥** Peper.
2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.

2 Loot Notemuskaat.
25 Vaten Bier.
6 Halfvaten beste Bier.
2 Ankers Wyn.
1 Halfanker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
1 Vleskelder, dubbelde Annys,
Lavas, Lepelbladen, enz.
1 Aam Azyn.
1 Vierendeel Mostert.
26 Vaamen Brandhout.
25 **℥** Kaarsen.
1 Vaatje Houtskoolen.
6 Vaten, of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten greene Zaagsel.
Eenige Rollen Stopdock.
Sponsen, Biezen, Kryt en an-
dere Kuipers behoeften.
15 Bossen Zwavelstokken.
25 **℥** Buskruit.
Kogels van 1 of 2 **℥**.
Musket Kogels, en Hagel.
Hey en Reys-Bezems.

LYST van den LEEFTOCHT tot uitrusting
van een Schip naar Groenlandt, met 6 Sloe-
pen en 42 Eeters.

18 **V** Aten hard Brood.
18 Zakken week Brood.
1 Vaatje Beschuit.
1 Vaatje Meel.
15 Vierendeels Boter.
20 Zakken Gort.

20 Zakken graauwe Orten.
18 Zakken witte Orten.
9 Tonnen Vleesch.
700 **℥** Zoetemelks Kaas.
600 **℥** Edamsche Kaas.
600 **℥** Spek.

292 Hedendaagsche Groenlandsche Walvischvangst;

1000 f Stokviisch.
 30 Vaten Bier.
 7 Halfvaten beste Bier.
 3 Ankers Wyn.
 1 Anker Brandewyn.
 2 Ankers Jenever.
 1 Aam Azyn.
 1 Vierendeel Mostert.
 100 f Siroop.
 6 f Pruimen.
 4 f Rozynen.
 6 f Vygen.
 2 f Stoksuiker.
 5 f Brood of Poejer Suiker.
 4 f Koffi.
 2 f Peper.
 2 Loot Nagelen.

2 Loot Foely.
 2 Loot Kaneel.
 2 Loot Notemuskaat.
 1 Vleskelder met Rinsche Annys;
 Lavas, Lepelbladen, enz.
 26 Vaam Brandhout.
 25 f Kaartflen.
 6 Vaten of 9 Ton Turf.
 2 Halfvaten greene Zaagsel.
 6 Rollen Stopdoek.
 Sponsen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
 Hey en Reys-Bezems.
 15 Bos Zwavelstokken.
 25 f Buskruid.
 Kogels van 1 of 2 f .
 Musket Kogels en Hagel.

Het Schip uit zyne winterlaag gehaalt / gekalefaat zynde en op Stroom gebragt / komt in 't laatst van Maart den Commandeur met 8 of 10 Personen aanboord / om alles gereed te maaken / en de leege Vaten over te neemen / die in 't Tuin geborgen woynen / waar nevens een gedeelte berkenbchandhout gebzult woyn / om 'de Vaten vast te houwen en tusschen beiden aan te vullen.

Hoe men de Schepen beballast.

Dervolgens poimpt men dan omtrent 200 Vaten of de 2 onderste laagen vol zout of bjalt water / om 't Schip vooz ballast te dienen. Heeft men eenige yzerebands vaten / plaatst men ze onder en omtrent het groote Luth in 't Flensgat.

Ook moet de Doozboeg van binnen tegen de Banden aan tot de onder Delballi / aan weerszide wel gestut woynen / op dat het Schip in en tegen 't Ijs zellende / te beter moge bestaan zyn.

En den Manschap huurt.

Allenkx den tyd naaderende om 't verdere Scheepsvolk te huuten / alsdan begeeft zich gemeenlyk den Commandeur naar Amsterdam of andere Plaassen / van waar hy met zyn Schip word uitgerust / alwaar in een Herberg / ieder Huurking / gehuurt zynde / 18 of 12 stulberg wophoop geeven moet / en vervolgens naar 1 of 2 dagen met zyn hooigoed / kist en plunje t' Scheep komen. Alderwyl word dan het onderstaande Arimazoen of de Vleet naar 't Schip gezonden / als mede alle den Heestocht aan boord gebragt. Dervolgens komt ter een Verschwater Schip mede aan boord leggen / waar uit men omtrent 25 of 30 vaten met verschwater vult en overpoimpt / om gedruende de reis de spys in te houwen.

Wat tot een Groenland landche Vleet word vereischt.

LYST

LYST van een GROENLANDSCHE VLEET.

Of

ARMAZOEN tot 6 Sloepen en 42 Man.

450. Nieuwe Vaten of
Quardeelen van
17 Stekkannen tot
f 4½ t Vat. - f 2025 = 0
30. Lypjes tot f 4 - = 120 = 0
50. Halpjes Vaten tot
f 2½ - = 125 = 0
100. Oxhoofden tot f 1 = 100 = 0
f 2370 = 0

Touwerk;

60. Nieuwe Walvischly-
nen, ieder 125 Vade-
men lang, weegende
75 of 80 lb tot 44
stuiv. = 960 = 0
3. Troffen tot Voorgan-
gers 36 vaam lang,
dik 90 draaden, wee-
gende 55 lb tot 9 stu. = 24 = 10
1. Kenter Jyn, 66 vaam
lang, dik 4½ duim,
weeg. 180 lb. tot 3½
stuiv. = 31 = 10
1. Kenter Leng, 14
vaam lang, dik 6½
duim, weeg. 120 lb.
tot f 36 = t Schip = 14 = 0
1. Topreep, 16 Vaam
lang, dik 5½ duim,
weeg. 100 lb - = 12 = 0

f 3412 = 0

Komt van hier nevens f 3412 = 0

2. Troffen tot Taakels
en Loopers. weeg.
170 lb - = 19 = 15
1. Manteltros, weeg.
110 lb - = 13 = 0
Touwerk tot Grond-
touwen, en Strop-
pen tot Takels en 2
Hangers, weeg. 180
pond. - = 21 = 10

Blokwerk:

1. Kenter Jyns Blok, met
3 Pokhoute Schy-
ven. - = 8 = 0
1. Kenter Jyns Blok met
2 Schyven - = 6 = 0
6. Dubb. Bloks tot de
Sloepen onder de
Galg, waar van 4 met
3 Schyven en 2 met 2
Schyven. - = 16 = 0
4. Enkelde Bloks tot de
zelven - = 4 = 0
2. Enkelde Spek - Kar-
naat Blokken - = 2 = 8
9. Takel - Bloks. 1.
Neus Jyn Bloks. 1.
Dubbeld. Te za-
men voor de Sloep
Takels. - = 18 = 10

f 3521 = 3
Komt

LYST

294 Hedendaagſche Groenlandſche Walviſchvangst,

Komt van de andere

Zyde

f 3521 = 3

2. Dubbelde Spektakel Bloks	4 = 0
4. Enkelde Spektakel Bloks	6 = 0
1. Enkelde Blok voor de Cluis.	2 = 0
4. Enkelde Bloks tot de Grondtrouwen en om de Sloepen te forzen	1 = 12
2. Kinnebaks Bloks, om de Lynen in te haalen	1 = 10
1. Grecne Waterpomp, 14 voet lang, en yzer beſlag	7 = 0
5. Nieuwe Sloepen tot f 70 =	350 = 0
1. Sloep met de kooker	74 = 0
Voor 't verwen	12 = 0
6. Sloeps Kompaſſen	1 = 16
60. Nieuwe Riemen	60 = 0
100. Roeidollen	1 = 16
50. Stuurders dollen	0 = 15
50. Eke Harpoen Stokken	20 = 0
25. Ysboomen.	21 = 5
600. Sponſſen tot de Vaten	7 = 10

Kuipers Gereedſchap:

1. Strykbank	2 = 10
2. Beytels in de zelve	1 = 4
1. Spousboor	4 = 10
1. Kraanboor.	1 = 5
Zeildoek:	
6. Sloeps Zeilen van 100 Ellen, Vlaams Linen en maakloon	50 = 0

f 4151 = 16

Komt van hier nevens f 4151 = 16

1. Spekmaniering van 9 Ellen Kanefas, en maakloon	5 = 8
1 Waterſlang, van 14 Ellen beſte Kanefas, en maakloon	10 = 10
40. Ellen oud Zeildoek tot Sloepſkleedjes	10 = 0

Yzere Gereedſchappen:

40. Nieuwe Harpoenen	60 = 0
10. Oude Harpoenen	4 = 0
50. Nieuwe Lenſſen	75 = 0
6. Walrus Harpoenen	4 = 10
6. Walrus Lenſſen	4 = 10
7. Neushaaken, van 100, 70, 60, 56, 52, 33 en 30 te ſamen 400 lb	80 = 0
6. Sloeps Dreggen	9 = 12
1. Yszaag	16 = 0
10. Spekmessen	20 = 0
5. Baardmessen	10 = 10
7. Kapmessen	14 = 14
6. Strantmessen	12 = 12
4. Bankmessen	7 = 12
4. Ysbylen	8 = 0
6. Paar Yspooren	3 = 12
6. Baardklaauwen	8 = 8
6. Sloepſkapbyltjes	4 = 10
12. Handhaakjes	2 = 8
12. Bankhaakjes	1 = 4
12. Sloepſhaaken	2 = 2
10. Haakje Piekſ	2 = 0
3. Spekhaaken	1 = 4
4. Mallemonkshaaken	1 = 0
6. Haaken tot Ysboomen	1 = 16
20. Prooken tot Ysboomen	4 = 0

f 4536 = 18

6 Sloeps

In haar byzondere Scheepsgedrag Beschreven. 295

Komt van d'andere Zyde f 4536 = 18

6 Sloeps Marlpriemen	0 = 12
4 Driekante Vylen	1 = 0
3 Platte Vylen	0 = 15
4 Schraapers	1 = 14
2 Yzere Mookers	2 = 10
1 Koevoet	1 = 16
4 Taakelhaaks tot de Sloepen, 10gemeene Haaks. Kleine W: Handen	10 = 3
12 Kleine Wanthaakjes	2 = 0
1 Lenskift	3 = 0
1 Harpoenkift	3 = 0
Een party Spykers	6 = 0

Koper-Koksgoed en andere Gereedschappen:

1 Roodkopere Vleeschketel en deksel, weeg. 45 lb à 15 stuiv.	33 = 15
1 Orretketel en deksel weeg. 32 lb	24 = 7
1 Gortketel en deksel weeg. 28 lb	21 = 0
1 Geelkopere Vifchketel, weeg. 14 lb en 't yzere Hengfel	11 = 6
1 Roodkopere Doofpot weeg. 14 lb met een Yzer Hengfel	10 = 16
1 Kopere Pikpot, weeg. 13 lb	10 = 0
3 Kopere Traanpompen weeg. 36 lb met 2 yzers tot de Pompstoken	27 = 0
1 Koopere pomp, weeg. 16 lb	13 = 0
1 Roodkopere Traan-trechter weeg. 8 lb	6 = 7

Komt van hier nevens - f 4726 = 19

1 Kopere Gortpan	3 = 10
1 - - Dooppan	3 = 0
1 Kleine Dooppan	1 = 15
1 Kopere Lepel met een yzere Steel	1 = 16
1 Kopere gegate Lepel	1 = 8
1 Koffi Ketel	3 = 3
1 Schuimspaan	1 = 8
2 Kopere Hanglampen	2 = 8
1 Koekpan	1 = 15
1 Tabak Ronfoor	1 = 4
1 Kopere klein Hand-waas	5 = 0
2 Bierkraanen	1 = 10
2 Vertinde Wynkraanen	1 = 8
1 Handblaker	1 = 0
1 Snuiters	0 = 16

Blikwerk:

1 Groote Lynoly Fles	3 = 0
1 Boomoly Flesje	1 = 10
1 Spesery Trommel	2 = 0
1 Koffi Trommel	0 = 18
1 Vullis Bakje	0 = 6
1 Schryfstaatje	0 = 16

Tin-Koksgoed:

10 Ronde Tinnelepels	1 = 0
4 Langwerpige Lepels	0 = 12
1 Zoutvaatje	0 = 6
1 Wyntrechter	0 = 5
1 Bierkan	1 = 15

Koks en andere Goe-deren:

2 Yzere Spekvorken	0 = 18
4 Yzere Kaarssteekers	0 = 4
1 Kaarshanger	0 = 2
1 Tang	1 = 0
1 Tang in de Kajuit	1 = 8

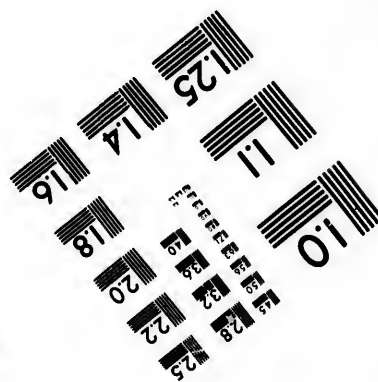
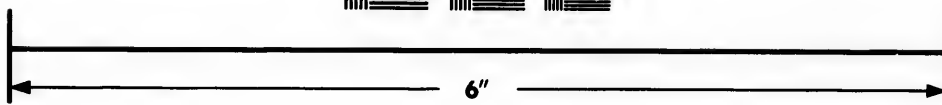
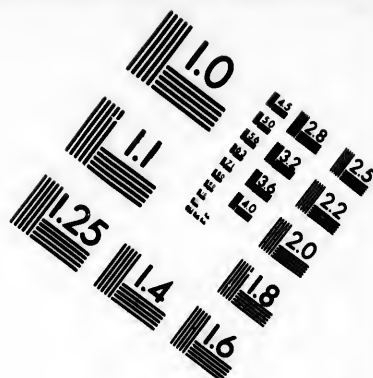
f 4536 = 18
6 Sloeps

f 4726 = 19

30 p

f 4774 = 0
Komt

Photographic Sciences Corporation

**23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503**

296 Hedendaagſche Groenlandſche Walviſchvangst,

Komt van d'andere Zyde f 4774 = 0

1 Blaasbalg	2 = 0
1 Blaasbalg voor de Kajuit	1 = 0
2 Vuurſlag Laadjes	0 = 8
1 Sloopbord	0 = 5
1 Stokboender. 1 Stof-fer	0 = 18
3 Beſlagen Ballaſt Schopen	1 = 10
1 Sloopſteen	2 = 8
6 Wefſteenen	1 = 4
3 Broodkorven	2 = 5
7 Groote holle houte Bakken	2 = 2
8 Vlakke Bakken	1 = 12
12 Houte Tafelborden	0 = 12
4 Enkelde boter Schaa-len	0 = 8
1 Dubbelde	0 = 4
6 Dooplokjes, 5 Zout-lokjes	0 = 8
1 Houte koks water Pompje	1 = 2
1 Boterſpaan	0 = 3
1 Moutje	0 = 8
1 Azyntap, 1 Schuur-bak	0 = 5
6 Groote en 6 kleine houte lepels	0 = 12
8 Aarde Bierkannen	1 = 12
1 Groote Bierkan	0 = 8
12 Aarde Tafelborden	0 = 15
4 Witte aarde Schotels	1 = 0
3 Witte aarde Koppen	0 = 6
2 Boter Schotels	0 = 3
1 Aarde Confoor	0 = 2
1 Smoorpan, 2 vlakke pan. en 2 dooppan.	0 = 12
1 Gaate Schotel	0 = 3
14 Potten	0 = 10
3 Roofſchotels, 1 Pan	0 = 11

f 4799 = 16

Komt van hier nevens - f 4799 = 16

9 Paar Porcelein Koffi goed	6 = 0
1 Spoelkom	0 = 16
1 Spiegel in de Kajuit	1 = 16
3 Bierglazen	0 = 13
12 Wynroemers	2 = 8
12 Servetten	6 = 0
2 Tafellakens	3 = 12
1 Vleſkelder met 9 Vleſ-fen	3 = 0
1 Boek van de Chriſtely-ke Zeevaart	2 = 0
6 Pfalmboekjes	2 = 8
Hout - Waaren tot Scheepsgebruik:	
1 Greene Balk tot de Sloepſgalg, lang 33 voet, dik 10 of 12 duim	f 12 = 0
Maakloon	2 = 0
4 Pokhoute Schyven	3 = 8
	17 = 8
1 Spekſpil en klampen, met Maakloon	8 = 10
1 Sloeps Braadſpit, 6½ voet lang, 11 duim dik	1 = 10
6 Sloeps Maſten	3 = 0
30 Kapravens Sparren tot Lensſtokken	13 = 0
2 Juffer Sparren, lang 18 voet	0 = 12
20 Tingels en 10 Latten	1 = 5
8 Latten ter zyde van 't Schip	2 = 4
2 Greene Ribben, lang 18 voet dik 5 of 6 duim	3 = 15
1 Rib 3 of 4 duim. 2 Ribben, 2 of 3 duim	2 = 8

f 4882 = 1
Komt

In haar byzonder Scheepsgedrag Beschreeven. 297

Komt van d'andere Zyde f 4882 = 1 Komt van hier nevens - f 4902 = 19

6 Eeke Maatbalkjes - -	3 = 18	2 Deelen, lang 12 voet =	1 = 2
12 Brooddeelen, dik 1		3 Greene Einden, lang 7	
duim - -	6 = 6	voet - -	2 = 5
3 Spekgootsdeelen, lang		9 $\frac{1}{2}$ DuimsBladen wagen-	
20 voet, $1\frac{1}{2}$ duim		schot - -	7 = 13
dik - -	4 = 10	4 $\frac{1}{2}$ Duims Bladen wa-	
4 Denne Deelen, lang		genschot - -	4 = 8
18 voet - -	2 = 8	2 $\frac{1}{2}$ Duims Bladen wa-	
1 Greene Deel voor de		genschot - -	2 = 12
Spekbank, lang 26		4 $\frac{1}{2}$ Duims Bladen wa-	
voet, dik 2 duim =	2 = 0	genschot - -	2 = 12
2 Deelen, lang 24 voet =	1 = 16	4 Marslatten - -	1 = 0

f 4902 = 19

Beloopende zodanig een
Vleet - f 4924 = 11

De Hoofd-Reeder of Boekhouder verzorgt nu van 't Contop t'
Amsterdam / Sardam / of andere plaats van waar het Schip wordt
uitgerust / een Paspoort / en moet aldaar Wozge stellen of teekenen/
dat het Schip en de Laading by behoude reize wederom binnen deez
Nederlanden zal moeten retourneeren; betaalande:

Voor de Borg-Ceel - - f 1 = 10
't uitgaande Paspoort - - = 1 = 4
ter Secretary - - = 1 = 10

f 4 = 4

Omtrent den 6 of 8ten April monstert men alle het Scheepsvolk;
alsdan begeeven zich de Boekhouder en Commandeur te Scheep en in
de Hajuit / latende dooz den Hajuitwachter het volk een voor een bin-
nen komen. Doozaf ontfangt den Commandeur f 100 = - of f 150 = -
op hand; vooz 't helpen bevoorzeden en gereedmaaken van de Equipa-
ge f 25 = - bedingende verders vooz ieder Quardeel Schot of Craan/
(t Quardeel op 12 Stekamen geteekeut) 300 hy in de vangst opdoen
mooit 20 of 25 stulberg; als mede vooz ieder Walvisch of der zelve
Walvischbaarden f 20 of f 25 = -

Monst'ring
van 't
Scheepsvolk,
en hoc,

Dervolgens geniet de Stuurman f 60 = - of f 65 = - op hand / en van
ieder Quardeel Craan 16 of 17 stulberg. De Harpoeniers ontfangen
ieder f 50 = - of f 55 = - op hand / en genieten van 't Quardeel Craan
14 of 15 stulberg / ook wel iets meer / doch niets vooz de Baarden.
Die geenens die by Maandgeld gehuurt worden / zyn de volgende:

P p 2

Tim-

f 4882 = 1
Kom-

298 Hedendaagſche Groenlandſche Walviſchvangst,

	s' Maands
Timmerman	f 36 = of f 40
Bootsman	= 28 = = 0
Kok	= 28 = = 0
Kuiper	= 28 = = 0
Chirurgyn	= 26 = = 0
Noch voor de Medicamenten en Kift,	
eens voor al	= 26 = = 0
Schieman	= 25 = = 0
't Gemeene Vaarensvolk of Mattroo-	
zen, ieder	= 18 = of f 20
Jonge Mattroozen, ieder	= 14 = of f 15
Koksmaat	= 12 = = 0
Kajuitwachter	= 10 = of f 11

Gelph byzonder in deeze volgende Monster-Rol is te zien.

MONSTER-ROL van
't Schip het Wapen van
Texel, in de Hollesfloot
gemonstert, en met 4
Sloepen naar Groenlandt
vertrokken.

Algemeene
Monsterrol.

	Guad. Op. Voor de Geld. Hand. Viſch.
C ornelis Gysbertsz. Zorgdrager Com- mandeur	= 20 f 125 f 0
Simon Kool, <i>Stuurm.</i>	= 17 = 70 = 0
Jacob Lakeman, <i>Har- poenier en Speksnyd.</i>	= 18 = 75 = 10
Jacob Ommekome, <i>Harpoenier</i>	= 17 = 70 = 0
Fredrik Cornelisz., <i>Harpoenier</i>	= 15 = 55 = 0
Jan Hendrikz., <i>Har- poenier</i>	= 14 = 50 = 0
Voor de Parteniers	= 101 f 445 f 10

MONSTER-ROL van
't Schip de 4 Gebroeders,
in de Hollesfloot gemon-
stert, en met 5 Sloepen
naar Groenlandt ver-
trokken.

	Guad. Op. Voor de Geld. Hand. Viſch.
C ornelis Gysbertsz. Zorgdrager, Com- mandeur	= 20 f 125 f 0
Simon Kool, <i>Stuurm.</i>	= 16 = 60 = 10
Jap Smidt, <i>Harpoe- nier Speksnyder</i>	= 15 = 60 = 6
L. n. Outgers, <i>H.</i> en <i>Speksnyd. Maat</i>	= 15 = 60 = 3
Fredrik Cornelisz., <i>Harpoenier</i>	= 15 = 60 = 0
Jan Hendrikz., <i>Har- poenier</i>	= 13 = 45 = 0
Voor de Parteniers	= 94 f 410 f 10

Pictet

In haar byzonder Scheepsgedrag Beschreeven. 299

	Op Hand.	Voort de Vifch.
Pieter Prins, <i>Timmerman en Stuurder</i>	f 40	f 3 = 0
Jurrian Infelman, <i>Kuiper</i>	-	36 = 4 = 0
Jan Snyder, <i>Bootsman en Lynfchieter</i>	-	35 = 2 = 0
Pieter van Rarep, <i>Schieman en Stuurder</i>	-	35 = 4 = 0
Oom Geet, <i>Kok</i>	-	33 = 2 = 0
Daniel Snor, <i>Chirurgyn</i>	29	= 1 = 0
Klaas Oly	-	27 = 2 = 0
Boy Fredrikfz., <i>Stuurder</i>	-	27 = 4 = 0
Teunis Willemfz., <i>Stuurder</i>	-	27 = 3 = 0
Oom Siewertfz.	-	27 = 2 = 0
Cornelis Pieterfz.	-	27 = 2 = 0
Jan Bakker	-	27 = 2 = 0
Dirk Pieterfz.	-	27 = 2 = 0
Harmen Jacobfz.	-	26 = 2 = 0
Jan Willemfz., <i>Ondertimmerman</i>	-	26 = 3 = 0
Klaas Janfz. Tel	-	26 = 2 = 0
Hans Concent	-	26 = 2 = 0
Klaas Garmetfz.	-	22 = 2 = 0
N: N:	-	20 = 1 = 0
Simon Pieterfz., <i>Koksmaat</i>	-	19 = 1 = 0
Geert Jacobfz. <i>Kajuitwachter</i>	-	15 = 2 = 0
Komt voor Maandgeld en voor de Vifch	-	f 577 f 48 = 0
Voor Wynkoop te rug	-	f 9 = 0
Voor de Meesters Kift	-	29 = 0
Op hand als hier nevens	-	445 = 0
		= 483
Beloopende de Monstering	-	f 1060 =

	Op Hand.	Voort de Vifch.
Abraham Lambertfz., <i>Timmerman</i>	f 36	f 1 = 0
Oom Siewertfz., <i>Bootsman en Stuurder</i>	-	27 = 3 = 0
Klaas Oly; <i>Kok</i>	-	27 = 2 = 0
Cornelis Janfz. <i>Schieman en Stuurder</i>	-	26 = 3 = 0
Adam Plaan, <i>Kuiper</i>	-	27 = 1 = 0
Jan Hoogwerf, <i>Chirurgyn</i>	-	27 = 2 = 0
Jan Gaaf, <i>Ondertimmerman</i>	-	20 = 1 = 0
Dirk Rynders, <i>Lynfchieter</i>	-	19 = 2 = 10
Huipert Pieterfz., <i>Lynfchieter</i>	-	19 = 2 = 10
Lourens Hendrikfz., <i>Stuurder</i>	-	19 = 3 = 0
Eelke Jetz <i>Stuurder</i>	-	19 = 3 = 0
Pieter Janfz. Wit	-	19 = 1 = 0
Cornelis Pieterfz.	-	19 = 1 = 0
Boy Fredrikfz., <i>Stuurder</i>	-	18 = 4 = 0
Pieter Broeders, <i>Lynfchieter</i>	-	18 = 2 = 10
Simon Rykfz. <i>Lynfchieter</i>	-	18 = 2 = 0
Jan Michielsfz. <i>Lynfchieter</i>	-	18 = 2 = 10
Jan Thomjz.	-	18 = 1 = 0
Jentje Hantjes	-	18 = 1 = 0
Lourens Teunifz.	-	17 = 1 = 0
Ariaan Cornelifz.	-	17 = 1 = 0
Cornelis Dirkfz.	-	17 = 1 = 0
Jan Boon	-	16 = 3 = 0
Fredrik Melchers	-	16 = 1 = 0
Huibert Jurriaans, <i>Koksmaat</i>	-	11 = 1 = 0
Heyn Janfz. <i>Kajuitwachter</i>	-	11 = 1 = 0
Komt voor Maandgeld en voor de Vifch	-	f 527 f 49 = 0
Op de hand als boven	-	= 410
Beloopende de Monstering	-	f 937 =

300 Hedendaagſche Groenlandſche Walviſchvangst,

Zulks dat het Maandgeld van een
Schip voerende 4 Sloepen bedraagt
f 577 -- voor de Viſch f 58 -- en 't
Quardeel-Geld f 5 -- zynde dit
Jaar den Manſchap ſchaars en on-
gemeen wel gewild; dus wierd op
de t' Huiskomſt in de Holleſloot
weederom gemonſtert, hebbende
een Vangſt van 6½ Viſch 305
Quardeelen Traan.

Zoo dat het Maandgeld van een
Schip voerende 5 Sloepen bedraagt
f 427 -- voor de Viſch f 59 -- 19 --
en 't Quardeelgeld f 4 -- 14 --
dit Jaar was den Manſchap beeter
te bekomen; dus wierd mede op
de t' Huiskomſt wederom in de
Holleſloot gemonſtert, hebbende
een vangſt van 9 Viſſchen, 396½
Quardeelen Traan.

Waar uit ligtelyk kan opgemaakt worden / wat 'er al door deze
Reedery moet worden betaalt.

Noch hebben de Maandgelde van ieder Viſch 20 of 30 ſtulvers / en
die voor Stuurder op een Sloep word aangefiek / gemet van de Viſch
f 3 -- De Dootlezer of Doozanger heeft op de voornoemde reis
voor dezen geestelyken dienſt mede f 3 -- van de Viſch. De Wijn-
koop door 't Volk in 't aanneemen tot den dienſt gegeven / word hem
nu wederom geſchonken. Dervolgens begreft zich 't meeste Volk van
't Schip weder naar Land / om zich van eenige klederen / koopgoed
en probste van tabak / jenever / enz. te verſien / die dan naa 2 of
3 dagen wederom t' ſcheep moeten komen.

Om trent den 10den of 12den April ligten de Schepen / op Stroom
leggende / het anker / en komen / naa de wind is / in 4 of 5 dagen in
Texel / tuiſſchen 't Oude Schild en 't Nieuwe Diep ten anker. Als-
dan komt gemeenlyk een der Heeren Commiſſen op de Heider / alwaar
de Commandeur de Paſpoorten verzoont en laat teekenen / betaallende
daar voor 30 of 40 ſtulvers.

Wanneer en
hoe de Sche-
pen in Zee
loopen,

Op den 18den of 20ten deezer Maand / loopen de Schepen / de
Wind en Stroom dienende / ieder met een Lootsman verſien / 't
Texel uit in Zee; het Schip door hem buiten de derde Con gebragt /
en uitgelootſt / gaat deeze Loots weder van boord / in een Loots-
mans vaartuyg / hem daar toe ten dienſt / en zellen de Schepen 't
Eerwaarts hunnen koers / gelyk wy in 't Jaar 1700. volgens dit
Journaal onzen koers hebben:

Uittreksel van ons JOURNAAL, koers houdende naar Groenlandt, met ons Schip de VERGULDE BEYKORF, in den Jaare 1700.

En Voor-
beeld van
koershou-
ding aange-
wezen.

Da.	Koerssen.	Myl.	Gegifte Beronde. Breete. breeie.	Winden.	Weer.		
25	N.W.t.N.	2½	53=10	- -	W.Z.W.	Slap topzeil.	April.
26	N.t.W.½W.	28	55=3	- -	Zuidelyk.	Topzeil.	
28	N.N.W.½W.	55	- -	58=18	O.N.O.	Reefkou, Katenes 5 mylen N.W. van ons.	
30	O.Z.O.½O.	28	- -	58=15	N.	Onderzeilen.	
1	O.t.N.	14½	58=25	- -	N.N.W.	Topzeil.	May.
2	N.½O.	14	59=28	- -	O.	Onderzeilen, met regen.	
3	N.W.t.W.	17	- -	60=49	O.N.O.	Topzeil, en mottig.	
4	N.W.	17	61=40	- -	N.N.O.	Slaptopzeil; en verander- den onze zeilen:	
5	N.W.t.W.	8	62=13	- -	N.N.O.	Slaptopzeil, en buijg.	
6	N.N.O.	16	- -	63=18	N.W.	Reefkou, en vochtig.	
8	N.½W.	36	- -	65=32	N.O.	Reefkouw, droog, helder en koud.	
9	N.W.½W.	20	66=40	- -	N.O.	Slaptopzeil, men schiet de lynen in de Sloepen.	
10	N.N.O.	12	- -	67=12	Ooftelyk.	Stilte, en warme zonne- fchyn.	
12	N.O.½N.	22	68=0	- -	Variabel.	Veranderlyk.	
16	O.t.Z.	12½	- -	- -	dito N.O.	Veranderlyk.	
18	N.N.O.	27	- -	70=30	O.Z.O.	Reefkou.	
19	N.	24	72=6	- -	O.Z.O.	Reefkou, met Sneeuwagt.	
21	N.O.	57	74=47	- -	Zuidelyk.	Styftopzeil.	
23	N.O.t.N.	45	- -	78=50		't Voorland 9 mylen Ooft van ons.	
25	N.W.	21	Land 79=20			Alhier was 't aan 't Ys dicht; ziende eenige Viſſchen en 8 Schepen.	

Vermits we dit Jaar alleen op de platte kaart zeiden / is de lengte niet behoorlyk waargenomen. Alle de verdere zaakelpheden en booz-
ballen ons dus verre en noch verder in en naa de Wiſſcherp ontmoet /
ſtaan omſtandig in ons generaale Journaal aangeſteekent; maat / na-
demaal in de Wiſſcherp de byzondere gevallen van ieder byna verſchil-
lende 3yn / zullenwe derhalven deezen en ook alle de anderen byzon-
derhe-

302 Hedendaagſche Groenlandſche Walviſchvangst,
 beſcheden / alhier achterlaaten / en de Viſſcherp in 't algemeen zo hojt
 en klaar alſ doemelpk iſ beſchryben.

Algemeene toefſtel tot de Viſſchery.

Op de hoogte van 61 tot 66 Graden aldus gekomen / en goet weer
 zynde / begint men alles tot d' aanſtaande Viſſcherp gereed te maaken.
 Eerſtelijk laat de Commandeur zyn Stuurman en Harpoeniers
 by hem in de Maſt komen / overleggende met hen / dewijze nu reeds
 hunne Maattoozen hebben leeren kennen / tot welker byzondere bedie-
 ning een ieder bequaam zy / om onder Godts Zege in de Viſſcherp
 dienſt te konnen doen. Dit dan met elkander in de volgende order op-
 geſtelt hebbende / laat de Commandeur al het Volk by de groote Spil
 te ſamen komen / en leest hen deeze volgende ſchikking en ordje voor;
 zeggende voor af : een iegelyk gelieve naerſtig toe te luiften, naar de
 uitdeeling van zyn nieuwe bediening, boven de gewoone, die hem heden
 word opgegeeven, or. op ons Schip, genaamt de *Vergulde Beykorf*,
 de Viſſchery te bedienen, zoo de Heere voor dit Jaizoen, gelieft te
 zegenen.

Toefſtel tot
 de Viſſchery
 vervaardigt.

Order op ie-
 ders bedie-
 ning.

L Y S T der BEDIENINGEN.

In 't Flenſſen.

Op de Viſch. { Jacob Hardebil, *Spek-
 Snyder.*
 Jan Hendrikſz. *Har-
 poenier.*
 Jan Smidt. *Harpoenier.*
 Fredrik Cornelifz.
Harpoenier.

Malmokken { Willem Cornelifz.
in de Sloep { Tirk Evertſz.
aan de Viſch { Klaas Cornelifz.

Aan de { Jan Klaafz., *Bootsman.*
Spektakels. { Boy Broerſz., *Schiem.*

*Strantsnyd-
 ders.* { Oom Siwert, *Stuur-
 man.*
 Pieter Broederſz.
 Pieter Korf.

In 't Afmaaken.

*Achter-
 bankſny-
 ders.* { Jacob Hardebil, *Spek-
 Snyder.*
 Jan Smidt, *Harpoenier.*
 Jan Hendrikſz. *Har-
 poenier.*

*Spek op
 Klaas.* { Fredrik Cornelifz.
Harpoenier.
 Willem Cornelifz.

Strantsnyd. { Oom Siwert, *Stuur-
 man.*
 Pieter Korver.

*Haakje
 Piks.* { Heyn Janſz.
 Jan Cornelifz.

Kappers. { Abraham Lambertſz.,
Timmerman.
 Dirk Janſz., *Onder-
 timmerman.*

Picke-

In 't Flenssen.

<i>Piekeniers of Haakje- piks.</i>	{ Heyn Jansz. Dirk van Texel. Jan Klaver. Jan Cornelisz.
<i>Koning. Koningin.</i>	{ Jan Jeltjesz. Klaas Cornelisz.
<i>Aan de Voorspil.</i>	{ Gysbert Willemsz., Kok. Adam Plaan Kuiper. Jan de Graaf. Barent Klaasz. Foppe Tierksz.
<i>Aan de grootte of achterspil.</i>	{ Abraham Lambertsz. Timmerman. Dirk Jansz., Onder- timmerman. Isaak van den Broek, Chirurgyn. Jacob Pietersz. Harmen Teunisz. Wybrand Jansz. Klaas Gerritsz. Klaas Jorisz. Warner Hendriksz.
<i>Met de Kan en Brande- wyns bak.</i>	{ Koksmat. Kajuitwach- ter.

In 't Afmaaken.

<i>Kappers.</i>	{ Pieter Broederfz. Dirk van Texel. Wybrand Jansz. Tierk Evertsz. Klaas Jorisz.
<i>Spek op Bank.</i>	{ Harmen Teunisz. Warner Hendriksz. Jan Klaver. Klaas Gerritsz.
<i>In 't Ruim.</i>	{ Boy Broersz., Schie- man. Gysbert Willemsz., Kok. Adam Plaan, Kui- per. Barent Klaasz. Foppe Tierksz. Jan de Graaf.
<i>Aan de Spekka- naat.</i>	{ Jan Klaasz., Boots- man. N. Foppe. Isaak van den Broek, Chirurgyn.
<i>Koning. Koningin.</i>	{ Jan Jeltjes. Klaas Cornelisz.
<i>Met de Kan en Brande- wyns bak.</i>	{ Koksmat. Kajuitwach- ter.

Om in beide deeze gedaantens van Bedieningen op het Werk
en de maaling van 't Ys toe te zien.

Cornelis Gysbertsz. Zorgdrager, Commandeur.

Deze Bedieningen verdeelt zynde / moet zich een ieder / 't zy hem
lief of leet / met de hem aanbedeelde bediening laten vergenoegen /
ten zy dat twee met elkander willen rusten / die ieder te booten een andere
bedie-

304 Hedendagsche Groenlandsche Walvischvangst,
bediening hebben gehad / dat dan met bewilliging van den Comman-
deur wel geschied.

Naa deeze verrichting neemt de Commandeur de eerste heur van de
Sloepen; naa naa krygt by loting ieder Harpoener zyn eigen Sloep
en Volk / en begint de zelve met zyne manschap toe te taalielen of tot
de Wiffcherp geteet te maaken. Eerstelyk de Lynen gesofteert hebben-
de / slyst ieder Harpoener zyn eigen Lynen aan elkaander / die dan
dooz den Stuuder en Lynschleter zeer gevoeglyk in leders Sloep / in 't
achter Lynhol 5 / en in 't voor Lynhol 2 op elkaander worden inge-
schooten / en zulks in ieder Sloep 7 Lynen / lang ieder 120 Daam /
maakende te samen 840 Daadetten. Deeze Walvisch-Lynen worden
van zeer goede Weynyp gemaakt / leunig gebjaalt en ook geteert / zy be-
staan in omtrent 51 duiften diameter en uit 4 daaden dikte. Eeffens
deelt men ook de riemen en lenssen uit / 30 dat men in ieder Sloep 6
riemen en 6 lenssen heeft. Dien zelfden dag of welken dagen naa /
worden mede de Harpoen of 3er kisten geopent / en daar uit aan een
ieder naa zyne bediening verelicht / zyn byzonder Gereedschap gegeven /
om het tegen d'aanstaande Wiffcherp / met vplen / slypen / bekleeden /
beschaaben enz. gereed te maaken; de Harpoeners krygen dan voor
eerst hunne Lenffen / Harpoenen / en Staartmessen; de Banksnyders
hunne Bankmessen / en Kappers hunne Kappessen; de Strantsnyders
hunne Strantmessen / en Speksnyders hunne Spek- en Waardmessen.
Verders krygen inggelyks de Kulingasten / Plekeniers / Walmoelken /
enz. ieder hunne byzondere Gereedschappen / die zeer veel / en naa de by-
zondere gedaantens der Wiffcherp zoo veelerley zyn / dat men ze hier niet
alle opnoemen kan; want de Wiffcherp dyle byzondere gedaantens heeft:
de eerste bestaat in 't wiffchen of 't vangen der Wiffchen alleen; de tweede /
de Wiffch gevangen zynde / bestaat in 't slyffen / namentlyk: de Wiffch
van overboord aan stukken in 't Schip en in 't slyssgat te arbeiden;
de derde is / om by nader gelegenheit het Spek verder uit het slyss-
gat / boven op 't Schip te haalen / aan blinken te snyden en te kappen /
om verder in de vaten te doen / en dit heet men 't afmaaken; naa dee-
ze dyle byzondere gedaantens / hier naa breedert te beschryven / heeft ie-
der zyne byzondere Gereedschappen. By voorbeeld: de Harpoeniers
zyn by d'eerste gedaante der Wiffcherp / in de Sloepen Harpoeniers; by
de tweede gedaante in 't slyffen Speksnyders; en by de derde gedaan-
te in 't afmaaken Kappers / Bank- of Strantsnyders / waar toe zy
zich zelven of de Commandeurs oordeelen best bequaam te zyn: en naa
alle deeze byzondere Bedieningen / zyn ook hunne byzondere Gereed-
schappen. Als Harpoeniers ontfangen zy in de Wiffcherp hunne Voor-
gangers / Lenffen / Harpoenen / Kapp- en Staartmessen nevens de daar
toe behoorende Stokken; inggelyks Melken / seene Waardhaanden
enz. Als Speksnyders krygen ze hunne Spek- en Waardmessen /
Spek-

Vindeeling
der byzon-
dere Ge-
reedschap-
pen tot ieder
bediening
gehoorig.

Dile afson-
derlyke hoe-
danigheden
of gedaan-
tens in de
Wiffchery
aangemerkt.

gft,
n Comman-

keur van de
eigen Sloep
ahelen of tot
treert hebben-
et / die dan
Sloep / in 't
wozden inge-
120 Daam/
pnen wozden
treert / 30 be-
te. Teffens
der Sloep 6
en daar naa/
t uit aan een
ap gegeven/
/ bekleeden/
en dan vooz
Bankfnpders
strantfnpders
baardmessen.
Walmothken/
en naar de by-
en ze fter niet
antens heeft:
n; de tweede/
ph: de Wifch
te arbeiden;
uit het fleng-
n te kappen/
nen; naa dee-
den / heeft te-
Harpoeniers
poeniers; by
derde gedaan-
waat toe 30
zyn: en naa
dere Gereed-
hunne Vooz-
ebens de daar
Hardehanden
baardmessen/
Spek-

In haar byzonder Scheepsgedrag Beschreeven. 305

Spekftroppen en Wetsternen / Wardhanden / Naarzen / Spooten/
enz. en in 't afmaaken 300 30 Happers / Bank-of Strantfnpders / hier
toe ontfangen 30 hunne Nap-Bank-en Strantmessen / met haare fte-
ne Strphers / Bank en Wandhaakhjes als daar toe gehoorig 300; dit
nu alles in 't byzonder te beschypden zou vooz ons en den Lezer te
langzaadig 300 / dewyl dit genoegzaam uit de voozgaande Apft der
Bedieningen kan afgeleid wozden. Gelp nu met deeze Bedieningen
gefchied / 300 is 't ook met alle de anderen / van de meeste tot de min-
ste toe / een ieder kypgt naa 300ne bequaamheit / volgens de vertoonde En waar die
in bekaan.
oyder / 300ne bediening / en vervolgens ook 300ne gereedschappen / die ge-
heel anders in 't Wifchen 300 / bestaande in Harpoenen / Leiffen / Ste-
men / Dollen / Stroppen enz. als in 't Pleiffen / wederom anders in
't afmaaken / en albaar weert anders op de Wifch / anders in de Sloep/
anders op 't Schip / anders in 't Kulin enz. welke Gereedschappen
hem vooz 't meerendeel ook aanstonds met het openen der Kisten woz-
den gegerben / om de zelden tegen d' aanstaande Wifcherp te fcherpen
en gereed te maaken / ten einde men op de Wifchplaats gekomen / en
Wifch aantreffende / in dit wigtig geval niet in verwarring mogt ge-
raakten / of vooz verbaasheit verkeerdt wech doen / maar dat men in
alle deeze byzondere gedaantens / zich wel gewapent op 300 post mag
stellen. By voozbeid : in de eerste gedaante / moet een ieder op het
enkel woozd / Val val! dat 'et getoepen wozd / aanstonds en vaardig
overvoozd en in 300ne hem aangeweze Sloep vallen / by 300n eigen dol /
en eigen riem / de dollen en stroppen gereed hebbende / 300 / om terfcond
alles / waar toe hy gefchikt is / aan te vatten / (want de Wifch zal hem
niet afwachten) en bug met alle d' andere gedaantens ; een ieder moet
zich dan / aanstonds gereed 300nde / volgens 300ne oyder / wel gewapent
op 300nen post begeeden.

Deeze nu aangeweze gedaantens in de Wifcherp / vertoonen zich
hoztelfn ieder in haar byzonder gebuik / als vervolgens blyphen zal.

De Walvifchvangst in haare eerste gedaante en behan-
deling beschouwt.

Mest wozd nu de Wifcherp in 't Westp en voozmannentph by de
Havelden ondernomen; deeze beschreeven 300nde / zullen we die in Eerste ge-
daante van
de Vifchery,
wat die zy.
't los Hs en om de Oost mede aan 't Land met weinig woozden ge-
denken. Gemeenph zoekt men op de hoogte van 75 of 76 Graaden het
Hs aan te doen; verder langs het zelbe tot 77 Graaden gekomen / tracht
men naar een gelegenheit om daar in te zellen / want tuffchen de 77 en
79 Graaden / begeeft zich het meeste gros der Schepen / wanneer men
'er opening vind / in 't Hs / trachtende vooz het los Hs / vooz aan den
zoom vooz de Zee gebroken / vooz te dlingen / tot aan de vaste en
grootte Hsvelden. Om wat reden deeze hoogte van Graaden en deeze
Qq 2 Hs.

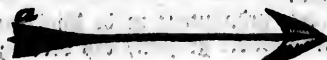
Wielden verhooren worden / is hier voór in 't tweede en derde Deel der Beschryving genoeg getoont. Als men deeze Wielden / somtyds 6 of 8 mylen in den omtrek beslaande / bereikt heeft / komen 'er dikmaals veel Schepen zich aan vast maaken / 't zy met een Paardelyp of een Habeltou verzien met Reusghaaken / in voorsz. gehakte gaten van 't W. vast gelegd en geankert ; alsdan worden / of 2 Sloepen / ieder met 6 Mannen / 7 Lpnen en 3 Harpoenen / een aan den voorzanger zynde / verzien / d'ene aan Stuurbouyd / en d'andere aan Bakbouyd leggende / en op de handwacht omtrent een Musket schoot van 't Schip gezonden / die het tegen die Wield aanleggen / verwachtende de W. van onder die Wield / of ook wel langs het zelve op te komen / want deeze W. zich elders daer onder begeeven hebbende / kan zoodanig een groot W. veld / zonder ademing / niet onder dooz zwemmen / en komt dan somtyds boven om adem te scheppen ; maar indien men de W. tegen een der starden of tusschen kleine W. schotfen ziet ophomen / wanneer dit te verre buiten het bereik der Sloepen is / en vervolgens dan weer onderloopt / mist men die en is ontsnapt. Hier uit is nu wel te begrypen waarom men de Wielden verliest.

De W. na-
gespeurd en
Sloepen op
brandwacht
uit gezon-
den,

De zelve op-
gedaan word-
geschoten,

Het Schip zellende / word alsdan op deeze wyse de W. naage-
speurd : een der Sloepen op de Handwacht achter het Schip uitge-
zonden / gaat midlerwyl de Commandeur op 't Werdek wandelen / en
een der Harpoeniers voór op 't Schip / om allerwegen uit te zien of
men geen W. gewaar word ; deeze bespeurende of elders hoorende
blaazen / roept of wuift men die van de Sloep toe / W. te zien. Deeze
Sloep of de voórverhaalde Sloepen / de W. van onder een W. veld
ziende ophomen / roeit men in aller eil naar de zelve toe / en by de W.
gekomen / schiet men 'er de Harpoen in. Deeze Harpoen is een van
vooren gescherpt Byer ter langte van 33 duimen / gelph deeze afbeel-

ding vertoont :

Van 't ronde huls

of den Hookeer a word den Doozganger vast gemaakt / met een ge-
splitst oog dat met een dun bindtouwetje word toegebonden / op dat
die niet afgleyden zou. Deeze Doozganger word van de allersterkste
Hennip gemaakt / moet wit / leenig en ongeteert zyn / om in de Groen-
landsche Houde wel te konnen bulgen / zynde omtrent 36 voeten lang.
In 't huls of den hookeer van de Harpoen word een stok / ter lengte van
7 of 8 voeten gestoken / waar aan den Doozganger mede vast gebonden is /
alzo de Harpoenier dooz 't bestier van deeze stok / te better in de Wal-
visch schieten kan. Deeze met de Harpoen getroffe W. / om zynen
W. pand t' ontwipen / en zich gewond voelende / begeeft zich schielph
weer onder 't W. veld of d' omleggende W. schotfen / en noch onberoemd
zynde loopt de eerste 5 Lpnen uit het achter lphok / schoon met een
slag om de Sloepsteeven werthouden / zeer schielph en snel uit ; de
Man-

ngst,
en derde Deel
n / somtyds 6
n 'er dinnaal
rdelyk of een
e gaten van 't
loopen / ieder
en voozganger
aan Bakboord
schoot van 't
wachende de
op te komen /
de / kan zo-
er dooz zwem-
n ; maat in-
ne Wschotsen
Sloepen is /
is ontsnapt.
verklest.

Wisch naage-
Schip uitge-
wandelen / en
uit te zien of
ders hoorende
te zien. Deeze
nder een Wels
en by de Wsch
n is een van
derze afdeel-
't ronde huls

met een ge-
den / op dat
e allersteekste
in de Boen-
voeten lang.
er lengte van
gebonden is /
t in de Wal-
/ om zynen
zich schielph
onvermoet
oon met een
stiel uit ; de
Maan

In haar byzonder Scheepsgedrag Beschreeven. 307

Maanschap op 't Schip de wacht houdende / dit ziende / en Val val
geroepen hebbende / komt 'er eertlang de Sloep aan d' andere zyde ge-
leegen / of een andere Sloep by / die zyne 5 achter Lynen als dan met
een schootsfel aan deezyn opheelt ; maar te laat gekomen / heelt de
eerste zyne 2 Voozlynen / noch tot een voozboog hebbende / eerst zelf
op zyne achterlynen / roepende en schreeuwende luitkeels om hulp. Dit
bindenwe heel aardig dooz een erbaare Dichter dus beschreeven :

De Harpoenier ziet om, zoo ras men speurt een Visch,
Hy legt zyn riem dwars neer, en gaat het roeyen staaken,
Stapt over bank, en staat gereed om wat te raaken.
Vyf Lynen achter in, en voor nog twee tot borg,
Elk by de drie duim dik, dan is men buiten zorg,
Te vooren al gesplist. De vyf die achter leggen,
Zyn ruim zes honderd vaam, men mag met waarheit zeggen :
Dat zeven Lyns gesplist, de vyf en twee te saam ;
Wel reiken van 't Harpoen, agt honderd vyftig vaam.

En verder :

't Sa Mannen, elk zie toe, waar zalme hem onderscheppen ?
Zie ginder voor dien zoom ; elk gaat zich dapper reppen.
Val, val : wanneer men dit van 't opperhoofd maar hoort,
Elk rolt gelyk een kloot voort daadlyk over boord.
De rappe gasten, als de brakk' en haazewinden,
Zyn eer men honderd telt, dan nergens meer te vinden.
Of 't klaar, of graau weer is, of 't hagelt, sneeuw of mist,
Daar word niet naa gezien, en nimmer tyd vergift.
Men roeit 'er recht op aan, geen roeyer durst omkyken,
Om niet door Visch of Staart, die schrik baart, te bezwyken.
Dus roept hen moedig toe, de Harpoenier vol vuur,
't Sa Mannen wakker aan ! hy is ons, binnen 't uur.
Pas op nu Stuurder, zoo, zoet, sachjes, zonder schreeuwen,
Haal uit ! Courage, Sa ! als Turken en als Leeuwen.
Dat 's braaf ! nu zyn we 'er by ; zit vast : de riemen in.
De Lynen kant en klaar, dat 's weer een nieu begin.
De Harpoenier schiet toe, dat hem de beenen beeven ;
Welk oorlogs Kapitein zou niet de moed begeeven ?
't Harpoen zit wakker diep ; daar drilt de stok 'er uit ;
Dat vlyt de gasten wel.

Wanneer dan by verzuim op 't Schip goede wacht gehouden is / of
dat het Volk om laag zynde / niet tydelyk te voorszyn komt / en dus
te laat komende / ehyter legt men in de Sloep 2 slagen om de Steven ;
dus

Zu hoe men
met de ge-
schoore Visch
handelen
moet.

dus togt de Sloep voór met de randgaard tot aan 't water / en om het Hs te myden / viert men dan eens toe / dan weer aanhoudende / staande de Sloep half over end / 300 veel de zelve van vooren liden kan / tot 300 lange de Harpoen slijpt of de Lijn breekt; waar doo; men dan de Visch niet ziet magtig te worden / eindelikh met 7 Lijnen het endrje moet laten slippen / want de Visch noch niet afgemat zynde / is te sterk en niet geen kragt te keeren; eer zou ze een kabelstou aan stukken rukken / dan ze zich daar mede weethouden liet: gelyk verscheide maalen in 't bezette Hs gebleken is / werpende hem in een gat een strik om den Staert. In 't zwemmen nu deeze tweede midlerwyl aldus opgeheelt en daar aan vast zynde / houd ze wederom met eene / en somtyds naar toestand van zaaken / ook wel met 2 Sloepen om de steven / om dus de Visch alleniks te vermoepen / die doo; dit weethouden en den zwaarten tojn der Lijnen afgemat word / in zyn loop begint te verdraagen / zulks zy mede ten einde ademloos word / en genoodzaakt / eer 10 Lijnen uitgelopen zyn / wederom boven te komen; want het iets ongemeens is / 300 men een derde / (die niet verre van daar / op derzen het oog heeft) moet ophoelen. De Visch dus van onder het Veld wederom ophoemende / is / gelyk men wel vermoeden kan / zeer vermoelt / en moet dan ook te langer / zynen adem haalende / boven blyven / om zyne krachten weer te herwinnen. De Sloepen onderwyl zich een kanonschoot verre langs het Veld onderling verdeelt hebbende / en wederom by de Visch gekomen / schiet 'er de eerste noch een Harpoen tot meerder verzekering in / of d' eerste slippen mogt / en die van 't Schip met een Geus of Sjou sepi gegeven hebbende / aan wat zyde de Visch gezien word / komen 'er die van d' andere zyde mede by; alsdan begint men te lenssen / en men traacht de Visch met Lenssen van 6 voet lang / in welkers koker een stok van agt voeten lengte steekt / tusschen zyne ribben tot in 't ingewand te trefsen en dus te dooden. De punt of schaft van de Lens / op de ribben krom of stomp gestooten / roept de Harpoenier weer om een andere / vermits 6 Lenssen / te weeten / 3 aan ieder zyde van de Sloep / tot dit werk aldaar gereed leggen; De Visch dan onderwyl wederom onder geschooten / neemt hy zyn sloeps moekertje / vyl / en wersteen met hem voór in de Sloep / om tot dit werk gereed te hebben; als dan legt hy deeze kromme Lens op de Steven / slaat die met het moekertje recht / vylt en wet ze wederom scherp / tervyl men met de Sloep al roepende hoers naar de Visch sielt / om die weder op te speuren. Deeze Lens is een pzere Spies / voór breed en Scherp met een spitse punt / en achter met een holte of koker verzien / waar om de zelve te bevesteren / een Stok steekt / gelyk dit afbeeldsel vertoont.

Die geleent
word,

De Lens op een
bequaame plaats / achter de Win en omcent het Hart / tot den koo-
ker

het of den stok / tusschen de ribben in de Wisch gestoken / begint nu eerlang de zelve in plaats van water / onder 't ademhaalen / bloed te blaazen; maar indien deze lengsteeken op de ribben afstuiten / als dikmaals gebeurt / maaken ze geen doodbonden / waar op dan ook geen bloedblaazing volgt / ten 3° de Harpoen tusschen de ribben doo; geschooten was; want het bloed uit het lyp in de heet komende / word het aldis doo; den ademppp derwaarts gevoert en teffens met het water uitgeblaazen / dat doo; geen doo;gaande steeken / op de ribben stuitende / niet geschieden kan; gelik mede de slippende harpoentwonden wel weer geneezen kunnen / als ons aan het zelfver litteekens gebieken is.

De Wisch dus geleist / zwermt al ademende gints en hertwaarts / staande ondertusschen / doch d'eene min en d'andere meer / geweldig met de Staet en Winnen / om deze lengsteeken 300 veel mogelik te ontgaan. De Harpoeniers / die zich nu ter weerspden van de Wisch laaten roepen / om deze slagen t'ontwphen / roepen somtpds: stryk! dan weer / roei aan! dat om te beschoutwen een zeldzaam gezicht haart / maar voo; deze bestpds / somtpds met een wilde Wisch / ook wel een verbaarlike en hachelpke stp word / want indien deze slagen treffen / 3° ze naar de kragt en zwaarte van 't ligchaam / ook krachtige en zwaarte slagen / zulks waar die raaken / geweldig hard aankomen / staande somtpds Sloepen in den grond en aan stukken / waar mede eenig volk te sneubelen komt / of zwaar word gequest niet min aardig dan 't voo;gaande / merkt deezen Dichter 't Lengsen aan:

Leg riemen binnen boord, neem Lenffen in de hand,
Oranje blaast hy al, steek tot in 't ingewand.
Het briessend heete bloed, springt uit verscheide gaten,
Verre over hals en kop; zoo dat zulk aderlaaten,
Hy jaarlyks niet behoeft, heeft hy 't eens uitgestaan;
Laat hem wat spartelen, straks is 't met hem gedaan.
De naare en bange dood doet hem den staart zoo rukken,
Kon hy daar mee begaan, in honderduizend stukken,
Zou hy de Sloepen slaan.

Wanneer deze steeken wel treffen / word zodanig een Wisch somtpds / zonder dat hy zich weer onder water begeeven kan / gedood; En eindelyk
maar meest / om 3^one Wanden t'ontwphen / begeeft hy zich / een welgedood.
nig uitgerust hebbende / of half 3^onen adem gehaalt / weder onder 't
Weld / alwaar hem 3^one ontvange wonden / vermoeping en half herhaalden adem / niet lang verblif vergunnen / dies loopt hy voo; de
tweede reis / zelden meer dan 1 of 2 Lyp uit / nademaal hy doo; schijnt

Hee met de
dooide Visch
gehandelt,

schrik en verbaasheit belet word verder te loopen; waar by komt / dat zyne wonden / doodelijk zynde / hem noodzaaken weder te doen keeren / midlertwyl hy geen tyd overig hebbende zich te redden / aan zyne wonden sterft of ademloos onder het veld smooeren moet. Eerlang zonder eenigen uitstel komen dan alle Sloepen by een / en achter elkander geschaart / tracht men met alle magt de gestorve Visch van onder 't Veld naar zich te haalen / want indien men daar mede vertoeft / zou hy door zyne inwendige hitte van zyn bloed eerlang zwellen / en dus tegen 't Ijsveld opryzende eenige holte boven zyn ligchaam door 't doopen van 't Ijs maaken / waar door deze onderneeming wel haast ondoenbelyk vallen zou; indien dit echter te bezwaarlijk valt / terstond haalt men 't bygeleegde Schip / en wind de Ljn of beide de Ljnen om de groote Spil / of tracht met zeilen de Visch van onder het Veld te sleeven / en dit niet gelukkende / moeten de Harpoenen slippen of de Ljnen aansluiten. By aldien de Visch nog leeft / en vooz de tweedemaal weder van onder het Veld komende / is hy door dien zwaarten toyn der Ljnen / en boornamentlijk door zyne wonden eindelyk zoo vermoort en magtelooz geworden / dat hy zich aldan zeer gemaklyk laat dooden. De Visch dood zynde / kentert of draapt zich veeltijd om / 't zy dat dit natuurelyk zy / of wegens de zwaarte der Ljnen / en bypt dus met den buik boden; dit ziende / hoozt men aanstonds uit alle de Sloepen een groot geroep en gejuig / elkander met de Ruiten over 't hoofdt toeluyfende / schreeuwende en roepende : Geluk Commandeur geluk met de Visch; waar op de Commandeur wederom antwoordt : Ook zoo mannen al te maal; want meest alle hebben ze belang hier by.

Hy tpt men aan 't werk om d' uitgeloopde Ljnen weder in te pakken / en in de Sloepen alleniks wederom aan schipven opdentelyk in 't Ljnhok weg te schieten. In 't uitloopen moet de Ljnschietter wel toezien / dat 'er door den snellen uitloop geen bogten achter den anderen battende / in strikken 't Volk om arm of beenen slingerem / of om de Steven of aan 't Ijs zich hechten / zulks 'er geen ongelukken den Volke of de Visch mogte overkomen.

En Ly. en
weder in ge-
haalt,

Van deze Sloepen onder deg / die niet dan alleen gelenst hebben / en geen Harpoen geschooten / roepen 2 Sloepen en een Ljn daar onder door / om de vaste Ljnen op te vangen / en dit verricht hebbende / leggen ze ieder een vooz in de keep van hunne Steven / en beginnen 'er dan gezamentlyk aan te haalen / om de Visch zoo verre te doen kenteren / dat men 'er de Harpoenen uit snyden kan / en teffens de noch in steekende Lenzen uittrekken / door de Visch in 't Lenzen uit de hand gewrongen / of met voorzacht tot meerder quetzing daar in gelaaten. Dit gedaan zynde / roept de Spekhyder of een der oudste Harpoeniers om een Staartmes / vermits ieder Sloep onder de Posten aan boord een rouw heeft / waar in zodanig een mes hangt; De Staart dan afgesneden / snyd hy mede in ieder vin een gat / waar door die beiden met

een Wintoutw daar toe gebzigt / ober den bulk om geen water te kon-
nen scheppen / by een woorden gesort / nebens de twee staartslippen
daar by / de middelknokkel uitgesneeden zynde / alzoó ze geen nut doet /
laat men zinken. Maar deze verrichting sleet men een gat in 't plug
of staartend / waar doo; met een darde-hand een boegseertouw wo;rd
gestoken / boegseerende dus de Wsch / het plugend boo; / met alle de
Sloepen naar boo;rd / want de mond in 't sterben zyn kracht om te
sluiten verliezende / gaat doo; zyne zwaarte open / zoo dat de Wsch
met een open mond / bezwaarlyk boo;rt te krygen zou zyn. Dit staart
afsnijden en 't boegseeren wo;rd mede doo; dien Wichter dus geestig
vertelt:

De visch
naar boord
geboegseert.

Nu Mannen hy is dood; eer men aan 't snyen, 't scheuren
Kan komen, moeten eerst de Vinnen vlak op 't lyf
Met touwen vast gesort. Neem 't Spekmes, dat is styf
Twee voeten lang, en 't hegt, zoo lang een man kan vaamen;
Sny af de Staart, door 't lid moet gy het netjes raamen.
Een gat nu door den sluit, en steekt 'er 't sleeptou door.
Wy moeten met hem heen, maar 't achter end moet voor.
Boegseer hem nu aan boord; doch 't wil zoo luttel schieten,
Een onverduldig volk, zou 't ligtelyk verdrieten.

-Tweede Gedaante der Walvischvangst, het Flenssen ge-
naamt, hoedanig hier mede omgegaan word.

An boo;rd gekomen / maakt men de gebange Wsch met een touw
op 3p vast; dan laat de Commandeur / den Kajuutwachter een hou-
te bak met byandewyn gereed hebbende / ieder dyle lepel; vol van
deezzen sterkken drank nuttigen / waar op de Spek-Koning / een der
onervaaerste Watroozen / die als van 't hoofdt tot de voeten van
traan druipt / dubbel cantzoen heeft / en 't overige in een sege boo;
hem bewaart. Dervolgens wo;rd 'er weder ten spoedigste de Wzand-
wacht uitgezonden / die als gemelt is / hunne post waarneemen. Dus
dan deeze / of meer anderen daar op opdoende / en geen blyh ziende
boo; eerst meer Wsch magtig te wo;den / of dat men doo; maaling
van 't Ws daar niet durft vertoeven / zoo begint men zich dan tot het
flenssen gereed te maaken / scheerende de 2 Spektakels / als mede het
Kenter en Pousjyn / wiens boven blokken alboorens / noch in Zee
zynde / daar toe reeds op haar plaats zyn gehangen; alsdan vat een
ieder zyne te vooren gereed gemaakte Gereedschappen / tot het flenssen
behoorende / ter hand; ook zet men eenige vaten uit het Flenssgat / op
't onder en boven dek boo; 't Brestpit of op de Hut / min of meer n.
dat men Wsch om te flenssen heeft. Dit Flenssgat / hier toe naar

Rantseem
genoten.

Toefiel tot
het kienfen
gemaakt.

proporcie van 't Schip in 't ruim gemaakt en opgerulint / de Doozspil
gezet / bormen in de Spillen / 't end van de 2 Spektakels daar om /
laarzen en spooren aangedaan / en voorts alle Gereedschappen by der
hand en gereed zynde / zoo haalt men de Disch onderwipen ook wel
onder 't oprulmen aan Bakboord op 3p / met het plugend boor / dat
met een ankertakel boor aan de Fokkemaft zynde / een weinig word
opgezet / het hoofd naar achteren / alwaar de Neushaak met een
lange ftrop aan 't Neusfyn vast / in 't groote Want hangende / boor
eerst boor in zyn mond of onderlip / nu op zyn rug leggende / word
ingeflagen ; dan word de keel of 't onder haaken / met dit Fyn zoo
verre opgewonden / dat het een weinig boven water is / anders zou-
den de Speksfynber en zyn Maat / daar op gekomen / met de keel of
dit haaken wegzinken / waar boor deezen op het lpf niet hoeven bezoght
te zyn.

En hoedanig
hier mede
word omge-
gaan,

Dus nu de fnaaten gefteft / gaan de Speksfynber en zyn Maat op de
keel en 't hooft / en 2 andere Harpoeniers op 't lpf hun werk verrich-
ten / hebbende ieder een Sloep by zich / te weeten aan 't hooft en aan
't lpf / in welker Sloepen ieder / 2 Mannen zyn / Malmokken ge-
noemt / en zulks om dat ze fomtyds / de Disch over zynde / terwyl de
anderen het Schip oprulmen / met hunne haaken eenige Malmokke
Meeruwen / die op dit fmeertig water aazen / doodfleen / waar van
dan Doespas word gekookt ; deezen zyn gefteft om met hunne Mok-
haaken de Sloepen / tot des Speksfynbers dienst / aan te haalen en aan
te houden / daar zy 't noodig achten / waar in niet alleen hunne Ge-
reedschappen / als Messen / Strepers / Wefsteeften / Dardehanden /
en Speksfroppen leggen / die zy dan het een / dan het ander moeten
toetellen / weer aanneemen en daar in leggen / maar ook moeten ze /
aan de 3de van de Disch gekomen / daar zy wegens de ronte niet
kunnen ftaan / fomtyds op den kant van de Sloep gaan zitten en
daar aan leunen.

't Spek afge-
sneeden , en
hoe.

Deze Speksfynbers nu / fnyden boor eerst het Spek dwars over 't
Lpf / in tiemen van 1½ voet breed / maar het lengftuk achter de Win-
nen en nevens de Oogen / alwaar 't groot kenterfyn word aangezet /
fnyd men 2 voeten breed. Dulten aan 't water een lange snee dwars
boor alle de voortige sneeden gegeven / word boor ieder ftuk nevens het
water een gat geftoken / om 'er een Speksfrop met een Dardehand
boor te fteeken / waar naa het Doozspektakel op 't lpf d' Nchtertakel
op 't hooft of de keel daar word aangezet ; wanneer dan de Spil-
gasten aan beide de Spillen beginnen te djaapen. Die op 't lpf loozen
dit in de vliezen op het vleesch af / ter lengte van 5 of 6 voeten / dan
word het weder dwars afgefneeden / ter grootte van 1 of 1½ Quarddeel
Spek / zwaar genoeg om over te winden ; op de keel word het tot in
den mond doorgesneeden / dypbende het voorsz dan los op 't water /
't achterfte eenigzins aan de tong vast zynde / word daar af / als op
het

In haar byzondere Scheepsgedrag Beschreven. 313

het lyf geloost; dus suppende/ roept men elkens/ dooz de brandewyn ^{Wat gedrag}
 en den lust tot dit werk vol leven zynde: achter draaiom! voor draai- ^{daar omtrent}
 om! voor benje eerst! achter benje, voor draaiom! lustig mannen, 't is men, ^{waargeno-}
 om de brandewyn, draaiom! Deze eerste hages in 't Schip zynde/
 worden dooz de Straantspyders/ terwyl men de andere alweer opwind/
 van haar vleesch/ vliezen/ en kreng gezuivert/ en aan stenghages van
 een boet in 't vierkant gesneden/ die dooz de Pleieniers met hunne
 haahspieken dooz 't stenghulke in 't kuim geworpen/ aldaar van de
 Spekhoning worden weggestouwt. Hoedanig vernuftig de kentering
 van de Viscy wordt te weeg gebracht/ is dooz den zelven Dichter dus
 aangemerkt:

Een aardig gaauwe greep, gun dat ik het u zeg,
 Heeft dit vernuftig volk; een Ezel zou 't nooit droomen,
 Naau weet ik hoe dit is in 's menschen brein gekomen:
 De Viscy heeft hoek noch kant, is glad, onnoemlyk zwaar,
 Geen ketting, haak, nog leng, gebruikt men geenzins daar.
 Zy kanten hem met hem: hy's dood; wat's dat te zeggen?
 Die wat langmoedig is, zal ik het uit gaan leggen:
 De Viscy moet zyn gekant, niet onder, noch om 't lyf;
 Hoe vat men hem dan aan? zy neemen tot geryf
 Een mes; een snee langs 't lyf, tweedwers, zoo naar beneeden,
 Digt tegen 't boord van 't Schip, zegt 't Opperhoofd, met reden:
 't Gat door den binnen kant, 't Jyn valt daar aan genaait;
 Wind aan zyn eigen Spek; sny los, de spil maar draait.
 Hoe meer de riem verlangt en hoe zy laager snyen,
 Hoe makkelyker hy by 't Schip op komt te glijen.
 't Haalt recht op in het lood, 't kan niet te veel of min,
 't Blyft net van pas en hoog, volkomen naar hun zin.

De eerste kentering/ waar van het meeste Spek komt/ overgewon-
 den/ wordt het groot kenterij met de groote Spil of 't bjaadspit aan- ^{Vreemde}
 gehaalt/ en 't gemelde lengstuk/ zoo verre op de Viscy geloost/ ter- ^{wys om de}
 wyl die al loozende kenterd/ tot dat hy met de zynde en baarden boven ^{Viscy te ken-}
 komt; alwaar dan het Neusij van de keel nu los zynde/ met de ^{teren.}
 Neushaak vooz in den neus wordt aangeslagen/ en de neus met magt
 van Volk zoo verre opgeheft/ dat die nevens de baarden genoeg boven
 komt; dit Spek van deze tweede kentering op de zelve wyze overge-
 wonden en in 't kuim gebracht/ heeft de Speksnyder/ hier zoo veel
 Spek niet als op de keel bindende/ de baarden ondertusschen van 't
 neusbeen wat los gesneden/ waar aan dan 3 baardankers met haare ^{Hoe de Baar-}
 kilaauwen worden gehegt/ daar in de 2 Spek-takels met een vooz- ^{den uitge-}
 Anker-takel worden ingehaakt/ en een halstulp van onder het Bezaang- ^{sneeden,}
 want daar in geslagen/ om de zelve uit de keel iets achteruit te tallen/
 als

314 Hedendaagsche Groenlandsche Walvischvangst,

En daar mede
omgegaan
word.

Noe veel
baarden
gemeenlyk
een Visch
uitleevert.

alsdan snyd de Spelsnyder de zelve boort geheel los / en dus worden dan de eerste 3p baarden met deeze 3 takels in haar geheel opgewonden en in 't Schip gezet; aldaar tusschen het groote en 't voorluik leggende / worden ze door den Strantsnyder eerst van haar overbloedig tandbleefsch gezuivert / dat dan door de Plekeniers met hun haaksepleksh wordt over boord geworpen. Naar deeze verrichting / worden ze met baarbspen aan bossen van elkander geklooft / de groote maat of overmaatbaarden / 3 / 4 of 5 in een bog / en de kleinen of ondermaatbaarden 5 of 6 in een bog ; dus kan dan een Visch van 50 Quardeelen Spek / omtrent 40 bossen en van zodanig een 3pde 240 of 250 Maatbaarden / nevens noch omtrent 200 kleine of ondermaatbaarden uitleeveren / weegende schoon te samen 900 of 1000 lb / en dus nat met haar tandbleefsch 1200 of 1300 ponden. Echter kan men dit niet net weeten / nademaal Vischen van gelpke groote / somtyds zeer ongelpke baarden in lengte en zwaarte uitleeveren. Dit uitsnyden en overwinden der Baarden / wordt mede niet onaardig dus verhaalt :

Het Spek nu weg gesneên, zoo komen bloed de baarden,
Van d'eene kant, de Visch, (men houd ze in groote waarden)
Van binnen in den mond aan 't neusbeen vast gegroet,
En ongelooflyk dicht, zy dienen uitgeroeit.
De grootste Meester in de kunst der Chirurgyen,
Dee niet, zelfs door de tang van *Aquapendens*, glien,
Dees gróoten *Polypus*, zoo wonderlyk getakt,
En onbeweeglyk vast: neen; 't moet 'er uit gehakt,
Met beitels, ankers, en verscheide soort van messen;
Men snyd het rondom los; 't getal driemaal van zessen
Is daar aan bezig, zy staan op en in den kop,
En op de barrinhouts, de rest van boven op,
Om 't schaaken van twee Jyns; men hyft dan aan het takel:
En 't schynt, voor die dit nooit gezien heeft, een mirakel.
De gantsche zy word met drie ankers vast gevat,
Men wind, hyft, snyd en scheurt, met zulk geweld, zoo dat
De nagels, schyfs, en bloks, en loopers staan als snaaren;
't Hout is van 't eelste stof, en Want van 't beste garen;
't En leed het anders niet. Dus krygen zy het los,
Als 't hangt en boven komt, het schynt bynaa een bos.
Het word op d'overloop terstond dan neergestreeken;
Men kliest het daar van een, men gaat het kleinder breeken,
Tot vyf, zes aan een bos, dan door de luiken neer,
En tusschen de quardeels gestoken.

Deeze baarden dus van elkander geklooft / worden door eerst op 't
Boven-of Onderdek / tusschen stutten daar toe gemaakt / opgestouwt
en

en neergelegt. Dit verricht hebbende / begint men ten laastten aan de derde kentering / om de Wifch tot 300 verre te kenteren / dat die op de eerste 3pde / met 3yn neus of kruin / tegen 't Schip aan / en 't einde der baarden dwars daar af gelegen hebbende / nu met 3yn neus of kruin / dwars daar af / en 't einde der baarden daar naa toe komt te leggen ; het Spek dan van deeze derde en laaste kentering / op de voorwaande wyze ober en in 't Ruim gebragt / 300 word met deeze 3p baarden wederom als niet de voorigen gehandelt ; daar naa het lengstuk nedergelaaten / en gelph het andere Spek in 't Ruim geborgen ; 3pnde dit lengstuk van een Wifch van 50 Cuardeelen / 30 of 32 vorten lang.

Indien men nu alleen maar een Wifch heeft gebangen / en alhier geen kans ziet meer op te doen / of wegens de maaling van 't Wif van plaats veranderen wilde : 300 kon men deeze gebange Wifch / sonder te gaan slaapen / eerst fienffen ; maar wy stellen hier nu / dat 'er 5 Wifchen / teffens naa den anderen / sonder te slaapen / gebangen 3yn / waar mede reeds merkelph meer dan de gewoone waaktph is verloopen ; deeze waaktph rekent men in Zee / met 3 quartieren / 8 glazen / en de slaaptph 16 glazen ; in 't Wif / met 3 quartieren 8 en 8 glazen ; aldaar in de Wifcherp of het daar aan vereschte werk beezig 3pnde / is 't waalien geheel anders als in Zee / namentlyk 16 glazen / en 't slaapen 8 glazen / ten 3p het met het werk anders uitkomt / om 18 of 20 glazen te moeten waalien / doch hier tegen laat men wel weer 10 of 12 glazen slaapen. Deeze in 't werk 3pnde gewoone waaktph van 16 glazen / met het vangen van deeze 5 Wifchen ruim verloopen 3pnde / 300 gaatmen / na dat de brandewyn dooz den Commandeur gelast is uit te deelen / 't gebed gedaan en de klok geschast heeft / vooz omtrent 10 glazen slaapen ; deeze slaaptph om 3pnde / heeft de klok of klokmaat de kost wederom klaar / en den Commandeur gepoxt hebbende / vzaagt hy hem / of het gebed zal worden gedaan ; hier toe betwilligt / poxt hy al 't volk by kooften om / en luit de klok tot het gebed. Naa deeze verrichting vzaagt de klok weder of men zal opschaffen / dat dan / indien 'er geen merkelph belet 3p / word toegestaan ; hier op luid men wederom de klok om te schaffsen. De gewoone order in 't schaffen is om de 16 glazen / of byemaal in den tyd van 24 uren : maar wanneer het sonitph met het werk 300 gelegen komt / is 't wel eens 14 en dan weer 18 glazen ; doch 18 glazen geweest 3pnde / word het vervolgens weder 300 't mogelph is / om de 14 glazen geschikt.immers / altoos blyft deeze order byemaal in den tyd van 24 uren : overmits men hier dooz in deeze koude Gewesten / met een oydentelpke eertstph het lyf fris houden moet / 300 dat men hier in naukeuriger / dan in 't slaapen is.

De gestelde 5 Wifchen gebangen en opgedaan / daar op geschast / geslaapen en weer geschast hebbende / laat de Commandeur / eer men weer aan 't werk gaat / dooz 3yn Majuitwachter / wederom als tevoorren / de brandewynsbak boven byngen / die zich dan op 't Waghluik

Hoedanig de
slaap en
waaktyden
worden
waargeno-
men.

of de Stuurplegt nederzet / roepende luidkeels; Bezaanschoot aan! Bezaanschoot aan! Dit hoorende / hoimenze allen om dezen bah / neemende ieder 3 of ten hoogsten 4 lepelg vol / vooz 3pn rantzoen. Ondertusschen genieten de Commandeur met 3pn vooze Officieren / als de Stuurman en de Harpoeniers / in de Majult mede een hopje gesulherde bzandewyn / ten 3p dat het werk zulkig niet bereijcht / alsdan gaat hy nevens hen mede aan deze bah een slokje neemen.

Dus nu zich naa 't visschen wederom verbaast hebbende / begint men zich weder als te vooren / tot het sienstien gereed te maaken. De eerste dan van deze 5 / als reeds verdoont is / gesienst 3pnde / 300 is den tyd van 10 of 12 glazen bereijds verloopen; indien men nu deze 5 Visschen in 2 termijnen zou willen sienstien / sienst men 'er dan noch een / die men / alles opgeruimt en gereed 3pnde / in den tyd van 7 of 8 glazen sienstien kan; hier naa word nu de slaaptijd uitgesteld / doch tydelijk met een tusschenpoos onder den arbeid eens geschaft; vervolgens gaatmen naar maate van 't waaken / wederom vooz den tyd van 10 of 12 glazen slaapen. Middeletwyl 'er nu een zwakke wacht word bezet / en niet gevischt kan worden / 300 laatmen de Chirurgyn en de Majultwachter wel alleen de wacht houden; doch eenigzins gebaar duchtende / neemt de Commandeur zelf / of een van 3pne Harpoeniers deze wacht waar: maar in de ruimte 3pnde en vermoeden van Vissch op te doen / blyft een der Harpoeniers met 2 of 3 man / best in 't werk te misfen / met 3pn sloep op de bzandwacht leggen. Deze 1 of 2 glazen op de vooznoemde wacht geleegen hebbende / terwyl het volk pas eben de slaap heeft gevat / en alsdan vast raakende / roept een van deze op 't Schip de wacht houdende / terstond: Val val! Deze Vissch gevangen hebbende / en daar op wederom vast raakende / of dat men onderwyl genootzaakt word met het Schip en de Visschen te ruimen / 300 kan men op diergelyke manier zeer worden afgemat / zulkig men al roepende met de riem in de hand wel in slaap vallen zou. Indien 'er dan geen verhsdering om te slaapen voozvalt / en de vooznoemde glazen uit 3pn / de oeffening van Godsblensf waargenomen 3p / geschaft en de bzandewyn om gedeelt / gelyk reeds gezegt is / 300 sienstien vervolgens dan de 3 overige Visschen / op zodanig een wyze als de voorigen / in den tyd van 18 / 20 of 22 glazen / naa de Visschen groot / 't Schip wel bemant en de oyzers wel gereguleert 3pn; men schaft dan tusschen 't werk op 3pn tyd / maar gaat niet slaapen / vooz den arbeid afgedaan is.

Deze slaaptijd gerust hebbende / en al 't sienstwerk opgeruimt / laat men de wacht wederom in de gewoone quartieren rond gaan / als te vooren / en alhier noch eenigen tyd wissende blyven leggen / stelt men de bzandwacht weder uit; doch in den tyd van 1 of tweemaal 24 uren geen Vissch verneemende / begint men zich tot het afmaaken gereed te maaken / dat echter dooz beletsel van Vissch die zich op doet / wel 3 / of 5 etmaal kan uitgesteld worden: maar langer leggende / begint het sienst.

stengtoech te traanen / en 't zou te schaandelyk zyn / doch in 1 of twee-
maal 24 uren kan 't niet schaaden / terwyl 'er midlerwyl meer bloed
dan traan uitsypen zal.

Derde Gedaante van de Walvischvangst, het Afmaaken
genoemt, hoe hier mede gehandelt word.

Wanneer dan geen beletsel booz 't afmaaken boozbalt / begint men Toefel tot
't by 't boozluik eerst op te ruimen / stouwende tusschen delis alles het afmaa-
met leegte baten en byandhout vol / en zoo veel spek als 'er van 't booz- ken, of der-
rige opruimen leggen kan; d'oberige baten plaatsimen zoo lang bo- de gedaante
den / op de hut en in 't Schaapehok booz 't Waadspit / van 't booz- der Vissche-
gaande opruimen tot het stenssen noch vol gestonwt zynde; en vermits 17.
men de groote Spil / als by 't stenssen niet noodig heeft / zet men deeze
zoo lang op de Stuurplecht twee hoog op elkander / tot aan de tweede
laag die vol water is: alsdan licht men een vat uit / waar naa d'an-
deren met een spoozstok komen op 3p geschoozt worden / zulks het wa-
ter dan in 't ruim stopt / dat wederom achter / waar beide de pompen
gaan / word uitgepompt; doch d'onderste laag laatmen echter vast
leggen / die met kopere pompen word leeg gepompt / en verder met
zwabbers d'hoog uitgewist. Dus nu vier laagen tot aan 't spek in
't stensgat opgeruimt hebbende / zoo word dan midlerwyl de Spehgoot
en Bank mede boven gereed gemaakt; deeze Bank ter langte van
zo en byzete van 2 voeten / op 3 of 4 kleine baten of schaagen ge-
zet / word 'er de Spehgoot van de zelve langte / wyd en diep 1½ voet /
booz gestelt / met het eene end op de lyst van 't groote luik / of op een
blok of byeentwoel / en 't andere over dit boozluik / alwaar een groote
spekmamiering word aangehangen / rekkende omtrent op de gemelde
onderste laag in 't ruim; deeze dus geplaatst / worden de Slippen
der Walvisch-staerten / buiten boozd onder de Fokkerust hangende /
en binnen 't boozd onder de schildbanken leggende / hier toe aan stuk-
ken van 2 voet in 't vierkant gesneden / en van de kappers op
deeze Bank gelegd / om 'er het spek op te kappen / als zynde van een
taapen en zenuwachtigen aart / en daarom daar toe zeer bequaam /
want anders kapte men wel haast de Bank aan stukken / en de
messen eerlang bot.

Naa deeze verrichting / neemt een ieder wel haast 3pne daar toe ver-
eischte gereedschappen ter hand / gelph te dooren in 't stenssen is ge-
schied; de Strantsyders hunne Strantmessen / de kappers en Bank-
syders hunne Bank- en kappemessen met de Strypers / Wetsteenen /
Bank- en handhaakjes. Insgelyks de Diekeniers hunne Spek- en
handhaakjes; de Gootmannen hunne schoppen / om het spek langs
de goot in 't ruim te strepen; de Bootzman maakt 2 spekhaakjes
aan

Wat elk in
deeze ver-
richting te
doen staat,

318 Hedendaagsche Groenlandsche Walvischvangst,
aan de Karnaat / waar mede hy 2 hagjes te gelyk kan opzetten; de
Koning en Koningin hunne kloppers om 'er deeze haakhjes mee in
't spek te slaan / als mede hunne pikhaakhjes / om 'er deeze hagjes
mee dooz de hand te slepen; en de Kuilmgasten hunne spekhallig/
schootsvellen / spekhraffen en pikkers. Alles nu gereed zynde / wel
geschikt en 't tantzoen genooten / roept de Commandeur: Sa man-
nen, rangeer, rangeer elk op zyn post! lustig Bootsman stryk af de
Karnaat en zet spek op! Hier op begeeft zich ieder op zyn post / ge-
lyk de voozstaande lpfst vertoont; de Karnaat gestreeken / vat de Ko-
ning en zyn maat ieder een haakhje aan / en slaan die met de han-
den of anders met hunne kloppers in 't spek; de Chirurgyn en zyn
maat deeze en meer anderen opgezet hebbende / woorden deeze hagjes
van de Piekenters met hunne pikhaken niet alleen vooz de Strant-
snyders gesleert / maar ook oydentpik voozgehouden / vattende met
hunne haaken het kring / dat dooz de Strantsnyders / in 't Kuim
stiensfende / nu t'eenemaal zulver woord afgeschilt / en 't spek aan be-
quaame hagjes gesneden; de Piekenters dit kring overboord gewooz-
pen hebbende / doen weer als te vooren. Van deeze gezuilverde stuk-
ken hy voozbeeld / neemt Willem Cornelisz. zyn gaading en werpt
die oydentpik op slaas / zynde een Blok met 3 pyze pennen / al-
waar dan Fredrik Cornelisz. die in deeze pennen slaande / van haar
zwoort zulvert / en met zyn strantmes 't zelve afsnyd; Willem neemt
dit vervolgens met zyn handhaakhje weder weg / en werpt het vooz
de Spekhank; alle dit van 't zwoort en kring gezuilverde spek / woord
van de Perfoonen in de Lpfst Spek op Bank genoemd / gesoyteert:
het taapste naar de zyde van de Klappers geschooben en 't zagste
om te snyden vooz de Snyders gelegd / die ieder ten einde van de spekh-
bank geplaatsd zyn. Alsdan roepen de Klappers / Spek op Staert,
en de snyders / Spek op Bank! de gemelde Perfoonen die zich we-
derzyds van de Bank verdeelen / en die de staert bedienen / werpen
met hunne handhaakhjes deeze gesoyteerde hagjes op de staertstukken /
d'andere vooz de Snyders op de bank: Dit eerlang aan vinken van een
half voet lang en twee duim breet gekapt en gesneden zynde / stry-
ken het met hunne messen weg en in de Boot; alsdan roept die
geene die het zyne afgedaan heeft / als gezegt is / terwyl d'andere in
't soyteeren opziet / den roeper weer bedient. Welke bezigheid den
Dichtter dus beschryft:

Noch is 't maar half gedaan; Wat zal 'er nu meer resten?
Hou met langmoedigheid noch maar een weinig stal,
En leen zeg ik uw oor, aan 't geen noch volgen zal.
Bankhagjes zyn in 't Ruim van boven neer gesmeeten;
Hoe 't in de vaten komt, dient niet te zyn vergeeten:
Dat 's weer een ander werk, van onderscheiden zwier,

Zoo

en hoedanig
met het spek
gehandelt
word;

ho
da
bo
wa
aa
op
ma
stry
elk
Sp
op
3p
ten
den
te
ne
da
ren

Zoo groot in kracht niet, maar knaphandig rap en sier:
 Ook niet in aar gewaad, gelyk *Commedianten*
 Gewoon zyn; neen: men ziet hun werk doen zonder wanten.
 Hun Koning slaat zeer knap in 't slensgat hagjes an
 't Karnaat, daar op zoo hyft ook boven noch twee man;
 De Bootsman stuurt 't Karnaat, als 't boven is gekomen,
 Men strykt het op 't verdek; nu heb ik noch vernomen,
 Dat onder hen, twee maats Strantsnyders zyn genaamt,
 Noeh twee zyn hen ten dienst, voor Pickeniers befaamt:
 Maar zulken niet, die in den Oorlog staan te drillen,
 En om vyf stuivers 's daags hun leven willen spullen;
 Hun piek is maar een haak, doch lang omtrent vier voet;
 Hier mede kanten zy de hagjes, en men doet
 Terwyl zyn best, om 't spek het onrein af te snyen;
 Werpt krengen over boord, en stoot het spek ter zyên,
 Naar een paar andre maats, genaamt de Spek op Banks;
 Hun glibbrig smeerig werk, heeft gantsch niet slims noch manks,
 Maar alles goed geweer; dies ieder een handhaakje
 Vat van den Overloop: voor hen een zeer klein zaakje:
 Zy wippen 't op de bank, daar negen, tien op zy,
 Met messen in de hand, staan snyen op een ry,
 In d'andre hand een haak, daar zy het spek mee vatten;
 Zy slaan hun haaken in, alleens gelyk de katten
 Haar klauwen in de muis.

Onder dit gewoel beginnen mede de Ruimgasten te roepen; boven En eindelyk
 hou, stryk spek af! een van deeze Spek- op Bank- bedienden/ neemt in 't Ruim
 dan zyn spekschop/ en strekt het gekapte spek langs deeze goot in de
 booynoemde mamiering/ alwaar de Ruimgasten dit met hunne baalles
 waarneemen; d'eerste zyne baalle vol hebbende/ haalt de strik onder
 aan de mamiering toe/ en een ander zyne baalle daar onder zettende/
 opent deeze strik weder/ en vol zynde/ haalt ze wederom toe/ maar de
 mamiering leeg bindende/ roept men weer als te vooren; boven hou,
 stryk spek, en zoo vervolgens. Deeze met hunne baalles vullen dan
 elk een byzonder vat; hiet toe bezigen zy hunne daar toe gemaakte
 Spekhranffen/ die ruim een vat wylt zyn/ en op het sponsgat geplaatst/
 op dat hen geen blinken ontslippen/ noch tusschen de vaten ontballen;
 zy kanten dan deeze baalles een weinig tegen deeze hransffen op/ en laa-
 ten die als trechters vol loopen/ leggende vervolgens met hun bofst op
 den kant van de baalle/ om de blinken/ met de hand het sponsgat in
 te schuiven. Het var tot aan 't sponsgat vol geloopt/ neemen ze hun-
 ne pijkers/ zynde een stok van 4 voet met een pzeze pen/ en stouwen
 daar mede het spek ter boorden toe vol/ en dan vervolgens weer aan
 een ander gegaan/ om insgelijks op te vullen. Deeze onderste laag/
 zynde

320 Hedendaagsche Groenlandsche Walvischvangst,

32de viermaal zeven / of 28 vaten / volgemaakt en door den Hulp
toegeflagen / roepen ze / naar die van boven / om de te vooren opge-
ruimde lege vaten / en leggen in de tweede laag / viermaal acht / of
32 vaten / behalven noch eenigen door in de Boeg / waar tusschen
ook de gemelde botten daarden geplaatst worden / om 't brandhout te
sparen / dat van van daar / ten dienste van de Hout verplaatst word.
Deze tweede laag klaar leggende om te vullen / word het bequame
tijd om te schaffen / en ook vervolgens om te slaapen ; wanneer
men sich door 't slaapen dan weer verquikt heeft / gaat het werk als
te vooren wederom sneedig van de hand / zulk men in den tyd van
ieder glas / omtrent 3 kwartdeelen vol / sipden / happen en vullen kan.
Met deze twee laaggen gaat men dus vervolgens van vooren naar
achteren voort / ruimende het Spek in 't sponsgat van vooren naar
achteren / tusschen 't Dek en boven op 't Schip zoo veel op / dat men
wederom by d' andere Spelbaten konen kan / om die te vullen ; men
heert dan alleen de goot om / en plaatst de mantering uit het Doosluik
in 't groote Luik ; als dan begint men daar te vullen en de baarden
weg te stouwen. Nijst mede twee laaggen tot achter de groote Mast
gebukt hebbende / draagt men zoo wel de Bank als de Goot / ach-
ter de Mast / en plaatst die daar even eens als te vooren is gezegt.
Deze wegstouwing van 't Spek in de Vaten / word ons mede dus
door den Dichter beschreeven :

Dit Spek dus klein gesneen aan strookjes, noemt men Vinken,
Zy gleyen zelf daar heen, en in een gat zy zinken,
Zoo lang gelyk de bank; dit volk, schoon het niet schrikt
Voor werk en arbeid, heeft nochtans 't werk geschikt.
Op een zeer ligte wys: de Goot heeft een Mamering.
Aan 't end, dus hebben zy in alles goe bestiering.
En al hun gantsch gedrag een vaste en nette voet.
Elk weet zyn werk, en hoe hy zich gedragen moet.
Twee mannen aan de goot, elk met een schop in handen,
Die stryken Vinken voort, om naar beneen te landen.
By naa de rest van 't volk, noch zeven of agt man,
In baalles vangen zy 't, zoo vaerdig als men kan,
En draagen 't overal, waar dat de vaten leggen:
Voor, midden, achter in, en zonder veel te zeggen.
Zy steeken 't 't sponsgat in, en stampen 't vast, zoo dat
De Traan wel meenigmaal, loopt boven uir het vat.

Wat voor een onderscheid in de Walvischvangst door de gelegentheit van 't Ys dient waargenomen.

Het Spek aldus opgeruimt / de haanden en leegte vaten weggeslout /
het Schip wederom schoon / en alles op 't spelende / verlangt men voort
naar meer werk ; alsdan wordt het visschen / en de opgebouwen hebben-
de / het sterffen en 't afmaaken / wederom in ledig bysondere geduan-
te / eben als te vooren behandelt ; doch 'n 't eerste gedante / is in de
Wisscherp / in zeeke opsicht / een methode onderscheid aan te ma-
ken. Deze wordt beschouwen / aan een vast en vaste Deld / is aan
diezelfde Deld wederom het gelde ; maar aan een gaante Deld / aan
staanden / in losse / om de Delf / en by hand / die alles is onbetling
en met het eerste niet beschouwen / dat men op een verhoopende wip /
met hooge woorden aldus onderscheidenlyk begrepen kan.

Onderscheid
in de Vis-
schery aan-
gewezen ;

Eerstelyc / onderscheid men het Ys in Welten / Plarden en losse Ys / en d'onder-
scheid van 't Ys.
dat ieder weer in 't byzonder / in een ongelijke groote bestaat. Een
stuk Ys van 2 mylen in 't ronde / noemt men een Deld / van 10 my-
len mede een Deld / kleiner byskikken dan 2 mylen / worden
groote en noch kleiner / kleine plarden genoemd / noch kleiner van
2 myl syn groote Schotsen / en deze groote en kleine Schotsen / wor-
den 't losse Ys geheeten.

De Welten syn dan in groote en hoedanigheid zeer verschillende. Die be-
hoorte en dichte Welten syn 't gemaklykste en 't voordeligste om te
visschen / 't gemaklykste / om dat de Wisch onder een dichte Deld
geen aantogt bindende / telkens weer onttrent de daar omzwerende
bloepen te voorsyn komen moet ; 't voordeligste / om dat een groo-
te stuk niet Wisch betrappen en vangen kan / dan een kleine ; de
Wisscherp aan zodanig een Deld beschreeven zynde / volgt nu deze aan
een gaante Deld.

Hoe men de
Visschery hier
naa geschikt,

Een dun en gaante Deld / 't sy groot of klein / is niet voordelig om
te visschen / want de Wisch gestoot / en onder zodanig een Deld loo-
pende / haalt syne adem in deze gaten / dan hy anders om synen adem
te scheppen genoodzaakt was wort te heeten ; hier op zich in adem-
haaling wort gekocht bindende / stelt hy veeltyds syn hoers vluysende
dwetsch van synen Spand af / en naakt een gat verder wegwaart gelee-
gen / doch zeer zelden weder te rug. Wanneer dit gemeent wordt / zal
men dan zelden een tweede Sloep ophellen / want 300 byna men dit
bespant / slaat men een tweede slag van de heden / en tomt 't 300
spoedig men kan de Harpoen uit / of de syn aan stikken ; maar indien
men aan een goede plaats gelegen is / waar alleen niet dan 2 of 3
gaten bespant worden / welker eerste niet verre in een Deld gelegen
is /

is. / of men kan het uit een Sloep / met zyn bot gemaklyk bereiken / dan laat men de Wifch / met dit bot / van 't eene in 't ander gat wel loopen / op hoop dat die weer te rug keeren zal ; doch dit niet gelukkende / begeeven zich eenige met leusfen naar de Wifch / niet om te dooden / maar in zyn neus te pynken / om hem dus tot het wederkeeren te noodzaaken : echter schynt de schrik booz zyne Wpanden hem hier naa niet te doen lufkeren / loopende telkens van 't eene gat in 't ander / zonder zelden weer buiten 't Ws te keeren. Alle poogingen te vergerfs aangewend / steekt men dan de Wifch in 't naast aangelege Wld dood / en viert een hanon of anker aan een boez op de lyn / met gedachten om hem te doen zinken / en dus van onder het Ws dooz te haalen / dat somtyds wel gelukt / doch veeltyds haalt of wind men 'er met de Spyl de Harpoen uit / of de lyn aan stukken ; alsdan geen beeter middel blidende / sleept men een Sloep derwaarts / en spnd 'er het Spel af / sleussende de hages vervolgens naar 't Schip ; doch dit valt te verbyletig en 't verhuile te veel tyd / die dan te kostelyk is. Om deeze reden zal men 't niet licht aan een gaatig Wld vast maaken / vermits het onderscheid aan een gaatig- of digt Wld in de Wifcherp zeer groot is / echter konnen de byzondere gevallen in beiden gelukkig en ook wel ongelukkig zyn : te weeten / dooz maaling van 't Ws / goed of quaad weer / 't tieren der Wifchen / goed of quaad gereedschap / beeter en erger plaats / enz. en deezen zoo veelley / dat men ze niet alle beschryven kan.

Wp zulle dit met een gebal / ons zelven wederbaren besluiten : In 't Jaar 1705. quamen we met het Schip het witte Schaap / zeer vroeg in 't Ws en aan een goed vast Wld / by ons / het Schip 't Wapen van Naarlein zynde / en zonder meer Schepen te zien. Ons Schip naanlyk vast / geraakte ook een van onze Sloepen vast aan een Wifch / waar op het / alle de Sloepen van boozd gezonden / deeze Wifch eerlang opgeeven moest / schietende noch kozt naa den anderen / 6 Wifchen / en littegen ze ook allen / zonder dat 'er een slyte / in eene Val aan boozd. Ook wierden die van 't by ons leggende Schip / mede 6 Wifchen magtig. Deeze Wifchen aan boozd geboegseert / was dien loop der Wifchen 't eenemaal boozby geschoten. Men had reeds booz Myrteren / alle de Wifchen geslenst / afgemaakt en in de Waten. Ter wyl wp hier noch lagen / quamen 'er eenige Schepen noch schoon zynde / achter ons om zellen / en ons smeetig ziende / maakten 't by ons vast. Wp in 't tegendeel / vermits we nu en dan maar een Wifch gewaar wierden / maakten 't toen log / en quamen / alhoewel noch in 't rechte van deeze Schepen / aan een ander gaatig Wld / waar veel Wifch gebonden werd / zulks wp eerlang effmaal vast raakten / eer wp 'er een van magtig wierden / loopende d' anderen in de gaten / die wp toonden / met het breeken van lynen / of dooz 't kappen / met het

Wederwaardigheden in 't driftig of gaatig Ys ontmoet, en het,

in
br
len
on
af
wa
So
bo
sch
sta
dy
ne
gel
W
we
doe
bet
tyd
fall
ma
lan
ren
dja
zett
voc
wo
me
pac
tely
zul
ty

W
log
B
W

in de Sloep voertende hapmes / ten dien einde aldaar gereed gehouden /
verlezenende dus eenige wapenen en Lijnen. Schoon mi de geval-
len menigerleij en wisselvallig zijn / 300 haan echter uit dit geval / het
onderscheid der Wisscherij / aan een dicht of gaatig veld / genoegzaam
afgeleid worden.

Widderwyl wy alhier met het sleiffen van de zevende Wifch bezig waren / wierden we zodanig van de fiarden beloopten / zulks wy ons Schip verloorren / met welk verlies ons twee zaaken zeer ongevallig vooquanen; eerstelyk moesten we ons schoone Schip / met 7 Wifchen reeds gevangen / dus met bedroefde oogen in een onherstelbaaren staat aanzien / en andermaal terwyl 't noch vzoegtlyk wag / en dat wy by ons veel Wifch bonden / honden we ons echter van deeze schoone gelegenheit niet bedienen. Dit dee ons dan aan 't zeggen van den gelukkigigen Matthys gedenken / 3pn Schip verliezende / terwyl hy veel Wifch alom zwerften zag; zeggende: wat zwaarigheid was 'er , hadden we nu maar een ander Schip , dan vonden we gelegenheit genoeg , al deeze schaade te konnen boven koinen.

En zou hier wel moeten / eenige byzondere omstandigheden over 't
verlezen van Schepen te verhaalen / en hoe het zich daar ontrent som-
tijds toedraagt / of hoe vervolgens best zig zelve en de goederen te
salveren; als mede hoe hier over onder de fterperp een verdrag is ge-
maakt / reeds in 't laaste Hoofdstuk van het derde Deel der Groen-
landsche Diffscherp vertoont; wat het yn in 't 28 te zellen of te doo-
ren / of dooz; 't zelve geperft te woorden / en hoe men zich dan te ge-
dyaagen heeft / of te herstellen; wat het is in zwaare of lichte be-
zetting / in perfflug / en zwaare of lichte bepning te leggen / en wat
vooz; zojge daar tegen in diergelpeke ontmoetingen dient genomen te
woorden; deeze en meer andere voozvalen die zoo veelvuldig zyn / dat
men 'er zich naauwlyks uit te redden weet / zyn dan alhier niet te be-
paalen / nademaal ons jaarlyks ook / tot leetweezen veele smet-
telpeke wederwaardigheiden diefwegen voozgekomen zyn; verhalben
zullen we hier van niet bzeeder ophaalen / maar nu tot de Diffsche-
rpen in 't 28. 28. overgaan.

De Viſſchery in 't los Ys , hoedanig die dient waargenomen.

Wat de Visschery in 't los is aangaat / deeze is wel 300 3re- Visschery in
 her / maar niet min moerpeyl als aan een gaartig Deld. In 't Los en drif-
 los is bezet zynde / of 300 dicht leggende / dat men 'er niet geen- t
 sloeyen tusschen dooz / of om de scholten roepen kan / om de vaste- t
 Disch t' achtervolgen; dit belet dan het visschen / en 't woord- neems
 dit 3 schoon

Visschery in
Los en drif-
tig Ys hoe-
danig men
die waar-
neemt.

schoon 'er veel Wifch gezien word / ook niet ondernomen ; want
deze Wifch is als met een angel niet te weethouden / maar moet
met hem te volgen / als aan een snoet gelegen / met Lenssen ver-
volgens gedood worden. Het Wg dan los en open zynde / dat men
'er kan tusschen door roepen / om by de vaste Wifch te komen ; wan-
neer dan Wifch vernomen word / ziet men naar een zwaare schot
om / die 3 / 4 of 5 vademmen dikte onder water heeft / bequaam in
een harde wind / om 't Schip niet alleen op de wind / maar ook
boven 't ander Wg te houden. Als dan gaat men aan 't zelve als
aan een Wld vast maaken / en met de Sloepen op brandwacht leg-
gen / wordende eveneens als aan een Wld / om de 8 glazen /
deze wacht verwisselt en weder afgeloft. Indien men alhier aan
een Wifch vast raakt / volgt de vaste Sloep de Wifch / schoon on-
der 't Wg doorlopende / zoo veel geschieden kan / en men scheelt
by de schotten om ; doch kan dit niet geschieden / togt men ge-
stadig / om niet uit te togen / met gedachten om de schot te doen
draaijen. Wil dit niet gelukken / maakt zich een Sloep / die altoos
tot een waarborg by de voorige blyft / gereed om op te heelen / ter-
wyl d' andere Sloepen zich aan wederzyden verdecken / en volgen
de hoers van de vaste Sloep ; indien deze draait / draaijen zy me-
de ; de boegsloep op geheel zynde / zet dan gelyk de eerste een
soutw of murt op een riem / om dus niet alleen de vaste Sloep
van de Lenssen altoos t' onderscheiden / maar ook tot een teken /
dat zoo lange de soutw aan of op de riem is / blyft dat de Wifch noch
vast zy / doch de soutw weg genomen en de riemen neer gelegd / de Wifch
los en ontsnapt is. Alsdan roeit men in stede van naar de Wifch
te zoeken / naar deze Sloep / helpt die zyne linnen ingaalen / en
komt weer aan boord. Doch deze Wifch / naa een klein half murt-
je wederom boven komende / schiet 'er de eerste bpgelome Sloep
noch een Warpoen in / en men begint te lenssen. Alderwyl trach-
ten 'er / d' andere Sloepen zoo draa als 't mogelyk is / by te ko-
men / doch dit kan zoo spoedig als langs een Wld niet gelukken ;
veeltyds kan men uit de Sloep over 't Wg de opening derwaarts
niet zien / derhalven roeit men wel eens in een sul / van waar
men weerheeren moet ; alsdan loopt men naar een hooge of heu-
velachtige schot / om 'er een opening op te speuren / zulks men
soms tyds de schotten met veel moeite van elkander scheuren moet / of
naar een opening een geheel anderen weg omroeyen.

Onder tusschen de Wifch tyd vindende om uit te rusten / is die
soms tyds al weer weg / eer men 'er met de Sloepen bpkomt ;
want veeltyds zullen de Wifchen naar 't dichtste Wg zoeken / al-
waar het bezwaarlykst is by te komen. Alderwyl trachten de vaste
Sloepen / tusschen 't Wg door scheelende / de Wifch zoo veel mo-
gelyk

an formeys
moeyelyk
vali.

gelyk
vold
en k
staan
wein
Wifch
dat
waa
Wifch
dat
Waa
naar
dood
Wifch
lien/
zaak
om t
W
boog
zulk
tyd
doen
en e
en z
te m
schen

W
verlie
op 3
achte
'er n
derw
wind
de 2
Val
reeds
alhier

gelpk is te volgen ; maar dit dooz zwaare schotfen niet konnende
volboeren / moet 'er somtyds een derde of vierde Sloep opheelen /
en konnen dus doende wel 14 / 16 of 18 Lynen booz een Wifch uit-
flaan ; met zodanige en dergelyke fukkelingen / heeft men niet
weinig moeten aan te wenden en veel tyd te verfpillen / eer de
Wifch dood is. De Wifch nu dood en gevangen zynde / gebeurt het
dat men dikmaals zeer verre van 't Schip geraakt / zulks men der-
waart booz 't Wg te arbeiden / werks genoeg heeft om 'er met de
Wifch aan te komen / en ook somtyds niet aankomen kan / zoo
dat men genoodzaakt word met het Schip by de Wifch te komen :
Maar indien men zich op een bank bevind / en de Wifch tracht
naar den grond te loopen / kan men 'er noch taameljk spoedig een
dood krygen ; doch dit wil zich zelden dus fchikken / dat 'er twee
Wifchen teffens / gelpk dikmaals aan een Veld gebeurt / vast raa-
ken / vermits derzen ieder een byzondere weg loopende / en men genood-
zaakt word op te heelen / zoo heeft men dan geen Sloepen genoeg /
om beide deeze Wifchen te vervolgen.

Dit nu zal genoeg zyn om te begrypen / waarom de Velden / en
voornamentlyk de dichte / booz 't losse Wg verhooren worden / en
zulks om deeze drie byzondere redenen ; te weten : om de meerder
tyd verfpilling ; om de meerder blykbaarheid van Wifch te zullen op-
doen / dewyl een schots niet zoo veel als een Veld kan opvangen ;
en eindelyk / om dat de Wifch van tyd tot tyd loozet word /
en zich nu niet zoo veel als eertyds in 't open Wg onthoud / maar
te meer in dicht dypvond los Wg / waar in men niet wel vis-
fchen kan.

Viffchery om de Ooft , hoe men zich daar in gedraagt.

Wat de Wiffcherp aan Land of om de Ooft aanbelaugt / deeze
is wel de gemaklykfte / en minst gevaarlykfte om Schepen te
verliezen ; maar zelden of nooit haalt men 'er zoo veel Wifch teffens
op zy / als aan een Veld. Men vifcht 'er zellende / met een Sloep
achter aan 't roer op Wandwacht geleege. Wifch ziende / zelt men
'er met het Schip naar toe ; by de zelve gekomen fteekt de Sloep
derwaarts / ten zy de Sloep vaerdiger kan roejen / of de Wifch
windwaart van 't Schip is / en als dan wiffmen van 't Schip
de Sloep naar deeze Wifch toe. Vast geraakt zynde / roept men
Val val ! ten waare dat 'er zoo veel Wifch vernomen wierd / dat
reeds alle de Sloepen te water waren. Deeze vaste Sloep fielt dan
alhier / gelpk in 't los Wg / een muts of fionw op de riem ; de
Wifch

Hoe de
Landviffche-
ry en om de
Ooft waar-
genomen
word.

Wiſch hier gemeenſph naar den grond loopende / verdecken ſich de andere Sloepen aan weersyde van de vaſte Sloep / en roepen naar de beweging van deeze Sloep / 300 die dooz de langſ den grond zwemmende Wiſch word getrokken. Hier nu word ſelden opgeheest / vermits de Wiſch naaulphs meer dan 2 / 3 of 4 Linnen uitloopt. Dus een hal uur weg blyvende / komt de ſelve zeer vermoeit boven / alsdan zyn 'er de Sloepen / op 't ſpoor gevolgt / te ſpoediger by / dan in 't loſ Hs kan geſchieden / want ſchoon hier al eenige Hſtriemen dypven / echter iſ 't 'er veeltyds byper en openden dan in 't Hs / en geraakt de Wiſch dus ſpoediger dood / midlerwyl het Schip derwaart zeilt / dieſ heeft men die eerlang op 3p / en men begint van ſtonden aan te ſienſſen / om 'er dooz ſtozm niet van verſteeken te worden ; latende onder 't ſienſſen een Sloep op de Brandwacht leggen / en indien die vaſt raakt / ſtaakt men dit ſienſſen / tot 300 lange deeze Wiſch wederom weg iſ / of gevangen en aan boord gebracht ; als dan word het ſienſſen weder aangevangen. Deeze geſienſt hebbende / en geen Wiſch meer verneemende / zeilt men naar een Baap / om daar af te maaken / te ſchaffen / en 't randzoen c' ontfangen / houdende in allez weder de ſelfde tydorder als booz iſ gezegt ; maar 't waaken word naar 't werk alhier ſomtyds mede al by wat uitgereikt / en bequaame tyd bindende / word dan ook de ſchade van 't ſlaapen genoegzaam wederom ingehaalt.

Naa 't ver-
loope zai-
zoen, hoe
men 't weder
naar 't Va-
derland
wend,

Het zaaiſzoen booz de Wiſſcherp verloopen zynde / of dat men booz een gelukkige vangſt zynen laading gekreegen heeft / wend men 't Schip weder naar 't Vaderland ; wanneer men booz ſtozm of hard weer alsdan belooopen word / gebeurt het dikmaals dat de Spekbaten barſten en lek worden / waar booz de traan uit het Spek geſpyert / de baten uit lek / in 't ruim en onder de pompen loopt ; het Schip als dan wat lek zynde / word teffens deeze traan met het water uitgepompt. Om hier in te voorzien / plaatſt men een hak boven op 't Dek booz de pompen / waar in dit water loopt / en men alsdan de bovendypvende traan aſſchept / terwyl 't water onder uit en buiten Scheepshoofd loopt. Deeze traan als verſteemt zynde / en onbequaam om onder de andere traan te hooiken / word dan in byzondere Baten gedaan / en gemeenſph aan de Wuthopers verkocht / die deeze tot bruine traan hooiken.

En behouden
r' huis geko-
men, de be-
taling word
gedaan.

Wanneer men vervolgens weder / 't 3p in Texel / of op de Maas / behouden iſ aangeland / en booz des uitreiders Stad of plaats ten anker gekomen / laat dit de Commandeur gemeenſph booz eenig ſloepsvolk den Hoofd-Kerker of Boekhouder bekend maaken. Eerlang komt dan de Boekhouder aan boord / om 't Volk /

booz

voorz maandgeld dienende / te betaalen ; van dien tyd afgerre-
kent toen zy geld op hand ontfangen hebben / en wanneer zy zyn
in Zee gegaan ; de Maanden gerekent op 30 of 31 dagen / na
dat de zelve lang zyn / en den dag tot 12 uren ter midder-
nacht.

De Officieren en Parteniers / die by de Wifch en 't Wat of
Quardeel gedient hebben / geeft men ieder iets op reekening ; 't
overige wanneer het Spek tot traan is gekookt en de roeping der
Quardeelen gedaan / of by 12 Stekannen opgenomen is ; verder krygt
dan een ieder zyn bedonge huur of loon / gelph in de hier voorgeschee-
de Monfterrol is te zien.

Men is noch overig voorz alle weetgierige Bemidmaats van wee-
tenswaardige zaaken / de behandeling en Manier van Traanbe-
reiding / kortelph alhier voorz te stellen / en zodanig als men die
jaarlyks / voornamentlyk in Noord - Holland / gewoon is in de
daar toe geordineerde Traankokkerpen te bearbeiten ; nademaal
we nu reeds al 't voornaamste wat de handhaaving van 't Wal-
vischpek aangaat / en hoe dit tot deeze kokkerpen / voorz af /
in 't zoo genaamde Afmaaken / te Schrey al is bereid. Inge-
lyks zullen we ook niet weinigh woorden de verdere bereiding en
zuivering der Walvischbaarden voorz stellen / waar van we in 't voorz-
uoemde afmaaken / ten deelen voorz zoo veel tot bequaame Scheeps-
bergling noodig was / melding hebben gedaan.

Hoedanig men met de Traanbereiding en zuivering der Walvischbaarden handelt:

De Traankokkerpen in Noord - Holland zyn van roodkopere Pan-
nen ter wyte van 10 of 11 voeten verzen / doch in Zuid-
Holland / als te Rotterdam en elders bezigt men gemeenlyk niet
dan groote yzere Potten / om daar in het tot Winkien gekapte of
gesnede Walvischpek te kooken. Deeze roodkopere Pannen zyn
naar binnenwaarts of in 't midden eenigzins holdet dan naar den
rand / en zoo diep / dat 'er omtrent 5 Vaten Spek ingaan / en
kan gekookt worden ; voorz af $\frac{1}{2}$ Ton water / voorz 't aanbzan-
den daar in gegooten / word 'er het Spek / te vooren te Schrey
in vaten gestouwt geweest / by gedaan / en een vuur van hout
onder gekookt. Ondertusschen deeze kooking geschied / word het
Spek telkens door twee mannen geroert / om toe te zien dat het
niet aan de Pan hange of aanbzan-
de. Wanneer dit Spek dus
twee

De Toefel
der Traan-
kokkerpen
beschreeven.

twee of drie uren gehooft heeft / en men oordeelt de Craan volkomen uitgelevert heeft / schept men die met groote kopere lepelg uit deeze Pannen in vierhante baliken / van boven met roosterwerk bezien / waar door de traan in deeze baliken loopt ; zulk de uitgehooftte Dinken van 't Walvischspeel op dit roosterwerk leggen blijven ; welke Dinken in Lynzaat vaten of anderen gedaan / niet dan voor hondekost dienen / of ook wel om 'er spin van te hooften ; deeze Dinken worden / naa de Wiffcherij wel is uitgeballen of schaal geweest / van 30 stivers tot 5 Guld. de Ton verhocht.

en hoe daanig
met de Traan
gehandelt
word,

Deze Craan dug waer uit de Pan gesehept / loopt ze vervolgens in een andere houte Bal / lang 17 voet / wyd 6 voet en diep 3 voeten / twee derde parten vol hout water zynde / waar op de zelve te hoelen staat / tot wederom een andere Pan met Spck genoeg gehooft heeft. Alsdan word de Craan in een tweede Bal met water over gestort / en daar uit in een derde van de zelve groote met water gedaan ; midlerwyf zinkt het dinkel of grondsp / dat men print noemt / op den grond deezer baliken / en men tapt dan de traan uit deeze laatste Bal / door een goot loopende in Vaten / alle met kleine hoepen verhaalt en wel bezien / die omtrent vol zynde / niet een houtte spons en stopboek verzorgt / alsdan worden toegeslagen / en op een bequaame legplaats gerolt.

Doorzaalikh is 't dat de Craan in de gemelde Baliken op 't water verhoelt worde / vermits anders de waerne traan in geen Vaten zou te houden zyn. Deeze Vaten of Quardreen / zyn gemeenlyk 16 of 18 Stelhammen groot / en worden door een gezuvoore Craanroerj gemeeeten / merkende alsdan den inhoud van Stelhammen en Mings met een risting of pzer omtrent het sponsgat / waar op dan de traan volgens deeze meening word verhocht ; wanneer uit de gehoelte traan zal afgelevert worden / komt gemeenlyk een kuisper van des Roopers wegen / en haalt met een kopere Pomp of Zuiger al het drabbige van onderen op / en vult de Vaten dan weder met zuivere Craan tot een mingelen naa op. De Verhooper is vervolgens ten zynen koste gehouden / deeze Craan van de Roerij af te leeberen / 't zy naar Amsterdam of elders waar 't den Rooper begeret.

Wat voor
Bedienden
tot een
Traankcke-
ynoodig
zyn.

Tot zodanig een Craankroerij worden gemeenlyk 7 Personen ten dienst vereischt ; te weeten : den Baas die 't opzigt heeft / genietende 36 stivers 's daags / voorts twee Krookers / een Gootoppasser / twee kuispers en twee Sjoenwers of Stoochers / ieder 20 stul-

20 stulvers 's daags / waar nevens noch de kost / die hen dooz een Vrouw gekookt en bereid word / en daar vooz 10 stulvers dagloon heeft / gelyk ook een Waaker vooz ieder nachtwacht 10 stulvers ontfangt.

De Kookery ontfangt van ieder Quardeel of 12 Stekannen byf stulvers. De puit uit de Baliken als mede de Lil word in on- de Waten open en overend staande gedaan ; wanneer de Zon schyn / word hier van de bovendryvende Traan afgeroomt / en vervolgens den Drukkoopers verhocht / die daar byzine traan van stooien / en uitpersen / dooz Lopers / Leertouwers en an- dere gebruykt.

De Quardeelen rekenmen op twaalf Stekannen / en een Ste- kan houd 18 Ringelen ; waar van d'onkosten zyn als volgt : Dooz 't roepen 2 stulvers het vat ; Inpost van 't Brandhout 't vat 1 stulver met 1 verhooging ; vooz ieder vat traan vacht- loon naar Amsterdam 3 stulvers / maar van 't Schip naar de Kookery 2 stulvers / en de leege Waten 1 stulver ; betaaiende noch in den verkoop vooz ieder Quardeel aan de Courtagie 3 stul- vers.

Wat de Walvischbaarden aanbelangt / deeze worden gemeenlyk by de Traankookery schoon gemaakt / nademaal ze eerst overge-
Hoedanig de
Walvisch-
baarden ge-
zuiver wor-
den,
komen / noch aan bossen aan elkander vast zyn ; dus worden ze dan met een scherpe pzeze Graaf / een vooz een van malhan- der gelooft / vervolgens met smalle pzeze Schopjes afgestoken / en 't wit dat aan de koppen zit / met een stompe Dissel afgedis- selt ; hier naa worden ze om te weken in 't water gelegd / daar weder uitgenooten met heibezems afgeschrobt / en afgespoelt / ver- volgens op zyn eind te droogen gezet / voorts op een bank of plank gelegd / het hant ter zeiden afgesmerden / en met een mes de koppen gedunt en wat of gesnoeit. Vervolgens worden dan dee- ze baarden / by droog weer in de open lucht / eenige uren op latten te droogen gelegd / en droog zynde / in 't Walvisch geboz- gen en opgelegd.

Een Walvisch 45 of 50 Quardeelen Traan uitleevende / daar van komen gemeenlyk 400 stukis Maatbaarden / alle meer dan 6 voeten lang / wegende dooz elkander 3 of 4 pond / naa de
en wat ieder
Visch om-
trent uitlee-
veren kan.
Disch vet of oudt is / wordende d' overige Ondermaatbaarden ge- noemt / en gemeenlyk twee vooz een gereekent / deeze weegen van zodanig een Dishc omtrent 250 pond. De Baarden van een man- netjes Walvisch zyn wat dikker / zwaarder en krommer / als van de wyfjes Dissen / en derhalven aan deeze gestalte wel te onderscheiden.

330 Hedendaagſche Groenlandsche Walviſchvangst,

Woedantg deeze Craan en Baarden verhocht worden / en in
 1778 ſomtids ſaetplis groote verandering onderheevig 3pn / heb-
 benwe genoegzaam in de vooraſ beſchreevene Liſt / in 't derde
 Deel dattende Hoofdstuk omſtandig vertoont ; werwaarts wy
 den weertgierigen Lezer wyzen / en hier mede een einde van onze
 verhandeling maaken.

T O E-

M

Die
 En h
 Daar
 Die

Zy
 Zoo
 Daar
 Van
 Noch
 Niet

He
 En da
 Een h
 En ne
 Zes k
 Gaa c

Ve
 Een g
 Een d
 Die tr
 En da
 Onder

T O E G I F T

Voor de

GROENLANDSCHVAARDERS,

En

M A T R O O Z E N.

Matroosje die de Zee bemint,
En kleine schatten overwint,
Die vaart naar 't Oosten en naar 't West,
En houd de warmte voor het best,
Daar men moet waters drinken,
Die wel slinken.

Zyt gy het warme Land nu moe,
Zoo peurt eens meê naar Groeland toe,
Daar zult gy over vuilen stank,
Van 't stinkend water tot uw drank,
Noch over heete dagen,
Niet veel klaagen.

Hebt gy een broek vyf zes aan 't gat,
En dan noch om de lenden wat,
Een buffeltje, een rok twee dry,
En noch een bollikvangers py,
Zes knuffen om twee beenen,
Gaa dan heen.

Verziet u van, op dat gy 't vat,
Een goede buffak onder 't gat;
Een dikken beel van een kombaers,
Die trekt dan dichjes om den naers,
En dan de neus gesteken
Onder 't deeken.

Naau legje dan wel fraai te kooy,
En slaapt zeer makkelyk en mooy;
Dan roept 'er een, als waar hy mal,
Door 't heele Schip: Sa val, val, val,
Straks moetje op dat roepen,
In de Stoeppen.

En vraagje dan wat dat beduid;
Daar loopt 'er een aan ly vooruit,
Het is een Walvisch machtig groot;
Nu lustig mannen steekt hem dood:
Hy zal oranje blaazen;
Braaf als baazen.

Sa lustig, root hem naar zyn gat,
Eer dat hy kiest het hazepat;
Daar krygt hy een harpoen in 't lyf,
Byget hy loopt geweldig styf;
Daar krygt hy lenssen steeken:
Hy 's bezweeken.

Dan voert de Commandeur het woord:
Sn mannen met den Vifch aan boord,
Daar zal men 't zamen vroolyk zyn,
Met een rantfoentje brandewyn,
Wilt lustig maar boegseeren;
Braaf, als Heeren.

Als men dan wat geslaapen heeft,
En dat de Viscb wel boven zweeft,
Dan zal 't 'er op een flenssen gaan.
Men brengt Spekmessen op de baan,
En doe de Spil wel draayen.
Zoo, laat waayen.

Sa lustig mannen als een pop,
En wind het dryvend hagien op;
Al hoog genoeg: kom lustig, draa,
Sny stukken, smytze in 't flensgat, gaa;
Strak zullen wy de baarden,
Aan gaan vaarden.

Na dat het flenssen is gedaan,
Dan zal 't weer op een snyen gaan;
Jan hagel word nu Officier,
De minste is dan een Piekenier;
Dus moet elk een zyn zaaken
Daar naa maaken.

Nu mannen, zonder veel verzuim,
Sa hyt war hagies uit het ruim;
Een ander roept, Spek aan de bank;
In 't Flensgat roeptmen: wachte zoo lank,
Ik moer eerst hagies haalen,
zonder draalen.

In 't ruim roept Schieman met geweld;
Brui-Spek in 't ruim; hoe is 't hier geteld?
Een ander roept nu weer: ja voort,
En brui de krenge buiten boord;
Kom jongen, tap eens drinken,
Of 't zal stinken.

Als dan den arbeid is gedaan,
Zoo zal de Kok aan 't kooken gaan,
Een wakre ketel bier en brood;
Is die in 't lyf, geen kommer groot
Men daar behoef te lyen,
weêr aan 't snyen.

Zoo doende raakt het Schip vol Spek;
Aan traan zal zyn dan geen gebrek;
Jan hagel word de kop schier kroes,
Hy is zoo smeurig als de droes;
Maar 't geldje zal het moeten,
Weêr verzoeten.

Wanneer men komt weêr 't Amsterdam,
Of waar men 't laast zyn afscheid nam,
Dan zoekt elk weder naar zyn weerd;
Alwaar al 't geldje word verteert.
Met dag en nacht te drinken,
En rinkluken.

BLADWYZER

Der voornaamste Zaaken.

A.

Aanmerking over de koershouding der wykende Visschen 217. Hoedanig de afwachting der geweke Visschen waar te neemen. 218, 220.

Aas, zie Walvisch Aas.

Aasryk Gronden omtrent *Spitsbergen*, werwaarts een overvloed van Visc eertyds quant afzakken. 160. 175.

Achtereewing (noodige) in 't Ys, en hoe zich daar in te gedragen. 145.

Achter-Poorland by *Spitsbergen*, is aasryk. 211.

Alle aan de Noordsche Compagnie verleent, bewyst het gevoelen van den doortogt naar Indiën. 121.

Alle van *Continuatie* en *Prolongatie* op 't Oetroy der Groenlandsche Visschery 181.

Alle van *Verdrag* met de Vriesche Compagnie. 188.

Afmaaken, wat dat is in de Visschery. 317. Toetsel hier toe aangewezen. 318.

Algemeene toetsel tot de Visschery. 302.

Aloude Historiën der Noordsche Gewesten, haare onzekerheit aangewezen. 58.

Amerika, of het aan *Groenlands* grens onderzocht. 25.

Amsterdammer Eiland, by *Spitsbergen*, door de Hollanders bezeten. 160. 179.

Arngrimus Jonas over de bevolking van *Yslandt* onderzocht, en wedersproken. 62.

d'Asiaansche Odin onder d' aloude *Yslanders* geeert, en wat men van hen gebeuzelt heeft. 57.

B.

Baarden (*Walvisch*) en haare gestrektheit in den mond van de Visc beschreeven 82. 90. hoeveel ieder Visc uitlevert 89. 314. 329. waar toe deeze de Visc dienen. 90. hoe de zelve worden uitgesneden 313.

Baques, de eerste aanleiders tot de Walvischvangst. 172.

Bedenkingen voor en tegen over des Schryvers oogmerk wegens d' onregelmatigheit in de Visschery 254. wat order hier in te beramen 29 255. en gevallenheden aangewezen 256. zaaken in 't algemeen die opmerking verdienen. 257.

Beerebaay op *Spitsbergen* ontdekt. 161. 179.

Beerenberg de voornaamste Berg van *Jan Mayen Eilands* beschreeven. 79.

's Beeren Eilands door *Willem Barentsz*, ontdekt. 111.

Beeren, (*witte*) meer Zee- dan Landdieren en waarom. 6.

Beerenfryd, hoe haghelyk somtyds uitvallen kan. 241.

Behouden Haven, aan d' *Ysontbaay* op *Spitsbergen* gelegen. 178.

Bekkenet van een Eenhoorn Visc, zie Eenhoorn.

Biskayers, of die aanleiding tot de Walvischvangst gegeeven hebben 99. en of deezen Landaart eertyds op hunne kusten Walvischen opdeeden onderzocht. 100.

Biskayer Hoek op *Spitsbergen* door de Biskajers bezeten. 161. 179.

Bochardus gevoelen onder de Bevolkers des Aardryks. 59.

Brandwacht op de Visschery uitgezet en hoe. 306.

Brandewyns Baay op *Spitsbergen* ontdekt. 161. 179.

Bronnen en haare zeldzaame uitwerking beschreeven 36. wonderlyke opwelling van heete bronnen aangemerkt. 44.

C.

Centraal vuur, of dit met de brandende Bergen gemeenschap heeft, onderzocht. 41.

D b

Com.

B L A D W Y Z E R.

Commadiers, hoe eertyds in de Visschery als Schippers dienden. 99.
Compagnie (Deensche) van Groenlandt te Kopenhagen opgerecht. 22.
Compagnie (Groenlandische) van Hollandt, Zeelandt en Vrieschlandt opgerecht 172.
 1831 1881 en weer gescheiden. 201.

D.

Deensche Baay op 't *Deensche Eilands* voor *Spitsbergen* door de Deenen bezeten. 160. 179.
Deensche Kronyk, met vreemde en fabelachtige vertellingen van *Groenlands* aangevult. 12.
Daukalodoners wie die waren. 64.
Dichtkunds der *Ylanders* van welk een aart die was. 51.
Disco op Spitsbergen ontdekt 161. alwaar noch overblyfsels van *Traankokeryen* zyn te sien. 177.
Doddemans Eilands op *Spitsbergen*. 191.
Duortags door de *Wagars* en *Straat-Davis* onderzocht 108. overweeging over deelen doortogt bygebracht 109. 110. wat de Heeren *Ybrands Ides* en *Wifsen* van den zelyen geschreeven en gevoelt hebben 120.
 't *Ys* de eenigste hinderpaal om den toeleg te voltrekken 121. een *Akte* aan de *Noordische Compagnie* verleent, in gevalle van doorgeraaking, in de havens van d'*Oostindische Compagnie* te mogen aanlanden. 121.

E.

Eekhoorns, veel in *Groenlands* en omtrent de *Straat-Davis* te vinden 6. of de zelve van *Zee- of Landdieren* voortkomen, naaukeurig onderzocht en bewezen geen hoorns maar tanden te zyn 7. 8. 't *Bekken* van een *Eenhoornvifsch* beschouwt 7. gevoelens der *Ouden* over de *Eenhoorns* onderzocht 8. Twee hoorns in 't hooft van

een *Eenhoornvifsch* gezien 9. De gesteltheit deezer hoorns onderzocht 9. Wat voorval een *Handelaar* hier hoorns in *Moscovie* ontmoet. 10.
Eenhoornvifsch door *Groenlanders* gevangen en hoe. 22.
Eilanden (7) voor *Spitsbergen* ontdekt. 161.

Eilandsche Walvifschten, eertyds omtrent *Spitsbergen* en *van Mayen Eilands* gevangen, en waarom 78. hunne natuurs gesteltheit aangemerkt 78. Op deelen worden de *Groenlandischvaarders* uitgerust 81. hunne gestalte en onderscheiding van andere *Vifschten* beschreeven 81. Voortteeling der zelyen aangemerkt 85. *Leuwenhoeks* gedachten over 't lang leven deezer *Vifschten* 86. Waarom *Eilandsche Vifschten* genoemd. 197. hoedanig van voor *Spitsbergen* vreedreeven. 108.
 't *Eilandsche Walvifsch Gewist*, hoe verre het zich uitstrekt en te bepaalen zy 105. 123. 't Kan zich door de *Tartarische Zee* uitbreiden 125. dat gebleeken is door een *Walvifsch* in de zelve *Zee* gevangen, waarin een *Hollandische Harpoen* gevonden wierd. 126.
Engelsen, d' eerste Bevaarders van *Spitsbergen* 158. trachten de *Hollanders* deeze vaart te betwiften 158. dat bygelegt word 159. eigenen zich 't eerste voorrecht in de *Spitsberger Vifschery* toe. 177.
Engelsche Baay, benoorden 't *Voorlandt* van *Spitsbergen*. 160.
Engelsche Haven, achter 't *Voorlandt* van *Spitsbergen*, door d'*Engelsen* bezeten. 160.
Engelsche Vifschery, hoe die eertyds bestond. 162.

Erik d' eerste *Volkplanter* van *Oud-Groenlandt* 2. wiens nazaaten de *Stad Gardo* bouwen 4. en vervolgens *Alse* stichten. 4.

F.

Fifschten wat dat is 311. en hoedanig daar mede opgegaan word. 312.
Flecco, voor den *derden ontdecker* van *Yslandt* gehouden. 61.
 Fonda.

Fondam
 blyfse
 van F
 Fofische
 landt

Gale
 een

Gardam
 landt
 Gidam
 danig.
 Geraad
 danig.
 Gistel
 onder
 't een
 ken 12
 't geb
 Grua
 wat de
 Groen
 berg
 Groen
 en wa
 Groen
 bevolk
 voert
 deezer
 en De
 lucht in
 11. Ho
 schynt
 taris of
 Waarom
 26. On
 lands a
 Groen
 van een
 voert 1
 zyn onb
 telyke
 den, e
 20. hun
 Groen
 oppgere

B L A D W Y Z E R.

Fondamenten van Traanketels, zie Overblyffels van Muuraadjes en Fondamenten van Pakhuizen en Traanketels.
Forbifchers (Martin) ontdekking in Groenlandt en hoe. 19.

G.

Gale Hamhes, aan Oudgroenlands, mede een goede Vifchplaats aangewezen. 218.

Gordanus, de tweede ontdekker van Yslandt geacht. 60.

Gedannens in de *Vifchery*, drierley en hoedanig. 304.

Gereedfchappen ten dienft der *Vifchery*, hoedanig uitgedeeft. 304.

Gefeltheit der Gewelfen, hoedanig dit een onderfcheid van gemaatigheid maakt 132. 't eene Gewelf met het ander vergeleken 132. waar door de omzwerving van 't gebrooken Ys word getoont. 133.

Gruuants Goudlaan of Stofgoud ingelaaden, wat den Schipper deswegen ontmoet. 22.

Greene Harberg aan de Yzondbaay op *Spitsbergen* gelegen. 178.

Groenlands ftrekking befchreeven 1. door wie en waarom *Groenlands* gendemt. 2.

Groenlands, door *Erik* en zyn Zoon *Leiffe* bevolkt, en 't Krijftendom allenks ingevoert 3. Verfchil over de tydreekening deezer bevolking tuffchen d' Yslandfche en Deenfche Kronyken 3. Gemaatigde lucht in Oud-Groenlands en ftrengte koude 12.

Hoedanig de Vaart op Oud-Groenlands fchynt geflopt 23. of *Groenlands* aan *Tartarij* of *America* grenft, onderzocht 25.

Waarom deeze ftrekking onzeeker blyft 26. Onderzoek en befluit over de Groenlands aangrenzing. 33.

Groenlanders befchreeven 15. Hun gedrag van eenigen naar Deenemarken overgevoert 18. Drift tot hun Vaderlandt 19. zyn onbequaam bevonden om in de Krijftelyke Godsdienst onderweezen te worden, en om de Deenfche Taal te leeten 20. hunne gefalte befchreeven. 21.

Groenlandfche Maanfchappy te *Koppenhagen* oppgerecht, zenden Schepen naar Groen-

lands, en handel met dien Landen gedreeven. 22.

Groenlandfche Maanfchappy in Nederlandt, wanneer een begin genomen, en met een Octroy begunftigt 173. Omtrent met d' Oostindifche Compagnie op een tyd begonnen 191. Redenen waarom de zelve weer vernietigt is. 192.

Groenlandfche Schuitjes en Vaartuigen befchreeven, en hoe de Groenlanders daan mede weten om te gaan. 19.

Groenlandvaarders hoedanig die worden uitgeree 287. Wat Schepen tot de Vifchery bequaam zyn 288. en hoedanig men die ballaft. 292.

Groenlandfche Vloot, wat daar toe word vereifcht. 293.

Groenlandfche Vifchery, hoedanig eertyds in en omtrent de Bayen gehandhaaft 184. Voor een ieder open gefchikt 195. 207. verbod fomtyds daar op gelegd en waarom. 195.

Groenlandfche Walvifchery, hoedanig en wanneer begonnen 178. deeze Vifchery befchreeven en in haare behandeling. 't Scheepleven en gedrag befchouwt. 287.

Gronden voor *Jan Mayen Eilands* en Oud-Groenlands, wanneer daar de Vifch beft aan te treffen. 213.

Groenlands gedachten over de bevolking van *Arctica* bygebracht. 59.

H.

Hakimaans Eilands voor *Spitsbergen* ongedekt 161. alwaar noch overblyffels van Traanketels zyn te vinden. 177.

Hamburgen aan op *Spitsbergen* by de *Hamburgers* bezeten. 160.

Harlinger Kokery op *Spitsbergen*. 191.

Harpoeniers hadden eertyds 't beftier over de Vifchery 99. wierden voor gevaarlyk waaghalzen aangezien en derhalven zeer geacht. 100.

Harpoen, het voornaamfte werktuig waar mede de Walvifchen gevangen worden. 306.

Hecla, een beruchte Berg van Yslandt, en wat zelzaamheden men van den zelve

B L A D W Y Z E R.

vertelt, niet dan op hygelooft gegrond 40.
 Oorsprong van 't branden van dien Berg
 onderzocht. 41.
Hoepstoks Baay op Spitsbergen, waar gelegen. 179.
Hollanders, wanneer zy de vaart op *Spitsbergen* voortzetten. 158.
Holland'sche Baay op Spitsbergen, by de Hollanders bezeeten. 160. 179.
Horizon Baay op Spitsbergen by d' Engelsen bezeeten, 160. alwaar noch overblyfsels van Traankokeryen zyn te zien. 177.

I.

Jan Mayen Eilands certyds zeer Vifchryk 78.
 180. 201. 221. door wie en wanneer ontdekt 78. 221. des zelfs Kusten beschreeven 79. Bayen aangewezen 80. en overwintering aldaar gedaan. 221.
Jan Teuniffens Baay op Spitsbergen ontdekt. 161.
Ingulfsus, d' eerste Grondlegger van Yslands Bevolking en hoe geacht 61. dat door *Angrimus Jonas* geïnteevigt word, maar onderzocht zynde, wederiprooken. 62.

K.

Kentering der gevange en gereeze Vifchen hoe bezwaarlyk die is, door een byzonder voorval getoont 104. die echter word te boven gekomen en hoe 105. Vreemde wys van Kenteren. 313.
Klok Baay en Behoude Haven bezuiden 't Voorlandt op *Spitsbergen* door d' Engelsen bezeten 160. heeft vervolgens den Hollanders voor een verzamelpaats van een ryk gelaade Vloot gediend. 178.
Keershouding naar *Groenlands* in 't Zeekiezen ten voorbeeld gestelt. 301.
Koude, strenger omtrent de Kusten dan in ruime Zee. 129.
Kronyk, zie Deensche of Yslandsche Kronyk.
Kruisbaay, op *Spitsbergen* waar geleegeen 179. is Aasryk. 211.

L.

Landwinden veroorzaaken des Zomers warmte en 's Winters koude. 136.
Leeuwenboeks aanmerking over 't oog van een Walvisch en over de persling van 't Water waargenomen 83. Waarom in de Spaansche Zee geen grond te pylen is 84.
 Gedachten over 't lang leven der Walvifchen. 86.
 Leiffe d' eerste aanleider tot het Kristendom in Groenlandt geweest. 3.
Lens, wat voor een werktuig dit in de Vifchery is. 308.
't Lensen der Vifchen, hoe dit in zyn werk gaat. 308.
Liefde Baay op Spitsbergen ontdekt. 161. 179.
Lindenaus (Gotske) ontdekking van Groenlandt en zyn wedervaaren aldaar 16. Andermaal derwaart op ontdekking uitgezonden, en wat hem ontmoet. 17.
Lome Baay op Spitsbergen ontdekt. 161.
Loosheit tusschen de West- en Zuidys Vifchen hoe t' onderscheiden 246. hoedanig deeze Vifchen in hunne loosheit te verschalken. 249.
Lucht; gemaatigtheit der Oud- Groenlandsche Lucht. 11.
Lynen, zie Walvifchlynen.
Lyf van de Hollandsche Groenlandsche Vifchery en der zelve Vangst sedert eenige jaaren. 269.
Lyf van de Hamburger Groenlandsche Vifchery en vangst sedert eenige jaaren. 269.
Lyf van Vistalie of Leeftogt voor Schepen van 4, 5. en 6 Sloepen. 290.
Lyf van een Groenlandsche Vleet of Armatoen. 293.
Lyf der Bedieningen in de Vifchery. 302.

M.

Maan Eclips een dag vroeger op *Spitsbergen* dan volgens uitrekening gezien. 225.
Maandgelders wat die verdienen. 300.
Maat-

Maasbaarden, hoeveel ieder Visch omtrent uitlevert. 89.
Maaschappy, zie Groenlandsche Maatschappij.
Magdalenabaay, waar gelegen 179. is Aasryk. 211.
Maraldi, bericht van verscheide Observatiën te Parys, te Dieppe, in Engelandt enz. over 't Noorderlicht. 227.
Martiniëres gevoelen van het *Waigat* bygebragt 107. en verdacht gehouden. 108.
Misbruik in 't Traan- en Baardenhandel ingesloopen en weder afgeschafft. 260.
Monsterring van 't Scheepsvolk naar Groenlandt hoe geschied. 297.
Monsterring in een schaarse en Ruimen tyd van Manschap. 298.
Mosselbaay op *Spitsbergen* ontdekt. 161. 179.
Munt (Jan) op ontdekking van een Straat tusschen *America* en *Groenlandt* uitgezonden 27. loopt de *Straat Hudson* in, alwaar hy met eenige inwoonders handelt 27. en naainen aan d' ondekke Landen en Kusten geeft 29. zyne overwintering. 30.
Munks overwintering beschreeven en wat elende hy uitslond 31. maar komt eindelijk weder in Denemarken aan te landen 32. tracht andermaal een togt te doen, en zyn vreemd wedervaaren en dood. 33.
Munks Haven, waar geleegen. 28.
Munks Winterhaven, aan de Kust van Nieu-Denemarken 29. alwaar deezen Zeeheld overwintert is en wat hy daar aanmerkelyk vond. 30.

N.

Naamlyst van alle de Directeurs en Commandeurs der Hollandische Groenlandsche Visschery en handel. 274.
Naamlyst van alle de Directeurs en Commandeurs van de Hamburgsche Groenlandsche Visschery en handel. 281.
Nadocus voor d' eerste ontdekker van Yslandt gehouden. 60.
Noord Baay van *Spitsbergen* eertyds Visschryk 199. Overwintering aldaar door 7 Mannen gedaan. 221.

Noord Bank eertyds voor *Spitsbergen* een goede Visschery geweest. 199.
Noorderlicht of Nachtscheemering hoedanig in *Groenlandt* 11. en te *Spitsbergen* gezien 224. 't zelve door verscheide Geleerden naagespeurd en te *Paris*, *Dieppe*, *Brest* in Engelandt en langs de Kusten van *Languedok*, te *Koppenhagen*, *Berlin* en elders waargenomen. 227.
Noordkapers kunnen zich in een warmer Gewest dan de Eilandsche Visschen onthouden, en waarom 87. hebben hun meeste verblyf omtrent de *Noordkaap* en *Yslandt*, alwaar deeze Visch zyn aas vind, aangewezen 91. meer dan een *Ton Haring*, in de maag van een *Noordkaper* gevonden 91. onthoud zich liefst in diep water, waarom hy de *Noordzee* schouwt 93. zyne kundigheid van zyn Natuurlyk Gewest aangemerkt 94. waar deeze Visch het zee-kerste is aan te treffen 95. dat onder *Ysland* en de *Noordkaap* word geselt 96. Ondieptens door hem geschouwt, en waarom, en zyne tydelyke plaatsverwisseling aangewezen. 97.
Noordkapers Aaselt waar en wanneer tydig 97. die deeze Visch weet waar te nemen. 98.
Noordosterland by *Spitsbergen* ontdekt. 161. 179.
Noordpool (Reistogt naar de) en om de zelve door een Groenlandschvaarder voorgestelt, en wat daar van te denken zy. 107.
Nova Zembla door *Willem Barentsz.* bezelt 112. Overwintering aldaar en hoe kommerlyk die afleef 113. Akelige toestand van deeze overwinterraars 114. kunnen te rugtogt naar 't Vaderlandt met d' uiterste gevaaren verinengt. 118.

O.

Observatiën over 't Noorderlicht en der zelve uitwerkelen vertoont. 227.
Oftroy aan de Groenlandsche Maatschappij verleent 173. Continuatie verkreegen 181. 193. wanneer gecindigt. 195.
Ob 3 Om

Om de oest, hoedanig de Visschery waar te nemen. 214.

Onder Maatbaarden, wat die zyn. 89.

Ongewallen den Groenlandsvaarders bejagent 235. 236. 237. 240. 241.

Onderzoek of de Zuidys Viscb van hun gewoon Gewest kundig is: 151.

Oog (Walvisch) beschreeven en naaukeurig door den Heer Leeuwenhoek onderzocht 83. Aanmerking daar over. 85.

Oestzyde van Spitsbergen meer dan de Westzyde met Ys bezet en waarom 152. voorbeeldelyk getoont. 153.

Order op 't bergen van den Manschap en Goederen gestelt en bekrachtigt. 271.

Ordres op de Bedieningen in de Visschery. 302.

Overblyffels van Muuraadjes en Fondamenten van Pakhuizen en Traankokeryen op Spitsbergen noch te vinden 177. op Jan Mayen Eilands hoedanig daar gevonden. 245.

Overdenking over de Zuid- en Westysvisch in 't Iouden hunner onderscheide koerssen. 146.

Ond-Groenlands, hoedanig de vaart derwaart zou zyn gestopt 23. waar door alle gemeenschap met d' aloude Bewooners is afgesneden 24. hoedanig dit Gewest zich uitstrekt 215, hoe het zich opdoet. en voor welkers Kusten zich veel Viscb onthoud 216. Overweeging hoe alhier een bequaame Visschery op te speuren zy. 247.

Oudheit van Yslands onderzocht 56. 57. 60. 61. 64. 65.

Overwintering op Spitsbergen hoe die affiep. 221.

P.

Potvisschen, onthouden zich om de Zuid 78. 87. Eenige dezer Visschen omtrent de Noordkaap gevangen en beschreeven. 284.

R.

Reeneveld, een Reede op Spitsbergen ontdekt. 161. 179.

Reistogten (verscheide) ter ontdekking van den doortogt naar Indiën door byzondere Natiën gedaan 108. waar door geen ander belet dan 't Ys: alleen gevonden word. 109.

Romaen, hoedanig in d' aloude Historiën by vergelyking ingevoert 58. Voor de eerste bevolkers van 't Noorden genomen, dat onderzocht word. 59.

Robben beschreeven 163. waar die meest te vinden zyn 165. listen gebruikt om dezo Zeedieren te vangen, en hoe veel Spek die uitleeveren. 166.

Rode Baay, waar op Spitsbergen geleegen. 179.

't Ryzen der gevange Visschen, waartoe certyds diende, doch word nu meer nadeelig dan voordeelich geacht en waarom 101. Hoe bezwaarlyk eengereeze Viscb te kenteren zy 103. door een voorval aangewezen. 104.

S.

Schaakspel, hoe vernuftelyk door d' Yslanders behandelt. 56.

Scheepstoge van Willem Barentsz. kortelyk aangemerkt. 111.

Schepen in 't Ys bezet, hoedanig die zoo veel mogelyk is te redden 76. 238. en verlaaten worden. 239.

Schryvers (verscheide) over d' Oudheit van Yslandt vergeleken. 64.

Schmitjes (Groenlandsche) beschreeven. 19.

Skrelingers, d' eigen inwoonders van Groenlands geacht 5. die vermeent worden omtrent de Straat-Davis 't huis te hooren en Amerikanen te zyn. 5.

Slaap en Waaktyden hoedanig in de Visschery waargenomen. 315.

Sleeprouw, wat het certyds was, als tot de Walvischvangst diende. 100.

Smeerenburg op 't Amsterdams Eiland by Spits-

B L A D W Y Z E R.

Spitzbergen, een beruchte Traankokery
eertys geweest 179. alwaar een voorde-
elige Vischery was 180. groot gewoel al-
daar wegens de zelve. 191.
Sneeuwdeeltjes en der zelve verwisseling be-
schreeven, en hoe die voortkomen. 74.
Spaansche Zee, waarom daar met het loot
geen grond is te pylon. 84.
Spek van Robben en Walrussen, wat Traan
dit uitlevert. 165.
Sperma Ceti, uit geen Walvischaad te beko-
men en waarom 85. is 't brein van een
Potvisch, en hoedanig dit word bereid. 184.

Spitzbergen, wat bericht *Laenin* van dit Land
gegeeven heeft 25. Van wie en wanneer
ontdekt 67. Gesteltheit van 't Landt en
hoe zich deze Kust opdoet 68. Word 's
winters t'eenemaal in 't Ys bezet 68. Is
steenrottig van grond en gantsch bergach-
tig 69. strekking der Bergen 70. Verschei-
de Baayen aangewezen 70. Ongemee-
ne koude van dit Gewest en waar uit die
ontstaat 71. door Richard Nicolzon be-
schreeven 158. strekking en gelegenheit
van 't Eilandt 159. eertys het welgelee-
genste voor de Vischery. 161.

Spitzbergen Waigat ontdekt. 161.
Spitzberger Zuidend, de voordeeligste plaats
voor de Vischery en waarom. 210.

Straat Davis, van waar zich de Westys-
Vischery tot aan *Spitzbergen* uitstrekt. 208.

Straat Hudson, door *Munk* de straat *Chri-
stiaan* genoemd. 27.

Siroomen, hoedanig die 't Ys van voor *Spitz-
bergen* om en wegvoeren. 153.

T.

Tartaria, of het aan *Groenlands* grenst on-
derzocht. 125.

Tartarische Zee, waar in een Walvisch ge-
vangen, een Hollandse Harpoen in 't
lyf hebbende. 126.

Toul (aloude) voor 't Yslandt geacht. 64.

Togen ter ontdekking van *Groenlands*, val-
len vruchteloos uit 13. Forbischets on-
dekking. 13.

Torwald en zyn zoon *Enih* beide Noorwe-
gers, eerste ontdekkers van *Groenlands*. 2.
Traankokery eertys voor de Landvische-
ry op *Spitzbergen* hoedanig gebezigt. 174.
worden wederom geslaakt. 200.

Traanbreiding en haaren toefel beschreeven
327. en wat voor Bedienden hier toe ge-
bezigt. 329.

V.

Verhevelingen beschreeven, en hoe die ont-
staan. 72.

Verschyngelen in 't Munks overwintering van
Zon en *Maan* gezien 30. een diergelyk
verschyngel op den Tocht van *Willem Ba-
reuth* naar *Zembla*. 111.

Vistulis tot mitrufling der *Groenlands* vaar-
ders hoedanig verzorgt word. 288.

Walvischen onthouden zich gemeenlyk in
warmer Gewesten dan in 't *Eilandsche* Vis-
schen, en om wat reden 87. Als mede
om de Zuid en somtyds wel in de *Spaan-
sche* en *Middellandsche Zee* 91. Zyn ook
wel voor *Spitzbergen* gezien, en onthou-
den zich mede om de Oost 92. Waar-
aan deze Visch met de *Walvisch* t'on-
derscheiden. 92.

Visch geschooten, hoedanig daar mede ge-
handelt word 308. en gedood hoe naar
boord gebragt. 310.

Vischery in haar eerste gedaante beschouwt.
305.

Vischery op *hooge Graden*, hoe aldaar aan te
treffen. 213.

Vischery aan *Ten Maayen Eilanden* en te *Spitz-
bergen* geslaakt. 226.

Vischery op *Laage Graden*, wanneer die ty-
dig is. 215.

Vischery in 't *Los Ts*, hoe die word aange-
legt 324. en echter moeyelyk valt. 325.

Vischery om de *Oost*, wat daar in moet wor-
den waargenomen. 325.

Vischery van de *Groenlandsche Zee*. 6.

vlakken

B L A D W A Y Z I E R.

Flakken Hoek op *Spitsbergen* ontdekt. 161.

179.

Vogelen, hunne zeldzaame onderscheiding der nesten aangemerkt. 154.

Voordeelen door de *Hollandfche* *Viffchery* in een reeks van jaaren aangebragt 261. als mede door de *Hamburgers* behaalt. 268.

Voorlands van *Spitsbergen* befchreeven. 178.

Voorftelling der *Walviffchen* aangemerkt. 85.

Vrijzen trachten zich in de *Groenlandfche* *Viffchery* in te dringen 185. die by verdrag ingelaaten worden. 188.

W.

Waarneeming in 't *Ys* bezet zynde, 124. als mede omtrent de *Viffchery* van

Jan Mayen Eilands en hoe 245. Hoedanig die mede in 't algemeen voor de *Viffchery* drieleedig dient in acht genomen.

248 tot 252.

Waigats (*Spitsbergen*) van 't *Waigat* van *Nova Zembla* t' onderscheiden. 71.

Waigats van *Nova Zembla*, of 'er een doortogt te vinden zy, onderzocht 106. blykbaare teekenen diensaaigande aangewezenen. 106. *Martinières* gevoelen; die het tegendeel beweeren wil 107. dat verdacht word gehouden 108. Wat *Ybrands Ides* van deezen doortogt gefchreeven heeft 110. de *Heer Wifens* gedachten over 't zelfe onderwerp. 121.

Walruffen befchreeven 162. waar meest te vinden worden met een byzondere Harpoen gefchooten en met lenffen gedood. 167.

Walruftuyd te lande, hoedanig ondernomen. 169.

Walrusvangft, voordeelig door den *Commandeur Ryke Yfe* aan d' ooftkant van *Spitsbergen* uitgevoerd. 170.

Walviffchaas befchreeven 87. en hoedanig van aart 88. waar het meest gevonden word en door den ftroom fomtyds naar 't diep water gevoert 88. Grondgewas waar uit dit aas voorkomt 89. om wat reden de *Walviffch* zich alleen met dit

aas vergenoegen moet en hoe de natuur van zyne geftalte daar toe alleen eigen is 89. welk aas meest met den ftroom om en omtrent *Spitsbergen* gedreeven word. 110.

Walviffch Gewest in zyn uitgestrektheit aangemerkt 123. en door Voorbeelden bepaalt. 127.

Walviffchen, onthielden zich eertyds veel omtrent *Spitsbergen* 25. 78. wat waarfchynlyk hun aas of voedsel is 26. Veeleerly foorten van deeze *Viffchen* volgens gedachten der *Schryvers* aangemerkt 80. werwaarts de *Walviffchen* hutfen loop in 't Voorjaar hebben 86. hoedanig zy door 't zwakke *Ys*, om adem te fchepfen, doorbooren konnen 124. Deeze *Viffchen* op te vangen ondoenelyk geoordeelt en door voorbeelden bevestigd 126. Moeten des winters noodzaaklyk om 't befloten *Ys* de Noordpool en de Noorderlykfte Gewesten ruimen 128. zich dieper in Zee en Zuidwaarts begeeven; of zich omtrent den zoom van 't ys onthouden 130. Hoedanig deeze *Viffchen* van de gefteltheit der gronden, dieptens en wateren kundig zyn, om hun gewoon Gewest te vinden 155. Hoe deeze *Viffchen* in 't *Ys* geweeken zyn. 202.

Walviffch in den *Tartarifchen* Oceaan gevangen, in wiens rug een *Hollandfche* Harpoen gevonden. 126.

Walviffchlynen, van wat gebruik in de *Viffchery*. 306.

Walviffch Spek, befchreeven 85. Hoedanig hier mede in de traankooking gehandelt word. 318.

Walviffchvangft, wanneer en op wat tyd de Schepen daar op uitgaan 26. hoe veel te moeyelyker nu dan eertyds te voltrekken 198. word nu in 't ys geoeffent 203. Hoedanig in 't ys dient waargenomen. 321.

Walviffchvlucht nagefpeurd 198. en 't gevolg van dien overwoogen. 205. 206. 207. 212.

Waterperffing, hoedanig door den *Heer Leeuwenhoek* by gelegentheit van 't opwinden

W
e
y
W
v
z
z
d
d
f
d
W
W
be
A
te
r
2
w
Wib
fel
Will
Sp
Win
Win
ge
Wur
Wor
Ne
we
wie
fel
De
Wyde
Wyk
hier
Ys
is
do
van
gef
Isberge

B L A D W Y Z E R.

den van een gezonke Walvisch betoogt. 83.
Wederwaardigheden in 't driftig en gatig ys,
 en hoe daar in te voorzien 322. in 't los
 ys hoe zich daar in te gedragen. 323.
Westysvisch, hoe die zich met de Zuidys-
 visch vereenigen kan 131. deeze Visch
 zeer loos om gevangen te worden 141.
 zwaarigheid der onbedreevene Comman-
 deurs die hen in 't Westys ontmoet 144.
 d' onnoozelheit der Westysvischen in een
 sneedige loosheit verandert, waar door
 die nu de openzee schouwen. 149.
Westysvischery voornamentlyk omtrent *Spits-
 bergen* te beginnen, vervolgens 't *Jan
 Majen Eilandt*, d' Oudgroenlandsche Kus-
 ten tot aan de *Siraat Davis* t' achtervolgen
 158. Verdere uitgestrektheid aangemerkt
 208. hoedanig plaats en tyd van deeze
 Vischery t' onderscheiden 209. en wer-
 waarts de Visch dan te vinden. 211.
Wibe Janz. Water, alwaar noch overblyf-
 fels van Traankokeryen te zien. 177.
Willam Barenisz., eerste ontdekker van
Spitsbergen en wanneer. 67.
Windverkoopery der Yslanders onderzocht.
 48.
Windorigen handel in Traan en Baarden in-
 getoomt en hoe. 260.
Wirvischen beschreeven. 162.
Wormius een naaukeurig onderzoeker der
 Noordschebyzonderheden, zyn gevoelen
 wegens de Eenhoorns ingevoerd 7. in
 wiens Kabinet een Schuitje en al den toe-
 stel der overgevoerde Groenlanders naar
 Denemarken word bewaart. 21.
Wyde Baay op *Spitsbergen* ontdekt. 161.
 179.
Wykneeming der Walvischen, hoedanig
 hier op acht te geeven. 253.

Y.

Ys, hoe omtrent *Spitsbergen* de gesteldheit
 is, in acht genomen 75. hoedanig het
 door Storm, dooi, wind en stroomen
 van de Westzyde van *Spitsbergen* word af-
 gescheurt. 150.
Ysbergen, Ysbrokken, Schotsen en Velden,

veel en vervaarlyk groot omtrent *Spits-
 bergen* te vinden. 26. 70. 76.

Yslands (omtrent) en d' omleggende Gron-
 den de Noordkaper te vinden. 95.

Yslands strekking beschreeven en door wie
 dus genocmt 34. wanneer bevolkt 35.
 aart en gesteldheit van 't Land de
 heete Bronnen en haare zeldzaamheit
 beschouwt en beschreeven 36. Zeldzaame
 Meeren 39. Hoedanig eertyds dit Ei-
 landt in Landstreeken was verdeckt 49.
 d' aloude bestiering en regeering door o-
 verheering der Noordsche Koningen ver-
 antert 50. ongebaandheit van 't Land
 55. Verre gezochte oudheit van 't Eilandt
 en d' eerste bevolkers 56. Verscheide ge-
 voclens over deeze bevolking 60. d' al-
 oude gelegentheit eenzelvig met het ou-
 de *Thule* bevonden. 64.

Yslanders, waar in hunnen handel bestaat
 47. hunne gewaande Windverkoopery
 onderzocht, die niet dan op hygeloof
 sleunt, en dierhalven word uitgewist 48.
 Heidsche Godsdiens van dien Land-
 aart hoedanig die eertyds bestond 50. hun-
 ne gestalte en aloud gedrag 51. Dicht-
 kunde onder hen en hoe die gehandhaaft
 wierd 52. en fabelachtig afgeleid 53. Woon-
 ningen deezer Eilanders beschreeven 54.
 hunne wyze van Veewyding en waar me-
 de zich dien Landaart gencert 55. hunne
 Godsdiens en Taal. 56.

Ysvelten, kleinder onder 't Land dan in
 ruime Zee, en waarom. 77.

Ysvischery, heeft het ryzen der gevange Vis-
 schen niet noodig 101. 103. Wanneer
 en hoedanig ondernomen en hoe de Schep-
 en hier op worden uitrust 204. best in 't
 voorjaar aan den Zoom van 't Ys en, op
 hooge graden waargenomen. 213.

Yzont Baay, waar gelegeen 178. is aasryk.
 211.

Z.

Zee, gemaatigder in koude dan 't Land.
 129.

Zeedieren, als Walrussen en Robben, waar-
 om gevangen wierden 163. wat waarde
 die

B L A D W Y Z E R.

die hadden on eertyds een ~~gode~~ vangst den
Visschers verstrekt. 164.
Zeeuwsche Compagnie tot de Groenlandse
Visschery mede geestroyeert. 183.
Zeevisschery, hoedanig die behandelt wierd.
100. wanneer ondernomen. 199.
Zeeuwsche Visschery, waar op *Spitsbergen* gelee-
gen 179. daar mede eertyds Traankoke-
ryen zyn geweest. 191.
Zeevinden brengen des Winters warmte en
des Zomers koelte by. 136.
Zoom van 't Ys, hoe die zich uitstrekt 125.
alwaar de Vissch in 't voorjaar op hooge
graden aan te treffen is. 213.
Zonswarmte en haare werkzaamheit onder-
zocht. 134.
Zuid Baay waar een Traankokery der Vriezen,
op *Spitsbergen* is geweest. 191.
Zuidpool, omtrent de zelve naar alle schyn-
baarheid, mede Zuider Walvisschen te
vinden. 127.
Zuidys, hoedanig het bezuiden *Spitsbergen*
om, met de Vissch tot aan 't Westys
komt aftrakken 131. In dit Ys eertyds
een voordeelige Visschery geweest 146.

Wyde uitgestrektheit van 't Zuidys aan-
gewezen 147. hoedanig aldaar tydig ge-
komen, een goede vangst aan te treffen
is. 148.
Zuidys Vissch, hoe die gemeenlyk komt op-
schieten, en waar aan die te kennen
zy, of met de Westysvissch t' onderschei-
den 140. zyne onbedreeventheit in 't
Westys, dat de Zuidysvlooten een goe-
de Vangst veroorzaakt 141. Hoedanig
deze Vissch zyne vlucht Oostelyk neemt
142. Voorbedachte vluchtkoers van de
zelve aangewezen, zynde om de Oost
wel ervaaren, maar om de West onbe-
dreeven 143. hunne tydige vlucht voor
de komst der Vloot 150. zulks dan niet
als jonge Visschen worden opgedaan,
die mede naar hun gewoon Gewest wy-
ken. 151.
Zuidzee (in de) op de hoogte van 55 Gra-
den veele Walvisschen gezien, dat ver-
moedelyk maar Vinvisschen zyn geweest.
127.
Zwaard of Zaagvissch beschreeven, een
grootte vyand van den Walvissch. 141.

E I N D E.

ys aah.
ydig ge-
e treffen
148,
omt op-
kennen
dersehei-
it in 't
een goe-
doedanig
k neemt
s van de
de Oost
est onbe-
cht voor
dan niet
pgedaan,
west wy-
151.
n 55 Gra-
dat ver-
n geweest.
127.
ven, een
h. 141.

Drukfeilen, dus te verbeeteren:

Pagina.	Regel.	Staat.	Lees.
19	29	Verveelde	Verbeelde.
27	10	door branden	door't branden.
27	13	Straaten Zee	Straat en Zee.
40	9	Puinsteen	Puimsteen.
57	44	en zich dus.	en dus.
101	2	wacht men	wachte men.
127	38	Zom-Gerewest	Zomer-Gewest.
131	30	schaarheit	schaarsheit.
132	21	hoogte	hooger.
134	34	bergachtih	bergachtig.
178	3	de Engelse Baay	een Engelse Baay
		wierd genoemd.	- was.
199	4	liet	legt.
213	in de kantwyzing onder aan		weer laat zien - meer laat zien.
219	2	Noch	Noch.

D' overige zullen in 't leezen niet hinderen.

Eenige Boeken die by den Boekverkoper *J. Oosterwyk*, gedrukt of in Quantiteit te bekomen, zyn

- A.** M. Merian *Surinaamsche Insecten* / met de Kruipden waer op dezelve gebonden zyn. op Imperiaal Papier. Folio.
- *Europische Insecten* / met de Kruipden waar op de zelve gebonden zyn. Groot Papier. Quarto. 3 deelen.
- *Deze beyde Werken ook naer 't Leven Geschildert.*
- W. Goeree *Mosalsche Oudheden der Hebreeuwse Kerken*. Folio. 4 deelen. met Platen / van Luiken.
- W. Cave *Apostolische en Kerkelyke Oudheden*. Folio. 2 deelen. met Platen van Luiken.
- F. Josephus *Joodsche Historien*. Folio. beste Druk. met Platen van Luiken.
- Rumphius *Amboinsche Karitenkammer*. Folio. met Platen.
- C. de Bruyns *Reysen door Moscovien / Persten en Indiën*. Folio. met Platen.
- Beschryvinge van Spaanse en Portugal*. Folio. met Platen.
- Alle de Treurspelen van Joost van den Hondel*. 2 deelen. Quarto. op Nieuws beter Cierlyker en Correcer als oit te voren Gedrukt.
- Phebus Fabulen* / door Hoogstraten. met Platen. Quarto.
- Resolutien van Consideratien als ook de Secrete Resolutien / der Staten van Hollandt / te. 1 tyde van 't Pensionarisschap van J. de Witt*. 3 deelen. Quarto.
- P. Marius *Compleete Dictionaire / Frans en Duits en Duits en Frans*. 2 deelen. Quarto.
- Bybel in Quarto*. 2 deelen. met Platen.
- Het Woordboek der H. Schrift en Josephus* Quarto, met Platen.
- L. Rotgans *Do'zp*. met Platen. Quarto.
- Valkeniers *Vertwart Europa*. 2 deelen. Quarto.
- W. Rogers *Reys door de Zuid-Zee*. Quarto. met Platen.
- Litgous *Reysen*. met Platen. Quarto.
- De Verbeeterde Nieuwe Hollandsche Scheepsbouw*. Quarto. met Platen.
- Den tegenwoordigen Staat van Groot Ruslandt / met het Leven van den Czaar* met Platen. Octavo.
- A. Bogaert *Roomsche Mogentheit*. met Platen. Octavo.
- Wiskunstige Verbindingen van Schoonsteenen die niet klooken*. met Platen. Octavo.
- J. de Rejts *Mengeldigten* / nieuwe Druk wel een derde Vermeerderd. Octavo.
- Inleiding tot de Negotie*. Octavo.
- Quevedo *Menschen Leven van de Wieg tot het Graf*. Octavo.
- M. Brouerius *Zinnebeelden der Tonge*. Octavo. met Platen.
- Het Leven van den Spaanschen Avonturier*. 2 deelen. met Platen. Octavo.
- Kragten der Kruipden om die als Thee te Gebruiken / dienstig voor een lang Gezont en Volph Leven*. Octavo.
- P. van Loon *Penningkunde*. met Platen. Octavo.
- 't Leven van de Wyf van Drielandt*. 2 deelen. met Platen. Octavo.
- Witgelezene Heurstoffen*. Octavo.

En meer andere Boeken, zo als in 't Frans, Duits en Latyn.

, ge-

gebon-

gebon-

len. met

aten van

en.

aten.

atwg be-

van Hol-

Quarto.

2 deelen.

l.

en Czaar

Octavo.

vo.

o.

g Gezont

